STANISLAV K. NEUMANN

S MĚSTEM ZA ZÁDY

KNIHOVNA KLASIKŮ

SPISY STANISLAVA K. NEUMANNA

Svazek šestý

STANISLAV K. NEUMANN

S MĚSTEM ZA ZÁDY

JELEC

PRÓZY KNIŽNĚ NEVYDANÉ

KNIHOVNA KLASIKŮ
ODEON

SPISY STANISLAVA K. NEUMANNA

řídí Ústav pro českou literaturu Československé akademie věd

Redakční rada

František Buriánek, Miroslav Červenka, Milada Chlíbcová,
František Kautman, Jaroslav Kladiva, Jan Řezáč, Eva Strohsová,
Jiří Taufer
Výkonní redaktoři Milada Chlíbcová a Břetislav Štorek

Svazek připravil a doslov napsal Jiří Opelík
Graficky upravil František Muzika

S MĚSTEM ZA ZÁDY

PŘEDVÁLEČNÁ IDYLA

I

Fejetonovým prózám obsaženým v tomto dvousvazkovém souboru a obsahujícím na české poměry snad dosti básnického i myšlenkového bohatství, aby nebyly pouhými efemérními fejetony, mrtvými dříve, než zhasne den, ve kterém vyšly, dostává se knižního vydání opravdu velmi pozdě — vinou nemalou i jejich autora. Dával jsem příliš často přednost životu před literaturou a ve vhodné době i knihám jiných před knihami svými.

A tak když jsem dal konečně do tisku pro knihu tyto prózy, psané v letech 1910—1914 pro fejeton Lidových novin v Brně, měl jsem nepříjemný pocit, že dnešní moji dobří čtenáři budou velmi iritováni tehdejším mým cítěním a myšlením, že propast mezi tímto mým včerejškem a nynějším mým dneškem bude se jim zdáti příliš veliká.

Předpokládám sice, a samozřejmě, že mají jinou mentalitu než žurnalističtí a literátští šmokové, kteří licoměrně a jizlivě se pošklebují, prodělává-li člověk proměny — že jsou organické, marno jim dokazovati —, poněvadž žije, kdežto oni jsou od narození mrtví a opravdu stále stejní ve svém otročení vlasteneckému chlebodárci a vládnoucí třídě. Ale od té doby, co tyto prózy byly psány, staly se věci příliš veliké, zapomnělo se, velmi zapomnělo leckde na to, co jsme žili bezprostředně před válkou, co a v jakém ovzduší, že neporozumění mohl bych očekávati.

Ale nečekám.

Teď, když koriguji první obtahy této knihy, jsem sám s ní spokojenější, než jsem čekal, ovšem jen z hlediska svého včerejška, nikoli tak, že dnes neměl bych mnoho co měniti, kdybych chtěl svým dneškem falšovati svou minulost. Ba neškodila jim celkem ani ta okolnost, že vycházejí až nyní, několik let po válce. Naopak. V popřevratovém nadšení nejeden stesk, nejedna žaloba nebo výstraha v nich obsažená byla by zněla cize, kdežto dnes je znova živá a oprávněná.

Čtu tyto své prózy dnes jaksi s láskou, rozehřívají mě, připomínajíce mi dobu mého života, která z hlediska zcela

soukromého byla lahodná jako právě idyla v zeleném ústraní, odkudž hleděl jsem na život zcela interesován sice, ale — zpovzdálí.

Jistě jsou v těchto dvou svazcích kapitoly, jimž bych dnes dal asi smysl právě opáčný. Opakuji: žijíce měníme se, protože všecko se mění kolem nás, a to není neřest, nýbrž dobro a potřeba. Ale, myslím, pokud tu jde o záznamy téměř deníkové, komentář k mé Knize lesů, vod a strání, že většina neztratila dosud jisté svěžesti a upoutá ještě mé čtenáře, a pokud tu běží o myšlenky, zejména ty bojovné, není naše literatura bystřinou ani tak prudkou, ani tak hlubokou, aby v tomto směru byl tento soubor zastaralý.

Tak — teď, když jsem si svou věc náležitě sám pochválil, prosím ještě čtenáře, aby nezapomněl:

1. Že mezi dobou, kdy tyto prózy byly psány, a dneškem řádila a lidem oči otvírala Válka.

2. Že pokud běží o nás socialisty, byla nám Ruská revoluce velikou školou teoretického i praktického poznání.

Zdá se mi, že teprve nyní nalezl jsem zcela pevnou půdu pro svůj život intelektuální i citový, že teprve dnes vplul jsem po všech nejistotách a zmatcích do bezpečného přístavu ideového, který mi poskytuje možnost, abych do všeho svého myšlení a cítění zavedl pevný pořádek. Považuji se dnes za kolečko na nejužitečnějším místě, třebaže nemám kdy básniti a toulati se ze řemesla po lesích, ale na svou minulost hledím přesto jako na proud velmi logický, organický, lidský, a vcelku, listuji-li znova v těchto svazečcích, nevím, zač bych se měl rdíti.

Ani za to se nestydím, že tyto statě psány byly do Lidových novin, jediného trochu snesitelného žurnálu měšťáckého v té době, kdy žurnály socialistické byly maloměšťácké. Dnes ovšem i Lidové noviny jsou pro mne zcela na onom břehu, na druhé straně barikády.

I

VE SKLENÍKU MISTRA BANĎOUCHA

V teplém skleníku mistra Banďoucha je právě čtyřiadvacet stupňů. A ve všech koutech cvrlikají kapky vody.

Mistr má mnoho práce. Královské begónie věsily již své hnědé a stříbrné listy, vadly maršálky, nevolno bylo exotickým vězňům, kteří mají rádi nejen horko, ale i vlhko. Tož jsem kropil i zaléval.

Mám raději lesní a luční kvítí než veškeru chloubu našich zahrad a parků, anemický půvab zboží rychleného považuji za příliš buržoazní. Ale tropické rostlinstvo mám ve zbožné úctě.

Miluji teplé skleníky, kde bují asparágus, adianthum, anthurium, cocos, philodendron, pothos, maranta, cyperus, nephrolepsis, polypodium, pteris, selaginella. Nejmenuji těchto podivných jmén zbytečně a námatkou. Z přiměřených druhů těchto rostlin sestaví vám zkušený zahradník kolekci, kterou můžete si osaditi větší skleněné terárium v pokoji. Na dno dáte vrstvu roztlučeného dřevěného uhlí, aby přebytečná vlhkost měla odchod, pak vrstvu dobré a tučné hlíny smíšené s jemným pískem. Potom zasadíte byliny, dobře je pokropíte a přikrejete terárium sklem. To je nejroztomilejší domácí zahrádka. Potřebuje nejméně péče a nabude vkrátku vzhledu nejbujnějšího. Nějakého drobného exotického obojživelníka neškodí přidati.

V Německu žijí zahradníci, kteří mají nejen vědomosti, ale i vkus. Zkuste to a napište si o ceník firmě Henkelově do Darmstadtu. To je četba, která vzbuzuje laskominy.

Tuto radu dávám však jen mimochodem a jistě zbytečně, neboť nepochybuji, že na takové hlouposti diletantů života nemáte kdy pro důležité zájmy a myšlenky, jež vás absorbují...

Tedy čtyřiadvacet vlhkých stupňů je ve skleníku mistra Banďoucha. Kapky cvrlikají, a já si zapálil pěknou prohnutou blondýnku s tenkou slámkou. „Pikíruji“ lobélie. Víte, co to je?

To je zkouška trpělivosti.

Představte si dva mělké truhlíky naplněné jemnou hlínou smíšenou s ještě jemnějším pískem. Jeden z nich pokryt je jasně zeleným koberečkem útlých bylinek, jež vyklíčily ze semen. Jest jich nějaký tisíc. Tyto jako vlas útlé rostlinky s dvěma nebo třemi přeněžnými lístky nutno rozesaditi. Po jedné, slabší po dvou, po třech vyzvednou se dřevěnými klíštkami nebo obratnými prsty a sází se do jamek vypíchnutých dřevěným bodlem pěkně do řady, v stejných mezerách. Půltřetího sta přijde jich asi do jednoho truhlíku.

Tož snad věříte, že je to zkouška trpělivosti. Mistr Banďouch umí při tom, víme, pěkně vyprávěti povídky svého života a své radosti, kterou jest, víme, žena.

Ale dnes mistr Banďouch nemá kdy „pikírovat", ač jest nejvyšší čas. Zřizuje o dvě nebo tři čísla dále zahradu nějakému měšťákovi. Ohání se motykou, rýčem a lopatou, kleje na takový život a vzpomíná pěkného posezení při dobrém pivku u panímámy z Luk.

Mám horké srdce, ale zimomřivou pokožku; proto je mi dobře v teplém skleníku, třebaže se potím nad lobéliemi. Žízeň si schovávám k večeři a myslím na to, jak sladko je žíti v tropech.

Nejednou jsem si řekl s Nerudou,

že ledačím jsem byl v tom božím světě,
a čím jsem byl, tím jsem byl rád.

Vím také, že ještě ledačím budu a nakonec rovněž rád. Nejsem také závistivý a netoužím býti Petrem nebo Pavlem. Ale Gauguinem na Tahiti chtěl bych přece býti.

Naše venkovská idyla není, dejme tomu, nejhorší. Ti naši venkované nemají sice aristokratických rysů krásné rasy, ale jsou vcelku přece líbeznější než měšťáci a intelektuelní. Naše vahina nemá ovšem zlatovou pleť jako Tehura, ale zato je běloučká zase a stejně sladká i rozmarná; ba i pro skleněné korále by plakala. Můžeme s ní ležeti kdesi vysoko ve vonné seči, na poledním slunci, když hmyz zpívá a motýli tancují.

Ale trochu tropického vzduchu člověku chybí a dvoj-

násobně chybí v době strádalů, abstinentů a pozitivních politiků.

To je moje bolest a na tu myslím ve skleníku mistra Banďoucha.

To je naše bolest, neboť předpokládám, že po českých vlastech žije ještě hrstka lidí, kteří milují poezii snu i činu, bujný růst, statečnost, myšlenku, vášeň, tropický život, kteří stůňou touhou, poněvadž přes nejlepší vůli nemohou se bezpodmínečně aklimatizovati v zemi studených srdcí a skrčených mozků.

Na cestě k „ostřízlivění", jak se tomu říká v nejmodernější české hantýrce, učinili jsme, jak se mi často zdá, největší pokrok. Byli jsme kdysi národem velikých idealistů, šlo nám to k duhu, a dějiny poznamenaly si nás dobře v tomto smyslu. Dnes vypravují si o nás v Evropě, nikoli bez ironie, že jsme lidé praktičtí, počítající a vypočítaví. Co z toho máme? Úpadek politický a všelijaké jiné ještě úpadky.

V době našeho pokrokového hnutí, v době, kdy jsme byli revolucionáři v otázkách kulturních, literárních, mravních, to bylo Rakousko ještě liberální. Teď z mělkého bláta dostalo se do hluboké louže. Rakousko je křesťansko-sociální a tímto směrem roste.

Jakými zastihlo nás toto Rakousko? Nekarakterizují nás jen pozitivní politikové; to jsou konečně jen jednotlivci. Ale karakterizují nás veliké celky, politické strany. Máme jich dosti, ale nikdy snad neodlišovaly se tak málo jako dnes a tak podivně. V Čechách naši konzervativci chodí s radikály a sociální demokraté dělají pozitivní politiku s mladočechy. Nastalo u nás zmatení jazyků, z něhož prospěch mají klerikálové, nehledíme-li ovšem k hybné síle všech těchto kompromisů: k prospěchu osobnímu.

Zatímco naši „studení bratři" se rozehřívají a si troufají, zatímco studené ruce podprostředních byrokratů zahrávají si s námi, jako když na šachovnici vítězný černý okolkuje s matem, ač bílý je dávno neschopen opravdové obrany, mají naše bezkrevná srdce státi se ještě studenějšími a naše neúrodné mozky ještě zpráhlejšími.

Bylo vydáno heslo: hospodářské povznesení národa,

II

NÁVRAT K PŘÍRODĚ

Z té nesmírné spleti a zmateného řevu názorečků, jednostranností a krajností, jimiž překypuje naše rozkolísaná doba, zazní někdy zvláště pisklavě diškant nikoli nepodobný, ba velmi blízký onomu, jímž málo půvabně rozhorlila se nedávno jistá naše dáma na vivisekci. Hlásá „návrat k přírodě", pesimistické odmítnutí kulturního a civilizovaného života a — je-li dosti důsledný — také odpor proti umění a složitosti sociálních jevů, proti vědě a touze po jemných odstínech.

Toto „hnutí" je sice roztříštěno ve spoustu tendencí a výstřelků, právě proto však je ho dosti na všech stranách, zejména všude tam, kde se nemyslí, nýbrž jen papouškuje, kde vládne chudoba ducha. Je širší, než si myslíme, a jeho příslušníky nejsou jen potrhlí apoštolové, kteří s věncem na holé hlavě, bosky a v režné říze běhají před zástupem kluků ulicemi měst, nýbrž také dobří obchodníci, jimž dovoleno je psáti se „dr. X". Uvažujeme-li logicky, patří k nim leckterý universitní profesor. A jejich miláček, toť — nikoliv ovšem básník, ale stařec — Tolstoj.

Zde jsme v království šarlatánů a fušerů, někdy snad velmi poctivě to myslících, ale tím více pak nebezpečných. Vyznají se znamenitě v patosu a rozhořčeném gestu. Oplývají láskou k lidstvu i ke králíkům.

Pokud jsou mezi nimi však opravdu řídcí poctivci, jest jejich omyl ten, že hlásajíce návrat k přírodě a k přirozenému stavu nechtějí nic jiného než znásilňovati přírodu, přirozené pudy člověka, přirozený vývoj člověčenstva...

„Návrat k přírodě", to zní velice vábivě. Je v tom také něco. Ba vysloví-li to ústa rozumného člověka, je v tom mnoho oprávněného, moudrého, krásného, zdravá tendence do budoucnosti. Přiznávám se upřímně k těm, kdož odsuzují kulturu výhradně velkoměstskou a zcentralizovanou. Představují-li nám tak často naivní neobratnost venkovana, který přijda do města je omámen, obrán a popřípadě i zbit,

sympatizuji s venkovanem, a nikoli s městem. Santa Lucia je nejkrásnější — na dištanc. Milujeme ji nejvíce, když jsme se zřekli života v ní a s ní. Chápu a vážím si všech, kdož dovedou vymaniti se z rafinovaných osidel velkoměstských a prchnouti na venek. Seděti u řeky při rybolovu, slíditi v lesích po zvěři je zdravější, hezčí než dřepěti v kavárně a vláčeti se promenádou. Nic nebude přirozenější než reakce proti velkoměstu, která nastane ihned, jakmile hospodářské podmínky se změní: magnet ztratí svou sílu a chapadla města nebudou dosti silna, aby zadržela odliv. Všecky prvky budoucí revolty proti velkoměstu jsou již zde a mají vliv.

Ale to všecko neznamená, že se lidstvo vrátí, může vrátiti k nějakému přirozenému stavu, který bezpochyby nikdy neexistoval v tomto smyslu, poněvadž lidstvo od počátku se vyvíjelo a všecky jeho stavy byly přirozené. Či byla přirozeným stavem lidstva doba, kdy se podobalo opicím? Nebo některá pozdější? Doba kamenná? Věk kovový? Babylón? Čína? Egypt? Řecko? Některá kultura ještě starší, nebo novější? Stav podobný životu černochů nebo Indiánů před stykem s Evropany?

Můžeme-li vůbec mluviti o přirozeném stavu lidstva par excellence, pak nesmíme ho viděti za sebou, nýbrž před sebou. Počne v onen den, kdy uklidněné a skutečně osvícené lidstvo nabude čistého svědomí, to jest bude věděti, že koná pro svůj blahobyt a harmonický život vše, co jest v jeho moci.

Každý gymnasista ví, že dnešní kultura a civilizace je přirozený důsledek stavů předcházejících. Nemohouce odstraniti své minulosti, neodstraníme ani dnešního stavu jinak než přirozeným překonáním. Nemůžeme se vrátiti, nestanou se z nás barbaři, tak jako barbaři nevrátí se ve stav polozvířecí.

Je více než pravděpodobno, že co nejdříve budeme se snažiti rozděliti svůj život mezi venkov a město, že poznáme, kterak nejen černá káva a cigareta, nýbrž i mléko a ovoce stávají se požitkem, kterak nejen kavárny a kluby, divadla a koncertní síně, nýbrž i lesy, vrchy, vody a louky

poskytují hluboké rozkoše, a kterak nejen hovor s lidmi, nýbrž i styk se živočichy a bylinami poučuje. Ale to neznamená, že se vzdáme vědy a umění, že budeme potlačovati rozmach a rozvoj kteréhokoli jasného pudu, kterékoli schopnosti a síly. Uvádíme znovu venkovskou přírodu do svého života nikoli jako výhradního pána, jemuž se přizpůsobujeme dokonalým zapřením své minulosti, nýbrž jako jednoho z činitelů, jako zdroj něhy tam, kde nás město učinilo hrubými, a zdroj drsné síly tam, kde nás učinilo přecitlivělými. Venkovem chceme paralyzovati jedy města, nikoli jeho krásné myšlenky a důmyslné činy...

Nechme však blouznivců, kteří se domnívají, že vývoj se dá znásilniti jejich propagandou „přirozeného stavu", a vraťme se k šarlatánům a fušerům.

Na vědu mají spadeno v první řadě, a hlavně na vědu lékařskou. Nepochybujeme, že chrání své domy hromosvody, že ve svých příbytcích nesvítí loučemi, nemají-li v nich dokonce zařízení elektrického, buďme jisti, že používají železnic, elektrických drah a parníků, že se vůbec nevyhýbají vymoženostem vědeckým. Nicméně jsou zastanci „přírodního léčení".

Dvacátý věk jest již na tom, aby dokončil a uplatnil jeden ze svých nejvelkolepějších vynálezů: lék proti příjici. Znamenalo-li objevení se příjice revoluci ve společenských mravech, znamenati bude jistě podobnou revoluci i spolehlivý lék proti ní. A v této slunné chvíli právě nejnestoudněji ozývá se patos „přírodních lékařů", kteří „léčí" přijici vodou a vzduchem. Je však známo, že například v Německu pozavírány byly po objevení se přijice kvetoucí veřejné lázně, z nichž mnohé byly pod širým nebem. Tedy ani vzduch, ani voda nepomáhaly, ponechávajíce si patrně svůj blahodárný účinek na přijici až pro devatenáctý a dvacátý věk, pro nový, modernější druh ziskuchtivého šarlatánství.

To je odporné divadlo, a nebezpečné, poněvadž veřejnost nereaguje na ně dosti rozhodně.

Tak jako veškera serióznější žurnalistika opřela se sentimentálnímu rozhořčení pí Pavly Moudré, nutno krok za krokem stíhati všecko fušerské řemeslo, ať již jeho podkla-

dem je ziskuchtivost či blouznění apoštolů přírody, abstinence nebo mravnosti. Kdybychom tento plevel nechali příliš se rozmnožiti v našem osení, mohl by ve slabých letech dusiti všechnu úrodu. Nezapomínejme, že svůdný moralism je první jeho metoda. Co se mu nehodí do krámku, odsuzuje především s mravním rozhořčením. A poněvadž mez mezi přirozeným a nepřirozeným je velmi neurčitá a ve většině případů hodně sporná, možno s trochou drzosti jménem přirozenosti odsouditi všecko. Každý pokus vědecký, každou snahu uměleckou, každý požitek a každou rozkoš, každý pud a každou schopnost.

Jménem přirozenosti bylo by snad možno i člověka chtíti vykleštit. K čemuž nemá ostatně jistá kategorie fušerů příliš daleko.

III

RES PUBLICA

Nedávno ženil se jeden můj známý. Kdysi měl také literární aspirace. Z nějakých důvodů — nikoliv politických nebo náboženských — nevěděl, má-li to učiniti civilně nebo církevně. Mluvil jsem s ním o formalitách; neřekl jsem mu svého mínění. Bylo mi lhostejno, ožení-li se tak nebo onak. Je to přece lhostejná věc u lidí, kteří nepotřebují názorů. Ale jeho přítel, z milosti Moderní revue také literát, řekl mu: „Musíš se oženiti církevně. Jemu navzdor. My literáti musíme býti šosáci.“ A neopomenul se tím chlubiti tak dlouho, dokud neměl jistoty, že se toho dovím.

To je ovšem žvatlání literárních synů. Otcové mluví seriózněji; v podstatě však stejně.

Naše literatura je nesmírná nížina. Nížina ducha. Výjimky činí tu jako osamělé kopečky. Někdy kopce. Ale ani u nich není dobrá jakost materiálu pravidlo.

Jsme šosáci, maloměšťáci Evropy. Naše literatura je ryze maloměstská právě jako politika. Střední strana politická, po níž se u nás tolik touží, je představa skrznaskrz maloměšťácká, je to hledání pojistky proti nepohodlným evropským problémům. A tyto problémy marně byste hledali také v naší literatuře. Dramatické věci, které se skutečně hrají, romány, které se čtou, humor, který baví, to vše oslavuje maloměšťáctví nebo má aspoň jeho ducha, pod jehož jařmem ostatně sténá i to, co by se rádo vymanilo pro radostnější rozpětí křídel. Naši literáti stačí toliko na citečky a problémky; zmohou jen všednost a populární frázi. Veliké věci zmalicherňují a znehodnocují ve své beletrii i ve svém fejetonu, jako nad čárou politikové znehodnocují skutečně veliké evropské otázky politické a sociální. A rozběhnou-li se doopravdy, vypovědí jim službu jejich síly; rozletějí-li se, jejich křídla jsou z vosku.

Máme potenci maloměšťáků. Co se naběhají například naši literáti za svérázností našeho lidu! Vždyť toho leckde opravdu zasluhuje. Ale co vytěžili dosud z ní literárně?

Více nebo méně živé fotografie, trochu folklóru, traktáty, trochu bodré nebo sentimentální lyriky. Umělecky skoro nic, je-li umění individuelním přeléváním skutečnosti k vyššímu životu, povznesením skutečnosti z nížin na hory, její velikou oslavou v bolesti nebo radosti... Anebo co jsme se naplahočili s pražským románem! Nemáme ho dosud, ale dostaneme jej. Dá prý nám jej — pan Meyer z pražského ryňku, bývalý židovský bankéř, teď německý spisovatel v říši, Gustav Meyrink. Do šířky svedeme něco, do hloubky nic. Mělcí jsme a bojácní. Naše starosti jsou komické, vážných věcí se lekáme. Nejdou-li odbýti pepickým vtipem, umlčujeme jejich existenci. Naše literatura je nesmírná nížina...

Nepůjdu do minulosti. Až do Riegrova pádu, řekněme (poněvadž Rieger byl zvláště pěkný typ), nemohli jsme býti jinačí; přirozeně a nutně byl veškeren život náš maloměšťácký. Teprve pak počíná něco vyššího, náběhy k dobrému evropanství. Pokrokové hnutí dokonce slibovalo širokou kulturní bázi pro naši politiku a literaturu, pro veřejný život vůbec. Bohužel jen slibovalo. Zůstalo při náběžích; zůstává při nich dosud.

Jako v Německu také u nás mají toliko jednotlivci, vzácní jednotlivci to, čemu se říká dnes pravá kultura a co není nic jiného než srdce na pravém místě a rozum v pořádku. Vřelost a statečnost. Máme-li nějaký spolek, který v tomto směru skutečně něco koná, je to zase jen jednotlivec, dva tři jednotlivci nejvýše. Ale v Německu jest přece již jakási naděje. Nespokojenost, která má pro svou věc statečná, ohnivá péra. Tvoří se hloučky spisovatelů, umělců, mužů vědy i obchodu, osamocené dosud hloučky, ale výbojné, nelekající se mířiti k samým základům hohenzollernského a junkerského pořádku. Před soud a do kriminálů posílají dnes v Německu spisovatele, karikaturisty, nakladatele, nikoli politiky v užším smyslu. To je zdravý zjev. Neboť veškerá kulturní a osvobozovací hnutí, celé novodobé dějiny Francie například nás učí, že národ, nemá-li býti pouhým stádem dobytka dle vůle pánů honěným na pastvu nebo z pastvy, má-li míti nějaké skutečné dějiny,

To souvisí. Neboť velcí umělci jsou velcí duchové a velcí duchové cítili by soudobou porobu ducha a nemlčeli by, aspoň nemlčeli s takovou dojemnou svorností jako naši spisovatelé.

Res publica je opuštěna a opovržena. Jedni ji překonali. Překonali aspoň každý politický a sociální požadavek, který byl překonán například ve Francii. Jiných požadavků nemají; ke spokojenosti stačí jim hypnotizující pozorování vlastního rostoucího pupku. Nejvzácnější species: domácí páni ve věžičce ze slonoviny. Jiní mlčí z opatrnosti; je to lépe, než kdyby promluvili, neboť byla by to kulatá slovíčka. Z opatrnosti jsou někteří také konzervativci. Je to nejméně nebezpečné: kulturkonservativ! Němci je mají také. Můj přítelíček, který mi vzkázal, že básníci musí býti šosáci, k nim patří. V Německu byla doba, kdy „nerozuměti politice" bylo módou. U nás, jako obyčejně, přijde tato móda později. Věčná škoda, že Oscar Wilde psal tak pěkně o socialismu! (Pan Miloš Marten ostatně z opatrnosti již prohlásil, že to byl od Wilda toliko špatný vtip!) Jiní konečně... jsou i tací, kteří poctivě bojují. V husté mlze. Se schlíplými křídly. Činí koncese davu, že jich od něho často nerozeznáš. Nevedou, jsou voděni. A platí za to svým talentem. Jejich strana snad získává, res publica je stejně vepsí.

Soumrak bohů!

Soumrak otců; synové zalézají do něho ještě hlouběji. Jsou mladí Prométheové, z nebes ještě nic nesnesli, ale již jsou doživotně připoutáni — ke kavárně. Jsou jiní, kteří nemohou psáti, nemají-li na sobě smokink a čistý límec. A můj mladistvý přítel sedí ve svém pokojíku — pardon! — interiéru na sofa, čte nejnovější román dandyho nebo slepuje namáhavě marné veršíčky o věčné marnosti. Je ze zásady šosák...

Good night!

IV

JMELÍ

Pro lidi jemnějších nervů a subtilnějších myšlenek nezbývá myslím již skoro nic z bývalé poezie našich nejhezčích náboženských svátků. Vyčichla a opršela. Setrvačnosti širších vrstev stačí trocha povrchních zvyků, podporovaných a udržovaných v zájmu průmyslníků a obchodníků; dětem stačí stromeček bez legendy, stromeček, jejž si samy přinesou a ověsí, a volným myslitelům stačí legenda, zmodernizovaná tolstojovsky nebo socialisticky. Kvůli zlatému prasátku nikdo již se nepostí, nikdo se netěší na zlaté prasátko, poněvadž všichni bez rozdílu volky nebo nevolky, dobrovolně nebo z donucení, drze nebo s uzarděním tančíme v nesmírném kankánu kolem zlatého telete. Idylické city nerodí se již z našich vánoc.

Zato v horečném předvánočním ruchu městském, jejž tlumí jaksi všeobecná potřeba zevlování a jejž zadržuje poněkud nepoetické moderní bláto místo bývalého poetického sněhu, uloví člověk tu a tam nějakou mírnou senzaci. Jsou to zejména výkladní skříně, které se koketně vyšňořují, lákají pohledy i peníze. Ledacos pěkného tu člověk uhlídá, od jisté doby opět trochu vkusu. Bohužel to platí co nejméně o výkladech knihkupeckých. Tuhle na to kdosi zcela správně upozornil: o vánocích až do Nového roku nevystavují naši knihkupci dobré literatury, nýbrž špatnou práci knihařskou a galanterní...

Ostatně, zde je subjektivní vším. A já mám ze všeho vánočního nejraději večerní ruch primitivních vánočních trhů na některém ryňku, s hromadami laciných cukrovinek, pomorančů, citrónů, jablek, ořechů a fíků, se stany, jež jsou napěchovány dřevěnými hračkami, s bengály, s rozkošnými prskavkami a neomalenými vyvolávači. Chudé děti tu tak roztomile zevlují a já si mám chuť koupiti malovaného dřevěného koníčka a říci mu, oč je krásnější než všecka ta zlatá telata, kolem nichž marně se pachtíme...

A ještě něco mám rád, a raději. Ty tmavozelené laviny

stromů a stromečků, smrků a jedliček, jež se přes noc náhle snesou na všechna větší prostranství města, a pak ty ohromné kytice jmelí, jež přijedou na vozech a zakrátko rozdrobí se, rozletí po celém městě. Tyto pozdravy drsných lesů mají pro mne takový ironicky sentimentální smysl.

Jmelí zejména. Zbožňuji odedávna tohoto krásného cizopásníka. Býval mi kdysi vzácný, ale mám jej ještě raději teď, kdy mohu si ho často plnou náruč narvati na některém padlém velikánu po bitvě v seku. Taková kytice se sterými žlutozelenými křídélky a s bílými hlavičkami uprostřed připadá mi jako miniaturní chorál drobounkých a tajemných lesních bytůstek. O čem asi zpívají? Je to chorál a zpívá hymnu. Nic jiného to není než hymna. Hymna na veliké věci, které se odehrávají mezi nebesy a vrcholky vysokých jedlí. Neboť dokud jmelí žije tam nahoře připoutáno k rodné půdě, připoutáno, a přece svobodno, nezná nic malicherného, neví nic o živoření, které tak často vleče se dole, rozumí jen bezstarostné vegetaci tváří v tvář nebesům. Bují, kvete a zraje hore a nic není nad ním kromě blankytu, nebeských těles a mračen; týčí se hrdě v pálčivém světle i v mocném lijavci, v žáru i v mrazu, a neví, co to je hlad, žízeň, strach, neřest. Jen ptáci je navštěvují a ti zprostředkují vzrůst jeho rodu...

Myslím si: Tak by mělo býti dopřáno růsti básníkům. Neboť přijde chvíle, kdy jmelí, tento cizopásník temných jedlí a tvrdých dubů, v celých kyticích putuje do měst. A všude, kde se květinami zdobí vázy, naplní se všechny jmelím, a ženy, které si zdobí ňadra, zatknou jmelí do upjatých živůtků, a jmelí, jmelí, jmelí rozletí se po městě, každý se jím zdobí, jmelí štěstí přináší a půvab dodává všemu. A pozdrav z lesů nese, a nejen z lesů, také z výšin, kde nic není známo o věcech malicherných.

Myslím si: Takový měl by býti osud básníků!...

Právě jsem byl opět přesycen knihami a obrazy. Má krev byla již malátná a myšlenka nevrlá. Lidé se mi hnusili a noviny mě zlobily. Vyšel jsem si tedy a potkal jsem mistra Banďoucha. To je zahradník od nás. „Půjdeme na jmelí!“ povídá. Tak jsme šli na jmelí. U něho si člověk odpočine

od lidí, zejména od křesťanů, jak on říká. Je primitivní, sám pud a dravost. Ale žádná zákeřnost.

Utábořili jsme se s kolečkem nahoře mezi černými jedlemi. Jmelí probleskuje na všech stranách. Běží jen o to nalézti strom, na nějž vylézti stojí za to. Mají osmnáct, dvacet, pětadvacet metrů. Pak zavěsí Banďouch pilku za opasek, přiváže k němu silný špagát, aspoň dvakráte tak dlouhý jako nejvyšší naše jedle — ten špagát je náš patent —, a leze. To se ví, tiše to nejde. Leze, kleje, funí, heká, odpočívá a zase leze, nahoře brání se, prodírá se, klestí si cestu větvemi, které bijí a bodají. Je to boj dravého člověka s lesním velikánem. Rozumí se, že Banďouch zvítězí. Je konečně na vrcholku a volá, že je tam jmelí dosti a jeden pěkný vršek. Takový vršek, mocný trs, nádherná kytice, je to nejdůležitější. Má hodnotu jedné až tří korun. Pak odváže špagát od pasu, navine asi polovinu v klubko a hodí mi je dolů. Najdu si přiměřeně volné místo pro velký odstup, špagát se napne šikmo, a co Banďouch nahoře uřízne, to zavěsí opatrně na špagát a „pošle“ mi to. Má to tu výhodu, že se trsy nerozbijí a bílé „kuličky“, hlavní věc, neopadají. Trs sjede mi přímo do rukou. Je-li to pořádný vršek, je třeba trochu opatrnosti. Nutno včas povoliti špagát tak, aby trs nevrazil do člověka, ale také aby se neodřel o zemi. Ale je to zcela milý pocit, přijímá-li člověk shůry takové drsné, a přece krásné poselství. Sotvaže je někdy unese. Jistou zručnost máme v tom již od loňska, kdy jsme poprvé užili svého patentu. Nicméně stane se, že trs opustí špagát předčasně a rozdrtí se napolo na vlhké půdě lesní. Ale nejde se prostě domů, dokud sklizeň není vydatná. Obyčejně však z pěti jedlí je dostatečná, a Banďouch má po páté také dosti; uprostřed se svačí, kouří, vypráví. Datli a jiní šplhavci pilně odklepávají svůj den a hejna sýkor cvrlikají vysoko v černém jehličí jako zvonečky. Pak se jede domů; začernění, s rukama plnýma pryskyřice, s tvářemi planoucími rozkypěnou krví vracíme se s kořistí drsně něžnou, jež uprostřed jedlových haluzí leží na kolečku přivázána ze všech stran.

Jmelí! Mám je před sebou v prosté skleněné váze. Jednu

mladou větévku sytě zelenou, plnou bujnosti, druhou dospělou jako ze zašlého zlata. Dobří básníci jsou také tací. A ty větévky budou mi po celé vánoce vyprávěti pohádky hezčí a poučnější než to, co dětem se vypráví ještě někde v tuto dobu. A budou mi voněti do mých snů výšinami, jehličím a vzduchem, který rozpaluje krev.

A přijdu-li ještě do města krásných židovek, potkám jistě nejednu s větévkou jmelí, zatknutou do upjatého živůtku. Budu na ni pohlížeti ironicky, poněvadž si pomyslím, že je to asi z trsu, jejž jsem já měl v náručí hluboko v lese, a poněvadž budu jist, že s tou zelenou kyticí jmelí v náručí byl jsem šťastnější, než kdyby mi v něm spočívala bílá kytice jejího těla...

V

FORMA

Byli jsme kdysi velice mladí, byli jsme fanatikové pravdy, poctivosti, svobody. Viděli jsme tyto pojmy vznášeti se jako posvátná božstva nad životem, místo abychom je ze života střízlivého a skutečného odvozovali. Byly nám vznešenými abstrakty, jichž největším nepřítelem byla forma. Forma, toť lež, toť pokrytectví, toť otroctví, říkali jsme. A byli bychom nejraději chodili s nahým tělem i s nahou duší.

Negace formy byla naším dogmatem. Všude. V životě individuelním, v životě společenském, v umění. Nejsvobodnějším zdálo se nám individuum nejbezuzdnější, nejpoctivějším život bez společenských forem, nejpravdivějším a nejvyšším umění formy rozbíjející.

Mládí si to smí dovoliti. Odpovídá to stejně dobře jeho touze po patetickém heroismu jako jeho neznalosti sebe i života.

Je to však i kus vysvětlení toho, že tak často z mladých revolucionářů stávají se staří hófráti. Mladík příliš zelený, neznající ještě svých sklonů, svých vlastností, svých možností, dosud nevyvinutých a utajených, přijímá zásady pod nátlakem prostředí, a nikoli z vnitřní nutnosti. Přejímá zásady knihy, která se mu pro to či ono zalíbila, zásady příjemného kamaráda, jejž mu přivedla kvartýrská, zásady některé ze stran, do nichž není nesnadno se dostati. Odloží je ovšem později, nevyhovují-li jeho povaze. Ale zásady odkládají se také, poněvadž překážejí aspiracím. Byly vyznávány, aniž se o nich uvažovalo, proto jsou odkládány, aniž jsou překonány. Přijímají se třeba jiné, stejně málo k srdci přirostlé, anebo se nepřijímá vůbec nic, ačli nepovažujeme bezkarakternost také za zásadu.

Nicméně jsou lidé, kteří uvažují, překonávají a milují a kteří mají příliš mnoho vážnosti k sobě, než aby se dali přemoci životem a odstrčiti, zařaditi v batajlony loutek, — a ti, a právě ti nejvíce, korigují svůj život, a tedy i své názory. Nestávají se však proto šosáky, nekončí jako měšťáci.

Mezi horkokrevnou revolucí mladíků a tupou požívačností měšťáků není jen chytrácký zápas o zisk a úspěch. Uzrává zde také sladká moudrost, sebevědomá, a přece klidná, nesentimentální, a přece soucitná, vřelá a usmířená. Její velikou ochránkyní je forma...

Byli jsme velmi mladí a nenáviděli jsme formy.

A přece hmotu vidíme jen skrze formu a jen skrze formu poznáváme ducha. Forma, toť účel života, pravá forma na pravém místě, toť jeho smysl, nejvyšší cíl, ideál. Život je tím krásnější a šťastnější, čím větší počet forem dokonalých a účelných v něm existuje; a tím ohyzdnější, trapnější, čím formy jeho jsou špatnější, zastaralejší, překonanější.

Forma není lež, nýbrž polovice pravdy a krásy. Forma není pokrytectví, nýbrž produkt jemného taktu, kulturní zralosti. Forma není otroctví, nýbrž záštita svobody.

Bez formy není pravdy. Zeslabujeme pravdu, zeslabujeme-li její formu. Nejbláznivější paradox obratně a v pravou chvíli vyslovený má hodnotu pravdy, za kterou se budeme s kýmkoli bíti; kdežto nejvšednější pravda stává se hloupou lží, je-li řečena neomaleně. Každá diskuse byla by zkrácena na minimum, kdyby každému z protivníků bylo dáno užíti včas pravé formy. Kolikrát každý z nás byl poražen nebo ze lži usvědčen jen proto, že nenašel včas pravé formy pro svou pravdu! Lidé nemýlí se většinou ve věci, nýbrž ve formě. A čím hlouběji vniknou jednou v tajemství dokonalé formy, čím jemnějšími umělci formy se stanou, tím menší počet pravd bude na světě, tím méně důvodů ke sporům. Proto fanatikové pravdy, zneuznávajíce jako všichni fanatikové formy, mají k pravdě nejdále.

Forma je záštitou svobody. Společenské formy budou pro člověka ve společnosti žijícího zárukou důležité části jeho svobody; jsou zárukou posledního jejího zbytku v době naší tak nesvobodné. Lidé nedbající společenských forem jsou stálým nebezpečím pro svobodu svého bližního, i když srdce jejich jest sebeprostější, jejich mysl sebenevinnější, jejich vůle sebelepší. Člověk žárlivý na svou svobodu nebude se nikdy cítiti volný v jejich společnosti. Neomaleným povzdechem dovedou porušiti nejsladší náladu, všetečnou

otázkou nejlepší shodu. Drsným slovem pokazí křehké vigilie, primitivním gestem kulturní svátek, lacinou voňavkou svěží atmosféru. A jak nesvobodni byli bychom vedle padouchů, do jejichž blízkosti přivádí nás život, kdyby rukavičky společenské formy nedovolovaly nám setkati se s nimi a — nepošpiniti se. Obvyklé společenské formy zabraňují, abychom se nestávali co chvíli otroky vlastních i cizích nechutí, rozmarů, vášní, abychom co chvíli nepociťovali ruměnec rozpaků, těchto jemných, ale hroznych okovů, jimiž jsme sevřeni náhle a nepřipraveni. Člověk společensky neomalený, to jest dobře neovládající forem obcování s lidmi, je otrokem každého okamžiku a dvojnásobným otrokem okamžiku nepředvídaného. Míti „jisté vystupování" čili ovládati formy společenského soužití, toť nezaplatitelná a nevyvážitelná ctnost, záruka toho, že budou od nás odvráceny nesčetné útrapy a nesčetná pokoření, toť polovice štěstí. „A formy života včas najíti," měli by dodávati ti, kdož se modlí: „Chléb náš vezdejší dejž nám dnes." A my, kteří nečekáme nic shůry, měli bychom pilně studovati k poctivému doktorátu formy.

Také krása jest věcí formy. Nejkrásnějších duchů, to jest duchů, kteří dokonale vyjadřují svou etickou nebo estetickou pravdu, své etické nebo estetické bohatství, nechápou davy tak často jen proto, že jim chybí vytříbený smysl pro formu. Jako pravda, která nenašla své formy, stává se lží nebo hloupostí, tak i krása ve formě nepravé jest banální nebo ohyzdná. V přírodě, dokud do ní nezasáhl tvor zohyzďující, bylo všecko krásné, poněvadž všecko mělo svou zákonnou, pravou, jedině možnou formu. V přírodě jest dosud mnoho krásy všude, kde kypící tvárná síla její překonává bludná úsilí člověkova. Že u člověka není všecko krásné, to zavinil jeho odklon od přírody, jenž pomátl a zvrhl jeho smysl pro formy. Člověk zpronevěřiv se přírodě zpronevěřil se mateřské řeči forem a jest mu nyní namáhavě konstruovati umělou vlastní řeč forem tím obtížnější, čím musí býti pružnější a přizpůsobitelnější každé době rafinovaně složité a stále složitější.

Nic konečně nemluví pro vznešenost a hluboký smysl

formy výmluvněji než ta okolnost, že umění, toto nejsubtilnější lidské úsilí, jest kult formy, slavný od východu na západ.

Kéž je nám tedy dopřáno státi se umělci života, to jest nalézati pro všecko pravou formu v pravý čas.

Ale běda fanatikům formy! Není pro ně zevnějším znamením života. Mohli bychom říci, že odsuzují formu k smrti, kdyby smrt nebyla přechodem z jedné formy živé do druhé stejně živé. Znesvěcují zákon zákonů a nepoznávají skrze formu ani hmoty, ani ducha.

VI

ABYCHOM SI DALI KOŘÁNÍ SILNĚJŠÍ...

Sleduji denně úporný zápas březnových paprsků se šedivými oblaky a mlhami, jež nechtějí se vzdáti svých prošlých — rozhodně prošlých již přece — práv. A jakmile k poledni, obyčejně až k poledni, stane se spravedlnost a kolem naší roztrhané chalupy počne se usmívati a rozpínati všecko radostí ze slunce, je mi, jako bych sám vyhrál jednu vojnu na život a na smrt. Bílý praporek dobře zasloužených míru zastrčím si do srdce a utíkám, co mi nohy stačí, blátem dědiny k půdě, která přijala již jarní pozdravení andělské...

Včera dlouho však nechtělo se vyjasniti. A se mnou bylo zle jako s přírodou. Hlava byla pustá, papír a péro ležely na stole připraveny jako ohavné inkviziční nástroje a známý, proklatý skřítek seděl mi v týle a chodil se mnou sednicí, neúnavný v opakování svého mementa: Je čas, abys psal. Ale Múzy seděly někde v zátiší, pro ukrácení chvíle hrály jen jeu de patience a chvílemi činily nezbedné posuňky ve směru, kde předpokládaly nejspíše básníky. Ani ta, která ničeho se neleká, Múza nejmladší, ale nejprohnanější, předčasně zralé dítě moderní perverze, horlivá kuplířka, patronka psaní pro výdělek — nepřicházela. Má všude dnes hojně práce a úspěchů, i vyhýbá se lidem, kteří se jí brání a nevpustí ji, dokud aspoň kus chleba je na stole. Modlil jsem se: Otče, přenes tento kalich ode mne. Ale skřítek vrčel: Je čas, abys psal.

Teprve odpoledne vyhrály to paprsky. Vzmužil jsem se. Skřítek dostal nehorázný pohlavek, já popadl klobouk a ten tam. Taková chvílka slunce v dnech šedých je čarokrásná. Myslil jsem si: půjdeš nahoru, snad někde uprostřed mýtiny najdeš Múzy; budou tančiti smědé jako dryády a syringa faunova bude jim k tomu pískati jako kos. Neboť ptáci již zpívají, slyšíte, zpívají...

Mínil jsem; mistr Banďouch to však změnil. Potkal jsem ho u řeky ještě s někým, koho nepojmenuji. Je to úřední osoba, ale také člověk hodný a toulavý.

„Pojďte s námi do lesa!“

„Půjdu!“ zvolal jsem přes řeku, v duchu dávaje Múzám pro dnešek definitivní dobrou noc.

Neboť jdeme-li s Banďouchem do lesa, Múzy před námi utíkají, a mohu zahlédnouti křovím jen cípky jejich závojů, blankytných, smaragdových, zlatých. Jeho vysoké boty dopadají, až mech se chvěje široko daleko. A kdyby ani těch bot nebylo: jde-li Banďouch do lesa, nejde nikdy nadarmo. Snáší jako dobrý hospodář stále dary země. Nekope-li pařezy, kope šípky, z nichž za několik měsíců je Souvenir de la Malmaison nebo Gruss aus Teplitz, Gloire de Dijon, Maréchal Niel, Baron Rothschild nebo Frau Karl Druschki. Neleze-li pro jmelí a šišky, leze pro chvoji, neřeže-li proutky, řeže různá tvrdá zeleniska a tak dále. Sklízí a pracuje. A pracuje-li Banďouch, kleje také. To Múzy neslyší rády, a proto před námi prchají.

Tentokráte šlo se na různá pláňata. Hrušničky, jablůňky, třešně, hlohy. Ještě je čas na štěpování. U potůčku na louce před Kozím žlebem jsme se zastavili.

„Že bychom udělali mlejnek?“ povídá Banďouch.

Úřední osoba byla hned při tom. Její mlejnky pracují v létě na všech potocích našeho rajónu, na místech málo navštěvovaných. Jejich běloučké lopatky třepotají se pomaleji nebo rychleji dle spádu vody, třepotají se jako pozdrav zanechaný tu člověkem, který, když tudy šel, nevinný byl jako dítě.

A teď si představte: Tři staří chlapi sedí na bobku nad potokem v louce. Lípová větev padla jim za oběť. Jeden řeže hřídel, druhý osm lopatek, třetí upravuje proudek. Pak uříznou dvě vidličky, zabodnou v proudku a za okamžik lopatky se třepotají a tři staří chlapi mají radost...

Myslím si: Kdyby teď šel mimo nějaký známý člověk! Takhle literární člověk z města! Pokýval by shovívavě hlavou, prohlédl by si mé zablácené nohy a ruce a roztřepané kalhoty. Proti tomu nenamítal bych nic. Ale kdyby takhle přišel nacpaný až k prasknutí literární slamou a slávou a pokoušel se vyzvěděti, co soudím například o nej-

novější kritice v Národních listech nebo v Čase. Či o něčem podobném. Bozi, jak bych se naň podíval!

„Pane, slyšel jste již letos zpívat kosa? Že ne. Tak si pěkně sedněte na tenhle mezník Fürst Liechtenstein a chovejte se tiše: za chvíli začne — tamhle naproti na stráni.“

A což teprve kdyby tak vytáhl z kapsy opět jeden nezvratný důkaz toho, že jsem — bůhví pokolikáté již — literární mrtvola. Jak bych se mu zasmál!

Neboť opravdu modlím se denně: Otče, přenes tento kalich ode mne!

*

Sedíš-li na bobku nad mlejnkem v potoce a slunce hřeje ti do zad a broukání vody dodává spodní, jednotící tón písním ptáků, jež slétají ze všech strání, — rci, co je ti po literatuře? Bloudíš-li lesy ztráceje směr a smysl pro čas, ale se smysly zbystřenými pro každou krásu a každé hnutí života, dáš-li se honiti mistrem Banďouchem po jeho zahradě jako čtrnáctiletý učeň, potíš-li se ve skleníku nebo ležíš-li na břiše nehybně uprostřed sednice, v neděli po poledni, když je takové velebné ticho v celé dědině, a pozoruješ myš, zcela malou myš, která odvažuje se skoro až k tvé ruce, — rci, co je ti po literatuře? Anebo sedíš-li nad svými obrázky laskaje se s nimi a uče se stále lépe jim rozuměti, hladíš-li hřbety hezkých vazeb a otvíráš-li tu a tam knihu, abys přečetl si několik veršů nebo odstavců milého díla, — rci, co je ti přitom po literatuře?

Rci, co je ti v takových chvílích křehkého půvabu, z nichž a jen z nichž skládá se nakonec nejhlubší lidské štěstí, co je ti po literatuře a literárních lidech, po literárních kritikách, pračkách, stranách, klepech!

Modlím se denně: Otče, přenes tento kalich ode mne! Učiň, aby mi nebylo bráti péra do ruky, když se mi hnusí, aby mi nebylo poskvrňovati papír, když je mi ho líto! Učiň, aby přestala, směla přestati mne zajímat literární vřava a vše, co s ní souvisí! Dej mi tolik svobody a tolik chleba, abych mohl odumříti jako aktivní a pasívní člověk literární!...

Budiž mi rozuměno: Nemyslím, že by měl člověk toužiti po úplné sleposti ve věcech literárního umění a jeho vývoje. Také kniha, vnitřně i zevně krásná kniha bývá prostředníkem oněch chvil, kdy mysl se vyjasňuje jako lesní studánka a srdce stává se čistým jako srdce dětské, také kniha bývá prostředníkem lásky k životu jako každý dobrý „dar boží" ve své šťastné chvíli, jako pták, jejž vidíme hnízditi, jako smrček, jenž pučí, jako drobná myš, jejíž každý pohyb je něha, jako oráč za svými volky, dřevorubec se svou sekerou, jako žena ve světlých hodinách dobroty a lásky, jako oblaka prchající a bílá, jako tolik, tolik živých a mrtvých věcí. A jako to vše i kniha vzbuzuje lásku tím hlubší a nezapomenutelnější, čím lépe známe její podstatu a její osudy. Ale pravím-li: také kniha, je větší důraz na slovu také než na slovu kniha.

V tomto smyslu je kniha onou krásnou a vážnou věcí, jakou byla na počátku. Je i dnes myslitelna bez literatury, té ohyzdné prostituce Gutenbergova vynálezu, která kalí mozek a zatvrzuje srdce, která nás rozjitřuje a štve navzájem proti sobě. Jejím vlivem papírovatí životy, jejím vlivem přestávají lidé žíti sub specie života a živoří sub specie litery.

To, co vzniklo pro rozmnožení oněch chvil, z nichž sestává štěstí v životě, proměnilo se podrobeno zákonům mamonu v lačnou bestii, v upíra, který vysává krev, mozek, šťávy ducha i těla.

Ale netážeme-li se, pozorujíce život hmyzů nebo rostlin a splývajíce s ním v harmonický celek, po sporech přírodozpytců, proč se vlastně zajímáme tolik o to, co se píše pro knihy a proti knihám? Neodvrátí-li nás obyčejně nic od ženy, kterou milujeme, a žádná filosofie neučiní z nás misogyny, nezrodili-li jsme se jimi, proč upravujeme svůj poměr ke knihám tak snadno podle úsudků Petra nebo Pavla?

Nemluvím proti kritice, ale proti literárnímu mumraji, jehož ráz je skrznaskrz masopustní, v němž však loví zloději, vraždí lupiči, v němž často z nejnevinnějších lidí stávají se bandité a v němž v nejlepším případu rodí se ješitnosti a životy dávají se v sázku pro hromádku papíru.

Tak mizí dobří čtenáři a mumraj odehrává se k potěše zevlounů chtivých senzace; tak mizí prestýž básníka a slovo má spisovatel. Jedni z ješitnosti, druzí, abychom na chléb si vydělali, stáváme se spisovateli, a jednou do víru strženi klesáme stále hlouběji do bahna prostituce, zapouštíme do něj kořání své bytosti, odsouzené v něm živořiti, slábnouti, hynouti. Se žíravým bahnem spojujeme svou bytost, nikoli s živnou půdou, s bahnem prosyceným městskými plyny a jedy. Jaký div pak, že chátráme, ztrácíme smysl pro všecky ty chvilky, jež nás učí milovati život, a ty nejkrásnější věci pod sluncem opouštíme kvůli rozčilujícímu surogátu. Zrazujeme moudrý hédonism, jenž jest nejpřípustnější metodou života pro ty, kdož jako básníci mají oslavovati to, co jest, a místo hlouběji do života vcházíme hlouběji v dav hazardních hráčů, kteří na zrádnou kartu sázejí vše...

Naše doba má více schopnosti k teoretizování než k velikým činům. Kde dříve stačily vedle nejnutnějších vědomostí talent a poctivost, je dnes prý třeba dokonalého zotročení ducha řemeslem, krutého specializování se na svůj obor. Možná. Ale jakmile někdo chce tím říci, že jako spisovatel smím utvářeti svůj život jen sub specie literatury, že můj poměr ke všem věcem a jevům má býti poměrem spisovatele a vše, co jest kolem mne, má viděti ve mně toliko spisovatele, ten lže. Srdce básníkovo, srdce umělcovo jest jistě jiné než srdce občanů méně zasvěcených, ale tento názor, tato metoda může toliko zkaliti, znetvořiti, zkorumpovati jeho poměr ke světu. To je krédo literátů, nikoli umělců, které jen dovršuje bídu, která má původ v sociálních a hospodářských poměrech.

Umělecké dílo má původ ve spontánním, bezprostředním, dětinsky čistém poměru umělcově k příslušným věcem a jevům, nikoli v poměru vyrozumovaném, má původ v oněch chvilkách, o nichž jsme tu stále mluvili. Čím člověk v umělci má více těchto chvil, tím více nashromáždil subtilních složek pro své umění i — štěstí. A míra toho, co umělec musí věděti nebo znáti, nedá se určiti. Je někdy veliká, někdy nepatrná, někdy velmi lhostejná. Ale že

básníku mělo by tak mnoho záležeti na literatuře, aby kvůli ní oloupil svou bytost, aby ji položil mezi sebe a své štěstí, toť pověra příšerná a ničemná, kterou máme ničiti všude, kam přijdeme, a především ovšem ve vlastních srdcích...

Dnes hned zrána svítilo slunce. Vypravil jsem se na delší toulku, Kozím žlebem nahoru. Zastavil jsem se u našeho mlejnka. Voda poněkud opadla, nepracoval. Spravil jsem jej trochu a pomalu lezl jsem po slunci.

Bylo mi mysliti na básníka, který kvůli literatuře opustil obdivuhodný svůj včelí národ a roztomilou idylu diváckou.

A nahoře pak na Skalkách, na bílých balvanech, rozhlížeje se po mocných vlnách našich kopců, vzpomněl jsem jiného básníka, Arthura Rimbauda. Asi ve čtrnácti letech napsal hrst nádherných veršů; jeho jméno zůstane v panteonu francouzské lyriky. Ale Rimbaud ještě skoro jako chlapec hodil po všech těchto „pitomostech", po všem umění a po vší literatuře několika hrubými slovy a rozjel se do světa zabásniti si vlastní život. A skutečně, není méně krásný a obdivuhodný než jeho Opilý koráb?

Kontrasty! řeknete. Život! Nějaké „ale" pronásledovalo mne však dolů ze Skalek, a hleděl jsem se vypořádati s ním.

VII

BÁSNÍK A LITERÁRNÍ HISTORIE

Básnické dílo samo o sobě netěší se dnes v literatuře valné úctě. Řekli byste ovšem, že dílo samo jest vším a že jest v něm vše. Celá osobnost básníkova, celý osud básníkův. Řekli byste, že soubor toho, co básník jako básník napsal, jest věrné zrcadlo jeho básnické bytosti. A vše ostatní že jest buď komentář pro poloslepé a nahluchlé, nebo biografický a povahopisný materiál k životopisu někoho vedlejšího. Ale mýlíte se: tak prostě a lehkovážně nesmí naše doba souditi. Je tomu právě naopak. Básníkovo básnické dílo je pouhá surovina. Cosi jako syrové vykuchané holoubě, jež nutno připraviti, aby bylo požívatelno. Osol je dobře, pak udělej nádivku z jemně nastrouhaných domněnek, pověstí a klepů, k nimž přidáš několik fakt, opepři ji a vycpi jí holoubě; pak je dej zvolna péci do literárněhistorické trouby, podlij dvěma lžicemi lyrické vody a šťávu zapraš prima fantazií... Hlavní věcí a nejdůležitější jsou pak ovšem dobří kuchaři. A das ist des Pudels Kern.

Jiní jsou snad méně sobečtí. Je otázka, zda také méně domýšliví. Vycházejí patrně z předpokladu, že básnění je lhaní, básnické dílo lež. Jsou-li liberální, tedy lež někdy snad i estetická (o tom ostatně rozhodují kritikové), i etická (o tom rozhodují moralisté). Ale lež. Tož s pravdou ven! Nutno přijíti věci na kloub. Nutno zbaviti dílo života i těla, neboť ty jsou lež, a obnažiti kostru, neboť to je nahá pravda. Kus nahé pravdy aspoň, neboť kostra je velice defektní. Nutno ji rekonstruovati. Amica ars, magis amica veritas, řeknou si literární historikové a dají se do práce.

Básník opěvoval milovanou ženu. Literární historikové zjistí, že skutečně žila, kdy a kde; proti tomu nelze nic namítati. Shledají také, že byla krásná. To je subjektivní, ale hezké od nich. Mimoto zbytečné, poněvadž všecky ženy, které jsou milovány básníky, jsou někdy krásné. To by nám však mohlo již stačiti. Nestačí to literárním historikům, je to příliš prosté a suché. Jejich práce teprve počíná.

Nutno zjistiti vše, co básník o své milence nepovídá. Nutno na pravou míru uvésti — rozumí se přece, že ta básníkova je levá — vše, co o své milence řekl. Nutno zejména dokázati, že to byla skutečně láska. To znamená dokumentárně zjistiti, že ti dva spolu spali. Neboť to je ta hledaná kostra, nahá pravda lásky...

Tito fanatikové pravdy mají ze svého stanoviska pravdu. Jako broučkaři, kteří počítají chloupky na mikroskopických nožičkách. Les affaires sont les affaires, a fakta jsou fakta; nikomu to neškodí, jsou-li zjištěna. Jsou-li tito lidé dokonce svědomití a nemají-li příliš mnoho fantazie, mohou býti i užitečni někdy. Čtenáři básníků jich ostatně nečtou.

Zle je však, mají-li svědomí tím laxnější, čím jejich fantazie je nemírnější. A ještě hůře, jsou-li očkováni moralínem. A nejhůře, mají-li talent a shromažďují-li kolem sebe zástup polemiků a zvědavců.

Tito talentovaní jmenují se dnes esejisté. Přiznejme jim dobrou vůli, i když nezdá se vždy tak nepochybná. Je to konečně v pořádku, když básní na účet básníků, nedovedou-li psáti ani básní, ani románů, ani dramat. Básní imaginární portréty. I to je někdy umění. Ale všecko má bohužel své meze. Vyhlíží-li takový imaginární portrét jako krvavé sousto pro lačnou bestii senzacechtivých, je to na povážení.

Té ironie! Člověk jde po stopách literárněhistorických fanatiků pravdy a dojde k autorům imaginárních životů. Konečně, není divu. Když pravda fakt je příliš hubená, vymyslí se pravda tučnější. Básní se na účet básníků. A básnění je přece lhaní, že ano. Ale básníci, třebaže „lež" jejich básnického díla jest v podstatě nově stvořená skutečnost, nestaví se, jako by psali historii, kdežto takový literární historik, jehož účelem je přece usoustavniti zjištěnou skutečnost, staví se, jako by historii psal, i když ve skutečnosti básní. Zde to vězí. Napíše-li někdo například imaginární život Nerudův tak, jako Walter Pater psal své imaginární portréty, a nenechá-li nikoho v pochybnostech, že psal umělecké dílo, a nikoliv vědeckou biografii, pochválí jej každý, podaří-li se mu to umělecky. Ale zabásniti si na

účet Nerudova života a vydávati to za vědecký výsledek literárněhistorických studií, to dovoleno není.

Nemluvím tu pro krajně suchou objektivnost vědecké práce. Víme, že bez fantazie byl by smutný vývoj v každé vědecké disciplíně. Ale jako tato okolnost neodstraňuje meze mezi uměním a vědou, tak také nepovznáší fantastického závěru, pověry, klepu na rozhodného činitele v literární historii. Někteří esejisté připomínají ony známé lékaře, kteří co chvíli učiní zázračný objev, poněvadž potřebují senzace. V medicíně zvykli jsme si již na nejhorší humbuk, ale humbuk na účet básníků připadá nám přece trochu odporný. Před pilulkami šarlatánů jsou lidé jakžtakž chráněni policií; básníci a jejich čtenáři mají býti vydáni otravě napospas? Nechť v literárněhistorických traktátech pro odborníky zjistí se cokoliv, je to na svém místě; ale vydává-li se zlyrizovaná fantazie za zjištěný fakt, je to neřest, když se děje způsobem takovým, že omakávající a čenichající publikum dostane senzační potravu.

Básnické dílo přestalo zdá se býti svato právě těm, kteří jsou povoláni, aby šířili pro ně porozumění. Nestačí, když se kriticky ocení a uspořádá, je třeba strhnouti je z jeho výše, z trůnu, na nějž usedá přemoudrý vykladač a popřípadě — moralista. Dosud jsme se domnívali, že erotická poezie básníků je sladkou hudbou, kterou nabízejí milujícím srdcím. Klamali jsme se. Je to seznam hříchů lidí zhýralých; slušný básník jich nemá a slušnému občanu jsou pro výstrahu. A abychom si toto mravní naučení dobře vštípili v paměť, je nutno vypočítati přesně všecky lásky zhýralcovy, odděliti „čisté“ od „nečistých“, zaznamenati, s kterou milenkou básník spal a s kterou nespal. A zejména s jemným sociálním porozuměním vytknouti přísně, měl-li poměr s dívkou z ulice.

Slušnému tisku je zakázáno vynášeti na veřejnost soukromé intimnosti kohokoliv. Mrtvého nebo živého. A přece živí se mohou brániti. Ale s mrtvým básníkem je dovoleno vše. S ním, který se nám sám krásně vyzpovídal. Ovšem, nezanechal nám adresy svých milenek ani seznamu svých nocí lásky. To je patrně tak důležité, že do pozadí musí

ustoupiti jeho dílo, kde se dovídáme jedinou pravdu, totiž jak básník to cítil a jak básník to žil, a že místo toho dostáváme lživou fantazii rozohněných nebo rozhorlených vykladačů.

A přece básník je toliko ve svém básnickém díle. A nikde jinde. Celý a upřímný. Nejcelejší a nejupřímnější. Jeho všední maska, kterou znal snad strejc Vondra nebo kterou vyčenichá jednou profesor Petržilka, je lež. Nehorázná lež. Nahodilost. Sterými pitomými okolnostmi zaviněná tvář...

Neodlučuji díla od člověka. Nerozděluji básníka na dvě polovice, nedělní a pondělní. Ale básník, bytost příliš citlivá a složitá, je sám a svůj, jen když tvoří. V těch okamžicích je sám nejvyšším výrazem sebe. Nejcelejším, nejupřímnějším. Jako každý skutečný umělec. A pak... pak láskán a zraňován, rozohňován a zchlazován více než obecný člověk, jinak než obecný člověk, nepochopitelně pro obecného člověka, potácí se zdánlivě v nesmyslných láskách a nenávistech, radostech a křečích, může se zdáti hrubým, když jeho srdce kypí něhou, hloupým, když je nejmoudřejší, falešným, když je nejupřímnější. Vše cítí jinak a hlouběji, je stále v skrytém nebo zjevném konfliktu s prostředím... obecný člověk řekne, že je blázen nebo lump. Když netvoří, není básník tím, kým je, a nemůže býti považován za takového, jakým je, leda od člověka stejně citlivého a složitého.

To znamená: co básník činí, jinak činí než člověk obecný. Poněvadž jeho senzibilita je jiná, jeho intelekt jiný. Není to vždy moudré, je to snad zřídka moudré po rozumu profesora Petržilky, ale je to vždy čistší, než si může pomysliti strejc Vondra.

A z toho následuje dále, že je velmi povážlivo činiti neochvějné dedukce z dokumentů, které o básníku zanechali vrstevníci, jestliže to nebyli básníci. Neboť jen básník může rozuměti cele básníku. Básník, který třeba ani nepíše.

VIII

S MĚSTEM ZA ZÁDY

Ptáci tedy již zpívají. Ale počasí je stále velmi zasmušilé. A skřivan, který se namáhá vzletěti až bůhvíkam a vrže spirály své jásavé písničky s velikým nadšením, vyhlíží poněkud směšně. Asi tak jako některý z nás básníků příliš zúčastněných a v podstatě přece příliš pozdě nebo příliš brzy narozených, který si v osamocených chvílích říká: ich komme aus anderen Zeiten und hoffe in andre zu gehn, ale přesto zapomene se často a rozezpívá se, jako by mu naslouchaly uši bůhvíjak pozorné a dychtivé. Komický skřivane, tobě sluší smaragdová země pod tebou, blankytná nebesa nad tebou a zlatá lázeň kolem tebe, ale nikoli šedé a hnědé ráno, jako je dnes, plné mlh a chladu.

Stojím na obřanském Hradisku a kromě skřivana jest všecko pode mnou. A kromě šedivých chuchvalců ovšem, jež se převalují na výsostech. V tyhle dni, tak pusté ještě v lesních žlebech a alejích, zmocňuje se mne beze slunka nedočkavá tíseň v lese, i vylézám co nejvýše za rozhledem a svobodnými vánky.

Na Hradisku říká se zbytkům starožitných valů na kopci nad Obřany. Archeologicky a historicky psalo se již o nich. Nebyl jsem tu ještě, ač již tolik let chodívám spodem mimo a karakteristicky pravidelný obrys stráně a její korunu, krásnou stařičkou hrušeň, mám skoro stále na očích. Ale předměstské obce brněnské vysílají sem již své výrostky, a panáčkův les, který pokrývá spád ke Svitavě, je taková nelákavá, sešlapaná a vydrancovaná příroda. Zdálo se mi, jako bych byl někde v zákoutí starých pražských šancí, na nichž jsem proběhal volné chvíle svých mladých let. Nalézají se prý tu nahoře podél orné půdy vedle střepů z nádobí moderního také střepy popelnicové; viděl jsem toliko ty moderní...

Když jsem stoupal od řeky vzhůru panáčkovým lesem, myslil jsem ještě na užívatele této trosečné přírody, na usměvavého tlusťouška, obřanského faráře, s nímž kdekdo se tu

dělí křesťansky o ten kousek dřeva. Ubližují mu teď v novinách totiž a zcela mimochodem řečeno: že prý nějakého chudáka oběšence nepohřbil se všemi obřady své církve. Nemám rád antiklerikalismu nelogického a tohle se mi zdá hodně nelogické. Já, starý pohan, vím ještě, že církev katolická odpírá sebevrahům obřady, kterými nešetří u křesťanů umírajících v míru se svým bohem. Tedy, buď jsem katolík, a pak obřanský farář jedná dle mého soudu správně, řídí-li se předpisy církve. Anebo nejsem katolík, a pak mi po jeho obřadech pranic, ale pranic není. Nic třetího tu neplatí, řekl jsem si, všecko třetí je středověk, a žijeme-li skutečně mimo církve, na druhé, k budoucnosti obrácené straně života, je naší nejvyšší ctností v takových případech toliko nesmírná, mrazivá lhostejnost...

A když jsem stanul nahoře, otřásal jsem se mimovolně. Ta nesmyslná složitost moderního člověka mne zabolela, rozplizlost jeho povahy. A podivné cesty našich bojů a zápasů. Je tomu dávno, velmi dávno, co gordické uzly neroztínají se již meči. Je tomu dávno, velmi dávno, co naše argumenty jsou kluzké jako hadi a mají hlavu také místo ocasu. A je tomu velmi dávno, co neříkáme již: já zde a ty tam. Barva, kterou přiznáváme, je obyčejně velmi neurčitá. Naše pravda je rafinovaně přizpůsobena lži, kterou potíráme. Řekl bych: Jsme všichni jako lidé, kteří bojují proti kněžím s ústy plnými náboženství, jemuž nevěří a jímž se neřídí, a jako kněží bojující proti materialistické nevěře skrze modloslužbu mamonu. Jsme každý ubohou lidskou duší vyštvanou z čistého vzduchu a přesazenou do atmosféry špinavých rvaček. Z bytosti tak čisté jako koniklec na stráni nebo doupňák v lese činí se tvor, který po celý život nezví, čí jest, a urputným světem razí si cestu jen lží a podvodem. Přichází-li mladý muž vrhnout se do nějakého dobrého boje s vřelou vírou a s veselou krví, přijde o ně v klubku ohavností a intrik, a zbude-li mu aspoň čisté srdce a mysl poněkud jasná, prchá nakonec, ničím tak nezhnusen jako člověkem. Proto toho nejmoudřejšího, nejkrásnějšího, nejužitečnějšího dosahuje se tak hrozně obtížně a zřídka: trochy filosofického klidu a soucitného pochopení. Jak je to

krásné, nedati se zmásti lidskými slabostmi, jejichž intenzívní kulturou je moderní pořádek, a viděti líc, když se mluví o rubu, a viděti rub, když se mluví o líci. Žel, člověk dnes méně než kdy dříve dovede se obraceti ke své pravdě tak neodvratně a rozhodně jako bylina ke svému světlu. Žel, tolik ohavných a zbytečných věcí mate a znetvořuje naše pudy! Ale jaký by to byl život, kdyby lidské oko naučilo se spočívati nejprve na každé volné bylině, na každém volném živočichu, na celé volné přírodě jako na článcích nejzázračnějšího řetězu, a pak dovedlo a mohlo stejně spočinouti i na člověku...

Stojím na valu. Nalevo nad poli řinčí skřivan nepříliš vysoko a brzy klesá mezi hroudy, aby se za chvíli vznesl — opět toliko nakrátko. Obzor nalevo zahaluje hustý, sotva průsvitný kužel dýmu nad Brnem a jeho předměstími. Napravo jsou naše kopce. Obracím se rychle k nim, ke svému moři. Počítám ty jeho vlny, jimiž jsem se všemi již proplavil. Dědiny na lysinách vzhlížejí velmi nevinně. Naproti šedá skála Šumbery vyhlédá z temného větvoví poněkud divočeji; jsou tu ovšem ďáblova kopyta ještě dnes vidět v bělošedém kamení.

Těch kopců a těch strání! Jak jim blahořečím! Neboť dobře vychovaný a kultivovaný lidský mravenec z města zastavuje se obyčejně na jejich úpatích a urovnaných cestách, ta podivuhodná bestie, doma krotká, že z ruky žere, ale venku zlá a divoká, která spásá všecko kvetoucí, udupává a znetvořuje veškeren křehký život a za vzduch, vůni a zeleň odměňuje se mastnými papíry, ohlodanými kostmi, vaječnými skořápkami a pomorančovou kůrou. Kdyby nebylo těch našich strání, které udržují sváteční proudy městských mravenců a vší v určitých, skoro všude spodních řečištích, byl by snad dávno již z mého zeleného moře ohavný, páchnoucí močál, kde ani žábám nebylo by volno, a já bych tu byl nerozbil svůj stan vděčného nomáda...

Chráním se pohleděti za sebe a obracím tvář stále ke vzdálenějším vrcholkům, po nichž chodí zpravidla jen myslivci a sběratelé darů země, kteří patří jaksi k lesu již jako slepýš nebo veverka. Cítím za sebou město naplňující

obzor, nepřítele ponurého a ohyzdného, ukrutnou ville tentaculaire, která natahuje pomalu svá šupinatá a dýmající chapadla až ke prahu našich lesů. Od Žabovřesk Komínem, od Králova Pole Řečkovicemi, od Husovic Obřany, od Židenic nahorů ke Klajdovce sune potvora své hladové sosáky a vzduch, svěžest, mízu, barvu odnímá hltavě všemu živému i mrtvému a vysílá legiony svého útočícího a obléhajícího hmyzu.

Zde je pomezí, a já tu dnes přecházím jako zbytečná stráž po nepotřebném valu. Skřivan je opět nade mnou, a připadám mu jistě stejně směšný jako on mně v tom šerém ranním chladu. Moje myšlenky toulají se mezi městem a lesy, vracejí se k lidem a marně obírají se lítostí nad tím, že lidé nejsou tak samozřejmí a krásní jako rostliny a živočichové v našich lesích. Od vrásčité hrušně, velmi majestátně rozložené nad šípkovou stěnou a sleželou trávou, vidím daleko dole nad dráhou rozbrázděnou dlaň oplotěné zahrady mistra Banďoucha, který také potřebuje již sluníčko. Je to rovněž člověk z pomezí.

Ano, stojím na pomezí. Před sebou mám lesy, které miluji, a za sebou město, které potřebuji, ohyzdné město, kterého nikdy nebudu milovat. Ale je mi přitom dobře. Stojím na pomezí, poněvadž dieu le veult čili poněvadž tenhle kompromis je můj osud. A stojím tu rád, poněvadž považuji za nejvyšší moudrost pochopiti smysl svého osudu a nedati se zmásti touhou po osudech jiných.

Když člověk již jednou získal tak nebo onak trošku kultury a senzibility odlišné od průměrného cítění civilizovaných křesťanů a publika z divadel, kinematografů a soudních síní, je to také hřivna, které neradno zakopávat. A nemá-li valné ceny pozlátko, které se lepí na všednost, nebo erudice, která se cpe do prázdného sudu, nebo maska, která se uhlazuje pro společnost, skutečná kultura zmnožující a osvobozující schopnosti mozku, srdce a nervů není věru k zahození. Poskytuje nám především možnost pochopiti a milovati lidské dílo, ono skutečně lidské dílo, jehož sláva dotýká se nejen hvězd, ale hlavně i našeho vlastního srdce a vědomí, nejsme-li zcela tupí. Neboť i když víme, že lidský

živočich je zpravidla nepříjemný tvor (a snesitelný druh tak vzácný a přítel ještě vzácnější!), lidská práce není všecka tak ohyzdná, marná, bezútěšná, jak se zdá dnes často otrokům kapitalismu. Díla lidského umění a lidské techniky budí v nás dosud také city čisté a drahé; jsou umělecké a technické zázraky, před nimiž zastavíme se zcela tiši a omámeni jako před srnou, která se náhle vynořila z houští na stezku, nebo před třešní, která nám rozkvetla přes noc pod okny. A usmiřuje-li nás dílo přírody stále znovu se životem vůbec, kdykoli nás zabolí a my prcháme v lázeň lesní samoty, usmiřuje nás veliké dílo lidské s lidmi, plod génia přece jen kolektivního, jehož aspoň drobet je konečně v každém člověku. To stojí za to, abychom nevzdalovali se docela výkvětu lidské práce, nýbrž naopak, bylo-li nám dáno jednou milovati jej a rozuměti mu, abychom hřivny, kterou je pravá kultura, užívali k prohloubení svého pochopení a své lásky. A to také, jen to ostatně, stojí za to, že jsme navždy opustili stav primitivní, po jehož zdraví, prostotě a bezprostřednosti nejednou se nám zasteskne.

Ostatně, pozorujeme-li značnou tupost a lhostejnost dnešního davu k přírodě a jejím bytostem, snadno nás napadne otázka, zda i my, kteří přistupujeme k přírodě s očima otevřenýma a s milujícím srdcem, nebyli bychom sami ne-li stejně lhostejní, aspoň méně citliví k jejím krásám a poučením, kdyby ona kultura nebyla bystřila náš zrak a zjemňovala naše nervy.

Tolik je jisto, že kultura, které podrobují tě leta styků s uměním, s myšlenkami a s lidmi, neolupuje nutně člověka o tu míru prostnosti, čistoty srdce a svěžesti nervů, které je třeba k láskyplnému a plodnému životu s přírodou. A naopak: Život venkovský nevede nutně k úpadku senzibility a intelektu, k takovému zdrsnění, jímž hyne smysl pro rafinovaný výraz umělecký, pro odstíny myšlenky a pro složité povahy. Záleží všechno na sklonech, na předchozí výchově a na vůli individua. A ovšem často i na jeho hmotných prostředcích. Ale jako kulturní člověk nemusí se nutně státi „měšťákem“, tak člověk venkovský nemusí se

státi „sedlákem“. A „zapadne-li“ někdo pro ty, s nimiž se povaloval v kavárnách a chodil po pitkách, neznamená to ještě v době dopravních prostředků poměrně dobrých, že se stal divochem a tupcem, třebaže nenavštěvuje pravidelně divadel a koncertů a nečte všech polemik, bez kterýchžto věcí nedovede si leckdo představiti důstojného života...

Sestupuji z Hradiska úzkou pěšinou k řece. Rychlík právě přeletěl. Blíží se jedenáctá. Ale po slunci ani památky. Věru, možno se jíti ještě ohřát...

Mistr Banďouch opravuje cesty a já jdu přiložit do skleníku. Usedám u posledních hyacintů a dávám se do snění.

Sním o zeleni a čistotě měst zahradních. O jejich klidu a ladnosti. Myslím na snahy zalesňovací a ony okrašlovací, jež mají dobrý smysl a jejichž hlavním prostředkem je strom. Něco se počíná hýbati. Jakési tušení toho, jak sladko by bylo ztraceným synům na srdci matky. Ale jak nepatrné je tohle vše před strašlivým problémem, který se jmenuje Město! Nějaké maličké chybičky se napravují. Tu a tam někdo se zachrání. Ale hlavní chyba trvá, otrlý nepřítel tuční dál z nevinné krve a stále je na číhané; obluda nepřichází ani o jeden jedovatý svůj zub, ani o jeden dráp drtících svých spárů. Činí-li se tu a tam něco pro hygienu těla, pro hygienu ducha nečiní se nic, poněvadž všecko to naše lidové osvětování neznamená nic tam, kde vše, co má skutečný vliv na lid, jest pouze odpadkem ze stolu užívající třídy.

Sana mens in corpore sano. Jak vyobcováno je toto staré heslo z naší společnosti! A jak se zapomíná, že sana mens je napřed a corpus sanum až pak, poněvadž nezdravá mysl ve zdravém těle je tisíckrát nebezpečnější než nezdravé tělo s myslí zdravou.

Je to častý, známý, všední již případ: Obec vysází na své periférii alej okrasných nebo ovocných stromků, často s potížemi, ale jednou přes noc dva tři neopeření dvojnožci, opilí zlobou nebo alkoholem, zpřelámou stromky a zničí tak dílo, jež utěšeně vzrůstalo. Povídám, všední případ, nepatrný napohled: pětiřádková lokálka zaznamená jej v novinách a škůdci, jsou-li dopadeni, odsedí si nějaký ten

trestíček. Ale mně každá jiná vražda je pochopitelnější a snesitelnější. Ale mně tento ohavný akt zloby symbolizuje celé ďábelské dílo města, charakterizuje mrzkou povahu útoku, jímž město žene na venkov, na půdu venkova a vše, co na ní žije. Jen lidé, kteří prošli přímo nebo nepřímo městskou školou života, jsou schopni takové surovosti a takové zlomení několika stromků je toliko počátek jejich zločinecké kariéry.

Nikoli, tak dlouho bude marno obepínati města pásem zahrad, luk a lesů, chceme-li docíliti krásného přechodu z města na venkov, dokud město samo bude pařeništěm pro mikroby zkázy a neřesti. Město musí přestat býti tím, čím jest, v městě samém musí býti zasazena smrtelná rána puchu, špíně, zločinu, bídě hmotné i duchovní. Prvním krokem k tomu bude snad jednou radikální oddělení města továren, dílen, kanceláří od města domovů, ateliérů a studoven, které se stane městem zahradním. Anglosaské plemeno to již zkouší.

Nicméně doba, kdy město přestane býti nepřítelem, je dosud utopií. Ti, kdož námi vládnou, i když jsme nejsvobodnější, mají zájem na tom, aby město rozněcovalo dravé vášně a ziskuchtivosti. Sklízejí úspěchy vyděračské politiky, kterou město založilo a vypěstovalo k dnešní obdivuhodné ohavnosti. Posuzovati tuto lupičskou politiku hospodářskou i národní, ovládající svět, znamená otřásati platnými řády, jak říká státní návladní, který má ostatně pravdu. Neboť náš hospodářský pořádek je základem a ospravedlněním tohoto moderního loupežnictví, velmi rozvětveného všemi stavy a třídami, jež vyhazuje za děla a vojáky miliardy, za které daly by se zříditi velkolepé podniky hygieny tělesné i duševní, schopné proměnit tvářnost světa v poloviční ráj. A lupičská politika sahá odshora až dolů celým naším životem a stojí tolik peněz, že nezbývá žádných pro zdraví a kulturu. A mluví-li se, řeční-li se dnes tak často o miliardách, které zhltne militarism, mělo by se stejně mluviti i o jiných vyhozených penězích, například o miliónech, které stojí volby, jiný projev téže vášně...

„Osobní již jel. Půjdeme k obědu. Ale ještě mi, prosím vás, postříkejte růže!“

Mistr Banďouch probudil mne bohudíky z nedovolených myšlenek.

IX

AKVÁRIUM

Jaro jest zajisté ona chvíle, kdy příroda vlichocuje se i do srdcí nejzatvrzelejších. I ti, kdož chodí denně mimo ni hluší a slepí, prohlédnou na jaře, byť i jen na okamžíček, pocítí nějakou radost nebo úlevu, podiví se náhle krásnému zázraku. A ti, kdož milují přírodu a vnímají jaro v celé jeho hloubce i šíři, kochají se tímto velebným přílivem zeleně, květů a zpěvů jako malou splátkou na věčný slib lidského štěstí. Neboť na jaře všecky radosti jsou veselejší a všecky bolesti mírnější; bída narovnává svá shrbená záda a stáří vyjasňuje se vzpomínkami.

Jako žena v šestnácti jest i příroda nejmilejší na jaře, a to pro její svěžest a čistou veselost. Nepodceňujeme přitom půvabu horoucího léta a prahnoucí vášně zchlazované v hlubokém lesním stínu, ani půvabu jeseně, trochu perverzního, který k hříčkám lásky poněkud již rafinovaným způsobem přiměšuje bolest a nervózní chvat, ani konečně studeného půvabu zimy, která obsypávajíc všecko sněhem nebo jiním dovede milosrdně přikrýti bílou pohádkou život nejzpráhlejší a nejzuboženější. Ale mluvíme o „věčném jaru“, a nikoli o věčném létu, poněvadž i kdyby mezi nimi nebylo žádného jiného rozdílu, již pouhá představa svěží a kypící zeleně mladé vítězí u nás.

Na jaře snaží se lidé nejvíce, aby aspoň nepatrný úlomek přírody urvali a zanesli do města a do příbytku; jarní květiny dovede skoro každý pojmenovati, letních již nikoli. Abychom jara nezapomněli, vnášíme drobty přírody do měst a domů. Připomínají nám, co jsme kdysi milovali a navždy ztratili, nebo co milujeme, aniž toho dosíci můžeme. Parky a sady, květiny na záhonech, v oknech, na balkónech a stolcích, ptáci v budkách, v klecích a voliérách — toť příroda měšťáků a otroků, příroda poloumělá a uvězněná, a přece příroda přinášející tak často útěchu ubohému lidskému srdci.

Ovšem, víme všichni, že není to vždy láska k přírodě

a touha po ní, jež vězní ptáka v kleci, květinu za oknem. Vedle mnoha jiných úloh mají tyto drobty přírody i úlohu laciné dekorace, často velmi lhostejné tomu, kdo jimi dekoruje svou existenci — kvůli jiným. A zdá-li se nám někdy ta okolnost, že lidé tak rádi dosud dekorují své bytí v životě i smrti živými produkty přírody, jako znamení úcty k přírodě, nesmíme zapomenouti, jak lidé povšechně na druhé straně jednají s přírodou barbarsky, jak ji zohyzďují a oklešťují, jak ji drancují, tupí a ničí, jak ji moří a — jak ji napodobují z plátna, z vosku, z mýdla, bůhví z čeho všeho!

Pozorujeme-li davy, procházející velkými skleníky botanických zahrad a mimo klece zahrady zoologické nebo zvěřince, seznáme, jak odcizena je většina lidí přírodě. Neboť zájem, jejž u nich vzbuzují poměrně stejně klece s opicemi jako voliéry s domácími ptáky, není projevem lásky, nýbrž zvědavosti, která pozoruje neznámý život spíše s údivem než s pochopením.

Zvědavost jest ovšem i u těch, kteří přírodu chápou a milují. Jedni chtějí vědecky proniknouti všecky její taje; druzí chtějí ji aspoň důvěrně znáti jako milenku. Vždyť nikde není vedle celku tak mohutného každý sebemenší detail tak zajímavý. O kolik hlubokých a krásných poznatků obohatili se lidé pozorováním včel a mravenců. Knihy byly o tom napsány a tyto knihy jsou sladké a zdravé jako hrozny a jablka. A co vše spatřili lidé ozbrojení mikroskopem!

Pro zbožné laiky, pro ty, kterým stačí rozuměti hlasům ptáků a lesů, kteří s otcovským pohledem pozorují své včely, kteří před mravenčím hnízdem myslí na sociální utopie, pro ty prostě, jimž příroda je částí jejich bytí, pro ty zejména byl, jak se zdá, vždy zvláště přitažlivým a vábným poloutajený život u tiché vody i pod její hladinou. Především drobná jezírka a tůně s průzračnou vodou, se žlutými kosatci na pokraji a s bílými lekníny a žlutými stulíky uprostřed. Co jest kde v přírodě s poezií delikátnější, křehčí a něžnější?

Jděte třeba k polabským tůním. Jaká rozkoš v krásný den pod několika stromy uprostřed luk pozorovati v křišťálové vodě hluboko u dna hejno okounů! Nebo kropenatého

dravečka, štičku zcela drobounkou, která v malé zarostlé struze vyplovala na polopotopený vejčitý list a hřeje se spokojeně v slunečních paprscích! Při trošce opatrnosti do dlaní ji chytnete, tak je omámena štěstím a pohodou.

Nezkalený vodní život je tak zvláštní pro nás, kteří žijeme ve vzduchu, a tak krásný zejména pro ty, kteří se dusí ve smrdutém mraku městské atmosféry. Tož nebylo malým dobrodiním pro lidi, když jim bylo pomalu umožněno právě tento život — a právě tento život nejlépe — přenésti do pokoje. Jezírko do sklenice!

Jmenuje se to jak známo akvárium, a je to za jistých okolností malý zázrak. Do čtyřech skleněných stěn, jen když nejsou příliš těsny, můžeme umístiti zlomek sladké přírody, která, dáme-li jí trochu slunce a vzduchu, vyniká nade všecky způsoby přírody přenesené do příbytku svou přirozeností, svěžestí a zajímavostí. To už není ani vězení; to je skoro volná příroda en miniature.

Ovšem akvárium, to není těsná láhev s línými „zlatými rybičkami", které se krmí „mravenčími vajíčky" a jimž se dává denně čerstvá voda.

Kus domácí nebo exotické vodní přírody, jejž přenášíme do skleněné nádržky, musí býti úplný a logický, má-li nám působiti pravou radost: uprostřed zeleně ve stálé vodě musí žíti vodní tvorové jako doma, jako v malé tůni české roviny nebo japonského ostrova. Správný poměr vody k rostlinstvu a živočichům je conditio sine qua non, je záruka zdaru; ostatek vykoná za nás ranní slunce a přiměřená potrava, s kterou se neplýtvá. Několik centimetrů písčité nebo rašelinné země, přes ni vrstva nepropraného a pak vrstva propraného písku, toť dno, do něhož zasadíme přiměřený počet rostlin; rybek chováme jen tolik, aby na každou přišly aspoň dva litry vody. Není-li ničeho mnoho ani ničeho málo, musí náš malý svět za skleněnými stěnami utěšeně růsti, kvésti, prospívati. O podrobnostech ostatně poučují laciné knížky, jichž zejména Němci, lidé důkladní, mají spoustu.

Správně zařízené a umístěné akvárium vyhovuje všem, kdož chtějí míti doma kousek přírody: je skutečnou pří-

rodou, do níž nahlížíme však jako do jiného světa, je jasnou ozdobou příbytku, je zřídlem intimní zábavy a nejednoho poučení. Posiluje lásku těch, kdož přírodu milují; nakloňuje přírodě znova ty, kdož se jí odcizili.

Velké společenské akvárium hodí se nejlépe pro lidi majetnější, kteří se chtějí jím baviti. Zařízeno jako domácí tůň může se státi nejvkusnějším divadlem rozmarných epizod. Hladinu pokrývají listy menšího leknínu nebo stulíku, chomáče trhutky, koberce různých okřehků. Nad hladinu vynášejí špičaté listy žabník, šmel a šípatka; pod hladinou rostou zdrojůvky, rdesty, kročeně, stolístky a růžkatce. V tuto různě odstíněnou zeleň můžeme nasaditi skoro všecky druhy domácích rybek, hlavně máme-li dobrý vodotrysk, jenž poháněn elektrickým motorkem pracuje ve dne v noci. Dbáme jen, aby rybky byly k sobě v přiměřené velikosti, to jest aby všecka čeládka dravá a příliš divoká reprezentována byla exempláři co nejmenšími a pokojná stvoření byla poněkud větší. Snesou-li naše čivy trochu toho boje o život, nasadíme do nádrže ještě větší počet zcela drobných běliček, jelců a střevlí, jež se drží pohromadě a podnikají v hejnu procházky po celém akváriu, jsouce tu a tam předmětem zdařilých útoků našich dravců, z nichž zejména okoun (měří-li tři centimetry, jest již dosti veliký) libuje si v lupičských výpravách. Jakmile rybky zvyknou si na nový domov a k oknu obrácenou stěnu akvária povléknou drobné řasy jemně zeleným závojem, jenž dodává celku jednotný tón, můžeme před takto upraveným jevištěm proseděti celé hodiny na své židli.

Tato domácí příroda ztrácí v zimě ovšem svou bujnost, svěžest a lesk. Chceme-li tomu zabrániti a můžeme-li v pokoji, kde akvárium stojí, udržovat po celou zimu přiměřenou teplotu, vysázíme nádržku rostlinstvem exotickým, jež dodává zejména příroda japonská. Pak vodní naše krajinka zelená se po celý rok.

Máme k tomu cíli kosatce, jež kvetou pestře jako orchideje, obrovské šípatky, vzácnou kapraď, neurčenou dosud colocasii s velikými, nádherně sametovými listy, vděčný druh šídlatky s vlasy přes metr dlouhými, miniaturní

stulík s listy průsvitnými a jemně zelenými, různé doušky, kročeně, chebule, šáchory a populární již zakrutichu (vallisneria spiralis), která nechybívá v žádné nádržce.

Udržujeme-li vodu v akváriu přiměřeně teplou pro exotické rostliny, pak jest ovšem konec s většinou rybích dravečků domácích i cizích, kteří milují chladnou vodu, a jest nám poohlédnouti se i po exotických rybkách, z nichž rájovec, jenž se dá ochočiti jako kotě, jest již rovněž značně populární.

Tropické rybky množí se však většinou v dobrých akváriích. A proto ten, kdo chce pozorovati i tuto nejzajímavější kapitolu vodního života, musí jíti dále, než kam sahají možnosti společenského akvária pro zábavu. Musí se zaříditi na chov, který se někdy vyplácí, ale vyžaduje řadu menších nádob, dosti péče a různých vědomostí.

To jest však již jiná kapitola, v níž ostatně dalo by se vyprávěti mnoho věcí ještě krásnějších. Ale k chovu rybek musí každý dospěti sám, pomalu, skrze zkušenosti s akváriem společenským.

Nejen však ve veliká, poměrně drahá akvária společenská, ba často lépe a snadněji než v tato možno vkouzliti rozkošný vodní život i do menších nádržek, jakými jsou například čtyřhranné sklenice akumulátorové, jež se teď hojně prodávají.

Jakou ozdobou mého pokoje bývala kdysi malá, asi dvacet centimetrů měřící štička, kterou jsem usadil v podobné nádobě, kde bylo na dně jen trochu čistého písku a pěkný keřík tmavozelené zdrojůvky! Měl jsem to zvíře raději než svou nejmilejší černou kočku. Stála stále na jednom místě uprostřed nádoby, zachvívajíc rychle a nervózně několika ploutvičkami a mrskajíc někdy hnědým okem po nezvyklém zjevu. Krmil jsem ji živými žížalami, jež mi rvala z prstů.

Měl jsem to zvíře raději než svou nejmilejší černou kočku...

X

NATURALISM

Chytří lidé, kteří nejsou pohodlní, běží-li o zisk, ale zcela líní, běží-li o něco, z čeho pro ně „nic nekouká“, nazývají často pohodlným každého, kdo miluje práci bez ohledu na zisk, který z ní má, a právě proto nepospíchá s ní, kdo touží po životě tak umoudřelém, že jako nejposvátnější desku zákona klade si rovnici: práce = rozkoš. Nevadí: také země, veliká učitelka, roditelka, pracovnice, dává si načas, když chce vykonati dobrou práci, a je někdy tak pohodlná, že člověk, který ji miluje a čeká na její dary (i ty krásné pouze, i ty užitečné také), stává se nervózním. Například v takový vlažný a podmračný den z počátku dubna, jako je dnes.

Řekli byste v takový den, že země odpočívá, že je unavena onou sladkou únavou, která na jaře zmocňuje se i člověka každého po větší námaze, až každý pohyb bolí i každá myšlenka. Ale v březnu a počátkem dubna nevynaložila země ještě ani tolik síly, aby k životu probudila naše doubí a habří, na nichž visí a chřestí dosud staré hávy ryšavé a zkadeřené. V tu dobu a ve dnech pošmúrných je země spíše rozespalá ještě. Patříť k oněm pohodlným, kteří neskáčou rovnou z postele, sotva otevřeli oči. Dá si načas, než povstane, obleče se a umyje v první jarní bouřce. Ač ptáci po celý den ani vteřinu nemlčí, země nespěchá s konečným procitnutím: otevře oči v den slunečný, mžiká, mžiká, a sotva se slunce schová za šedá mračna a oblaka, už zas jako by spala. Je to jen polospánek, plný veselých ranních snů, při nichž se převaluje z boku na bok, ale trvá to dlouho, dlouho, hanebně dlouho někdy. A já si myslím, že je v tom i mnoho moudrosti, rozvážného strachu před nočními mrazíky májovými, které ad oculos dokážou nám někdy, jak málo platna může býti práce kvapná.

A že jsem si již zvykl s tou svou zemí všecko prožívati a že nepřeji si nic jiného než míti radost, když ona je veselá, a zlobiti se, když ona je mrzutá, a býti ospalý, když ona dříme, jsou dnes pod šedivými nebesy i moje gesta velmi

pohodlná. Mistr Banďouch je ve městě, nikdo mne tedy nehoní, a tož odkrývám velmi pomalu a velmi rozvláčně růže, které ohnuty odpočívaly pod chvojím dosud zeleným. Mám radost, že jsou skoro všecky hodně zdravé a čiperné již, ač teprve loni stěhovaly se sem, na kopec, který vyhlížel tak nehostinně, že se nám až smáli. Už tu máme vodu a dr. Koželuha, který se nám nejvíce smál, měl by se za měsíc přijíti podívat!

Za měsíc, all right! Za měsíc budeme už zelení. Teď jsme ještě šediví a hnědí, rozespalí a neumytí jarními dešti. A moje myšlenky jsou také takové šedivé skoro. Četl jsem nedávno veliký rozsudek smrti nad naturalismem jménem idealismu. A to mne dojalo.

Jednalo se ovšem o doktríny, o vědecké doktríny. A po těch, upřímně řečeno, již dávno nic mi není. Odpusťte, je tomu asi takhle. Člověk shání se tak dlouho po moudrosti svých blížních, dokud nenajde moudrost v sobě. Pak, není-li dogmatik, přeje každému jeho moudrost jako čárky na pivním tácku a chce toliko, aby i jemu bylo přáno, což jeho jest, a přáno ovšem cele a upřímně, nikoli pouze pokrytecky, s onou liberální maskou, za kterou je nadutá člověčina, která považuje za blázna nebo pitomce každého, kdo nevyplňuje svůj život dobrými obchody (třebaže dobrý obchod udělá rád) a neomezuje svých požitků na dobré plzeňské a hezké děvečky (i když jimi neopovrhuje jako doktrináři abstinence). Pak možno s kýmkoli pokouřiti si z dýmky míru. A pak také každá doktrína učená i neučená stává se člověku velmi lhostejnou a doktrína učená se všemi ismy ještě více než neučená, poněvadž neučenou budují lidé obyčejně z toho, čím se v životě řídí, kdežto učenou z toho, čím se neřídí. A ještě studenější, nejstudenější je poměr k myšlence veškatulkované, když se člověk spojí se zemí a s přírodou a počíná s ní býti jedno tělo jako syn s matkou v době těhotenství. Neboť čím může býti člověku veškera moudrost lidská, když v mozku, v krvi, v nervech má moudrost země, když nevyrozumoval si, nýbrž cítí všemi smysly, že v podstatě jest v malém totéž, co země ve větším a vesmír v ještě větším? Ale...

Ubližuje-li nespravedlivě a laje našim láskám, nu, tak se bouříme.

V poslední době bojuje se u nás opět prudčeji ve starém sporu o biologii. Mne, laika, zaujal tu a dojal konec polemického článku dr. F. Mareše Psychologie bez duše, psaný zdá se pro publikum.

Lidské duše, upotřebující člověka za prostředek ke svým účelům, usilují — praví se tu — od počátku ochromiti jeho vůli a pokořiti jeho osobu. Snaží se držeti lidskou osobu při zemi a spoutati její vůli. V tom jim pomáhá naturalism, poněvadž hlásá nezměnitelnou nutnost přírodního dějství, trpné přizpůsobení se daným poměrům. A doslovně: „Naturalism, zvláště v odrůdě materialismu, jest blízký příbuzný semitské teologie. Výtvor mysli nevěřící v sebe samu a hledající oporu v pánu nad přírodou, myšleném tu jako ‚věčný zákon přírodní', proti němuž člověk nic nemůže. Strhuje člověka dolů a drží při zemi, připomínaje mu stále jeho anorganický původ: prach jsi země. Vývojová teorie v pojetí naturalistickém vykládá život jako cosi mechanicky povstalého bez zasahování zvláštního životního činitele: člověk stejné kvality jako zvíře, jen něco větší mozkový plášť; připomíná člověku stále bestii... Celý naturalism jest proti povznesení člověka nad přírodu; přirozený spojenec všech mocí Antikristových, bránící povýšení člověka za Syna božího..."

Opakuji: nezajímají mne doktríny, a co se zde praví o naturalistické doktríně, je mi stejně lhostejno jako to, co někde jinde říká se o vitalismu. Ale dr. Mareš mluví trochu neuctivě o mých láskách, boří v mém chrámu, kde já chovám se velmi pokorně, vidí můj svět choditi po hlavě... Och, toho zmatku!

Och, toho zmatku, který je na druhé straně! Neboť na mé straně šumí lesy, Svitava poskakuje a pění se na balvanech, růže, které jsem odkryl a postavil pěkně, mají veliké puky, mistr Banďouch co nevidět přijede, pochválí mne a svede na jeden džbánek, z něhož budou tři nebo čtyři. A zítra ráno zasvítí slunce, poněvadž teď už se to tak střídá, a já se ztratím v lesích a nebudu již mysliti na dr. Mareše, který je idealista.

Bude mi dobře a budu cítiti a věděti, co vždy cítím a vím v den slunečný v lesní aleji a co jest asi toto: Kašlu na všecky lidské moci, které mi nemohou o nic více než kterémukoli domýšlivému pánu přírody, jenž nad ní „panuje" právě tolik co já. Lidské moci nemohou ochromiti mou vůli k životu, ve kterém jsem věren sobě samému, jako nezabrání na jaře ledům, aby se rozpukly, lesům, aby se zazelenaly, ptákům, aby se rozezpívali. Mohou mě znásilniti, ale nemohou mne pokořiti, poněvadž jimi opovrhuji jako zrádci země a života. Tyto černé lidské moci nejsou tak protikulturní, jak se říká, neboť kultura, rozum, umění jsou dle okolností výborní jejich sluzi. Zjemňují někdy tak, že zeslabují. Skutečný nepřítel černých mocí je spíše zdravý a sebevědomý pud, vůle, ano, vůle k životu nejplnějšímu, vůle ke svobodě, vůle k poznání, vůle k heroismu, kterou ve svých mezích má všecko živé, která se projevuje jako nezměnitelné přírodní dějství u každého zdravého organismu a jest jeho krásným osudem a sakramentskou nutností, pokud lidská moc — a nemusí býti k tomu ani tak černá — nezasáhne a nepodlomí jeho zdraví. A čím blíže zůstáváme při zemi, u země, se zemí, tím lépe slyšíme a chápeme ohromný chorál tohoto ano k životu, jejž černá lidská moc může tu a tam porušiti, jehož však nemůže umlčeti. To opovržení, které i dnešní svět ještě mívá pro to, co jest „při zemi", je z pověry, z pověry, z které nejvíce těžili kněží všemožných bohů, povzbuzujíce vše, co smysl života kladlo nad zemi a mimo zemi, co odvracelo člověka od poučení, která dává země, aby snáze uvěřil poučením, která dávají mocní, černí mocní se svými černými sluhy. Kdybychom se nebyli přizpůsobovali tomu, co domněle bylo nad zemí, kdybychom byli mohli od počátku „přizpůsobiti se daným poměrům", to jest zemi, nebylo by lidstvo prodělalo vývoj tak bolestný, tak diktovaný černými mocnostmi. Není pro nás nic kromě země a všeobecných fakt přírody čili přírodních zákonů, jimž se přizpůsobiti, s nimiž se shodnouti, v jejichž smyslu pracovati je nejvyšší moudrost, které ve skutečnosti podrobuje se všecko, co je nezkaženo a nezmateno a nezmrzačeno ve jménu boha nebo imperátora nebo

kapitálu. Jsme prach země jako bylina a jako živočich. Ale jaký prach je toto všecko, jaký, ať již povstal a zablyštěl se jakkoliv! Je to tak hrozně jedno, říká-li se bůh, nebo pán nad přírodou, nebo věčný zákon přírodní, nebo — nejmoderněji tedy — zvláštní životní činitel. Každé toto slovo říká totéž: že o tom prozatím nic nevíme. A proto žádné z nich nezušlechtí člověka, nezkazí-li ho ještě více.

Jsem člověk stržený dolů. Obdivuji se hmotě a jejím květům, z nichž za jeden se považuji. Nepřipomíná-li mi člověk zvíře, říkám bohužel. Neboť mám jediný poměr k živočichům i k bylinám: obdiv. Nemohu se jim dosti vynadiviti, zejména těm, které žijí na svobodě neporušeny člověkem. Divím se ostatně i nerostům. S krásnými oblázky na břehu řeky hrál bych si jako dítě, japonské dítě. A jsem-li někdy smuten, mrzut v životě, věřte, jen proto, že nemohu se *každému člověku* obdivovati tak jako lani, která vyšla do aleje, nebo pěnkavě, která hnízdí na zemi pod keřem, nebo divizně na kamenité stráni. Och, proč jen proud života nečiní z lidí věci tak krásné, jako jsou křemeny, které unášel proud řeky! Člověku měl by býti stále připomínán aspoň živočich (brrr! dr. Mareš říká: bestie!). A srovnávání osla s pitomcem, straky s chmatákem, lišky s chytrákem, vůbec toto ohavné snižování zvířat mělo by býti považováno za smrtelný hřích...

Jsem tedy člověk strašlivě dolů stržený. Ale za nic na světě nechci se povznésti, je mi dobře — tedy spojenci Antikristově. Jako Syn boží visel bych, ubohá lidská duše, mezi nebem a zemí, deklamoval bych pateticky staré báje (o Prométheovi třeba), abych si dodal kuráže: neboť bylo by mi trochu úzko. Ale jako dítě Antikristovo mám v sobě celý vesmír a tuto slávu shledávám docela v pořádku...

Tak nějak budu si to tedy mysliti zítra zase. Půjdu do Černých žlebů za Myší dírou: objevil se tam prý horský jelen, jelen a laň. Uvidím-li je, zapláču v prvním okamžiku, že nejsem jim podoben a že by prchali, hrozně prchali, kdybych se přiblížil. Ale pak se rozpomenu, že koneckonců jsem přece jen nějaká přízeň jejich — trochu vzdálená ovšem —, a umíním si co nejvíce se jim podobati, tak důstojným býti jako toto vznešené zvíře.

XI

KINO

O něco jsem opět bohatší. Uvelebil jsem se hezky vysoko nad dědinou v bílé sednici s hnědým dřevěným stropem. Chalupa je stará, ale sedí se mi tu jako hradnímu pánu. A pěkně zaklepat musí, kdo chce ke mně. A nepouštím každého a nevpouštím kdykoliv. Až mne potkáte, uvidíte, oč mám vyšší podpatky a že toliko odpovídám na pozdrav. Ode dneška, 11. dubna, jsem grandseigneur.

Pomenší okna v tlustých zdích, jedno v protější stěně zcela malé jako vikýř a záhadné, vedoucí do dvorka, z něhož viděti toliko omšelý a rozpadávající se vchod do starého sklepa, pak ta podlaha úctyhodně ztrouchnivělá v koutech a ta kamna do šířky rozložená a ty hnědé trámy na stropě a vůbec všecko — docela dobře mohlo by to býti ve hradní věži. Byl by to ovšem hrad, o němž všeliké pověsti kolují po kraji. Hrad demokratického, ale samotářského aristokrata, přistěhovalce, jehož pravidelný krok, nekonečně se prodlužující, slyšán bývá často po celé dni a dává oporu pověstem o zločinech, které se vymýšlejí, a o zlém svědomí, které štve. Tohle ostatně usoudily pobožné ženy z lidu i o lesních toulkách hradního pána, který již svými knihami stal se podezřelý.

Nevadí. Informovaní lidé vědí, že tu nahoře usídlil se člověk, jenž dělá rád všecko naruby a miluje zbytečné věci, jako jsou povětrné zámky a utopie, sny a myšlenky, básně a rytiny. Je dobře pozdravovati ho zdvořile a žíti s ním v míru...

Takové tedy jsou moje pocity z prvního dne v novém sídle, zasvěceném múzám a tichu. Co je však zesiluje ještě, to jest jeho — vyhlídka. Rozpomínám se. Opravdu od té doby, co jsem počal vnímati dospělejšíma očima, žil jsem skoro stále bez vyhlídky, beze skutečné vyhlídky. Není to podivné? Není to podivné, že ze svých oken vídal jsem vždy jen městské, předměstské nebo venkovské fasády a zdi, v nejlepším případu kousek zahrady a Olšanských hřbito-

vů? Není to podivné, že většina lidí vůbec obývá byty bez vyhlídky, že byty s poněkud snesitelnější vyhlídkou jsou hned dražší, že viděti z okna do zahrady považuje se za zvláštní milost osudu a okna vedoucí do parku jsou jen privilejí boháčů?

Ta okolnost, že byty s vyhlídkou považují se obecně za lepší a hledanější byty, nasvědčuje, že se tuší, jaký význam má vyhlídka. Zná se však celý vliv krásné vyhlídky na lidskou mysl, zná se celý její význam pro dnešní život člověka? Je dovoleno mysliti si, že člověk, který po ranním probuzení, když rozhrne záclony nebo otevře okno, spatří krajinu, která rovněž nějak procitá, nese si do života trochu její nálady? Že nálada krásné krajiny není nikdy tak pochmurná, aby nepovzbudila nějak člověka pro celý den? Mají jistě i všecky sebečarovnější kraje země své smutné dni. Ale tak smutná, jako je ulice v den chmurný, hluboký kanál nečistého vzduchu a smutku, nemůže býti nikdy příroda za ulicemi s jejich bezprostředním utýraným okolím.

Myslím si, že ti ubožáci, v jejichž skutcích není ani trochy ducha a srdce, nepoznali nikdy pěkné vyhlídky. Myslím si, že nedostatek vyhlídky jest jedna příčina vražednosti měst. Co probůh může ostatně nositi v sobě člověk, který stále, po celý život vidí před sebou toliko zdi?

Na venkově ovšem, kde pěkná vyhlídka bývá méně vzácná, oželí se také snadněji. Člověk venkovský pobývá pravidelně více v polích a lesích, na zahradách a cestách než doma. Ale i na venkově je vyhlídka něco. Zejména pro člověka, jehož bytost lne stejně k přírodě jako ke krásné knize nebo mapě a který, jako já, nemůže například čísti venku v lesích a polích, poněvadž každý sebedrobnější projev života strhuje k sobě jeho pozornost. S knihou a s obrazy se uzavírám. A tu vyhlídka stává se milostnou kulisou studia...

Mám před sebou pěknou hromádku střech. Ale za nimi, hle, stojí jeden předvoj adamovských lesů a kopců, v popředí s hrstkou políček. Řeknete: To nic není, zahražuje to horizont. Snad. Snad by bylo lepší trůniti ještě výše, uprostřed lesa nahoře na Plazu, a viděti před sebou celé to temné moře vrchů, vzdouvajících se kolem několika svět-

lých dědin. Ale, nešťastníče, který mi chceš otráviti mou vyhlídku, poněvadž sám bezpochyby vidíš oknem po celý den toliko pitomé fasády, z jejichž černých děr vystrkují svá vybledlá tykadla nějací lhostejní a unavení živočichové —: mně stačí to, co mám, a je to jeden z nejlepších šperků mého nového bohatství...

Dnes, kdy zástupy ženou se denně do kinematografů, aby si daly drásati nervy krutými fakty a gesty, krutými a holými, tryskem míjejícími, je skoro vznešenou ctností, sedáš-li hodiny před akváriem, jehož život je zdánlivě tak pomalý, stejný a nudný, anebo u okna s vyhlídkou do polí a lesů, jež moderní slepec vidí rovněž stále stejné. Ale nejsou, věřte, nejsou. Mění se nejen dle ročních dob, jsou jiné každý den, jiné v různých hodinách a v různých osvětleních. A co hlavní jest: hladí pravidelně hebkou, neviditelnou rukou mysl i srdce, uklidňují, smiřují.

A to vlastně chci říci, že šťastni jsou ti, jimž stačí dobrá vyhlídka a kteří nepotřebují kinematografických dramat. Že blahoslavení jsou, kdož dávají přednost divadlu přírody a z divadel lidských vybírají si toliko ta, která jsou uspořádána rukou skutečného básníka, a že na cestě k lůze ne-li navěky odsouzeni již jsou ti, kdož propadli takovým moderním neřestem, jako je dnešní kinematografické obžerství.

Ale třeba hned dodati: Kinematograf za nic nemůže. Je to docela pěkný vynález, a až jednou starý Edison nebo někdo jiný zdokonalí a zkombinuje jej tak, že plátnem řítiti se budou výjevy v původních barvách se všemi slovy a zvuky, bude to vynález ještě pěknější. Jako moderní stroje, jichž používáme k výrobě, ty malé, ani ty veliké, ty prosté, ani ty nádherně složité nemohou za to, že žravost průmyslníků velí jim vyráběti věci mizerné a ošklivé, ač většinou dovedly by vyráběti dobře a vkusně, tak ani kinematograf nemůže za to, že dělá peníze pro ty, kdož se neštítí počítati obratně a nesvědomitě se zkaženými instinkty davů.

Před lety, kdy sláva kinematografu teprve počínala, a počínala dobře, věnoval mu Rémy de Gourmont v Mercuru de France jeden ze svých roztomilých „epilogů“. Vzpomínal si tu něžně na keříček, jejž při kinematografickém před-

stavení viděl chvěti se kdesi u vodopádu Niagarského. Lahodilo mu, že může pozorovati velikolepou přírodní podívanou americkou pohodlně a lacino, aniž hne se ze středu Paříže, a že přitom může pozorovati i takové detaily, jako je tichý zápas malého keříku s velikými živly.

Tu bylo skutečně jádro půvabu, jejž jsme všickni nalézali v prvních kinematografických divadlech, dokud poctivé přírodní snímky měly převahu. Bylo by se dalo takto pomocí kinematografu lacino cestovati, skoro stejně lacino jako v panorámatu, ale mnohem důkladněji. A já nevidím přílišného rozdílu mezi takovým „cestováním" a povrchním turistickým pobíháním po světě. Nedovolují-li člověku poměry a prostředky usaditi se časem v jiném životě a v jiné přírodě, tak jako Gauguin to učinil na Tahiti, to dnešní shánění letmých a nikdy a nikde nedozrálých dojmů nestojí věru za víc než za obnos, který zaplatíme za představení kinematografické.

Ale kinematograf nedostál v tomto směru svému poslání, nýbrž odcizuje se mu stále více. Čert vem přírodní snímky! Jen diletanti života zajímají se o ně; skutečné publikum nudí se při nich. Kdo zde chce zvítěziti, to jest nejvíce vydělati a nad konkurenci vyniknouti, musí věděti, za čím publikum se žene. A tož: na rührstücky a výpravné hry hrne se do divadla, na rührstücky a krkolomnosti pohrne se do kinematografu. V konkurenci s divadlem má býti budoucnost biografu.

Půvab přírodních snímků byl příliš křehký pro hrubé smysly těch, kteří „plní dům"; počalo se aranžovati, hráti pro filmy, nejprve honby se slony a tygry, pak cizoložnická dramata, našla se široká a volná cesta k „srdci lidu", idylická doba kinematografu zanikla a nadešla a trvá jeho doba heroická: loupež, krev a smilstvo. Davy světa kapitalistického našly konečně pravé svoje circenses.

Nelze upříti, že divadlo samo ukázalo kinematografu cestu k popularitě a finanční prosperitě, divadlo operet, frašek, rührstücků a jiných kasovních kusů; děsí-li se nyní jeho konkurence, je to pozdě a je to marné. Kinematograf jde za úspěchem ve stopách divadla a jde za ním přímo,

vážně, beze studu, divadlu nezbude nakonec nic jiného než učiti se od bývalého žáka, a teď zase ono půjde ve stopách kinematografu.

A umění divadelní. To se odstěhuje, nikoliv v neprospěch svůj, stranou, mimo dosah davů, tak jako to celkem vzato učinilo již ostatní umění literární i umění výtvarné.

Protesty, nářky, zákazy nic tu ovšem nepomohou. Ale také liberální oličování hrobu nemá tu smyslu. S kinematografem, jehož pravá popularita teprve počíná a nové, zdokonalující vynálezy se čekají, bude nám od nynějška počítati jako s novým důležitým činitelem sociálního ohlupování v zájmu vládnoucí třídy.

Vývoj kinematografu ukazuje také dobře, jak beznadějné jsou prozatím všecky, i ty nejlépe míněné snahy o popularizaci umění, snahy o širokou a hlubokou sociální hygienu vůbec při dnešním nezdravém hospodaření. Všickni, bez výjimky všickni činitelé, kteří mají nějakou skutečnou moc nad davy, využívají této moci jen k dobrým výdělkům na účet davů a pracují si svorně do ruky. A tak má kapitalistický svět takový dav, jaký míti chce a jaký si zaslouží...

Zastavuji se stále před oknem. Oceňuji své nové bohatství. Bláznivá dubnová oblaka, z nichž dnes ráno padal marný a směšný sníh, letí naproti nad lesy. Vzduch je velmi čistý a lahodný jas zalévá celou dědinu. Není tu věru nač vybouliti oči, jako to činí obecenstvo kinematografů. Ale je tu celek sladký jako polibek tiché lásky a já jej přijímám jako slib a měkké pouto, které víže příbytek lidský s příbytkem lesní zvěře tam na druhé straně.

XII

OTÁZKA VKUSU

Není tomu dávno, co v Zápisníku tohoto listu bylo poukázáno na podezřelou úlohu, kterou v jistých případech hraje slovíčko vkus. Vyskytuje se co chvíli v dnešních hovorech. Poráží nejlepší argumenty a rázem vysvobozuje člověka, který se dostal do úzkých. V nesčetných případech, zejména skoro ve všech otázkách uměleckých, jmenuje se jím nejvyšší instance, od níž není odvolání. A zaklínací formulka zní: To je věcí vkusu (Das ist Geschmacksache). Tož, nic divného, že někdo se náhle pozastaví nad zaklínací silou tohoto slova a pojmu a otáže se: Jak je tomu vlastně s tímto vkusem?

Kdybychom uvažovali o věci příliš loajálně, mohlo by se nám zdáti, že se tímto způsobem hlásí ke slovu svaté právo subjektivního stanoviska proti brutalitě pravd příliš objektivních. Ve skutečnosti však tato „věc vkusu" ze zaklínací formulky jest pravidelně věcí nevědomosti, zkaženosti nebo zlé vůle, a domnělý osobní vkus jako poslední, nejvyšší instance jest pouhou výmluvou, vítěznou maskou poraženého, prázdným gestem zakončujícím spor, který se stal nepohodlný.

Staré latinské přísloví ovšem nepozbylo dosud významu. De gustibus nedá se opravdu disputovati. Není dobře myslitelno, že rozumní lidé ve stavu střízlivém pohádají se o to, je-li hezčí zelená nebo červená barva, je-li chutnější jablko nebo hruška, je-li milostnější blondýna nebo bruneta. Dalo by se snad disputovati o tom, je-li zelená barva, jablko, blondýna *zdravější* než červená barva, hruška, bruneta, ale otázka jejich hezkosti, chutnosti, milostnosti je zodpověditelna toliko subjektivně. Hygienická kritéria mají prostě objektivní základ v logických argumentech a zákonech, který, i když není snad věcný, vyvíjí se aspoň logicky a neodvisle od subjektivní libovůle, kdežto hezkost, chutnost, milostnost možno měřiti toliko subjektivně; smysly každého člověka rozumí jim po svém a neodvisle od pravidel,

která by se pokoušela stanoviti věda. Otážeme-li se v daném případu: Proč ti chutná lépe jablko než hruška? nebo: Proč se ti zdá slečna X hezčí než slečna Y?, obdržíme odpověď, která sotva uspokojí, která bude dokonce málo upřímná a spolehlivá, snažíc se nepřesné přesně vyjádřiti, nahražujíc komplex složitých vnitřních důvodů povrchním detailem, obdržíme-li ji vůbec a nepřivedeme-li do rozpaků tázaného, který bude hledati pro nás rozumových argumentů tam, kde jich není? Co však pomyslili bychom si o člověku, který by tvrdil, že jedna věc jest zdravější druhé, a nedovedl svého tvrzení odůvodnit?

Gusto je gusto, a je to velký pán. Ale abychom mohli smeknouti před jeho majestátem, musí zůstati doma ve své říši, kde subjektivní libovůle jest jediným rozhodujícím činitelem a nepotřebuje důvodů, logiky, zákonů. Ale vkus, kterého zejména v dnešních přechodních poměrech uměleckých dovolává se tak často hlupák nebo zpátečník jako nejvyšší instance, jest něco docela jiného. Zde, jako v diskusi o otázkách vědeckých, neexistuje jako argument žádné takové gusto, o němž mluví latinské přísloví, a slovo vkus za určitých okolností je tu jen prázdným slovem, ne-li sprostotou.

Řekne-li mi člověk, kterého neznám: Pro můj vkus je Cézanne, neřekl mi skoro nic, neboť může to býti také snob, který nemá tušení o podstatě tvůrčího dramatu, jež přichází na mysl při vyslovení jména tohoto francouzského malíře. Řeknu-li před někým: Whistler je malíř, Bouguereau mazal, a ten člověk mi odpoví: To je věcí vkusu, vím ihned, s kým mám tu čest, totiž s tvorem, před nějž nemají se házeti perly. Ale řekne-li mi člověk, kterého znám, o němž vím, že pochopil například zásady moderního uměleckého řemesla a má v tomto směru jistou zkušenost: Jděte se podívat tam a tam, uvidíte tu a tu vkusnou věc, poslechnu ho a půjdu, neboť v nejhorším případu uvidím věc spornou, nikdy však špatnou.

Skutečný vkus ve věcech uměleckých přichází až na konec, nikoli na začátku. Je vymožeností člověka, nikoli darem nebes. Z individuelního pudu vyvíjí se pomalu

a těžce jako výsledek estetické zkušenosti a erudice a jest dokonce velmi vzácný jako zralá a hotová ctnost. Neboť znamenají-li v aktivním poměru k umění, v umělecké tvorbě zkušenost, erudice, tvárná síla a poctivost jednu nezbytnou podmínku zdaru, a nadání, ingenium druhou, je tomu podobně i v pasívním poměru k umění, při chápání umění. Také zde nestačí záliba pro příslušný obor a zkušenost v něm, erudice, nejsou-li k dispozici nervy přiměřeně přístupné a jemné, talent k milování a chápání umění.

Ale ještě ani řečené neobjasňuje celou závažnost a vzácnost skutečného a zralého vkusu, jehož je dovoleno se dovolávati jako autority laskavého a zkušeného učitele a průvodce uměleckým životem. Člověk, o němž můžeme říci, že má spolehlivý vkus, musí býti také člověkem osvíceným a člověkem dobré vůle, jehož eventuelní předsudky nebrání mu posuzovati umělecké dílo vlastním jeho zákonem, uměleckou krásu dle ideálu, jenž umělci tanul na mysli při práci, člověkem bez dogmatu a bez neupřímnosti, jehož estetická, sociální, mravní nebo náboženská víra rozhoduje o jeho gustu, když si vybírá, ale nikoli o jeho vkusu, když posuzuje, nikoli o jeho schopnosti viděti umění všude, kde skutečně jest, a neviděti ho, kde skutečně není.

Poměrná vzácnost vkusu v tomto smyslu, pochopitelná za těchto požadavků, jest tím větší dnes, kdy plutokratický pořádek znešvařuje a znemožňuje ve většině případů každý zdravější a hlubší poměr mezi umělci a laiky a tím i zdravý vývoj a pravou kulturu vkusu.

Prapůvod naší estetiky není ovšem nadpřirozený. V přírodě a pomocí přírody osvojili si lidé první pojmy o kráse a dostali se k tomu stupni, kdy vyvinulo se u nich embryo vkusu, onen „přirozený vkus“, o němž mluvíme u lidového umění a řemesla a který zdá se nám tak veliký, poněvadž tu krása a účelnost každého díla bývají v ideálním poměru. Ve skutečnosti tento „přirozený vkus“ nebyl příliš uvědomělý, nebyl než zcela správným, ale pouze instinktivním podrobením se zákonům přírody, jež jsou také podstatou účelnosti každého předmětu. Proto také mohl býti ztrácen, jakmile tradiční poměr člověka k přírodě nebo později

k uměleckým zákonům z přírody odvozeným a ingeniem zušlechtěným byl přerván vpádem nepřátelského živlu, zbujnělého na půdě cizí, přírodě i umění. Tak působil například na našem venkově vpád městské pakultury provázený neodolatelnými převraty hospodářskými a sociálními.

Tento „přirozený vkus“ je dnes nadobro ztracen, aspoň jako sociální fenomén. V režimu měšťáckém přestalo umění býti spolutvůrcem doby. Stalo se překážkou při vydělávání peněz. Architektura a umělecká řemesla, jež mají nejpřímější vliv na obecný vkus, klesly na nejnižší úroveň, nedostávajíce popudu ze své doby. Nepřijavše ničeho od své doby, nemohly jí praničeho dáti. Ostatní umění uzamkla se více nebo méně před světem, a to, co zůstalo obecně přístupno, zesprosťačelo. A z rukou zaslepenců zlatem i pozlátkem vyháněla kapitalistická velkovýroba staré vkusné věci do rukou vetešníků a nahrazovala je imitovanou elegancí a galanterním zbožím. Nadešla doba naprostého nevkusu a oficielně trvá dodnes.

Několik desetiletí jeho tyranie zničilo skoro veškeru tradici dobrého vkusu. Kdo v posledních dvaceti letech sledoval pozorně zdlouhavé obrozování vkusu a umění, od prvních hazardních skoků takzvané secese až po dnešní nalezení starých, hrůzovládou nevkusu zasypaných základů všeho uměleckého života, ten ví, jak nesmírně namáhavá byla tato cesta z korunového bazaru do chrámu umění. Jak se tápalo, když se opustily pohodlné cesty akademismu, kopírování, šablony! Umění bylo jako rekonvalescent, který v nemoci ztratil dar jazyka, oněměl a učí se teď znova mluviti, vyrážeje neartikulované zvuky, tak dojemně malomocné, a přece jako slib do budoucna tak radostné!

Ohromné cyklické drama odehrávalo se v těchto dvaceti letech v evropském životě uměleckém. Zápas o styl! Odehrávalo se v každém oboru umění, v každém oboru uměleckého řemesla. A v tolika ateliérech a v tolika dílnách! A v tolika studovnách! A tolik energie duševní i tělesné, tolik idealismu bylo spáleno v horečné oběti nejvznešenějšímu božstvu země, že toto dvacetiletí můžeme považovati

za nejsvětlejší lícní stranu doby, jejíž rub je tak otravný.

Ti, kdož prožili plně a poctivě tento zápas, mají právo býti považováni ve svých oborech za lidi, kteří mají vkus. Dobyli si těžce tuto výjimečnou ctnost, i pro ně ztracenou kdysi. Dobyli si ji v zápase, jemuž není rovna v dějinách umění. Dobyli si ji za okolností, kdy se dalo skutečně něco dobýti a kdy se také mnoho dobylo...

I v době nejvíce zuřícího akademismu byli zajisté mnozí lidé, kteří věděli, kdo to je Rembrandt, Velázquez, Goya, Delacroix, Daumier. Kolik jich však tušilo, které jest místo těchto mistrů ve vývoji malířství a čím se oni musí nutně státi příštím generacím? Jistě sotva několik, neboť jinak Manet, když přišel, nebyl by se stal jedním z nejpoplvanějších hrdinů doby. Dnes však každý odborník z těch, kteří si dobyli právo na vkus, musí nejen znáti přibližné místo každého mistra v uměleckém vývoji, nýbrž bude i každý nový zjev, sebecizejší vývojové etapě, která byla právě dovršena, posuzovati jako článek řetězu buď uzavírajícího se, nebo právě počatého. To poněvadž umělecká tradice a zákonnost vývoje byly opět nalezeny teoreticky i prakticky a aspoň v cechu poctivých malířů a uměleckých historiků nedá se přes ně přecházeti. Aspoň v dosahu tohoto užšího cechu nastalo již jasno a pořádek. Je tu něco vědecky přísného. Nutno tu opírati se o pozitivní poznatky, argumentovati věcně a logicky. Subjektivní libovůle amatérů nemá tu co činiti. To je zdravé pro umělce, neboť býti velikým umělcem znamená nakonec přece jen býti členem přísného řádu, a je to ještě zdravější pro umělecké historiky a kritiky, kteří nikdy neměli by toho obcházeti.

Ještě snadněji a zřetelněji dalo by se ukázati, čeho bylo v tomto dvacetiletém zápasu na různých stranách dobyto, na příkladech z umění aplikovaného a z uměleckého řemesla. Nová historie knižních řemesel například je obdivuhodně názorná pro naši otázku a neobyčejně zajímavá jak bloudením, tak konečným přiblížením se k cíli. Není zde prozatím již místa pro to. Ale kdo chce posuzovati z hlediska estetického dnešní knihu jako uměleckořemeslný výrobek, musí znát a procítit její nové dějiny. Také zde,

jako vůbec všude v uměleckých otázkách, teprve zkušenosti, erudicí zušlechtěná a ukázněná záliba individuelní vede k cíli, ke vkusu, na nějž můžeme se spolehnouti.

Těch dvacet let zápasu o styl, zápasu ostatně dnes nedobojovatelného, bylo krušnou dobou pro všecky, kdož se ho poctivě zúčastnili. Krušnou, ale i sladkou. Nejsme však dosud tak daleko, aby výsledky zápasu byly již samozřejmy vrstevníkům, aby ovládaly zejména všeobecněji vkus laiků. Dosud každý, kdo chce míti vkus hodný pozornosti, musí aspoň v hlavních rysech prodělati sám tu dobu zápasů, bludů a konečných vítězství, vzdělati se teoreticky a nasbírati potřebné zkušenosti aspoň v oboru své záliby. Bez toho nemá nikdo práva dovolávati se svého vkusu, kterého nemůže odůvodniti. Ve věcech gusta má každý pravdu, neboť zde se nedisputuje a zde rozumové argumenty nemají ceny: ale ve věcech uměleckého vkusu argumenty jsou dnes bohudík již hlavní věcí. Zde nestačí říci, to se mi líbí nebo nelíbí, zde se především odůvodňuje. A teprve důvody rozhodují o vkusu, o povolanosti kritikově. A se zaklínací formulkou „to je věcí vkusu“ odkažme každého k jeho oboru: k zelené nebo červené barvě, k jablkům nebo hruškám, k blondýnám nebo brunetám.

XIII

VÍTÁM TĚ, KVĚTNE!

Vítám tě, květne, zde, kde jsi nejkrásnější! Aspoň pro mne, usedlého na domácí hroudě a nevalně toužícího po cizích rájích. Vítám tě v adamovských lesích. Budeš se toulati zvolna a zamyšleně žlutozeleným habřím a temným smrčím, mezi nímž svítí smaragdové kužele modřínů a nad nímž plápolají žlutavé chocholy břízek, budeš naslouchati chorálu pěnic, pěnkav, zvonků, drozdů a kosů, dříve než utichnou v hnízdech, budeš počítati volání kukaččina, budeš líhati ještě několik dní v bílých sasankách a potom v konvalinkách, ze spánku budou tě probouzeti křiky sojek a bažantů, ržání srnců a jelenů, štěkot lišek, budeš blouzniti o útlých dryádách, jež právě vyšly z omlazených pňů — toliko vrásčité duby činí dosud marnou drahotu —, a nakonec budeš starostlivě nahlížeti do plných, plničkých hnízd, budeš, budeš... a já s tebou. Vítám tě, květne, zde, kde jsi nejkrásnější.

Jdu k tobě, na místa, která jsou ti nejmilejší, z dědiny, kde také již vykonal jsi svůj milosrdný div a posypal všecky zahrady vonným sněhem. Jen trochu deštíků teď ještě, čerstvých, vonných, opravdových, aby poslední rozespalost byla smyta z tváří naší matičky, — hoj, ty květne rozmilý, ty svátku našich duší, bude to radost. Metám klobouček do výše, v trávě se válím a volám: Drahý! Drahý! Drahý!

Tady v tom tichu a v té vůni, tady s ptačími zpěvy a ševelícími ratolestmi, jaká to náhrada za naše bouřlivé máje! A sobecky šťasten nemohu ničeho litovati z toho, co bylo tak krásné a zevšednělo, zmalátnělo, zesprosťačelo. Jen otvírám smysly lačně a dokořán, dávám se prostoupiti božím hodem přírody a cítím: vždyť se nic nezměnilo, zůstaly naše zákony, veliké přílivy nemohou býti bez odlivů a nemožno nevěřiti.

Ovšem nechodíme již na Prvního máje do ulic. Neskáčeme časně rovnýma nohama z postele, abychom si co

nejdříve zatkli červený karafiát do knoflíkové dírky. Není toho již třeba a nemáme co hledati v ulicích,

kde jako paškvil zašlých dní
mdle Rudý prapor zní

anebo snad nezní již vůbec. Příliv rozběhl se v písčinách a nastal odliv. Voda na píscích je vlažná a špinavá od těch, kteří ji kalí. Ale oceán, dovolte, kvůli tomu nezmizel ze světa. A my víme, že má kdesi horoucí srdce, v němž to kypí a bouří...

Lidská myšlenka a lidská touha letí prostě příliš rychle vpřed a smetly by nejraději s jediným přílivem staleté budovy a změnily tvářnost světa v noci z onoho na tento den historický. Třeba však tlouci, aby bylo otevřeno, poněvadž všecky dvéře nemožno vyraziti dobrými kopanci. A dlouho třeba tlouci. Co to jen dá často těžké práce, nežli se dotlučeme, stojíce s kusem papíru před úředním okénkem. A za tímto okénkem toliko pouhý byrokrat podřimuje po tučném posnídání. Ale za okénkem, och nikoli, za branou hrůzné pevnosti, před níž stojí dnešní davy tlučením unavené a špatnými pastýři obluzené, hoví si pán dnešního světa, nikoli takový nebo onaký úředníček, a to, oč běží, jest jeho dílo stejně strašlivé jako obdivuhodné, a jest jeho život stejně hanebný jako velikolepý. A v jeho pevnosti nejsou dosud všecky úhelné kameny rozviklány a řetězy jeho padacích mostů nezrezivěly dosud úplně a báze jeho existence není dosud docela porušena a rozvrácena... Toť vše. A není to k zoufání.

Dívám se naproti na jeden pěkný doubek na pokraji lesa. Kterak se brání zdánlivě jarním ševelům, holý a chřestící, jako by ani mízy v něm nebylo. Zeleň naň doléhá již ze všech stran a on je tak svraštěn a tup. A přece svlékl již staré roucho rezivého listí; jeden, dva, nevím, zda bych napočítal na něm více těch zkroucených mrtvolek loňských. A přece míza stoupá již do jeho neochotných pupenů. Až někdy zase usednu na tomto místě, bude již zelený. A jak zelený! A jak mne bude pobízeti, abych z jeho krásného listí upletl věnec pro svou dcerku! A jak se bude rozkoší

teteliti na slunci, obletován hmyzem! Nastal příliv a nic mu neodolá. Doubek se zazelená se všemi ostatními duby a doubky; musí se zazelenati. Kdyby toho neučinil, nebyl by to již doubek, byla by to trocha dříví, zcela malá trocha dubového dříví; bylo by veta po všech jeho nadějích: v mých širokých kamnech shořel by za půl zimního dne.

Nějací potomkové naši budou vzpomínati zašlé grácie a zapomenuté tragiky světa měšťanského a kapitalistického, jako my vzpomínáme prchlých půvabů a mrtvé tragiky rokoka. Budou to potomkové velmi, velmi pozdní, kteří budou míti již zase smysl pro život vybraný a rozkošnický, pro smrt krásnou a elegantní, na kterou doufejme buržoazie dovede stejně kráčeti, jako kráčela aristokracie. Neboť potomkové, kteří založí nový svět, budou zcela jiní, přísní a krutí, a budou nás proklínati.

Kdyby zde již byli a dýmem požárů vrávoral ryk nějakého nového Rudého praporu, řekl bych také: Vítám tě, květne! Ale nejsou zde a nevíme, kdy přijdou. Neměli-li pravdy ti, kteří prorokovali převrat za tolik a tolik let, snad mají pravdu ti, kteří říkají, že veliké převraty nadcházejí, když jsme se jich nejméně nadáli.

A samotinký uprostřed lesů pouštím uzdu představám, k nimž kulisy tak podivné tvoří pučící háje a doprovod tak nevhodný jásající ptáci. Ale náhle to zamrazí: Komu bys dnes podal pomocné ruky? Komu bys důvěřoval? Zda nebyly by tvou jedinou vírou, nadějí a radostí bizarní ozdoby klátící se na lucernách?

Žijeme, aspoň my tu žijeme, v době odlivu. A voda na píscích je kalná jako bahno a vlažná jako zvětralé slivky. Lidé, kteří myslí, myslí opatrně. Lidé, kteří jednají, jednají pro sebe. Dětičky, které věříte v krásný život pozemský, neklaníte se zlatému teleti, nechcete se státi ministry nebo tajnými rady ani měšťáckými, ani socialistickými, dětičky, hrstko skutečných bližních, nenáviděná, vysmívaná všemi chytráky, nepochopená, opuštěná všemi davy, co pro vás probůh mohla by učiniti dnes bouře v naší skleničce špinavé vody!

Žijeme v zemích, jichž opatrní otcové vychovali opatrné syny, a tak stará čínská zeď (pamatujete se, co to bylo jásotu v letech devadesátých, když padala!) stojí tu znovu kolem nás, úctyhodně tlustá, obdivuhodně neprodyšná. A naše okna jsou ucpána, dvéře dvojité; větry nesmí k nám odnikud. Pro naše mozky a srdce stačí lživé depeše o aférách a katastrofách.

Rozesmál jsem se, až srna, která pila dole u potoka, aniž jsem jí viděl, rozběhla se překotně zarostlou stráni.

Lidičky dobří, máte pravdu, docela pravdu. Je to již důkaz nedozrálého mužství, vzpomíná-li člověk trochu hezky na divoké rudé máje z dob svého neukázněného jinošství, ale uvažovati dnes o tom, co by člověk dělal, kdyby... já to ani neřeknu — to je vrchol komiky...

Srna nahoře zastavila se, a nevidouc žádného podezřelého pohybu, jala se okusovat mladou zeleň. To uklidňuje uprostřed rozkošného lesního života, který, nemůže-li býti tak vroucně hluboký jako někdy život sociální, není nikdy ani tak sprostý jako tak často život v lidském mraveništi. To uklidňuje, a člověk se k tomu tulí jako poplašené dítě. Ale také tím roste.

A proto: Vítám tě, květne! Nepřeji-li si skoro ani uvítati dnes ten jiný, vzácnější květen, vítám tebe aspoň, sladký obraze neodvratného, ale snad velmi vzdáleného renouveau lidstva a mého lidu. Poučuješ-li mne o neodvratnosti věčného přílivu a odlivu, učíš mne také soucitu a trpělivosti. A ta jistota, že se opět vrátíš, praví mi, že ti, kdož tě milují, aspoň sami sebe musí zachraňovati z doby, která tě nenávidí nebo nechápe. A brániti se odlivu s jeho vlažnostmi a opatrnostmi, s jeho bahny a zlatými telaty.

Když mi svinuli nad hlavou rudý prapor, pod nímž bylo mi tak dobře, a zašlapali jej bídně do bláta, hle, rozvinul jsem prapor smaragdový, který je mimo dosah lidské politiky. A vlaje také nade trůny...

Vstávám. Jaká pohoda! Sojka poskakuje zcela blízko v habří a je tak horlivě zaměstnána, že se ani neplaší. Dobrý lov, dravečku! A půjdu mimo mistra Banďoucha, abych mu přál: Brzký dešť! A sobě vezmu kytici blaťouchů,

neboť petrklíče již mi vadnou. A doma u otevřeného okna pojme mne touha, kdybych tak mohl zezdola jednu třešňovou haluz povytáhnouti až k sobě nahoru, aby mi v okně kvetla a svůj bílý sníh sypala mi na podlahu.

XIV

ČERVENÝ KOHOUTEK ZAZPÍVAL

Máj usmívá se jako Adónis a člověk protahuje se na slunci jako nevinná kočka. Nebe je modré a milostné, po malých nočních mrazících klene se vesele nad lahodnou pohodou.

Ale my, lidé venkovští, rozhlížíme se po svém nebeském stropě trochu znepokojeně již a častěji, než máme ve zvyku. Potřebujeme jižního větru, mračen, vody. Potřebujeme deště, i když na naši úrodu nečekají stodoly, neboť nemilujeme prachu a cítíme úzkost bylin, které se pod ním dusí a umírají žízní. A proto se rozhlížíme po nebesích a myslíme si: nebe je zatraceně modré, a květen chce býti zlý na nás.

Nicméně pohoda je tak roztomilá, že mezi závoji strojících se lesů, zeleně plápolajícími, není odvahy hněvati se na tento květen. Všecko má svůj rub, říkám si s filosofickou vážností, a s tím nutno se smířiti; což není ani tak nesnadné pro optimistu, zvláště když líc jmenuje se květen a usmívá se jako Adónis. Ostatně máj koná toliko svou povinnost, jak nejlépe dovede; dubnu patřilo přijíti s dešti místo toho zběsilého prohánění mračen větrem severozápadním. Duben je vším vinen; proč nezůstal při svém tichém bláznovství, jež má všecko v jednom pytlíčku, smích i slzy, a proč, holomek rozmarný, pustil se do takového šíleného rejdění, že nám až v hrdle vysýchalo! —

Vleču se Myší dírou vzhůru, malátný, ospalý, s údečky jako polámanými. Usedám tu na balvan, tu na pařez, odpočívám co chvíli a léčím sluneční lázní svůj optimism, který v malé srážce se živly a křesťany utrpěl několik odřeninek. Upřímně řečeno, jsou zcela nepatrné a bylo by mi docela dobře, kdybych měl tělo tak čilé, jako je má důvěra v život...

V noci na sobotu nemohl jsem spáti, přinesl jsem si z města nervy v nepořádku. Snad jsem nemírně kouřil. Zato slyšel jsem ranní zpěv kohoutí. V temnu a tichu dědiny ještě neprobuzené má to zvláštní půvab tajemného

významu a drsné krásy. Je v tom něco silného, statečného, povzbuzujícího. Řekl jsem si: tahle ranní píseň zaslouží si malého vyznání lásky. Ale pak, při prvních verších, jsem usnul.

V noci na neděli mohl jsem ji opět slyšeti. Ale to jsem měl již plné uši jiného zpěvu kohoutího, to mi již zazpíval červený kohout do mých pokojných snů pod smaragdovým praporem.

V sobotu ráno šli jsme se rozloučit s kvetoucími třešněmi na líšeňském Kostelíčku. Zlíbal jsem je japonskýma očima; nebyly již docela bílé, ale voněly. Pak jsme se vraceli přes město. Toho dne napsal jsem toliko dopisy nějaké na svém hradě; večer, unaven, nešel jsem již nahoru. I to snad bylo dobré.

A tu přibíhá posel, jako ten antický se vší prudkostí mladého ohně, také padá k zemi, ale nikoliv mrtev, a nenese vítězství, nýbrž pohromu. „Knihovna vám hoří!" Mohl vykřiknouti také něco jiného, ale to bylo pravé slovo a vhodnějšího byl by nenašel, i kdyby byl býval schopen uvažování. Neboť o nic jiného věru neběželo v tu noc.

Hrklo to pořádně v lidských hodinách. Vyběhl jsem v trepkách, které jsem ztrácel, a před kopcem, na němž po celý měsíc hradní pán upravoval si své orlí hnízdo, vidím: stodola přilepená k mé sednici hoří již jako pochodeň. Kyvadlo v lidských hodinách počlo zase pracovati, trochu prudčeji, ale pravidelně již. Vrátil jsem se, obul a vzal klíč. A již otvírám tu nahoře a rozsvěcuji lampu. Zmatek bouří kolem staré chalupy. Ale má sednička, která se naučila poskytovati útulek práci a snění, která sama již naučila se sníti, neví o ničem a spí pokojně. Jediným pohledem jsem se s ní rozloučil. Trval jen vteřinu, ale pověděl jsem jí, jak jsem ji měl rád již, poděkoval, že byla tak hodná a hezká, a poprosil za odpuštění, že stejnýma rukama, kterýma jsem ji udělal tím, čím byla, opět ji rozvrátím a navždy zničím, modrou písničku svého pokoje a ticha. V tom okamžiku můj optimism utrpěl první odřeninu. Ale ruce již rozkládaly a podávaly, ústa křičela to a ono, napomínala, upozorňovala, a že bylo ochotných rukou kolem

dost a dost, za pár minut sbíral jsem poslední maličkosti do kapes a pak sám již — zastavil jsem se ještě jednou uprostřed prázdné, teď již opět bílé jen místnosti. Dým dral se již hnědými fošnami, které jsem měl tak rád, slyšel jsem, jakoby v dálce, že na mne již volají... nu, tak tedy jsem šel... tedy jsem šel...

Se střechy pršely jiskry a tašky; venku nastala nejhorší práce. Až do svítání sháněl jsem a rovnal to nejnutnější pro nový život provizorní.

Hihihi, provizorní! Jako by veškeren život našincův nebyl takové provizórium bez naděje na definitivu! Ale nač mluviti o způsobu, jímž lidské hodiny domohou se po každém úrazu svého docela pravidelného tik-tak, o způsobu, jímž vybouří se smutky optimistovy. Nejsem také v pokušení psáti dlouhé variace na obecná rčení...

Knihy! Dobří křesťané osvědčili svou nenávist k nim; jiní lidé bohudíky myslili toliko na ně a přičinili se o jejich záchranu. Češi i Němci, muži i ženy, přátelé i lidé, s nimiž jsem nikdy nevyměnil laskavého pohledu. Neděkuji; bylo by to málo. Ty nejpodivnější horlivosti, které jsem viděl a o nichž jsem slyšel, zda neplatily ostatně spíše knize než člověku a zda nepocházely z myslí a ze srdcí, jež jsou nejlépe odměňovány vlastním svědomím?

Někteří přátelé rozčilovali se nad počínáním některých křesťanů. Zbytečně, myslím. Co mohli probůh očekávati od lidí, kteří před několika dny vysedali celé hodiny v obřanském kostele, kde byli právě misionáři! Že našim agitátorům pro dr. Dolanského kořenil tenhle červený kohout znamenitě sobotní pivo, je velmi přirozeno. A usoudilo-li několik vzteklých babizen, že lidé měli mi nechati všecky ty knihy shořet a mne do nich hodit, není to také nic podivného. Babky ovšem zapomněly ve své křesťanské horlivosti, že když upalovali se kacíři, upalovaly se také čarodějnice; ale koneckonců není-li tohle vše skvělým zadostučiněním pro nás pohany?

Rozumí se: bůh mne potrestal. Snad mají trochu pravdy, aspoň takhle: jejich bůh mne chtěl potrestati, ale ten pohanský, lépe řečeno ti pohanští mu to zkazili. Kdyby se

dalo všecko říci, co je dovoleno si mysliti a co si skutečně myslím, snad bychom se shodli. Nějaké křesťanské prsty hrály tu bezpochyby úlohu, i když nikoliv právě takovou jako na statku poslance Pokorného.

Řekl jsem již, že bylo bezpochyby dobře, že po večeři, unaven, rozhodl jsem se nejíti již nahoru, do svého hradu, ač jsem měl nějakou chuť ještě. Byl bych šel právě ve chvíli, kdy oheň ve stodole vznikl. Snad pak byl by býval uhašen. Ale taková stará chalupa, má-li jednou chuť shořeti, tak shoří. A podruhé mohlo to dopadnouti hůře pro mne...

Sedím opět na pěšině ve stráni. Polámané údečky protahuji na slunci a dívám se, kterak ptáci nosí stavivo ke hnízdům. Já už jsem si letošního jara jedno upravil, teď musím začíti znovu. Naštěstí mám dvě, jedno pro lásku a jedno pro práci: v obou najednou snad přece nevyhořím již.

Hlavní věcí bude nelibovati si v starodávné idyle, ve dřevěných stropech a v nemoderních chalupách. V okolí průmyslových měst jsou odsouzeny; agenti pojišťoven zpečeťují jejich osud. V tomto ohledu pykám trochu za tuto svou lásku, ač nemohu říci, že jsem tak docela byl bez „tušení". Naopak, pronásledovalo mne někdy houževnatě.

Nu, ptákům se to také stává, že zlá ruka zničí jim hnízdo sotva hotové. Požalují si písní a dají se znovu do práce. A příštího jara již o ničem nevědí. A žádnými marnými „kdyby" netrápí si hlavičku.

Trochu času, trochu práce a dobré vůle, trochu radosti ze života — který je nejbohatší, když ničeho jsme nezůstali ušetřeni —, a hory doly se srovnávají.

Vracím se podle řeky. Kráčím pomalu po místech, kde před několika měsíci kladli vodovod. Ohromná píseň práce tu zpívala. Ohromná píseň práce zlézala vrchy, vrtala tunely skalami, dynamit hřměl a spousty balvanů valily se po stráních, hnědí a drsní lidé, mluvící všemi jazyky, konali zázraky, sterá rytmická gesta zdvihala se a klesala, v kantýnách plakaly divné písně a dlouhá, dlouhá dráha lesů a luk, silnic a pěšin, skal a vod byla hluboce brázděna, ukrutně vražděna a ničena, porco di dio, hrozné to bylo

a krásné; smrt a život, sprostota a vznešenost, píseň a nadávka ruku v ruce táhly údolím a zase přes kopce a zase skrze vrchy, spojeny, sjednoceny, očistěny závratnou hymnou práce. Pumpy chrlily žlutou vodu, rýče vnikaly do země, kopáče drtily skály, lopaty odhazovaly, kladiva bušila do dřev i kovů, celé lesy dřeva, a jakého dřeva!, byly tu zničeny, a vlaky nestačily voziti železné roury, ohromné černé housenky, které rozlezly se po lukách, polích a cestách, i do strání. Ale na místech, kudy teď jdu a kde také jsou pod zemí již položeny roury, všecko je srovnáno již a mladá tráva se zelená. A než přijde zima, bude všecko již srovnáno a dvě tři jara postačí, aby i ty nejhorší lysiny zarostly. Hraboši a rejsci, hadi a ještěrky, veškeren hmyz vrátí se na místa, odkudž jedna generace jejich brutálně byla zahnána, a sasanky a podlésky pokvetou tu zase v příštím některém dubnu. A nové stromy vztýčí tu pomalu své kmeny a rozepnou větve...

Také na místě, odkudž červený kohout vyhnal mé modré hnízdo, budou opět bydleti lidé. A také moje modré hnízdo, znovu někde upraveno, bude chrániti opět mou práci a má snění.

Nevíme ovšem dne aniž hodiny. Ale právě proto, jaká moudrost držeti se té, kterou máme, a činiti si ji nejsladší, milovati dnešek a oddati se mu cele a věrně. Vždyť bude-li nám dopřán zítřek, vzpomínka na krásný dnešek ozlatí nám jej, i když nebude tak světlý.

XV

POKRAČOVÁNÍ BEZ NÁZVU

Všecko se tedy pomalu stěhuje již na grunt. Poslední dahlie — které měly a mohly býti venku již před čtrnácti dny, kdyby mistra Banďoucha někdo zaléval přiměřenou tekutinou v jeho zahradě tak, jako my zaléváme bylinky vodou ze studně —, pak letní levkoje, astry, velkokvěté chryzantémy — k nimž vám povím pěknou pohádku, až pokvetou, v říjnu —, řebíčky, hledík (antirrhinum) a ledacos jiného, co není odsouzeno rozkvésti v květináčích za všelijakými okny ve městě. Máme plné ruce práce, ač jsme tu teď skoro stále tři, souchotiny bychom si uhnali, kdybychom poslouchali mistra na slovo: mrška zatracená, chce vždy na náš účet nahraditi čas, jejž stojí ho žízeň a mariáš. Nicméně potíme se a žízníme.

Nějaká podezřelá láhev stojí ovšem v konvi ve vodě. Kdybyste k ní přičichli, poznali byste sice, že je to pouze „čistá", ale věřte nevěřte: v té naší přírodě na sluníčku a při práci chutná to jako plzeňské od Stopků a není po tom líno. Bohužel však v láhvi je toho již na dně (prosím vás, za patnáct pro tři dravce!) a je to poslední hlt pro mistra Banďoucha: přicvrkli jsme mu tam z pumpy. A na víc nemáme; při dnešní drahotě nevydělá si člověk ani na tu trošku za patnáct každý den. A naši ctitelé pozdravují a líbají nás v dopisech, ale aby přišli něco poplatit (nejlépe hned zrána a ve všední den, rozumí se, poněvadž v neděli neúřadujeme), to ne a ne! A pijeme přece vždy také na zdraví pátera Šrámka, nesmrtelného humoristy, bez jehož křepkých vtipů ani by se Morava nezasmála!

Nešť! Člověk již počítá s lidským nevděkem jako kanár s klecí nebo český spisovatel s nadšením dr. Koudely pro literaturu. Jen když aspoň květen se rozkrásnil tady u nás jako pohádka o pokladu ze samých smaragdů, safírů a perel.

Nějaká ta „horká vlna" překazila letos ledovým mužům jejich květnovou intriku, máme za sebou první, krásnou jarní bouřku, která smyla z nás prach, je horko, jaké přece

nemůže ještě potrvati. Neboť deště, vláhy, hodně vláhy potřebujeme stále ještě, a čím více, tím lépe, aby v studené polovině roku nebyly naše bramborové polévky opět bez hub jako minule a v létě naše toulky bez jednoho z nejrozkošnějších zaměstnání.

Sedím tu nahoře na rohu pařeniště a vybírám mladé řebíčky. Sedmihlásek pomáhá mi řinčením svých nejhezčích písniček, hmyz bzučí a sluníčko se směje a na dorančích u plotu hejno malých sýkor cvrliká a obírá každý list a každou větévku, provádějíc úžasnou gymnastiku stejně něžnou jako smělou a tak přirozenou, graciézní a tak užitečnou. Mistr Banďouch sází na záhonech docela dole a třetí z nás, úřední osoba, jež se teď také vrhla na zahradnictví, zalévá za ním. Jsem sám a dopřávám si labužnicky staré své rozkoše, nořiti ruce hluboko do vlahé hlíny. A bylinku za bylinkou s jejím chomáčkem kořínků a prsti kladu pomalu na víko dužinové krabice, která k nám zabloudila bůhvíodkud jako ty pletené krabice z Itálie a pěkné koše z Kapska, z rodných zemí choulostivějšího kvítí. Nade mnou, kdesi za skleníkem, který se vyprazdňuje, zvoní cvrček s báječnou vytrvalostí a silou. A jak tu tak sám sedím, slyším slunce v té jeho písni. Ze slunečních paprsků je upředena, jejich chvěním se třese, jejich zlatem zvoní; toliko od slunce má drobné to zvířátko svou sílu. Sluncem je prosyceno, že ještě po západu vidíte slunce, dokud zpívá. A v této chvíli něčím krásným, hrozně krásným zdá se mi toto podivné, černé zvířátko, z něhož zpívá slunce. Myslím si zcela tiše: cvrček, pouhý cvrček, ale jaký to plod sňatku země se sluncem?, a neříkám-li to hodně nahlas, je to jen proto, aby to těm sýkorám a pěnicím nebylo líto a aby se nestala křivda ničemu živému. Neboť všecko živé je tak krásné ve své chvíli a ve svém živlu. Všecko živé — kromě lidí, z nichž nějaká děsná většina je stále mimo svůj živel a nepozná nikdy své chvíle.

Ale jakým plodem země a slunce mohl býti také člověk, kdyby v jeho zrození nebyl zasáhl nějaký bůh, jehož ruka stále znovu se klade mezi člověka a zemi, stále znovu zastiňuje člověku slunce! A zda i po životě a díle člověka nej-

slunnějšího a nejharmoničtějšího neprobíhá cosi jako stín závistivého oblaku, potulujícího se mezi sluncem a zemí?

Píseň slunečních paprsků, která tu zní slavně a způsobem jakoby prapůvodním z písně cvrčkovy nekonečně se prodlužující, jak zřídka a maličko bývá slyšána z úst lidských, a zaslechneme-li ji konečně, co vše jest nám vyslechnouti spolu!

Hle, tak si myslíš, že tato píseň paprsků, zvonících o zemi a skrze její bytosti, zazní také někdy v tobě, když skládáš veršíčky ke chvále země nebo necháváš myšlenky míjeti při práci i zahálce v rámci venkova. A vyhledáváš samotu, kde oddaný člověk splývá s dějem milostných styků země a kde tato píseň může zazníti nejryzeji, a omezuješ styk s lidmi stále více, vyhledávaje toliko ty, s nimiž hovory o krásných věcech plynou jako zurčící potok, nebo jiné, docela primitivní, kteří nemohou zaboleti. Ale stíny ironických oblaků plouží se přece stále po všech tvých krajinách.

Ležíš v travách a květech, vůně lesů tě ovívá, slunce hřeje a ptáci ti zpívají; smířen jsi s rubem života a nic tě nebolí; jižjiž se zdá, že tvé štěstí promění se v píseň čistou, ryzí, samozřejmou, jako je píseň ptáka nebo hmyzu, a tvé myšlenky poplynou v naprostém souladu s letem ptáků, s krokem zvěře, s růstem bylin, se spádem vod... náhle však zvrtne všecko nahodilá vzpomínka a místo samozřejmého přírodního děje zříš vedle sebe nějaké lidské hlupství, povykující a šklebící se, píseň ti selže a myšlenky se ti zlomí, a zbude-li ti aspoň dobrá nálada, zpíváš si ironicky kuplet, směješ se, ač mohl bys stejně dobře i plakati...

Jednoho pronásleduje bůh, druhého člověk, ten i onen oblak pitvorný mezi zemí a sluncem. A toliko za cenu úplného eremitství, sobeckého a sterilního, možno se zbaviti těch, kteří stojí nám ve slunci.

Jednomu všecko je mučivým problémem, smrt i žena, hmota i život; tomu stojí v slunci bůh. Druhý považuje temnou stranu života za přirozenou a nutnou k pravému ocenění strany světlé, ale stále vidí ruce ochotné život obraceti naruby, ničiti jeho krásu a velebnost; tomu stojí v slunci člověk.

Tomu stojí v slunci člověk. Prchám stále z jeho stínu, stále marně. Veškero přirozené zlo, smrt a zloba živlů, hlad a nemoc, rozmar milenčin a vlastní omyl vzejde a odejde, zapomene se; a dostavuje-li se i ke čtyřicítce melancholie jakási a únava, vyváží ji snivá moudrost, která množí člověku nejlepší chvíle a je naplňuje vůní nejsladších tymiánů. Ale skřek lidské hlouposti, zdánlivě tak malicherný, a přece stokrát vtíravější než veškero osobní hoře, zní do všech snů a nedá na sebe zapomenouti.

Řekneš si a cítíš, že nikdo na tom již nic nezmění: Život je krásný a dobrý i se smrtí, která se neptá, co ti bere, i se živly a instinkty, které bijí a ničí, i se ženami, o nichž již starý královský erotik řekl, že jsou hořké, i se všemi nedokonalostmi; život stojí za to, aby byl žit nejvroucněji a každým nervem tvé bytosti. A život a člověk jedno jsou, harmonie mezi nimi byla a — bude. Vývoj rozumu, toto strašlivé dějství, toť mezidobí, hrozná doba zvráceného řádu a pomatených zákonů. A proto nepřítel života a člověka je každý, kdo prodlužuje toto mezidobí, kdo zadržuje vývoj rozumu. Jsou to především kasty, jimž jde o privileje. Nedá se nic již říci ani pro ně, ani proti nim. Vývoj rozumu je dávno již odsoudil a provedení rozsudku předal vývoji sociálnímu, který se o to skutečně stará. Říká se tomu krize moderního státu. (Pan Paul Louis napsal o ní bystrý článek do Mercuru de France a Pokroková revue, jediná u nás, kterou možno ještě čísti, přináší jej právě po česku: redakce opatrně poznamenává, že nevěří v pesimistická proroctví autorova. Proč pesimistická? Optimistická, rozhodně optimistická, milý redaktore!)

Ale vedle kast úmyslně a s nejhorší vůlí potlačujících rozum a život, kast chovajících ve svém středu nejhorší zločince, stojí v cestě duchu svatému a slunci také zástupy svedených a zidiotizovaných, a v přílivu nepřátel pak je tak nesnadno někdy určiti, kdo je darebák a kdo pouze hlupák. Pročež je lépe nerozeznávati a brániti se a nešetřiti. Noční hmyz také ubíjíme v nutné sebeobraně, a je tisíckrát nevinnější...

Kam jsem se to až dostal! Tak ty myšlenky plynou, ply-

nou, ale není to cvrčkova píseň prosycená sluncem, je to stále táž věc příliš lidská, stále totéž procítání ze sladkého živočišného opojení zemí a sluncem k drsné skutečnosti, jejímž strůjcem je člověk.

A to je při tom to groteskní: S bohem jsi hotov, se smrtí smířen, rub života přijímáš oddaně a všecko osobní hoře překonáváš jediným jitrem v přírodě, jsi optimista a již nebolí tě, snílka sociálního, zdánlivě pomalý pochod pravd — ale ničemný hmyz, o to horší než ten noční, že má jakýsi zvrácený lidský rozum, a přece tak nicotný, směšný, jepičí, ten ti kazí písničku a staví se mezi tebe a slunce.

Hymna končí odrhovačkou. Ale zbývá ti něco jiného, když nelze ti pasívně poustevničiti? Obešli se bez ní ti největší? A jiní, v nichž byl hymnický plamen slunce a revolty, což našli vůbec někdy svůj živel a aspoň první slova své hymny? Nezůstali pouhými automobilovými lupiči třeba?...

Hymna končí odrhovačkou. Držím v rukou krabici naplněnou mladými bylinkami a rozhlížím se po kopcích, jichž pestrá zeleň jako by vyvěrala ze skály a kadeřavými vlnami valila se dolů k řece. Tam dole v ohybu řeky, „pod skalkou", je místečko domácích lidí. Letňáci mají koupelnu okrašlovacího spolku za mlýnem. Hodiny pro pány a hodiny pro dámy. Loďky, na něž se nesmí v plavkách. Sem chodí se koupat jen židovská honorace a lidé, kteří se po ní opičí. Zato „pod skalkou" bylo loni hlučno a veselo. A ti, kdož milují vodu a sluníčko a koupel v přírodě nikoli jako měšťácký obřad, ale jako rozkošnou idylu, také tu našli chvilku pro sebe. A teď si představte: machr okrašlovacího spolku, hlava klerikálního ústavu, chce nám tohle vzíti, pronajmouti si louku a zaříditi si „koupelnu". To jest: hodiny pro pány a hodiny pro dámy. A v plavkách nechodit lidem na oči! A za to ještě platit! Koupelna za mlýnem netáhne dosti a pan ředitel žárlí.

Odrhovačka! A zkazila mi náladu. Lidský hmyz zastínil mi slunce. Vstávám se zuřivým akcentem a myslím si: O boha jsem nikdy nebojoval, o ten kousek vody budu.

Je to groteskní, ale konečně je mi při tom dobře.

XVI

MÍSTO DOPISU

Milý Antoníne!

Ptáš se již potřetí, co dělám a do čeho jsem zapadl, že nepíši ani fejetonů, ani veršů, ani dopisů, a zdali jsem se již docela věnoval světu zvířat a bylin. A já stojím pod splavem, blíží se poledne, slunce pálí, po splavu tekou malinké praménky, jež si našly nějaký otvor v prkenném nastávku, šumí to a pleská lahodně a líně, voda se mihotá, až oči bolí: hledím na bílý, kolébající se brk a čekám třetího pstruha.

Je to umíněnost moje, vím, že jest již pozdě, že nezabere již, ale myslím si, tres faciunt collegium, a se dvěma nechce se mi domů.

Ale kvůli rybám toliko nezanedbávám, věř mi, těch několika posledních blížních, na něž ještě někdy vzpomenu. Jsem i jinak velice zaměstnán a nevím, co dříve.

Pstruzi ovšem lákají mne prozatím nejvíce. Když si voda prodělá ve splavu větší skuliny a rozešumí a rozpění se dole v zběsilém tanci, ty mršky strakaté vyskakují až do půli splavu, jsou mezi nimi pěkné kusy, a rybářské srdce moje nedá mi pokoje. Ale také hříbečky již rostou, pevné a čisté jako panenky. A jahody počínají na nejvyhřátějších místech.

Vůbec nechodil bych nejraději ani k obědu. A přece ještě jiná práce čeká a volá, až mi to ve svědomí pálí. Nové Bradáčovy vazby jsem ještě ani pořádně nepohladil. A pak to hlavní: chci ještě před prázdninami zahráti si na velkonakladatele; dělám korektury, píši, běda, obchodní dopisy, srovnávám adresy a čekám netrpělivě poštu.

Je to hrozné, jak čas prchá. Jsem již nervózní z té přílišné zaměstnanosti: přál bych si půl hodiny dlouhé chvíle (nikoli nudy, neboť té bestie jsem dosud nepoznal zblízka), půl hodiny bezvětří, kdy ticho náhle tě políbí, až to zazvoní jako zlatý klíček k nebeské bráně: ve skutečnosti je to verš, který slibuje báseň, dovolí-li se mu po chuti a bez překážky zvučeti.

Tedy zde máš důvod, proč jsem ti tak dlouho nepsal

a proč jsem se dnes rozhodl zabíti dvě mouchy jednou ranou: napsati fejeton místo dopisu a dopis místo fejetonu. I při tom ostatně bude mne péro páliti v ruce...

Den je příliš krásný. Židovky v pestrých županech jako nažraní hadi plazí se podle řeky a jejich čtrnácti- a šestnáctiletá mláďata vzbuzují hříšné laskominy. Člověka napadne všetečná otázka, proč ti inženýři od vodovodu neloví mezi nimi a jezdí raději do Brna na dostaveníčka s českými dámami. Ale hned si vzpomene, že také čeští elegáni brousící villegiaturou koří se úspěšně hezkým židovkám, — a „pobouřený vlastenecký cit" se upokojí. Ve skutečnosti jako je ti osobně zcela lhostejno toto vyhřívající se a naparáděné stádečko, tak také jako občan cítíš, že je to hrozně vuřt, co tato společnost koná, jak zahání nudu a ukojuje pudy. Jen když politiku nedělá a za tři měsíce zmizí. Proč ostatně nemíti malou tichou radost z té líné, smyslné atmosféry, která v horký červnový den rozlita je celou dědinou? Tací lidé nedali by se vůbec snésti, kdyby neměli aspoň trochu zvířecích pudů. A člověku by se někdy teprve stýskalo po revolučních ozdobách kandelábrů.

Nemysli však, milý Antoníne, že příliš cítím zde tu městskou člověčinu. Mužů si nevšímám a po ženách ze zvyku dávám klouzati roztržitému pohledu, vzpomínaje při tom nejvýše oné římské krasavice, o níž psal Gautier paní Sabatierové, že její ňadra po rozšněrování explodovala, vyrazila podlahu, rozlila se na Via Condotti, valila se po Corsu až na Benátské náměstí a zanechala hosty tonoucí v povodni lilií a růží. Zde by se to mohlo také přihoditi, jen ta povodeň nebyla by asi z květů tak vonných. Tento Gautierův dopis citován je v jednom ročníku Mercuru de France. Ostatek jest ještě nemravnější a tak jsem měl z toho radost a přeložil jsem to a...

Teď jsem tedy u toho nejdůležitějšího, o čem chci ti psáti. Za několik dní pošlu ti první číslo periodického tiskopisu, jenž bude bezpochyby velmi neperiodický, jemuž ze skromnosti říkám bibliofilský věstník a jenž se jmenuje Philobiblon. Tímto slovem, které se mi zdá velmi dekorativním pro můj titulní list a které ovšem bude shledáno

hrozným všemi filistry, jejichž pedantstvím česká bibliofilie divže neonemocněla, nazval v době inkunábulí Richard de Bury svůj latinský traktát o lásce ke knihám. U nás budeme pod touto vlajkou psáti nejen o lásce k dobrým knihám, nýbrž vůbec o lásce k hezkým věcem a také o nenávisti k věcem ohyzdným a pitomým. Vesele a kriticky, bez pedantérie a bez bázně.

Víš přece, jak se dívám na naši bibliofilii. Nezapomínám, že je dosud mnoho krásných věcí na světě a dobrá kniha že je toliko jednou z nich. Opouštím často knihu pro ostatní krásy světa, poněvadž miluji život pěkně košatý, a nikoli jen jedním směrem vyvinutý; a nedám se již ani knihami zotročiti, poněvadž odmítám všecky zevní imperativy. Chtěl bych, aby kniha přicházela k lidem nikoli jako profesor se vztýčeným ukazováčkem, nýbrž jako pěkná milenka. A jako s milenkou je rozkoš největší, když má dívča prádlo sněhobílé a čerstvým vzduchem vonící, je třeba, aby také kniha, kterou milujeme a jako oko v hlavě střežíme, měla krásný zevnějšek, dýšící poctivostí a vkusem řemeslníka-umělce.

A jak také víš, počíná se tato rozumná bibliofilie u nás šířiti dík iniciativě více nebo méně soukromé: již se myslí na to, aby hlavně skutečné literární poklady naše dostaly důstojné roucho, a u všelijakých těch výjimečných tisků přestává pomalu divoká libovůle a vítězí neformulované, ale zdravé zásady skutečného typografického umění.

Ale právě teď, jak zdá se mi, potřebuje česká bibliofilie nestranný orgán obranný a kritický, nějakého oddaného rytíře, který by bděl nad mladou naší princeznou, ohrožovanou různými draky. Pražský Český bibliofil nevychází, ač se prý k tomu stále chystá. Ale i kdyby vycházel, byl by sotva tím, čeho potřebujeme. Pražský bibliofilský spolek, který má jej v moci, je těleso příliš úřední, nehybné, neodvážné. Také jsou v něm lidé, kteří se bojí ďábla, který ve smyslných podobách mutí pastorské duchy. Ten jeden ročník, který vyšel, to byla publikace spíše parádní než užitečná. A především nekritická. A nekritickým Český bibliofil zůstane, i když vstane z mrtvých. Jako orgán spol-

ku spíše amatérského než odborného nebude míti nutné svobody a odvahy. Neřekne například panu O. Štáflovi, který tolik hřeší na účet krásné knihy a grafiky, neřekne mu od plic pravdu. Nepůjde například do boje proti nakladatelským pašům. A tak dále.

Philobiblon naopak chce pobuřovati. Bude věstníkem několika dobrých našich edicí, bude ochotně i věstníkem pražského spolku, rozhodnou-li se páni pro to: po té stránce chce pouze sloužiti; ale tam, kde odpovídati bude toliko redaktor, tam bude se mluviti zase jednou postaru, bez ohledu napravo nebo nalevo, tak, jak se již přestalo od jisté doby mluvit v českých časopisech.

Ovšem, milý Antoníne, okruh našich zájmů nebude tu příliš široký. Ale nebudeme ho také zúžovati zbytečně. Od krásné knihy je zcela malý skok ke krásné rytině a většina takzvaných bibliofilů tento skok učinila hned na počátku. Philobiblon bude si všímati všeho umění grafického a všeho uměleckého řemesla grafického také. A jako se to rozumí u zahraničních časopisů podobného rázu, bude se také u nás samo sebou rozuměti, že Philobiblon dle potřeby věnuje nejednu stránku umění vůbec a všemu kulturnímu životu. A pochybuji, že — kromě leda potrefených, jichž ovšem bude asi nemálo — pohněváme si někoho, když se dokonce rozhovoříme někdy i o věcech, které souvisejí — s kulturou srdce a nervů...

Tedy vidíš, milý Antoníne, že člověk i v lese na pařezu a u vody při rybaření může vyseděti divoké vejce kukaččino. Ba mám tu někdy myšlenky velmi kruté, bojovné, nepokojné.

Kdybys mne tu tak viděl pod splavem napolo hypnotizovaného žárem a mihotáním vody a zdánlivě zcela zahloubaného v pozorování kolébajícího se brku, řekl bys, že již nedovedu nehorázně si odplivnouti. A přece! Kdybys věděl, jak se mi někdy zasteskne po tom starém našem praporu rudém! Jak rád bych vlezl někdy až po kolena do toho bahna, ve kterém jej utopili vypasení pastýři zmalátnělého stáda, abych jej vynesl na světlo boží, vypral v čisté, pstruhové vodě, osušil v pryskyřičném vzduchu, drahý,

drahý, drahý. Chtěl bych mu vrátiti svěží rudost našeho mládí a jeho žerdí bíti a bíti...

Lasciate ogni speranza... Milý Antoníne, člověk není nikdy docela spokojen a já se znám příliš dobře, znám svůj žaludek, tak snadno otrávitelný, znám své bližní, kteří chodí a říkají: aspoň tak a tak, a první dali by se na útěk. A proto věř především, že je mi dobře, hihihi, docela dobře pod praporem smaragdovým. Pan dr. Ocásek je přesvědčen, že jsem se polepšil; pan inspektor Mrcásek řekne, že jsem nepolepšitelný a že se mnou nic není, poněvadž v 1. čísle Philobiblonu otiskl jsem ten Gautierův dopis. A pan Vonásek dá mne do klatby, že jsem si tu pohovořil s Právem ženy.

Panu bibliofilu Mrcáskovi připravil jsem ostatně ještě jednu mrzutou chvilku. Dotiskují mi právě další velkonakladatelský podnik: Mladého Flauberta Zápisky z cest. Je to pěkný dokument svěží, galské mladosti literárního „benediktýna". Pan Mrcásek bude v tom viděti toliko to, co v tom viděl berlínský von Jagow, když to zkonfiskoval. Jagowa klepli přes prsty a překlad zase pustili; pan Mrcásek bude mlčet, aby nebyl klepnut.

Milý Antoníne, bude to pěkná knížka. A tož se již nezlob, že jsem ti tak dlouho nepsal. Tak tuze zaměstnanému člověku musíš to přece prominouti. Mně je také na všecko dlouho čekati.

Budu patrně čekati na abonenty jako teď na toho třetího pstruha. Nebere a nebere. A mně kručí již v břiše přesto, že dýmám. Měl bych jíti k obědu. Bude to něco nahonem (neboť žena je právě tak strašlivě zaměstnána jako já), něco nahonem a salát s kyselou smetanou.

Hm, salát s kyselou smetanou... ten třetí pstruh zcela jistě již nezabere... Sbohem, splave! Sbohem, Antoníne!

XVII

SOUVENIR DE PRAGUE

Pěkného pstruha byl bych včera málem ztratil. Bral, bral, a já toho neviděl, necítil, poněvadž jsem mával kapesníkem za vlakem, který za zády mi prchal vraceje domovům poslední červené košile. Červené košile všechny byly v oknech a v každém okně byl kapesník. Nebyly to sice již ony jásající a vysoko vzlétající kapesníky, jako když se jelo vzhůru, ruce, které je držely, zdály se unavené, ale přece ještě třepotalo se to bílé ve všech oknech — nu, tak jsem mával, mával... Mával nikoliv tomu, co jest, ale tomu, co by mohlo býti a co snad jednou... Buďme optimisty.

Pstruha jsem nicméně dostal; háček měl až bůhvíkde. Uložil jsem jej do sáčku k prvnímu a odhodlal jsem se čekati na třetího. To činím pravidelně, ač pravidelně jdu domů toliko se dvěma. Je to již můj osud. Ale takové čekání je dobrou příležitostí k meditacím. Anebo ke vzpomínkám.

A tož jsem vzpomínal, jako ti tisícové, kteří se již navrátili domů s hlavou až do bolava rozjitřenou nebo omámenou, vzpomínal jsem na Prahu. Také jsem ji opět jednou spatřil. Pro jediný den. Bylo toho však dosti.

Nějakou pitomost bylo mi v Praze vyříditi, jednu z těch, k nimž nutí božího tvora hloupost lidská a moudrost zákonů. Neobětoval jsem jí ani hodinu. Zapomněl jsem na ni pod prvními slavnostními stožáry. A měl-li jsem v jedné chvíli chuť zakroutiti několik parvenuovských krků, první červenobílý prapor vesele plápolající ve větříku zaplašil můj vztek...

Až do setmění potuloval jsem se s udicí podle Svitavy. Nutno využitkovati posečených luk a dobrého stavu vody. Pak jsem se převlékl jako na procházku, v Brně jsem povečeřel a po jedné hodině míjel jsem opět břehy Svitavy, odpočívající v temnu a vydechující příkrou vůni. Stará písnička: Prchající rychlík a v dáli Město, na něž nemožno nemysliti při nepohodlném dřímání. Stará písnička byla

tentokráte poněkud jiná: v rychlíku bylo více nervózy, vyzařovala z mnoha nedočkavých tváří a zdálo se, že přechází i v rytmus vlakových kol a pák; a Město v dáli, na něž jsme myslili, slibovalo ruch a slávu.

Nejsem naštěstí ani cestující obchodník, ani turista. A tak má pro mne ještě jakýsi půvab takový malý let do dálky, přerušení idyly. Nahořklý půvab. Těch pět hodin ve vlaku, toť utrpení, ale ta myšlenka, že večer stál jsem pod olšemi Svitavy a ráno projdu se Městem, po němž zde ještě tolik lidí touží, toť rozkoš. Naivní rozkoš jako všecky rozkoše, jež nám působí věci, které nám dosud nezevšedněly. Z toho ovšem následuje, že uvědomělí požitkáři mají býti opatrní. A že ti, jimž peníze všecko dovolují kdykoliv, jsou skoro jistě připraveni o požitek naivní, který je nejvyšší. Neboť peníze svádějí k neopatrnosti, aspoň peníze příliš veliké.

Podřimoval jsem neklidně až do svítání a pak bez účasti zíral jsem do ranních krajin. Teprve u Jiren rozehřálo se cosi v mém nitru. Ospalost zmizela, mručel jsem si nějakou výskavou písničku a oči se mi jistě leskly, což snad ví útlá a pihovatá sokolka odněkud z Valašska, která v tu dobu také již nespala. Známé lesíčky, známá luka, známé struhy a rybníky. Všecko skoro takové jako před lety, když jsme po celé této štrece až k Hrdlořezům lovívali s kamarádem B. pro akvária.

Sokolka naproti, přes veškeru městskou poloparádu každým coulem venkovanka, hleděla rozespalýma očima do kraje. Nebyla, jak se zdá, zasvěcena příliš do tajů přírody. Neboť u jirenského lesa vyskočila náhle v radostném zmatku, rychle pohlédla na ostatní, pak na mne, jenž jsem s ní hleděl oknem, a opět ven. „Je to živé?“ vykřikla. „Ano, je to živé,“ pravil jsem se smíchem. V lehké ranní mlze stála na pokraji lesa srnka.

Těch několik vteřin mne rozveselilo. Měl jsem chuť nahlas zazpívati si, falešně ovšem, neboť jinak to neumím. A náhle zdálo se mi, že teprve před několika dny kráčel jsem alejí tohoto jirenského lesa s kamarádem B. a že ta srnka je táž, kterou jsme v tomto lese kdysi spatřili. Skočila

přes potok a zmizela v houštině směrem ke trati. Byla to první srnka ve volné přírodě, kterou jsem v životě viděl. Od té doby viděl jsem jich mnoho, ale na tu první jsem nezapomněl. Byla událostí mého městského života. A kdybych byl domýšlivější, věřil bych, že vypravovala o nás svému potomstvu a teď přišla mne pozdravit v osobě své dcery nebo vnučky...

Známé lesíky, známá luka, známé struhy a rybníky. A teď již černé továrny a činžáky. A teď nádraží, kde červené košile vítají pestré jihoslovanské hosty...

Poněkud skeptický, bez velké víry a bez nadšení, rozmražený ranním chladem kráčím s Antonínem pomalu vyzdobeným městem. Vyhlíží vesele, chystá se k národnímu svátku a k velkému peněžnímu obratu. Viděl jsem již mnohokráte stavěti tyto stožáry, vláti tyto prapory. Zaměřili jsme po snídani k Mikulášské třídě a k novým nábřežím. To je pro mne nová Praha. Rozhlížím se tu, představuji si starou, zničenou idylu, na jejímž místě roztáhlo se pohodlně a marnotratně moderní město. Nelibuji si, nelituji, orientuji se toliko. Pak hradčanské panoráma dělá mi dobře. Nestárnoucí, nezevšedňující krása. Škoda, že nemožno říci: nezohyzděná. Odvyklé oko cítí dvojnásobně ty dvě pitomé, bizarní ohavnosti: rozhlednu a Hanavský pavilón. Také Strakovská akademie překáží. A běda, na Kramářově baště roste již nějaké zdivo!

Zatoužil jsem v duchu po odhodlaných teroristech, kteří by v oboru estetickém cítili rozhořčení tak jako jiní v oboru sociálním. Zatoužil jsem po národu, který by si tak vážil své krásné minulosti, že ani její obraz nedal by zohyzďovati časovou hloupostí tatíků nebo zpanštělých politiků.

Šli jsme až k vyšehradskému tunelu. Jako člověk nevinný, který mnoho zapomněl ze svého pražanství, chtěl jsem projíti. Tu vidím, kterak žene se k nám obtloustlý výběrčí. Kamarád upozornil mne se smíchem: udělal jsem rychlý obrat, a výběrčí vracel se rozhorleně na své místo na druhé straně. Nebylo mi líto krejcaru, neumím tak dobře počítati. Nějaký starý pud však přiměl mne ukázati záda té úřední osobě, která chtěla přepadnout člověka netušícího nic zlého.

Diváci byli by to shledali asi směšným. Smál jsem se ostatně také.

Po poledni promenoval jsem po Ferdinandce a Václavském mezi lidskými spoustami. A opět: Několikaletá distance ztrácela se mi pomalu, neměl jsem senzace novoty. Jako bych se byl vrátil z villegiatury. Cítil jsem také, že vnitřní krása tohoto města se nezměnila, aniž jed jeho zubů vyprchal. Stará láska k tomuto městu a stará nedůvěra probudily v mém nitru dvojakou hudbu. A vyhříval jsem se v širých jeho ulicích jako ryba ve vlažné pobřežní vodě.

Řekl jsem si — a to mělo zvláštní dobrý smysl —, pojedeš do Prahy na jediný den, a nezmění-li okolnosti mimo tebe tvého úmyslu, uvítáš ráno opět břehy Svitavy. A proto nebudeš zkoumati žádných rarit, nebudeš prolézati výstav a nových památností, nýbrž až odbudeš svou věc, bez programu a beze spěchu dáš se unášeti vlnami ulic jako větříkem motýl. Osvěžíš-li několik starých dobrých dojmů, přineseš-li si nějaké nové, tím lépe. Řekl jsem si také, že pro lidi nebudu existovati a jeden kamarád jako průvodce že mi stačí. Nikoho jsem nevyhledával pro marné otázky, několik pozdravů dopadlo co nejchladněji. Měl jsem krajně požitkářský úmysl. Štěstí mi vcelku přálo. V cizím davu chodil jsem neohrožen a nedotčen. Slunce svítilo a prapory poletovaly. Konstatoval jsem málo krásných žen. Jinak jsem byl s nimi však spokojen. Krátké a uzoučké sukně, pod nimiž jsou toliko reformní kalhotky, lehké krajkoviny přes lehké spodní živůtky, dobré šněrovačky: je to nahaté, měkké, vyzývavé a příjemné a tak dobře samozřejmé ve městě, kde se nikdo již neohlíží. A mladé Pražanky, které se strojí, vynašly jakési veslování rameny přiměřené chůzi, takže uvádějí v pohyb všecky příslušné tělesné vnady, jež se vlní a zdůrazňují; je to mírný břišní a ňadrový tanec, který má svůj velkoměstský styl.

Rozumí se, že jsem nemohl zavříti oči před pomníkem Palackého, kdyžtě šel jsem mimo. Byl však polou zakryt plachtami a zabarikádován slavnostním dřívím. Má již svou historii, jejíž perlou jsou slavnostní řečníci. Nemohouce uvažovati o pomníku, uvažovali jsme aspoň o oficiel-

ním českém národě. Ale zanechali jsme toho brzo; nebylo to veselé ani povznášející... Také Myslbekova Václava viděl jsem poprvé, krásnou věc na místě, jež se nezdá vhodné nahoře u Muzea. Ostatně na podobné novoty musí si oči teprve zvykati.

Odpoledne byl mi na Ferdinandce představen mladý český spisovatel. Lekl jsem se. Je to nejlepší snad talent z mladých, ale bál jsem se, že má výchovu estétů na druhou. Mýlil jsem se, mluvil velmi lidsky. Tedy i tu přálo mi štěstí. Pak, poněvadž bylo přece nutno přivézti něco z Prahy, zastavil jsem se v Artělu. To byla má jediná exkurze do umění. Dopadla dobře. Na obrazích v Uměleckém měsíčníku ledacos připadalo mi podivné. Zde, ve skutečnosti, překvapila mne u většiny líbeznost, prostota, účelnost. Také láce, veliká láce dokonce. Praha by si věru měla vážit takového uměleckořemeslného podniku. A dalo by se při této příležitosti udělati malé kázáníčko na jisté adresy, jež smějí si dovoliti každou cenu a každý nevkus snad jen proto, že propagují lidové a ještě častěji pseudolidové umění i „umění".

Také Reprezentační či Obecní dům jsem navštívil. Jen potud, že jsme se na odporučení uchýlili do sklepního sálu, dobře ventilovaného a barevně jakžtakž ztlumeného. Zahlédl jsem tedy jen zcela malý zlomek všeho toho procovského luxu, jímž se tu parvenuovsky mrhalo. Vím, byli tu i moudří lidé, kteří se dali omámit. Ale mě zabolelo srdce jen při pomyšlení na ty milióny, za něž by se byl dal pořídit malý umělecký ráj vkusu, elegance, ducha a původnosti, kdyby u nás nebyli mladí vždy tak dlouho v klatbě, pokud něco chtějí a dovedou. Hovořili jsme při laciném plzeňském (za 28 hal.!), labužnicky měníce co chvíli předmět hovoru, ale nějaký správce restaurace, šermířsky prý vychovaný, nepřál nám tiché hodinky v chladném sále: hádal se se svými podřízenými v otevřené místnosti před kuchyní tak vytrvale a hlučně, že jsme přestali slyšeti svých slov. Odešli jsme tedy, davše mu rázné napomenutí.

Skončili jsme večer na Střeleckém ostrově, byvše ještě u Národního divadla posypáni růžemi, které patřily prů-

vodu chorvatských sokolů, jenž se ubíral kamsi za most. Seděli jsme tu až do vlaku. Měl jsem vždycky rád jeho elektrické světlo mezi kaštany, jeho pestré obecenstvo při vojenských koncertech. I u Svitavy někdy na ně vzpomenu, když dostanu malou recidivu, chuť na velkoměstskou hodinku. Bylo to, jak to bývávalo, a bylo to příjemné. Nějaká vysoká dáma chodila tu promenádou. Nevím, byla-li hezká. Ale měla štíhlé bílé šaty s černým pérem na bílém klobouce a na krátkém řetízku vodila nádherného bílého ruského chrta.

V půl jedenácté vydali jsme se pomalu na vlak. Ulice byly ještě plny pestrých davů. A večer byl překrásný. Ale když u Perštýna rozloučil jsem se s Antonínem, vykročil jsem rázně a bez váhání opouštěl jsem město, strojící se ke slavnostem...

Ve vlaku židovská společnost. Kuplíř s děvčetem, jež vezl z Teplic do Pešti. Brebentili maďarsky. Pak několik moravských hostinských, kteří jeli ze sjezdu a brzo usnuli...

Čtenář se usmívá tomuto cestopisu. Já také. Na otevřeném okně stojí mi vysoká černobílá váza z Artělu, souvenir de Prague. Přinesl jsem si do ní od mistra Banďoucha malé červené růžičky: Grimson Rambler. Děti z dědiny jí říkají housenka, ale našim židovkám se líbí. Mně také. Dívám se na ni a přál bych si, aby všecky moje upomínky na Prahu byly vždy tak pěkné jako ona. A aby se v Praze dělaly samé takové pěkné věci. Tak vkusné a poctivé. Tak prosté a statečné. Třeba i v politice.

XVIII

POZDRAV Z NEJUŽŠÍ VLASTI

Snad se jednou naskytne příležitost, která mi dodá chuti napsati stručnou historii domečku čp. 45 v Žižkově, kdysi všelijak pověstné „olšanské vily“, o níž mohu snad bez domýšlivosti tvrditi, že hrála jakousi maličkou úlohu, známou tu a tam i na Moravě. Bude to ovšem pouze historie pro fejeton. Nic více. Ale uvážíme-li, jak napsal například dr. Flajšhans své literární dějiny jako vědec, nebude to snad ani tak málo.

Historie tohoto čp. 45 pokračuje. Vydávají se tu teď knížky. Většinou dobré knížky. Pokračuje však beze mne a já jsem odvykl zcela myšlence, že jsem také jakýmsi domácím pánem. Cítím-li velmi často v naší dědině, že tu nejsem ani domkářem, nemám příležitosti pocítiti, že jsem u Prahy domácím pánem, domácím pánem ve své nejužší vlasti, kterou jsem opustil.

Nemám-li tohoto pocitu a nestojím-li dokonce o něj, jsou přece aspoň věci, které mi připomenou někdy mou zavrženou sociální funkci. Například reklamní tiskopisy, které docházejí na majitele domu v Žižkově. Nebo volební tiskopisy k žižkovským obecním volbám. Jsou to pravidelně věci, které mne zcela nic nezajímají. Je to pravidelně papír na pálení. Pozdravy z nejužší vlasti, které bych rád s díkem odmítl, kdyby to šlo.

Nicméně mohu zaznamenati jednu výjimku z minulého týdne. Pozdrav, který mne dojal, který připomenul mi také důrazně mé žižkovské povolání. Neboť toliko domácímu pánu patřil, nikoli českému spisovateli.

„...vědouce, že ráčíte souhlasiti se zásadami a programem národní strany svobodomyslné, dovolujeme si Vás zváti k účelné práci v této straně. Račte laskavě přiloženou přihlášku vyplniti...“

Bravo! Místní mladočeská organizace v Žižkově ví tedy velice mnoho, více než já, že totiž S. N., majitel domu čp. 45, souhlasí se zásadami a s programem národní strany

svobodomyslné. To vyvažuje poněkud to, co tato organizace neví, že totiž S. K. N., český spisovatel, s národní stranou svobodomyslnou nesouhlasí. Nicméně i toto vědění místní organizace není asi příliš hluboké. Bojím se, že toliko kombinuje v duchu dnešní doby: X Y je domácí pán, ergo je mladočech. To by nebylo veliké kombinační umění. Takhle kombinovati je rozhodně snadnější než věděti, kdo je to X Y, český spisovatel. Nežádám toho ovšem od žižkovských mladočechů. Vždyť jsem dosud nekandidoval, aniž konal senzačního přednáškového turné po českých vlastech. A ty doby, kdy jsme dnem i nocí pobuřovali žižkovské obecenstvo, jsou zapomenuty. Věděla o tom ostatně spíše místní policie než místní organizace mladočeská.

Jinak jest věc velmi prostá. Mladočeši verbují domácí pány. A místní organizace žižkovská nemohla věru tušiti, že její dopis dojde a dojme českého spisovatele na moravské dědině jako sladký pozdrav z nejužší vlasti. Pošlu jí tyto řádky jako poděkování. Bude dobře, připojím-li některá vysvětlení.

Přípis místní organizace je karakteristický. Nemluví se v něm o politice, mluví se v něm o hospodářských zájmech středních stavů. Nemluví se v něm o politice, neboť bylo by asi nutno mluviti o ideálech. Mladočeská organizace potřebuje však domácích pánů a soudí, bezpochyby správně, že s nimi těžko se o ideálech mluví. Mladočeská organizace nemluvila by ostatně ani jinak o tom, čeho nemá. Neboť tak daleko již jsme, aby se u nás dalo mluviti otevřeně, nepokrytě, upřímně. Jsme národ pokrokový a svobodomyslný!

„Veliký sociální zápas, který rozvířil veškerou naši českou veřejnost, dokumentoval jasně důležitost stavovských organizací... Sociální a hospodářské důsledky boje tohoto nutí zejména ze (snad *se*?) stanoviska středostavovského k vážné úvaze... Stavy střední, toto jádro českého národa, štvavou činností stran žijících z jejich rozervanosti nalézají se ve stavu, který způsobuje... občasné hospodářské pohromy... Množství složek, z nichž střední stav se skládá,

nepřipouští však zastoupení jednotlivých stavů v zastupitelských a zákonodárných sborech... Jediná možnost uplatniti politiku středních stavů jest pevné přimknutí k silné straně politické... Nejvýhodnější společnou základnou pro jednotný hospodářský postup českých stavů středních jest národní strana svobodomyslná, která jak svým programem a zásadami proslovenými Sladkovským a Juliem Grégrem, tak i dosavadní vykonanou prací zájmům stavů středních nejlépe vyhovuje..."

To je řeč v podstatě upřímná, i když trochu zdobná a načechraná. Byla by ještě upřímnější, kdyby to byl hlas zdola, a nikoli shora, kdyby to nebylo verbování. Zdola nezněl by však jinak: Ti, kdož se dnes pevně k sobě přimykají v silnou politickou stranu, u níž záleží především na síle, a nikoli na zásadách a karakteru, ti si rozumějí navzájem, obecní radní se sekčním šéfem, kandidát starostenství s kandidátem ministerství, jenerál s kaprálem, fabrikant s pekařským mistrem. Vědí, co chtějí, a nestydí se říci to, poněvadž pomalu celý národ to chce, aspoň národ těch, co něco mají, ať už je to advokátní kancelář nebo uzenářský obchod ve vlastním domě nebo mandát a politický vliv.

Nutno ovšem čísti mezi řádky a přeložiti si některé výrazy z básnické mluvy politické do řeči všednější. Místo „veliký sociální zápas, který rozvířil..." mohlo by státi v přípise také „všeobecná a stoupající drahota". Bylo by to stejně populární a myslím zřetelnější. Neboť „veliký sociální zápas" není u nás teď tak akutní. A právě ony střední stavy, mezi nimiž verbují se mladočeši, nepociťují ho tak příliš trpce. Také červené strašidlo nestraší u nás již hezkých pár let, a zejména stoupenci dr. Kramáře neměli by ho zbytečně citovati. Je přece příliš jasno, že pro ně strašidlo stalo se strašidlem teprve po nezdařeném volebním kompromisu s ním a po pokrokové dohodě moravské.

Ale ovšem drahota je veliká, a nejen fabrikanti, nýbrž i mistři mívají obtíže se svými dělníky. Krátce: Jsou s tím starosti, jak se říká. A dodatečně se tedy povzdechne: Nač rozmnožovati je ještě o starosti politické, o nevýhody ná-

rodní sebeobrany a opozice, o zájmy pokrokové a kulturní, o zápas s klerikalismem atd. Silná strana politická, toť v tomto případu tužba téhož praktického srdce jako aklerikalism. Dva pojmy z téže dílny. Dva vynálezy téže pozitivní politiky, která odstraňuje všecko nepohodlné, všecko, co překáží panu Bařtipánu v obohacování se nebo v politické kariéře směrem vzhůru.

Písnička o silné střední straně má jak známo již svou historii u nás. Toužilo se po ní jako po pokrokovém můstku přes propast, která zeje mezi sociálně hluchými pány a bouřícími se otroky. Jiní viděli v ní příjemný pokus o nasycení vlka bez nebezpečí pro kozu. Konečně vylezla z toho dnešní mladočeská strana jako prototyp strany, jejímž tmelem jest jediná věc, a nic než tato věc: osobní prospěch. Síla strany mladočeské je dobrým ukazovatelem vývoje prospěchářství v našem národě.

My, kteří viděli jsme rozmach českého idealismu a sledujeme nyní jeho úpadek, my, kteří stále ještě otvíráme udivené oči, nemohouce pochopit poušť, která pomalu kolem nás se rozlezla, nedivíme se, pranic se nedivíme, že mladočeská strana je silná strana. Viděli jsme, i na svých bývalých druzích jsme viděli, jak těžko odolává se očím sirény, která slibuje mír, záštitu obchodů politických i nepolitických. V jednu dobu vyhlíželo to jako epidemie. I básníci reorganizovali stranu bařtipánů. Viděli jsme zlomené páteře. Prohlédali jsme karaktery. Ale nedostali jsme chuť následovat...

Příliš pozdě došel mne přípis mladočeské organizace. Byl by býval ovšem před lety stejně málo platen. Již na počátku let devadesátých patřil jsem k těm, kteří nechtěli státi ani na levém křídle mladočešství. Ale tehda byla to přece jiná strana, nezakoupená ještě fabrikanty, a náš odpor proti ní byl pouze politický a částečně sociální. Dnes je to i odpor mravní.

„Národní strana svobodomyslná" je v mých očích dnes pouze velikou skvrnou na našem národním těle, útvarem, v němž dočasná vysílenost naše politická i kulturní dovolila shluknouti se všemu, co zvláště dobře reprezentuje špatné

stránky české národní povahy. Poněvadž dnes namnoze i nejširším vrstvám chybí láska, odvaha a síla k důstojnému politickému životu, mohlo všecko nerozhodné a opatrnické vztýčiti směle a beze studu svůj kramářský prapor, a to je jádro i slupka mladočešství. Jeho výmluvou je poukaz k Polákům. Ale naštěstí pro národ náš a naneštěstí pro mladočechy nemáme stančíků. A dovedeme býti demokratičtí v dobrém smyslu a přes veškeru svou slabost rozpomínáme se obyčejně ještě včas.

Takové rozpomenutí bývá obyčejně trochu hlučné. U všech národů, nejen u nás. Ten, kdo sobě a národu tak rád by opatřil nadosmrti zlatý úsměv rakouských nebes, který dal do klatby „štvavou činnost stran" a neseje vítr, sklidí možná nakonec přece jen bouři. Tu, která nás očistí a probudí naše utajené síly z letargie zdravé pro žírný skot, ale tak zhoubné pro národy, tu, z které jsme se dle Nerudy narodili, v které jsme šli stále kupředu a která ještě dlouho bude nejbližší školou našemu národu, jenž rodí tak příliš mnoho duší, které, začnou-li jednou sloužit, nevědí, kdy přestat, a nejraději by se usloužily.

XIX

ELEGIE

Je mi nějak smutno a protivno. Ani voda, u které často celé dny postávám, nechce mne vyléčiti. Ani voda, spanilá a tajemná, mihotající se lehce mezi olšemi a vrbami. Pozoruji blažený tanec motýlic, zelených, modrých a hnědých, a závidím a hněvám se, a chytím-li rybu, jsem chladnokrevně krutý. Nejlépe bylo by opíti se až do polomrtva, stonati někde v koutě a pak teprve s rekonvalescentní chutí k životu stanouti znova uprostřed nádherného léta.

Lidský skřehot, jediný zvířecí zvuk skutečně navýsost odporný, kalný proud nesmírně zbytečných žvastů, huláká všemi ulicemi villegiatury, peče se na slunci jako prskající špatný omastek a nějaký ženský klavír zušlechťuje ještě tuto kulturní symfonii. Není možno mysliti na něco krásného. Dříví bych štípal až do úpadu, slepě a bezohledně k prstům. A ještě raději štípal bych lidské lebky...

To je tak, když nějaké povinnosti nebo okolnosti vytrhnou člověka z přírody a samoty a donutí ho ke styku s lidmi aspoň v myšlenkách. To je tak, když člověk neslyší dlouho laskavého a krásného slova a žije v poměrech, kdy na ně čeká.

Och, jak jsi veliký a bohatý, splýváš-li někde v samotě se stromy a travami uprostřed lesů nebo polí! Cítíš se součástkou velikého dění, nejsi nic a jsi všecko, a Veliký Pan, který dosud žije, ale skrývá se nevděčné době a jen čeká, poněvadž ví, že bláhový člověk vystřízliví zase jednou ze svého poblouznění, Veliký Pan žehná ti jako věrnému svému děcku a drsný jeho polibek cítíš na svém čele!

Ale jak jsi chudý a maličký uprostřed lidí, ve svém neobratném a nedobrovolném obcování s nimi, jak sám a sám, blázen mezi moudrými, chytrými a prohnanými, ty, člověče, který miluješ umění a myšlenky, utopie a revolty, krásné věci a naivní ženy, přírodu a svobodu, ty, šílenče, zločinče, pitomče! Žiješ dnes ve světě cifer a o tvůj pípot nikdo se nezajímá. Ofélie, jdi do kontoáru!

Ano, příteli! Tvá žena si to přeje, příbuzní na to naléhají, přítel ti to radí, úcta blížních řídí se dle toho: Kamaráde, jdi do kontoáru. Dvě třetiny svého bdění věnuj cifře, božské, vznešené, neodolatelné cifře, a teprve zbytek svým bláznivým ideálům a zbytečným pitomostem, teprve zbytek, a co nejopatrněji. Pak se staneš někým: žena tě poslouchá, příbuzní tě chválí, přátelé se tě drží a blížní tě ctí, přicházíš z království cifry a kdož ví, co z tebe jednou nebude. Pomni, že dnešnímu světu je zcela lhostejno, kdo jsi, a že se zajímá jen o to, kolik vyděláváš. Nestyď se za to! Jsou na světě vznešenější věci než člověk a propadly témuž osudu. Nikdo se neptá po množství krásy a ducha v předmětech, každý chce věděti toliko, kolik stojí... Jsi pták v kleci z cifer. Svět je líheň cifer, život vášnivý rej cifer. Obchodních cifer, nutno dodati...

Naproti na břehu pod vrbami sedává s udicí mladý Herr Kraus. Student z Vídně myslím. Dělává totéž co já. Jdu-li pod splav, přijde za mnou. Haben sie was schon? Chytám-li na sýr, chytá na sýr. Chytám-li na červy, vytáhne červy. Mám-li brk, nasadí si brk. Mám-li korek, nasadí si korek. A ten člověk, sotva mám rybu na břehu, ptá se, kolik váží. Aby to v duchu mohl rychle přepočítat na to, kolik stojí. Kolik, kolik, kolik! Má v úctě cifry. Obchodní cifry, nutno dodati.

Místo pana Krause, izraelity, mohl by však seděti naproti také pan Kadeřávek, křesťan. Místo Němce Čech. Vše jedno. Kromě několika tichých bláznů, kteří tu sedíme na březích Svitavy z lásky k vodě a z čistého pudu, i všichni udičkáři převádějí kořist na cifry, syni své doby.

Té naší doby! Také má svoje slunce, zlaté slunce, běda, telecí podoby. Také miluje odvahu a svobodu, běda, ve vykořisťování člověka. Také miluje krásu, krásu cenných papírů, cifer, obchodních cifer. Miluje i filosofii a vědu. Chudák Nietzsche jest jejím filosofem, bohudík nevolky. Národohospodáři oddaní velkokapitalismu jsou jejími teoretiky. Znám jednu dívku, ta má dukáty, má dukáty? A proto má všecky ctnosti. A tak království cifer žije, vzkvétá, šíří se; mřežoví klece naší houstne: dýcháme ještě?

Mladý Herr Kraus je ostatně docela snesitelný človíček. Naivní diletant, který počítá, poněvadž celý svět počítá. Včera představil se mi dokonce starý Herr Kraus. Přijde někdy popotácet se na břehu s ohromným prutem, s nímž loví prý v Dunaji. Neshledal jsem ho nepříjemným. A tak obléhali jsme společně jednu zátočinu. Od jisté doby jsou mi vůbec ti naši vyhřívající se židovští kramáři méně nepříjemni. Chápu je. Jsou upřímní. Nosí na odiv své cifry jako jejich ženy své maso, ale nějak klidně, samozřejmě, s čistým svědomím. Jsou upřímni, neoblékají červených košil na kramářské nitro. Vyděláváme, hlásají každým slovem a gestem, ale nemluví přitom o hospodářském povznesení národa a o nutnosti pozitivní politiky.

Od jisté doby jsem menší antisemita. Cítím, že antisemitism je již příliš jednostranné omezování nenávisti. A zdá se mi, že český národ bude nucen pomalu docela přenechati jej páteru Šrámkovi a podobné chase. Byl vysvětlitelný, oprávněný, dokud jsme mohli židům záviděti, dokud židé dovedli lépe počítati než my, dokud oni jen tučněli ve zlaté kleci. Dnes máme však vlastní zlatou klec, dnes milujeme cifry, jako Hus miloval svou pravdu a Žižka svou dobrou vojnu, milujeme cifry tak, že z jedněch 600.000 děláme dvakrát 600.000 a z českého národa vládní národ. Vládní národ v červené košili, poněvadž přes starou tradici nepřechází se jen tak...

Je mi smutno a ošklivo. To proto, že se zase jednou příliš zaměstnávám lidmi a ve chvíli skoro historické svým národem. Zatracená povinnost! Je mi až příliš jasno, že pořádný člověk hlásí se za všech okolností ke svému národu, i když cítí sebemezinárodněji. Za jistých okolností je opak přece ponížením, vzdáním se sebe sama. A pořádní lidé se nevzdávají, především sebe se nevzdávají. Hlásiti se ke svému národu je za všech okolností povinností především k sobě. Za všech okolností. I tehda, když se člověk rdí za národ studem. Pak je to ovšem zatracená povinnost.

Ano, je to zatracená povinnost, když se přitom rdíš studem, když se cítíš synem vládního národa, ty, který jsi po celý život myslil, že stavíš na národu, jenž aspoň ve své

lásce ke svobodě, myšlence a odvaze je nepolepšitelný.

Je k zalknutí hnusno kolem. Dýcháme ještě? A dýcháme-li, máme-li aspoň dobrou vůli dýchati plnými plícemi, ty a já, hrstečka zavržených synů, máme-li dobrou vůli křičeti a brániti se, pokud nám to dovolí zátopa zlatých cifer, jež se derou do hrdla, do očí, do uší, to ubohé zvíře, jemuž říkají český lev a jež nám stále ještě malují majestátní jako straku na vrbě, to dodýchalo. Z krásného zvířete zbyla jen kůže, kterou vycpali hospodářskými a pozitivně politickými frázemi, uvěznili ve zlaté kleci a dávají hlídati pány ve fraku, kteří kandidují tímto způsobem na ministerská křesla a tajná radovství. A ubohé, kdysi krásné zvíře dívá se na nás skleněnýma očima, za nimiž není života...

Ptáku, co tikáš? Zalez do stínu zlatého mřežoví a drž hubu! Otec bařtipánů měl nádhernou řeč u pomníku Otce národa.

Nikoliv! Jazyka dar svěřil nám bůh... A když je člověku tak smutno a protivno, snáze mluví od plic a snáze láme pouta. I kdyby byl skutečně poslední mohykán na sypké výspě.

Láme pouta. I ta, která nevyhlížejí jako pouta, a přece jsou pouta.

Jsem například český spisovatel. A byl bych rád, kdyby se řeklo jednou o mně: Český spisovatel byl. Ale jsou ještě jiní čeští spisovatelé. Také na Moravě. Moravští spisovatelé. A ti si založili teď spolek. Moravské kolo. Chtěli mne v něm míti.

Je mi tak smutno a ošklivo. To se lehce lámou pouta. I ta, která nevyhlížejí jako pouta. A proto, pánové, nepůjdu.

Jsou mezi vámi hodní lidé, obětaví lidé. Není mezi vámi nikdo, s kým bych si rozuměl. Jsou mezi vámi lidé, kteří by mi neublížili. Jsou jiní, které bych dovedl na nůž potírati. Například kdyby se opět dali najmouti od dr. Dolanského do automobilu a přijeli ožírat naši dědinu. Nebyl jsem tehda náhodou doma. Mohly se státi nepříjemné věci. To společné „české spisovatelství“ by tomu nezabránilo. To je pouto hrozně falešné.

Jsou mezi vámi lidé, které mám rád a s nimiž rád posedím při pivě. Při pivě ledacos se snese, ledacos odpouští. Ale jinde si nerozumíme ani jako spisovatelé, ani jako lidé veřejní. Jsem z jiného světa, přicházím odjinud a jdu jinam. A myslím si, že bude-li třeba podporovat nějakou dobrou věc, budu ji moci podporovat i zevně nespoután s lidskou skupinou, v jejímž středu se mi ještě hůře dýchá než jinde. Jedni z vás jsou vtělená konzervativnost, druzí jsou roajalisté, jedni chodí na farské hostiny a hrbí hřbet před vysokourozenými pány, druzí píší věci, kterých nikdy nebudu čísti, co mně a vám, pánové? Tak jsem si tedy řekl: při pivě kdykoliv, ve veřejném životě nikdy.

Je-li z vás někdo rybář, přijď k nám teď o prázdninách. Budeme chytat pstruhy, parmy, jelce, podoustve. Budeme chválit krásu přírody, nádheru léta. Upřímně řečeno, nemám rád české spisovatele. Nejsou ani ptáci, kteří pípají. Jsou to ptáci, kteří mlčí, nevyjí-li dokonce s vlky.

A rdím-li se teď tak často studem za svůj vládní národ, zda nerdím se současně za jeho spisovatele? Zalezli do stínu zlatého mřežoví naší klece a sní sen moudré konzervativnosti.

Je mi smutno a ošklivo.

XX

PÍSEŇ KE CHVÁLE VODY

Od louže zelených skokanů, která byla nedaleko našeho rodinného dvorce, až po sen o moři, které bylo vždy příliš daleko od mého doupěte, miluji tajemný živel, jeho obyvatele a jeho duchy. Tichý živel miluji tichou láskou. Kdybych byl synem národa, který má moře, miloval bych snad živel rozbouřený a hádanku jeho nejhroznějších hlubin. Ale jako Čech miluji nejvíce průzračnou tůň, lahodný život její, v němž i dravost každá vyhlíží tak nevinně, samozřejmě a krásně.

Od první chvíle, kdy jsem počal po lidsku vnímati, miloval jsem vodu. Má první láska byla ta louže za naším dvorcem, louže zelených skokanů, svěže obrostlá travou a pokrytá smaragdovými penízky okřehku. Dvorec, kde vládly dvě staromódní mé tety, voněl dole kravským chlévem a ovčincem, nahoře suchou levandulí a šalvějí; jeho vadnoucí poezie byla pro mě příliš přísná. Prodán, zmizel brzo z mého intimního života, jen zahrada jeho mi zůstala a nedaleko ní rybník a za ním má louže. V rybníku byli velcí zlatí karasi, ale louže, oživenější, tajemnější, lákala mne více. Pak viděl jsem, běda, pomalé její chátrání, když špinavé předměstí posunulo lačná chapadla svá hluboko do zlatých kdysi polí a tučných luk. Ošklivé věci stále častěji hnily v jejím klínu, divošské ruce znásilňovaly její svěžest a oloupily ji nakonec o všechen půvab.

Pak píseň života méně idylického dala mi načas zapomenouti na píseň vody. Jakmile však vybouřily se první revolty mládí, vrátil jsem se k vodě. Zajatec města, zamiloval jsem si akvária a ta honila mne ke všem vodám okolí. Neupravené vltavské břehy, všechny strouhy, potoky, tůně a rybníky v pražském okolí znaly nás. Chodili jsme promočeni domů pozdě večer s rukama scvrklýma od vody. Rozkoš nás jímala, když jsme ve tmě nořili ruce hluboko pod kameny, hledajíce ryby. Potoky zurčely a jezy hučely do našich dnů...

Náš nejkrásnější výlet za vodou byl k labským tůním u Brandýsa. Řekl bych, v našem Polabí je nejčeštější voda. Ty křišťálové tůně, jimiž viděti až ke dnu, kde loví stáda okounů, a jiné na povrchu zcela zarostlé lekníny a stulíky, ty strouhy a potoky plné slunících se štik, ty písčiny v Labi mezi bujně zarostlými břehy, Čech nemá lepší vody, a všecky hráze a přístavy, zdýmadla, parníky, vlečné lodě, všechna ta voda zotročená, zohyzděná a zkrocená nepřesvědčí mne o opaku.

Budu do smrti milovati malé tiché vody, a prchnu-li někdy z adamovských lesů, zastavím se až někde mezi rybníky a tůněmi. Chápu velmi jasně, že Beneš Knüpfer, který miloval moře, nemohl býti českým malířem, a chápu docela, že český člověk může viděti moře jako lán zelných hlávek. Svůj poměr k moři dovedu si představiti jen tak, že bych si vyjel někam do jeho zcela neviňoučkých vln hrát si v písku s lasturami a sasankami jako dítě. A kdybych byl bohatý a kdybych měl hospodářský talent, chtěl bych se státi apoštolem českého rybníkářství. A kdyby osud prohnal mne po světech a mořích, jako Rimbaud zaplakal bych brzo touhou po té naší české vodě...

po evropské louži
černé a studené, když soumrak vůně tká
a dítě na bobku tu, smutné, pouštět touží
svou loďku křehoučkou jak v květnu babočka.

Teď miluji Svitavu, dosti ji miluji, abych neřekl, že z nouze. Je rozmarná, divoká jako láska má a člověk načeká se často velmi dlouho, než mu oplatí lásku pohodou svou a dá mu něco z bohatství svých hlubin. Není úplně neporušena, není již panenská, ale jsou v ní pstruzi ještě, a to smiřuje s jejími nectnostmi, nezaviněnými ostatně.

Jako s každou láskou i s vodou je člověk nejraději sám. Nejhezčí je Svitava na podzim. Vezmeš si loďku v koupelně a vyjedeš si hodně nahoru. Mezi vrchy, na nichž jehličí ztemnělo a listí je zlaté již a ryšavé, na tišině uprostřed olší a vrb, jejichž listí každý vánek smetá do vody, vonící a více nebo méně mlhami pokrytá voda tvoří tajemnou náruč

pro zemitá snění. Múza básníků podobá se tu vodní divožence. A parma vousatá, kterou chytíš na udici, je obestřena tajemnou atmosférou, kterou vynáší z hlubin a z děr mezi kořáním pobřežních keřů. Všecko je vlhké, všecko voní vodou a zdá se, že voda je všude a jen hustota její je různá. V tu dobu ztrácíš se v mlhavých dnech a celý svět zdá se býti podřízen matriarchátu vody, jejíž panování má silnou povahu naturalisticky mystickou.

Když panuje slunce, je voda také krásná. Ale vlhce horká atmosféra, která tě omamuje, když ležíš na břehu mezi vysokými, tučnými bylinami, jež jsou plny drobných plžů a kovově lesklých mandelinek, je prosta záhad a mystických úkladů: všecko je jasné, voda plyne svěže a prostě, balvany čouhají uprostřed řečiště, na mělčinách hrají si hejna drobných jelců, a ty, který ležíš v malém stínu olše a kol dokola obležen jsi přívalem žáru, jsi čirý pohan, svobodný tvor, a máš prostou, trochu lenivou radost ze života. Voda zpívá bystrou píseň věčného plynutí, v němž život a smrt jedno jsou.

Ve dnech nejparnějších odvažuji se koupati. Je to asi tolik pro mne, jako pomazliti se s vodou. Pohladím všecky její vnady, polaškuji si s ní, dvakrát třikrát ponořím se do její náruče, a když pud je ukojen a žár smyslné potřeby ochladne, vylézám na břeh a pokojným pohledem oddaného labužníka celuji půvaby vody. A když jsem nejdivočejší, tu mám rád mělký, pěnivý a zvonivý proud na balvanech, kde člověk drží se slizkých kamenů a dává svou kůži tepati měkce prudkými údery rozehnaných vln.

Křiku společenských koupelí nenávidím navýsost, hlučné a pitomé drzosti „pána přírody“. Ta frkání a prskání, neomalené kozelce, ječení a pištění, převalující se zadky, křiklavé barvy trikotů a plovoucích nadýmajících se kostýmů — celek je sprostý jako číslo malého Witzblattu a je to prostě znesvěcování vody. Ubohý, znásilněný živel ztrácí přitom všechen svůj půvab, zmítá se odporem, kalí se pískem a bahnem. Každý otvor lidského těla myslí si, že ve vodě smí býti zbaběle drzý, a proud, který odchází z koupelny, toť stoka.

Silný a dobrý živel snaží se ovšem stále napravovati lidské hříchy. Jako vegetace s neochvějnou vytrvalostí hledí svou zelení a svými květy zastříti všecky jizvy, jež člověk způsobí vrchům i nižinám, podobně i voda ničí v sobě, vylučuje ze sebe a usazeninami zastírá všecko ohyzdné a jedovaté, co člověk v ní zanechává a do ní vpouští. Běda však, přesahuje-li to její síly! Běda, musí-li si u města, již vysílena, všecko dáti líbit!

Úžasné je, co všecko člověk dovolí si tropiti s vodou, jak ji znešvařuje beztrestně, s tupou lhostejností a sprostotou. Úžasnější je pak toliko jedna věc: že nikdo neoběsí takového notorického prznitele vody na nejbližší olši.

Jakým dobrodiním je potok plynoucí dědinou, ví tu každé dítě. Ale kolik lidí v té dědině stará se o tohoto věrného přítele a pomocníka? Kolik lidí si ho váží, kolik má s ním soucit? Kolik jich tuší, že soucit s ním je současně soucit se sebou samým a se svým spolubližním? Všecko, co doma překáží, všecko rozbité, znečištěné, úlohu dohravší hází se do potoka, a když zdá se, že nikdo nic nepozoruje, vylévá se do něj to nejhnusnější, aby se uspořilo pár krejcarů za odvežení. Z dobrého bůžka obce stává se kanál.

A co říci o těch, kteří otravují celé řeky! Za to, že voda jim pomáhá k bohatství, odměňují se jí jako většina odměňuje se vlastním tvůrcům kapitálu, dělníkům: mrzačí ji, zbavují ji čistoty, bystrosti, svěžesti, ničí zdravý život její. A zdá se to tak samozřejmým, že mudrci starají se více o takzvanou nemravnou literaturu než o znečišťování potoků a řek...

Mám rád malou tichou vodu. Tůně lesní a tůně v Polabí. Ale mám rád také bystré potoky a říčky. A někdy, když jsem hodně otráven, mám rád i přívaly a rozbouřenou píseň vody.

Vůbec píseň vody je nad šum lesů a nad píseň ptačí. Od zvonivého bublání potůčku, jejž skoro ani vidět není, až po jekot rozvodněné řeky, jaká škála nálad, jaký obraz lidského nitra, jaký symbol našeho života! U tiché tůně křišťálové vody dovedl bych celé dny seděti: co vše nedá se tu viděti a jak krásné je to vše. A u proudu vody zpívající

dovedl bych celé dny naslouchati, neboť krásné a moudré je všecko, co voda zpívá.

Zpívá klid idyly a blaženost života pohanského, spřízněného s vodou, s bylinami a se zvěří. Zpívá svěžest duše, bystrost srdce a mozku, jež nedají si brániti v myšlení a milování. A zpívá také, když čas přišel, píseň revolty a očisty, píseň proudu, který vymetá řečiště zanesené ošklivými věcmi a mrtvými štěňaty a jasný písek nanáší na bahna: zpívá píseň svobody a narovnání. A člověk jako by slyšel přitom píseň lidu, který se vzpamatoval z potupy a chce se vyrovnat s prznitelí své čisté duše.

XXI

KAPITOLA SKORO NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Četl jsem nedávno stesky na „tichou bídu“ mladé vysokoškolské inteligence, zejména technické, a na nedostatek její podnikavosti. Stesky, doložené fakty, oprávněné a zajímavě glosované. Zároveň objevily se v tomto listě i jinde články a poznámky o tom, kterak strana mladočeská čili „naše silná strana politická“ snaží se obsaditi všecka místa, kde se dá bráti a poroučeti, svým dorostem a svými proteženci, ovšem bez ohledu na kvalifikaci. Tyto dva zjevy, bída vysokoškolského dorostu na jedné straně a teror silné strany na druhé straně, mají cosi společného. Ilustrují dobře pozadí hesla o hospodářském povznesení národa.

Pisatel žalob na tichou bídu techniků, sám inženýr, stěžuje si do vší české veřejnosti. Heslo stalo se prý frází, o němž se velmi hlučně mluví, aby zastíněn byl fakt, že náš hospodářský vzrůst nestojí za mnoho. O vzdělaný proletariát nikdo se nestará, pro stavovskou otázku studentstva neučinilo se nic. A velmi dobře karakterizuje pisatel naši dnešní zlatou mládež: Vychování k pohodlnému, blahobytnému názoru životnímu, protiví si výdělečná zaměstnání v oboru samostatného podnikání. Podniky soukromé přecházejí do rukou společností a vzrůstá ona třída zámožných lidí, na kterou máme dosti času: mladí činovníci správních rad, úřadující pohodlně, bez ducha tvůrčího, spekulanti burzovní, kandidáti vyšší i nižší byrokracie. Majíce dostatečně vlivné styky (viz: silná strana politická!) přebírají často i bezvýznamná úřednická místa zcela nemajetným a chudým a ti jsou pak nuceni s prázdnýma rukama vrhnouti se do obchodu nebo průmyslu, často i do oboru, v němž nejsou obeznalí, a tu zakrňují nebo se vystěhují. Synkové zámožných rodin stydí se za kabát, hrubší práci a styk s lidem dělným, nehledí rozmnožovati majetek vlastní prací a podnikavostí, nýbrž udržeti jej pouze důchody úřednickými, úroky, dividendami nebo spojením svého kapitálu s věnem nevěsty. Tím způsobem zpříbuzněly měšťanské rodiny

pražské, venkovské i statkářské v určitých krajích (viz opět: silná strana politická!), aniž z toho vzešel nějaký zvláštní prospěch národohospodářský.

To je tedy pěkný obrázek, a víme všichni, že také pravdivý, od jisté doby dokonce velice pravdivý. Generace vychovaná realistickými a pozitivními názory vzala si je k srdci. Toliko idealism učitelů ztratil se cestou. Idealism a ono bezesporné, hluboké a nezištné vlastenectví jejich.

My, staří loajální odpůrci Masarykovi z doby, která byla hlucha k našim výtkám, otvíráme úžasem oči, co všecko dnes harcuje proti „poslednímu buditeli", který měl ten tragikomický osud, že patronát mládeže vzal z jeho ruky dr. Kramář, jenž s jeho učením učinil asi to, co se říká, že Pavel učinil s naukou Nazaretského. George Moore ve scenáriu Ježíš a Pavel dává zabíti Ježíše Pavlem. Za dr. Kramáře činí to teď jeho věrní. A ti rozlezli se pomalu naším národním životem a obratnými sítěmi různého názvu, ale stejného účelu a stejného původu snaží se udolati jeho živé tempo, udolali je vlastně již ve skutečnosti, aby docílili prostředí a ovzduší, v němž se daří obchodům a kariérám, ovšem špinavým obchodům a nečestným kariérám, z nichž národ kromě ostudy nemá zhola nic. Jedna taková síť jmenuje se hospodářské povznesení národa, jako druhá a třetí jmenují se aklerikalism, pozitivní politika nebo silná politická strana.

Toto ovzduší, tato doba, tato nepotická společnost má pak přirozeně mládež, která nepadá daleko od rodných stromů. Mládež, která nemá podnikavosti, praví pisatel zmíněných stesků. Mládež, která nestuduje, pravili nedávno profesoři. A my můžeme dodati: Mládež, která nechce nic a nezajímá se o nic, mládež bez ducha a bez krve, bez lásek a nenávistí. Taková mládež čeká přirozeně toliko na protekční sinekuru nebo veliké věno. Je-li nutno sloužiti, slouží nejsilnějšímu a vyhýbá se pečlivě všemu, co by vzbudilo nelibost. Netřeba se tedy diviti, že silná strana politická hledí se postarati o svůj dorost. A netřeba se diviti, že mládež opovrhuje duchem a odvahou, když tě má za sebou silnou stranu politickou.

Nerozumím ovšem technice. Ale cítím, že v technické podnikavosti jest nějaká krása jako v podnikavosti vědecké a umělecké. Snad vůbec v každé podnikavosti. A nejen krása, také odvaha, víra v sebe a chuť k životu zmnoženému. A nemám-li zkušenosti z technického oboru, pozoruji to v oborech mně bližších, jak hrozně klesla tato česká podnikavost. Nestála-li snad nikdy za mnoho při naší povaze, bývala dříve rozhodně větší, radostnější, ideálnější, nemyslící toliko na zisk osobní, nýbrž i na prospěch národa a jeho kultury. Dříve prostě znělo heslo: pracovati, ač síly byly slabé; dnes heslo zní: obohacovati se, a jde to dobře, poněvadž síly jsou větší. Přitom ovšem „tichá bída" roste a kulturní úroveň národa klesá. Postranní údy národní energie hynou, poněvadž oficiální tělo národní tuční bez práce. Po českých vlastech vaří se dnes hojně a znamenitě, z nových komínů v městech i na venkově valí se dým a z oken kuchyňských zápach dobrého omastku. Ale stejně rychle jako dým prchají také mravní síly národa.

Zmíněný pisatel nevidí bohužel souvislost zjevu, do něhož si stěžuje, s dlouhou řadou jiných zjevů stejné povahy a stejně symptomatických. Nesestupuje ke kořenům tiché bídy jisté vysokoškolské inteligence, a to je škoda, neboť snad by pak viděl a uvědomil si tichou bídu celého národa.

Píše příliš všeobecně: Denní tisk je prý pln podezřívavého záští a závistivého osočování těch, kteří pracují o hospodářské povznesení. V podivném zmatku harcuje se prý za účelem politické agitace proti „surovému duchu kapitalismu", který „korumpuje svědomí českých lidí a představuje ducha národního v ubohém ‚procovství'..." Ve jménu jakési slabošské humanity, ba dokonce z příkazu jakési vyšší morálky, jejíž papežové sedí v redakcích a sekretariátech stran politických, slídí prý se detektivně po obchodních tajemstvích, aby veřejnost mohla terorizovat vedení podniků soukromohospodářských v tom neb onom směru... A zahnízdil prý se protivný zvyk v jedné části pokrokového vzdělaného světa, opovržlivé chování k takzvaným měšťanským „procům", ač kultura kavárenských schöngeistů není o mnoho cennější...

Takové stesky měly by se opravdu psáti zřetelněji a toliko na adresy určité, nemluví-li se do větru a nechybějí-li doklady neoprávněnosti kaceřovaných výroků. Slýcháme nyní často o teroru, jehož východiskem je sekretariát silné strany politické, ale odtud nevychází přece opovrhání proci a kultura schöngeistů. Naopak. A tak bychom věru rádi znali ty sekretariáty a redakce, terorizující soukromohospodářské podniky z důvodů politických nebo schöngeistovských.

Bojím se však, že zde pisatel mluví skutečně do větru. Předpokládáme-li, že jeho slova nepatří na adresu mladočeské pravice, marně budeme hledati na levici něco přibližného a odsouzeníhodného. Ba ani to bývalé humanitářství nepozoruje se u nás dnes, v době duševní pohodlnosti a citové lhostejnosti, která rozrostla se napravo i nalevo, že již ani o nějakém moderním smyslu pro sociální spravedlnost nedá se u nás dobře mluviti. A odmyslíme-li se obvyklého užívání slova měšťák v listech socialistických, skoro také již více povinného než upřímného, neshledáme věru, že opovrhování lidským druhem, který bývá označován slovem proc nebo parvenu, překročuje u nás oprávněnost a meze.

Naopak. Pozorujeme-li hospodaření a vystupování oficiálních, tj. zejména mladočeských lidí našich počínaje politikou, a hospodářství v obcích až po velkopanské a tajnůstkářské čachry se zájmy všenárodními, divíme se, žasneme, jak málo je u nás toho opovržení, jak málo nenávisti a jak mnoho spoluviny, kterou jest mlčení a pohodlnost...

Moje, Petrovy nebo Pavlovy názory na kapitalism a jeho pořádek mohou býti jakékoliv, nebude přece mezi námi nikoho, kdo by sobě a kterémukoli českému člověku nepřál nějakého kapitálu. Není docela nic příjemno býti žebrákem v království mamonu. Není to příjemno a je to odsouzení k nečinnosti, k živoření a ochromení. A přejeme-li tedy každému nějaký kapitál, vážíme si i oněch vlastností ducha, které jsou nápomocny k získání kapitálu způsobem, jejž bychom mohli nazvati uměleckým a krásným. Ba

můžeme jíti ještě dále: Vědouce, že v našich časech příliš drsného a bezohledného zápolení hospodářského, k němuž jsou často nuceni i lidé smýšlení nejloajálnějšího, získává se kapitál jen velmi nesnadno prací a podnikavostí poctivou, budeme mírně hleděti i na peníze získané chytrostí spíše než moudrostí, mozkem bez ohledu k srdci. Nezávidíme a nebudeme podezřívati.

Ale jakmile se počíná mluviti o zájmech a potřebách národa tam, kde běží o pouhé obohacování se, jakmile mluví se o pozitivní politické činnosti, když běží toliko o ministerské kabáty, tajná radovství a jiné kariéry velikých i malých čekatelů, o silné straně politické, když běží o teroristické spiknutí baťtipánů, o aklerikalismu, když běží o bezcharakternost a pohodlnost, která nechce býti rušena cestou za sobeckým cílem, — pak nemáme tu co činiti s otázkou hospodářského povznášení jednotlivců, nýbrž se zneužíváním hospodářské moci, na něž není nikdy příliš brzo stále a zřetelně ukazovati. A přistupuje-li k této politické stránce nekonečná již řada nejtruchlivějších dokumentů kulturních, svědčících o naprosté necitelnosti ke kulturnímu jmění a vývoji národnímu, a víme-li, jaký hrob mravní síle národní kope tato společnost, pak máme právo a povinnost křičeti, až uši zaléhají: Procové! —

Není to tak dlouho, co jsem na tomto místě mluvil o blížícím se teroru správních radů. Dnes budou pomalu všecky opoziční listy naše mluviti v stejném smyslu. Ale pro kolik čtenářů výstražně?

Co chceš, řeklo se mi nedávno, proč se kasáš na lidi? Zařídil jsi si život po své chuti, jsi spokojen, co chceš? A ten, kdo to řekl, myslil si: Mně nechybí rovněž nic, Petru a Pavlu rovněž nikoli, jde nám k duhu. Nač se tedy rozčilovat?

Tak se chápe dnes každá opozice. Tak se nechápe vlastně, nemůže-li se odůvodniti osobní nevraživostí nebo viniti z výdělkářství. Lidé odvykli si žíti v čistém ovzduší, jejich nitro přestalo reagovati na zjevy národního a společenského života. Je tedy podivínem přinejmenším každý, koho bolí hanebnost oficielních, bída národa, mlčení opatrných,

lhostejnost, pohodlnost, zbabělost, prostě samé věci, po nichž, když se to přesně vezme, docela nic není člověku, jenž spokojeně žije. Zejména asi českému člověku.

Ptáku, který pipáš tak disharmonicky a rušíš naše trávení, jsi z módy vyšlý bohém nebo kavárenský schöngeist? Co bys mohl býti jiného?

Neboť že by někde ještě byly myslící mozky a vřelá srdce, která cítí bídu a potupu národa jako svou bídu a potupu, ač osobně nic z toho nemají, toho nelze dnes připustiti přece. To je skoro nepochopitelné!

XXII

PÍSEŇ KE CHVÁLE RYB

Mladý pan Kraus, můj věrný společník od Svitavy a neúnavný rybář, zatloukl tuhle večer v devět hodin na naše vrata, celý rudý byl nadšením a únavou, oči mu hořely, a sotva vstoupil do světnice, již shazoval tlumok se zád a chvatně z něho něco vytahoval. Pozvali ho k jakýmsi rybníkům, tuším u Vejvanovic, na lov štik a kaprů. A tož chvátal pochlubiti se svou kořistí, nevelkou štikou, a zejména chvátal vypovědět mi překotně vše, co viděl a slyšel. Na, hören Sie, Herr N...

Pan Kraus není student z Vídně, jak jsem se domníval, nýbrž bankovní úředník na dovolené, je také starší, než jsem myslil: ale dušinku má jako dítě. Vyložil mi důkladně, kterak tu štiku chytil na červa, odhadl její váhu, jak má ve zvyku, a jako obyčejně umluvil se mnou dostaveníčko u Svitavy, hned na šestou ranní. A k této veliké události svého života vrací se teď často v hovoru a ještě častěji patrně v duchu.

Včera, když mi potřetí vylíčil všecky podrobnosti svého lovu, rozpovídal se o kráse rybníků. O štikách a kaprech slunících se u hladiny. O drobných rybkách, stojících na leknínových listech jako ve dlani. O pohybu těchto plovoucích listů večer, když kapři sbírají potravu na jejich rubu. O mocném chřtánu štik, o jejich velikosti a o tom, kterak, chyceny, trhají šňůry nezkušených rybářů. Vracel jsem se přitom v duchu k tomu, co jsem viděl v Polabí, a bylo mi dobře...

Žijiť také ve znamení ryby. Je to zdravější než například ve znamení ženy nebo plzeňského, literatury nebo politiky (opoziční ovšem). Drží to člověka na čerstvém vzduchu, brání to příliš mysliti, je to láska opravdu letní a méně namahavá než také krásné hubaření, zejména to naše na nekonečných stráních. Což prostě konstatuji, neboť jinak nerozlišuji rád lásek zdravých od nezdravých: jsem z těch kteří, když to na ně sedne, netrápí se hygienou a vzdávají,

se jako živočiši pudu s dobrým přesvědčením, že to jde lépe k duhu než věčný strach o zdraví.

I má láska k rybám sáhá hluboko do mého mládí. Vždycky jsem se jim obdivoval. Vždycky vyhledával jsem styk s nimi. A blouznil jsem o zámku pod hladinou hluboké vody, jehož stěny byly by ze skla a poskytovaly výhled na život ryb a ostatní vodní přírody. A velmi jsem záviděl zajatcům kapitána Nema jejich procházku dvacet tisíc mil pod mořem.

Jeden můj strýc, dejž mu pánbu za to věčnou slávu, byl vášnivý rybář a vodní pytlák. To tehda bylo ještě více ryb a rybolov i vodní pych byly snadnější. Mnoho mi vypravoval z říše ryb a to byly vlastně jediné mé „babiččiny pohádky". Když se oženil chudák a zapřáhl v rozumné občanské povolání, byl konec. Jen pár zlatých karásků v kulaté sklenici připomínal mu starou vášeň. Později daroval jsem mu párek rájovců, jimž bylo u mne zima.

Rozumí se, že první pražské počátky akvaristického ruchu sledoval jsem velmi horlivě. Jejich patronem byl tehdy redaktor Nájemníka, jenž vydával první český akvaristický časopis Akvárium, lépe vedený než pozdější brněnské Přírodopisné listy, témuž účelu sloužící, a měl v redakčních a administračních místnostech svých malou prodejnu ryb. Také první akvaristická výstava, uspořádaná jistou pražskou ptáčnickou firmou, nadchla mne velice.

Zůstal jsem ctitelem akvária, třebaže nestal jsem se tu sportsmanem, který chlubí se velikými čísly zdařilých chovů a musí míti hned každou novinku z dalekých končin přivezenou na evropský trh. Akvárium, dobře ovšem zařízené, je vlastně jediný způsob zajaté přírody, který má velikou podobnost s přírodou volnou a někdy předčí ji čistým a poetickým kouzlem.

Nicméně k takzvaným tropickým rybám, k cizokrajným živočichům, mám jistou dištanc. Obdivuji se jim více, než je miluji. Obdivuji se jejich tvarům, barvám, mravům, obdivuji se jim, jako bych se moři obdivoval; ale ryby, které miluji, to jsou naše domácí ryby, jako je to naše sladká voda, která mne drží zamilovaného u svých břehů. Bude

se to zdáti nelogické těm, kdož mne slyšeli vzdychati po tropech; mně samému připadá to nelogické. Ale člověk, jenž považuje za svou životní moudrost oddávati se a poddávati svým láskám, činí nejlépe, když nestará se o logiku, o to, čemu lidé říkají logika a co jest ve skutečnosti věc ukrutně vnější. Tropy, toť sen seveřana, a dvojnásobně sladký sen, když naše severská vlast zestudení náhle kramářským životem. Ale zda neříkáme tím zároveň, jak zatoužili bychom po své studené severské louži tam v dáli na březích Amazonky nebo u jezera Biwy, jak cítili bychom se déracinés, my, příliš zúčastnění zajatci vlasti, jejíž každý vzdech a vzruch budí jasnou ozvěnu v našem nitru!

Ryby, které miluji, to jsou české ryby, prostí, bystří, svěží živočichové, kteří by se udusili v teplé vodě tropů a jimž stačí naše polední slunce.

Živel ryb je nám vcelku nejméně přístupný; nějaké tajemství zdá se často dřímati v oblých očích ryb, které vynášíme na povrch. I v našich vodách jsou hlubiny, k jichž dnu nikdy nepopatříme. Ve velkých a hlubokých tišinách řek žijí snad dosud staré a velké kusy jako bílí starci, kteří přežili několik generací a sní nějaký podivný sen. Och, co bychom za to někdy dali my, ubozí rybáři, kteří tak často učíme toliko červíčka plovat, kdybychom mohli očima proniknouti do hlubiny a viděli tu ty moudré živočichy, kteří laškují zlomyslně s naším vnadidlem anebo opovržlivě je míjí!

Ač rybář je v stálé válce s rybami, nemiluje jich proto méně, je-li dobrý rybář. Tak jako dobrý myslivec miluje les a zvěř. Proto ke chvále ryb zní má letní píseň. Zda ostatně není mým nejhezčím pocitem ten, s nímž vracím vodě rybu, která je příliš malá mému lidskému sobectví!

Teď ve Svitavě děje se mi to hlavně s okouny. A tož počínám s chválou těchto bystrých dravců, již jsou jakoby symbol svěží vody naší, čistí a zelenaví, pevní a drsní, mrštní, zarputilí a bojovní jsou jako ona forma vody, která se pění na balvanech. Ale viděl jsem je v i hlubokých polabských tůních, v ztemnělých stádech, podobající se zakletým obyvatelům křišťálových zámků. Do košíku chytali

jsme je v zarostlých zátočinách Vltavy, dlaněmi nabírali jsme je v kalužích vysychajících struh. Zcela malinké ovšem. A přinášeli jsme je do akvárií, kdež jsou pravými akrobaty při lovu běliček skoro tak velkých, jako jsou sami. Divoké vzezření, jež zesilují temné pruhy po drsném těle, mají hned v mládí a podobají se špatně vychovaným koťatům, jež sotva odkojena chytají myši a vrčí při tom, když kostečky chrupají. Jsou roztomilí a trochu komičtí zároveň.

Neteče obyčejně krev, když vraždí rybí dravec. Jen stříbrné šupiny rozletí se kolem vodou. Chytají za hlavu a pomalu soukají do sebe. V akváriu hezky dlouho pobíhal mi okounek s ocasem čouhajícím z drštičky.

Štika a pstruh jsou jiní dravci našich vod, jichž krásu nutno velebiti. Štika je hrozná. Tygr našich řek. Viděl jsem potvůrky nekonečně stojící na jednom místě: jen ocasní a hřbetní ploutev vibrovaly jim s nervózní krvežíznivostí. Měl jsem jak známo jednu v akváriu. K její chvále buď řečeno, že spokojila se s červy, a když jsem jí chtěl přilepšiti nějakou ouklejí, lapla ji spíše z vděčnosti než z potřeby a později našel jsem rybku vyvrhnutou. Hrozné je, když štika zívá. A nadevše krásné je, když jako onehdy v tišině pod naším splavem, v poledne, když jsme pozorovali stáda jelců, vyplula náhle zpod vrbového keře a zastavila se u hladiny na slunci. Byl to pěkný kousek na nás, asi dvoukilový. Ale s pořádnou štikou nechtěl bych se setkati ve vodě. Děs jde z ní i po smrti, majestátně přísná jest i její mrtvola.

Pstruh je ovšem tisíckrát nevinnější. Symbolizuje horský potok nebo temnou, studenou tůň zespoda zdravě napájenou. Jeho krásu uzná každý, i když není labužník. Ve vodě vyhlíží jako posetý perlami a drahokamy, mezi nimiž rubíny hrají hlavní úlohu. Naši vojáci, kteří se dostanou dolů do Korutan, Štýrska, Tyrol, pějí jejich chválu. V Punkvě jsem se jim obdivoval, ve Svitavě jsem se s nimi spřátelil. Mám teď častěji příležitost pohladiti je po drobounkých šupinách a činím to s láskou, třebaže smrtonosnou. A rád pozoruji jejich zběsilé skoky uprostřed nejzuřivějšího, zpěněného víru pod splavem.

Jakýsi přechod k rybám mírným tvoří parma se svými

zákeřnými vousisky. Její svěžest a divokost má v sobě cosi slizkého a tajemného. Kdyby okoun měl dar řeči, zpíval by si zbojnickou, kdyby štika mohla, domnívali bychom se slyšeti trochu Nerona, trochu Nietzscheho, pstruh hulákal by tulácky — ale parma vypravovala by roztodivné pohádky. Ale jen někdy, v náladě zvláště sdílné. Je svéhlavá a trhá rybářské šňůry. Jinak jsme spolu často důvěrni: mnoho jsem se od ní již dověděl.

Kořisti dravců třeba také vzdáti čest. Bělicím, podoustvím (čili nosákům, také kuchyním), jelcům (tloušťcům), ouklejím, pro jejich osud a stříbrnou krásu. Jedny jsou jako vytepány ze stříbra; jiné vyhlížejí snad trochu hloupě. Ale všecky jsou milé a líbezné.

Baťtipány mezi rybami reprezentují kapři, karasi a zelení líni. Mírné, dobrácké ryby, jež berou rychle na sebe, ničemu neublíží, leda rostliny v akváriích že rády onípují. I pozitivní politice rozumějí ve zdravém smyslu, a nejsou tedy ani po této stránce nebezpečny. V různých loužích chytávali jsme je, zejména menší karásky a líny; s kapry stýkal jsem se dosud hlavně jen na rybích trzích. Což není valně příjemné a zajímavé. Snad mne však ještě někdy pozve nějaký mecenáš ke svým rybníkům. Dvakrát nebo třikrát viděl jsem již tyto batolící se živočichy v rybnících; má to mírný, trochu demokratický půvab. K jejich kategorii patří největší rybí mučedníci: takzvané zlaté rybičky, importovaní kdysi zlatí karasi, oblíbení v umělých zahrádkách japonských, u nás však trýznění ve sklenicích malým holým prostorem a každodenním obnovováním vody.

A teď měly by přijíti na řadu jiné a jiné ryby: Nehorázní a kožení sumci, těžkopádní a hltaví, rádi se vyhřívají na písčinách a dorůstají i u nás velikosti vhodné jako atrakce jarmarků. Zakrslé odrudy americké používá se v akváriích: jsou to rybičky hravé jako koťátka. Nebo candát, elegantní dravec trochu štice, trochu okounu podobný. Nebo kovově lesklý ježdík, nejpestřejší česká rybka, která bodá zježenými ploutvemi jako okoun. Nebo hadovitý úhoř, jenž z akvárií chodí na procházku. Nebo placatý a široký cejn, jejž vytahovali sítěmi z Vltavy v celých hejnech. A jiné ryby

a rybičky, více nebo méně rozkošné nebo podivné, bystré nebo líné, chytré nebo skoro hloupé. Ale vzpomeňme již jen pulce čili vranky, která má jediná z českých ryb tvar tropicky bizarní, hlavu jako ropucha, tělo jako pulec a ploutve z krásné krajkoviny; když se rozježí, vyhlíží jako nějaký letící dráček z pohádky. Lidé se jí štítí a rybáři ji proklínají, poněvadž drbne a s vnadidlem v tlamě leží nepohnutě dlouhou dobu. A rybář čeká a myslí, že jeho vnadidlo přilákalo parmu, která co nevidět zabere doopravdy...

Píseň ke chvále ryb mohla by býti dlouhá píseň. A já, kdybych mohl putovati po českých vlastech, chodil bych od vod k vodám, líhal bych u rybníků a tůní, u potoků a struh, abych vyčíhal každý detail ze života té neb oné vodní krasavice, toho neb onoho vodního zbojníka a — pak teprve daly by se vypravovat povídky krásnější než o lidech.

XXIII

PÍSEŇ KE CHVÁLE RYBÁŘŮ

Moral insanity — nazval prý jakýsi filosof — anglický ovšem — naši letní vášeň. Nemám nic proti tomu a pranic bych se dokonce nedivil, kdyby některý úctyhodný zákonodárný sbor přijal zákon: Rybaření, které se nevyplácí, je zločin a tresce se žalářem od jednoho do šesti měsíců. Neboť moralín destilují a po kapičkách do světa pouštějí a zákony preparují a jako vycpané živočichy na odiv vystavují toliko představitelé oficielního světa zaměstnaných. Ale rybaření ze záliby není žádné zaměstnání.

Bylo by docela zbytečno zapírati si to: Dav, tento pestrý slepenec chudých a bohatých, hloupých a chytrých, sluhů a pánů, ovcí a beranů, nenávidí nás. Grázli a celé famílie ze spodiny městské a předměstské, vracející se v neděli k večeru z drancování lesů, házejí po nás kamením. Tlusté židovky ironicky obdivují naši domnělou trpělivost. Dělníci, když jdou z práce, hloupě vtipkují na náš účet. A hlásné trouby davu, jež se vlichocují do jeho přízně na kvadrát duchaplným zesměšňováním všeho pod sluncem, vyřkly nad námi podobný ortel jako onen — anglický ovšem — filosof: Tiší blázni!

Kvitujeme klidně tuto přízeň světa na oné straně. O samozřejmém se nediskutuje. A bylo by hůře, kdyby dav ze samé lásky k nám nastavěl se za našimi zády a všichni ti moudří a zaměstnaní uplatňovali hlasitě svou moudrost a zkušenost.

Svět na oné straně, lidstvo zaměstnaných a vydělávajících, nenávidí zahálku a negaci. Aby se všude vyrábělo, aby se všecko vynášející uznávalo, toť hlavní podmínka jeho existence. Proto soumar jest jeho ideál a všeobecná stávka jediné strašidlo, které ho někdy znepokojuje...

Rybář od naší Svitavy je zpravidla zcela nevinný tvor. Přijede ráno z města s pouzdrem na prut a s kabelkou a do večera vystřídá pomalu všecky zátočiny našeho revíru. Ale člověk mimojdoucí, který pospíchá za svým všedním za-

městnáním nebo za hlučným nedělním plezírem, vidí jej ve zvláštním světle. Jak tak sedí u vody, tiše a nehybně, jako by vodu hypnotizoval, beze smyslu pro širší svět, lhostejný ke zvukům blízkým i vzdáleným, podobá se nebezpečnému filosofu a ve shonu sociálního dne připomíná dělníka, který náhle odložil hoblík nebo kladivo a zastrčil ruce do kapsy. Zdává se mi, že to kamení, ty sprostoty a vtipy, jež nás stíhají, vydáme-li se náhodou napospas mnoha pohledům, nepatří ani tak vlastní zálibě naší, jako spíše nějakému revolučnímu vzezření, jehož postihují toliko ti moudří a zaměstnaní, kteří spěchají mimo nás. Uprostřed denního shonu my, připoutaní cele k činnosti, z které „nic nemáme" nebo která aspoň „nic nevynáší", podobáme se nebezpečným stávkařům, kteří ohrožují pořádek, klid a dobrý chod obchodů. Mimojdoucím se zdá, že se vysmíváme jejich upachtěnému světu.

Pochybuji velice, že by se něco podobného i jen zazdálo mým sousedům u vody. Jsou to dobří lidé s kabelkou a prutem, nic více. Toliko jejich záliba zdá se mi úctyhodnější než steré jiné záliby těch, kdož se jim posmívají. Sám ovšem, sám já, jehož světovým názorem odjakživa byla ona zahálka a negace, která je tak protivna světu na druhém břehu, sám uvažuji o ledačem, když tak sedím u vody a z lhostejné mlhy za mnou dolehne ke mně někdy duchaplnost živočicha upachtěného otroctvím nebo vlečením tuku.

Ogata Korin namaloval v sedmnáctém století rozkošný obraz. Čínský filosof Tai-Kung-Wang chytá ryby. Sedí pod skálou, z níž splývají úponkovité rostliny, jednou rukou opírá hlavu, druhou lechtá se na chodidle bosé nohy, prut leží vedle něho na zemi a filosof hledí za splávkem, hledí a přemýšlí. Je sám a svět je kdesi jinde. Pod ním. Neboť kde jinde by mohl býti svět pro filosofa, který chytá ryby a přemýšlí, ne-li pod ním? Japonci a Číňané, kteří dovedli někdy žíti krásně a šťastně, milovali filosofy, básníky a malíře a měli v úctě zálibu v rybaření...

Tuhle psal mi Antonín. Dostal místo v jakési venkovské filiálce banky. Je mu tam dobře. Že ředitel je slušný člověk — píše —, poznáš z toho, že je rybář...

Nerad takto zevšeobecňuji. Ale kus pravdy má jistě Antonín. A já pohladím pohledem každého tichého rybáře, jejž najdu u řeky. I když se tváří urputně. Neboť někteří tváří se urputně. Nechtějí býti vyrušováni. Netuší nic dobrého v mimojdoucích. Chtějí, aby svět zůstal v té chvíli někde jinde.

Nějakou podobnost má záliba v rybaření s nejušlechtilejšími lidskými činnostmi. Zda nepodobá se rybář, zapadlý do trávy pod olší, filosofu, zabořenému do knihy, básníku, naslouchajícímu vnitřním šepotům, malíři, odskakujícímu od plátna, vynálezci, sehnutému nad nástroji a baňkami, dělníku, pracujícímu s láskou! Každému, kdo to, co dělá, rád dělá a dobře chce dělati!

Chtěl bych sestoupiti do nitra svých sousedů u vody, najíti v něm onu strunu, která zní písní mně tak milou a známou.

Jindy však chtěl bych naslouchati rybářům tak, jako hajným naslouchávám, když se rozpovídají. Jistě mnozí z nich milují vodu jako myslivci les. Oči by se jim možná leskly a přepínali by jako malí hošíci.

A s jídlem rostla by bezpochyby má chuť. Pak chtěl bych naslouchati rybářům bretoňským a islandským, rybářům z Japonska a od veletoků amerických, rybářům z moře a z jezer velkých jako moře. Uslyšel bych sladkovodní pohádky a slaná dobrodružství. A vraceje se k černé, studené louži pod naším splavem, snil bych...

Ani náš cech neobešel by se však bez těch, na něž hledíme spatra. I Svitava, jakoby stvořena pro zálibu snílků a tichých, má svoje drsné profesionalisty. Jeden takový přijíždí z města, mluví brněnskou němčinou i češtinou, naloví několik kilogramů, prodá je rychle, a co nepropije v hospodách, veze vesele domů. Jinak je to virtuos rybolovu, vydra Svitavy, raubíř mu říkáme. Jeho obratnosti nutno se podivovati.

Méně obratní jsou ovšem bohatí diletanti z našich sommerfrischlerů. Ale jsou trpěliví a nějaký pěkný rys nacházím i v jejich semitských tvářích. Jsou sdílnější než mlčeliví rybáři z města a milují rybářskou latinu. Hören Sie, das war ein Lakl...!

Celkem svorně žije rybářská rodina naše na březích nepokojné Svitavy. Četná osidla číhají na nevinné pstruhy, parmy, jelce a podoustve. Mnohou nástrahu zmaří všetečný pulec nebo hrouzek, leckterá parma se utrhne a unikne s háčkem v pysku. Ale něco chytne se přece.

A pak chodí k nám výrostci z předměstí. Pytláci. Přijdou s prutem jako vítr a jako vítr zase zmizí. Jsou bosí, kalhoty mají vysoko vyhrnuty a boty za pasem. To aby když potkají četníka, mohli se snadněji dostati přes řeku. Některý má prý zdravý humor. Když se četník blíží, řekne: Tady neberou, skočí do vody a usedne na druhém břehu. Když pak četník po delší době oklikou přes železniční most dostane se na druhou stranu a opět se blíží, řekne: Tady taky neberou, a znovu přebrodí se vodou a usedne naproti. Běda však, nedá-li dobrý pozor cestou domů. Vystoupí-li četník před ním ze svého úkrytu a promluví si s ním mezi čtyřma očima. Ostatně nemyslím, že nám, privilegovaným, mnoho toho odnesou. Nepřijdou myslím jako my na své peníze.

A řeka zatím buble a šumí a brouká, rozvodňuje se a kalí po každém větším dešti a snáší také nám nástrahy, starý plech, dráty, hadry, koťata, shnilá prkna; ba i ty oblázky, jsou-li děravé, chytí se někdy na udici! Ale my sedáme u olší a vrb jejích břehů, čekáme trpělivě a svět, upachtěný svět je někde jinde, mimo nás...

XXIV

MEDITACE*

Těch pošmúrných dnů! Té zlé, nevraživé oblohy! Sotva půl hodiny, hodinu denně těšíš se sladkému zářijovému slunci, milostností podobajícímu se ženě, která je stejně zralá a zkušená jako lahodná. Hned opět prší nebo aspoň mrholí se z těch studených šedých plachet tam nahoře. Zdá se, že máme býti okradeni o jeden z nejkrásnějších měsíců. A já si od něho sliboval novou úrodu zlatých písní! A já si myslil, že mne vrátí lesům, které jsem tak dlouho zrazoval oblouzen písní vody! K těm sehnutým větvím plným zardělých jablek, k těm všem slívám schylujícím se k zemi pod tíhou modrého ovoce, k té úrodě patří rozhodně jiná, zářivější nebesa a jiný, čistší vzduch. Ale ještě doufám. Snad se nám ten letošní podzim přece rozjasní! Ještě je kdy: na stráních žloutnou teprve první vrcholky stromů.

Již v úterý domníval jsem se, že nastane obrat. Předně, poněvadž ráno, když jsem vykročil do údolí k Adamovu, svítilo slunce tak upřímně a větřík poháněl oblaka zdánlivě poslední; podruhé, poněvadž jsem byl přesvědčen, že na úmrtní lože básníka velikého a pohanského, na jeho slavnou panychidu a do našich myšlenek o něm musí dopadati sluneční paprsky nejzlatější a zářivé. Ale vzduch přece pohasl a obloha se opět zatáhla...

Byl jsem rozhodnut jíti až do Blanska, ztichlým teď již, krásným údolím střídajících se zelení po vysokých stráních, mezi nimiž zpívá Svitava hned broukavě, hned divoce, tu hluboká a černá, tu mělká a plná tmavozelených řas a tráv splývajících po kamenech. Chtělo se mi jíti hodně daleko, býti sám uprostřed rozmáchlé, vlhké vegetace a tak zasvětiti den mrtvému básníku, rytmům, které v mysli vyvolá, touhám, které v srdci se ozvou.

A zase jsem byl jednou vědomě a tolik rád, že stačí, abych učinil pouze několik kroků z domova, a již mohu

* Psáno den po smrti Jaroslava Vrchlického.

ocitnouti se sám s přírodou, tváří v tvář zemi, obloze a svatému duchu bez jakéhokoliv prostřednictví spolubližních. Myslil jsem si: Jak by to bylo hloupé, kdyby teď město vtáhlo tě do pozlátkové kavárny a kdybys tu s lidmi, jichž přelidské zájmy přetékají při každé příležitosti, debatoval o úrodě Stromu, který včera padl! A Svitava zpívala, země voněla a potkával jsem jen lidi, kteří pracují u země a se zemí a jimž básníci jsou bohudík lhostejní, jako básníkům lhostejno bývá devětadevadesát procent oné skutečnosti, na níž dnešní většina buduje své truchlivé životy. A šel jsem, dlouho jsem šel...

Lidé mění se časem ve všelicos. Musí se proměniti v něco jiného, než jest pouhý člověk, mají-li dosáhnouti nějaké velikosti, požehnané nebo proklaté.

Jdeš dědinou a potkáš dvacet lidí. Jsi pozdraven nebo nejsi pozdraven. Odpovíš nebo neodpovíš na pozdrav. Něco příjemného nebo — což je častější — něco více nebo méně nepříjemného mihne se mimo tebe. Snad volíš někdy i okliku, abys vyhnul se tomu nepříjemnému, co dráždí nemile tou nebo onou svou vlastností tvůj estetický nebo etický smysl. Ale vyhýbáš se tomu jako protivné ulici, protivnému domu nebo stromu. Jinak všech těch dvacet lidí, které jsi potkal, je ti zcela lhostejno. Kdyby se zdesateronásobili, nepovšimneš si toho blíže. Kdyby naráz zemřeli, pokrčíš rameny. Jsou to zcela lhostejní lidé. Nemiluješ jich, nemůžeš jich opravdu nenáviděti. Neboť láska k blížnímu, k blížnímu vůbec, je nesmysl, a stejně nemožna je podobně absolutní nenávist k blížnímu. A ti lidé nejsou jen tobě lhostejni: země, po níž chodí, cítí, že jsou to lhostejní lidé, i bohu, shlíží-li nějaký na ně, jsou lhostejni. A lidstvo s nimi jedná jako s lhostejnými. Nic jiného není prostě možno. Pouhý člověk, který se příliš rozmnožil, je lhostejný bohu i lidem. Pouhý člověk jest něco, co musí býti překonáno směrem nahoru nebo směrem dolů, aby nám to přestalo býti lhostejno, co se musí proměniti, vyloučiti z obecnosti, která jest již příliš všední, máš-li k jeho straně nakloniti sluch, jejž moudře sobecky věnuješ sobě samému.

Potkáš-li však pantátu Kárance, to jest již něco jiného.

Zamyslíš se volky nevolky aspoň na okamžik. Něco tě ohromuje. To je tvor, který překonal pouhého člověka. Překonal ho směrem dolů, ale překonal. Proměnil se v lidského soumara. Stojíš před hádankou. Jiskra božského, jak se tomu říká, která protivně bliká v člověku zcela obecném, zde chybí vůbec. Žádná svěřená hřivna není tu zakopána. A přece dosáhla tato bytost jakési velikosti. A kdybys ji tisíckrát za sebou potkal, vždy podaří se jí to, co se nepodaří panu spisovateli X nebo doktoru Y ani při prvním setkání: rozechvěje v tobě nějakou strunu, a nezděsíš-li se v té chvíli života, aspoň se mu hluboce podivíš...

Ve všelicos mění se lidé. V demagogické gesto například. V řečnické slovo. Nebo v něco mnohem nevinnějšího: v lásku k poštovním známkám. Anebo v něco hroznějšího: v obchodní cifru. Barvu tváře ztratí a seschnou přitom. Ale jsou skoro velicí. Směrem dolů, ale velicí.

Tak život, který zdá se potáceti mezi dobrem a zlem, je vlastně hříčkou v rukou lidských velikostí, těch směrem nahoru i těch směrem dolů. A lidé obecní jsou jejich potravou. Jsou nejen maso pro děla, také maso pro obchodní cifry a pro lyriku básníkovu. Kolik že pohltí lidí spekulant, než zákon země řekne: Dosti! Jemu, který nemá nikdy dosti? Kolik žen potřebuje veliký básník, než zákon země položí jeho hlavu na studená ňadra poslední černé milenky?

Ejhle, nutnost a smysl lidí obecných? Nezdá se vám krásný jejich osud? Aspoň nějakého významu nabývají takto ti, kterých počíná býti tak příšerně mnoho. Život antický opíral se o otroctví. Život moderní potřebuje jako potravu maso lidí obecných. Ovšem: křesťansky a demokraticky servírované. I pohanům. Nezdá se tedy, že se mnoho změnilo na podstatě sociálního života. Nezdá se, že se mnoho změní na ní až do skonání světa. Zato však to nepodstatné, a přece to hlavní je ohyzdné jako nikdy předtím.

Moderní otroctví, pokrytecky zaváděné a udržované, je paškvilem samozřejmého otroctví antického, jeho tragikomickou karikaturou ve smyslu etickém i — chcete-li — estetickém. A není-li moderní spekulant, lichvář, veliký

vykořisťovatel nepodoben svému antickému předchůdci, má-li náš člověk obecný podobné vlastnosti jako obecný lidský tvor antický, je zato nadprůměr k velikosti směrem nahoru, krásný občan a krásný básník, nepoměrnou vzácností. Vůbec velikost směrem nahoru, světlá a živná, je stálým terčem svodů, úkladů a protivenství, je stále strhována v dav lidí obecných, svírána jeho zákony, ověšována směšnými hadry davu imponujícími — kdežto velikost směrem dolů, temná a zločinná, má tak často cestu volnou, je povznášena, jakmile má slabý klíček ke komnatám našich pánů, k místům, v nichž všecko možno si dovoliti, je mimo zákon a dostává snadno i tituly pravých velikánů...

Objeví-li se veliký občan v naší době, jest v nebezpečí, že bude uštván. Ferrera dokonce zastřelili. A veliký básník?

Tři moderní básníci, o nichž se dá říci, že člověk v nich proměnil se cele v lýru, tři veliká pohanská V přicházejí mi zároveň na mysl: Verlaine, Vrchlický, Verhaeren. Každý jiný, a přece —

Vzpomínám často na malý obrázek Cazalsův: Verlaine rozježený, jako by byl právě z postele vyskočil, šklebí se faunovsky, skáče, rukama tleská a křičí: Byl jsem s Fatmou, s Fatmou, s Fatmou...! Nuže: je to hloupé, já vím, ale nemohu se zbaviti nějakého pocitu bezpráví, smutku, lítosti, když vidím tenhle obrázek střečkujícího básníka. Ta Fatma, ubohá coura nějaká, po dlouhých štrapácích snad z Východu zabloudilá do Paříže, to byl jistě takový člověk obecný, až příliš obecný, který se jednou smiloval v jakémsi špinavém koutě nad lačným básníkem. A nejsladší francouzský lyrik, jehož hlava kozonoha patřila na královská ňadra žen vznešených, měl z toho takovou radost! A zdá se mi, že staří bozi a modrá nebesa antická nebyli by dopustili, aby slavíčí lýra vtělená v tohoto básníka putovala do hloupých dobrodružství po kavárnách, putykách a nemocnicích a pomatena městem zpívala ke chvále Ježíše a Marie, aniž zároveň mohla odolati, aby nezvonila slovíčky sladce frivolními ke chvále nejsvětštějších milenek. Zkrátka: něco mi tu překáží, něco mne souží.

Vrchlický, tento zázrak proměny člověka v neumdléva-

jící hudební nástroj, zázrak pohanské eucharistie tak makavé, a přece tak tajemné, byl uznanější občan. Ale víme všichni, že jemu prvnímu a jedinému z českých básníků a jednomu z mála moderních básníků světových byla by nejlépe slušela antická tóga. A cítíme, že všecky ty oficielní pocty a hadry, které básník přijímal, poněvadž jeho sebevědomí potřebovalo aspoň surogát jasné slávy, která v lepším žití byla by ho neminula, hodily se tak málo k jeho krásné hlavě jako jeho jméno do panské sněmovny. Také pro tuto hlavu, která častěji než boha opěvovala ňadra žen, rostlo sladké ovoce na tělech neznámých královen a Venuší, aniž se jí ho dostalo. Nehledíc k tomu, že zpíval v národě, který více jej slavil, než mu rozuměl, než ho četl. Zkrátka: i zde mne něco souží.

Verhaeren, největší z této trojice velikých V, je více než básník a filosof. Přerodil se v ohromném a bolestném vývoji k novému lidství, přešel ve vyšší stav, jak praví o něm krásně Schlaf, vešel ve velikou jednotu společnosti, kdy bůh není již pro člověka ani mimo, ani uvnitř, nýbrž bůh a člověk jedno jsou, kdy každý dualism přestává, každé dogma a každá filosofická myšlenka je překonána, kdy člověk podobá se novému Adamu, který stal se skutečností. Básník je doma oficielně uznán. Ale jeho vlastí je černá Belgie a jeho jméno netěší se ani stínu té slávy, kterou zaslouží. Málokdo ho zná. Obecnému člověku dnešnímu je navždy cizí. Hledí kamsi do dálky, jde v jiné časy, je tak vysoko, že by mu bylo zima, kdyby nebyl povznesen nad takové pocity. A nás, kteří ho milujeme nad mnohé a mnohé básníky, souží jen, že doba, kdy lidé dovedli by se modliti z jeho knížek ty nejkrásnější modlitby, je tak hrozně daleko ještě — — —

Obloha byla velmi zachmuřena, když jsem docházel k Blansku. V restauraci byl právě pohřeb, lidé uplakaní a jiní z povinnosti velmi vážní. Dopil jsem své pivo v nálevně. Bylo mi chladno. A nemohl jsem pochopit, že před několika hodinami ráno svítilo slunce a mně zněly nitrem jasné rytmy ke chvále pohanského básníka, který se neoplakává, poněvadž odchází na věčnost, onu skutečnou,

z níž kdykoli navrací se k srdcím, která ho pozvou. Zdálo se mi, že bych měl ještě dále jíti, stále jíti, až někam, kde je jasno a kde básníci jsou slyšáni.

Když jsem však usedl do vlaku, cítil jsem, že pravá pohoda pro básníky není z dnešního světa. Prudké rachocení vozu připomnělo mi, čeho potřebuje naše společnost a k čemu letí bezhlavě a zimničně. Nového krásného občana představoval jsem si, kterak povstává z dýmu požárů a upravuje cestu pro každou pravou velikost lidskou.

XXV

KDO TO CHODÍ PO HŘBITOVĚ...?

Naše roztomilá doba zná, jak se zdá, toliko dvé druhů umění: jedno, které se rentuje, druhé, které se nerentuje. To, které se rentuje, má čestnou úlohu v podnikání obchodním a průmyslovém, okrašluje oltáře zlatého telete, pán Bařtipán má pro ně místo v režijní položce. To, které se nerentuje, zajímá toliko blázny a bezpochyby zločince. Hledí se na ně s despektem, se soucitem, posměšně, zuřivě někde. Dobrý obchodník dá si před ním rychle na kapsu ruku, obrněnou zlatými prsteny. Malou, ale typickou ukázkou umění, které se rentuje, jsou například plakáty Luciana Bernharda. Slouží výhradně obchodnímu a průmyslovému světu a z Berlína rozletují se po celé snad zeměkouli. Jejich styl je obdivuhodně obchodní, drzý, stručný, bez příkras. Malou i velikou ještě někdy ukázkou umění, které se nerentuje, jest například kterákoliv kniha básní...

Umění básnické je na tom nejhůře. A básníci — živí i mrtví — ovšem s ním. Ale člověk by řekl, že tito nešťastní lidé jsou za svou nečasovost, za svou zbytečnost, za svůj perverzní idealism, za svou zločinnou bezohlednost k potřebám lidstva dosti potrestáni tím, že jich nikdo nečte, že jim nikdo nerozumí, že se o ně nikdo nestará. Nikdo — kromě několika starých nepolepšitelných bláznů a kromě několika bláznů mladých, kteří se bezpochyby ještě polepší, jakmile na ně dolehnou starosti o rodinný krb a o obchodní knihy. Doba však a její synové jsou ještě horší. Jejich odpor k sladkému šílenství básníků mění se v nenávist. V nenávist, která sahá až za hrob. I za hrob velmi starý. A tato nenávist má povahu hodnou publika, které čte detektivky a hrne se do kinematografů...

Jako neštěstí nechodí ani jiné trýzně samy. Jsi-li znechucen, napolo otráven, připrav se, že osud pošle někoho nebo něco, aby tě dootrávil. A tak dostalo se mi tuhle do rukou číslo jistého pražského deníku asi týden staré. Ten žurnál nepatří k těm, které béřu do ruky jen s odporem.

V jeho redakci sedí básník mně milý. Ale osud je osud. V tom čísle byl fejeton Básník vyděrač. Až z Paříže přišel do Čech. Autor podepsal se písmenou, které neznám. Dávno nečetl jsem však takovou — řekněme to mírně — nehoráznost.

Oč tu běží? Byly prý objeveny jakési dopisy Heinovy a Meyerbeerovy, z nichž jde najevo, že Heinrich Heine skladatele Meyerbeera vydíral, hezky cynicky vydíral.

Och, té pochoutky pro literární historiky, och, toho nádherného sousta pro kinematografické publikum!

Nečetl jsem o věci nic než onen fejeton. Pravost dopisů nezdá se dle něho dosud zaručena. Jsou tedy lidé, kteří mají naspěch s popravou. Pro dnešní lačnost senzací je tak málo poprav skutečných. Rozhojňujeme si je tedy popravami literárními.

Autor fejetonu — k jeho karakteristice budiž podotčeno, že teprve od přítele dověděl se o Nerudově pobytu u Heinova hrobu — je příznačně jízlivý a plýtvá velikými slovy moralisty. Moralisty onoho druhu, který mluví o „nečistotě kuběn". Ve světle zmíněných dopisů je mu Heine „zaprodanec, který nevěří v nic, nemiluje nic a nic nenávidí, jest bez vášně, jest bez nadšení, bez odvahy, bez úzkosti —: to vše mu schází a to vše simuluje, nejinak než kuběna."

Tedy hotová psychologická formulka. Snadno a rychle hotová, jako u všech moralistů. Víme sice, že i „kuběny" (také podobně hnusné výrazy karakterizují jisté moralisty) skoro pravidelně milují, a často vášnivě, k smrti milují, že vedou často život víry, vášně, odvahy a úzkosti, té zejména, víme, že i v nejhorším člověku je kousek boha; život, literatura hemží se doklady, ale to psychologu moralistovi nevadí. Jde svou cestou.

Jakže však je možno pak, že takový prodajný člověk, taková bezcitná nestvůra, takový simulant stal se jedním z největších lyrických géniů světových? Inu „verbalismem a důmyslnými fintami lže lásku a vášeň... Byl-li Heine vyděračem, bude ti každá jeho něžná strofa strofou protivně mazlivou, každá jeho břitkost buď neomaleným vtipem uličníkovým, buď nešťastně šťastným manévrem pod-

vodníka, jenž v nějakém náhlém záchvatu poctivosti chce naznačiti, ‚že to tak vážně nemyslil', což se pak vykládá jako sarkasmus."

Nežasnete? Měl by žasnouti národ, měl by žasnouti svět. A národ měl by ihned dobře si povšimnouti geniálního příslušníka svého, který snad strádá v cizině, kdyžtě si musí vydělávati pouhými fejetony. Jaký psychologický bystrozrak je v citovaných slovech! Jaké geniální rozřešení těžké psychologické záhady. Jaké prudké světlo je tu vrženo na psychologii básnické tvorby! Jaký literární čin!

A jaká pitomost!

Tedy lyrické dílo, které celými generacemi bylo hltáno vášnivě, na němž řady básníků velikých i malých sály a učily se, které bylo tak milováno a bude ještě a vždy znovu, dokud svět bude světem, to že je pouhá lež, pusté žvanilství obratného verbalisty? A to jen proto, že básník byl člověk velmi křehký a dopustil se snad věcí, jež mezi občany se neomlouvají? Celá desetiletí dala se tedy voditi za nos, v celých dlouhých desetiletích a mezi nesčetnými lidmi talentovanými i geniálními nenašel se člověk, který by byl nikoli odsuzoval Heinův život, to se dělo a děje, ale rozpoznal v jeho básnickém díle ten nedostatek citu, vášně, odvahy a úzkosti, které tu jsou jen simulovány!

Přesvědčte člověka, je-li to možno, který zná a miluje básnické dílo Heinovo, že Heine byl netvor a vše, co napsal, že je simulace, první slova, která zvolá, budou: Jaký to tedy byl geniální simulant! A jsme, hle, zase tam, kde jsme byli, u geniálnosti, a zase pociťujeme zázrak boží a přítomnost boha ve člověku — je-li nutno vyjadřovati se těmito starými slovy, jichž také autor fejetonu užívá.

Ale kdo zná Heinovo básnické dílo a je miluje, ten se tomu všemu usměje a bude v pokušení věřiti, že autor oněch psychologických objevů zná Heina asi tak dobře jako Nerudu.

Psychologie básnické tvorby a poměru života básnického k životu všednímu je příliš složitá, ba i tajemná dosud. My, ubozí básníci, sami nevnikáme často úplně v básnické přepodstatňování, v němž zůstane vždy mnoho podvědomého,

my jen tušíme hluboký, záhadný děj, který přeměňuje člověka v nás, my jen dáváme více nebo méně svědomitý obal „božskému" jádru, předpokládajíc ovšem, že nedáváme pouhý obal, jímž však nemožno dlouho klamati, jehož neexistující jádro nemožno dlouho simulovati. Ale víme také, mnoho-li opravdovosti, vášně a úzkosti zmítá námi, když se rodí dílo požehnané. A proto nám nikdo nenamluví, že je možno tvořiti dílo takového básnického posvěcení, jako jest dílo Heinovo, bez tohoto ohnivého přepodstatňování života v báseň, člověka v génia, přepodstatňování nutného a přirozeného, byť i zpola záhadného, proto neuvěříme v zázrak ledu, z něhož tryská oheň, v zázrak geniálního simulanta, v zázrak Heina bez vášně a úzkosti.

A pak vezmeme na poradu svou lidskou zkušenost a pochopíme bez váhání, kde máme hledati „ubohou lidskou duši", zda v počestném měšťénínu, nebo v cyniku všeho schopném, zda ve lhostejné lidské duši, která nemá odvahy ani k veliké ctnosti, ani k velikému zločinu, nebo v lyrickém géniu, který svou vinu zachoval pro budoucnost ve vlastních dopisech. Můžeme nenáviděti jed z Judey, může nám býti protivno hysterické sociální svědomí, ozývající se nám tak často z básnictví ruského, ale tu zásluhu přiznáme těmto dvěma spolutvůrcům naší kultury, že nás naučili hleděti s hlubším pochopením jak na padlé ženy, tak i na padlé muže, a že si dovedeme představiti úžasně trpký osud cynika, který byl zároveň básník...

Měl bych snad ještě vyzdvihnouti několik ohavných perel mravního rozhořčení a ohromujícího psychologického bystrozraku, jež jsem našel v onom fejetonu. Nechci jich však zvěčniti. Pomyslíme si, že zase jedny aristokratické ruce, které tentokrát zapomněly se pochlubiti rukavičkami, nesou na odiv krvežíznivému davu hlavu literární mrtvoly, která má bohudík za sebou i před sebou požehnaný život, a — půjdeme dále.

Pomyslíme si také, že je to zvláště výrazný symptom doby, která nenávidí básníků. Jsou lidé, kteří nedovedou mluviti o básníku jinak než jízlivě. Jsou to lidé, kteří bývají

často žlutí závistí. A tito lidé řídí dnes svět. Svět lépe řízený byl by snad spálil takové dopisy, nebádaje vůbec o jejich pravosti. I literární historikové mívali více kázně a noblesy.

V domýšlivé naivnosti své ptá se autor fejetonu, co zbude tedy po Heinovi, a radí příteli, aby se odvrátil od něho. Tenhle druh katů je opravdu vždy nehorázně domýšlivý! Má k tomu trochu důvodů v dnešní vteřině, která ráda dává žíti vyděračům a umírati básníkům. Ale zítra?

Pro svou osobu vím jen toto: Kdyby Heinrich Heine dnes zemřel a zemřel již se znamením vyděrače vypáleným na čele, na to čelo chtěl bych políbiti mrtvého člověka, poněvadž mnoho trpěl již tím, že byl cynik, a poněvadž trpěl dvojnásobně, že nebyl bez viny. A chtěl bych pohladiti studenou ruku básníkovu za to, že pomáhala přepodstatňovati ubohý pozemský život v nesmrtelné písně, o jejichž krásu nic na světě nemůže nás již oloupiti.

A vy, vzácní a bláhoví, kteří její hudbu nosíte dosud v duších, půjdete-li někdy tam nahoru na Montmartre, neopovažte se jíti tam bez růží, nezapomeňte na růže, na mnoho růží. Neboť po hřbitovech, na nichž spí básníci, chodí také hyena bídného věku. Snad pukne marným vztekem.

XXVI

IRONIE OSUDU

Ironií osudu jest, když český spisovatel, který nemiluje novin, lépe řečeno jejich dnešního velmocenského rozsahu a prestýže, píše skoro výhradně do novin, dokonce do velkých novin, a píše do nich — rád. Jako například já. Nevím jistě, je-li to ironie specielně česká, ale zdá se mi to.

Česká literatura od počátku svého moderního rozmachu souvisí stále na mnoha stranách se žurnalismem: mnozí nejlepší spisovatelé naši vydělávají si nebo přivydělávají na živobytí v novinách, aniž se to děje bez vlivu na jejich tvorbu, neboť většina těchto spisovatelů neslouží novinám dobrovolně, nýbrž z jistého donucení, existujícího konečně i tehda, když spisovatel dá žurnálu přednost před magistrátní kanceláří nebo kantorskou katédrou.

Je nesporno ovšem, že práce žurnalistická může míti a tu a tam skutečně také má dobrý vliv na spisovatelského ducha a jeho tvárnou schopnost: podobá se někdy silnému průvanu, který profoukne komnaty příliš dusné a převoněné, učí překonávati bázeň před pérem, nechuť k péru, pusté nálady a postonování mysli. Ale stejně nesporno je, že dlouhý pobyt v žurnálu, několikaletá žurnalistická práce v užším smyslu slova, která nemá pranic společného s literaturou, působí obyčejně zhoubně na spisovatele: těch nářků bylo již dosti a příklady jsou stále hojné. Vidíme to na tom, co se píše, i na tom, co se nepíše.

To je ostatně příliš známá smutná kapitola z historie sociálního postavení českého spisovatele a není již ani zajímavá.

Člověk však může psáti do žurnálu, aniž je žurnalista. Veliké dnešní deníky mají ohromný a nenasytný chřtán a potřebují pro ukájení svého hladu potravu velmi pestrou. A nemalá část této potravy nemůže jim býti poskytována žurnalisty z povolání, nýbrž spisovateli. A to jest již zajímavější kapitola. Také veselejší.

Mohla by býti ještě veselejší, radostnější, kdybychom

byli tak daleko, jako jsou Francouzi. Kdybychom byli méně malicherní, straničtí, kdybychom se nebáli tak příliš předčasných a zneuznaných myšlenek.

V Paříži vycházel a vychází snad dosud anarchistický týdeník Les Temps nouveaux (Nové doby). Nevím, má-li dnes některá česká revue tak vysokou úroveň, jako měl tento dělnický časopis. Vycházela při něm zajímavá příloha, složená skoro výhradně z výňatků, citátů, článků z knih a časopisů měšťanských. Snahou redaktora bylo sbírati z literatury hlavně francouzské všecky literární projevy, v nichž kapitalistická a měšťanská společnost soudí sebe samu. Neměl zdá se nikdy nouzi o materiál. A skoro v každém čísle této přílohy bylo možno čísti článek vyňatý z prvních stran některého velikého deníku. Byly to články o všech soudobých věcech. Krásné, bojovné, smělé články. Byly to články nejpřednějších spisovatelů a vyňaty byly i z deníků reakcionářských, jako je Temps, nebo čistě kšeftařských, jako je Matin.

To je mi stálým svědectvím pro povýšenost francouzského ducha, to závidím francouzské žurnalistice, ať již jinde jest její mravní úroveň sebehorší. Mirbeau, Descaves, France, Paul Adam, Séverinová a dlouhá řada jiných bystrých spisovatelů promlouvala a promlouvá na předním místě ve francouzských denících o soudobých věcech a událostech a vyslovuje svá neopatrnická mínění tak směle a bez obalu, že u nás nemůžeme si toho vůbec představiti. U nás smějí se názory podobné a tak vyslovené tisknouti pouze v malých listech anarchistických.

Tedy tak daleko ještě nejsme, aby naše veliké deníky mohly býti pravidelně a samozřejmě volnou tribunou spisovatelů, aby bylo zvykem ozdobovati žurnál nejlepšími jmény domácího světa myslícího a básnícího a zároveň aby pouhé jméno stačilo pro možnost naprosto svobodného vyslovení se. U nás ještě i pouhý abonent domnívá se míti právo k protestu proti nepohodlným myšlenkám. Hrajeme si rádi na temnou pevninu, kde si lidé vyčítají inzerty gumového zboží a kde i satirickým listům, dotknou-li se příslušníka některého organizovaného stavu, hrozí bojkot

ze strany příslušné organizace. Malé pokusy o to, aby spisovatel mohl v denním listě mluviti svobodněji, které se u nás přesto dějí, spojeny jsou vždy s jistým rizikem. A vždy najde se někdo, kdo protestuje.

Ovšem, tato věc není prozatím akutní. Žurnály nejsou u nás celkem spoutány více než listy a revue myšlenkám a literatuře vyhražené, ba mají dokonce větší volnost, berou si ji aspoň někdy, jsouce puzeny k tomu větší duševní pohyblivostí, která se u nich přece tu a tam vyskytne, kdežto v naší literatuře a v ostatním našem časopisectvu docela umřela. Vyjímky jsou dvě tři. A což hlavní jest: i kdyby žurnály naše chtěly napodobiti zmíněný krásný zvyk francouzský, nemají komu dáti tuto svobodu slova, neboť soumrak bohů vládne nad českými vodami literárními, kde nadevše cení se duševní klid a kde prostomyslná počestnost jest provokována nejvýše okázalou konzervativností.

Celkem vzato však jest i přitom denní tisk u nás pomalu jediné místo, kde dosud něco kypí, kde jest nějaký ruch a intenzívnější život národem volky nevolky sledovaný a spoluprožívaný. Suďme o něm jakkoliv, proklínejme jej, plačme nad ním, křičme, že jest v něm více kořalky než vína, — nakonec musíme býti rádi, že máme aspoň jej, že aspoň jeho ryk brání národu docela usnouti v libých snech o dobrých obchodech.

Velký denní list je také literatura, která nejenže čte se těmi, kteří nečtou, ale jest pomalu vůbec jediná, která se u nás čte. Nedivme se tomu. Náš člověk ztratil důvěru k jiné literatuře. Vzali mu ji kritikové, kteří po dlouhou dobu měli hlavní slovo, prestýž příliš vysoký a obecenstvo příliš široké. Odstrašila jej nuda, čišící z toho, co mu předkládali oficielní nakladatelé. A což víme, co vše ještě spolupůsobilo! Náš člověk ztratil důvěru i k jiným věcem. Národní duch náš si zdřímł. Čtenáři nečiní výjimky. Ani spisovatelé. Ani jejich knihy. Čtenář probouzí se v našem člověku jen v hodinu, kdy přicházejí noviny. Noviny starají se o to, aby byly zajímavy. Noviny dovedou vyzdvihnouti událost. Noviny burcují i z nejzatvrzelejší dřímoty. Proto jsou čteny.

O českou literaturu nestará se nikdo. Naši nakladatelé

jsou macechy nebo vražednice nemluvňat. Má-li některá kniha jednou za mnoho let úspěch, jsou to noviny, které jí dopomohly k němu. Rozumí se: nikoli z důvodů uměleckých a literárních. Pro českou knihu skutečně dobrou nepracuje žádný burcující aparát. Naopak, všechno se spikne, aby co nejhlouběji zapadla. Zpravidla vyjde skoro pokoutně, ale i v opáčném případu vede život pokoutní.

České literární časopisy nejsou šťastnější. Co jim chybí, to jsou čtenáři; čeho mají nazbyt, to jest nuda. Snad to souvisí, a souvisí to bezpochyby i s dřímotou v české literatuře.

Tedy pro tyto věci píši do novin rád, třebaže je to — ironie osudu. Člověk má aspoň čtenáře, čtenáře na okamžik probuzené z dřímoty. A všelijaké čtenáře. I v zapadlých dědinách, nejen v kavárnách. I prosté a přístupné lidi, nejen přemoudřelé. A člověk je přitom také svobodnější. Může na témže místě mluviti právě o tom, o čem se mu chce. A včas. A nejvhodnější formou. Vychází-li pak na lov duší, má přitom příjemný pocit, že jeho lovištěm je šírá vlast...

Ale ještě pro něco píši rád do novin. Jsou to nečetné velké denní listy, které platí honoráře, a nikoli — almužny. České honoráře, to je ovšem také jedna z těch starých známých kapitol. Ale měla by míti nové pokračování. Napsal bych je pro svou osobu asi takto:

Byly doby, léta devadesátá — vidíte, člověk se k nim stále a stále vrací, až je mu to již samému nepříjemno —, kdy české časopisy literární, umělecké, revuální měly většinou každý své zvláštní místo, hlubší a vážnou raison d'être, nějakou buditelskou úlohu, konzervativní nebo pokrokový účel, silnou frontu, na které se bojovalo za kulturní a ideové hodnoty, — tehda mělo smysl dávati zadarmo a zadarmo bráti. Byla to revoluce, bylo to obrozování, bořilo se, stavělo se znovu: oběti byly nutny, každý dal, co mohl, každý také učinil pro druhého, co mohl.

Dnes je situace podstatně změněna. Proveďme v duchu přehlídku českých revuí a časopisů, o nichž je řeč. Jedny

— a jest jich hezká, na naše poměry až ošklivě hezká řádka — vycházejí z pouhé setrvačnosti. Jiné vycházejí z důvodů osobních. Zbývají dva tři, které plní u nás — ale jaksi malátně, neradostně — to neb ono důležité poslání, jsou to ostatně revue odborné. Kdyby zašly, zůstala by po nich mezera. Za ostatními listy neukáplo by nám jediné slzičky. Ten neb onen máme snad rádi pro to či ono, ale nechyběl by nám, kdyby ho nebylo. Nechyběl by ani naší literatuře. Snad redaktor jeho zasteskl by si, snad ten či onen protežovaný autor, ale literatura naše nikoli. Z mladších časopisů je to jediný Umělecký měsíčník, jenž reprezentuje skupinu mladých umělců, kteří potřebují skutečně svého orgánu, aby si vybojovali místo v našem uměleckém životě, kteří bojují o věc, experimentují. Zde to nepůjde asi bez obětí, a oběti budou tu na pravém místě. Ale neznám jiného časopisu, který by dnes měl u nás právo žádati oběť od českého spisovatele.

A teď mi řekněte! Proč mám já, český spisovatel, který na papíře jsem sice mnohoobročník, poněvadž jsem již také dostal nějakou tu literární cenu nebo podporu — bude mi brzy čtyřicet —, ale ve skutečnosti živ jsem toliko z řádkových honorářů, proč mám já psáti do literárních a podobných časopisů, které platí někdy až o polovinu menší honorář než noviny, do nichž píši a jež stačily by pohltiti mnohem více, než vůbec napíši? Čeští spisovatelé jsou ohromnou většinou lidé, od nichž národ chce, aby při kulturní hostině těšili se jen laskominami; patřím-li k těmto šťastným, kterak mohl by někdo chtíti, abych pracoval za menší honorář jen proto, že u nás vycházejí nějaké literární časopisy, které mají málo odběratelů a nemohou tedy dávati honorář, nýbrž jen almužnu. Nebo ji dávají z důvodů ještě problematičtějších.

Opravdu, kdyby mohlo býti po mém, měli by pořádní čeští spisovatelé stávkovati a nechávati si rukopisy dotud doma, dokud se nenajdou pro ně lidské honoráře. A nejen stávkovati, také se přičiniti, aby vše, co není schopno bohatého života, padlo, a aby přestala již také hnusná literární komedie s tím lepením oficielní nakladatelské marky na

knihy, jichž vydání musí si autoři sami zaplatiti, na knihy kritikou dokonce jednomyslně uznané.

Vycházejí časem ještě české knihy, které kritika velebí a které považujeme za činy. Mluví se o nich mnoho v literárních časopisech. Ale je to lež. Ty časopisy čte několik lidí a těch knih nečte snad nikdo. Jsou to ubohé mouchy utopené v kotlech, kde se stále znovu převařuje zbytečná literatura překladová...

Paradoxně řečeno: Česká literatura měla by zahynouti, aby mohli žíti čeští spisovatelé. Snad by to také spravil zdatný Koniáš, který by vypálil navršené haldy a naučil hlavně ty, kteří člověku tisknou nebo něco mu vydávají, troše úcty k dobré literární práci.

XXVII

MORAVANEM...

Tuhle večer, když jsem seděl ve vlaku, který mne unášel k Břeclavě na politickou schůzi, pocítil jsem náhle jakýsi údiv nad vlastním počínáním. Pod zavřenými víčky vířily mi pestré střepy minulosti dávné i nedávné a z jejich zmateného víru vynořoval se po chvíli veliký otazník. Kdo jsi? tázal jsem se sama sebe. Ale vzápětí zpozoroval jsem, že otázka je dosti špatně formulována. Snad bylo by lépe ptáti se: Čím jsi byl a čím jsi? Neboť odpověď jest pak nasnadě a vyhlíží zcela nevinně. A recitoval jsem si: Již ledačím jsem byl v tom božím světě...

Dobrá! Byl jsem rozvichřeným klukem, jenž s rozepnutým a vlajícím kabátem běhal do školy; kantor mi říkal za to: splašená labuť. Byl jsem mladíkem, který patřil k nejhoršímu středoškolskému materiálu a chtěl reformovat disciplinární řád. Byl jsem zeleným žurnalistou, předurčeným zároveň ke konzervativní kariéře i k politickému kriminálu, z kterýchžto dvou osudů postihl mne ten lepší. Byl jsem velmi zpupným lyrickým debutantem a individualistou. Byl jsem anarchistou a papežem bez petrského haléře. Byl jsem vystěhovalcem a skončil jsem jako melancholický rybář, potulující se po březích Svitavy. Tedy ledačím jsem skutečně byl. Trochu veršů i básní jsem přitom nadělal. Ještě větších zásluh dobyl jsem si tuším tím, že jsem ledakohos proklel a poslal do horoucích pekel. Tak jsem to dotáhl pomalu skoro ke čtyřicítce. A teď, u té veselé svitavské vody, když slunéčko hřálo a nesmírná duševní lenost, která zavládla v mé rodné zemi a rozšířila se po českých vlastech, okouzlila i mne, často jsem si přál, omráčen dřímotou ve vlahé trávě, abych měl kapitál, který by mi dovolil odpočívati na vavřínech.

Ale úlohou vystěhovalce neměly končiti moje osudy. Pěkně se to sedělo pod olšinami, skloněnými nad třpytnou vodou, když kolkolem lesy neslyšně dýchaly a nic se nehýbalo než ten hmyz a stébla trávy, dotčená jeho lesklými

křídly, pěkně se to sedělo a hledělo na druhý život spatra. A přece byl to klam, byly to vteřiny, rychle prchající, i když prodloužené v celé dny. Bylo nutno vedle toho také pracovati. A poněvadž je nám souzeno dobývati si vezdejšího chleba pérem, které čím je svobodnější, tím těžší a odpovědnější zdá se v ruce, bylo nutno psáti, a psáti znamená pro nás mysliti a stále znovu znepokojovati mozek i srdce. V nitru nebylo klidu, v nitru se něco dělo. A čím méně toho, co se mělo díti, dělo se v zemích, které milujeme, tím znepokojenější bylo nitro. Sladké sny o lepší budoucnosti nerozumných lidských mravenců rozplynuly se zvolna, obzory se úžily, naděje nevzdala se sice, ale ztichla, a zraky vracely se z dálek a zastavily se u nejbližší hroudy. Vy tam, příteli z města nad Vltavou, vy to víte, kterak se to všecko stalo a státi muselo. V národě, jak my jsme jej poznali kdysi — a zdá se to býti tak hrozně dávno —, bylo dovoleno, bylo přirozeno, že se lidé rozpalovali sny, nadějemi, ideály. To byl národ, o jehož socialismu řekl Masaryk, že bude nejsocialističtějším. To byl národ, v němž i pesimisté mohli se tu a tam z něčeho radovati. Ale v národě, jak jej známe dnes, nenalézáme již odvahy k těm starým snům a nadějím, k těm přímým a bezohledným cestám. Nikoli jen proto, že úloha hlasů v poušti docela hluché neodpovídá naší povaze. Také a hlavně proto, že by nás naše svědomí káralo, kdybychom se spokojovali pohodlným prorokováním budoucnosti někde v koutečku, kdybychom aristokraticky štítili se nejbližších a nutných zápasů, kdybychom dobu, která je nám odporna, potírali toliko povýšenou negací.

Dělo se tedy něco v nitru. Zraky vracející se z dálek zesmutněly pohledem na nešťastnou domácí hroudu. Člověk ztratil odvahu sníti a býti mučedníkem budoucnosti a dostal odvahu bíti se pro přítomnost a pro tu hroudu a bíti se pro ně kdekoliv. Pro mou osobu neznamená to však, že černé stalo se mi bílým a bílé černým.

Vidím příliš jasně, kterak vývoj byl silnější než vůle. Ony myšlenky, za jichž nejlepšího představitele považuji Kropotkina, neztratily pro mne nic ze své krásy a pravdivosti. Jsou ideovým, logickým vyvrcholením socialismu a zůsta-

nou jím, zůstanou latentní silou, která se navrátí jednou k aktivní činnosti. Ale ona mohutná, vzedmutá vlna mezinárodního socialismu, která před časem zachvátila svět a obelstila tolik mozků a srdcí, narazila na překážky příliš veliké: davy samy byly tou největší z nich, demokracie nebyla připravena tak, jak si myslilo nadšení. Od té doby socialism vystřízlivěl a — srovnáváme-li dobu jeho rozmachu s dnešní dobou stagnace — řekneme, že do jisté míry se i zvrhl. Možno ledačehos litovati, ale bylo by nicméně dětinstvím, kdybychom na dnešní stav hleděli jako na úpadek zaviněný určitými teoriemi, a nikoli jako na nutný důsledek nejpřirozenějších vývojových podmínek. Pozorujeme-li dnes předchozí vývoj socialismu v jednotlivých zemích, zejména překvapující rozdíly, které tu najdeme, vidíme, kterak přirozené podmínky neodvratně znásilňovaly teorie příliš ryzí a myšlenky formovaly dle praktických potřeb. To je divadlo mnohem poučnější než všechny přednášky profesorů a teoretiků. Pochopíme-li je, jest nám zcela jasno, proč ve Francii, kde parlamentní politika je nadobro zkorumpována, musel vzniknouti revoluční syndikalismus, a proč u nás, kde parlamentární politika je nevyvinuta a konstituční život stále ohrožen zakrytým absolutismem, musel socialism býti zpolitizován a hraje stále více úlohu politickou na úkor akce hospodářské. Ideje zatlačeny byly do pozadí, všecky přímé cesty se pokřivily; lidé pravověrní jsou odsouzeni k nečinnosti nebo k úloze hlasu v poušti.

Nejsi-li heroem, který dovede prostředí znásilniti, zůstaneš obětí svého prostředí. Jsme všickni figurkami v rukou nevyzpytatelných a jde jen o to, abychom svou úlohu hráli poctivě a co nejupřímněji. Zejména v tom našem milém Rakousku, s nímž dohánime toliko těžce a pomalu to, co nám radí nebo diktuje pokročilejší svět. Mnohé, velmi mnohé musí se změniti, než také my budeme pány svých osudů, než také u nás dovedeme dáti samostatný tvar nějaké veliké věci. Pokorně, tuze pokorně je nám čekati. A tu všecky ty veliké a nám tak ve skutečnosti, běda, cizí věci ztrácejí na významu pro nás a ty naše malé stávají se vším —

Nebylo to včera, kdy jsem takhle uvažoval. Bylo to snad

již v některý mrzutý den letos v létě, kdy mne tak často pálila hrouda pod nohama a kdy byl bych utíkal nejraději daleko z českých zemí. Konce byly vždy stejné: z toho klidu věcí v přírodě, tak smířených s osudem, tak přitulených k domácí půdě, čerpal jsem posilu, a byly slunné dny, kdy jsem byl lehký jako pták a kdy vystěhovalec měnil se v aklimatizovaného občana, který se nechce vyhýbati povinnostem, jež ukládá svědomí člověku, jenž nepřestal mysliti. Pomalu, skoro nevědomky, stával jsem se Moravanem...

Již ledačím jsem byl v tom božím světě...

Tedy Moravanem. Ale nebudiž mi špatně rozuměno. Neosvojil jsem si myslím dosud nic z oněch vlastností, které, zdá se mi, karakterizují typickou moravskou inteligenci. Nemíním také snažiti se o to. Naopak, poněvadž některé ty vlastnosti ani se mi nelíbí. To moje moravanství, to jsou myšlenky a city, o nichž si myslím, že by byly možná zcela jiné, kdybych žil v Praze, a které přesto považuji za tak pravdivé a dobré, že za nic na světě nechtěl bych je míti jiné. Jsou to myšlenky a city docela prosté a všední a vy čtete je často ve sloupcích tohoto žurnálu. Jsou tak všední a prosté, že v té naduté Praze nestačily by mi možná, poněvadž bych byl také člověk nadutý a opojený nějakým laciným velikášstvím.

Hleďte, je to taková docela všední věc, řeknu-li: klerikalism, toť nepřítel! Ale člověk musí žíti na Moravě, aby cítil pravou váhu těchto slov. A aby cítil, řekl bych skoro, krásu onoho dění, když od teorie přikročí se k praxi, když se řekne dohoda pokrokových lidí proti klerikálům, když se toto panstvo skutečně krok za krokem pronásleduje a přitom — to nejhezčí na věci — když lidé, kteří rádi sedí na dvou židlích, jsou nuceni spokojiti se toliko s jednou, jsou nuceni přiznati barvu.

Anebo. Je to docela všední, říkáme-li: jako proti Římu, tak i proti Vídni. Ale stejně: člověk musí bezpochyby žíti na Moravě, aby viděl z takové ptačí perspektivy situaci svého národa, komičnost, pitvornost, proklatost jistých „pozitivně politických“ frází a příšerný mravní a kulturní úpadek, do něhož nás zavléká dnešní (snad jen zdánlivě

dnešní) mladočešství. Sem až nedosahuje lesk pozlátka, zde vidí člověk jen ty dlouhé kapitalistické ruce a pod nimi bídu, bídu, bídu.

A konečně na Moravě cítí člověk také, co v takových smutných dobách politického a mravního úpadku mohla by udělati strana, která místo penězi terorizovala by všecko nerozhodné a potácivé příkazy národní mravnosti...

Můj pražský příteli, vy to víte o mně a já to vím o vás: mluvili jsme vždy upřímně. Proč by tomu mělo býti jinak? Proč bych například já měl zapírati tyto své všední a prosté myšlenky a city, když nemám jiných, když se mi zdají ze všech nejpravdivější a nejsprávnější. Poněvadž jsou všední? Nechci jich nésti do básní, nýbrž na schůze. Poněvadž jsou tak vzdáleny mých ideálů? Jsou přiměřeny zato době, ve které žiji, která mne dusí a z níž nedovedu jinak vyjíti než se svým národem.

Mohli bychom mlčeti, kdybychom byli toliko básníci. Nemůžeme mlčeti, poněvadž nepřestáváme politicky cítit a mysliti. Naslouchal jsem dosti dlouho a mlčky tomu, co se ve mně děje. Divil jsem se tomu. A tuhle ve vlaku, když jsem jel po tolika letech zase jednou na politickou schůzi, a nikoli jako pouhý posluchač, podivil jsem se tomu naposled. Teď je mi už všecko jasno. Přiznávám se.

Ale lhal bych skoro, kdybych nedodal, že něco vnějšího uspíšilo toto mé pomoravštění. To, co otřáslo, zdá se mi, atmosférou, ve které žijeme, otřáslo i nerozhodností mozku. Ty vítězné pušky a ta vítězná děla tam dole na jihu, která nás tak důrazně upamatovala na naši bídu. Na bídu, ve které našla nás veliká doba. Této bídě zlomiti vaz...! Já ho ovšem nezlomím. Vy ho také nezlomíte, ale což se opravdu nenajde po českých zemích tolik lidí, kolik jich je potřebí k tomu?

Ostatně, to je otázka docela zbytečná. Svědomí nám káže, abychom pomáhali těm, kdož dle našeho mínění mají pravdu, i když jest jich málo.

A bude-li jednou po bídě, pak budeme dělati zase něco jiného.

XXVIII

JEDNA VLAŠŤOVKA

Únor je nejhorší měsíc. Nikoli ovšem pro ty, kteří se těší dosud na masopustní plesy a reje a jsou dobře zdomácnělí ve městě, nýbrž pro lidi, kteří své nejkrásnější dny slaví mezi lesy a poli a žijí důvěrněji s venkovskou půdou. Je věru těžko říci, kdy takový člověk pociťuje v únoru mocnější touhu po jaru zdánlivě tak hrozně ještě vzdáleném: zda v pustý, mlhavý den, smutný jako šedivá jeskyně, kde vše, co se pohybuje, straší jako mátoha a veškera míza zdá se navěky zakleta do ztuhlých stromů a do zmrzlé země, — anebo v jasný den sněhový a ledový, kdy slunce jest již jaksi vyzývavé a připomíná věci naprosto nesrovnatelné s půdou vrzající pod nohama, se ztuhlou řekou a se stráněmi nejmrtvějšími.

Předpokládám ovšem, že lidé žijící skutečně venkov mají jaro tak rádi jako já. Snad je to již předpoklad trochu smělý. Neboť s civilizací dostávají se i do nejzapadlejších koutů a k nejčistším srdcím jakési stopy lidí kultivovaných, všelijak kultivovaných. Snad tedy i těch, u nichž jaro vyšlo z módy.

Znáti se příliš veřejně ke své lásce k jaru je dnes opravdu poněkud odvážno. Nedivil bych se tedy, že nějaká prostinká duše otravuje si jaro aspoň tím, že se bojí doznati si tuto svou lásku. Zejména však je to odvážno pro básníka, který toho nesmlčí. Neboť že „básníci opěvují jaro“, o tom mluví dnes již i ta ústa, která, dle úsudku obecenstva, dělají naše nejlepší vtipy.

Nebýval jsem v životě opatrný. Nejsem dosud. Přiznávám se, že ze všech ročních dob miluji nejvíce jaro, tu celou jeho škálu temnějících zelení, množících se zvuků, vzrůstajících tvarů, výbojný pochod života, hrnoucího se a tryskajícího až k nebesům. Léto je krásné mezi dozrávajícími klasy v polích nebo u chladných lesních tůní, zima oslňuje sněhovými pláněmi. Ale jaro je stále krásné, všude krásné, celé krásné.

Na podzim jsem nezapomněl. Znám jeho půvaby. Rudé panychidy a sladké mlhy. Ale je to vše spíše pro ženy a pro křesťany. A já nejsem ani to, ani ono, třebaže obé mne hodně zkazilo.

Ženy nemilují opravdu jara, jako nemilují opravdu přírody, a křesťané neslavili by ho, kdyby nebyli bývali donuceni přejímati svátky pohanů. Jaro je příliš kladná doba života a země, nepopíratelné, nezastavitelné, nepřehlušitelné, jásavé a nepokryté ano k životu, jemuž dnešní žena nerozumí a jež křesťan má popírati a nenáviděti.

V naší době, jejíž spisovatelé a muži do omrzení mluví o ženách s lačnýma očima a stále znovu „hlas života" ztělesňují v ženě — povážlivě zaměňujíce chtivé flirtu sentimentálního nebo zkaženého s chtivými života a přeceňujíce samičí potřeby ženy —, bude se zdáti asi paradoxním mínění, že pro ano k životu nemá tato žena valného porozumění. A přece to není o mnoho méně než pravda.

Defenzívní typ ženy, teplý majestát matky a hospodyně, která se bránila životu tím, že jej zachovávala a udržovala, byl ovšem bližší kladným hodnotám života, pasívně zapadaje v jeho řád, byl bližší pravdě, kráse, přírodě. Zejména na malém městečku, na statku, v myslivně. Tato žena milovala všecky roční doby, a jejich úroda to byla, kterou srovnávala a rozdílela, rozumějíc skoro jen jí, ale rozumějíc jí dobře a krásně. Tento typ zdá se vymírá. Ofenzívní, nespokojená, blouznící žena je všude na postupu, rozvracejíc zvrácenou dobu, a žena a doba hodí se k sobě znamenitě. Pro tyto výbojné ženy, nikoli nové, ale velmi ženské, je život větrem, který je činí nešťastnými, neunáší-li jich. Ve věčném flirtu s jeho víry, ať už se jmenují erotika a společenský život, nebo literatura a politika, chtěly by býti stále kamsi unášeny, pokud možno na povrchu, ale bez probouzení ve všednosti, stále dál v tanci a ve snách. A vidouce, že život míjí a jejich blouznění neustává, jsou sentimentální a chtěly by umříti, ač se bojí smrti právě tak jako skutečného života.

Takovým způsobem nelze však poznati života tak, aby bylo možno upřímně si jej zamilovati a s osudem jako se

starým otcem kamarádem po rubu i po líci dobře známým dohodnouti se o svých hodinách.

V našich lesích je místo, které se jmenuje Ráj. Je to pěkné místo: upravené poněkud, poněvadž tu stojí pomníček na památku nějakého dlouhého panování nynějšího knížete. O to mi ovšem neběží. Ale z Ráje možno po stráni sestoupiti do Kozího žlebu, krásného žlebu, který takhle v červnu překypuje přímo lesním životem. Ani o tom nechci prozatím vypravovati. V květnu však zastavuji se často, než sestoupím, uprostřed stráně, usednu na pařez a dívám se. Tu jako bych seděl na stěně veliké zelené nálevky. A mám vždy v tu dobu týž pocit: že nálevka se úží pomalu s přibývající zelení, která zvolna, ale jistě kráčí vpřed smaragdovým svým krokem. Je tu mnoho modřínů a ty zesilují dojem vlnivého pohybu. Kukačky, sojky, žluvy, kosi, drozdi, pěnice a kvečeru bažanti rozkřikují se tu, každý pták po svém, a v slunci mihá se stále nějaký hmyz. Hlavně však to, že vidím, kterak mladistvá zeleň postupuje na mne neodolatelným, vlnivým pochodem, měkká, líbezná, a přece skoro výhružná, to, aniž sám vím proč, vzbuzuje ve mně báječný pocit jara, jara mohutného a v jediném okamžiku představujícího veškeru krásu života. A ani nejohromnější říjení, které může člověk spatřiti za slunného červnového poledne, nepřesvědčuje mne tak jako několik vteřin zde, i když je tu sebevětší ticho a klid. O čem?

Bál bych se dovésti sem i tu nejvzácnější milenku a zeptati se jí na to. Snad šedivá panímáma z ryčného starosvětského dvorce, jehož stodoly, špýchary a stáje překypují dary země, porozuměla by mi trochu. Moderní žena však, která nevnímá života, nemůže ho vnímati ucpanými smysly, která buď o životě toliko blouzní jako o nepoznaném štěstí, pro něž pláče v podzimních alejích, pro něž týrá manžela či milence, anebo „studuje život“ s božskou prostomyslností, moderní žena řekla by mi něco ukrutně smutného v té chvíli a na tom místě. Příšerně sentimentálního nebo příšerně učeného. Bál bych se sem dovésti i tu opravdu nejvzácnější milenku, která by možná aspoň pochopila, že v této zelené nálevce, tak prostinké, a přece nad všecky slavné romantiky

tak ohromné a ohromující ve dnech postupujícího jara, jest mlčeti pro ni to nejlepší, co může učiniti, — a kdyby byla sebesvůdnější, nepomiloval bych jí na tomto místě, poněvadž tváří v tvář mohutnému gestu jara připadalo by mi strašně směšným malinké gesto lidské lásky...

Loni na jaře se stalo v Kozím žlebu něco hrozného. Jednou zrána všecky mladé, líbezné, již několikacentimetrové výhonky na mladém smrčí byly skleslé, visely hlavou dolů. Mrazík je sežehl. Po čase zrezavěly, a byl to smutný a podivný pohled na popálené stromky. Také velikým smrkům prý se to stalo. Proto nebylo letos v zimě téměř smrkových šišek.

Ty stromy a stromky měly tedy několik bolestných neděl. V jedné noci přišly o nenahraditelný kus vzrůstu a plody jednoho roku. Ale v těch několika týdnech, kdy rezavé spáleniny poskvrňovaly jejich čistou krásu, snažily se smrčky nahraditi, co se nahraditi dalo. A dnes tam v Kozím žlebu stojí, jako by se nic nebylo stalo, a jsou nezmýleně připraveny vykonati opět svou jarní povinnost. A vůbec: musí přijíti něco příliš silného, veliký vichr, neočekávaná spousta sněhu, požár nebo to nejjistější zlo, člověk, aby ztratily hlavu a padly. A tu svou důvěřivou, veselou a moudrou jarní povinnost konají rok po roce stejně a se stejným elánem, se stejnou silou a radostí jako jinoši, jako muži, jako starci. Tito optimisté nestárnou.

A tohle, smysl toho slyším stále v našich lesích ze všech koutů a nestalo se mi ještě, abych toho nepochopil a nevyléčil tím sebehorší svou náladu, sebehlubší smutek, sebezuřivější vztek. Čeho knihy — a jsou krásné, hodné, moudré knihy — nedovedou, vždy dovedou lesy.

Nad poměrem každého člověka k životu jsou desky zákona; specielní, toliko jeho se týkající, řád neúprosný a nepřekročitelný beztrestně. A smyslem vší výchovy a kultury individua mělo by býti, aby individuum poznalo články svého řádu a podrobilo se jim, neboť jen pak je skutečně svobodno a silno svobodou a silou, kterých nikdy nepozná parvenu, i když sebehlučněji smí pískati na všecky a na všecko, parvenu, jímž je každý, kdo sebe sama zapře, spou-

tá, vykleští, aby mohl býti „někým“, to jest někým, kým není a nebude, kdyby se sebevíce namáhal a celé jmění promrhal za škrabošky. Veškeren pocit štěstí na světě může vzejíti toliko z vědomí, že se člověk neznásilňuje a nepřetvařuje, že se nežene za vyšší almužnou, kterou svět platí komediantům. A štěstí se zdvojnásobňuje, když člověk bosýma nohama přešlape jednu z periodických trnitých cest určených volným lidem, překoná nebezpečné větry, sněhy a mrazíky, překoná ještě nebezpečnější příklady, které dávají lidé, a s novým jarem koná opět důvěřivě, vesele, moudře svou povinnost jako ty smrčky na lesní stráni.

Je mnoho mužů, kteří takhle chápou krásu života. Až jich bude ještě více, změní opět jednou tvářnost společnosti. Jako ty lesní stromy jsou to optimisté, kteří stárnou-li, stárnou jen proto, že doba nepřipouští, aby mohli tak klidně růsti jako stromy v lese.

Optimism je vůbec nejlepší lék proti stárnutí. Potkáte-li někdy růžolící šedesátnici, pružnou, útlou švihačku s bílými skoro již vlasy, jistě to není žena, která zbytečně toužila a fňukala nebo marně mudrovala a amazončila, jistě je to nějaká výjimečná optimistka, která byla hodna toho, aby stanula po boku muže, jenž chtěl zůstati volným člověkem.

Také v manželství je třeba optimismu, mnoho optimismu a mnoho té vytrvalosti smrků, které po všech bouřích zůstanou na svém místě, zazelenají se mladě s každým jarem a hledí stále jen před sebe do výše. To by však byla kapitola hrozně nečasová. Všecko se spiklo proti těm, kteří by také zde chtěli slyšeti statečnou jarní píseň přírody, která se vrací po všech parnech a mrazech života. Ani svého básníka nenašel ještě budoucí zápas o harmonii, jejž povede dvé bytostí stejně rozdvojených jako znechucených ohavností doby...

Venku fičí severák. Všude sníh a led. Celý den strávil jsem na zamrzlé řece: bůhvíproč teď v zimě tahali u Skalky písek z řeky, tož jsem se oháněl lopatou. Svítilo slunce nějak podezřele a já jsem se cítil docela zdráv. Ale teď kvetou kolem narcisy, tacety a tulipány, voní tu hyacinty a pryskyřice z rozsekaných jedlových větví, které nám zbyly

po letošní sklizni jmelí a které cpu do kamen ve skleníku. U zahradníků již v lednu to kvete.

Je mi zcela dobře a za nic na světě nechtěl bych jiných desek zákona nad sebou. A důvěřivě, vesele, moudře poslouchám ty, které jsou nade mnou a jejichž články, jak se mi zdá, jsem pochopil. Nemohu jinak. Nechci jinak. Poklonil jsem se také zákonu, dle něhož osud jiskry ze mne křeše. Pročež neuposlechnu rady kolegy básníka, rozezleného na nevděčnost dospělých, abychom psali pohádky, nové, krásné pohádky pro děti. Vždyť konečně celý život píšeme jen pro děti, pro bláhové veliké děti, roztroušené tu a tam i po českém světě, a naší hrdostí je, že nám ti strašní dospělí docela nic nerozumějí...

A těm dětem, že dnes svítilo slunce tak podezřele a že skoro všemi barvami to kvete již ve skleníku, posílám také tuhle jednu vlašťovku, která ovšem neudělá ještě jara.

XXIX

BODLIČKY

Prosinec 1912

Loňského roku v tuhletu dobu! To nám bylo lépe. To s mistrem Banďouchem chodili jsme na jmelí. Vzpomínáš si, smutný letoší čtenáři?

Byli jsme tací zpupní divoši, my dva. Tábořili jsme na obráceném trakaři pod nehoráznými černými jedlemi, rezavou kudlou ukrajovali jsme slaninu a podobné dobré věci, zapíjeli jsme je šedou z litrové láhve, pokuřovali jsme z dýmek a vztekali jsme se: klnuli jsme křesťanům, politikům, nemocné vlasti. Ale často jsme se smáli, a celkem vzato, bylo nám dobře a veselo. Náš poměr k většině spolublížních byl ten, že jsme se snažili říkati jim nejnepříjemnější věci. Byli jsme zpupní.

Zlatou větévku jmelí s bílými kuličkami nosil jsem za kloboukem. Nosil jsem ji, jako socialista nosí (nebo nosíval!) červený karafiát. Byla mi zevnějším znamením mého přesvědčení, mého světového názoru, mého životního programu. Dnes dal bych si za kloubok nejraději suchou mrtvou větévku jedlovou s rezavými, smutnými bodličkami.

Oba jsme zkrotli. Vídám se teď zřídka s mistrem Banďouchem. Pracuje v cizích službách a jeho, naše zahrada pustne. V lednu, v únoru nepokvetou v našem skleníku hyacinty, tacety a narcisy. Cosi se přihodilo, a mistr Banďouch, který se tak těšíval na mé fejetony a byl hrd na svou „slávu", pravil mi onehda: Napsal jste kdysi Pokračování bez konce, napište ještě Pokračování s koncem. Ale to bude jednou snad povídka, až to dozraje. Do lesů však spolu letos již nepůjdeme, neuřízne mi z pěkného dvojáčka vánoční stromek pro Soňu, smutni jsme, když se sejdeme, a kdybychom i zabloudili nahoru do strání, klnuli bychom toliko, ale nebylo by nám dobře a veselo.

Oba jsme zkrotli. Přikládám do kamen suché jehličí, bodličky válí se po podlaze a věsí se mi na šaty. A bodličky, spousta rezavých a černých bodliček je i v mém nitru.

Mé zpupnosti daří se pod nimi jako jiskře pod popelem. Mé radosti ze života rovněž. A nemáme odvahy říkati věci nepříjemné svým spolublížním. Toliko docela tiše, rytmicky, utkvěle mručím si do vousů, a kdybych to říkal nahlas, znělo by to asi takto: Já, ty, on, my, vy, oni, my všickni jsme zbabělí; my smutní, my rozechvění, my, kteří trpíme teď jakousi závratí, držíce se nad propastí, a nejraději bychom se pustili, aby již byl konec našim mukám, my všickni, kteří nejsme armádní dodavatelé, jsme zbabělí.

Ale ani toho nahlas neříkám, poněvadž je mi líto těch všech ohromených a zakřiknutých lidí kolem, kteří mají také nitra plna mrtvých bodliček. A bodliček jako by měli i plná ústa, tak mi to často připadá. Nějaká slova, drsná slova chtějí z úst ven, ale bodličky tlumí jejich zvuk, převrací jejich smysl, bodají v ústech, až jsou nucena zmlknouti, a člověk máchne rukou a zhroutí se v sebe. A jak hořké musí býti tyto bodličky, jak hořké, srovnáváme-li je s oblázky vzteku, rozdrcovanými mezi zuby, vzteku, který také mlčí, ale zdá se býti dnes tak vzácný. Tož jen soucit cítím a mám tak často tisíc chutí pohladiti po vlasech plačící mamičku nebo stisknouti ruku mladému muži, který kráčí s prázdným pohledem a automatickým krokem, nebo nějaká hezká slova říci někomu z těch všech ostatních, kteří cítí, ba počítají, že za všech okolností, děj se co děj, budou již obětí.

Nikoli, nemám odvahy nikomu z těch malých, uděšených lidí ani do ucha pošeptati: Zbabělče! Tuším, že každý z nich má pocit opuštěnosti všemi, vidí před sebou toliko temnotu, která mu chystá to nejhorší. A lhali bychom, kdybychom popírali, že ten pocit je oprávněný, lhali bychom, kdybychom tvrdili opak toho, co skutečně jest, kdybychom svému lidu říkali, že za ním někdo stojí, že někdo, kdo chápe celý dosah všeobecné bezradnosti, jest na stráži, a kdybychom sobě tvrdili, že ten neb onen hlas mužný a ze skutečné lásky k lidu vytrysklý nezůstane osamocen.

Letošní české vánoce budou tedy smutné. Kyticemi zlatožlutého jmelí neokrášlíme svých příbytků. Připomínaly by nám život tam nahoře, na vrcholcích jedlí, silný život tváří

v tvář nebesům, silný život vzdorující palčivému slunci i bouřím a lijákům, a to by nám nebylo vhod, poněvadž jen tím více pociťovali bychom svou tupost, malichernost, zbabělost, lehkomyslnost; tu vysokou, těžkou, dusící vrstvu mrtvých bodliček, kterou na sebe systematicky střásáme a dáváme střásati kdekterým vlastním i cizím dobrodincem svého národa.

A přece právě letošní naše vánoce mohly a měly býti veselé. Ovšem, Ježíšek neponese snad do našich rodin tolik dárků jako jindy, ale což nevidíte, jak je vyšňořen slovanskou trikolórou, jejíž barvy svítí, což nechápete, kdyby suchý chléb toliko nesl, že i ten suchý chléb má nám chutnati sladce?

Mluvme docela věcně. Slyšeli jsme to z úst svých nepřátel, mnoho-li radostného přinesly i nám balkánské události. Je toho tolik, že teprve za čas poznáme, mnoho-li je toho. Ale to již víme nyní, že je toho mnoho, co nám za všech okolností zůstane. Jsme bohatší, octli jsme se v čistším a jasnějším vzduchu: proč nemáme tedy mysliti především na tuto svou novou situaci, proč nemáme se z ní jaksepatří těšiti, proč nemáme s ní počítati? Je pravda, že v první chvíli jsme jásali. Ale náhle jsme zmlkli, a to zdá se v onu chvíli, kdy jsme zpozorovali, že také musíme něčím zaplatiti svůj úspěch. Jaká bláhovost! Takové věci, jaké my jsme dostali, nedostávají národové zadarmo. Což skutečně věříme, že pečení ptáci vletí nám jednou do úst? Platíme, platíme strachem českých mamiček, platíme chmurnými myšlenkami našich junáků, platíme velikými hospodářskými ztrátami, čili tím vším, co nás stojí válečný poplach v Rakousku, ale to jsme měli čekati hned v první chvíli a hned v první chvíli měli jsme si uvědomiti a říci, že to bude státi za to. Strachy a chmury zmizí, většina ran se zacelí, na to, čím jsme platili, zapomeneme za několik neděl, ale to, zač platíme, to, co jsme dostali, po celá desetiletí bude míti veliký význam a může se státi základem lepšího života našeho.

Jsme příšerně náladoví. Po nadšení nezačneme suše počítat, nýbrž upadneme v malátnost, otupíme. Člověk by

řekl, že aspoň ti, kteří u nás mluví o politice pozitivní, měli by pěstiti, ošetřovati, podporovati naši národní energii a včas, dokud nadšení ještě trvá, ukázati národu předběžnou bilanci, říci mu: Hle, nejásej příliš, neboť tolik a tolik ztratíš, ale neoddávej se za chvíli ani malomyslnosti, neboť tolik a tolik získáš. Pohleď, jak draze platili tví slovanští blížní na jihu svá vítězství, ale všimni si také, jak rádi platili. A pamatuj si, že jen ten národ je zdravý a dojde svobody a blahobytu, v němž každé dítě již ví, že úspěch celku váží více než ztráta jednotlivcova.

Vůdcové našeho národa nechali svého svěřence v tomto směru na holičkách, a ačkoli k takové řeči nebylo by třeba pražádné odvahy, mlčeli a mlčí. V jiných směrech bohužel dělo se totéž. To už není však ani tak divné, neboť tu běželo o věci choulostivější, o projevy mužné, které nejsou silnou stránkou našich politiků.

Ani jedna z velikých a vedoucích českých stran nepromluvila k lidu řečí, která by uklidňovala jasností a sebevědomím. I ty naše mírové schůze — jediná příležitost, kdy lid mohl nás vyslechnouti a sám promluviti —, i ty byly většině politiků trnem v oku, byly jim nepříjemny pro svou zřetelnost. Páni poslanci se ovšem sešli. Nepromluvili k lidu, což je dobře, poněvadž to, na čem by se byla většina usnesla, bylo by nám zdvihlo žaludek. Zato pečeť tajnosti dali na své řeči... Česká pozitivní politika nezajímá se tedy o lid. Jest jí docela lhostejno, co si lid myslí a co bude dělati. Jest jí docela lhostejno, že sta a sta našich lidí chodí teď s nitrem plným mrtvých bodliček a vrávorá tupě do temnoty, kde není jediného světélka. Česká pozitivní politika, aby nemusila říci ani jednoho upřímného slova, ztratila řeč a nedovedla ani nejpovšechnějšími větami vysvětliti čekajícímu lidu, že náš zisk z posledních událostí vyváží naše ztráty a že tehda, kdyby k horším věcem došlo, ani nemusíme nic ztratit, budeme-li se chovat jako muži.

Od našich pozitivních politiků čekali nějakou sebevědomou řeč ovšem jen lidé politicky docela naivní. Méně naivní, ale také naivní, čekali něco aspoň od mezinárodní sociální demokracie, která se sešla v Basileji. I ti se zklamali.

Byly doby, kdy bylo nutno stále znovu a znovu dokazovat sociálním demokratům, že socialistická mezinárodnost nevylučuje určitého národního sebevědomí, dnes bude to pomalu sociální demokracie sama, která bude nás přesvědčovat, že její lůno snese i šovinism, a šovinism dokonce takový, jaký dávají dnes najevo Poláci. Jako mezinárodní činitel nehraje sociální demokracie dnes úlohu pražádnou. Červené strašidlo, které pro nás dávno ztratilo všecku hrůzu, zmizelo i pro celou Evropu. Jsou lidé, kteří to pociťují bolestně, ale nutno se smířiti i s tím.

Opakuji, lhali bychom, kdybychom tvrdili, že pocit opuštěnosti, jejž tušíme teď tak často u našeho lidu, není oprávněný. A nelze se ubrániti smutku, bolesti, soucitu, když člověk vidí kolem sebe tolik beznadějnosti v době tak veliké a stejně krásné jako chmurné, když slyší harašiti v bázlivých ústech ty suché bodličky...

Nejsme-li však úplnými pesimisty, najdeme v této teskné situaci aspoň jeden dobrý moment. Člověk ponechaný sobě, odkázaný toliko na vlastní srdce a na vlastní rozum, je-li v něm něco, zesílí v takové zoufalé chvíli. Je nucen mysliti. A lid, který je nucen mysliti sám a především na sebe, myslívá obyčejně dobře. A mně se zdá, že už je to hezky dlouho, co lid ve své tísni teď jest nucen mysliti. Kdybych byl pozitivním politikem, nedopustil bych, aby náš lid byl ještě déle ponecháván tak úplně svým myšlenkám. Bál bych se, že to nebude zdrávo mým politickým plánům s Vídní a že ty myšlenky podpálí jednou ten dusivý nános bodliček, bez něhož pozitivní politik je bezmocná nula.

II

I

SNÍH

Trochu dlouho trvalo to letos, než jsme také my tu v údolí dostali sníh a mráz a dvé tré slunečných zimních dní. Bylo mi již hrozně smutno v rozblácené dědině, ve vymřelých lesích a v mlhách pod šedivými nebesy. V takové době jiní lidé zachraňují se do měst. Ale já přišel bych z bláta do louže. Do divadel, koncertů, plesů nechodím. Ani do kinematografů. Po dostaveníčku s paní Společností mám obyčejně týden kocovinu. A těch několik skutečných požitků, na prstech jedné ruky ostatně spočítatelných, které měl bych ve městě za zimní sezóny, nestojí věru za všecky útrapy, jež má člověk zapadlý do městského mraveniště, jehož obyvatelé štípají hůře než nejzrzavější mravenci lesní. Z měst také ovšem jezdí se v neděli a ve svátek do hor lyžařit. Vím, je to krásné, tak letět po sněhových plochách žlutavých, modravých, nafialovělých, jiskřicích tisícerými démanty. Kdybych tam na horách byl doma, hoj, také bych létal, celé dny létal! Ale mám tam jíti jako turista s houfy všech těch po uši vyzbrojených sportovníků? Nemám jich rád... A tak s dojemnou věrností a pohodlností zůstávám ve svém kraji, prožívám s ním všecky radosti a žalosti, a když není možno jásat nad maličkými světy kolem a sníti o velikých světech za sedmerými horami, když dni jsou pusté a zima chorobná, toužím opět jako tak často již po zimním spánku, po letargii, v níž mozek by strnul a srdce omezilo svůj tlukot na nejmenší míru. Kde jste, noclehárny dobrovolných spáčů, v nichž by člověk ulehl, vyjmul se z času a přikázal si probuzení v nějaký překrásný slunečný den? Jak by to bylo krásné, kdybych mohl zaspati zimní bláta a probuditi se teprve v den, kdy slunce, sníh a mráz hudou svou ostrou symfonii! A jaká by to byla ekonomie sil, kdyby tímto způsobem mohli si pořádní čeští lidé například rozděliti práci s naslouchánim politickým tlachům, aby střídavě polovina nás spala a polovina se otravovala! Mnoho, mnoho utrpení ušetřilo by si lidstvo.

Nutno však smířiti se s dosavadní nedokonalostí člověka. A já se smiřuji, trpím, čekám a jen maličko závidím třem rosničkám, které spějí v mém terárium v studeném pokoji. Dvě z nich jsou ukryty nevím kde, třetí sedí ve stínu na listě zelené maranthy schoulená, scvrklá, nehybná, toliko splasklý bubínek pod bradou chvěje se jí sotva znatelně. V pokoji také někdy se zatopí, máme-li hosty. Tu rosička se vztýčí poněkud, tlamičku zdvihne, zaskřehotá a kouká, kouká očkama zlatem lemovanýma, nepoletí-li moucha mimo. „Přišlo jaro?“ myslí si. Ale moucha neletí, pokoj opět zchladne, rosička znova se schoulí a myslí si: „Jaro ještě nepřišlo!“ Je to tak prosté a krásné. Závidím jí.

Ale zapomenu rychle smutných dní, jakmile je tu sníh a mráz.

Sníh je podobné dobrodiní jako hrnoucí se jarní zeleň. Nevoní ovšem, nerozčiluje, není v něm tolik života a ohromující síly, ale zato přikrývá lépe, srovnává, harmonizuje.

Buď pochválen sníh! Všecky rány a všecka pokálení země zastře nejmilosrdnějším úbělem. Nic nestrpí ohyzdného a všednost mění v pohádku. Padá jako posvátný tanec nesmírného bílého roje a líbá spravedlivě všecky bytosti i věci neživé. Věsí se jako květ na holé stromy a jako šperk na ňadra žen a sametovými čelenkami a pentlemi krášlí stavby.

Buď pochválen sníh! Nepodobá se ničemu tak málo jako rubáši, neboť jest pod ním teplo. Mladé osení zelená se pod ním jako ve skleníku. Země, která nás miluje, zahaluje se jím jako bílou kožešinou, abychom zapomněli na její dočasnou chudobu a tvrdost. Sníh ochlazuje horečná čela a rozpaluje bledé tváře. A padá-li v noci, když je ticho, slyšíme jeho zpěv: tichounkou, stříbrnou hudbu dopadajících hvězdiček, z nichž jest složen.

Buď pochválen sníh! Přes noc spojí viditelně všecky věci jediným poutem. Jako by veliká láska objala svět, nečiníc rozdílu mezi dobrým a zlým, říkajíc ano ke všemu, co jest. —

Pozorujeme-li shůry dědinu sněhem zapadlou, jdeme-li

krajem zasněženým, kdy zbývají toliko nejnutnější kontury a všecky tvary podávají se synteticky, nežasneme-li, toť jen proto, že naše smysly jsou nedostatečny, že nechápou stále znova úžasnost zázraku několikráte viděného. Ale jako jiným věcem já divím se nekonečně i sněhu, stojím-li sám uprostřed jeho bílých ploch anebo jdu-li alejí v jehličnatém lese, jehož střapaté větve ohýbají se pod jeho tíhou. A nejvíce divím se mu v noci, když všecko spí a můj krok ruší jen zajíce, který ležel v koleji silnice. Tu divím se mu jako tvor, který přišel z jiné hvězdy, kde sníh je neznám.

Nejkrásnější na sněhu jest jeho jednotící, vyrovnávající, smiřující síla. Přichází radostně, v tanci. Proto snad potkáváme tolik veselých lidí, když sníh padá. Řekne-li někdo „Prší", zarmoutí nás; jen po velikém suchu přivítáme ho s uspokojením. Řekne-li někdo „Mrzne", vzpomeneme oněch tisíců, které budou teď dvojnásobně trpěti. Ale řekne-li „Sněží", vyjasníme silně obličej, byl-li zachmuřen, ať je to kdykoli, třeba v březnu. Sněží, jak to slovo samo je krásné!

Ale dovedete si představiti nehmotné sněžení v lidském nitru? Hleďte, toužím po něm, po jeho stříbrné hudbě, po jeho jednotící, vyrovnávající, smiřující síle. Toužím po takovém vnitřním, nehmotném sněžení, ba někdy se mi zdá, že je zřetelně cítím ve svém nitru. Ale zřídka, velmi zřídka. Vždyť bojujeme, třeba častěji v duchu než před světem, ale bojujeme. Jsme napadáni, napadáme! Útočíme a bráníme se. Doba není mírumilovná. Nemáme kdy k mnoha smířlivým náladám, k jednotícím myšlenkám. Jen někdy, zřídka, jako například onehda.

Žena a děcko přinesly si tuhle z Prahy dárky od básníka a kněze. Hamsunova Pana, notes se zlatou ořízkou a perleťový krucifix z Jeruzaléma. Perleťový krucifix dostala dcerka, dítě jako její rodiče nikoli zbožné po křesťansku. Vybalovaly všecky ty hezké věci, které přivezly mně i sobě: ten krucifix vytáhly naposled. Je hezky velký, stojící, z perleti vyřezávané a tam na Východě kdesi svěcený. Zarděl jsem se...

Drahý nepříteli, vy tam v té ošklivé Praze, kde budete blouditi, nedobrovolný vyhnanec, jako po vypráhlé poušti, mezi intrikami a daleko od těch, kteří tu a tam ještě vám rozumí, — kdybyste věděl, do jakých rozpaků jste mne přivedl svým dárkem! Byl jste v té chvíli u nás, viděl jsem vás, dávajícího. A tož nedovedl jsem říci: „Schovejte si to někam do krabice." Bylo mi jasno, že ten krucifix musí státi někde mezi jinými předměty, jež zdobí police a skříně. Což kdybyste zase přišel, a marně díval se po něm! Ale kam jej postaviti? Předně, řekl jsem, nesmí státi nikde, kde by vyhlížel jako fingovaná víra. Nic se mi neprotiví tak jako mumie zbožnosti stavěné na odiv ze zvyku nebo z pokrytectví. Jsme pohané, nechceme zdáti se křesťany. Podruhé, řekl jsem, nesmí státi nikde, kde by vyhlížel jako zastrčený. Je to dar drahého nepřítele a básníka. A tak jsme chodili po našem „parádním" pokoji a hledali jsme místo pro krucifix, jehož perleť tak špatně se hodila mezi artělové drobnosti hýřící barvami, až konečně shodli jsme se na jednom místě. A pak žena ovinula jej malým věnečkem, aby ta perleť tak nekřičela. A druhého dne stanul jsem sám před ním a vzpomínal jsem na vás. A tu, vidíte, počalo to tiché, vnitřní, nehmotné sněžení.

Vy na jedné hoře a já na druhé. A mezi námi tiché, jednotící, smiřující sněžení a dole propast a v té propasti Buržoa a Ďábel, ten úlisný, katolický ďábel, který má tolik podob...

Váš biskup zakazuje vám vybízeti k dennímu přijímání, poněvadž vzbuzuje se tím prý pohoršení. Je to týž biskup, který trpí denní vylévání výkalů ze stoky, která sluje Den. To je logika dnešní hierarchie; nemusím vám vykládati o logice dnešního Buržoy. Ale co je nám po nich? Jsou kdesi dole, kde se toliko nenávidí. A my, i když nemůžeme docela zapomenout hněvu a nenávisti, aspoň přitom ještě milujeme. Oni nikoli.

A proto chci míti rád váš dárek. Pohlédnu na něj vždy s jistou něhou, jako by vy jste to byl, a pocítím pak snad v nitru vždy ono tiché jednotící sněžení.

Už je zase mlhavé, choré počasí. Sníh ztrácí u nás bělost

a taje. Včera jsem celé odpoledne ledoval s hákem v ruce. A nakládali jsme fůry a pili jsme z láhve tu nejlacinější. Ruce a nohy mi hořely. Ale byl jsem šťasten a svoboden. Ovšem, žádný buržoa nebyl nablízku.

II

PŘES KOPCE A ŽLEBY

Život nechce nás míti logickými. Například: Tuhle jsem prohlásil, že nechodím do kinematografů. Ale tajemným řízením osudu seděl jsem právě v den, kdy toto mé prohlášení vyšlo tiskem, v jednom z nich a zevloval jsem celou hodinu na mrkavé obrázky. Přihlížel jsem k cvičení rakouského horského dělostřelectva a to naplnilo hrdostí mé osvědčené patriotické srdce. Pak jsem zažil srdceryvné drama z uměleckého života a z toho bylo mi nanic.

Život nechce nás míti logickými. Jiný příklad. Není to dlouho, kdy v bodličkové náladě zaplakal jsem, že již nepůjdeme s mistrem Banďouchem do lesa. To jižjiž jsem viděl, kterak čert ho béře i se zahradou. Ale s takovým člověkem, jako je mistr Banďouch, který je sám skoro čert, nemá ani čert snadnou práci. Tak tedy si ho ještě nevzal, a my přece jsme byli spolu v lese. A sotva naposled. A dokonce na jmelí. Pan učitel chtěl kousek do své domácnosti, mistr Banďouch má zlaté srdce a zlatou žížeň, snad se mu také po vysokých jedlích zastesklo, a tak jsme tedy šli.

To nám tu napadl právě první a bezpochyby poslední letošní sníh aspoň trochu poctivý. Den byl jako z cukru, a než jsme vylezli nahoru nad myslivnu, bylo nám teploučko a veselo. Sněhem lezlo se jako po měkkých, velmi laskavých schodech. Jsem člověk obdařený vedle jiných neřestí také závratí. Na kluzkých místech třesou se mi nohy, přicházím do nejsměšnějších rozpaků a mám chuť sednout a svézt se bez zaplacení. Ale v takovém sněhu i člověk se závratí jest jist jako pták ve vzduchu, vyleze všude a dolů z příkré stráně letí jen což. Ztratí-li rovnováhu, není to ani tak nepříjemné. Stačí otřásti se po psím způsobu.

Mílovými kroky udělali jsme pěkné kolečko, kopec, žleb, kopec, žleb. Na prvním kopci nebylo nic pro nás. Vlastně bylo, ale to je tak: Ty jedle tu, to jsou ty loňské mršky, každá jako hrom. Mistr Banďouch není však ten loňský Banďouch. Od zlého člověka dostal po hlavě ránu, která

patřila jinému, svalil se a teď nemá pravé rameno v pořádku. Mimoto má ránu v srdci. A pak děravé kapsy. To je trochu mnoho i na takového čerta. A tak leze, leze, funí a heká, nevzal si rukavice, jedle je kluzká a ledová jako rampouch, v první třetině má toho dost, a honem dolů.

Schlípli jsme poněkud. Ale nevzdali jsme se. A tak z vysokého lesa sečí, samým sněhem a dobře pocukrovanými smrčky, pak zmolinou, kde nohy zůstávají vězet, a dolů z příkré stráně na „gerhádky" a zase sečí nahoru, k černým štíhlým pannám, které jsme loni nemilosrdně obírali. Tu jsme dostali, co jsme chtěli. Snad to byla poslední kanická jedle, na kterou mistr Banďouch vylezl. A teď honem k panímámě na džbánek.

Život nechce nás míti logickými. A nejkrásnější chvíle nám dává tím, že nás svede náhle z cesty, po níž jsme se domnívali, že jíti musíme. Koná-li člověk takový malý let přes kopce a žleby, vzdálen křesťana obecného a jeho bydlišť, cítí také překrásně malichernost a nesmyslnost lineálů, o něž se lidé bijí, zatímco podstata věcí a dění jim uniká.

Na jistých starých kresbách vidíme loď hnanou větry, které dují z úst andílků zamračených i usměvavých. Řekl bych: Větry, dujte! Jednou zprava, podruhé zleva. Jednou k dobrému, podruhé ke zlému. A ty na své kocábce, drž se, abys neztratil rovnováhy. Toť vše.

Život také příliš vážnými nechce nás míti. „Světový názor", jejž prý si máme osvojit před „vstupem do praktického života", mívají lidé obyčejně až na smrtelné posteli. Je to velice krásná věc — pro smrt, ale nikoli pro život. Pro život jsou větry, které dují hned tak, hned onak, nejroztodivnějším způsobem, pro život je moudrost nenadálého okamžiku a moudrost veselá.

Zdá se mi, že ve skutečnosti a odjakživa sám běžím stále přes kopce a žleby, stále rovnou za nosem, o jehož špatném čichu jsem se dosud nepřesvědčil. A myslím si, že nechci-li býti ani logický, ani vážný, stávám se nejlogičtějším a nejvážnějším. A zůstávám poctivým.

Přes kopce a žleby, kopce a žleby! Směr a cíl jest u boha.

To znamená: nevím o něm nic. A nechci o něm nic věděti. Činím až dost, když se snažím zachovávat rovnováhu. A nemohu jinak. Proto je mi velice lhostejno, co tomu říká Petr nebo Pavel. Jeden chce míti člověka jen básníkem, druhý národním hospodářem. Většina chce, abychom běželi podle nějakého pravítka. Jsi-li básník, choď stále po koturnech a nesnižuj se k tomu, že osla nazveš oslem. Jsi-li člověk antiklerikální a bezbožný, musíš míti raději protestanty než katolíky a v ničem katolickém nesmíš viděti něco pěkného. A tak dále.

Řekli jsme si to tuhle s Františkem Gellnerů. Co chvíli přijde bodrý muž, poklepe ti na rameno a povídá: „Píšete hezké básničky, kreslíte pěkné obrázky, ale poslyšte, upřímně řečeno, do politiky se nemíchejte!“ Člověk už je z toho trochu nervózní a mohl by se státi nezdvořilým. Ve skutečnosti nemá to však špatného smyslu. Překážíme někomu, píšeme-li o věcech politických, poněvadž bezpochyby čte nás několik set voličů. A to je dobře.

Odložil jsem koturny se svým zeleným mládím. Nepotřebuji škorní s vysokými podpatky, poněvadž mohu si kdykoli vylézti na některý náš kopec. Ale člověk ocení lépe ptačí perspektivu, když se někdy omeškà trochu v zatuchlém žlebu.

Hlavní věc však je tato: Nemůžeme přece za to, že milujeme i nenávidíme, a příliš mnoho věcí zároveň. Sen i skutečnost. Umění i politiku. A ledacos mezi tím. A že naším povoláním jest nemlčeti.

Kopec, žleb, kopec, žleb. Dnes je krásná pohoda, mezi bílými oblaky probleskuje obloha jako průsvitný strop ze safíru: nebudu přece vysoko v lesní aleji mysliti na koupěchtivého mladočeského vůdce nebo na budoucího šéfredaktora strany práce, schopného spíše prodávat než kupovat! Slova, city, myšlenky jako očištěné pralátky sunou se líbeznou atmosférou ve chvějivém chaosu a náhle jako pod údery slunečních paprsků počnou se krystalizovat. Vzpomenu-li si v takové chvíli na nějakého politického holomka, je to snad jen kvůli tomu, abych nejryzejším smíchem poplašil pasoucí se zvěř. Ale já na něho nevzpomenu, poně-

vadž teď mluvím s Duchem svatým o nejkrásnějších a nejsladších věcech a není mi věru nic po tom, že má adoptivní vlast chystá se k zemským volbám.

Kopec, žleb, kopec, žleb. Nejsou všecky dny stejně veselé. Jindy nebesa jsou nemocná, atmosféra je nemocná, tisíc ran cítím a tisíc rád bych jich rozdal. Sešel jsem z našich kopců, které zdřímly si v mlze. Jsem prostý občan ulice. Ale občan tisíckrát uražený ve svých nejlepších citech a nezapomínající. Jest mi, jak snad Mojžíšovi bylo, když sešel z hory Sinaj s deskami zákona a spatřil svůj lid tančiti kol zlatého telete. Vzal desky a mrštil jimi o zemi. Nejsem Mojžíš, jsem prostý občan: kdybych měl desky, nerozbil bych je, ale rozbíjel bych jimi hlavy pustých tanečníků.

Ale jako jsem nikdy nechválil, tak jsem také nikdy nebil pro věc, která nebyla zároveň mou věcí. Tuto poctivost útoků lidé velmi těžce chápou. Hlavně nebije-li člověk do vzduchu nebo kvůli tomu, aby vyhrával polemiky. Hledá se vždy honorář nebo spokojený úsměv chlebodárcův. Ale chlebodárce nemusí býti vždy odpůrce, může býti v jistých případech aspoň nejlepší z odpůrců. A nikdo nemá práva podezřívati rány podepsané a dočista zřetelné a jednomyslné.

Hledím na přeběhnuté kopce a žleby. Na kopcích jsme zpívali, ve žlebech jsme bili. Ale každá rána, kterou jsme zasadili, byla zároveň ranou do mostů, jež nás spojovaly s nějakými eventuelními chlebodárci. Počet těch, kteří jsou nám k dispozici, scvrkl se zatraceně. V devětadevadesáti případech jsme nemožní, poněvadž jsme byli vždy zřetelní. O mnohém nespokojenci s námi nebudeme však do smrti věděti, kým jest, z čehož nenásleduje, že by byl záhadou.

Přes kopce a žleby, kopce a žleby! Bez přílišné vážnosti a beze strachu o logiku, poslušen toliko hlasu života v sobě, jdu, kam mne vede. Mým povoláním jest nemlčeti. Nejsem jím ještě zcela znechucen. Mluvím někdy dosud více než z povolání. Ale i únavu cítím někdy. Chuť mlčeti a zastaviti se na jedné naší stráni nahoře. Vím o jedné, kde by se dalo postaviti hnízdo. Jednou! Bude-li chtít osud.

Pak bych si snad zamiloval včely, okopával bych stromky, posílal bych vám růže, rybíz a nemluvil bych o politice, neříkal bych oslu osle, nýbrž zpíval bych jen časem, jako zpívá člověk, když stojí nahoře na kopci.

III

CHCEME SE VRÁTITI...

Před prvním tunelem od nás k Obřanům, na brdku, za nímž je cesta do Kozího žlebu, vykukují modré květy koniklece již ze svých šedivých kožíšků. A ze svého šedivého zimního kabátu vykukuji já asi také tak. Jenže poněvadž nejsem moudrá bylina, nýbrž hloupý člověk, vykukuji mnohem netrpělivěji. Ale nejen vzhůru k obloze podjarního zápasu předem přece vyhraného. Také k zemi, k zemi nejvíce. A zejména k jednomu drobečku země. A nohy poskakují mi z místa na místo jako myšlenky: rády by uspíšily něco velmi pěkného. Ale jen svatá trpělivost pomůže dál, jak říká náš děda desetkrát denně.

Hodlám letošního jara dovršiti své povenkovštění. Nezbývá mi nic jiného a netouží srdce po ničem jiném. Zelený prapor vlaje mi již dávno vesele nad hlavou. Sojčí pírko za kloboučkem je rozkošná věc, kdežto ocelové péro připadá mi velmi ohyzdné v ruce, která právě touží po rýči nebo motyce, po lýku, jímž se přivazují růžové keře k tyčkám, nebo po kolíku, jímž se dělají jamky na salát. Objednal jsem si faldovačky a poslední městské kalhoty utrpěly těžko napravitelné trhliny při poslední naší partiji.

Víte, čemu se říká u nás partija? Například tomuhle: Podřimuji po obědě na posteli, která je mi ve dne pohovkou. Myslím si: chvilečku jen, neboť mám práci. Tu však vrazí do sednice mistr Banďouch ještě s jedním drantem, třetí šklebí se za oknem, stáhnou mne z postele, podávají mi láhev s domácí slivovicí a vzhůru na proutky do Melatína! To budou zatracené proutky, už to vidím. Ale třem se křehký člověk neubrání. A tak děj se vůle boží. Táhneme blátem na Soběšice. Nikoho nepotkáváme, abychom mu dali „dobrý den“, a tak mine cesta ve svatém pokoji. V Soběšicích první zastávka. Krátká. Druhá bude v Outěchově, třetí bohdá v Adamově, a kdož ví, nebude-li čtvrtá v Babicích. Po prvním zastavení jdeme již hřmotněji. Láhev se slivovičkou již se nepodává, ale hází pěkným

obloučkem. S babkami máme mnoho řečí. A co čert nechce, nahoře v lesích spatří mistr Banďouch jedle s jmelím. A hop na jednu. Aby ta kanická z minulého měsíce — však se ještě na ni pamatujete snad — nebyla poslední. Je to jedlička jen, mistr Banďouch ani tuze nefuněl, a kytice jmelí, poněkud zvětralá již, už byla dole. A jde se dále. A zase babka s dřívím, ale za ní mládenec s pěkným borkem. Jakže? Takhle vy, šelmy, šatíte knížete pána! Dolů s borkem! Tak tak, mladí páni, beztak chlapec má padoucnici! Vždy dva a dva neseme borek až do dědiny, pánbu nám zaplatí za milosrdný skutek a — druhé zastavení. Bohužel poslední. Padá snížek, jako obyčejně na Outěchově. Zastavení trvá až do jedenácti. A pak dolů na Panské louky a Myší dírou k nám. Beníček drží se mne jako klíště, mistr Banďouch dělá dlouhé kroky a druhý mistr, který nese lucerničku, nechává nás co chvíli potmě. Až na několik kozelců a ty rozbité kalhoty došli jsme šťastně a v jednu byl jsem zase v posteli.

Tedy, to je u nás partija. Není tak uhlazená jako v Besedním nebo u Stopků v Brně, ale spí se po ní lépe. Plíce jsou vyvětrány, hlava skoro čistá.

Ostatně, když se tak řádně na sebe podívám, učinil jsem za těch pár let mezi lesy náramný pokrok v takzvaném návratu k přírodě. Přijdu-li do města — a na mou duši, nejdu tam, nemusím-li —, je mi již pomalu jako medvědu na parketách. Dámám, co na srdci, to na jazyku, říkám bezděky nezdvořilosti. Krok mám delší a pádnější a moje ruce nehodí se již do slušné společnosti. Nestrkám jich také do ní: z městských nemocí jsem docela vyléčen. Žádná recidiva. Natož nostalgie. Ostatně, latentní nostalgii měl jsem kdysi jen ve městech, a nebyla-li akutní, tož jen proto, že horký život nedovoloval mi zamysliti se nad sebou. Nerozumné ženy, které bděly nad mým mládím, odvrátily mne od venkovské půdy, od pravé vlasti. Vracím se k ní, vrátil jsem se. A městské uniformy již na sebe nevezmu; jsem skoro čtyřicetiletý Glahn a moje panna Eduarda se doufám umoudří, a až se naučí kozy dojit a trávu žíti, může to daleko přivésti, a já s ní...

Mluvím však o věcech příliš vnějších. Je tu ještě něco hlubšího. V drsném vzduchu, prosyceném puchem chlévů a vůní pryskyřic, stává se člověk přirozeně sám drsným, naučí se také chápati upřímnou neotesanost, ale má-li za sebou kus života politického, literárního a kulturního, přijde na chuť i oné vnitřní drsnosti, která je základem karakterů a silných individualit. Rozejde se definitivně s diplomatickou uhlazeností a povrchní líbivostí. Všude. V umění i v politice.

Chtěl jsem se vrátiti, vrátil jsem se. A třebaže zpočátku noha kolísala poněkud, nebylo přece jediného krůčku zpět. Hned řeknu jasně, co si myslím. Například: Zdálo by se, že člověk žijící stále mezi primitivními lidmi a nemající lepších přátel nad ně, žijící v drsném světě lesů, kopců a vod, ztrácí nutně smysl pro něhu, jemný cit, vkus, odstín a skutečnou podstatu umění, poněvadž v nekulturním svém prostředí nenalézá pro ně dosti přímé potravy. A přece opak je snad pravda. Najdeme-li něhu u kultivovaného člověka, vyhlíží jako samozřejmost a zdá se vyjadřovati se konvenčně. Kdežto něha u člověka hrubého působí jako zjevení. Také příroda, a čím divočejší, tím lépe, jest nejlepší školou jemnocitu, vkusu a odstínu. Zachraňuje před jejich šablonou, protože vede k jejich hlavnímu zdroji. Začínáme znovu, učíce se v přírodě, je to málo snadno, zůstaneme snad v polovině cesty, ale čemu se naučíme, to je čisté a zdravé. A pak rozumějíce půvabu drsnosti, kouzlu věcí primitivních, chápeme výraznost a tím již dostáváme se pomalu i k pravé podstatě umění. Jako prve cit, teď oko a sluch odnaučí se předsudkům. Zavrhneme všecko konvenční; všecku virtuóznost, hladkost, líbivost dáme za jedinou krásu drsné výraznosti. A jsme-li sami umělci, půjdeme za touto výrazností, půjdeme nevyšlapanými cestami za svým pudem a poučením přírody. Tak šli nejlepší a jejich odměnou bylo věčné mládí...

Anebo v politice. Zdálo by se, že člověk, který pochopil krásu života živočišného a rostlinného a zkrotl poněkud, srovnávaje svou lidskou malichernost s jejich vznešeným klidem — a to se děje myslím všem osvícenějším uprchlíkům

z města —, stane se velmi lhostejným k bojům společenským, zejména ke rvačkám politickým. Že si řekne: chci míti pokoj, chci se zastaviti zde, uprostřed slunečné stráně, jako ztepilá bylina, které se nedotýká vaše pitomá vřava. Snad se to děje tu a tam. Ale zároveň stává se i, že s pocitem příslušnosti k zelené zemi a krevního bratrství s jejími ryzími tvory vzchází v člověku i ještě vyšší pocit hrdosti a práva na svobodu, velikolepý pocit lidství, opřeného o svatost života. A tu cítí člověk dvojnásobně a jako na sobě samém každé násilí, páchané na individuu jako na společnosti, jako na národě, a opovrhuje dvojnásobně vším, co jest oporou hmotné i duchovní tyranie: bezcharakterností, zbabělostí, prodajností, zištností. Dostává tvrdou palici starého sedláka...

A tak, po mnoha oklikách, dostáváme se k něčemu, co jsem měl na mysli, než jsem počal psáti. „Chceme se vrátiti...," četl jsem tuhle v prvém čísle nového brněnského obdeníku. A jako člověk, který se také vrátil, ale bez krůčku zpět, chtěl bych říci těmto pánům, kteří se vrací jako raci: To, k čemu se chcete vrátiti, je bývalá nejtemnější pevnina, jest vlast, kde se potmě čachruje v míru a bázni boží, jak po tom prahnou všichni, kdož se štítí světla, je vlast se zavázanýma očima zaprodávána tomu, kdo dá více. Není-li na Moravě všecko v pořádku, je tu aspoň světlo již. A o toto světlo, jen o toto světlo tu běží vám, poněvadž vám překáží, a o toto světlo, jen o toto světlo tu běží nám, kteří máme tolik lásky k lidu, kolik vy zištnosti. O světlo jde. O světlo, které ostatně i v Čechách vrhá obrozené paprsky do tmy kramářských cestiček.

A noví lidé, s modrýma, upřímnýma očima vykukují nový lepší český život, jako ty koniklece u nás na brdku jarní slunce.

IV

BLAHODÁRNÝ ODSTUP

Je překrásný velikonoční den a já se snažím nemysliti na všecka ta příkoří, která sobě i jiným činí lidská bláhovost. Řítil jsem se v minulých právě dnech tolikrát po našich stráních dolů i nahoru, viděl jsem legiony čekajících poupat podléškových, petrklíčových, sasankových, viděl jsem kvésti lýkovec a vzduch hořeti sladkým jarním plápolem, stalo se mi dokonce několik radostných věcí — a přece nějaká bolest zbývá mi v nitru jako tu a tam v zemi ještě zamrzlá hrouda. Chci býti silen, ale nemohu býti nesmuten. A po marném úsilí myslím přece jen na to, nač nechci mysliti: jak nesnadno lidé mohou se navzájem pochopiti, jak nesnadno si porozuměti.

Zdá se mi to takhle: Čím bližší jsou si dva lidé, čím lépe se domněle znají, čím širší a jasnější cesty vedou od jednoho ke druhému, tím nesnadněji se ti dva chápou, tím obtížněji mohou se shodnouti. Ať muž a muž, nebo muž a žena, nebo žena a žena, to jest jedno. Když se k sobě nejvíce přiblíží, tu nejsnáze spatří a pohlédnou v propast, která zeje mezi člověkem a člověkem. Ti, kteří se nejlépe znají, pocítí někdy náhle strach jeden z druhého a od jejich lásky k nenávisti jest jen zcela nepatrný krůček. Je to bolestná tragikomedie.

Lidé nemohou se navzájem vůbec snad poznati. A znají se navzájem nejméně, když se domnívají, že se znají. Vidíme si navzájem snad až do žaludku dle obecného rčení, ale nevidíme si do duše. A čím lépe vidíme si navzájem do žaludku, tím vyšší a neproniknutelnější zeď nebo tím hlubší a nepřeklenutelnější propast roste mezi námi a brání vzájemnému pochopení. Zdá se, že každý náš vlastní a přímý poznatek o intimní osobnosti našeho bližního stává se základem předsudku, s nímž budeme na něho jednou hleděti, a čím četnější jsou tyto poznatky, čím blíže pouští nás bližní k tělu, jak se říká, s tím větším množstvím předsudků bezděky jej pozorujeme. Snad je to proto, že jsme nakloněni

stále a příliš generalizovati, i když víme, jak nesmírně komplikovanou, běda, bytostí jest člověk.

Snadno se o tom přesvědčíme na sobě. Neboť přece stále znovu vidíme, kterak naše skutky ze života veřejného i soukromého, ty nejprostší a nejjasnější stejně jako ty složité a méně na první pohled srozumitelné, a nejen skutky, i slova naše a gesta, jsou příliš často mylně chápány a vykládány právě těmi, kteří by nás mohli znáti a s nimiž jsme nejdůvěrnější. Tak děje se nám tisíc drobných příkoří, které jsou však bolestnější než všecky útoky a rány ze životního boje a nejvíce zachmuřují mysl.

A přece většina lidí chce poznávati své bližní a dávati se jimi poznat, chce nahlédnouti nám do duše a dáti si do své námi nahlédnout, netuše, že se tu může jednati toliko o žaludky, ale nikoli o skrytý život mozků a srdcí. A většina lidí také, snadno a rychle hotových s úsudkem, velmi a ráda si zakládá na domýšlivé myšlence, že toho neb onoho bližního dobře zná, a slepě řídí dle toho své jednání. Tak vznikají tisíce bludů, pramenů bolestí, a šíří se propasti mezi lidmi.

Je to, opakuji, bolestná tragikomedie, neboť společnost neobejde se bez blízkých styků člověka s člověkem. Ale jestliže na jedné straně, tam, kde intimní styk člověka s člověkem již jest, měli bychom se všichni ozbrojiti andělskou trpělivostí (hezky se to ovšem povídá, špatně provádí), nedůvěřovati příliš svému psychologickému bystrozraku, nesouditi druhého svou logikou a kvůli radosti života hledati raději vždy dobré tam, kde se nám zdá, že vidíme zlé, — na druhé straně neměli bychom aspoň množiti počet důvěrností zbytečných a měli bychom udržovati sebe i jiné v jisté blahodárné vzdálenosti.

Ach, toho mudrování v den, který je tak lahodný a velikonoční! Ale bolí mne něco a nemohu s tím býti hotov, a pak chci, právě proto snad chci odpověděti kamarádovi, který mi tuhle psal.

Je to dobrý kamarád, nemám příčiny o tom pochybovati. Ale vídáme se zřídka a náš styk bývá zdánlivě suchý. A teď mi tedy psal, a já z jeho dopisu pochopil, že se mu zdá,

jako by náš styk byl příliš studený a nedůvěrný. Chtěl by mi dáti lépe nahlédnout v sebe, chtěl by také mne lépe poznati. Nuže, chci mu říci, že je to nebezpečno, zbytečno, že bychom si méně rozuměli, kdybychom o sobě více věděli, než víme.

A mudruji dále: S člověkem je tomu skoro jako s uměleckým dílem. Umělecké dílo posoudíme nejspravedlivěji, neměříme-li ho ani zákony svými, ani nějakými domněle věčnými, nýbrž snažíme-li se poznati zákony jeho vlastní. To není vždy snadné, ale ještě nesnadnější u člověka, který měl by býti rovněž posuzován dle zákonů své bytosti. Neboť brání-li nám často sto předsudků, máme-li se smířiti s uměleckým dílem, které urazilo v první chvíli naši estetickou konvenci, brání nám jich tisíc, máme-li se smířiti s cizí individualitou lidskou. Ale je to aspoň cestička ne-li k úplnému poznání, tož snad k laskavému chápání. Cestička, po níž se nedochází vždy k cíli, v důležitých případech dokonce jen velmi zřídka. Je známo, že právě nejvýraznější umělecké zjevy nemohou dosíci celé spravedlnosti u soudobé kritiky. Teprve časový odstup zjednává obyčejně podmínky pro spravedlivé posouzení díla uměleckého, odstraňuje předsudky, nadšení i zlobu uvádí na pravou míru. A časového nebo prostorového odstupu potřebujeme i k spravedlivému posouzení člověka, který čím blíže je nám, tím snadněji hromadí proti sobě naše předsudky.

Říká se — a snad se někdo již diví, že to neřeknu také tak krátce — říká se: Kdybychom se lépe znali, ztratili bychom iluze o sobě. Ale chci právě říci, že tato domnělá smrt iluzí jest vlastně zrozením předsudků.

A tak, příteli, domníváš-li se, že bys mohl ještě lépe věděti, kdo jsem, mohu ti odpověděti jen jedno: Čti ještě pozorněji moje verše a jiná má říkání. V nich najdeš zákony mé bytosti a mou snahu říditi se jimi a můj boj s lidskou mou slabostí. V nich jsem ten, kdo jsem, a v nich jsem celý. Namítneš asi, že píšu-li, jistě zúmyslně nebo bezděky stylizuji. Ale stylizovati není nic jiného než snažiti se o pravý výraz. Denní smích a výskot, vztek a pláč, něž-

nosti a hrubosti, ty jsou nám diktovány; báseň však diktuje naše svobodné srdce a náš svobodný mozek. Báseň nebo cokoliv podobného, v čem výrazně žije a chvěje se naše nejsvětější a nejskrytější.

Po prvním dopisu dostal jsem za pár dní druhý — pánbu požehnej — s balíkem domácí uzeniny. Hle, co píše kamarád:

„O poslední pěkné sobotě celé dopoledne vláčeli jsme se po srázích našich sečí a borovin a hledali jsme a řezali jsme jalovec. Ztěžka, ale vesele šli jsme domů, každý se dvěma přehlavými otepmi, s jednou na zádech a druhou přes prsa. Na dřevěné rohatině v komíně už viselo maso a pod ním doutnalo olšové dřevo. Jak jsem přišel, v kabátu postavil jsem se k ohnisku a prut jalovce za prutem sázel jsem do ohně. Každý hned chytl jako peří a žhavé listí sršelo nad ohniskem. Odlezl jsem teprve, až horko bylo již příliš horké. Ale po celé odpoledne chodil jsem naslouchat, jak jalovec praská. Večer jsem se vykoupal, navařil si čaje, a zatímco druzí již spali, vzal jsem si Myšlenky Marka Aurelia, zhasl jsem lampu, k ohnisku zády jsem si sedl a seděl jsem, četl, přikládal až do čtyřech do rána. A na pondělí jsem zase tak seděl a četl jsem Wilda... Přijmi to maso, jako když ti ruku smáčknu...“

A teď si představte, že tenhle hodný člověk si myslí, že se snad málo známe, že se snad nechápeme! Chtěl by mne slyšeti žvanit po třetí čtvrtce vína? Chtěl by viděti, kterak vyhlížím, když mne tlačí žaludek nebo když mne někdo dopálí? Chtěl by mi sám poskytnouti něco podobného? Nevím. Vím však, že mám několik kamarádů, s nimiž mám se rád, poněvadž se zřídka vídáme. Vím také, že s nejlepším člověkem na světě přestáváme si rozuměti, jakmile se vídáme příliš často. A konečně jsem přesvědčen, že právě ti, s nimiž nemám zbytečných styků, chápou mne nejlépe a že by přestali tak dobře mne chápati, kdyby viděli, že také básník vyhlíží komicky, když má opičku nebo vztek. A mýlí se velice, domnívají-li se někteří, že bych jim mohl a dovedl říci něco krásnějšího a důvěrnějšího, než jim povídám ve svých verších anebo v těchto týdenních pozdravech.

Chvalte se mnou blahodárný odstup! A naučte se vážiti si ho tím, že budete bystře hleděti kolem sebe, a poznáte, kolik nedorozumění, kolik bolestí, kolik tragikomedií vzniká mezi lidmi, kteří nemohou se milovati na vzdálenost. Neboť trpělivost, věčná schopnost odpouštěti a viděti všecko hezkým, jsou převzácné ctnosti, ale nezbytné pro blízký styk člověka s člověkem.

V

SENTIMENTÁLNÍ OBLÁZEK

Jako přezrálé slupky z plodu opadaly z mé mysli pomalu všecky náboženské a filosofické představy, bránící bezprostřednímu chápání života. Nic mi nevysvětlily, s ničím mne nesmířily, klamaly mne jen trochu a sváděly. Chtěly, co chtějí všecky slupky, aby se člověk zdál jiným, než jest. Chtěly, abych dělal, co nechci dělati, a nedělal, co chci dělati. Ale jsem jich prost již. Proud života prohnal mne pořádně svým řečištěm, zůstal jsem čistý, nahý, tvrdý jako oblázek. Když svítí slunce, září m; jsem jako zadechlý v dni deštivé. Toť vše. A je to dobré. A není-li to ještě dnes docela pravda, bude to jistě pravda již zítra.

Myslím si, že lidé vymyslili si útěchu náboženskou a filosofickou, aby byli zproštěni povinnosti sami utěšovat. Slibují skvělou odplatu na nebesích, aby mohli špatně platiti na zemi. Učí hrdosti, aby mohli snáze ponižovat. Ale svedení musí býti z tvarohu, neprohlédnou-li brzy falešné hry. Když tak posté jsi se svým hořem sám a sám, když musíš píti až na dno hořkost z poháru a píti ji, jako dobří pijáci pijí dobré víno, pomalu a „pokousati" ji, tu všecka náboženská a filosofická útěcha je dávno pryč, vidíš, žes byl vždy sám a sám a své rány musel jsi si sám zaceliti, jako to činí zdravý strom v lese, který nepotřebuje obvazů. Jen svému organismu budeš vděčen. A pak také jen svého organismu poslušen.

Jsou takové zákeřné sny, po nichž probouzíme se uděšeni nebo smutní až k smrti. Mívám je zřídka. Ale tuhle mě takový nějaký probudil pozdě v noci. Nevím ani, co se mi zdálo. Ale škrtil mne po probuzení příšerný smutek. Stará nemoc srdce propukla. Oplakával jsem vidinu, která se rozprchla. Ale nikoli proto, že se rozprchla, nýbrž že nezůstala čista. Že kdykoli na ni pomyslím, musím mysliti na lidi, kterých nenávidím. A tak intenzívně toužil jsem po útěše, docela prosté lidské útěše, až jsem si myslil, že musí přijíti, že ji mocí touhy přivolám. Čekal jsem, že někdo

přijde, zaklepe mi na okno a řekne: Dobrou noc. Ale nikdo nepřišel. V temnu a tichu bylo mi rváti se s tím smutkem, a rval jsem se s ním, až jsem usnul. Ráno probudily mne rázné kroky dělníků pospíchajících na vlak. Svítilo slunce, cvrlikali ptáci a já vstal zase zdráv. Zase o něco statečnější. Neboť každá taková zlá noc a každý zlý den vlastní silou, bez cizí útěchy a pomoci překonaný, utvrzuje důvěru člověka v sebe. A člověk je teprve tehdy silný a svobodný, nečeká-li za žádných okolností útěchy zvenčí. Přijde-li, dobrá, jest jako ranní rosa na květu; nepřijde-li, květ se přece rozvije.

Nevěřím v boha, ani v monism, ani ve vitalism. Věřím toliko v sebe. Naslouchám pozorně již jen svému srdci a svému mozku. To je svoboda. Svoboda bílého a tvrdého oblázku, jemuž řečiště pomalu vzalo již všecko drolitelné a překážející. Valí se po dně se zelenavým světlem nad sebou nebo leží na písčitém břehu a hledí na nebesa nebo usmívá se v dětských rukou. Ví, jak nesnadno lze rozbíti jej.

Ale oblázek dovede býti i sentimentální. Proč by nebyl? Leží například na břehu, slunce jej hladí, řeka mu zpívá. A oblázek sní o dvou dětských ručkách, které jej tu zanechaly včera. Byly tak teplé a něžné, když chtěly, dovedly si s ním tak pěkně hráti. Ale dětské ručky jsou rozmarné, a oblázek je hračka přece jen chudá. Tak tu tedy leží a sní. Sní o dětských ručkách, kterak se vracejí, znovu si s ním hrají a znovu jsou k němu lhostejny, ale náhle najdou sílu rozbíti jej. Na docela malé kousky. A tu se ukáže, že jeho nitro bylo jeden zářící krystalek. Ale je pozdě, všecko je rozdrobeno. A veliká slza skane z dětského očka na jeden úlomek a září o závod s třpytící se střepinou krystalu. To by byla hezká smrt, myslí si oblázek. A leží dál na písčitém břehu. A znova sní. Přijde jiné děcko a hraje si s ním. A to první děcko, jehož ručky jej zahodily, přijde také, vykřikne: To je můj oblázek, rve se o něj, pláče, a oblázek padne přitom do vody a tekutým zeleným světlem hledí vzhůru na děcka a myslí si, že byl milován. Což je také příjemné.

Takové zcela prosté sny má oblázek. Takové zcela prosté myšlenky má svobodný člověk, který těžce, krůček za krůč-

kem razil si cesty k osvobození. Postavte se před něho v pozici kazatelově a hlásejte mu Ostwaldovu energetiku. Usměje se a řekne něco rouhavého o Němcích. Hlásejte mu Bergsona. Pokrčí rameny. Nepotřebuje nic, leda řádnou doživotní rentu. A té mu nikdo nedá.

Je těžko, ukrutně těžko býti svoboden tomu, kdo se narodil k cizím službám a k otroctví. Kdo nepoznal zákonů svého růstu nebo kdo je z tvarohu. A je bezpochyby velmi snadno býti svoboden tomu, kdo se k svobodě narodil, kdo nespokojen probíjel se tak dlouho všemi bludy, až našel sebe, což jest skoro totožné s nalezením svobody. Když za všech okolností mohou býti tvými jedinými pány toliko tvůj mozek a tvé srdce, když to víš, když to chápeš, když se podrobuješ, pak jsi svoboden a pak jsou ti také dobrými pány.

Přichází to, může to však přijíti až s léty. Mládí je báječná věc a nepřejeme si jiného, než býti s ním tak neb onak až do smrti, s jeho nadšením, s jeho vírou, která světy buduje. Ale mládí není svobodno, není svoje, patří myšlence, která vyšla na výboj. Jeho víra v sebe je vlastně víra v novou energii, která jde světem. Mládí se nezná, nemůže se znáti. Svoboda, kterou si béře, má povahu násilnosti.

Svobodný člověk je mnohem pasívnější. Jeho svoboda, toť moudrost, které dosáhl po mnoha letech zápasů. Nejvyšší svoboda člověka jest jako věčný úsměv, krásný, mírný úsměv. Jest vzácná, jest ideál. Ideál mužnosti a koruna stáří. Vyhlíží jako mládí, věčné mládí, ale dosahuje se jí jen s lety. Po tomto ideálu toužiti budeš. Ale nečiň si iluzí, neusmívej se předem. Ten krásný úsměv bude ti spíše ano než nikoli odepřen, i když jsi se k svobodě narodil.

Snažíme-li se však o nedosažitelné, snad nejvyšší bude korunovati jednou naše úsilí. I to nejdosažitelnější bývá někdy zatraceně tvrdý oříšek. Není-liž například snadnější žíti bez bohů a filosofů než bez politického vůdce?

Mám to teď již definitivně za sebou. Všecko tápání za vůdci. Nebyli by mi nic platni. Nemohu jinak jednat, než jednám. Jsem dohodnut se svým mozkem a srdcem, rozumíme si, každý náš krok je samozřejmý. A této shody nikdo

již neporuší, nikdo nám nic nenamluví, nikdo nás nesvede z cesty.

Ten člověk žije bez víry, žije hůř než zvíře, říkají naše babičky. A něco podobného říkají dobří političtí straníci o těch, kteří nejsou v žádné straně. Snad mají někdy pravdu. Jsou lidé, jejichž chybou jest, že nemají náboženství. Jsou jiní, kteří by si měli co nejdříve opatřit řádnou politickou stranu. To jsou lidé batajlonů, kteří jsou bezkarakterní, nejsou-li zařazeni. Ale domníváte se, že může něco dobrého pojíti ze zařazení člověka svobodného?

Vzpomínám si na jednu starou lásku svou, na velikého tuláka francouzského, Zo d'Axu a jeho „mimo vše". V předmluvě k první knize svých sebraných útoků líčí s jemnou ironií eventuelní okamžik před vlastní popravou. Doba je zlá, mohlo by se mu něco podobného přihoditi. Ředitel věznice ujišťuje ho, že mu nedají roubíku do úst, že ho nechají zvolati: Ať žije..., co bude chtíti. Zo d'Axa odpovídá:

„Nikoli, před lidem, sběhnuvším se, aby viděl, umírám-li vhodně, neměl bych definitivních slov. Neznám žádné formule, do níž by se mohlo uchýliti moje nadšení. Ať žije revoluce? Ať žije bůh? Ať žije král? Ať žije anarchie? Proč? Neboť celkem nejsem si ničím jist, leda tím, že nám samým jest žíti: žíti v radosti, žíti v boji, oddati se tak docela přítomnosti, že budoucnost nemá již váhy, žíti v hodinách krásných nebo zlých... Oč tu běží? Uvidíte dobře. Je to život, jenž se rozvijí, brutální rány pěstí, rány pérem, výbuchy, rány nehtem. Různé zprávy: to, o čem hovoříme, to, pro co zuříme nebo čemu se vysmíváme... Obraťte strany."

A v poslední kapitole „cestopisu" Z Mazasu do Jeruzaléma znovu definuje to, co na šedi všech pochybností jediné jeví se mu zářivé: vůle žíti. „A žíti mimo zotročující zákony, mimo úzká pravidla i mimo teorie ideálně formulované pro budoucí věky. Žíti a nevěřiti v božský ráj a nedoufati příliš v ráj pozemský. Žíti pro přítomnou hodinu... Toť více než duševní stav: toť způsob bytí — a ihned. Dosti dlouho dávalo se lidem putovat s poukazem na dobytí ne-

bes. Nechceme již ani čekati, až dobudeme celou zemi. Kráčejme každý pro svou radost. A zůstanou-li lidé na cestě, jsou-li bytosti, jichž nic neprobudí, jsou-li rození otroci, národové neočistitelně zotročení, tím hůře pro ně! Chápati znamená býti na přední stráži. A radost jest jednati... Mluvilo se o diletantismu. Není zadarmo tenhle, není platonický: platíme... A počínáme znovu."

Jsem dnes opět velmi blízek této své staré lásce. Doba je příliš smutná, aby mohly kvésti sny o budoucích krásách. Ale zestárl jsem také. V mém „mimo vše" jest více melancholie než energie. Také nějakého slovanství. Jsem sentimentální oblázek.

VI

BOHÁČI A CHUDÍ

Jako příliš ohnivý milenec zlíbal březen několikráte prudce zemi a s ní i nás, až se nám hlava zatočila jarní slastí a tváře i šíje jižjiž nám hnědly, ale bylo to jen jako sen, a dubnová skutečnost jest plna hloupě marnivého a marného snížku, jenž mermomocí chce se podobati sněhu, plna mrzutostí a chladů. Není to hezké ani venku, ani doma. I chudý básník aby znova topil.

Pokusil jsem se dopoledne zajíti do lesů a přinésti zlatou petrklíčovou korunu své černobílé váze. Ale již u řeky ztratil jsem odvahu, zůstal jsem v údolí, prostydl jsem a pohněval se na směšné sněhové skvrny na mladičké zeleni. A honem do tepla.

V teple a tichu světnice dobře se sedí a leží, dobře se hledí do prázdna nebo na hřbety knih a květy šátků, ale myslí se, aspoň mně se myslí doma hůře než venku, kde ptáci, slunce, zeleň mi pomáhají. Napovídají mi, zpěvem plaší chmury, teplem rozpouštějí ledy, které se utvořily pod lidským dechem, barvami maří šeď únavy a melancholie.

V těchto mých kapitolách skoro deníkových rozeznáte snad dobře ty, které vznikly venku, vždy tak nebo onak radostné a spontánní, od těch, které jsem vyseděl nebo vychodil doma, často více z povinnosti než z vnitřní potřeby a radosti ze slova. To je přirozené. Komentujeme-li samovolně, bezděky skoro život kolem sebe, je výsledek vždy svěžejší, radostnější i nabádavější, než mudrujeme-li o sobě a o světě doma za pecí a mudrujeme-li někdy dokonce proto, že to přijde pod čáru a bude to zaplaceno.

Přijdou lidé a řeknou „dnes to bylo dobré“ nebo „dnes nepsal jsi s chutí“. Mají pravdu skoro vždycky. Ale vím to i bez nich. Mnozí z nás píšících věděli to a vědí to bez nich. A smíme to bez uzardění a nahlas přiznati: je to nutnost, poněvadž jsme chudí. Nemůžeme psáti jen v šťastných chvílích sestupu svatého ducha, nýbrž i ve dnech, kdy naše

péro nemá ani pro nás, ani pro svět vyšší hodnoty než lopata nádeníkova.

Nazvu jednou tyto kapitoly Komentář života. Snad je budu po čase milovati, jako matka miluje často dítě choré více než dítě zdravé a silné. Dnes však cítím příliš jasně, že jejich genesis není bezúhonná. Jsou mezi nimi ovšem výkřiky, jakých jsem si od svých literárních počátků nikdy neodpustil. Z těch většina byla by napsána za všech okolností. Ale všecky ostatní, i ty básníkovy, které máte rády, i ty řemeslníkovy, které mi snad odpouštíte, nebyly by bývaly napsány, kdybych byl člověk hospodářsky neodvislý.

Pamatujete se ještě na předloňskou předvánoční kapitolu, která se jmenovala Jmelí? Byla z těch, které jsou mi milé. A řekl mi člověk, s kterým jsem onehda mluvil o těchto věcech a který nemůže na ni zapomenout: „Hleďte, proč takové věci neměly by býti napsány. To by bylo škoda.“ Mluvil trochu naivně. Usmál jsem se. Ale ihned bylo mi zase nějak smutno. Vidíte, povídám, právě zase toto Jmelí, jaká to mohla být báseň! A zapomněl jsem na okamžik, že ten člověk ještě přede mnou sedí. Viděl jsem se opět v té prosincové seči zahrnutý kyticemi zlatých křidélek a bílých očiček, které mistr Banďouch posílal mi z jedlové hůry rovnou do náručí. Ano, jaká to mohla být drsně velebná hymna na drahou rostlinu, která prý přináší štěstí do domu, kdybych byl nepsal pouhý komentář k jednomu sladkému dni svého života. Kdybych byl nemusel se chopiti těch krásných okamžiků jako dobré příležitosti k týdennímu výdělku a mohl počkati, až milá skutečnost se přetaví ve skutečnost vyšší, v umělecké dílo. Jmelí! Jmelí! Jaká to mohla být báseň.

To je má bolest. V kolika z těchto kapitol je pohřbena dobrá báseň jen proto, že nutno vydělávati, že ze svých krásných dní nesmíme raziti vzácné zlaté mince, nýbrž jen hojné, přehojné nikláčky. A také to je má bolest, že často píši ještě horší věci, zhola zbytečné věci, ubohé jepičky pro jediný den. Confiteor...

Mám bezpochyby nějakou asi hloupou úctu k pojmu literatura. A můj mozek zdráhá se stále pochopit, že ta ne-

zastavitelná a příšerná spousta potištěného papíru, která se na nás ze všech stran valí, nás dusí a otravuje, není následek strašlivého šílenství, nýbrž účelná moderní vymoženost. A proto v den, kdy jsem nucen rozmnožovati i tu zhola zbytečnou literaturu, poněvadž mi nic lepšího nenapadá a já psáti musím, v den takový jsem nemocen na duchu i na těle a proklínám péro.

Proklínám také osud, nikoli ani proto, že mi nedal dostatečné doživotní renty, nýbrž že mne aspoň nepostavil někam, kde možno si rozumněji vydělávat a zůstati přitom básníkem.

Rozumí se: nechci zblbnouti. Volím ze dvou zel to menší. Raději někdy psáti pro výdělek, než vydělávati jinak a ubíti vůbec ten drobet ingenia, jež, má-li náš život míti smysl jiný než pouze živočišný, nesmí býti hřivnou, která se dobrovolně zakopává, třeba z domnělé povinnosti k fetišům oficielní společnosti a ctihodných mravokárců. Má-li národ, který bojuje za svou svobodu, právo obětovat statisíce lidských životů a zbavit živitelů tisíce žen a dětí, má-li politický nebo sociální vůdce právo pro jistou ideu vésti do ulic davy a vydati je všanc šavlím a koním policistů i bodákům a kulkám vojska, má-li aeronaut právo riskovat kvůli dobytí vzduchu svůj život a osud rodiny, má snad také každý umělec, sochař, malíř, skladatel, básník právo obětovati trochu vezdejšího blahobytu svého a svých milých, nějakou tu toaletu ženy nebo bonbóny synka, jedná-li se o kousek svobody pro uměleckou práci. Buď máme úctu ke všem svobodám a požadavkům tvůrčího ingenia, ať je politické, sociální nebo kulturní, anebo nám imponuje toliko plné panděro. Ale v tomto případě, a měříme-li lidský smysl pro odpovědnost nikoli dle toho, mnoho-li obětuje své dobré myšlence nebo svému nadání, nýbrž dle toho, mnoho-li dovede vydělávat pro sebe a své milé, pak musíme zastaviti veškero jiné hodnocení, pak nemá smyslu volání po karakternosti v životě veřejném a každá kritika je nesmysl...

Nuže, i spisovatel mohl by dělati ledacos, aby nemusel prostituovati literaturu a mohl míti blahobyt. Ono se sice

nestává, aby například malíř nebo sochař byl magistrátním úředníkem nebo lokálkářem, ale u spisovatele, básníka je to patrně něco docela jiného, a je to něco jiného jen proto, že báseň nehonoruje se ani poměrně tak jako socha nebo obraz. Jest ostatně málo spisovatelů, kteří nemají „vedlejšího zaměstnání", což jim ostatně obyčejně nebrání, aby přesto nepsali také na výdělek. Lidé chtějí míti vždy více, než mají, a úcta k pojmu literatura je vzácná a patrně i docela nesmyslná věc. Ale tato „vedlejší zaměstnání" spisovatelů jsou buď vhodná, nebo nevhodná. Přiléhají k povaze, anebo ubíjí. Českou literaturu ubíjí kancelář. Na jejích plynových plamenech upálily si nadobro nebo napolo křídla dobré dvě třetiny českých talentů. V její smrduté atmosféře otrávila se naše literatura, že vyhlíží jako přiškrcená. A to proto, že kancelář je nejpohodlnější útočiště pro člověka, který nic neumí, než psát.

Ale může se státi, že spisovatel, který nic jiného neumí, který se nenaučil nebo nepřipravil k žádnému z těch povolání, která by mu konvenovala a ho neubíjela, řekne si, že zatracená kancelář, která má nejvíce na svědomí tu příšernou malodušnost naší literatury, že kancelář se s díky odmítá — z lásky k literatuře, a tu nezbývá, než aby se spokojil s málem. A ovšem z lásky k literatuře přece jen někdy dělal literaturu zhola nicotnou. Nenajde-li náhodou „vedlejšího zaměstnání", které by mu pomohlo, nikoliv ke blahobytu, ale k osvobození péra, a nebylo mu zároveň chomoutem, nezbude mu než raziti častěji nikláčky než zlaté mince. Ale to jest jediná možnost zachrániti z básníka, co se zachrániti dá. A dovede-li člověk skutečně spokojiti se s málem, i ty nikláčky může dělati s trochou svědomí.

Opakuji, naše literatura nebyla by tak přikrčená a malodušná, kdyby bolesti, podobné těmto mým, nebyly bývaly a nebyly i dnes a stále bolestmi více než dvou třetin českých spisovatelů. Proto o nich mluvím.

Umělci a spisovatelé bývají ovšem všude zřídka bohati. Ale pohlédneme-li na kteroukoli šťastnější literaturu, již dle jejího ducha jest nám jasno, že tu spisovatelé mají odedávna vyšší existenční podmínky, i když nejsou právě bo-

hatí, že tu možnost řádného úspěchu mravního i hmotného jest větší, že národ se odměňuje aspoň svým miláčkům. Srovnejme například jen, co sobě i literatuře nosí takzvaní světoví spisovatelé z ciziny a co nosí naši ze svých mizerných, obyčejně prázdninových výletů, na něž naše Akademie nebo Svatobor přispěje jim 200—300 K. Oni šťastni vycházejí do světa se smyslem pro bohatý život, vracejí se bohatí a rozdávají štědře jako staří králové. Kdežto naši filistři z kanceláře jsou rádi, když si aspoň plíce provětrají. Vypravuje-li se nám tu a tam o finančních obtížích některého velikého spisovatele, zapomíná se nám často vylíčiti, jak ten spisovatel žil před nimi a mezi nimi, jak byl zvyklý žíti. Také knížata, jichž blahobyt bude kýženým pro každého bohatého měšťana, mohou si naříkati na finanční obtíže. Chudoba je prostě relativní a všecko záleží na faktické výši existenční úrovně. Ti světoví spisovatelé žijí pravidelně jako knížata v srovnání s našimi námezdnými otroky, a proto mohou býti také tak štědří jako knížata a nezastavují se uprostřed vývoje své osobnosti, což je u nás pravidlo. Nejsou předčasně zaškrcováni kancelářským vzduchem a šedou jednotvárností své existence.

Je to ostatně stará naše bolest. Ale mluvím o ní znova také proto, že jsem nedávno četl opět starou pověru, českým spisovatelem znova velmi kategoricky ohřátou, že totiž básník, který má blahobyt, nestojí prý odjakživa za nic. Máme snad tímto způsobem činiti z nouze ctnost?

Jest ovšem dobře možno, že básník nebo jiný umělec, který žil v bídě, dokud umělecky pracoval, zbohatne náhle anebo najde si zaměstnání, které mu poskytne relativní blahobyt, a tu přestane pracovat. Co to znamená však? Že ta umělecká práce nebyla pravým smyslem jeho osobnosti anebo že zaměstnání jiné neponechává mu času a pravé chuti pro umění. Nic více. Přestal býti tvůrčím duchem, ale tím nedokázal, že kdyby byl dále pracoval, byl by nutně pracoval špatně jen proto, že měl blahobyt. Blahobyt, zejména náhle dosažený, může ubíti slabého člověka a tím i umělce, ale silná individualita, jež je srostlá se svým uměleckým posláním jako strom se svým ovocem,

roste tím utěšeněji, z čím bohatší půdy roste. Tak rostl Goethe nebo Goncourtové, kteří řekli, že znají v umění a v literatuře jen málo revolučních duchů, kteří se narodili bez chleba. Ovšem, děláme-li veršíčky nebo malujeme-li obrázky se stejnou vážností, jako to činí průměrní kvintáni, pojímáme-li umění a literaturu tak jako oni, pověsíme je na hřebík, jakmile přijdeme k rozumu a k zaměstnání výnosnějšímu.

Na sta příkladů bylo by možno uvésti, kdy blahobyt nejenže nebyl překážkou, ale přímo podporoval vývoj génia a talentu, ale na tisíce bylo by těch, kdy bída a nutnost vydělávat připravily svět o nejlepší úrodu nejkrásnějších stromů. Zejména v literatuře české.

Kdybych byl veliký a mocný král... Kdybych byl král, tak bych ovšem byl ještě pochybnější anarchista, než jsem dnes, tak bych zejména přestal si libovati ve snách o příští společnosti a mluvil bych skutky. Kdybych tedy byl veliký a mocný král, dal bych především zavříti všecky, kteří literaturu a umění prostituují, pracujíce jen pro výdělek. V mých kriminálech museli by se naučiti něčemu ušlechtilejšímu a rozumnějšímu po své chuti. A těm, kteří dokázali již, že něco dovedou, dal bych slušnou doživotní rentu. Mohli by jíti, kam by chtěli. Mohli by dělati, co by chtěli. Nemusili by odváděti periodicky práci. Nemuseli by vůbec pracovati. Vím, někteří by to zaplatili talentem. Jiní snad životem. Jedni by se možná upili. Druzí by se umilovali, jiní by snad zahynuli při nějakém dobrodružství v Indii nebo v Africe. Uspořil bych rentu. Ale ti praví a velicí, ti, jimž umění jest tím, čím má nám býti, osudem, ti by se vrátili a to nejsladší ovoce mi přinesli. Neboť bych ušetřil nesmírně národního jmění, kdybych nedovolil, aby papír byl znečišťován literárním nádenictvím, kdybych zastavil naše papírové šílenství.

VII

DVA SVĚTY

Stojím na nejvyšším místě Banďouchovy zahrady, která leží teď napolo ladem, poněvadž mistr Banďouch je v cizích službách, a pro kterou hlava divže mi docela nezešediví, a křičím velmi neslušné vyzvání nazdařbůh kamsi dolů, jako by právě teď kráčel tudy důstojně — třeba někdo z těch, jejichž jména se skvěla, opravdu nejčistším leskem se skvěla v jedné lokálce nedělního čísla tohoto listu o tom, jaké starosti mají v dnešní významné době jistí „čeští" lidé...

Božíčku, tak z celého srdce a ze vší mysli své toužím po tom, abych byl již tak moudrý a jen se usmíval mírně a soucitně, děj se co děj — a zatím co chvíli řičím jako poraněné zvíře bolestí, vztekem, úzkostí a jsem stále ten starý zúčastněný člověk, kterého každá blbost a mizernost lidská raní jako otrávený šíp.

Je těžko býti v českých zemích básníkem a stero je toho důvodů. Ale nejtěžší to jest, když si člověk přinese ze šťastnějších oblastí ducha krásnou představu o básníku, který hledí v budoucnost a tuší ji, ale zároveň a snad právě proto miluje i přítomnost, oslavuje to, co jest jako základ toho, co bude, a nedávaje se mýliti malichernostmi, kráčí vpřed pevným krokem ve svých rytmech i ve svých epištolách. Neboť dáme-li si u nás takové poslání, opovrhujíce blahoslavenou konzervativností a snadným veršováním, můžeme býti předem jisti, že zastavíme se na polovině cesty, ubodáni jako podrážděnými vosami sterem příkoří, rodících se ze zatraceně požehnané malosti našeho národa, a nejen to: v sobě ani nenajdeme dostatečné síly, my, tradiční maloměšťáci, abychom nedali se odvrátiti od vytčené cesty malichernostmi, které nakonec tak milujeme a za veliké považujeme, že nadobro nebo aspoň příliš často odhazujeme lýru a meč, abychom zdvihli obyčejný karabáč.

Jsou celé týdny, kdy dostávám ránu za ránou jako neviditelným obuškem a pokaždé klesám k zemi a teprve země dodá mi zase odvahy vstát. Nejsou to však rány přímo na

mne mířené. Mám hroší kůži, jde-li o mou osobu, jedním uchem tam a druhým ven jdou poklony nějakého toho mého přítelíčka, dosáhnou-li vůbec až k mému sluchu; jsem si příliš jist svou věcí, než abych jako rány mohl cítit marnivá lechtání. Ty moje rány jsou zcela jiného druhu a ty jako rány měl by cítiti každý hrdý český člověk a každý kulturní český člověk. A nejhorší z nich jsou ty, které zasazují lidé domněle také naši. Tu jsem ubohá mimóza, vydaná napospas každému mimojdoucímu. To je moje slabost, to je naše slabost.

Je to slabost, máme-li na mysli krásné poslání básníků; neměli bychom bezpochyby klesati aniž povstávajíce bráti karabáč, nýbrž měli bychom nezmýleně a s úsměvem na rtech jíti za svým ideálem, připravovati půdu budoucím, zakládati dobrou tradici pro nového českého básníka, spisovatele, umělce, člověka. Jsme slabí, poněvadž klesáme, poněvadž cítíme lépe bolesti národa než krásu svého poslání, a tu, jak jsme tak zraňováni a pokořeni v tom, co jest na nás nejlepšího, zazdá se nám náhle naše slabost jako síla, a vidouce, kterak národ stále tupěji přihlíží k tomu, co se s ním děje, kterak sebevětší drzost provedená domnělými našinci zůstává neztrestána a kterak český buržoa v nejhnusnějším smyslu slova roste do netušených dimenzí, řekneme si, že je třeba více statečnosti k zvednutí karabáče než k vznešenému klidu... Je to bezpochyby omyl, ale ech, když tak po těch všech ranách a úzkostech vstanu v den slunečný a jako dnes křičím své neslušné vyzvání kamsi dolů, jako by tudy kráčel s důstojným svým těřichem vládní rada X, vím, že bych mu je vzkřikl i přímo do tváře, kdybych ho potkal, ačli bych mu do ní neudělal něco horšího. A to jménem národa, k čemuž mám svaté svoje právo.

Takové jsou tedy teď moje dni. Bůhví že jsem nenapsal v nich jediného slušného verše. A vzpomínám si často na Machara a obdivuji se mu, že to tak dlouho vydržel s karabáčem v ruce. Byl trochu jednostranný. Ale bil. A já bych teď také bil ve dne v noci. Malichernosti mne dusí, české hlupství a bařtipánství, které všecko kupuje za peníze a všecko prodá za úsměv shůry, mne dusí. Jsou to vůbec

malichernosti? Dnes nemohu říci ano. Dnes vidím všude jen oceán naší bídy. Snad až se počasí ustálí a květnové dni zahrnou mne svou laskavostí, pak si řeknu, že génius národa přestál horší doby. Ale ani to nebude mnoho znamenati. Neboť bez zdravého úsilí nic by nebyl přestál.

Vždycky jsem říkal, když se mluvilo někde přísně o výstředních zábavách všelijakých aristokratů, že je lépe, baví-li se tito páni takhle, než kdyby dělali politiku. Jest například i lépe, když velebný pán honí se za děvečkami, než když pořádá štvanice na učitele. Proto můžeme přáti také jistým „českým" lidem jejich horlivý zájem o rakouskou vzduchoplavbu v pevné víře, že národ nakonec pochopí také jejich pravý význam pro národní instituce. Povážlivý jest však jistý všeobecný zjev z posledních našich let, a pozorujeme-li jej dobře, mohou jisté věci míti váhu symptomů.

V jednom směru pokročili jsme skutečně a znamenitě. Ve vývoji českého bařtipána. Ten, kterého jsme dráždili v letech devadesátých, byl nevinný a poctivě český maloměšťák. Nemohl rozuměti Prostibolu duše ani kráse veršů Březinových a Hlaváčkových. Nechápal socialismu, bál se statečné mládeže ve světě odchované a moderní román byl mu těžko srozumitelný. Nedivíme se mu dnes. Po této ohnivé epizodě vrátili jsme se však, až na skromné vyjímky, ke svému maloměšťáctví. Tvrdé selské palice z oné doby, zbytky nejlepšího českého fundamentu, změkly. Jen český buržoa vyspěl a ztvrdl. Osvojil si velkokapitalistické mravy. A nádavkem stal se velikým rakouským vlastencem. Zatímco jsme se posmívali, jako lidé umoudřelí a „oproštění", dráždění měšťáka, ejhle, povstal tu buržoa mezi námi v pravé své podobě a už je docela jasno, že představuje národní nebezpečí. Koho o tom nepřesvědčila dvě tři minulá leta českých politických mravů, ten je slepý.

A tak to vidím — aspoň pro sebe — opět jako ve svém mládí, dva světy, dva nesmířitelné světy, a každý kompromis bílého s černým je kus ponížení a odumírání osobnosti.

Když jsem šel z Čech, dohořívaly tu poslední zbytky našeho mladého idealismu. Praha měnila se ve skutečné

velkoměsto se všemi krásami a ohavnostmi. Ale poslední fáze tohoto přerodu neviděl jsem již zblízka a ani jsem si neuvědomil pravý význam toho, co se tu děje. Na Moravě vyhlíželo to jako líbezná idyla, zátiší, veliká hromada krásných jablek: člověk nevidí hned, kolik jest jich naspodu nahnilých. Přizpůsoboval jsem se pomalu, neboť měl jsem lesy, které mírní radosti i hněvy. Černé na bílém dostal jsem vysvědčení dobrých mravů od počestných lidí. Jsem rád beránkem mezi beránky a ovečkami. Každý člověk rád v míru a pokoji vypije a vykouří si své. Ovšem, některé zlé či dobré instinkty mi zbyly, také jejich nedůvěra nikdy nadobro nezhasla. Ale snášeli jsme se. Nebyl jsem však slepý. Pomalu otvíral jsem oči stále víc. A na Moravě nastalo zatím rozlišování. Bude nutně pokračovati, kdyby se mu dvacet Bulínů stavělo do cesty. A já, když jsem si zvykl opět hleděti svýma starýma očima docela otevřenýma a když jsem viděl to staré, co obyčejně člověk vídá, když otvírá oči, ztratil jsem chuť přimhuřovati je. A tak dal jsem postupně neuctivé sbohem všem beránkům, z nichž většina byli beztak vlci v cizím rouše. Idyla je tatam. Dva světy vidím a mezi nimi nepřeklenutelnou propast.

To je docela v pořádku. Pořádná vrána má sedat vedle vrány na pěkné borovici, a nikoli vedle papouška v zlaté kleci. Rozlišujme všude přesně a do detailů a varujme se kompromisů. Není to tak nesnadné, společnost sama to chce. Oficielní svět má svůj kodex dobrých mravů; druhý svět má úctu jen k vykonané práci a k osvícenému duchu. Z toho vyplývají dvě různá hodnocení a z jejich konfliktů mravní pokrok.

Není opravdu třeba drážditi buržou, je to také příliš snadné a marné. Tupost zůstane tupostí, a nám jde o mravní vývoj, a nikoli o zametání ulic. Zato pášeme zločin na sobě a na mravní úrovni národa, přizpůsobujeme-li se baťtipánu, abychom u něho byli hoffähig. Ten fakt, že ty, vědec, spisovatel, umělec, básník, dělník, jsi tak neb onak důležitý pracovník a přitom osvícený duch, který jedná po svém a opovrhuje kodexem oficielní morálky, slátané z přežitků zásad kdysi rozumných, ale dnes dočista ne-

smyslných, ten fakt sám o sobě jest nesmírný činitel kulturní a mravní, revoluční činitel, zbraň zbraní, kterou člověk, jenž ví, co v ruce má, nemá pouštěti z ruky. Jen tím, že si béřeme svobodu, k níž nás má náš volný duch, dokazujeme, že jest skutečně volný. A dokazujeme tím také, že i jako pracovníci jsme schopni jíti stále dál a nespokojovati se s lehko dosažitelným. Nevěřme, že zaostalost ve všeobecných vymoženostech ducha není kazem na géniu, který jest jí stižen. A věřme, že i malý talent spojený s osvíceným duchem může vykonat zázraky.

Zejména umělec nemá čeho hledati v oficielní společnosti. Vzpomeňme si jen, co dělala z Vrchlického. Mluvilo se dosud chytře jen o tom, jak mu ublížily kritiky a útoky, jichž sám vyvolal. Ale o tom, jak si jej zotročili oficielní, kterak z překladatele Danta, Tassa a Ariosta udělali ubohého překladatele Dumasa, o tom se mlčí, ale to bude jednou kapitola nejhrůznější obžaloby. A přece Vrchlický byl člen panské sněmovny, nikoli nějaký buřič. Nemyslím tím ovšem, že umělec nemá míti vůbec styků s oficielním světem a má odmítati výhody, jež tento svět jest nucen časem i spravedlivě udíleti (obyčejně nikoli ze své kapsy). Ale kvůli tomu nesmí se státi umělec dvořenínem, přijímajícím panské mravy, loutkou panstva milostivě trpěnou, která u dvora zastrkuje do šosu osvícenost ducha, má-li ji.

Máme nač býti hrdi a máme v spravedlivém opovržení kastu bařtipánů a byrokratů, uctívajících zlaté tele, šavli a kropáč. Jen jasno to musí býti vždy. Hrdost v zápecí je pro kočku a opovržení mezi kamarády při pivě snadná a zbytečná věc. Vypravuje se o Schwaigrovi, že měl kdysi podati ministerstvu jakési dobrozdání a že je napsal v jedné velmi lapidární větě na rub ministerského přípisu a přípis poslal zpět. Tak mluví s pány hrdí umělci, kteří dobře postřehují, kde jsou lidé tyjící z peněz národa a kde lidé pracující pro jeho čest a kulturu.

Před bařtipánem vzpomenu si, že bohatne se pravidelně z práce najatých žebráků, a před byrokratem nezapomínám, že je sluhou společnosti. Doporučuji to každému; dělá to dobře, zejména v páteři. A je-li páteř rovná, pak

se čelí snadno mravnímu kodexu, kterým oficielní společnost maskuje svou tvrdou a sobeckou mysl, aby se zdála důstojnější, a čelí se lépe i mravům a zvykům lidského zvěřince, který na všech stupních sociálního žebříku opičí se po svém bařtipánském ideálu. Bez této páteře není ostatně člověka skutečně kulturního a nic není směšnějšího, ba odpornějšího, než když vynikající hlava, ve které můžeme předpokládati trochu světla, metá radostné kozelce před oficielními reprezentanty nebo jejich odleskem, když umělec, který jistě ví, že jest nahoře v důvodném podezření ze špatných mravů, hraje si před buržoou a jeho nohsledy na důstojného.

Stalo se mi nedávno toto: Jdu k mladému známému umělci za nějakou věcí. Přivítá mě nějak rozpačitě a tu zpozoruji, že chystají u nich hostinu. Je to chudák, těžce vydělává a v dluzích tone, ale dělá hostiny nějakým důstojným lidem: hledá kariéru. Teď přede mnou rdí se rozpaky a falešným hlasem zve mne, abych zůstal, a já mu vidím na očích zoufalou úzkost, neřeknu-li snad ano. Kochám se chvíli jeho tísní, a pak pravím beze zloby, opravdu upřímně, že do každé společnosti nechodím. Pálila by mne věru židle mezi několika hloupými paničkami a nadutými měšťáky a nakonec vrazil bych třeba vidličku svému sousedu do břicha.

Dobrá! Snad se mi tohle ani nestalo, snad se to stalo nějak podobně někomu jinému. To je lhostejno. Cítím to, jako by se mně to stalo, hmatám zbabělost ohledů. Nejsem ovšem hoffähig u důstojných lidí a rakouských vlastenců. Nicméně, byl jsem časem také ve slušné společnosti. Ale předpokládalo to vždy, že v ní budu respektován. Nuže, jako se nestydím za žádnou práci a mohl bych klidně podávati cihly u nás vedle, kde se právě staví, a s tím určitým vědomím, že já si to smím dovoliti (řekněme třeba na rozdíl od pana vládního rady), tak nestydím se ani za žádného druha, pokud se chová lidsky, a půjdu s ním vždy a kamkoli. Neboť konám-li tu neb onu práci, je krásná, poněvadž já ji v tu chvíli konám s potěšením nebo z potřeby, a mám-li tu svého druha, je to v tu chvíli posvátný člověk, poněvadž

je to můj druh (a ovšem předpokládajíc, opakuji, že se chová lidsky). Tak to cítím, poněvadž mám občanskou hrdost, a dvojnásobně to cítím, poněvadž jsem básník, umělec, u něhož nikdo nemá práva hledati způsoby kodifikované panem buržoou. A nechce-li mě někdo snésti takým, jakým jsem se svými zálibami, zvyky a přáteli, prosím, zde jsou dvéře nebo zde je ulice napravo. —

Jsou dva světy a mezi nimi propast. V jednom vládne úcta k práci a osvícenému duchu, v druhém úcta k penězům a hodnostem. V jednom se myslí a cítí, miluje a nenávidí, v druhém panuje tupost a sobectví. Seděti na dvou židličkách se tu nevyplácí, vznášejí se ve vzduchu a člověk, který na nich sedí, spadne obyčejně do propasti a zlomí si vaz.

VIII

SRDCE V NOUZI

Slunce hřeje, všude se něco zelená, po stráních chvějí se zelené plameny modřínů, v zahradách a na svazích kvetou bílým ohněm ovocné stromy. To počíná u nás jaro. Ale také naše sezóna počíná: po dědině plazí se v přeplněných županech první židovky a naše denní kronika zaznamenala již první dvě sebevraždy. Sebevrazi totiž přicházejí k nám, jakmile nastanou krásné dni a lásky čas, s měšťáky, s klavíry, s gramofony a se „štajeráckými" kroji. Mámeť Svitavu s útulnými břehy, není v ní sice mnoho vody, ale při troše dobré vůle k utopení stačí, máme rychlíky a podle dráhy skaliska, za nimiž možno nepozorovaně čekati, až vlak se přižene a pak skočiti mu v ústrety; máme také lesy se zákoutími, kam po celý týden třeba nezabloudí lidská noha, větve borků, smrků, dubů jsou tu jako stvořeny pro oběšence, a poetická samota hodí se dobře těm, kdož se míní zastřeliti. A tak napočítáno tu bylo jednoho roku osmnáct sebevrahů. Strážmistr to povídal. Ovšem, počítajíc v to i ty, kteří se dali vlakem přejeti z neopatrnosti.

Lidé venkovští jsou trochu otrlí a sobečtí. Mají příliš starostí s vlastním životem a mají volky nevolky život rádi. Proto sebevrah nevzbuzuje u nich valného soucitu, spíše jakési opovržení, svádějící k neotesaným vtipům. Také smrt je tu věc mnohem samozřejmější než ve městě.

A tak jsme tuhle v hloučku stáli a seděli nahoře nad myslivnou v milé lesní tišině kol mrtvoly mladého muže, slušně ošaceného, který před smrtí, jak vidno bylo, naposled ještě potěšil se eroticky a pak velmi pěkně a jistě zastřelil se jednou ranou do spánku. Učinil to předešlého dne, když se počalo stmívati, a teď tu ležel prostě natažený s modrýma ušima, s očadlou ranou a s malým praménkem uschlé krve na pravém spánku, tuhý, studený a lhostejný k našim dohadům, ke vtipům vesnické mládeže i k tomu, jak ho pak naložili do těsné, žlutě natřené truhly a kobrtavě vezli dolů s příkrého kopce.

V širém lese taková věc se, abych tak řekl, ztratí. Pozoruje-li člověk z malé vzdálenosti lidský hlouček pod starými smrky a jedlemi, i když ví, že uprostřed těch lidí leží mrtvola, zdá se mu to vše titěrné. Vůně konifer a jarního života táhne laskavě mezi kmeny a za několik okamžiků nezbude tu stopy po dramatickém monologu a jeho všedním zakončení. Ostatně, rozumná sebevražda, to není ani zákeřná vražda, ani nenadálé neštěstí, které dojímají a znepokojují, to je velmi prostý skutek jako odchod z hlediště, když hra nás nudí nebo se nám protiví. Nemyslím, že bych zachraňoval sebevraha, který by o pomoc nevolal. Srdce v nouzi, nevědouc kudy kam, řekne si: dosti. To je zcela v pořádku. Horší jest, že ta nouze srdcí je dnes tak příliš obecná.

Nevím, proč se ten mladý muž zastřelil, jako nevím, proč den předtím skočila do naší veselé říčky jedna smutná paní. Není mi konečně nic po tom. Zato vím však, že dnes příliš mnoho lidí páše sebevraždu, poněvadž jejich srdce příliš snadno ocitá se v nouzi. Průměrný dnešní člověk, zejména z měšťanstva a z vrstev k němu se deroucích, je cosi nepevného, nestálého, nemorálního, existuje bez vnitřní opory, žene se vpřed slepě a horečně, ale první větší překážka vyrazí jej z dráhy a zabije.

Bylo již napsáno mnoho románů obírajících se psychologií soudobého člověka, ale román pravého dítěte naší doby nebyl ještě napsán, román jedné z těch nesčetných obětí honby za takzvaným úspěchem, jak se mu dnes rozumí.

Labyrint světa se navýsost zdokonalil; ráj srdce však zdá se v něm nenalezitelný aspoň pro všecky, kdož nestojí v jistém smyslu mimo svou dobu nebo nad svou dobou, která o všecko se jim stará, jen o ubohé srdce lidské nikoli.

Snaha po demokratizaci všeho zabíjí demokracii. Máme všeobecné vzdělání: tomu se rozumí povšechně tak, aby lidé věděli co nejvíce toho, čeho věděti nemusí, čeho věděti nepotřebují a následkem toho nikdy věděti nebudou pořádně. Osvícenost a kultura vidí se v mozcích nabitých fragmenty z populárních příruček. I na dědině potkáte

lidi, z nichž teče vědění jako po provázku, páté přes deváté, astronomie, chemie, fyziologie, medicína, botanika a ovšem vysoká politika. Upotřebují svých vědomostí jen potud, že jimi trýzní každého, s nímž zasednou ke stolu; jinak jsou také zcela neupotřebitelné. A čím více roste povrchnost ve vlastním oboru, tím více množí se chuť do všeho mluviti. Neboť pořádný demokrat myslí si, že musí všemu rozuměti, a doba jest ochotna věřiti, že všemu rozuměti může. A tak myslí si každý, že jest něco lepšího, než co skutečně jest, a poněvadž praktický život odkazuje pravidelně a přirozeně každého do jeho mezí, ševce, aby se držel svého kopyta, tvoří tyto batajlony zneuznaných vševědů armádu nespokojenců a zoufalců.

Sem patří také vzpoura žen, která v podstatě rodí se z téhož bludu. Také ženy počínají si nacpávati mozky všechutí domnělého vědění, která jako mixed-pickles hraje všecky barvy, ale nechutná bohužel sladce. Také ženy myslí si povšechně, že jsou něco lepšího, než co skutečně jsou, a vidí se povolány k velikým světoborným činům, jichž předchuť tušíme v řádění sufražetek. A zanedbávajíce svá povolání, hrnou se do vřavy s válečnými hesly a z posledních útočišť pro nemocná srdce činí bitevní pole, přispívajíce statečně k všeobecnému zdivočení, zoufalství, znemravnění a k rozkladu.

Nejvíce individualismu máme tam, kde chybí individuality, kde chybí pevná půda pod nohama a víra v kteroukoli skutečnou oporu srdce. Osvícenost a kultura, mozek na pravém místě a srdce na pravém místě přikazují, aby člověk hledal moudrost a štěstí ve svých mezích, aby se snažil pevně zakořeniti se v půdě, která mu byla vykázána, aby se nedal svésti chimérami doby, jež jsou mu namlouvány, ale nepocházejí z jeho vlastního nitra. Tak osvícený a kulturní může býti a býval sedlák, kupec, řemeslník, měšťan, tak osvícenou a kulturní může býti a bývala i žena, dokud dbala více své důstojnosti po boku mužově než emancipačních hesel. To bylo ovšem v dobách silného idealismu a smyslu pro ráj srdce. Dnes však místo osvícenosti a kultury vládne takzvané vzdělání, vzpoura

za každou cenu, snobism a paškvil individualismu a v nich pramení nejvlastnější životní metoda naší doby: horečná honba za takzvaným úspěchem.

Povšímli jste si již, och, zajisté jste si povšímli oné literatury, která v nesčetných variacích pojednává o úspěchu, učí, kterak člověk rychle a snadno stane se milionářem, anebo líčí tónem pastorských kázání život Carnegiů a Morganů. Je to literatura stejně směšná jako demoralizující, ale jde jistě na odbyt a vynáší svým nakladatelům. Neboť, prosím vás, kdo by se nechtěl stát milionářem? A píší ji lidé, kteří nic nemají a nic nejsou, to mohlo by vzbuditi podezření v prostém člověku, který kupuje tyto brožurky a knížky. A kdyby byl schopen kriticky uvažovat o tom, co v nich četl, přišel by na stopu podvodu. Neboť nemravná je tato literatura, poněvadž hlásá beze studu evangelium velkokapitalismu chudákům, kteří mají sotva na nejnutnější své potřeby, poněvadž učí zbožňovati Zlaté Tele ještě více, než se dosud děje, a poťouchlým slohem kazatelů zdrželivosti, kteří nejsou zdrželivi ve stavění domů za krejcárky svých posluchačů, štve lehkověrné za chiméru snadného zbohatnutí a postavení na světě — a jest i očividný švindl, poněvadž předstírá toliko poučení, jehož dáti nemůže. Lidé, kteří se živí škrabalstvím nejnižšího druhu, slibují tu prostému muži, že ho učiní milionářem nebo hrabětem, ale o cestě k bohatství nebo k společenské kariéře vědí méně než slepý o barvách. Chceme-li míti prostý úspěch ve svém povolání, musíme buď konati dobře a poctivě svou práci, anebo švindlovati. Jiné cesty není a jinému nikdo nás nenaučí. A velikost našeho úspěchu závisí na našem talentu, a nikoli na tajemství, které nám může odhaliti Petr nebo Pavel.

Četl jsem nedávno dobrá slova o této hanebné literatuře: „Mravokárci denuncují neustále knihy, které vzbuzují smyslnost; co však říci o knihách, které vzbuzují mnohem sprostší vášně lakoty a domýšlivosti? Před sto lety měli jsme ideál práce, říkalo se, že se všichni prací a pílí staneme pány. To bylo klamné, ale aspoň mužné, a obsahovalo to malou dávku mravní pravdy. V dnešní době nedopomůže přičin-

livost chudému člověku k bohatství, ale snad k sebeúctě. Dobrá práce neučiní člověka bohatým, ale dobrým dělníkem. Ideál práce nesoucí požehnání pocházel z malých a skrovných ctností, zajisté, ale přece ze ctností. Co však říci o tomto evangeliu této nové ‚práce', která nepochází z jejích ctností, nýbrž do jisté míry z jejích neřestí?"

Řekněme o něm, že se stalo obecným evangeliem občana obecného a zavléká člověka v strašlivý labyrint zvrácenosti a mravní bídy. Občan obecný žene se za úspěchem, který jest však něco zcela jiného než odměna dobré práce a moudrého života; jest chimérou, ztělesněnou v Rothschildovi nebo ve Vanderbiltovi, v některém velikém průmyslníkovi nebo v slavném diplomatu, odvádí od nejvlastnějšího povolání a od dobrých bohů, a poněvadž sotva stotisící z těch všech hrnoucích, ženoucích, řítících se má opravdu talent k tomuto úspěchu, jest cesta občana obecného pokryta zoufalci a mrtvolami. Kvůli chiméře úspěchu spálil za sebou všechny mosty vedoucí do ráje srdce, a jeho srdce, ubohé lidské srdce, vyvedené náhle z klamu, neví kudy kam, a neřekne-li rozumné Dosti! a nezastaví-li dobrovolně svého tlukotu, rozmnoží leda spráskaná srdce zločinců a prostitutek...

Ale ovšem, my ostatní, kteří nemýlíme se aspoň v tom, že nemáme talentu měniti všecko dotekem své ruky ve zlato, a kteří více než v Úspěch věříme v ráj srdce a jeho dobré bůžky, — my jsme blázni.

Dobře, dobře! Byli bychom docela šťastni ve svém bláznovství, kdyby neřest občana obecného neotravovala nám často tak nesnesitelně atmosféry, nekazila hodných spoluBližních, nepomáhala mravně ubíjet národa. A kdyby nás bylo o trochu více. Seděli bychom u krbů, kde nás chrání bůžci umění, anebo leželi bychom v lesích, kde nad námi bdí kozonozi a lesní ženky, a usmívali bychom se a čekali, až nemocní se uzdraví a ochladnou.

Ostatně my se usmíváme. To je právě to. Po všech zlých okamžicích, po největší nouzi srdce najdeme zase cestu zpět k ráji srdce. Kniha, obraz, slunečný den, dobré slovo milenčino stačí nám k tomu. Dobří bozi bdějí nad námi.

A tu se tedy usmíváme. Tak dobrácky někdy! A zase trochu ironicky. Člověk, který se žene celý upocen za chimérou, poněvadž je to chiméra doby, je vždycky trochu směšný. I když máme neveselou vyhlídku, že zítra nebo pozítří přijde se k nám zastřelit.

Teď se například usmíváme diplomatům. To jsou také lidé ženoucí se za Úspěchem; sebevraždy bohudík (nebo snad bohužel?) pášou zřídka...

A pohleďte, mezi námi blázny nejbláznovatější jsou sběratelé. Občan obecný rád se jim posmívá. Někteří jsou snad trochu potrhlí. Znám jiné, kteří našli tu ráj srdce. Ba jsou to lidé osvícení. Od jednoho dostal jsem tuhle dopis jistého lipského sběratele, Němce. Píše ten blázen: „Divíte se, že jako Němec příliš živě se zajímám o slovanské umění a umělce: to pochází z toho, že mám nezvratné přesvědčení, že evropská kultura vznikne teprve úzkým spojením germánského a slovanského světa myšlenkového a citového, pak, poněvadž slovanské umění, pokud je znám, zdá se mi rovnocenné s uměním germánským. Cítím se prost veškerého hloupého šovinismu, který jen ve tvoření vlastního národa vidí dobré a pozoruhodné, a mohu proto bez předsudků zkoumati a chutnati umění cizích národů. A stejně vede se mi i na politickém poli. Ještě dnes nepovažuji to za žádné neštěstí, když Černá Hora podrží si Skadar; jest mi a bylo mi nesrozumitelno, proč evropské velmoci tancují podle... píšťalky (neboť nedá se mluviti přece o všech rakouských touhách při těch miliónech Slovanů, kteří v Rakousku bydlí). U všech dobrých Evropanů platí dnes Nikola za jediného muže v Evropě...“

Och, tihle blázni! Mluví někdy jako docela malé děti.

Hledím na kvetoucí hrušku před mými okny, jako bílý plamen chvěje se v soumraku. A usmívám se. A mír mám v srdci.

IX

PROSTÝ KOMENTÁŘ

Mám náladu velmi melancholickou. Ochladilo se, nebesa jsou zamračena, země je mokrá. A já byl zklamán v nejhezčích nadějích. Maminka Starost chodí za mnou jako stín, skuhrá a fňuká, otravuje mne na duchu i na těle.

Ze zoufalství plaším veverky, chodím na konvalinky a sbírám brouky. Maminka Starost neleze ráda po stráních a v lesích ode mne obyčejně uteče. Ale sotvaže sejdu opět do dědiny, už mne drží.

Tedy uchýlím se do svého doupěte, podepřu si hlavu a myslím si, jak by to bylo pěkné, kdyby... kdybych místo po nohou uměl chodit po hlavě. Kterak by se všecko změnilo! Psal bych verše jako Antonín Klášterský a dostal bych rok co rok cenu z Akademie. Psal bych povídky a romány jako K. V. Jeřábek a byl bych zván na farské hostiny. Ohýbal bych hřbet před finančním referentem markrabství moravského a jinými mocnostmi, nečekal bych od nikoho dobrou práci a nebyl bych tedy zklamán, pročež bych také nekritizoval, zato dobře bylo by mi placeno za špatnou práci. Viděl bych svéráz Moravy v lásce k folklóru a klerikalismu, byl bych konzervativní, posílal bych kondolenční a blahopřejné telegramy, jezdil bych jako zástupce úctyhodných spolků ke kladení základních kamenů, k slavnostním odhalením a vernisážím — moje jméno nemizelo by z denních zpráv. Nebyl bych také blázen a člověk napolo kočovný, ale měl bych domek v Žabovřeskách a byl bych řádný státní, zemský nebo samosprávný úředník. A pak tedy měl bych i — moravský domovský list.

Hohoho! Jak si vzpomenu na tenhle úřední dokument, hned je mi skoro veselo a div si nezatančím pod šibenicí, na kterou šelma osud rád by mne zase jednou pověsil. Na českých literárních historicích jest teď, aby si dobře zapamatovali letošní rok. Léta Páně devatenáct set třináct počal v moravské odnoži české literatury hráti důležitou úlohu domovský list. Bude bezpochyby konstatováno, že tomuhle

úřednímu papírku nikdy se ani nezdálo o takové cti. To nevadí. Co nebylo, může být, řeklo si Moravské kolo s krásnou odvahou.

Měl bych vlastně míti náladu ještě černější, vzpomenu-li této historické události. Vždyť znamená pro mne, že zemská pokladna moravská se přede mnou navždy uzavřela. Mámť domovský list pražský a pochybuji, že některá moravská dědina bude někdy chtíti mermomocí vnutit mi svůj domovský list. A já se ovšem nebudu ho domáhat, neboť nejsem si zcela jist, zda bych na stará kolena v případu potřeby nedal přednost pražskému chudobinci před kolovrátkářstvím na bilovské silnici.

Přesto je mi do smíchu. Každý šalamounský rozsudek lechtá myslím poněkud naše bránice svou prostotou. V Moravském kole si řekli: Poněvadž zasloužilost o Moravu jest pojem příliš neurčitý, nahradíme ji spolehlivou úřední listinou, jejíž smysl je nepochybný. Molodci! Co si řekli mimo to, mezi čtyřma, šesti nebo osmi očima, toho nevíme. Ale tušíme to mnozí. A tu je nám ještě více do smíchu.

Ostatně, možná, že se mi někdy zasteskne po zemských korunkách moravských, až moji věřitelé budou nepokojni. Tu si snad řeknu: To má člověk z toho, když se neobětuje pro vlast. Kdybych se byl měl méně rád a kdybych byl trpělivě konal vše spolu, co literáti podle domovského listu moravští konají, nebylo by došlo na domovský list. Toť než odplata, ortel nade mnou. A nad několika nepřivábitelnými, jichž talent je nebezpečný.

Tedy morálka? Obětujme se pro vlast.

*

Napsal jeden český kritik: „Ke kritice, přesně mluveno, má právo jen ten, kdo se narodil k obdivu a uctívání a byl v nich zklamán a zrazen.“ V těchto slovech je velmi mnoho pravdy. Poznal jsem jejich správnost na sobě, ač nejsem kritik a píši své poznámky jen tu a tam příležitostně, jakoby in margine. Nuže vím, mnoho-li krásných možností je stále ještě v českých zemích mezi lidmi, v literatuře, v umění,

ale vím také, kterak u nás všecko mladé, zdravé a silné umlčuje se, ochuzuje se o vzduch, aspoň tak dlouho, dokud se nepřizpůsobí konvenčnosti nebo neuvadne nepřízní. Měl bych trpký život, kdybych se nedovedl obdivovati lidskému dílu, kdybych i na rodné půdě nečekal stále nové zázraky lidského ingenia. Když jsem nejmalátnější a nejzpráskanější, často jediný odstavec v knize, jediný obraz v sešitě stačí probuditi mne k životu a k mému nejvlastnějšímu povolání, jímž jest milování a uctívání všeho krásného a — nenávidění všeho, co se staví do cesty pochodu krásy a ducha. Ale čím ochotnější jest člověk k lásce a obdivu, tím hlouběji dotkne se ho zklamání a tím prudší a spontánnější výraz dává svému rozčarování. A není-li přirozeno, že pociťujeme někdy dvojnásobně své zklamání u nás, kde špatné má stále tísnivý vrch, a není-li nutno, abychom s celou prudkostí ničili všude chatrnost, když‌tě doba šetření pro náš mužný národ dávno pominula? Kdyby bylo u nás již všecko na pravém místě a jasny všecky hodnoty, kdyby na jedné straně byl tábor slepých a na druhé tábor vidoucích a ochotných prohlédnouti, pak mohli bychom klidně jíti mimo chatrnost, které by se klaněli jen lidé neschopní viděti a která byla by bez vlivu a nebezpečí. Ale dosud leží u nás všecko páté přes deváté, naše kultura — aspoň umělecká — batolí se jako nemluvně na nejistých nožkách, lidé týmiž ústy chválí krásu i její paškvil, haní chatrnost i nepochopenou sílu. Proto je nutno tříditi, a nemilosrdně. Nebáti se vyslovit své zklamání třeba včerejšímu miláčku.

Jen kdyby lidé tak zatvrzele nehledali za každým projevem kritickým něco malicherně osobního! Obviňují tím velmi často toliko svou soudnost. Neboť tomu, kdo umí čísti, posouditi čtené, praví věta více než její slova a strana více než její věty. Říkají nejen to, co autor mínil, nýbrž prozrazují i, jak to autor mínil. Všecka nejistota a záludnost, ale i poctivost a upřímnost jest z nich zjevna.

Kdybych byl bohat a nemusel psáti, nepsal bych ani pětinu toho, co píši. Věnoval bych se především svému povolání: hledal bych krásné věci, krásné krajiny, krásné obrazy, krásné knihy a snad i krásné lidi a uctíval bych je.

Nicméně i tehda bych psal. Například báseň tu a tam, vzácný plod svátečního dne. A ještě něco bych psal zcela jistě, neboť neodolal bych: dravé výkřiky proti chatrnosti, která ubírá vzduch a živnou půdu kráse. A kdybych byl bohat, žil bych někde daleko mimo literáta obecného. Pak by mi lidé snad věřili, nehledali by u mne malicherné ješitnosti nebo pomstychtivosti. Již proto, že jsem bohat.

*

Malé nepřátelství položil osud mezi mne a pana Otokara Štáfla, oficielního grafika našich velkonakladatelů. Neznáme se osobně. Řekli jsme si jen jednou mimochodem pravdu. Napsal jsem o panu Štáflovi, že je dobře situovaný mladý muž, který okouzluje lidi pohostinstvím, kteréžto vlastnosti nestačí však, aby z něho učinily umělce. Pan Štáfl vzpomněl si na „rytíře bez bázně a hany" a přímo i nepřímo obvinil mě, že jsem proti němu, poněvadž jsem pro V. H. Brunnera, Bendu a Kyselu, a že jsem proti velkonakladatelům, poněvadž jsem s takzvanými nakladateli soukromými. Což jest svatá pravda, jako jest pravda i to, že pan Štáfl nic neumí.

Kdyby byly u nás normální poměry v tomto ohledu, jako jsou v Německu, kdyby naši mladí grafikové — mluvme jen o těch —, jakmile dokáží, že něco dovedou, našli ihned řadu trvalých zákazníků, obchodních firem, nebo dostali profesuru na grafické škole, jakou mají v Německu E. R. Weiss, Ehmcke, Tiemann a mnozí jiní, jimž naši mladí umělci Brunner, Benda, Kysela jistě se vyrovnají talentem, když ne ovšem počtem vynikajících prací, k nimž nebyla jim dána dosud příležitost, kdyby naši zákazníci, zejména oficielní nakladatelé, neosvojovali si navýsost nepříslušného a nadutého práva mluviti skutečnému umělci do každého obrázku, do každé linky a do každého záhlaví, — krátce, kdyby naši mladí umělci mohli se snadno a řádně uplatniti všude, kde k tomu jest nadbytek příležitosti, nenapadlo by mne a nikoho uměnímilovného, abychom se interesovali o diletanta, který své ornamentíky a kresby shání po všech koutech a namáhavě skládá jako pan Štáfl.

Naši grafikové a knižní architekti — kterýžto titul můžeme jim směle přiřknouti, zejména Bendovi a Brunnerovi — snadno a jistě zvítězili by nad chatrnou secesničinou, jako zvítězili nad ní grafikové němečtí. Ale u nás směrodatní činitelé potácejí se mezi starým copem a nejprázdnější „secesí", smysl pro dobrou ilustraci jest u nich zcela ubit a ke krásné knize nedostanou se dříve, dokud vliv Německa je k tomu nedonutí. A přece v podstatě moderní grafiky, zejména knižní, není nic, co by mohlo naraziti na odpor obecenstva i zcela neinformovaného. Je to tedy pouhá duševní lenost, která se nechce vyšinouti ze starých kolejí, ona duševní lenost, která stála v cestě i celé české moderní literatuře, jež se vyvíjela proti vůli a přes nepřízeň oficielních korporací a nakladatelů, odstrčena do soukromých podniků v zastrčených ulicích. Moderní grafiku stíhá týž osud, ač německý příklad mohl by otevříti oči i neschopným českým obchodníkům právě u nás, kde pro každou pitomost do Německa se chodí.

Nuže, v takové situaci dráždí člověka, vyskytne-li se vedle kovářů kováříček, vedle umělců diletant a reklamista, který má ihned pohotově ruce, uráčí-li se některému šéfovi papírové firmy zakoketovati si s krásnou knihou nebo s bibliofilií, a který neovládá ani nejprimitivnější kreslířské techniky, neřku-li nějakého svérázného grafického stylu. Zato má styky a vliv. A rázem stane se oficielním reprezentantem českého knižního umění. Pochopil cenu reklamy. V Českém světě vyjde jeho podobizna, v typografické Ročence (jinak publikaci záslužné a pěkné) píše o něm kamarád jako o spasiteli moderního českého dřevorytu a do vídeňské ročenky exlibrisové dá celý legion pestře potištěných papírků (zadarmo, jinak to neberou). Tak se u nás rodí z ničeho hodnota, jejíž faleš může po celá leta paralyzovati vývoj vkusu u nás i dobrou naši pověst v cizině. Neboť skutečné hodnoty krčí se v přítmí.

Mám přítelíčka, literáta; na jméno mi přijíti nemůže. Zato však pilně mne čte a vidím sám, jak dobře vše si pamatuje. Píše verše, nad nimiž laik může být na rozpacích, čí jsou, zda moje nebo jeho. Pan Štáfl je mu velmi

blízký. Vytýká mi, že se obdivuji takovému Brunnerovi, ale sám zapamatoval si jeho titulní listy k Mussetově hře Andrea del Sarto tak dobře, že jich kusy (velmi toporně bohužel) přenesl na obálku pro nejnovější Vilímkovu senzaci...

Ech, těžko nekřičet! Ale jeden pořádný veliký nakladatel by to všecko spravil. Potřebujeme jen jednoho silného berana, a ovce půjdou za ním. Kdyby tak Mánes chtěl! Jest na dobré cestě, má Bendu a jiné nebylo by snad nesnadno získat.

*

Nu, když jsem u Mánesa. Slitoval se nad mou Knihou lesů, vod a strání a vydá ji po prázdninách. Bude to první (och, té ironie osudu!) moje kniha rozumně a pěkně upravená. Ze všech nábožných přísloví mám v oblibě jen jediné, které se mi osvědčuje: Když jest nouze nejvyšší, pomoc boží nejbližší. Tentokrát pomohla mi skrze Mánes, skrze koho nebo co pomůže mi zítra?

Kniha lesů není nikomu dedikována. Hm!

Šel jsem kdysi s jedním literátem podle domovského listu moravským a potkali jsme bývalého známého mecenáše. „Pane doktore," povídá literát, „dejte mi na prázdninovou cestu; věnuji vám za to svou knihu, která je v tisku." Bylo to řečeno s nejvážnější tváří a docela vážně míněno. Mecenáš vymluvil se ovšem na veliké ztráty. Jinak byla to však pěkná scéna z anno domini.

Hm! Kniha lesů není nikomu dedikována. Hlastež se, mecenáši! Či je opravdu konec i s touto romantikou? Dám tu dedikaci lacino. Za malou cestu do Japonska. Nebo větší do Afriky. Spokojil bych se také s některým pěkným jižním ostrůvkem. Hlastež se, pánové a dámy!

*

Je chladná noc. Mokrá země posílá mi otevřeným oknem melancholickou vůni. A já sedím a smutek střídá se u mne s divným humorem jako zima a horko u člověka v zimnici. A maminka Starost sedí za mnou a skuhrá.

X

ŘEKNĚME TŘEBA: O VĚDĚ A IDEALISMU

Odpočívám po životě lesním jako po pěkné opičce. Chlad pokoje činí velmi dobře hlavě poněkud rozpálené a kůži leckde rozedrané; rozvážnými pohyby a mírným protahováním udobřuji bolavé údy. Bylo toho také trochu mnoho včera. Od božího rána až přes půlnoc obcoval jsem s přírodou a s lidmi, kteří, když mají v ruce sekeru, nebojí se ani čerta, natož nějakého pořádného suchého stromu. Prolézali jsme houštiny skoro panenské; pytláci mají tu doupata a my měli pytlácké laskominy. Nahoře v Maložíně uhryzovali jsme kus vepřové, ležíce v trávě a naslouchajíce kosům a drozdům: to byl náš oběd. Také jsme pracovali s dřevem. A v noci všecky hvězdy byly na obloze, ale velmi vysoko, a my naslouchali u vody, kterak poskakují pstruzi... A tak jsme okusili nejlepšího květnového slunce i pěkného chládku. To byl zase jeden náš den — zhruba řečeno. Neboť podrobnosti si nechám pro sebe. Putoval jsem po dvou, po všech čtyřech, po zadku i po břiše — po břiše kanálem naštěstí dosti suchým —, zkrátka moje údy mají příčinu k nespokojenosti, a proto odpočívám.

Dnes odpočívám ovšem hned po ránu. V minulých dnech odpočíval jsem obyčejně až odpoledne, poněvadž toulal jsem se jen dopoledne. Ale toto odpočívání způsobilo, že jsem pomalu přečetl Novotného České dějiny, to, co vyšlo, a že jsem jako řádný čtenář měl o přečteném nějaké myšlenky.

Nestává se příliš často, že vezmu do ruky knihu takzvanou vědeckou, zejména z oborů, z nichž už ve školách míval jsem milosrdnou čtyřku. Čtu raději pohádky a v poslední době opět i básně. Což ovšem neznamená, že to doporučuji jako věc následováníhodnou. Touha po vzdělání je ušlechtilá touha. A každý z nás je zvědavcem v některém oboru. Já toliko nechci býti příliš zvědav. Zajímají-li mne „krásné futuristické zuby“ Marinettiho a talent Picassův, nemyslím, že proto je nutno i, abych se zajímal o konstrukci

aeroplánu, o chemické složení salvarsanu, o hloubky německé energetiky Ostwaldovy nebo o cifry stejně německé Brücke. Tu stačí mi pouhá a milá fakta: že člověk létá, že není jedinou spásou lidstva rtuť a jod a že Němci dobývají světa, jak mohou: imperialismem, socialismem i jednotným formátem.

Před Novotného Dějinami četl jsem nějakého starého Robinsona, velmi zbožného a mravokárného, a právě proto snad dokonale zábavného. Pookřál jsem citelně, a když jsem četl, kterak ten dobrácký pohan Pátek utíkal před rohatým a vousatým strašidlem, které ho chtělo o život připraviti, anebo, spatřiv poprvé vařící vodu, kterak, když v největším varu ze všech stran kypěti počala, přišel on na ten pošetilý nápad, že snad nějaké živé zvíře tam býti musí, které tu vodu ven vyhazuje, a tedy, aby tomu zabránil, strčil do ní kvapně ruku, chtěje je chytiti, načež v tom okamžení počal tak silně křičeti, že se ta skalní zeď třásla, — tu slzy smíchu jako hráchy stékaly mi po tvářích. Nehledal jsem ovšem, bera do rukou Novotného Dějiny, podobné zábavy. Věděl jsem, že sahám po knize vědecké, která mne může toliko poučiti. Ale na jednu věc jsem zapomněl, že totiž vědecká pravda, tato přísná a nemilosrdná bohyně, která mluví více pod čarou než nad čarou (což ve vědeckých knihách jest něco zcela jiného než v novinách) a nemá slitování s lidmi, kteří milují pohádky, jest někdy bohyní velmi, velmi zarmucující. A tak když jsem dočetl, zejména partie o říši Svatoplukově a o říši Boleslavově, řekl jsem sobě a pro sebe asi toto: Jest ovšem pravda, že zdárný syn národa má znáti dějiny jeho a vlasti své, ale není věru třeba, aby o nich věděl všecko nebo jen to, co vědí historikové.

Novotného Dějiny jsou jistě práce nad jiné veliká a vážná. A tím potřebnější, že národ náš má ve světě takové přítelíčky, jako jest — promiňte — Bachmann. Rovněž jest bezesporno, že vědec musí jíti jen a jen za svou vědou a její pravdu, i sebe nepříjemnější a ohyzdnější, uváděti do světa dočista nahou. Ale — když přece jen vědecká pravda není celá pravda, ba dokonce jest jen horší její polovina.

Nevím, jak se vedlo a povede jiným, ale mně bylo jaksi zima po přečtení toho prvního svazku. Něco snad zavinila nepřiměřená předchozí nálada. Ale nikoli všecko. Pozoroval jsem: chladný, nemilosrdný mozek psal tuto knihu. Mozek historikův, jaký má býti. Dokonce řekl jsem, že jistý silný požitek bude nám poskytnut možná později, při některých partiích novějších dějin našich, budou-li zpracovány stejně přímě. Autor hledí, jak se mi zdá, rád ostře pod motivy zdánlivě náboženské a ty skutečně náboženské analyzuje bystře. A přece ta zima!

Je to přirozené. Předností vědeckých dějin Novotného jest chladný mozek, který je psal; předností naší, předností národa nebylo by, kdybychom na své dějiny hleděli se stejně chladným — srdcem. Historická věda jest věcí historiků, národní dějiny jsou věcí národa. Historická fakta jsou jen jedna polovina národní historie, její kostra, které národ a jeho básníci dají a musí dáti tělo, její tělo, jemuž oni dají a musí dáti život, druhou polovinou.

Nejen věděti, také věřiti musíme, abychom měli o všech věcech pravou představu. Pravda a legenda se doplňují a společně tvoří svět. Praví nám snad suchý a věcný přírodopisný popis vlašťovky, čím nám vlašťovka skutečně jest a vždy bude? Mezi vědeckými fakty jest příliš mnoho vědou nevyplněného a nevyplnitelného místa. Mezi kvetoucí růží a vzduchem, který ji obklopuje, jest například krása.

Máme nohy na pevné zemi a hlavu ve volném vzduchu. Čím pevněji stojíme, tím je hlava svobodnější. Tak doplňuje se nejlépe věda s vírou.

Historická věda nemůže překážeti tomu, aby nerostly legendy a povídky o hrdinech. Naopak, vzájemný zřetel jest výhodný pro obě strany: legendy získávají pevnou půdu pod sebou a věda přestává býti mrtvou a koná své poslání národní. A podobně je tomu ve všech ostatních oborech. Věda je sama o sobě nedořeknutím; teprve ve spojení s idealismem stává se pákou budoucnosti. Věda mohla by konstruovati stále nové modely aeroplánů; kdyby nebylo hrdinů, kteří riskují život, lidstvo by nelétalo. A jak směšní a malicherní byli bychom, kdybychom každého takového

hrdinu dávali pod mikroskop s tisícerými proč a zač a nespokojili se prostě tím, že byl hrdina! A jak směšní a malicherní jsme, činíme-li to skutečně se svými hrdiny! Odpusťte špatnému přirovnání; ale jen bídní lidé, chorobní, dekadenti nimrají se s každým jídlem, obhlížejí je ze všech stran, hledajíce všude chlup; zdravý člověk slupne všecko, co dobře voní a dobře chutná a není jedovaté.

Mnoho se mluví dnes o poměru vědy k idealismu. Hledají se křivolaké cestičky ze zmatku zaviněného úpadkem mravního prestýže, jemuž těšila se náboženství teologické teorie, jak říká prof. F. Mareš (jehož poněkud kněžsky nabubřelý sloh je často příliš nepříjemný).

Mareš má velikou pravdu, bojuje-li proti nekritickému přejímání německého monismu českou inteligencí a českým dělnictvem; mýlí se ovšem, myslí-li, že dělnictvo hledá tu nové náboženství, kdežto inteligence pochvaluje si jej toliko pro jeho materialism. Mezi dělníky zanesen byl monism přece inteligencí a nějaké to monistické dělnické sdružení v Praze založené jest také jen dílem inteligence. Celé to hnutíčko v českém dělnictvu jest jen nový a zjevný důkaz mravního úpadku českého socialismu, který ztratil všecky své ideální síly a mravní hodnoty a splynul mravně se soudobým „materialismem“ měšťáckým; energetický imperativ ovšem ho neobrodí. A hledají-li dělnická srdce opravdu útěchy v nejnovější německé moudrosti, svědčilo by to jen pro to, že sladká moudrost zdravého socialismu a jeho ideály odešly z nich nadobro.

Ale celý ten český monism, tak nečesky po Němcích nápodobený, jest jen suchá a neživotná spekulace povrchních mozků, které chápou se u nás ihned všeho, o čem zaslechnou. Poněvadž Bergson je méně blízký a přístupný, žije Ostwald. A pak je to ovšem krásný německý systém a člověk může platiti za jeho přívržence a filosofického ducha, když dovede zpaměti násobilku světového formátu.

To u nás potrvá jen, dokud Němci nepřijdou s něčím novým. A nepůjde to za plechové odznaky do kabátů.

Mareš mluví bohužel příliš mnoho o náboženství, o poušti ateismu a materialismu, o brutální přírodě. Jest hoden

státi se apoštolem nového ismu. To by nám však nepomohlo.

Nejsem filosof. Nemyslím o jak, odkud a proč. Příliš mě zajímají bližší věci. Nemudruji o záhadách světa, nedomýšlím se, že je pochopím intuicí. A tak jen věřím, že vše, co má pohlavní pud a jiné podobné pudy, má také pud k idealismu, touhu po rozkoši etické a estetické. Někde je bezpochyby ukrutně nepatrná, jinde, zejména u lidí, často zvrhlá. Ale to nepadá na váhu. Pud je zde a člověk, poněvadž má vyšší intelekt, založil na něm ohromný a měnlivý soubor etických a estetických ideálů. Měnlivé. Jiné na Západě, jiné na Východě. Jiné v různých epochách. Jinými řídí se prorok, který před svou dobou jde, a jinými básník, který mimo dobu stojí. Jiné má dav celý ve své době. Pud sám je nestejně intenzívní místně i časově. Snad má svůj příliv a odliv, zimu a jaro. Například u národa. Náhle jme se odpočívati: národ má hrstku idealistů, kterých nikdo nenásleduje, a zástupy bařtipánů, po nichž opičí se davy.

Co jest pak činiti idealistům? Podporovati pud k etickým a estetickým ideálům všude, kde se vyskytne. Pranýřovati bařtipánství a jeho nohsledy všude, kde se vyskytnou. Jen neplýtvati však energií budováním nového systému, nového náboženství! Nikoli, z toho nevzešlo by nic lepšího, než byl náš starý školní katechism, ba ani přibližně nic tak dobrého. Ale přijde to jednou samo sebou.

Žijeme v době, kdy veliká, všecko strhující a jednotící idealistická psychóza není ještě možna. Socialistické hnutí ve svých dobrých dobách bylo tou poslední. A je dokonce v jistém smyslu krásou našeho světa — v němž jest ještě dosti idealistů —, že jeho idealism je tak mnohotvárný. Bařtipáni jsou ovšem všude stejní, jejich náboženství jest jen jedno. To je výhoda pro ně. Vládnou. Všeho do času však.

Jsem přesvědčen, že u člověka s vyvinutým pudem k idealismu projevuje se tento pud jako jiný pud, přes všecko, děj se co děj. Jsou i tu snad asketové: potlačují jej, zapírají, umrtvují; jsou stejně úcty nebo opovržení hodni jako asketové jiní. A tomu bylo tak od počátku a bude až

do konce. Těm, kdož touží po novém náboženství, po silném, souvislém a jednolitém idealistickém proudu, který by především davy strhoval a tvořil ony veliké věci, jež jediné ze společného úsilí velikého množství mohou vzniknouti a jež více než sama víra dávají pocit jistoty a mír srdce; těm, kteří jsou ještě trochu předčasni, pokud skutečně touží a nespekulují toliko, zbývá toliko odstraňovati, pokud je to v jejich rukou, zmatek tím, že například budou mluviti hodně přesně. Jeví-li se náboženství teologické teorie — jak praví Mareš, a správně — svobodné mysli evropského člověka nesrovnalé s jeho vlastní životní pravdou, odvrátil-li se proto od něho a obracel se k pouhé vědě, která ho rovněž neuspokojila —, pak je nutno, aby uznání tohoto faktu se všemi jeho důsledky ražena byla cesta pevně a bez kompromisů. U nás myslím vyplývá z toho příkaz rázného boje s klerikalismem, to jest s ateismem a materialismem zakukleným, a tedy mnohem nebezpečnějším než ateism a materialism vyložený, pokud ovšem těmto pojmům dáváme tak široký smysl jako Mareš, což jest nesprávno a připomíná to žargon klerikálů.

V užším slova smyslu nevylučuje ateism idealismu a materialism jest pouhá doktrína, která jen opáčnému teoretikovi, jako jest vitalista Mareš, může se zdáti pramenem zla.

A tu se mi zdá, že celý ten vědecký i quasivědecký spor o „duši", který u nás teď kvete, jest často plýtvání časem, jejž muži vědecky vyzbrojení a nejlepšími úmysly vedení mohli by využíti jinak, s větším ziskem pro národ. Ovšem směrem poněkud — choulostivějším.

XI

MLČENÍ A MLUVENÍ

Když má člověk sluch plničký ptačího zpěvu a volání, má velmi opovržlivé mínění o lidské vřavě a dává si pozor, aby zůstal stranou, hezky dalek, blíží-li se pokřik lidských zneužívatelů hlasu. Stává se mi to často, ale přesto neklamu se v tom, že se to zřídka děje jiným. Lidé nemají kdy naslouchati ptákům tak důkladně, aby jejich zpěvem naplnili si vrchovatě sluch. Tu a tam pochvalují si jej toliko jdouce mimo, spěchajíce mimo se svou vážnou starostí. Hlas lidský je pro ně tisíckrát důležitější, i když se ozývá jen, aby se ozýval. Ticho, to jest nepřítomnost lidského hlasu a lidského lomozu, jest pro ně něčím obávaným skoro jako žalář. Nic jim nepovídá, jeho písně a ševely nepronikají k jejich otrlému srdci, ohlušenému mozku; lidé mají dlouhou chvíli v tichu, snad se ho bojí také jako pokušitele. Pročež, bratře, s ptáky jest nejlépe býti sám. A s ptáky, občane, jest nejlépe neobcovati, máš-li spokojeně jíti za svými obchody. Ptáci jsou věru toliko ptáci, kdežto les affaires sont les affaires!

Jsem špatný obchodník, protože jsem dobrý posluchač ptáků; spořím velice s obdivem k člověku, poněvadž navýsost obdivuji se ptákům. Jsou tedy, jak vidno, ptáci někdy velmi nebezpečni. Neboť člověk má býti přece dobrý obchodník a má míti v úctě bližního, ba obecná morálka praví, že jej má milovati jako sebe samého, s tím ovšem omezením, že toto jest ideál, který v praxi bývá přistřižen dodatkem: kde můžeš, liskni ho. Ale já ani toho ideálu nevyznávám a všeobecně jest mi bližší „němá tvář“ než bližní. Ta němá tvář někdy tak zatraceně hezky a podivně zpívá.

Když v lese kos hlaholí čistě a sonorně svou tajemně milostnou píseň, když v zahradě pěnici klokotá v hrdle sladké šílenství, když v polích v ranním šeru neviditelní skřivani pozdravují nahoře nepřetržitým jásotem den a dole křepelka odpovídá jim podivným svým daktylem, když v lukách zrána a navečer chřastal vytrvale a monotónně

opakuje svůj zaklínací výkřik, — vari, lidský hlase! A musíš-li již něco říci, šeptej!

A to je právě to pěkné u ptáků a vůbec u živočichů, že cítíme plnou vnitřní odůvodněnost každého jejich hlasu a hlásku: netlachají nikdy zbytečně jako my lidé, ledaže člověk je tomu naučí. A pak jsou hříchem proti přírodě. Mně se aspoň protiví mluvící špaček. Ostatně i u živočichů, čím jsou mlčelivější, tím významnější jest jejich hlas, když se ozvou. Skřiváncí chvála boha jest jistě překrásná a hluboce podivná, ale oč mohutnějším ještě dojmem působí například štěkot lišky v ranní mlze nebo v šeru večerním, jak navýsost velebné jest ržání jelenovo!

Obdivuji se upřímně a neustále moudrosti zvířat, u nichž je všecko tak logické a nutné. Čím lépe některému rozumím, tím zřetelněji tohle cítím. A nejlépe to vidíme u jejich hlasu, nemohouce připustit, že nezkažený živočich může ho zneužíti. Jak vděčni měli bychom jim býti za to, neboť učinili by pravé peklo ze života, kdyby jako obecný člověk pociťovali potřebu pouštěti neustále svou hubu na procházku.

Náš černý kocour, který jistě v zamilovaných nocích dovede se nadšeně a vydatně účastniti hrůzostrašných koncertů, jak tichý a na řeč skoupý je v normálním životě! Ozve se vlastně jen ve dvojím případě: chce-li něco a způsobí-li se mu bolest. Pravidelně činí to něžně; spravedlivý výkřik vydá jen, šlápne-li se mu na ocas. Mimoto jen jednou pozoroval jsem, že promluvil. To když mu před nosem ulétl vrabec, na kterého číhal. Zamňoukl krátce a tiše, jako by sám pro sebe zaklel. Jinak mlčí, věda, že stačí, když se mu v očích pozná, co si myslí. Proč tohle lidé všeobecněji neumějí?

Nejsem ostatně fanatik mlčení. Uznávám, že lidé, kteří milují ticho a rádi mlčí, pocítí jednou za čas naléhavou potřebu vymluviti se. Nemáme konečně rozum k tomu, abychom se asketicky oklešťovali a vyklešťovali, nýbrž abychom nějak chytře regulovali svoje ctnosti a slabosti. Takové vymluvení se není ovšem bez nebezpečenství. Člověk odstraňuje ze sebe příliš nahromaděnou, obtížnou látku

operací trochu choulostivou, která sice vždy se podaří, ale nebývá stejně obratně provedena. Pro muže bývá hospoda operační síní.

Alkohol podporuje obyčejně odchod či odtok. Podporuje a někdy i zbytečně stupňuje. Člověk zapomene se v upřímnosti. Je to snad mrzuté někdy, ale žádné neštěstí. Zneužije-li toho osel, pěstující celoročně společenský tlach a nepotřebující tedy operace, čárky na pivním tácku jeho oběti jsou přitěžující okolností — pro něho. Jinak mám také tu zkušenost, že lidé, jejichž vymluvení ocitnuvšího se na scestí byl jsem svědkem, znamenitě se mi přiblížili lidsky. Ledakohos mám pro to rád, ač mi býval nepříjemný. Kdežto ti věčně zalezlí ve své ulitě jsou mi zatraceně podezřelí. Jejich nadšení připadá mi jako komedie, jejich oči a uši číhají jako tajní policisté nebo jako ženy píšící romány. Tito studení také jsou největší žvanilové: mluví stále a mnoho, ale nejméně z potřeby, poněvadž chtějí býti nejméně upřímní. Člověku, který musí se vymluviti, aby mohl mlčeti, mohou býti věru lhostejní jako kritikové. Ty doby mlčení a naslouchání, vykoupené vymluvením se, jsou příliš cenny, hlavně můžeme-li naplniti sluch ptačími zpěvy.

Jak je pak protivnou vřava! Jak nepříjemným lidský dav! Jak bolí lidský tlach, ba každé zbytečné slovo! Ale ticho hladí, ptáci zpívají a zvířata dívají se rozumně; nemůžeš se ani hněvati dlouho. Takovou tichamilovnou náladu měl jsem až do prvního volebního dne. Veletok politických tlachů protékal pomalu zemi, ale ke mně doléhalo jen vzdálené jeho hučení. Když zaznělo trochu silněji, trhl jsem sebou poněkud, ale léhal jsem pod buky a snažil jsem se mysliti na rytmy, které odevzdám budoucnosti, a nikoli na křik, který nám otravuje přítomnost. Házeli mi do okna také volební letáky; těch klerikálních jsem hned použil, ostatní házel jsem do koše. Ale myšlenky stávaly se poněkud neklidnými. Přicházeli lidé: půjdu-li volit. Nu možná, odpovídal jsem, vstanu-li včas z postele. To jsem ovšem již věděl, že vstanu včas. Ale věděl jsem také, že nebudu volit s naší většinou. A večer před prvním volebním dnem sedl

jsem a pomalu, skoro krasopisně psal jsem na volební lístek: Josef Hybeš...

Občanská povinnost? Chraň bůh: tomu se směju. Politická myšlenka? Snad. Ale hlavně: kulturní svědomí...

Byly doby v Čechách, kdy takzvaná mladá inteligence a sociální demokracie stály vedle sebe v boji o jisté kulturní hodnoty proti nacionální demagogii. Vzpomínám si často na jednu takovou schůzi (šlo o poměr Národního divadla k mezinárodním dělníkům), kde vedle Šaldy, Krejčího a jiných pokusil jsem se také uplatnit svou řečnickou chatrnost. Vidím, jako by to dnes bylo, přítele Dyka, který nám nechtěl rozuměti, stojícího pod pódiem a častujícího nás poctivými jizlivostmi. Kde jsou ty časy? Království má tohle za sebou. Sociální demokracie stala se národnější, nestala se kulturnější. A „mladá inteligence", až na několik vyjímek, je chladná a vypočítavá. Ale na Moravě opakuje se tohle jinak. Boj národnosti s mezinárodností byl přes veškeru přirozenost a nutnost některých momentů přece jen v podstatě nedorozumění: zcela správně usmíváme se dnes na Moravě starým šlágrům, dokonale již neupřimným. To, co bylo tehda v Čechách, u nás neopakuje se a opakovati se nebude; je to vyřízená věc. Ale ta naše nevyřízená není nikde nedorozuměním, není také bojem stran, táborů, mínění. Je to více, nepoměrně více, je to boj, v němž jde o život a smrt, o světlo a tmu, o prastarý útok a prastarou obranu, jejichž jevištěm není jen jedna země, jejichž jevištěm může se v každém okamžiku státi každá země — i Čechy, aklerikální Čechy, které tohle nemají ještě za sebou. Před sebou možná.

Byly v Čechách doby, kdy také anarchisté volili sociální demokraty: život byl příliš naléhavý, zásada příliš krásná. Proto se mi nedivte, staří kamarádi. Vím také, že volební porážka klerikálů, ani ta poměrná dnešní, ani ta veliká příští není všecko. Ale ona není také jen politický okamžik a politický fakt, nýbrž přirozeně i důsledek dlouhých let práce, důsledek nepolitického faktu, že v tolika a tolika moravských duších probudilo se kulturní svědomí. Osvícená země nedává mandáty klerikálům, to je jasné; ale musí

nám býti jasno i, že vzrůst osvícenosti nezáleží jen na rušení jejich moci mravní, nýbrž i na zlomení jejich moci zevnější, politické, která ostatně v našem případu je tou hlavní, poněvadž nemůže býti již pochybnosti o tom, že klerikály nedrží víra, nýbrž prodajnost.

Tak jsem tedy stanul s hlasovacím lístkem, s papírkem, který jinak z hloubi duše nenávidím, na dědině, kde mládež sháněla statečně hlasy pro „bratra" Langra. Myslil jsem si: je opravdu nutno býti mladým, abychom pomáhali klerikálovi oklikou přes br. Langra. Neboť k ničemu jinému nejsou přece na Moravě nár. soc. jenerálové. Snad jsem to i řekl. A snad mi bylo i líto několika hochů. A tak jsem se tedy dostal i na jednu voličskou schůzi.

Je to zlé, musí-li člověk od ptačích zpěvů do lidské vřavy. Ale musí-li? Je-li to už jeho osud? Bylo by to ještě horší, kdyby se znásilnil.

Ale u nás jsou voličské schůze tiché. Dvě hlučné, které jsem tu minule zažil, měl jsem sám na svědomí. Pan kandidát mluví klidně ke klidným pětadvaceti posluchačům. Vskočí-li mu někdo do řeči, to jen aby dokázal, že také něco ví o cifrách, o něž se kandidát opírá. Je to pokrokový kandidát a je mi ho líto. Namáhá se zbytečně. Z těch pětadvaceti pět bude jej volit, i kdyby tu nemluvil. Těch ostatních dvacet jest už prodáno dr. Dolanskému. Mlčí jako zařezaní. Proč jsou zde, ví bůh. Ale já v tu chvíli nenávidím jejich mlčení.

Nikoli, voličská schůze není místo, kde se mlčí. A mlčení těch dvaceti jest jako těžké mračno, pod nímž se člověk dusí...

Nynější volby mají provésti důkaz, že rozhodná a důsledná politika vede k cíli. Už jej vlastně provedly. O důkaz, je-li to politika správná, neběží. Lidé poctiví to vědí, a ti prodejní také. A kdyby ani toho nebylo: je směšno příti se o oprávněnost nezbytností. Ale nynější a všecky další volby budou míti ještě jeden význam více než politický. Přispějí citelně k znemožnění politického mlčení. Nutí a stále více budou nutiti lidi, kteří nechtějí promluviti, aby přece promluvili.

Mám rád lidi, kteří málo mluví. Nebývají mezi nimi lidé, kteří zmlkají, když je třeba promluviti. Ale s lidmi, kteří náhle a nápadně zmlknou, když hovor přejde na politiku, mám soucit. Jsou zbabělí zbabělostí smutnou jako někdy mlčení vězňovo v samovazbě.

Nic je neomlouvá. Že nerozumějí politice? Toho po nich nikdo nežádá. Že nerozeznávají den a noc? To je lež. Nejsou tak naivní, jak se chtějí zdáti. Mají mínění. Jejich odmlčování se jest příliš systematické. Kdyby byli docela naivní, nebáli by se. A oni se bojí. Jsou to často lidé, kteří kulturně pracují. Ale jich mlčení bývá docela nekulturní. Neboť každá kultura musí míti dvě tváře: odbornou a mravní; má-li jen tu odbornou, není to kultura.

Jiní mlčí z potměšilosti, jako těch dvacet z naší voličské schůze. Ti budou k řeči donuceni nejdříve.

Také o to jsou lepší ptáci a živočichové vůbec než lidé, že znajíce pravého mlčení neznají tohoto mlčení zbabělého nebo potměšilého. Jsou volní a upřímní. Proto je také tak volno a dobře dobrému člověku u nich...

Ještě týden a bude u nás pokoj. Pak už jen města budou ještě chvíli hučeti do mých potulek. Ale celkem vzato, ztratil jsem měsíc duševního klidu: vlast — adoptovaná bez domovského listu — vyplnila mi jej přímo i nepřímo vřavou, a já jsem klel a polýkal jsem vztek, a zase jsem měl radost, nu a všecko, co přinese taková chvíle. Ještě tedy několik dní: zase budu mít chuť chytiti za krk bratra sokola, který dům od domu agituje pro klerikála, nebo naplíti do tváře několika pokrytcům nebo říci několik pěkných slovíček sedlákovi, který ještě dnes věří advokátu panáčků. Pak se vrátím k ptákům a lesům, k blaženému mlčení, které má nicméně své meze. Poznal jsem také několik lidí, kterým jsem, jak teď vidím, příliš zdvořile děkoval za pozdrav. Vynasnažím se napraviti to. Mám rád jasno mezi lidmi. Také klobouk se přitom ušetří.

XII

OTEC BÁSNÍK A SYN SKAUT

Básník, starý, moudrý a dobrý, žil na malém statečku u městečka se zámkem a dobrým vínem. Syna měl v Praze na studiích. Básník psal a hospodařil. Syn studoval a snažil se jíti dle návodů oblíbených učitelů. A když vyslechl několik přednášek prof. Svojsíka a přečetl si článek Josefa Laichtra v Naší době (1. r. č. 9), stal se skautem. Trávil volné dny v přírodě s několika jinými nadšenci, s vakem na zádech, konal několikadenní partie po loďce, přenocoval ve stanu pod širým nebem, naučil se péci drůbež na rožni a přišíti si každý utržený knoflík. Debatoval o úkolech člověka občana, o účinném vlastenectví, o škodlivých účincích alkoholu a tabáku, ba i o pohlavních poblouzeních a otázkách náboženských. Učil se plovati, křísiti zdánlivě mrtvého, čísti v mapách, hoblovati a rozdělávati oheň s použitím pouze dvou zápalek. Když pak přišly prázdniny, stanul jednoho dne po několikadenním pochodu před svým otcem jako hotový skaut.

Starý básník věděl, že má hodného syna. Měl radost, když jej spatřil tak očadlého, zaprášeného a poněkud unaveného, předložil mu znamenitou rybí polévku, krajíc černého chleba s máslem, kus smaženého kapra a domácí uzeniny a půllitr kyšky, načež poslal jej odpočinout si. Navečer pak, když pan syn objevil se v čistém prádle a spořádaném obleku, pravil:

„A teď půjdeme do zámku na víno... popovídat si.“

„Nepiji alkoholu, otče,“ odpověděl statečně mladý skaut, rozpomínaje se tajně z předešlých let na pěkná posezení s otcem u dobrého vína, která o prázdninách opakovala se v zámku vždy jednou týdně.

„Cožpak jsi churav? Máš nějaké obtíže?“ tázal se rychle znepokojený otec.

„Nikoli, otče; nepiji z přesvědčení.“

Básník se usmál.

„Budeš tedy pít kyselku! Vzhůru, jinochu!“

A šli. Cestou hovor poněkud vázl a omezoval se jen na malicherné novinky. Básník měl nepříjemný dojem, jako by nějaká cizí osoba stavěla se mezi něj a syna; syn přemýšlel, kterak by nejloajálnějším způsobem poučil nevědomého otce o zhoubnosti alkoholu.

Blížili se k městečku, když staroch vytáhl z náprsní kapsy pěkné kožené pouzdro, vyňal z něho cigaretu a nabídl synovi. Kouříval sice obyčejně doma z krásné staré pěnovky, kterou dostal kdysi darem, a venku z dobré dýmky myslivecké, ale o svátečních příležitostech rád si zápalil cigaretu dráždivé vůně a modrošedých obláčků. Syn odmítl:

„Nekouřím, otče!“

„Ale hrome?!“

Básník se zastavil, založil ruce v boky, že ebenová hůl v pravici odstávala od těla skoro výhrůžně, a s ironií jaksi zlobnou tázal se:

„Také z přesvědčení?“

„Ano,“ zašeptal synek a jakoby na omluvu dodal: „Jsem skaut.“

Básník neuznal za vhodno dáti se poučiti o významu tohoto slova, jež sice již někde četl, ale nevěnoval mu pozornosti. Mlčky přišli do městečka a vešli do zámku. Otec dal si ihned večeři a malou láhev jiskrného, červeného vína. Syn pil kyselku. Mluvili v jednotlivých slovech. Jakýsi stín seděl na stole mezi nimi a šklebil se střídavě na jednoho i druhého.

Ale když již rudého moku v láhvi bylo skoro na prst jen a syn dopíjel druhou čtvrtku kyselky, roztáhla se široká svěží tvář básníkova pod dlouhým bílým vlasem v dobrácký úsměv. Udeřil náhle mírně na stůl a povídá:

„Víš ty, co?! Teď mi rychle povíš, co to vlastně je takový skaut!“

Student znal desatero skautingu zpaměti. Pročež počal:

„První z desatera skautských zákonů ukládá skautovi, aby vždy mluvil pravdu. Prohlásí-li skaut něco, má to býti jen pravda, o níž jest přesvědčen. Máme tedy v skautingu vtěleno Husovo přikázání Hledej pravdy!...“

Básník chvíli přemýšlel. Pak potřásl hlavou:

„Dobrá! Toho se drž!... To nejlepší, nejkrásnější, co člověk má, co má zejména člověk tvořící a pracující, jest jeho pravda. Ve vědě, v řemesle, v umění, všude. Kdybych byl nemiloval pravdy, své pravdy, nebyl bych napsal básně, básně, rozumíš?... Ale pravda jest něco jen tehda, stojí-li za ní celá osobnost, někdo. Jsi mladý muž, skoro již dospělý, a jsi hodný hoch. Možno tedy hovořiti s tebou již o všech věcech a bez obalu... Mluviti pravdu není nic, neznamená-li to býti hrdým a svobodným duchem. Pravda je všelicos a ledacos nesvatého. Pravda je nejrelativnější z relativních věcí. Ale pravda osvíceného, hrdého, svobodného ducha je absolutní... Spatříš mnoho pravd hlupců a nebudou ti posvátny. Přejdeš do pokušení vzíti jim tu jejich bídnou pravdu — a dobře uděláš. Také spatříš pravdu napsanou na firmu obchodníkova krámku. Na tu hlavně dej si pozor! V takovém krámku bývá obchod s dogmaty... Přes lásku svou k pravdě, to jest přes hrdost a volnost svého ducha, který se neprodává a není zbabělý, nebudeš mluviti pravdu pro pravdu. Tomu tě naučí život. Poznáš lež. Ale nebudeš se za ni styděti. Lež milosrdnou, bez níž svět proměnil by se v peklo, poněvadž lidé nejsou stejní. Poznáš lež, která dělá divy. Často si řekneš, že krásná lež jest lepší než ohyzdná pravda. Pravda jest někdy jako kámen, když lidé potřebují chleba. Proto však nebudeš méně milovati pravdy, budeš hledati a mluviti pravdu směle, hrdě... já vím, ty budeš mluviti pravdu!... Nu a dále! Mluviti pravdu, to se mi nezdá nic specielně skautského, třebaže lidé dnes pravdu neradi mluví...“

„Druhý zákon skautů zní: Skaut je v pravém smyslu loajální, tj. je věrně dbalý povinností k rodičům, ke své vlasti, k nadřízeným i k svým zaměstnavatelům.“

„To zní příliš čítankově,“ děl básník s nakyslým úsměvem. „To raději zapomeň. Jinak bych to řekl: Je lépe člověku býti dobrým než zlým, poněvadž lépe se žije v čistém vzduchu než ve špatném. Budeš dobrý, ale uvidíš, jak macešskou dovede býti tvá vlast, jakými tyrany dovedou býti nadřízení, jakými vykořisťovateli zaměstnavatelé. Skloníš

hřbet? Nebudeš přemýšlet o pochybném původu té neb oné moci? Kde by byla pak poznaná pravda? Uvidíš v životě zástupy ohnutých hřbetů, patolízalů, zbabělců, a poněvadž jsi dobrý, prchneš do samoty, abys neztratil víru v život, a pak ti bude jasno, že vychovatelé mládeže, akcentují-li loajálnost, měli by se stejným, ba větším důrazem učiti, kterak se člověk brání neloajálnosti, kterak odpírá zlu. Jest mezi vašemi skautskými zákony také přikázání, že skaut má odpírati poznanému zlu, jako nemá odpírati poznané pravdě, že má bouřiti se proti křivdě, nespravedlnosti, násilí, ať je páše kdokoli na komkoli?“

„Není, otče, ale třetí zákon ukládá skautovi býti užitečným a pomáhati bližnímu, takže nemá uplynouti dne, aby něco dobrého nevykonal. Má zachraňovati v neštěstí, dávati almužnu, pomáhati stařeně přes živou ulici, starci s břemenem, nalíti vody žíznícímu koni, odstraňovati slupku pomeranče ležící na cestě, denně přispívati matce nebo služebné...“

„Nu dobrá, dobrá,“ přerušil jej stařec, usmívaje se do vousů zcela maličko, jako by nechtěl, aby syn toho pozoroval. A více pro sebe než pro syna mluvil: „Ano, ano, lidé učinili si život strašně těžkým, jej, který by mohl býti lehký a krásný jako tanec. Teď hlásají lásku k bližnímu, milosrdné skutky, almužnu, chtějí léčiti všeobecně symptomy zla, ale zlům na kořeny jíti nedovolují...“

Zdálo se, že probudily se nějaké staré bolesti básníkovy. Seděl dlouho zamyšlen, skoro zachmuřen. Pak nalil si z druhé lahve a řekl příkřeji, než chtěl:

„To všecko známe z čítanky a katechismu. Něco nového chtěl bych slyšet. Pokračuj!“

„Čtvrtý zákon ukládá skautovi býti přítelem každému člověku dobré vůle a bratrem každému skautu, ať náleží společenské třídě kterékoliv...“

„Ať žije demokracie!“ zvolal otec hlasem, který nepozbyl ještě hořkosti. „Také to tu již máme. Ve spolku, na výletě ty a ty, v úřadě, v dílně, v kanceláři já pán, ty sluha a otrok. Známe to! Dále!“

„Pátý zákon přikazuje skautovi zdvořilost.“

„Kdo mluví pravdu, jest často nezdvořilý, nemyslíš, synu? Ostatně studená zdvořilost drží často lumpa na uzdě lépe než kopance. Ale stále nic nového! Dále!“

„Šestý zákon činí skauta přítelem a ochrancem zvířat. Skaut má přibližovati se ke zvěři, ale ne aby ji zastřelil, nýbrž aby ji pozoroval a s životem přírody se seznámil, popřípadě fotografickým aparátem...“

„Dobře, synu, dobře, přátelství se zvířaty nezradí, přátelství se zvířaty je krásná věc. A nejen se zvířaty, také s bylinami, s celou venkovskou přírodou. Však to poznáš, až se nasytíš města, a ty se ho nasytíš, ty v něm neutoneš. Ale nějaký ten úlovek, hochu, pranic tu nepokazí. Nesmíme být sentimentální jako Pavla Moudrá. V přírodě je mnoho, nesmírně mnoho lásky, ale žádné sentimentality. Ta je vyhražena lidem neschopným lásky. Bez citlivůstkářství, bez moralistických brejlí, ale s očima široce rozevřenýma musíme ke zvířatům, do přírody... a vůbec do života... Och, zvířata jsou líbezná, líbezná... Pokračuj!“

„Sedmý zákon ukládá skautovi poslušnost. Napřed povinnost, pak zábava.“

„Zase čítanka. Ale dobré je to, třeba staré. Aby zábava lépe chutnala, nutno se předem osvobodit od povinnosti. Tak je to, hochu! Takové šedivé příkazy vyžadují barvitého komentáře, jinak zůstanou obyčejně na papíře. A jako ten váš druhý zákon potřebuje i tenhle doplnění: příkaz poslušnosti je neúplný bez příkazu neposlušnosti. Hus byl neposlušný, synku! Státi v poznané pravdě jest častěji neposlušnost než poslušnost, rozumíš, hochu?“

„Ano, otče. Četl jsem o vojínech, kteří...“

„Znamenitě, hochu! Budeš čísti ještě více. Pokračuj však!“

„Osmé přikázání zní: Skaut jest vlídný a usměvavý, tj. neleká se obtíží a nestěžuje si.“

„Dej bůh, abys byl vždy takový. Je to rozumný příkaz. Ale není to tak snadné. Takový úsměv jest vlastně jen údělem bohů.“

„Deváté přikázání: Skaut je šetrný.“

„Čítanka! Bez komentáře jen kapka moralínu. Šetříme,

to jest vydáváme po jistou dobu málo, abychom ve vhodnou chvíli mohli vydati mnoho. Mozek posíláme na prázdniny, krejcary házíme do prasátka s otvorem. Někdo ovšem spoří ze strachu před bídou, ale je nutno také spořiti ze strachu před blahoslavenou prostředností. Jsou lidé, kteří po celý pěkný život, to jest dokud jejich smysly jsou svěží, jejich síly schopny provésti něco krásného, jejich vnímání neotupeno, jejich schopnost požitku živá, stále jen vše si odpírají, spoří a tupě dřou se, aby nakonec odpočívali odpočinkem stejně tupým a živořícím; říkají tomu „bezstarostné stáří". Jiní mrhají vším, hltají všecko, ženou se životem jako expresní vlak, a přece nedojdou daleko, vrací se unuděni nebo zlomeni. To jsou dva extrémy, mezi nimiž jest pravá šetrnost. Šetři silami i penězi, abys v pravý okamžik mohl si opatřiti nejvyšší opojení životem — tak by měl zníti váš zákon... Nu a desátý?"

„Skaut je čistý v myšlení, ve slovech i konání."

„Výstřel do vzduchu, synu, plácnutí do vody. Věta nejčistší moralistické ražby. Nebojím se ti to říci, otec synovi. Mojžíšovi vašich zákonů jednalo se patrně o čistotu srdce. Je to vzácná a křehká květinka. A vyskytá se hojněji u těch, kteří se s ní skrývají, než u těch, kteří jejím jménem vyklešťují. Tito jsou velmi podezřelí, neboť věru dem Reinen ist alles rein, a oni vidí špínu všude. Čistota srdce je zlato, které musí projíti ohněm, aby se osvědčilo. Ostatně již jejich Ježíšovi byl milejší hříšník pokání činící než spravedlivý, jenž není schopen přijíti do pokušení. Synku, máš čisté srdce, vím to, po otci čisté srdce, povídám hrdé a ješitné, ale jak je silno, to se ukáže teprve, až půjdeš ohněm. Neutečeš mu. Bylo by to zbabělé také. Utíkal bys před životem, z nějž nesmíme, chceme-li vykonat něco krásného. I špinavé myšlenky domyslíš, krutá slova zaslechneš a vyřkneš a mezi dobrem a zlem budeš se potácet... Ale jednou, po mnoha zkouškách přijdeš a já poznám, že tvé srdce vždy se zahojilo a zůstalo nakonec čisto, a poznám to podle toho, jak se budeš dívati na louku rozkvetlou pampeliškami... Ale poslyš, ten váš skauting má snad nějaké jádro přece: tohle vše, co jsem od tebe dosud slyšel,

připadá mi jen jako úmyslná, čítanková slupka, obalující profesorskou pedagogií zrno, jež bych rád poznal. Či se mýlím?“

Syn, poněkud zmaten, ale rozzářen nějak otcem, kterého neslyšel dosud takto se zpovídati jako muž muži, přítel příteli, přemýšlel, co odpověděti, a jižjiž chtěl mluviti o zhoubnosti alkoholu, tabáku a pohlavních poblouznění, kdyžtě mu napadlo, aby dříve vyprávěl otci trochu z tuláckého života skautů v přírodě, na vodě a v lesích, hovoře více o cizích zkušenostech veselých putovníků, jež znal, než o vlastních zážitcích, regulovaných vůdcem profesorem. A byl rád, že oddálil rozmluvu o oněch bodech, bezpochyby choulostivých.

Vypravoval o několikadenních pochodech a plavbách, o táboření pod stany v přírodě, o vaření pod širým nebem, o přišívání knoflíků, o fotografování hnízdících ptáků, o mapování vycházek atd.

Starý básník, hospodář, vdovec a milovník přírody, pokyvoval spokojeně hlavou.

„To je dobré, to je dobré! To je něco pro lidi z města! Jen z něho ven! Do lesů, do luk, do polí, na řeky k zvířatům a rostlinám. To dělá dobře duchu i tělu. To je jádro! Ostatní jest jen čítanka. Připravuj se, synku, připravuj. Také budeš jednou u nás hospodařit. Měl jsem z tebe radost, když přišels tak hnědý a zaprášený... A teď ti něco povím i o tom alkoholu a tabáku. Vidíš, vždyť já jsem také skaut, hohoho! Nechodím ovšem s tlumokem jako turista, nestavím stanu. Ale chodím po lese za zvěří a za ptáky, po polích, po lukách, hmyz pozoruji, rostliny, koupám se, někdy ještě na koni, obyčejně však pěšky nadlouho vycházím, když mám něco pěkného v hlavě. Často spím venku, často sám si vařím, když Anna odjede k příbuzným, přišívám si také knoflíky, krmím drůbež a domácí dobytek, a hochu, piju mléko a kyšku. Je to laciné a dobré, udržuje to nohy i mozek křepkými. A tvůj starý tatík chce býti ještě křepký. Má ještě co říci světu. Také většinu vašich zákonů plním. Mluvím pravdu, poněvadž jsem svobodný muž: jsem loajální k lidem, kteří toho zasluhují, třebaže

pronásleduji ničemy; pomáhám, kde mohu a kde je to moudré, jsem demokratický člověk, i když ledajaké lidi držím ve slušné vzdálenosti od svého těla; nejsem nezdvořilý, mám rád zvířata, jsem poslušen pravdy své, jsem veselý, pokud to starosti dovolují, nemrhám ani silami, ani penězi, s čistým srdcem hledím na svět. Ale abych nešel jednou týdně sem do zámku na dobrý litr, a když má okrašlovací spolek schůzi, na plzeňské dolů na náměstí k Lípě, abych pracoval bez dýmky a jednou začas takovouhle krásnou cigaretu nevykouřil, k tomu nikdo na světě mne nepřiměje. Mám dost požitků duševních, rozdávám je: chci tedy míti i tělesné, sám pro sebe... Rozumíš? Je to docela prosté. Nuže, nenutím tě, abys jednal tak jako já vždy a všude. Ale abys opouštěl svého otce, s kterým jsi tu vždycky svorně sedal při víně a cigaretě kvůli nějakému přesvědčení, které není přesvědčením, ale nasugerovanou umíněností, to si vyprošuji. Ty nebudeš ochlastou, jako já jím nejsem; ale syn můj bude sedati se mnou, jako to činila jeho matka, která také nepovrhla sklenicí tohoto krásného moku, a když nám zvláště dobře bylo, vykouřila se mnou i cigaretu...“

Studentovi bylo skoro do pláče. Mimoto rozpomínal se i na sladkou trpkost toho vína zde a vůně cigarety v té chvíli připadala mu sladší fialek.

„Ostatně,“ pokračoval básník, „ve vašem desateru nic nestojí o alkoholu a tabáku.“

„To, otče, profesor Svojsík přidal k němu ještě povinnost nepíti alkoholických nápojů a nekouřit z přesvědčení. Pan Laichter pak přidává pohlavní čistotu před manželstvím.“

Básník hleděl ostře na svého syna. Dlouhým pohledem. Student nedovedl skrýti malého uzardění. Tu otec mlčky nalil mu vína do sklenice, z níž voda byla dopita, a položil před něj cigaretu. Ve svých rozpacích syn neuvědomil si ani, že si zapaluje. A náhle starý básník s úsměvem jako ozářený horský vrcholek povídá:

„Měl jsi holku?“

Syn vzpomněl si, že skaut mluví pravdu:

„Měl, otče.“

„Byla hezká?“

„Ano, otče.“

„Líbali jste se?“

„A-a-ano, tatínku.“

„Bylo to dobré?“

„Ano.“

„Kde ji máš?“

„Utekla mi!“

„Utekla zrovna! Proč?“

„Napsala mi, že rozumí sice líbání, ale že docela nic nechápe otázky sociální a náboženské a...“

Básník propukl v nezřízený smích:

„Osle jeden! Teď mi hned slíbíš, že si namluvíš jinou, kterou však nebudeš otravovat náboženskými a sociálními otázkami. Hezkou, rozumí se. A pořádnou. Však ti o tom ještě něco povím, abys nevyvedl zase jinou pitomost... Ale teď na její krásu, synku!“

Ťukli si.

Studentovi se ulevilo. Bylo mu zas tak dobře, jako loni, předloni bývalo tady v zámku. Rozvázal. Vypravovali se veselé věci. Pak se jinoch poněkud zarazil:

„Co tomu řekne náš vůdce, profesor Nemastný, až zví, že jsem pil a kouřil. Ech, neřeknu mu to, zapřu to, až se nás bude ptáti!“

„Skaut mluví pravdu!“ vážně odpověděl otec. „Ty mu to řekneš! A řekneš mu, žes pil a kouřil se svým otcem, který je básník a sedlák, má skoro šedesát let a rozumí takovým věcem lépe než módní kazatelé. A řekneš mu, že mléko a kyška chutnají nám také znamenitě, ale zas jindy...“

XIII

KE CHVÁLE HUB

Včera bylo opět jednou po dlouhé době překrásné dopoledne v lese. Bylo po bouři a lijáku, slunce svítilo a atmosféra byla skleníková, přesycena parami a vůněmi. Lidé villegiatury, všecka ta záplava semitského tuku a masa, jež při dnešní drahotě vzbuzuje všelijaké nelidské myšlenky, drželi se při dědině, poněvadž v lese bylo vlhko. Zato vegetace a ptactvo si libovaly, a já s nimi. Silné oteplení v posledních dvou dnech a důkladná lázeň posílily nás a rozjařily. Všecky vzácnější ptačí hlasy byly venku, nové jahody rděly se a rychle dozrávaly a houby rozmohly se jako na povel. Na hříbky ovšem byla prozatím jen naděje.

Zatraceně se u nás letos hříbky opozdily. Chladné noci nedaly jim kvésti. A já bláhový již v květnu lozil jsem za nimi po stráních! Chtěl jsem najíti první. První jsem nenašel, ale dva tři měl jsem po několika prochozených půldnech přece. To stačí pro radost, neboť základem psychologie hubařů amatérů není ziskuchtivost.

Milujeme les, ale nepatříme, právě proto snad nepatříme k těm, kteří přijdou, vysvléknou se z kabátů a bot, poválí všecko ve svém okolí a odejdou zanechavše po sobě papíry a odpadky. Touláme se lesem, hledáme v něm jeho život, vtíráme se, ale slušně a poctivě, v jeho intimnosti. Ale známe-li již ve svém okolí daleko široko každý kout, potřebujeme časem jakéhosi stimulans. Hlavně v některé jednotvárné, únavné letní dny, kdy se zdá, že všecko stojí. A bezpochyby i tehda, kdy v nás samých jest cosi mdlobného a unaveného. Tu pachtiti se za něčím znamená osvoboditi se. Řekněme si tedy: půjde se na jahody, na houby, na to neb ono! I když nic nenajdeme, nešli jsme nadarmo. Ale najdeme-li jediný slušný hřib, řekneme si, že jsme nešli nadarmo. Ostatně, najdeme-li jen jeden, znamená to, že „nerostou“, že jsme našli něco vzácného. A my, kteří nechodíme na houby z letní profese, máme věru větší radost

z jednoho, z dvou, tří, když „nerostou“, než z padesáti, když „rostou“. Potkávajíce se pozdravujeme se: „Kolik? Já tři!“ „A já dva!“ „A já pět!“

U nás letos stále ještě „nerostou“. Ale mám jakési štěstí. Proto pozdravuji na potkání: „Předevčírem sedm, včera pět, dnes tři. Ale zdravé jako řepa.“ Mistr Banďouch otvíral onehda oči, a velmi nedůvěřivě. Neviděl jich letos ještě tolik. A on je přece hubař jako drak.

Je v tom ovšem jakýsi háček. Ten nejpříjemnější, který se může našinci státi. Našel jsem své místečko. Místečko, kde rostou, i když „nerostou“. Docela náhodou. Jdeme s hochem a sbíráme lišky. Na místech, kde hřiby růstávají, nebylo nic a my již na ně ani nemyslíme. Jsme na místě, kde nerůstávají. A tu hoch náhle vykřikne a už jej rve z vlhké prsti, divže ho nerozmačká. Sotva bleďounká hlavička koukala mu zpod listí a mechu. Není ani tak malý a zdravý je skrznaskrz. Narodil se právě v noci včerejší, v první trochu vlažné noci. A to se tedy podíváme, nemá-li tu bratříčka, jak říká strážmistr, který je přesvědčen, že hřiby nepěstují systém jednoho dítěte. Toto přesvědčení napomáhá sice k úspěchu, když „rostou“, ale „nerostou-li“, nepomůže; za nepříznivých existenčních podmínek i hřibům stačí jedno dítě. Ale na našem místečku, které jsme jindy opovržlivě přecházeli, spěchajíce k vděčnější půdě, jsou letos patrně podmínky dobré; našli jsme ještě po důkladném vyvalování očí bratříčků pět a z těch jeden byl dokonce pořádný bratr již. A opakuji, zdravý jako řepa! Sem tedy zajdeme si teď obden a to je tajemství mého letošního úspěchu.

Jiné houby rostou ovšem hojněji. Je to zvláštní, že robustní hřib je tak choulostivý a nedůtklivý ku proměnám naší atmosféry, kdežto jiným houbám, mnohem napohled křehčím, útlejším a subtilnějším, stačí pravidelně trochu letního vlhka. Nutno pochváliti je i za to. Máme teď taková nějak bláznivě rozmarná léta, a kdyby všecky houby byly tak opatrné jako hřib, jak pusty byly by naše lesy v létě!

V červenci a srpnu jsou naše lesy opravdu poněkud nudné. Jen po velikých deštích vzpamatují se poněkud k živější

existenci. Čím byly by teprve bez hub! Prázdnota zela by z nich. Aspoň všude, kde není lesních potoků a tůní. Houby je oživují barvami a tvary.

Jsou krásné a nejkrásnější tam, kam nepřijde jistý druh hubařů, kteří všecko převrátí, rozbijí, pošlapou, rozházejí. Jistě každý hubař zmýlí se tu a tam, dá se oklamati podobnostmi barev a tvarů. Ale já aspoň zahazuji houby vytržené omylem tak, aby nebyly na očích. A každý slušný člověk nechá státi houby, kterých nesbírá. Neníť přece nutno, aby po hubařích vyhlížela lesní půda jako po bitvě. Opak je výhodný pro všecky strany. Pro ty, kteří přejdou později a na které mechy poseté rozbitými mrtvolami působí vždy dojmem poněkud deprimujícím. Pro ty, kteří sbírají houby, jichž jiní z nevědomosti nebo z nechuti nesbírají. A konečně i pro ty, kterým působí radost nejen sbírání hub jedlých, ale i podívaná na krásné tvary, barvy, skupiny hub všech.

Opakuji, čím bychom si osvěžovali smysly v letních lesích, když život je ospalý a zeleň šedne, zvěř dlí v tajných úkrytech a ptactvo odpočívá a mlčí, kdyby nebylo hub, jež tvoří překrásná, ale zneuznaná, jak se zdá, „zátiší", rozkošné natures mortes, jež bychom mohli jmenovati natures vivantes na rozdíl od umělých zátiší našich malířů. Chtěl bych býti jejich malířem, malovati je nikoli jako líbivou stafáž v přepiplaných krajinomalbách pro počestné interiéry, nýbrž je samy, drobné výseky přírody, jako naše natures mortes jsou výseky domácností nebo sbírek. Není to snad nápad docela nemalířský. Šla by tu snad překonati i jejich sladká idyličnost.

Pro idylika jsou houby ovšem neocenitelným zdrojem tiché rozkoše. Pro děti mohly by býti hlavním předmětem nekonečných pohádek. Hmyz na ně sedá a klade do nich svá vajíčka, veverky a zajíci, ba i vysoká ožírají je, plžům jsou potravou, lesní život je s nimi v stálém styku, o němž by se dalo tolik pěkného napovídati, a někdy i starou ropuchu, krásnou a hrůznou, nebo hnědého skokana, trochu směšného a překotného, najdeš pod nimi jako na starých obrázcích z rodinných časopisů. A k tomu mech a trávy

a někdy ta docela komická věc, hřib jako věž tyčící se uprostřed z holého mraveniště.

Ale i samy o sobě ovšem zasluhují houby větší úcty naší a šetrnosti pro své barvy a zejména tvary. Tu jest liška, zdaleka se žlutající a hojná někdy, že na vozech by se mohla odvážeti, kdyby se našlo pro ni vhodné upotřebení, peprná a ve svém mládí růžově ojíněná jako malá koketka, později vztyčující svůj klobouk v střapatý trychtýřek, bujně žlutý a na spodu hluboce rýhovaný. Tu jsou zase jinak střapatá kuřátka, šedá, která místy tvoří miniaturní lesíky, podivně teskné, nebo žlutá jako lišky nebo tmavočervená, a nikoli do výše bizarně rozvětvená jako předešlé, nýbrž kučeravá jako klučina. Tu pevné, ploské, hnědočervené syrůvky jako vysoustruhované, z nichž teče bílé mléko a které jsou za syrova sladké jako mandle. Tu podborovníky, loupáčky se žlutým tělem a hnědočervenou kluzkou hlavičkou, jež tvoří roztomilé skupinky lemující lesy a jejichž počet bývá také legion, že si můžeme jen ty nejmladší a nejpevnější vybrati do bramborové polévky. Pak hnědé kozáky s černavým tělem, jež ztmaví poněkud na řezu: v mládí stávají jako malé kůželky podobny hříbečkům a v stáří jsou slizké a škaredé jako nedbalé ženské z předměstí, nejsou příliš chutné, ale usušeny konají v zimě dobrou službu v polévkách. Patří k nim i janek, výborný šohaj s vysokým bílým tělem, poněkud černě chlupatým, a s divokou cihlově červenou čepicí, jenž zdržuje se rád v březových hájích a jest, dobře vyvinut, náramnou jejich ozdobou. O holubinkách zbytečno mluvit: jsou nejdříve a všude, jedlé i jedovaté, mají všelijaké barvy a trpí nejvíce nohami a holemi zklamaných hubařů. A špičky kdo by neznal, útlá a veselá paraplátka; čert aby se však v nich vyznal beze studia odborné příručky, kterou si už slibuji několik let, ale nikdy na ni mi nezbude. Největší úcty z nich zasluhuje špička dubová, nádherně tmavohnědá, s tělem prodlužujícím se v „kořen“ skoro černý, velmi karakteristický, a rostoucí pod duby v majestátních často kotrčích. Dále jsou tu žampióny svítící svou bledou bělostí. Hřiby modráky s krásně sametovou modrou hlavou, rostou-li ve smrčí, a purpurové růžáky;

jejich žluté maso modrá sice na řezu a černá a barví polévku i omáčku, ale je docela jedlé a dobré, jen nespleteme-li si je se žlutým a červeným satanášem. Mezi houbami podobají se povedené exempláře těchto hřibů důstojným církevním hodnostářům nádherně oblečeným; snad proto bojí se jich tak lidé. Z různých smržů vyniká jedna ošklivě páchnoucí mrška svým bílým vejcem, z jehož žlutozeleného rosolu vyklube se dlouhé bílé tělo s vejčitou poďobanou hlavou, která velice láká masařky. Instinktivně obdivuji se této houbě jen zdaleka. A nezapomeňme na podzimní úrodu: červeně strakaté ryzce s rudým mlékem, tak pěkně harmonující s barvami jeseně a tak znamenitě chutnající, jsou-li naloženy v octě, a na václavky, málo vzhledné, ale dobré, s tílkem u paty jakoby omšeným.

Mohl bych ještě dlouho vypočítávati. Vždyť jsem se nezmínil ani o píchavkách, jež jsou všude, malé i veliké, hladké i jako ježek ostnité, a na mnoho krásných tvarů jsem zapomněl, počínaje tmavofialovými, skoro černými a děsivými kornoutky až po hrachovité tvary všech barev a jazyky skoro lidské. Hlavně na podzim při delších toulkách přijde člověk neodborník vždy na nějakou houbu velmi originelní, které ještě neviděl a nad kterou se zastaví, přemýšleje s obdivem o vynalézavosti matičky země.

Lidé střízliví, praktičtí a mlsní řeknou ovšem: Co je to všecko proti hřibu, králi hub?! Mají i nemají pravdu. Nemají pravdy, poněvadž neznají bezpochyby hub hezčích i chutnějších než hřib. Také vzácnějších. Mají pravdu, poněvadž hřib jest opravdu pan král, něco posvěceného tradicí jako včela, vlašťovka, mateřidouška atd. Hřib není žádný krasavec, a přece je krásný, a nejen krásný tou svatozáří, která jej obestírá v naší mysli, ale krásný i zvláštní, jedinečnou, prostou, drsně lahodnou a výraznou krásou reelní. Dobře urostlý, mladý exemplář má savoureux půvab některých expresionistických obrazů — budiž mi odpuštěno toto přirovnání! Chtěl bych napsati sbírku takových básní, aby se mohla jmenovati Mísa hřibů. V jejich formě nesmělo by býti nic graciézně a křehce umělého a chorobného, hrála by v nich úlohu prostá, šťavnatá slova,

šedé a hnědé barvy, trocha zeleně a málo přídavných jmen, drsná vůně a vážná vláha, zkrátka ona prostá, ale zákonná výraznost, kterou dnes milujeme v umění. Nesměli by v ní pobíhati žádní Marcelové s estétskými frázemi a s předstíranými chorobnými vášněmi.

Hřib nechce nás oklamati barvami. Jeho šedá a hnědá jsou tak prosty, ale i sladěny ve vybraně vznešený a vážný souzvuk, a ta žlutá na spodku klobouku, docela málo poodhalená, oživuje celek velmi důmyslně. Také ani tvarem nešálí nás hřib. Nejde za žádnou pitvorností, opovrhuje arabeskou, vyhýbá se laciné dekorativnosti; v jeho tvaru je nejpřísnější, holá takřka zákonitost, která nicméně imponuje a je skutečně monumentální, i když jej srovnáváme například s vypjatou pýchou takové bedly vysoké. Jako kdybychom postavili zdravého selského aristokrata vedle titěrného dekadentního elegána. Hřib, toť pevné maso, bedla vysoká, toť kost a kůže. U hřibu je šťáva, vůně, ukázněná síla. Buď pochválen hřib!

V tradici naší konkuruje se hřibem muchomůrka, zlo s dobrem. Není to zlo bezpochyby tak hrozné. Rusové prý ji jedí, když slejí vodu, ve které ji uvařili. U nás nenapadne nikoho ji jísti. Zato je to houba velice krásná, tak krásná, že by mohla představovat zakletou princeznu. A což teprve, když se jich v šerém lese sejde několik ve skupině! Svítivost její červené a bílé nemá soupeře mezi houbami. Ve srovnání se hřibem jest ovšem příliš dekorativní. Je to pak líbivá krása, před kterou vykřikne unešená slečinka, vedle vážné krásy, které slečinky nerozumí. Neboť jistě většině lidí hřib připadá krásný jen proto, že jej vidí jižjiž na talíři smažený s vejci. Jinak jest však muchomůrka, kráčíme-li smutným letním lesem, veliké osvěžení pro smysly. Nejsme-li proti ní zaujati pro její jedovatost, vidíme, že je to houba velice svěží, usměvavá, veselá, pravá radost života vytrysklá prudce nad šedivé a rezavé bodličky.

A proto buď pochválena i muchomůrka! A buďte pochváleny vůbec všecky houby! Proč se jimi lidé otravují, ví bůh; učení lidé se dosud o to hádají. Je tu mnoho problémů. Mně se stal s houbami malér jen dvakrát: problému

při něm nebylo. Jednou jsem shledal, že polévka, do níž jsem dal houby, je podezřele hořká, a vyšlo najevo, že jsem si spletl satanáše s růžákem. To bylo na počátku mé hubařské kariéry. Podruhé dostal jsem bedničku s lanýži. Neuměli jsme je jísti. Udělali jsme ze spousty jakousi kaši, kterou jsme nabírali plnými lžicemi, a šťastně jsme pak půl dne vrhli. Mnoho dobrého bylo tu najednou. Jiných nepříjemných zkušeností nemám. Pojídám asi dvacet druhů hub a „žabiny" a „židy" nechávám na pokoji, aby rostly a chválily boha. Až si koupím příručku, budu bezpochyby místo dvaceti jísti čtyřicet druhů. Ale to jen tu a tam, když neporostou staré osvědčené druhy. Neboť všecky jedlé houby nepostačil by člověk jísti, a mnohé nestojí ani za to: jsou mnohem krásnější v přírodě než na talíři a v ústech. Jsem ostatně v tomto bodě také idealista: houby raději vidím, hledám a sbírám, než jím, houby mám nejraději v lese. Na talíři dávám přednost jiné vegetaci a před vegetací masu jedlých živočichů.

XIV

PROSKRIBOVANÝ PROROK

Dni tedy jsou — či byly, z opatrnosti dodávám — konečně opravdu krásné i s těmi dešti v rozumných intervalech. Pročež zavřel jsem na týden kalamář a pomalu jsem se odplížil na slunný dvorek nejmenší naší hospody, abych tu při čerstvé sklenici uvažoval, kterak a hlavně kde mám stráviti těch několik dní, určených ke krásně živočišnému odpočívání na básnických vavřínech a na haldě nadělaných sloupců. V Tatrách? V norských fjordech? V alpské chatě? Těžko věru se rozhodnouti, když má člověk toho tolik na vybranou. Konečně přišel jsem k tomu přesvědčení, že napřed musím spočítati své jmění; pak bude rozhodnutí jistě snadnější. Vyklopil jsem tedy obsah své kapsy na stůl a jal jsem se bedlivě počítati. Obrátil jsem dvakráte každý nikláček, platí-li pět nebo deset, a nakonec shledal jsem, že mám právě osm korun. I řekl jsem si, že s těmi nevystačil bych ani v norském fjordu, ani v bližších Tatrách, a že tudíž jest se mi rozhodnouti pro něco ještě bližšího. Zastrčiv peníze do kapsy pokračoval jsem tedy v uvažování.

Byla neděle, pěkná neděle po žních. Všude bylo však plno práce, vozy rachotily, pacholci hulákali; sváželo se. Každý už chtěl míti plnou stodolu, neboť nebesům není letos co věřit. Dveřmi viděl jsem těžce míjeti žlutě navršené fůry, zapocený venkovan co chvíli zaskočil si na doušek: byla to veselá, nenedělní neděle, rozhodně hezčí, než když míjí křiklavě zpupné zástupy výletníků, které letos stihl zasloužený trest boží. Na venkově věru člověk nic tak nenávidí jako ty sváteční davy zevlující, spásající všecko kolem sebe a zanechávající po sobě dráhu mastných papírů. Jest mezi nimi patrně tu a tam nějaký slušný občan nebo lahodná dívenka, ale já nejsem z těch, kteří pro dva tři spravedlivé odpouštějí všem, a docela nic se nedivím venkovanům, že je často pálí v ruce kosa, bič, vidle, když strakatý městský had rozvine se z nádraží a šine se nemilosrdně cestou necestou jejich poli a lukami. Nemilují ani těch platících

z villegiatury, říkají „shnilé maso“ těm divokým tloušťkám semitským, a tuhle jsme se již dohodli: jednoho večera dovalíme půlku na louku pod lesem a upečeme si tu na rožni jedno takové patnácti- nebo šestnáctileté, buclaté, selátkově růžové zvířátko, ovšem samičku. Za dva tři roky vzalo by beztoho za své. A my se budeme dobře míti také jednou — na jejich útraty. A bude to skoro tak hezké, jako když mistr Banďouch vypravuje o své četnické kariéře v Horní Tuzle a o skopcích, jež jim tam na horách pekávali dobří domorodci.

Ale vrátím se k onomu svému uvažování. Měl jsem již srdce v úzkostech, neboť v duchu svém dospěl jsem k tomu, že těch osm korun nestačilo by ani, kdybych strávil prázdniny zde na dvorku při čerstvé sklenici, když tě přihnal se tu hlučně občan v bílé kazajce, s nímž nejednu těžkou cestu již jsem prodělal, a křičí, neboť jinak to snad ani neumí: „Pojeďte s námi! Potřebuji lidi! Svážíme oves.“ A když jsem dopil, povídá: „Kolik máte? Zaplatím.“ Odmítl jsem velkopansky, neboť měl jsem teprve jednu — a již sedáme na fasuňk a již drkotá, skřípe a řinčí to nahoru k Mladovu, do polí na stráních obstoupených lesy. Neptejte se, jakou radost jsem měl, že takto byl náhle rozetnut gordický uzel mého beznadějného uvažování a že již jedu tedy na tu prázdninovou cestu!

Je sladko tak bez kabátu, bez vesty na sluníčku ohýbati se a poskakovati po několik hodin, koupati se ve svém potu, trestati psavé ruce za všechny neřesti, natropené mezi počestnými lidmi, až krvácejí, dáti se štípati plevami a obilním prachem, och, sladké je to — hlavně když je to prázdninová cesta. Řeči se vedou dravé a práce kvapem ubývá a se soumrakem vrací se člověk jako z vyhrané bitvy. A jak chutná pak večeře, sklenka, dýmka, posezení a mariáš!

Tak jsem cestoval v tom týdnu několikrát, jsa střídmě den na cestách — polních, mohlo by se říci — a den při napravování údečků a oteklých svalů. Nutno říci, že po poslední cestě nebylo mi už nic napravovat: člověk brzo se aklimatizuje. Jako předešlé i poslední skončila v hospůdce, kde není sice lahůdek na vybranou, ale také nikoli vybou-

lených měšťáckých očí, trestajících člověka za propocenou košili.

To bylo včera. K jedenácté jsme dohráli. Byl jsem dokonale syt všech požitků toho dne a večera a mohl jsem se věru odebrati k zakončení svého prázdninového cestování zaslouženým spánkem. Ale v koutě hraje se ještě dychtivý preferans, venku se rozpršelo pěkně, tak si tedy chvilenku ještě kibicneme. Chvilenka trvá do dvanácti a tu pomalu zhasíná elektrické světlo, jakž to činí již po několik neděl v tuto dobu, poněvadž ve mlýně, který obdařil obec tímto pokrokem, staví se nová turbína. Hráčům nechce se však přestati. S nevelkou ochotu přináší hostinská — noční lampičku. Nemá prý svíčky a myslí si, že bude aspoň dříve konec. A tak tu sedíme, tři hráči, dva ospalí kibicové a hostinská kol blikavého světélka jako v temné loupežnické díře. Za chvíli hostinská spí, můj soused podřimuje a mě již dávno nebaví pozorovati hru, jejíž tempo jest již také ospalé. Podivná setrvačnosti! Melancholický obraze!

Přivírám oči, pouštím malé obláčky dýmu, hladím sousedova černého Cigána a sním.

Sním o slunci, které mě dnes tak prohřálo, o zlatých snopech, které jsem zdvihal. Ve tmě sní se překrásně o zářících věcech. A pak si vzpomínám, že mi ukazovali patentní provaz, jehož se používá místo povřísla. Pokrok. Nikoli bezcenný. Činí opravdu vázání i rozvazování snadnějším a rychlejším. Zdá se také laciný. Neřeknu však, že jest hezký. Když jsem tak stál nahoře na kopci uprostřed oslunění ných snopů svázaných širokým povříslem, nic se mi nelíbil ten snop vedle svázaný důmyslným provázkem, jako by krásné ruce vrhl někdo do okovů. Něco mne zabolelo.

Snop s povříslem, toť věru jedna ze zvláště posvátných věcí našeho života. Jeho krása je vážná a drsná, promyšlena, řekl bych, a prosta změkčilosti a umělkovanosti, taková, po jaké toužíme u moderních básní. Ale co to je snop bez povřísla? Svažme jej hedvábnou stuhou, bude to komické. Vážeme-li jej však takovým patentním provázkem, je to ošklivé a smutné. Lítost se člověka zmocní, jako vždy, když

kus krásy vyrve někdo ze života. A v tomto případu rve z něho krásu, s kterou jsme srostli, ničí posvátný symbol věků.

A přece ten provázek, osvědčí-li se, osvědčil-li se již, zvítězí. Krása snopu bude pokažena. Snad dokonce bude to počátek jeho neodvratného konce. Náš nářek jest více než sentimentalita, jako více než sentimentalita bylo by naše zaplakání, kdyby se nám vlašťovky nevrátily z jihu, kdyby nám mateřidouška na mezích vyhynula, kdyby včely nám vymřely ve všech úlech. Svaté právo máme na smutek, mizí-li nám ryzí symboly, o něž je opřen náš citový život. Ale není nutno vysvětlovati, proč přes veškeren nářek náš, i kdyby milióny cítily v tu chvíli shodně s námi, vítězí pokrok — v našem případu provázek, osvědčí-li se.

Vývoj našeho světa určují sta živlů, nejen krása. A nejen cit posvěcený tradicí. Co se dnes osvědčí z třech, z deseti, z padesáti hledisk, to zvítězí, i když z jednoho, z pěti, z dvaceti hledisk není to dobré. To je pokrok. Snad za půl století bude to zavrženo třeba pro něco, co se předtím osvědčovalo a znova osvědčuje, ale o tom nic prozatím nevíme. Prozatím je to dobré a nevyhnutelné.

Proto býti pokrokovým znamená chápati nevyhnutelné a snažiti se, aby co nejvíce prospělo tam, kde přináší dobro, a co nejméně škodilo tam, kde působí zlo.

Slovo pokrok je dnes u nás namnoze proskribováno. Také ovšem tak zneužíváno, že člověk opravdu nerad vypouští je z úst. Je skutečně vhodno, abychom jím neplýtvali, ale bylo by nebezpečno, kdybychom je ztratili. Naopak, jakmile vyskytují se houfně lidé, kteří všecko pokrokové zesměšňují, musíme zdvihnouti slovo z prachu a očistiti je. Pojem, s nímž se kryje, jest dobrý pojem.

Otázkou nutného sporu jest, je-li ta neb ona věc za pokrok vydávaná skutečně pokrok; jakmile však zesměšňuje se nám všecko pokrokové, pak stojíme před starou otázkou boje tmy proti světlu.

Pokrok jest a jest jím vše nové nebo změněné nebo nám navrácené, co z více hledisk se osvědčuje, než z kolika eventuelně jest škodlivo. A tu ovšem neplatí v první řadě

hlediska nejširší všeobecnosti, nýbrž především a hlavně hlediska řekněme odborová. Pokrokem jest vše, co kvalitou zvítězí nad soutěží, co vyhovuje nové potřebě nebo lépe vyhovuje potřebě staré. Atd. Pokrokem tedy — volíme-li příklady hodně disparátní — jest stejně zlepšení smrtící zbraně ve válečnictví jako moderní organizovaný volný verš v poezii. Pokrok jest a jest nevyhnutelný; brániti pokroku znamená odporovati životu.

Zdá-li se nám pokrok v konstrukci smrtící zbraně škodlivý z hlediska lidskosti nebo z hlediska poplatnických kapes, jednali bychom přece reakcionářsky, kdybychom snažili se tento pokrok zameziti (například zabitím vynálezce před odhalením vynálezu); chceme-li jednati pokrokově, jest nám na jiných stranách starati se o pokrok (například povznášením demokracie v tom smyslu, aby byla schopna zameziti svévolné a zájmům většiny škodlivé užívání zbraní smrtících). To jest pak život, jak si jej život přeje, to jest jediná vážná snaha o to, aby život zrál, a nikoli živořil. To je také mužné ano k životu, bez fňukavého šilhání do minulosti nebo budoucnosti, které je ostatně i velmi pohodlné.

Pokrok jest mimo dobro a zlo; jak působí ve své době, to záleží na organizaci a na úrovni společnosti, v níž se udál. Stejnoměrný pokrok ve všech oborech lidské činnosti a lidského cítění, to jest ideál, to jest meta. Dosáhne-li ji lidstvo, bude moci mluviti o svém zralém věku. Byly ostatně doby, kdy společenské celky, místně a časově velmi omezené ovšem, nebyly tak příliš jí vzdáleny, jako jsme my dnes. Kultura pak není nic jiného než takový stejnoměrný pokrok na všech místech určitého společenského celku, vedený jednotnou myšlenkou; tedy nejen stejnoměrný, nýbrž i stejnosměrný. Slyším-li slovo kultura, vybaví se mi vždy představa lesní školky dobře založené a šťastně přenesené do lesního života, takže každý stromek stejně pěkně roste a zelená se na svém místě, ač každý je jiný, a nakonec utvoří společně les. Líbí se mi tato představa, že je tak prostá a přiléhavá a nepotřebuje estétských esejí.

Chce se nám namluviti, že kultura jest na štíru s pokrokem, že kultura jest sakrosanktum a pokrok blasfémií.

To tvrdí lidé, o nichž jsem nedávno psal, že nemohouce býti řádnými občany, chytají se velekněžství. Jedni mají Ruskina, který nechtěl sednouti na železnici, druzí užívají hatmatilky ještě religiéznější. Zatím však vše, čemu říkáme kultura, všecko, co považujeme za nejdražší a nejvznešenější, vzniklo pomalu z maličkých prozaických pokroků a maličké prozaické pokroky přetvořily a přetvořují stále náš mozek a naše srdce, naše smýšlení a naši citlivost; filosofové a básníci zjišťují toliko fakt a estétové snaží se zkomoliti jeho význam. I z maličkých prozaických pokroků, které se dnes dějí, povstanou nové a posvátné kulturní hodnoty.

První železnice byla směšná mašina, které jedni se smáli, kterou druzí opovrhovali, které později mnozí a mnozí se báli nebo ji proklínali. Ale kdyby Ruskin ještě žil, kdyby železnice nepozorovaně i v jeho svět byla se vžila, jistě dělo by se i jemu to, co se děje nám, když tak stojíme někde vysoko a hledíce do zeleného kraje spatříme temného červíčka s bílým chocholem plížiti se hadovitě krajinou, mizeti a vylézati: viděl by docela krásnou, idylickou věc, vzbuzující sladké a melancholické pocity, anebo jako Verlaine zaúpěl by po dálkách, do nichž letí tyto vagóny. Kolik krásných stránek a krásných básní bylo napsáno již k chvále železnice, kolik obrazů namalováno, a přece nedohrála ještě svou úlohu jako rozněcovatelka básníků. A jak složitá jest úloha její v naší mysli vůbec, jaké dary poskytla naší citovosti, krátce: čím jest nám již nad svůj význam prostředku dopravního! A čím nám ještě bude! A což kdyby tak Ruskin spatřil aeroplán? Mohl by, opravdu mohl by jím opovrhnouti, jako opovrhl železnicí? Nebyla by to pak už jen tupost? Před velekněžími duševní kultury jest i aeroplán maličký prozaický pokrok, nehodný pohledu, natož snad básně. Ale my pocítili jsme již při jeho zrození majestát jeho a tušíme, čím nám bude v budoucnosti, a zase nikoli jako dopravní prostředek pouze.

Ale pokroky jsou v každém oboru, úchvatné aspoň pro odborníka. A my nemůžeme věděti, který z nich stane se možná příčinou hluboké změny v našem životě, v naší bytosti. Pokrok jest i v umění; v poezii znamená například

verš Whitmanův a Verhaerenův veliký pokrok, poněvadž ukázal lyrice cestu k rozšíření jejího bohatství tvarového i syžetového a k nové výraznosti: tyto věci jsou s to, aby přimkly nejúžeji lyrickou poezii k soudobému životu a smířily básníka s občanem.

Pokrok jest také v politice a je tu stejně cenný a důležitý jako v kterémkoli oboru jiném. Pokrokem jest i ten náš antiklerikalism, estéty proskribovaný, poněvadž přispívá k odcírkvení a k zcivilnění života, k osvobození jeho od pout svrchovaně zrezavělých. Ta všecka křečovitá hledání boha a vydupávání náboženství, to všecko estétské koketování se starými kulty — poslední záchvaty zkomírající hypochondrie — budou jednou velmi směšny budoucnosti, beznáboženské budoucnosti lidstva. Podiví se, kterak mohli lidé tak tápati od stromu ke stromu hledajíce lesa, kterak mohli hledati náboženství, nevidouce v naší době vedle modloslužby Zlatého Telete i to veliké naše pravé náboženství, náboženství práce a pokroku, vzrůstající na ryzí náboženství života...

Otázku, pokračuje-li svět, která se nám ironicky nadhazuje, ponecháme filosofům. Každá veliká láska je slepá. Nechť jest jí i naše láska k životu. Chceme žíti, a poněvadž život nestojí, nýbrž plyne a dává všemu vyvíjeti se, chceme s ním pokračovati, milovati všecky nevyhnutelné změny, nové a změněné potřeby. Chceme, aby se pokračovalo, abychom pokračovali: ty a já, náš odbor, náš národ, naše společnost. A cítíme přitom, že právě tento život plynoucí, vyvíjející se a pokračující jest neskonale krásnější, než by byl život neměnný. Moderní filosofové dají velmi mnoho na intuici. Nuže: v nejlepších chvílích svého života, kdy naše schopnost intuice se probouzí a bystří, cítíme jasně, že bychom zahynuli v životě zastaveném, že jsme celí stvoření pro život, který plyne, a že my a vše, všecinko strženi jsme v krásný a závratný pohyb nějaké nesmírné spirály. To nám stačí.

Proto když nějaký pokrok zraňuje nás jako mne ten provázek místo povřísla na zlatém snopu, mohli bychom říci postaru: Děj se vůle boží! Ale při tomto rčení hlava se

skláněla, kdežto my ji vztyčujeme. Pročež raději říkáme: Ať žije život!

Tak jsem se ve svém snění vrátil k snopům, k poli a slunci a má mysl jala se usínati ve zlaté mlze. Tu však zaplakala děcka vedle v sednici. Hospodská se probudila: „Páni, nechte toho, už jest jedna! Chci se také trochu vyspat.“ Hráči čekali již na toto slovo. Otevřel jsem oči na blikavou lampičku a ospalé hosty. Vyšli jsme. Déšť přestal. Byla vlažná noc.

XV

O DOBRODRUŽSTVÍ

Je dráždivá, vlažná noc, vane silný východní větřík a temno střídá se s měsíčním jasem. V takové noci vycházejí na klikaté cestičky básníci za modrým květem, muži za ženami a dobrodruzi za kořistí. Ale já pokuřuji u okna a hledím v ztichlé zakoutí dědiny. Villegiatura zpustla a dědina unyle odpočívá po všem tom lomozu a křiku.

Sním o květech této země, kterých nikdy neutrhnu, o tropických orchidejích, pro něž nepolezu šplhaje po liánách, a poněvadž přišel jsem právě z hostince a dýmka, kdožví kolikátá, mne opájí a noc je tak dráždivá a ve vzduchu jsou ještě zbytky smyslného horka villegiatury, sním opiové sny a počínám si představovat, jak by to bylo pěkné, kdybych měl v kapse několik tisícovek: koupil bych si anglickou cestovní čapku a hajdy k nejbližší stanici Orient-expresu! Je to také následek toho, že jsem četl v poslední době hojně dobrých exotických povídek.

Kdybych se ovšem ráno probudil s těmi tisícovkami v kapse, učinil bych bezpochyby něco zcela jiného. Turistických spádů nemám a o svém talentu k dobrodružství pochybuji. Nemám také štěstí ani na dobrodružství evropská. Vyhýbají se mi, a nevyhnou-li se, vyhnu se já. Je to můj osud.

V hostinci mluvili jsme o pytlácích. Vidíte, já jsem ještě ani neviděl pořádného živého pytláka, a toulám se přece po celé dny často a všude po těch našich lesích cestou necestou, sečemi, alejemi, žleby. Předpokládajíc ovšem, že jím není ten neb onen z těch, s nimiž právě popíjím nebo hraji mariáš.

„Cože, vy jste nepotkal ještě pytláka v lese?“ A Petr s Pavlem o závod častují mne svými zkušenostmi. Ten šel loni před samým polednem, prosím, s hajným X vzhůru Myší dírou, a když přišli do šera za třetí Panskou louku (tuhle jsem tu docela u cesty našel pět krásných hříbečků), chytne jej hajný za rukáv a řekne krátce: Pojďme zpět,

a jde se zpět, poněvadž stranou v habří stojí dva lidé s puškami. Honitba je tu pronajata, hajný se nedá přece zmrzačit kvůli nějakému brněnskému fabrikantovi. Ten zas, dělník od vodovodu, to se stalo předevčírem, jda o šesté z práce od tunelu v Maložíně, dal se rovnou přes kopec, aby si zkrátil cestu do Adamova, a tu přišel do jedné seče, a když se rozhlédl, vidí napravo dva chlapy s puškami stát za borovicemi a dole před sebou chlapa s puškou za stromem; hrklo to v něm, ale sklopil hlavu, aby nic neviděl, a šel dále. Ale tu zleva přiběhne náhle hajný, prý neviděl-li tu pytláky, a tuze se divil, že nikoli, a naštěstí odešel zase touž cestou, kterou přišel. A něco podobného stalo se před měsícem jeho kamarádu, který také chtěl si nadejíti přes kopec, zabloudil však trochu a dostal se na nějakou malou seč a tu vidí, že uprostřed dva vousáči s puškami něco kutí. Byl od nich několik kroků a nevěděl, má-li se dát na útěk anebo co. Ale vzmužil se a povídá: Dobrý večer, pánové, prosím vás, kudy přijdu do Adamova. Chlapi nic. I povídá dál: Také na hříbkách, pánové. Chlapi opět nic. Bylo mu už horko, ale přece ještě jednou se zeptal. Zbloudil jsem, pánové, nevíte, prosím vás, kudy se jde do Adamova? Tu se jeden ten vousáč vztýčil, natáhl ruku a zhurta: Tudy dolů, pak cestou nalevo. Ale honem! Zapomněl poděkovat, jak rychle uposlechl. A což loňského roku, neslyšel jste o tom? U tunelu spali Chorvati v boudě na pytlech s cementem, poněvadž v barákách bylo tuze moc blech. A tu náhle, k jedné bylo asi, vrazily do stěn dřevěné boudy broky aspoň ze tří pušek. Ti hromotluci, kterých v dědině kdekdo se bál, polekali se tak, že vyrazili ven napolo vysvlečeni, pelášili rovnou do baráků a způsobili poplach, jako by se byl lev objevil v adamovských lesích.

Ale já věru ani bych nevěřil na ty pytláky u nás, kdybych tu a tam neslyšel i o lani chycené do jejich smeky a kdybych byl letos v květnu, snad se ještě pamatujete, nebyl na vlastní oči viděl jejich opuštěné doupě ve smrkové houštině skorem panenské, nahoře nad Maložínem, kde jsme hledali sojčí hnízda. Proto snad nepředstavuji si jich ani tak zle. A kolikrát, když jsem tak v dobrém rozmaru bloudil bez-

lidnými lesy, myslil jsem si, že pytláci jsou to nejméně nebezpečné, co mohu potkati. Kdyby mne neznali, na nose musí mi poznati, že rozumím dobrým lidským pudům a nepoběžím rovnou k četníkům, třebaže spolu kouříváme dýmku míru. Natož kdyby to byli známí. Říkali mi sice dnes, že právě známý člověk, pytlačí-li, nehlásí se rád k bližnímu a že jest právě k němu nebezpečno se hlásiti, ale nevím nevím, nezkusil-li bych to posaditi se k nim a přáti jim dobrý lov! Na riziko z jiné strany ani bych valně nepomyslil. Nemívám u sebe jiné zbraně kromě kapesního nožíku, dal bych se klidně lapiti hajným nebo četníkem, kdyby k tomu došlo: snad bych je přesvědčil, že jsem právě potřeboval něco silnějšího pro fejeton. O tom snad by se dal přesvědčiti i pan státní zástupce. A kdyby nedal, nu, kolik by mi za to mohli na Cejlu uštědřiti? Nestálo by to věru za řeč. A nebolelo by mne to, poněvadž nežiji s naší paní Společností v tak věrném poměru, abych se cítil pokořen, zráčí-li se jí trestati mne. Ostatně což takový pobyt v chládku nebyl vlastně jediným dobrodružstvím, jímž život u mne neskrblil?

Nic naplat, patřím k dnešní většině, která žije, dožije asi bez pozoruhodnějších dobrodružství. Na pořádná panská někde u jezera Biwy nebo v Mongolsku, v džunglích nebo v Tibetu, v koloniích nebo u Eskymáků nemám peněz a pro ta docela lajdácká s děravými botami na sukovici a s noclehem ve stohu nebo na lavičce v pařížském parku jsem přece jen příliš špatně vychován. Ale nemoha jich žíti přímo, chci jako všichni ostatní žíti je aspoň nepřímo. Proto čtu tak rád, co se vždycky rádo četlo na světě, dobrodružné povídky.

Dnes již to není hanba přiznati se, že ty všecky realisticko-mravoličné a mravokárné, banálně erotické, psychologické, lyrické a estétské romány a povídky a „prózy“ člověka dávno již k smrti nudí. Obecenstvo řeklo si to již před lety a vrhlo se na detektivky. Kněží umění spínali ruce u svých oltářů, což ovšem detektivkám nevadilo, aby šly na dračku. Nicméně i ta nejlepší detektivka jest jen surogát. Lepšímu vkusu připadá jako holá, studená kostra; vnitřní

lyričnost vyzařující mezi řádky děje jí chybí. A je-li přece obalena, bývá to ve sprostém hadru. Bylo nutno, aby se něco změnilo.

A tak jako si doba vymezuje novou, svou lyriku, vyvolala i svou povídku. Ohlásila se renesance klasické novely. V Německu jak známo počal Paul Ernst. Pamatujete se na jeho Lásku flibustýrského vůdce? Je překrásná a zároveň s klasickou novelou obrozuje se exotická povídka. Nemají-li ani v cizině mnoho bohatých spisovatelů, kteří mohou po chuti jíti za dobrodružstvím až na konec světa, mají tam aspoň chytré nakladatele a rozumné mecenáše. A tak se množí exotická povídka a umění i obecenstvo mohou býti spokojeny.

Paul Scheerbart, fantastický německý poeta, napsal nedávno v pěkné předmluvě ke sbírce dobrodružných povídek asi toto:

Novela jest vlastně možna jen, uvedeme-li do ní nějaké dobrodružství. Novely, které zpracoval básník Tisíce a jedné noci, podávaly dobrodružné jako podstatné. A vlašské novely jsou stejně zcela připoutány k dobrodružství. Bezpříkladná životnost shakespearovských dramat dá se odůvodniti jen tím, že to jsou většinou zpracování vlašských novel; novely Bandellovy například znal v době renesance každý vzdělanec — a také v lidu byly známy. Zdramatizování známých novel mohlo tedy beze všeho počítati s velikým obecenstvem. Že toto obecenstvo pro Shakespeara jest i dnes zde, to třeba označiti za věc velmi významnou. Bylo-li tak docela chytré od Shakespeara, že zpracovával jen známé látky novelové, jest ovšem jiná otázka; spravedlivá doba přenese ledacos ze slávy, kterou sklízel Shakespeare, na vlašské novelisty. Novely tvoří jádro dramatických věcí. A nejsou toliko jádrem dramatické činnosti Shakespearovy. Novelistické jest jádrem každého životného dramatu. A to platí dnes právě tak jako před třemi sty lety.

Tvoří-li však novelistický živel jádro dramatu, tož tvoří také, jak bylo řečeno, dobrodružství opět jádro novely.

A tím dostává se dobrodružství v zcela nové osvětlení; jest nám hleděti na ně mnohem vážněji, než se dosud dělo.

Domněnku o méněcennosti dobrodružství vyvolal příliš prudký vývoj lyriky v době devatenáctého století. Vznik takzvaného realismu vysvětluje se také snad jen tímto příliš prudkým vývojem lyriky. A bylo zcela přirozeno, že oni novelisté, kteří snažili se především o lyrické prohloubení, odsunuli dobrodružství stranou.

S oživením literárního proudu nepříznivého všemu tomu realistickému zmenšuje se i hodnota lyricky prohloubené novely, která zejména u Slovanů nabyla velkého vlivu a jest dosud mnohde přesmíru ceněna.

„Exotické" dobrodružství, které proniká tak silně u Swifta, Robinsona, Münchhausena a ve všech povídkách námořních, bude ovšem v první řadě znovu oblíbeno, jakmile přijde nová doba novely. Touha po exotickém dobrodružství jest v lidské povaze; trochou dobrodružství jest právě každý člověk. Poněvadž však většina lidí jest tak opatrná a bezpochyby také tak bázlivá, že sama nechce dobrodružství prožíti, spokojuje se dobrodružstvími, která se jí vypravují. A tak jest obecenstvo pro literaturu vypravující dobrodružství dnes právě tak veliké, jaké například bylo v Kairu v patnáctém století, kdy básník Tisíce a jedné noci psal svou velikou Knihu dobrodružství, jež teprve dnes v století dvacátém zaujala opět místo, které tomuto velikému dílu náleží. Jediná škoda jest, že tato stará kniha dobrodružství jest příliš proniklá erotikou...

Abychom ještě jednou krátce zrekapitulovali: Jádrem dramatu jest novela, jádrem novely jest dobrodružství. Proto není ani tak zcela nepravděpodobno, že novelistický živel se všemi dobrodružstvími — zejména erotickými — ohrozí poněkud význam dramatického umění. Ba jsem toho mínění, že všichni ti mladší spisovatelé, kteří dnes stále ještě dávají si nekonečnou práci, aby vykonali něco neobyčejného v dramatu na divadle, přijdou brzy k tomu názoru, že třeba pěstovati opět více novelu.

Není věru vděčné dramatické látky, která by nebyla vděčnou látkou novelistickou. Ale je-li tomu tak, pak nechápe člověk dobře, proč se chce všecko hned dramatizovati, všecko dramatické jde přece zpracovati také jako no-

vela a noveleta. A za jistých okolností je to dokonce mnohem snadnější než psaní dramat, nevyžaduje to aspoň tak mnoho papíru, dá se to snadněji vnésti do obecenstva a dobude si to snad obecenstva velkého rychleji než dramatik.

Ledacos dalo by se o tom ještě říci. Ale nezapomeňme přitom, že nejvnitřnějším jádrem dramatickonovelistického směru literárního je — dobrodružství. Dobrodružství jest vlastní podstatou každého děje. A věru netřeba litovati, že směr lyrický špatně při dobrodružstvích novel pochodí; v nejlepších novelistických pracích jest lyrika latentní — jako zavřená poupata na stromě představují latentní kvetení. — — —

Tyto myšlenky německého poety dobře karakterizují směr, jímž umění nové výpravné prózy chce si nazpět dobýti myslí a srdcí obecenstva. V podstatě děje se tu něco velmi podobného tomu, co se děje v nové lyrice. Odvrat od starosvětského idealismu a od umění oltářů ke skutečným požadavkům soudobého života a člověka.

V české povídce nehraje dobrodružství skoro žádnou úlohu. Ve starší ještě spíše je nalezneme (Arbes) než v moderní. Pan dr. Herben často sice naříkal na školu Vrchlického, že nás odvedla od realismu, hlavně ruského ovšem, ale je-li to pravda bohudíky v lyrice, není to bohužel pravda v epické próze: nemáme skoro české novely zásluhou, jak se zdá, jednak realistické pověry, jednak našich maloměšťáckých poměrů.

Stav naší soudobé prózy neposkytuje také naděje, že by u nás novelistické umění rozkvetlo brzy prudce a ohnivě. Také náš život je stále ještě příliš chudý k tomu. Chybí nám nikoli obecní dobrodruzi, nýbrž lidé, kteří si mohou dobrodružství dovolit jako krásný luxus, kteří mohou spatřiti světy, v nichž se dobrodružství rodí, nikoli jako prázdninoví turisté, nýbrž jako básníci, nepospíchající a prožívající. Chodíme světem jako maloměšťáci (jak plny maloměšťáctví a prudérie jsou například naše cestopisy!) a vracíme se buď tací, jací jsme odešli, anebo s gestem hodně procovským.

Kde má vzniknouti silné novelistické umění, tam je nutna tradice a kultura dobrodružství. Té ovšem nedosáhne se přes noc. Spisovatelé pak, kteří musí úzkostlivě počítati i peníze i čas, nedosáhnou jí vůbec.

XVI

PROPASTI

U nás máme elektrické světlo nejen v bílých sednicích, ale i v černých chlévech, ač v zimních nocích chodí zajíci do našich dvorů na řepnou nať a člověk na vzdálenost několika minut od svého příbytku potká srnčí rodinu neb jiné tvory ještě více plaché. Nic divného to není, pranic. Vždyť jsme dědina od města vzdálená sedmnáct minut po dráze a půldruhé hodiny pro normálního chodce. A jsme dědina pokroková, jak o tom svědčí tuhle kousek za rohem ulice Macharova, čítající sice jen půldruhého domku, nicméně však ulice. Pokroku a světlu nic prostě neodolá, a než bude u nás ulice Neumannova, bude elektrické světlo i v Horákově a ve Sv. Kateřině.

Pozoruji však, že se mi věty zabarvují lehýnce ironií, aniž si toho právě přeji. To je následek dopolední procházky v podzimních lesích, jimiž prodíralo se velmi laskavé slunce, zapalujíc hned tu, hned tam věci zlaté, rudé a měděné. Jediný šustot, který mne tu vyrušil, pocházel od veverky, a nasbíral jsem v Ráji plnou kapsu ryzců, což mne velmi potěšilo, poněvadž jsem již nedoufal, že jich naložím letos ještě druhou sklenici, nyní již tedy jistou. Tož když se navrátím z takové procházky mezi lidi a domy, jsem vždy náchylen k dobráckému úsměvu nebo posměšku, dle toho, čím se právě obíraly mé myšlenky.

A moje myšlenky obírají se teď velmi často propastmi, které zejí mezi lidmi, a sice nikoli těmi propastmi, jež náhle spatřeny bývají i mezi nejdůvěrnějšími přáteli a jež nic na světě nemůže odstraniti, nýbrž těmi, které jsou odstranitelné, které odstraniti snaží se vlastně veškera kultura a civilizace a které jsou toliko následek nevědomosti, nedostatečného přese vše a stále ještě porozumění pro lidskost v širokém a nesentimentálním smyslu slova. Zdá se mi někdy, že tyto propasti, zející zejména mezi skupinami lidí, jsou hanbou našeho věku, a tu já, který přijímám bez výhrady vývoj, pokrok, ba i tu vysmívanou civilizaci, obdi-

vuji se jim, kláním se jim, chváliti chtěl bych je nejkrásnějšími rytmy (ač ovšem nejsem slepý pro zločiny, které leckdy páší), tu já stávám se jedním z těch, kteří rádi ironizují pokrok. To jest jedna z mých vedlejších možností.

Největší činy moderní techniky, železnice, elektrické dráhy, automobily, aeroplány, mosty, viadukty, tunely, telegrafy, telefony, fonografy, rodí se v první řadě ze snahy spojiti a překlenouti. A neměly by toho úspěchu, jímž právě dnešek je karakterizován, kdyby stejná snaha neovládala i pokrok duchovní a mravní. Pomalu, těžce, ale zřetelně organizuje se lidstvo mezinárodně k vědomé a harmonické součinnosti na díle pokroku a sebekrutější divošské recidivy nemohou na tom nic změniti. Přesto, že jsme tu a tam nuceni ještě pokloniti se majestátu války nevyhnutelné, hledí ohromné množství lidí již docela jinak na válku než řekněme jen před padesáti lety. A všecky rozdíly rasové, náboženské, politické, stavovské nemohou zabrániti, aby pro řádného člověka řádný člověk nestál nad nimi. Vedeme ovšem kruté boje nacionální, sociální, náboženské, politické, ale cítíme v nich docela jasně, že strana, které jde o sobeckou nadvládu, jest v neprávu, jest nemravná, zaostalá, zpátečnická a že pravda jest vždy na straně, která jest vedena přesvědčením, že národ jest roveň národu, člověk roveň člověku, přesvědčení rovno přesvědčení, náboženství rovno náboženství, pokud běží o jejich právo na samostatnost a svobodu v mezích samostatnosti a svobody druhých.

Moderní technika fyzicky, moderní myšlenka a morálka duchovně spojují a překlenují, ba zasypávají pomalu, ale navěky ony propasti, které jsou v našem životě zbytečny a následek nevědomosti. Člověku dvacátého věku, který jest hoden tohoto titulu (jejž možno přece užívati i ve smyslu zcela prostém, střízlivém, vědeckém skoro, řekl bych, a nejen ve falešně patetickém), je to velmi dobře známo, a člověk dvacátého věku ví zcela jistě, že řádný občan jest úctyhodný na kterékoliv straně a lump na kterékoli straně zaslouží si býti odstřelen. Člověk dvacátého věku ví také, co to jest občan řádný, a ví to tak dobře, že

se nedá mýliti vnějšími okolnostmi a i zloděje považuje často za řádnějšího muže než ledakohos z těch, kteří nemají příležitosti přijíti do pokušení. Tomu rozumělo ostatně kdysi i křesťanství, jakž tedy nám mohlo by to býti tajno!

Jenže: přes všecky železnice, mosty, tunely, automobily, telegrafy, knihy, noviny, které křížem krážem spojují a překlenují, sbližují a vyrovnávají, jest dosud tak málo lidí dvacátého věku.

Propasti zejí, kam se podíváš. Můžeš se přiblížiti jen ke zcela nepatrnému počtu lidí na onu vzdálenost, kdy jest možna rozumná dohoda. A čím jsi bližší ideálním snahám a idejím svého věku, tím méně je těchto lidí.

A tak tedy zdá se ti to někdy jako tragédie: na jedné straně veškery ty zázraky moderní techniky, která potřela vzdálenost jako rytíř draka, a veškery ty moderní myšlenky, jež obhájily nezvratně práva individua v mezích práv společnosti a práva společnosti v mezích práv individua, — a na druhé straně ty propasti mezi lidmi, ty cizí, temné světy uprostřed světlého života a ty legiony lidí, kteří cítí a jednají, jako by přišli z jiné, velmi zaostalé zeměkoule. A tu si pomyslíš, že je snadnější a rychlejší prohloubiti tunel mezi Francií a Anglií než učiniti pouhé stero lidí osvíceným, že pokrok je nesmírně těžký a vývoj osvícenosti nesmírně pomalý. A dvojnásobně zanevřeš na lidi, kteří zcela vědomě, z té neb oné zištnosti, z toho neb onoho sobectví odpírají poznané dnešní pravdě, poněvadž každý z nich hází tím nějaké klacky pod kolesa vývoje, jest větší nebo menší zrádce osvícenosti. Moderní technika spojuje snáze a rychleji než moderní myšlenka a morálka, sbližuje fyzicky dříve, než nastalo sblížení duchovní, zaviňuje nemálo předčasnou demokratizaci: každý člověk dostává v těchto poměrech jistou moc i tehdy, když ji dosud nezasluhuje. Přemýšlejte o tom, rozhlédněte se po svém okolí, po dědinách, městech, po národě, a ustrnete, mnoho-li zla natropí jediný člověk neosvícený nebo zištný, jemuž se dostalo moci jako dítěti ohně, ustrnete, jaký význam má často v našem životě lidská jednotka sebeefermérnější ve skutečnosti.

Často jsem se bavíval pozorováním, kterak vedle mne hnal se do života a tlačil k významnosti človíček, o němž jsem si myslil, že jeho nevzdělanost a bezpáteřnost odsuzují jej do přítmí, a jen jsem se divil drzosti, s kterou sáhal po místech, na nichž předpokládáme pravidelně lidi vzdělané. Velmi skepticky hleděl jsem na jeho neoprávněné úsilí. Ano ano, daleko to přivedeš! Ale neminulo mnoho let, on to přivedl skutečně nepochopitelně daleko. Jeho drzé čelo dosáhlo skutečně více než poplužního dvoru. Teď shlíží na mne spatra, a není to jeden člověk, jest jich celá řada, dlouhá řada, stojí pevně, slyšíme jejich jména v národě, a třebas my přitom otřásáme se odporem, oni jsou někdo a mají moc. Obsluhují nějaký sociální stroj a obsluhují jej tak, že je z toho řádnému člověku úzko.

Tak zvyšuje se tragičnost našeho osudu. To, co vzniká, aby spojovalo okraje propasti, napomáhá zároveň k jejich rozšíření. Rotačka, toto dítě světla, zrozené, aby hrst paprsků vrhalo denně i do dědiny nejzapadlejší, vrhá do ní zároveň i jedy temnot. A železnice, automobily rozvážejí všemi směry nejen světlonoše, ale i vrahy světla.

Je to věru k pláči ve dnech smutných, že jsme tak bezbranní proti tomu, aby toho, co stvořila osvícenost a láska, nemohlo býti zneužíváno zpátečnictvím a zlobou. Ale ve dnech jasných, a když se člověk například vrátí z procházky hořícími podzimními lesy, stačí trochu ironie přenésti nás přes nevyhnutelné. V ohních, barvách, vůních jeseně jest pro muže právě tolik silné a povzbuzující krásy, kolik jest jí v zeleném přílivu jarním. Silný zrod posiluje stejně jako silná smrt. A pak si tedy, ne-li, řekněme: Všecko skutečně špatné, zištné, zlé, zpátečnické je de facto docela sterilní a naprosto smrtelné. Za dobu často nejkratší je to zahlazeno, zapomenuto. Nedá se na tom nic budovati, nemůže to sloužiti ničemu za základ. Čas to pozře a v nejlepším případě, mělo-li to krásnou formu, vzpomene toho v budoucnosti jen dekadentní estét. Kdežto vše, co vzniká ze světla osvícenosti a láskou, má věčný život. Budujeme na tom stále dál, pokračujeme v tom ve stejném duchu. Naše nejmodernější rotačka je náš důsledek vynálezu Gutenbergo-

va; to platí doslova i obrazně. Nic dobrého a krásného, nic ve své době pokrokového a osvíceného nebylo vykonáno nadarmo a žije stále ve svých důsledcích. Tak, kam pohlédneme, všude kolem nás vidíme minulost reprezentovanou jejími dobrými skutky a osvícenými činy, kdežto zločiny její dávno jsou zapomenuty nebo aspoň vybledly; máme co činiti jen s dnešní špatností, zištností, zlobou, zpátečnictvím a máme ve svém zápasu po boku všecky dobré skutky, všecka hrdinství, všecky krásy minulosti. Nuže, nemůžeme si opravdu představiti v den slunný, že neodolatelná tíha všeho dobrého, krásného, velikého, co kdy na světě bylo vykonáno a jest dosud a stále s námi, dopadne jednou jako ohromný balvan na veškeru naši odstranitelnou špatnost a nevědomost a udusí a rozdrtí je svou převahou? To by znamenalo zároveň, že vyplní všecky zbytečné, směšné, ale přece tak ukrutné propasti mezi lidmi a mezi skupinami lidí.

Všecky dnešní propasti mezi lidmi pocházejí však toliko z nejasných názorů na rovnost a nerovnost. Člověk dvacátého věku chce, pokud jde o rovnost, aby stejná občanská práva měli lidé bez rozdílu národnosti, sociální funkce, náboženství, politické příslušnosti a jiného přesvědčení, a pokud běží o nerovnost, aby individualita každého člověka byla respektována, není-li skutečným protisociálním nebezpečím, a všude, kde toho třeba jest, měla inteligence přednost před tupostí, odborné vzdělání před nevědomostí, osvícenost před zaostalostí, poctivá práce před nepoctivou, řádný člověk před lumpem atd. Ideál je tedy velmi, velmi jednoduchý a možno se jím i snadno říditi aspoň potud, pokud toho dovoluje normální lidská slabost, která, buďme tím jisti, poctivému člověku s dobrou vůlí dovoluje v tomto ohledu velice mnoho. Můžeme se tedy jen diviti existující dosud hloubce lidské nevědomosti, která činí tolik lidí neschopnými pochopiti tento prostý ideál a dle něho usuzovati o denní praxi. Přes spojovací a sbližovací úsilí moderní techniky, myšlenky a morálky nedovede se dosud většina sjednotiti na ideálu zdánlivě tak samozřejmém, natož raziti mu cestu. Tak pomalý jest pokrok.

Pesimisté namítnou ovšem, že většina skládá se z lidí zlé vůle. Nemyslím. Lidí zlé vůle není tolik, jako lidí dobré vůle dohromady s nevědomými. Kdyby několik lidí zlé vůle vyvolalo lupičskou válku, je zcela jisto, že lidé dobré vůle by ji překazili, kdyby dosáhli podpory všech lidí, kteří nemají zlé vůle, ale jsou nevědomí a činí jen to, co se jim shora káže. Tvořili by společně velikou většinu. Ba jest dokonce velmi pravděpodobno, že kdybychom předložili některý praktický případ sem patřící v kterékoliv kulturní zemi naší civilizace všeobecnému hlasování lidu po způsobu švýcarském, rozhodne lid v duchu oněch našich pravd o lidské rovnosti a nerovnosti, předpokládajíc, že hlasování provedeno bude bez nátlaku po jasném objasnění případu a v době střízlivé, kdy lid nepodléhá žádné davové psychóze. Nikoli přílišné rozšíření zlé vůle, ale přílišná moc a vliv menšiny se zlou vůlí zadržují pokrok. Proto problémem pravého pokrokového hospodářství bude vždy, nikoli kterak by překotně se zmocnilo moci, nýbrž kterým nejúčelnějším způsobem umenšovalo by soustavně moc a vliv lidí zlé vůle a nevědomost těch, kteří výrazné vůle dosud nemají.

Jeden advokát vypravoval mi onehda případ, jenž by mohl sloužiti za žertovnou, lépe řečeno tragikomickou ilustraci k rozpravě o propastech mezi lidmi. Vypravoval asi toto:

Přišel k němu známý, dobrý a chudý muž a žádal jej, aby pohrozil žalobou jedné jeho vzdálené příbuzné pro tuto věc: Dobrý muž, který byl nelegitimní dítě, poněvadž jeho rodiče, kteří spolu dlouhá léta žili, rozdvojeni byli smrtí dříve, než mohli se dáti podle zákona sezdati, a jemuž samému zvláštní náhodou nedovolovaly dosud okolnosti oženiti se jinak než na divoko, měl po své matce dva obrázky, portréty děda a báby, dosti pěkné a jemu velmi drahé. V témž městě žila však jeho teta, stará a nemocná, která tak dlouho prosila jej o tyto obrázky, až jí je půjčil do jejího příbytku, s výslovným podotknutím, že zůstávají jeho majetkem. Co čert však nechtěl: přišla k tetě návštěvou příbuzná, bohatá a nadutá maloměstská panička, která

dobrého muže velmi se štítila pro jeho nelegitimnost, a ta vylákala na staré tetě obrázky a odvezla si je. Dobrý muž velmi byl překvapen, když se to dověděl, a nemeškal paní příbuznou suše a kategoricky dopisem požádati za vrácení obrázků. Dostal odmítavou odpověď, ve které mluvilo se více o nelegitimnosti než o právu na obrázky. Šel tedy k advokátu. Advokát poslal paničce své ultimátum: přiběhla k němu za tři dny, osobně obrázky nesouc. „Myslila jsem, že nemá práva na tuto věc jakožto nemanželské dítě.“ A když jí advokát vysvětlil, že také nemanželský syn má právo na dědictví po své matce, ulehčila si rozhorleně: „Ale řekněte mi, pane doktore, prosím vás, jaký zájem může míti takový nelegitimní člověk na těchto rodinných obrázcích?!“ Toho už jí advokát nevysvětloval.

Je velmi pravděpodobno, že tu hrála úlohu nějaká příbuzenská nevraživost. Je rovněž možno, že bohatí měšťáci a měšťanky cítí instinktivní odpor k nelegitimním synům a dcerám. Ale nicméně, jaké propasti jsou dosud prohloubeny mezi lidmi, když se panička, dáma, nestydí takto mluviti před cizí, inteligentní osobou!

Takových ilustrací bylo by ostatně! Propasti, kam pohlédneš. Na dědině (neříkám na každé dědině) stačí, že píšeš a máš co činiti s novinami, aby propast zela nalevo i napravo mezi tebou a lidmi, kteří jdou mimo. Řekneš si, že četník je ti tu nejbližší blížní. Snad proto, že máte osud poněkud společný. Lidé vás trochu nenávidí, trochu se vás bojí a hlavně mají vás v podezření, že do nich vidíte. Že víte, jak přijde obci, národu, lidské důstojnosti draho každá čtvrtnice piva, která se slavnostně pije. To stačí, aby propast se prohlubovala.

Snad se však mnoho změní, až bude nad našimi hlavami létati více aeroplánů než vlašťovek. Budeme pak rychleji pokračovati, neboť mnoho lidí spatří svět z ptačí perspektivy, mnoho lidí pochopí, jak směšné jsou všecky umělé propasti mezi lidmi, pokud to není věčná propast mezi lidmi řádnými a dareby.

XVII

ZDROJE VÍRY

Po několika dnech nepřetržité práce, ve kterých mne chytila a držela dobrá myšlenka poetova, dokončil jsem dnes, právě v poledne, čtvrtý zpěv z cyklu, v němž bych se zase jednou rád, po všech experimentech, řádně vybouřil, zvědav méně na to, co dovedu a čím jsem si jist, než na to, co mi asi byly platny všecky pokusy z posledních měsíců. Cyklus jmenuje se Zpěvy drátů a bzučí si v něm dráty telegrafní, telefonní a elektrické své monotónní a kovové ódy na svět civilizace. A dokončiv oddechl jsem si a šel jsem k obědu.

S hlavou ještě plnou rytmů a obrazů z tropů, neboť čtvrtý zpěv je zpěv drátů v tropických koloniích, chodím po kuchyni poněkud ryčně a sobecky. Tu Soňa, která v koutě tropila cosi, co chtěla, abych zpozoroval, zavěsí se mně na šosy a zezadu mne obejme; poněvadž hora nešla k prorokovi, přišel malý prorok k hoře (také ovšem malé, neboť ty veliké a nebetyčné hory sedí v pražských redakcích literárních revuí).

„A ty holka drahá," povídám, „tak ty mi tedy vyznáváš lásku! Holečku, já jsem byl v Africe!"

Soňa ví dobře, co to jest Afrika. Jen se jí zeptejte! Vždyť my spolu často cestujeme, ale nikoli Evropou snad, nýbrž nejméně Afrikou a Amerikou. Obyčejně ráno, když vklouzne ke mně do postele. Přikryjeme si hlavy peřinou, abychom byli v úplné tmě, a pak se Soňa zeptá: „Co vidíš?" A já odpovídám: „Vidím afrického velblouda na poušti, sedí na něm hnědý Arab a mává karabinou." Anebo: „Vidím černochy na břehu veliké řeky, která se jmenuje Kongo, ti cení zuby na sloní chobot, jejž si pekou na rožni." Anebo: „Vidím Ameriku, veliké město, jež sluje New York, stojí v něm mrakodrap. Mrakodrap je vysoký dům, který má aspoň pětadvacet poschodí, slyšíš, pětadvacet! A teď vidím: z nejhořejšího poschodí vrhá se dolů slečna, nejspíš z nešťastné lásky. Padá, padá, ale než dopadne, promění

se v dým a páru. Tak to bylo vysoko!“ „Hm, z nešťastné lásky? Co je to nešťastná láska?“ ptá se Soňa. „To ti povím, až se vrátíme do Evropy a do Bilovic nad Svitavou. To však nejde tak rychle, jak víš.“

Tak tedy cestujeme, já a Soňa, a proto Soňa ví, co to jest Afrika. „A cos tam dnes viděl?“ ptá se. „Holečku,“ odpovídám, „dnes velice mnoho. Všecko, od Kapského města až do Kahýry. Ale sedl jsem si na telegrafní drát, a teď jsem tedy už zde a mám po takové cestě veliký hlad...“

Po obědě odešla Soňa do školy a já — ech, ještě je mnoho bláta venku! — jdu psát fejeton...

Listopadové slunce zlatě svítí, ze strání kynou holé lesy, ale nesvádějí, poněvadž to bláto neumrzlo dosud řádně. Zato ty dráty rozezvučely ve mně píseň civilizace a já jí naslouchám stále ještě i přesto, že jsem tváří v tvář slunci a lesům, které teď opět vidím i vnitřním zrakem. A je mi přitom velice dobře.

Myslím si také, že těchto tré věcí — to jest slunce jako představitel tajemného všehomíra, venkovská příroda jako představitelka země, z níž máme své příjemné živočišné pudy (které velmi ctím v opak prof. Mareše) a svůj chléb, a pak civilizace jako představitelka úsilí lidského — jest tré věcí velmi lahodných, krásných a stačících k spokojenosti západního člověka neobalamuceného východním dualismem, ba tré věcí velmi povznášejících, tré zdrojů víry pro každého, kdo víry potřebuje. (Neboť nutno uznati, že jsou i lidé, zcela hodní a spořádaní lidé, kteří víry nepotřebují.)

Nevím, liší-li se lidé jiného zaměstnání tak příliš od lidí, kteří píší básně. Zato nepochybuji, že jsou básníci, kteří jsou básníky přesto, že básní nepíší. Ti mohli by tedy porozuměti snad dobře tomu, co chci říci a čeho snad nepochopí lidé, kteří nejsou básníky ani píšícími, ani nepíšícími. (Což pravím z toho důvodu, aby každý čtenář těchto řádků vzdal se své přelidské přirozenosti a řekl si: nu, já jsem přece také tajný básník, nemysli si, já ti rozumím! A tož zamyslil se jistěji, než kdyby mu nenapadlo, že jest podceňován.)

Tedy my, básníci píšící i nepíšící, máme (což dokazuje

příslušná literatura) anebo mohli bychom míti, kdybychom nebyli chorobní, v předsudky zavrtaní či hypochondriemi stížení (což jest velmi pravděpodobné), určité hluboké pocity před třemi skutečnými mocnostmi života, jež nazýváme vším̌rem, přírodou a lidským úsilím.

Co se děje s námi, staneme-li za jasné zimní noci uprostřed jiskřících se sněhových plání a pozdvihneme oči k nebesům, která nám odhalují svou hvězdnou propast a zářivý koloběh nebeských těles, obraz stejně lživý jako pravdivý? Promiňte, lidé střízliví a studeně filosofující: my máme nádherný pocit, intuitivní jistotu, že stojíme před dějem tak skvělým, ohromným, hlubokým, před dějem neznámého dosud smyslu tak krásného a neznámé účelnosti tak velkolepé, že život nejchudší stál by za to býti žit kvůli tomuto divadlu pouze. A zároveň máme jasný pocit organické příslušnosti země a jednoho každého z nás k tomuto mohutnému dění a pocit smyslu našeho v něm. Kde je člověk tak tupý, jenž v takovém okamžiku mávl by lhostejně rukou a řekl: To všecko je nesmysl! To dovede učinit toliko filosof, který rozešel se se zdroji víry a zabloudil docela na scestí planého rozumování.

A co se děje s námi, staneme-li ráno v červnové přírodě svobodné, když zeleně dmou se kolem nás ve všech odstínech, ptáci zvoní a křičí a poletují jako opilí, legiony hmyzů a jiných živočichů bzučí všude, šustí a hemží se v slunci, když vroucí život tryská ze země a rozlévá se po ní v proudech oddaně, bez otázek, ale šťastný — my to víme, že šťastný —, může-li jen volně rozvíjeti se a prouditi? Promiňte, kněží a vitalisté, my máme pocit, intuitivní jistotu, že toto radostné dění je vznešené a svaté, jednoho původu a smyslu s tím, co se děje všude ve všemíru, nahoře i dole, v lidech a mezi lidmi, a že jedna a táž energie pudí vše, aby se naplnilo něco, čeho dosud neznáme. A je-li i na světě tolik lidí slepých, kteří nevidí krásy a vznešenosti volné přírody, a tolik lidí zpupných a domýšlivých, kteří přírodu považují za bezduchou a k pokoření určenou duchem (užijme z nouze tohoto dutého slova) lidským, nás to nezmate, my tušíme příští harmonii mezi přírodou a člo-

věkem, ovšem člověkem osvobozeným z otroctví sociálního i z bludů dualistických.

A konečně, co děje se s námi, naslouchámeli ohromné hymně lidské práce a snažení lidského, vidíme-li před sebou veškeru kulturu lidskou a civilizaci s jejich zázraky krásy a techniky a svobodné myšlenky? Odpusťte, estéti a velekněží nadpřirozeného: nesváděla-li mohutnost lidského úsilí svobodářského a civilizačního k hymnám básníky staré, špatně vychované blasfemickými prostředníky mezi světem a jimi, svádí k nim naštěstí pro osvobození člověka z pověr básníky nové, ale před nimi sváděla statisíce a statisíce k hlubokému účastenství na stavbě této velebné babylónské věže, která není již v dosahu žádného boha. Jsme dnes naštěstí již na tom, že západní lidstvo zajímá se povšechně mnohem více o nový let Védrinův nebo Pégoudův než o nové náboženství nebo o nový deism a že filosofům naslouchá jen potud, pokud podporují pochod pokroku. A záleží na tom, aby tento stav potrval nejdéle a eventuelní hypochondrická reakce byla nejvíce oddálena a zmírněna. Proto noví básníci, kteří to pochopili a chtějí opěvovati život tak, jak jest, život rušný a plynoucí, mohou si dobýti velikých zásluh o lidstvo, naučí-li je, aby to, co dosud konalo a milovalo přes hlavy kněží spíše pudem, konalo a milovalo nyní vědomě a racionelně ke větší slávě a svobodě svého rodu.

Vírou moderního člověka může býti toliko víra v život, v ten, který jest a rozšiřuje se (poněvadž nejsme dosud u konce svého poznávání) a o jehož kráse, mohutnosti a neznámém dosud smyslu poučuje nás nejlépe pohled ve všemír, přírodu pozemskou a lidskou civilizaci, v tyto tři zdroje lidského nadšení, jež třeba však neustále zbavovati závojů, které na ně navěsily náboženské a filosofické pověry. Cílem tohoto života může býti pro nás prozatím toliko svobodný občan všude nad zlobu se vztyčující a jemu rovněž uvolňujeme cestu potíráním mátoh a bludů, jichž jádro pochází z doby,

kdy bydlil v skalním doupěti
a podobal se zvířeti.

Kterýmžto přirovnáním nechci ubližovati ovšem zvířeti po způsobu našich vitalistů, neboť ono při svých omezených možnostech je dokonalé a krásné, kdežto člověk pravěku stál nízko, poněvadž jeho možnosti byly teprve na cestě.

Primitivní člověk hrozil se všehomíru, přírody i (později) civilizace, to byl jeho přirozený stav před nimi. Vyspělý člověk moderní nezná již této hrůzy, cítí se zajedno s nimi, ale jest schopen rovněž zvláštních pocitů před nimi, pocitů opojení a intuitivní jistoty, jež jsou u něho rovněž přirozený stav. Od tohoto přirozeného stavu odvádějí ho toliko bludy náboženské a filosofické, učíce ho tázati se, kde by se byl netázal, učíce ho otázkám, na něž není prozatím nebo nikdy nebude odpovědi, a pak odpovídajíce na ně tak, že jej uvádějí ve zmatek a ochromují.

Hledati nové náboženství, nový deism, nebo filosofovati o marnosti všeho jest ovšem také zaměstnání a my je můžeme každému rádi ponechati; toliko o jeho užitečnosti a nevyhnutelnosti nesmí nás přesvědčovati. Řekli jsme již, že většina dnešních lidí nemá pro ně smyslu. Moderní hrdina má zcela jiné věci na práci. Kdyby Védrine nebo Pégoud hledali nové náboženství, nebyli by vykonali dalekých a obdivuhodných letů, a kdyby uvažovali o marnosti světa, nebyli by vůbec aviatiky a seděli by v domácích papučích. Což by byla ztráta pro nás, neboť dnešní svět potřebuje více nových letů než nových bohů (i starých ovšem). Ale o to běží, aby tradiční pověry a bludy, hypochondrie, estétské rozmary a okázalosti atd. nestavěly se mezi moderního člověka a život, uvažuje-li o něm člověk, nezbraňovaly čisté intuici: bude dobře jen tehda, když dnešní člověk bude státi přímo, beze starých prostředníků před životem. Neboť nebude se ho již lekati, opojí se jím a pozná v něm zdroj pravé víry.

To se děje moderním básníkům. Nicolas Beauduin, mladý francouzský básník (paroxysta, chcete-li znáti jeho ism), končí jeden svůj veliký pokus Člověk kosmogonický těmito slokami:

Den ze dne vesmír křídla svá rozpíná ve mně,
nic tajno mi není ze živoucích země,
a rychleji než blesk magnetický nebo větru van
telefon zprávy nové právě přináší, hle, mně
z veškerých pevnin a stran.

S Asií, Evropou, Amerikou jest mi se chvět
lomozy glóbu a pohromami, jež neznají míry.
Veškeren vezdejší a zběsilý svět
v mém nitru rozněcuje své uragány a víry.

Vědecké objevy a války,
paniky, smutky, revoluční vzněty,
hrdinství náhlá, aviatické lety
v mračen a hromů plné dálky,

veškerých bank a burz vzdálené hřmění,
horečky zlata a kancelářských okének,
veškero úsilí, rozmach a chtění,
za jměním, rozkoší honba a jek,

konflikty ras a spory a turnaje
a města, jež vztyčují světla, tužby a dýmy,
to všecko víří ve mně a mám to vše, svíraje
svět svými rameny ohnivými.

Mám jarní mízu a těl krev,
mám to, co mnohonásobné i jedinečné sluje:
jsem Člověk kosmogonický, nový zjev,
v němž vesmír se integruje.

A na jiném místě své básně, kde pan Beauduin opěvá touhu po novém bohu, který by se zrodil z tohoto nového opojeného pojetí světa, praví básník: „Chceme jej, třeba nám viděti, kterak se rodí, a nepřijde-li tento širý bůh, nuže dobrá, všichni jako jeden blok a jediným ohnivým gestem zaujmeme bez milosti jeho místo, abychom se jím stali.“

To je řeč zcela jinak důstojná moderního člověka než fňukání našich a německých hledačů náboženství, kteří v pravé poledne chodí s lucernou. Tento bůh básníkův není bůh náboženský, nýbrž toliko koruna jakási postavená na vrchol celého životního dění, koruna, bez níž nakonec také obejdeme se, spokojivše se s korunou, kterou tvoří lidstvo životu oddané horoucně a vědomě. Slovo „bůh" neznačí tu ostatně původ a počátek života, nýbrž spíše výsledek jeho paroxystického napětí, a tož máme tu co činiti s pojmem novým, jejž ostatně ani zde neměli bychom označovati starým slovem.

Pohled na hvězdná nebesa a obdivuhodnost přírody vzbuzovaly ovšem v člověku bezpochyby vždy pocity, jež nazývány bývají náboženské, poněvadž poměrně odedávna vykládány byly nábožensky lidmi, kteří tak nebo onak chtěli vládnouti. Moderní člověk však prošlý panteismem a monismem uvědomuje si je mnohem intenzívněji a přikládá jim hodnotu mnohem širší a absolutnější; přiřadil k nim pocit, který má z lidského úsilí a civilizace, a tu jest pak tré zdrojů jeho víry, která se obejde bez tradičních bohů a náboženstev, ohnivé víry v život.

XVIII

LIDÉ JSME A JENOM LIDÉ

Máme první dny prosincové, ale zdá se, jako by příroda chtěla nám letos odpustiti tré krutých zimních měsíců a my byli na počátku března nebo dubna. Vyšel jsem si opět jednou po dlouhé době hlouběji do údolí Svitavy, jen tak v lehkém kabátě. Je teplo, větřík, oblaka letí a za nimi prokukuje veselá nebeská modř, Svitava hučí a vzduch je čistý, že vidím loňská hnízda v holých stromech nahoře na stráních. Kdyby pták tu a tam se ozval a ty holé lesy byly již ojíněny neurčitou předzvěstí rozpuku, iluze podjaří byla by dokonalá. Slunečné skvrny, jež se chvílemi objevují, mají takový rekonvalescentní lesk.

Jsem skromný člověk a mám radost již z dobré vůle. A iluze přicházejícího jara není nikdy k zahození. Ani po podzimku tak pěkném, jako byl letošní. Neboť jeseň jest přece jen sezóna pro mystiky a sentimentální ženy; jinochům a mužům patří jaro, jaro akce, pochodu a zbystřených smyslů.

Člověk vkládá jak známo do přírody velmi mnoho ze sebe. A tak vidím bezpochyby rozmar oblohy z těchto dnů ve světle růžovějším, než bych měl, poněvadž mám sám již po mnoho neděl jarní náladu.

Jest ovšem poněkud jednostranná. Není myslím předčasná. Dosti bylo mizerných nálad, ptačího pípání v poušti. Dosti jsem se i na tomto místě nanaříkal. Na politiku, na literaturu, na umění, na pasívní národ, jenž se k ničemu nemá. Teď, kdy původce naší bídy stíhá rána za ranou a ze zdrojů energie téměř vyschlých tryskají opět živé praménky, člověk mládne volky nevolky, hledí veseleji do světa a tuší, že jeho slova mají více smyslu a nemizejí s větrem jako pápěří.

Není ovšem čas k lacinému optimismu. Abychom mohli býti optimisty, bylo by nutno, aby zcela jinak vyhlížel náš národ a — poněvadž nežijeme toliko skrze svůj národ — aby také zcela jinak vyhlížela celá dnešní společnost, která

stále a všude klade nekalá osidla naší radosti života. Ale chuť k životu, s kterou jsme se narodili, stoupá, jakmile vidíme aspoň dobrou vůli vztýčiti hlavu, jednati, bíti se, tvořiti a — míti radost z nového dění.

Nevím, stojíme-li před znovuzrozením národních energií. Jistě aspoň velmi všeobecně se chápe, že nesmíme již tak živořiti, jako se to dělo v posledních letech. A jsou všeliká znamení. Negativní a pozitivní. Negativní hlavně v politice, pozitivní v různých kulturních oborech.

První podmínkou nového dění a obrody v některém oboru jest však myslím úplné jasno, dokonalé rozlíšení lidí. Nic tak nepoškozuje nového vývoje jako nejistí lidé, vůle, o nichž se neví, jsou-li dobré či zlé. Proto každý nový život v kterémkoli oboru předcházívá větší nebo menší revoluce, násilné vyjasňování.

Na světě budou bezpochyby vždy vedle vůlí dobrých i vůle zlé. Je jich třeba k životu jako smrti. Vše záleží toliko na tom, aby vůle dobré byly lépe organizovány než vůle zlé a abychom nebyli příliš často v pochybnostech, s jakou vůlí máme tu čest.

Vedle politiky, kde se snad pomalu blížíme k takové rozlišovací revoluci, která prozatím měla by aspoň ukázati, kdo jest s mladočeskou korupcí a kdo proti ní, což musí býti první krůček k ozdravění našemu v tomto oboru, je to literatura, kde nejvýznačněji jeví se touha po novém životě a kde rozlišování vůlí jest v plném proudu.

Spisovatelé nebývají, jak přirozeno, lidé nejsilnějších nervů. Jejich citovost i citlivost jsou nutně velmi vznětlivé. V literatuře ještě více než v politice stačí nepatrná jiskřička založiti veliký požár. Předvídal jsem na tomto místě živý rozruch, jejž způsobí v letošním podzimku Almanach na rok 1914, a vynasnažil jsem se také dle svých sil, abych přispěl k jeho povzbuzení. Nicméně, posuzujeme-li tuto věc poněkud z ptačí perspektivy, řekneme si, že taková malá, krotká knížka může míti takové následky věru jen v literatuře a jen v poměrech, v nichž je více chorobné citlivosti než zdraví, více malichernosti než rozumu.

Toho jsme myslím neočekávali, že tento almanach dá

popud k tak radikálnímu rozlišování. Že naráz rozestoupí se vůle dobré na jednu a vůle zlé na druhou stranu. Že naráz bude jasno, komu literární stagnace naše v několika právě minulých letech byla — vhod.

Sluneční skvrny naproti na plotě, na domku a na střechách smějí se mi laskavě do oken, také modrý průlom v oblacích. Elektrické dráty na jednom místě svítí jako rozžhavené. Hledím vesele ven a myslím si prostě: Lidé jsme a jenom lidé, a nejen chybičku, mnoho chyb má každý z nás. V zájmu lidí nutno se s tím smířiti, aby člověk člověku nebyl příliš odporný, aby člověk sám sobě nebyl příliš odporný. Ale v zájmu věci nutno aspoň rozlišovati dobrou vůli od zlé, nedopouštěti, aby zlá vůle bujela bohatě na úkor vůle dobré. Jinak bychom skončili vzájemným požíráním se nebo blázincem. Pročež napíše-li se o tobě: „Hle, to, co tento člověk nám odpověděl, je vzor slušné polemiky“ (stalo se), máš právo míti milý pocit vykonané povinnosti; napíší-li však o tobě nestranní lidé: „Ten člověk ve svých polemikách snaží se především zesměšniti, snížiti, uraziti svého odpůrce“ (stalo se), je čas, abys šel do sebe.

V ohni boje stane se ledacos. Také v ohni boje literárního. Nesčetněkráte přestřelíš. Byl bys nemístně chladný, kdybys dovedl vždy jen dobře mířit. Ukřivdíš stejně často, jako se zmýlíš ve svých sympatiích. Byl bys neomylný, kdyby se ti to nedělo. Ale kdyby voják, který má jíti do boje, myslil toliko na sebe a na své dobro, nepůjde tam: proč tedy vídáme v literárních půtkách tolik bojovníků, jimž nejde o literaturu, nýbrž toliko o jejich osobu? Což opravdu jsou tu jen ti nesobečtí zranitelní? A nezůstává tak často na bojišti ležeti právě ten, jemuž nejde o věc? Vždyť přece o tom, padl-li jsem čili nic, nerozhodují nakonec moji partyzáni nebo nějaký kavárenský dav, nýbrž především a hlavně soud, jejž nepřímo pronáší další literární vývoj.

Probírám-li se svou literaturou, mívám hojně nepříjemných pocitů. Byl jsem často naivně sebevědomý. Byl jsem chlapecky prudký ve svých sympatiích i antipatiích. Byl jsem nesnášelivý, nedůtklivý, lehkomyslný, zbrklý, ná-

ladový. Ale jedna věc byla mi vždy cizí: ona podivná směs literární ješitnosti, závisti a žárlivosti, s níž básník snižuje básníka ve svůj prospěch a s níž kritik snaží se spisovatele uvrhnouti ke svým nohám a vštípiti mu představu, jako by rozhodoval o jeho osudu.

Jako chlapec, jenž těžce robil první verše, válel jsem se v naší zahradě za městem, která byla plna květin, ovocných stromů a vysoké trávy. Teď vede tamtudy silnice. I vrací se mi často v mysl obraz slunného dne prázdninového, kdy jsem ležel za kří v palouce a četl druhou nebo třetí knihu Macharovu, své první skutečné literární lásky, a pak namáhaje se s první slokou nějaké rýmovačky a hledě do nebes, pociťoval jsem cosi jako žárlivost, takovou malou, dětinskou žárlivost: on již třetí a ty ještě nic.

Zlaté světlo cudné mladosti, která je neodvolatelně pryč jako ta naše zahrada, leží na tomto obrázku. Za několik let přišla literatura, moje verše skutečné a tištěné, knížky, první nehorázný výprask, který mi za Apoštola uštědřil Gamma v Čase (starém týdeníku), a pak zase knížky, knížky a boje. Rostla moje literatura, nerostla ona naivní žárlivost. Pocítil-li jsem ji ještě někdy, byla mi nejvýše popudem k práci. Machara jsem miloval dlouho, velmi dlouho, a nebál jsem se to hlasitě říci ani tehdy, když ho již kdekdo jako básníka bil. A redigování všelijakých plátků nutilo mne slíditi po mladých lidech, milovati svěží literární život kolem. Ale od časného mládí měl jsem ještě jiné zájmy. Literatura a umění nebyly mi nikdy alfou a omegou života. Měsíce, ba i leta minula, aniž jsem napsal beletristického víc než trochu příležitostních veršíků. A to jen proto, že jsem myslil na zcela jiné věci. A hlavní moment: anarchism a jiné zločiny vyloučily mne navždy ze řad oficiálních. To mělo svou cenu. A má dosud.

Nehledím neskepticky na lidskou povahu. Není ani dobrá, ani zlá, ale v přiměřených okolnostech je schopna všeho. Nepochybuji, že ledačemus z vlastností cechovních, které se mi dnes protiví u spisovatelů, byl bych býval blízek, kdybych byl žil jinak. Věnuje-li člověk veškeren čas, jejž mu ponechává jeho výdělečné zaměstnání a nutné životní

funkce, toliko zájmu literárnímu, básnění a čtení kritik a knih, a veškera jeho ctižádost vybíjí se jen a jen v literatuře, dostaví se velmi snadno cechovní ješitnost a cechovní žárlivost. Literatura snadno se zapomene kvůli literátům.

Měli jsme vždy nedostatek takových básníků občanů, jako byl například Viktor Hugo nebo Emil Zola, a oč jsme jich měli méně, o to více bylo u nás malicherné zloby, žárlivosti, závisti, malicherných literárních půtek. Pro naše největší polemiky literární res publica jako by neexistovala; neprojevili nikdy nějakého karakterního mínění o věcech veřejných, ač právě u nás nebyla nouze o příležitost k tomu, ač právě u nás mělo se leckdy promluviti i z této strany.

Má-li však člověk řadu zájmů, křižujících se a navzájem velmi odlišných, a jsou-li za ním spáleny všecky mosty k oficielnosti, jest myslím citelně volnější ve svém úsudku i konání. Literární úspěch není mu vším, literární porážka není mu největší ranou. Nejsa hodnostář ani kandidát hodnosti, není nucen snovati intriku proti konkurentovi a není také ani ze slušnosti, ani z prospěchářství nucen vyjadřovati se opatrnicky. Smí pojmenovati všecky věci jejich jménem, ať je to vhod komu nebo nikoli, a ukládá-li si rezervu, činí to kvůli věci, nikoli kvůli osobám.

Jsou ovšem i dobré vůle, které se projeví za všech okolností. Nicméně je karakteristické, že pokud se ukázaly při příležitosti našeho almanachu na straně starších pánů, náležely osobám, které zdůrazňují sociální úlohu umění a u nichž karakter (byť poněkud přímočarý) má převahu nad temperamentem.

Vůle zlé bylo však tentokrát mnoho, více mnohem než vůle dobré. Až to překvapilo. Těch několik klidných a věcných úsudků bylo přehlušeno povykem simulovaného rozhořčení, jehož refrén, přeložený do prosté češtiny, zněl by asi takto: „Jakže, vy se opovažujete bez nás vyvolávati nové hnutí básnické! Jedinou pravou českou modernou jsme my, a jednou provždy!“

Naproti svítí teď rudé květy muškátů v malých oknech staré chalupy. A nahoře stále ještě usmívají se modré průlomy, na nichž ostře se rýsují beznadějně holé vršky stromů.

A já tu sedím u okna v nejidyličtějším zákoutí naší dědiny a oplácím úsměvy obloze, slunci, muškátům. A píši.

Vím, psáti, toť hloupé zaměstnání v takový krásný den. Tak rád bych praštil pérem a znova zašel k řece a podle ní tichým údolím kráčel až do soumraku. Jsem přece „naturista". Bohužel, nemám péra jen k tomu, abych jím tu a tam za něco bojoval; když mne nejvíce pálí v ruce, a já ho přece neodhazuji, je to proto, že mne také živí. A tak píši, píši a vyhlížím jako nejliterátštější literát, kterého bůhvíjak bolí, že někdo nechce ho pochopiti nebo že pan kolega snaží se mu rozdrtiti podpatkem kuří oko.

Ale ve skutečnosti nebolí mne nic a mrzí mne jen to, že nejsem milionář. Ve skutečnosti trochu se zasměji literárním žárlivostem, když zajdu do kavárny, a moje myšlenky, sotva dopíši, když přátelé něco chtěli nebo povinnost velela, toulají se ihned jinde.

A zabolí-li mne přece něco, je to tak vzdáleno literatury.

Leží mi na stole dopis matičního učitele z českého severu. Píše mi, že ti naši staří dobří druzi, havíři severští, nějak často si teď vzpomínají opět na bývalé lepší časy a na mne, že... nu zkrátka abych aspoň s přednáškou přijel k nim. Mají iluze. A snad také tam nahoře nad tou černou půdou pociťuje se nějaký svěžejší vzduch. Nevím ještě, co jim odpovím. Nejsem optimista, abych jim mohl říci to, co by chtěli slyšeti. Ale náhoda tomu chtěla, že snad právě v touž skoro chvíli, kdy se radili o tom dopisu a vzpomínali na mne, vzpomínal jsem také já na ně, sedě v kinematografu a dávaje se dojímati obrázky ze Germinalu, rakouským strachem ohavně zkomoleného.

Je to sehráno dobrými herci. Suvorin je nádherný a ten jeho hořký úsměch je dnes tak ukrutně spravedlivý. S hrdlem poněkud staženým seděl jsem na svém sedadle mezi nepříjemným obojživelnickým davem, a když se odcházelo, stál jsem a čekal: myšlenky byly daleko, pohled měl jsem divně drzý a divil jsem se, že nikdo nezanotuje Šrámkovu Velkou stávku.

S tou písničkou ještě v Řečkovicích ukolébával jsem

dcerku. Teď jest někde daleko, daleko, zcela přikrčena k rudohorským kopcům...

Zabolí-li mne něco, není to věru výpad literárního augura nebo žárlivého básníka: spíše van větru, v němž slyším zaškrcenou píseň svobody, nebo — například odpověď, kterou jsem zůstal dlužen příteli, jenž vykládaje mi o jakémsi projektu pravil: Budeme psáti nikoli jako kdysi, nýbrž dle nových, dnešních svých zkušeností. Zapomněl jsem odpověděti: Kdybych mohl vždy psáti po svém rozumu, ze srdce a dle všech svých nových zkušeností, psával bych zase tak jako kdysi: jen obratněji snad a jistě ostřeji.

Literatury se tohle netýká. A zdá se mi, že o literaturu zajímám se tak příliš mnoho jen proto, že nesmím se zajímati o nic rozumnějšího. Čímž ovšem nepravím, že to, oč se zajímá většina mých bližních dnes, jest rozumnější pravidelně než literatura.

XIX

NA VELMI STARÉ TÉMA

U některých východních národů je ten zvyk, že tu člověk, jenž má veliký žal a pláče, kolébá se ze strany na stranu. Na tuhle věc vzpomenu si pravidelně, kdykoli — teď ovšem vždy po dlouhé době až — spatřím z dálky chůzi Viktora Dyka. Je v ní jakýsi nepatrný náznak onoho smutečního kolébání z Východu. Aspoň se mi to zdá. A zdá se mi to patrně, poněvadž osobnost Viktora Dyka připadá mi často a v nejednom směru jako neustálý pláč — pláč nad národem. Ovšem. Viktor Dyk pláče úsměvem. Věčným, neměnným úsměvem, jemuž jen oči za ním dodávají různý smysl. Ale tyto oči za tímto úsměvem dovedou býti ukrutně vyčítavé. Zakusil jsem to. Hledím přece příliš jinak než on na mnohé věci. Viktor Dyk byl to myslím, který mne nazval c. k. anarchistou. To bylo ovšem ve šťastnějších dobách, kdy v českých zemích bylo zvykem a bylo hlavně dovoleno mluviti od srdce.

Teď jsme oba počítáni k vlastencům, k radikálům a pokrokářům. Neboť máme sice u nás spoustu stran a straniček, ale ve skutečnosti politická kritéria jsou u nás nečetná a takměř primitivně jednoduchá. Jako politické myšlenky. Také jsou lidé teď nuceni vyhledávati spíše to, co je spojuje, než co je rozlišuje. Ale z oněch lepších časů víme, my dva, že jest mezi námi propast, a že dožijeme-li se ještě jednou doby šťastnější pro národ i pro sebe, budeme bezpochyby protivníky. Místo Viktora Dyka je napravo, a já bych přece jen nejraději zastavil se až někde na nejkrajnější levici, kdyby existovala více než na papíře anebo kdybych já aspoň měl to, o čem jsem snil ve svém mládí: mravní sílu a — dobrý žaludek apoštola.

Nicméně velmi různé názory, které vidím a tuším mezi sebou a Viktorem Dykem, nemohou mi zabrániti, abych neviděl ještě něco mnohem důležitějšího. A počal jsem tuto kapitolu tak, jak jsem ji počal, a nikoli jinak, abych to mohl konstatovati. Setkal jsem se v životě s mnoha českými

lidmi, ale poznal jsem mezi nimi jen zcela nepatrňoučký počet těch, kteří jsou tak cele srostlí se svým národem, že vše, co se s ním děje, cítí na vlastním těle a nemohou jinak. Viktor Dyk jest jedním z nich. Až do kořání své bytosti je postížen touto krásnou kletbou. A mně se zdá, že to jest to nejkrásnější, co můžeme říci o svém člověku. Byli bychom nebetyčný národ, kdybychom to mohli říci o každém českém spisovateli aspoň.

Mohu takto mluviti o Viktoru Dykovi přesto, že jest považován za mého přítele, poněvadž nejedná se mi o Viktora Dyka, nýbrž o něco zcela jiného. A pravím to o něm přesto, že Viktor Dyk patří k českým spisovatelům, na něž se pořádají periodické štvanice, poněvadž si myslím, že řádnému člověku nezáleží dnes již docela nic na úsudku panstva, které u nás uděluje uznání a vynáší ortely a k oživení své blednoucí augurské vznešenosti tvoří komploty.

Neběží mi o Viktora Dyka. Běží mi o poměr spisovatelův k politice, lépe řečeno: k politikům. A počal jsem Viktorem Dykem, poněvadž jeho osobnost považuji za dobré východisko pro svou úvahu.

Viktor Dyk je spisovatel silného a samostatného politického cítění. To je přirozený důsledek jeho poměru k národu, o němž jsem mluvil. Kdo tak cítí s národem jako Viktor Dyk, musí cítiti i politicky, musí cítiti s národem do detailů i jeho politické radosti a žaly. Ovšem, ne každý má odvahu přiznati se k tomu, zejména včas k tomu se přiznati. Jsou delikátní spisovatelé, kteří se straní hluku. Není to vždycky zdravé. Ale jsou i zbabělí spisovatelé, většina dokonce je zbabělá. Těch nenávidím, zejména mají-li dravé péro, které kouše a bije — literárního protivníka, ale nic více. Viktor Dyk nebyl zbabělý. Považuje politické cítění a konání za povinnost. Je to ovšem těžká a krutá povinnost, poněvadž ten, kdo jí nekoná mechanicky a bezcitně, trpí při ní, hlavně u nás, jako svobodymilovné zvíře, které si zraněné tlapy rozdírá o studené, kovové mříže. Ale Viktor Dyk a lidé jemu podobní jsou idealisté: svědomí jim nedá mlčeti, když nemlčeti považují za svou povinnost. Jsou také političtí idealisté.

Přesto či právě proto nebude Viktor Dyk považován za velikého politika. Nepronese skvělé a uchvacující řeči, není veliký řečník. Neprovede bezpochyby ani nějakého geniálního politického tahu, nýbrž naopak bude asi v tom, čemu se dnes říká praktická politika, klopýtati stále přes — svůj idealism. Zato však já vím tohle: Kdykoli mne něco politického u nás bolí a já vidím, že to Viktora Dyka také bolí, jsem si naprosto jist, že se nemýlím, že mne to právem bolí. Zde jsme u jisté ryzí hodnoty politického cítění a konání spisovatelova.

Bylo to letos na podzim. Kráčeli jsme spolu vzhůru podle Svitavy mezi adamovské lesy. Nebyl den příliš krásný, podzimní panychida nehořela v našich lesích tak jako jindy. Nemluvili jsme spolu mnoho. Snad jsme nebyli jaksi ani spokojeni jeden s druhým. Neshodneme se ani v literárních otázkách. Ale když jsme přicházeli ke Skalnímu sklepu, svítícímu již do šera, shodli jsme se přece v jedné věci: „Politikové nemají rádi spisovatelů. Politikové jim nedůvěřují."

To je antagonism velmi přirozený. Spisovatel, který jako Viktor Dyk nevyhýbá se politickému působení — jež jest ovšem pravým opakem například politické činnosti K. M. Čapka v Národních listech, případu nepříliš povznášejícího, o kterém zde vůbec nemluvím, aniž o jemu podobných —, má snad ambice literární, ale nemá de facto ambicí politických. Mluví o politice, poněvadž nemůže nemluviti; jedná v politice tu a tam, poněvadž nemůže nejednati. Ale jde mu především o politické myšlenky a ideály, a nikoli o praktickou politickou moc. Jest krátce řečeno vždy spíše kritik politiky a vztyčovatel politických ideálů než praktický politik. Kdežto praktickému politiku jde vždy, musí jíti o moc, o to, aby přišel k veslu. Dnešní praktická politika je zápas o moc. Je-li vedle toho a často spíše z ptačí perspektivy než zblízka i zápas o politické ideály a myšlenky, není to tak zásluha politiků, jako lidí ostatních. V zápasu o moc nemůže býti politik příliš citlivý ve výběru prostředků; u vesla nemůže býti příliš pamětliv programových slibů. Jeho konání jest výslednicí akcí a reakcí téměř živelných.

Spisovatel se svým politickým idealismem, se svou poměrnou objektivností a přímočarostí může se mu zdáti i státi nepohodlným.

Ve Francii, která plodné otázky, umělecké právě tak jako sociální a politické, řeší předem za celý evropský svět (neplodné náboženské a podobné ponechává Němcům), je tenhle rozpor reprezentován přirozeně vybranými typy. Takové exempláře moderních politiků, jako jest Clemenceau a Briand, mají snad již jen a v jiné podobě toliko Spojené státy. Jest ovšem poněkud nudno sledovati onu část politické Francie, jejíž kozelce neustále a bravurně metané řízeny jsou těmito a jim podobnými muži. A vlast Hugova a Zolova byla by na tom velmi zle, kdyby toto byla celá Francie politická. Ale Francie má naštěstí dobře vyhraněnu i druhou stranu politickou (rub? líc? jak si přejete!) a ta jest reprezentována také vybranými exempláři. Anatol France jest například jedním z nich...

Při nedávném jubileu Heřmana Bahra byl i na tomto místě článek o něm. Bahr není veliký, nýbrž toliko milý spisovatel. Jádro jeho významu však nespočívá vůbec v jeho díle básnickém. Rakouským Němcům prokázal ohromnou službu svou činností publicistickou. Nuže, ve zmíněném článku mínil pisatel (kolega Klíma), že Bahrovy názory politické nebéře nikdo vážně. Dovoluji si o tom pochybovati.

Bahr jak známo řekl rakouským Němcům mnoho bystrého a ostrého, spravedlivého a svobodného. Ledacos bylo citováno z toho v našich časopisech. Tak jsem tedy sledoval při jeho jubileu mnohé z příležitostných článků o něm ve vážných publikacích a revuích německých. Zejména jsem hledal to, co se týkalo právě jeho publicistického významu a co bylo psáno mladšími rakouskými spisovateli německými. Shledal jsem, že právě tito spisovatelé, dobře s našimi poměry obeznámení, nejen berou velmi vážně jeho politické názory, nýbrž ztotožňují se s jejich jádrem a považují je za nevyhnutelný základ pro lepší život v Rakousku a Bahra za jakéhosi buditele, který první poskytl rakouským Němcům možnost správné orientace.

To jest ovšem jisto, že německý poslanec X nebo Y nebéře Bahra vážně, že ten neb onen nacionál hledí naň opovržlivě se zaťatými zuby, že páni z Presse nebo z Tagblattu se mu posmívají a vídeňské kavárny dělají na něho vtipy, — ale i v Rakousku jest již ona druhá strana, tvář politická, nevelká dosud, ale pokud běží o Němce, dobře opřená o stejný živel v říši. A spisovateli musí stačiti, uznává-li tato část jeho národa jeho názory; se souhlasem politiků počítati nemůže a nesmí. Tato část národa jest jeho soudcem, a nikdo jiný. Pro ni jen pracuje, poněvadž ona toliko má sluch pro něj, ona má jasný sluch a jasný zrak i v nejhorších zmatcích, ona stejně s ním jest rodu šlechtického. A nakonec ona nese osud národa na svých bedrech. Politikové již pohřbili národy, ale žádný národ nebyl jimi z hrobu vyveden; to dovedli jen spisovatelé národa.

Nepatřím jistě k lidem, kteří mají důvěru a lásku k německé povaze. Tahal bych denně za uši české lidi, kteří snášejí k nám z Německa všecky pitomosti, chodíce jako slepí mimo jeho projevy skutečně kulturní. A byl jsem pokrokovými lidmi nazván dokonce šovinistou, když jsem na tomto místě řekl několik snad drsných, ale pravdivých slov o Roseggerovi — který je stejně prostřední duch jako prostřední spisovatel —, neboť byl k nám zatahován jako novokřesťan, a jeho šulferajnský kousek byl mi vítanou příležitostí ukázat, jak takový autor náboženských traktátů vyhlíží tedy zblízka. Ale to vše mi nebrání, abych viděl, že i v Německu tvoří se kulturní vrstva, složená nejen ze spisovatelů a umělců, ale i z obchodníků a lidí i pro politika zcela střízlivých, která jest syta nejen vojáckého a junkerského pořádku, ale i štvaní nacionálního. Tato vrstva, která má dnes svou odnož i v Rakousku, jest již velmi mocná a její řeč velmi zřetelná. Kdožví, jak by byla dopadla savernská aféra, kdyby nebylo tohoto činitele. A mohu opakovati jen, co jsem již jednou řekl na tomto místě: tak, jak se mluví o německých diplomatech a poslancích ve velmi významných revuích a literárních listech německých, tak u nás mluví se o nich nejvýše v lístečku anarchistickém

— a i tu bylo by to často zkonfiskováno. A čteme-li právě v tomto listě tak často názor, že Rakousko buď se vyrovná slušně se svými národy, anebo bude rozneseno svými sousedy, stojí doslovně totéž například v loňské ročence nakladatelství Fischerova, ve článku o Bahrovi; psal to rakouský Němec a neprojevil radosti nad druhou eventualitou.

Nepatřím konečně ani k optimistům. Zaboha bych nenabízel Němcům ani nejslušnějším pravici a dýmku míru: nikoli, boj mezi námi nemůže přestati, dokud nenastane vyrovnání sil. O co běží, jest forma boje a především to, aby nešovinistická kulturní vrstva jednoho národa poznávala ducha a dílo téže vrstvy v národě druhém. Také se nedomnívám, že je tak zcela jist takový rychlý vzrůst politicky poctivých a kulturně pevných vrstev v Rakousku, který by zabránil včas politikům dovésti nás na okraj oné propasti, za kterou nalézá se veliký rakouský otazník. Nejsem optimista.

Ale člověk, kterému je milejší sebe těžší a trpčí práce v míru než válečné dobrodružství neznámých konců, musí si říci, že jest na čase, aby hlasy z oné druhé strany, kterou má dnes každý kulturní národ, byly slyšány obecně aspoň tak často jako hlasy oficielních politiků. Píše-li se tolik o tolika takměř bezvýznamných řečech francouzských ministerských předsedů a jiných pohlavárů francouzské korupce politické, proč nedostáváme slušné výtahy z řečí takového Anatola France například, kterého poslouchají lidé, na nichž závisí budoucnost Francie, a v nichž se mluví o věcech pro nás tisíckrát zajímavějších, než jsou zištné a falešné tlachy francouzských parlamentárníků. To jest jen jeden případ, ale dalo by se jich počítati do set. Právě v českých zemích, kde se stále ještě tak hnije, kde je tolik malicherností a taková potřeba svěžejšího vzduchu, víme o každé módní hlouposti, o každé aférce, o každém vtipu a tingltanglu, ale takměř nic o názorech a soudech nejlepších, ale ovšem neoficielních myslících lidí v cizině.

Politikové nám ovšem těchto věcí nedonesou, neboť pocházejí od lidí, jichž oni neberou vážně. Ale naši spisovatelé a externí žurnalisté, kteří jsou v cizině a mají přístup

k nezkaleným pramenům svobodné a kulturní myšlenky nebo kteří zabývají se doma cizími literaturami a hledají, o čem by referovali, co by překládali? Člověk odkázaný toliko na ně řekl by věru, že svět jest jen jedno jediné triviální dění, v němž není ani energie, ani ducha.

Spisovatel politicky myslící a cítící patřívá k onomu druhu spisovatelů, kteří nepovažují se za doživotní obyvatele věžičky ze sloni, nýbrž za celé občany. Neberou-li politikové jeho mínění vážně, jest jeho hlas zato tmelem oné vrstvy, kterou v národě tvoří nejlepší lidé. Proto měli by mu všeobecně věnovati více pozornosti aspoň lidé, kteří také spisují. Nikoli kvůli němu, nýbrž kvůli svému národu a kvůli utužení oněch mezinárodních pout, jichž politikové nemohou přervati.

Jako nekonečná rozblácená silnice vleče se otázka česko-německého vyrovnání. Snad jediná vláda má přitom naspěch — ze studu. Ale člověku, jehož politické názory neberou se vážně, je při tom hnusno. Slyší třeštění nějakého pána z Volksratu a cítí náhle, že válečný tanec Křováků byla velmi krásná, velebná, ušlechtilá věc. Evropané jej zašlapali: nebyli to, ale mohli to konečně býti ti, kteří vykonávají rozkazy Volksratu. Slyší také lidský názor prostého spisovatele. Ale ti, kteří naslouchají Volksratu, nepovažují za nic hlas spisovatelův. Rozblácená silnice táhne se, táhne... Kdyby aspoň člověk mohl si trochu mysliti, že vina jest na obou stranách, že vina jest na dvou národech, kteří stojí proti sobě jako dvě hladové šelmy nad kořistí: který z kterého! Ulevilo by se mu. Bylo by to divadlo krásné jako osud. Ale takhle! Jeden národ je lhostejný, až k smrti lhostejný, a druhý činil by bezpochyby něco zcela jiného, kdyby jej nebodali, aby řval a oni mohli vybírati vstupné.

Ale jindy dá se člověk náhle do smíchu. Tady řve kdosi kvůli české škole, kvůli českému divadlu, kvůli českému nápisu na hřbitově, kvůli českému úředníku ve Lhotě — a tam, o kousek dále: Bahr píše předmluvu k Šrámkovým povídkám, které přeložil Němec v Praze a vydá německý nakladatel v Lipsku. A knížka vyjde, jiné české knížky

vyjdou po německu, německé revue píšou o nich pěkně, člověk čte seznamy mladých autorů v různých publikacích, kde česká jména jsou s německými pomíchána, a člověk je ani nezná všecka a brzy nebude vědět, kdo je Čech a kdo je Němec. Pan Strobl z Brna má pěkný talent a je vítán mezi těmito mladými autory; může se tedy státi, že co nejdříve octne se v jedné německé knize vedle autora českého...

Snad tohle dělají všecko mladí židé, kterých je teď plno v české i německé literatuře. Jisto však, že to nejsou první pokusy. A že jsou to spisovatelé, již to považují za samozřejmé.

XX

STÁLE SE PÍŠE, PÍŠE...

Tak tedy máme konečně jakési zimní dny. Sněhy a mrazy. Všecky mlhy jsou pohlceny, růměnec jest i na těch nejbledších tvářích, které potkáváme, mnoho svěžesti a veselosti je všude. Člověk by byl s venkovem opět docela spokojen, kdyby taková zima nestála o tolik a tolik korunek více za palivo a kdybychom netušili, že pouta, jimiž sepjala celou přírodu, nepuknou tak snadno a rozmrzávání v únoru a březnu bude nekonečné.

Vyšel jsem si údolíčkem Melatína, chrupe to pod nohama, tenký potok bublá zvláštním, vrkavým způsobem pod ledovým poklopem a tu a tam hvízdne věrný pták. Jinak je tu širé ticho, natažené ze stráně na stráň. Neřekli bychom, že v neděli a ve svátek mění se tato polozavátá cesta v bujnou turistickou tepnu. Pozoroval jsem chvíli v olšovém mřežoví nad potokem párek dlasků: ohnivé samečkovo bříško zavýsklo v té šedi a hnědi kolem, když jsem kráčel mimo. A pak jsem šel, šel, nu, jako člověk, jenž jde sám, nemá naspěch a nepřeje si setkati se s lidským bližním.

Nálada poněkud melancholická jako by se plížila shora zpod kadeřavého mlází a protahovala se skupinami olší i mým nitrem. Napadlo mi, kde se tu vlastně vzala. Rodí se opravdu někde nahoře v tom tichu strání, pod drobnými smrčky a keříky habrovými a dubovými, anebo je pouze mou představou? Rozhlížím se po všech těch stráních, které mne tu kol dokola uzavírají: jsou, pravda, opuštěné, v sebe skrčené, ztuhlé, ale s těmi temnými skvrnami na bílém sněhu vyhlížejí spíše urputně než melancholicky. Příčina je tedy asi ve mně. Hm, ovšem. Jak je to směšné! Měl jsem psáti, a mozek nechtěl se tomu podrobiti. Tak jsem si tedy vyšel, abych si jej provětral. Ale bylo by nutno ještě něco jiného, bylo by mi kopati pařezy zde nahoře někde, káceti stromy, řezati dříví, aby se mi mozek skutečně provětral a shodil ze sebe můru jej tísnící, to jest neodbytnou myšlenku, že až teď se vrátíme domů do milé

a příjemně vlažné světnice, musí se podrobiti, musí přinutiti do chodu svá kolečka, i kdyby sebehůře vrzala, poněvadž já musím psáti.

Chtěl bych býti tím hloupým chlapcem, který kdysi nemohl se dosti vynadiviti svým prvním tištěným řádkům. Chtěl bych býti zeleným hochem, který píše, píše, píše, snadno a rychle, bez nechuti, bez únavy, bez výčitek svědomí. Nemá to valného smyslu, ale slůvka tančí, tančí, jako by věděla, že budou na světě toliko několik hodin nebo několik dní a že by tedy bylo zcela zbytečno, aby se zahleděla vážně do života. Ale k tomu je třeba býti mladým, docela mladým, kdy intelekt podobá se klackovitým dorůstajícím dětem, kteří nevědí si rady se svými údy a šermují jimi prudce a nazdařbůh.

Někde mezi třicítkou a čtyřicítkou dostavuje se však únava a nechuť k péru. Ti, kteří cítí, že péro bylo jim vždy toliko nástrojem výdělečným, počínají jistě trpěti nemálo teď, kdy již nepíší tak lehce a snadno. I kolečka nejlepšího stroje se opotřebují, a spisovatel je stroj, v němž žádného kolečka nelze vyměniti, zejména tehda, když spisovatel je skutečně toliko stroj. Myslím si, že nejeden z těch hochů, kteří mezi dvaceti a třiceti mrhají vesele svou obratností v ovládání péra a hledí růžově na své síly, na možnost úspěchu, na laskavost života, naučili by se rychle nějakému snadnějšímu a poctivějšímu řemeslu, nějaké manuelní práci, při níž jsou zaměstnány více ruce než mozek, více ruce, které se snáze podrobují než mozek, jenž se vzpírá krvavě zotročení, kdyby věděli, s jakou krutou tíhou bude na jejich ruce ležeti péro po nějakých dvaceti letech, a oni nebudou praničemu vyučeni, aby je mohli odhoditi.

Ti ovšem, jimž péro jest něčím více, jichž osudem je tvořiti z mála nebo z hojnosti, mohou si zachovati dlouho úctu a lásku ke svému nástroji. Ale, a zejména, když mají trochu té dnes tak prazbytečné a nebezpečné věci, které se říká svědomí nebo stud, pociťují dvojnásobnou nechuť k péru, když musí mu dáti běhati po papíře bez vnitřní nutnosti, na objednávku, které vyhověti velí jim existenční nutnost. A nechuť, únava, hnus zesteronásobňují se jistě,

když spisovatel vidí, kterak tato nutnost je tak častá, že mu brání v pokojné práci tvůrčí, v té, která by jej těšila a měla hlubší význam a která ovšem není tak regulovatelná a obecně vyhledávaná, aby živila.

Ač však tento osud zdá se jistě dosti trpkým spisovateli, jenž není již mlád a pochovává mrtvolu za mrtvolou ze svých snů, nestačil by myslím sám vzbuzovati melancholické nálady u rozumného člověka, který ví, že život je zábava trochu drsná a bezohledná, takměř jako sport boxerský. Je to velmi nepříjemná věc, má-li spisovatel otupělý nebo vysílený mozek toužící po zahálce, kterou by rád vyplnil třeba lámáním kamene nebo sekáním ledu (znám vás, chvíle krásné lopoty, buďte požehnány!), anebo má-li právě nějakou drahou myšlenku, s níž by se chtěl pohodlně poláskati a jíž by rád dal vyzráti, aby udělala radost jemu i jiným, ale povinnost velí, aby psal o čemkoli, to jest jedno, pokud píše dovoleným dnes způsobem, ale psal, psal a vydělával — je to velmi nepříjemná věc. Nicméně vem to ďas, je tu dosud síla ukazovati se pánem, přikazovati mozku, aby jakžtakž logicky myslil, dokud nebude vyplněno tolik a tolik stránek, kolečka, nechtějí-li jíti sama, postrkují se, a když člověk udělá poslední tečku, připadá si jako drakobijce, a nenastaví-li mu právě princezna náruč, vezme jej pak do svého objetí aspoň pohovka, je-li venku ošklivo, nebo bystrý venkovský vzduch nebo kniha nebo cokoli jiného příjemného a dávajícího zapomenout.

Jenže s léty a se vzrůstající nechutí k tomu, co není radostí, nýbrž jen velmi hloupou povinností, přichází vtíravě myšlenka trapná jako jistota nějaké nezhojitelné nemoci, pro kterou se lidé zabíjí. Spisovatel vidí náhle příliš jasně budoucnost. Řekne si: Drakobijce dostal princeznu a ostatní příjemné věci, které se dostávají s princeznami. To bylo v pořádku: rázem zabil, rázem vzal svou odměnu. Ty však zabijíš draka po troškách, po kousku jednou dvakrát týdně, je tedy přirozeno, že dostáváš také princeznu rozměněnou v drobné mince. Ale drakobijce zabil draka a měl pokoj. Teď je tvou otázkou, kdy ty budeš hotov se svým drakem. Za deset, za dvacet let?

Odpověď na tuto otázku je opravdu schopna rozestříti před spisovatelem hustý závoj myšlenek velmi melancholických. Vidí, že zůstane doživotním drakobijcem, nenastane-li nějaký zázrak. Vidí to jako důsledek logické úvahy, vidí to jako skutečnost u zestárlých kolegů. Vidí, že to archandělovo „V potu tváře dobývati si budeš chléb svůj" znamená pro něho: Ten tvůj nejméně týdenní fejeton nebo humoresku nebo příležitostní článek a ještě ledacos stejně ušlechtilého k tomu budeš psáti až do konce dnů svých, dokud udržíš péro v ruce. Pochovej báchorku o vavřínech, na nichž se mile odpočívá, pochovej dvě třetiny svého díla, které stvořil bys možná, kdyby psaní ti nebránilo ve tvoření, pochovej iluzi o důstojném stáří. Větší než ty předcházeli, větší než ty budou následovati: Jaroslav Vrchlický, génius a člen panské sněmovny, přinucen byl na stará kolena překládat Tři mušketýry, on, překladatel Danta a Goetha. Jan Neruda takměř do posledního dechu byl nucen robit fejetony. Mikuláš Aleš (nikoli básník, ale umělec také) teprve se smrtí na jazyku šel si vyhledat pro sebe chaloupku na venkově. Není-li ti toto dostatečnou útěchou, lehni si na pohovku a uvažuj, jaká krása a jaká pomsta to bude, až vyhraješ některou hlavní výhru na turecký los nebo v třídní loterii...

Bozi jsou svědky, že tohle činím, kdykoli jsem v konci se svou moudrostí. Z poctivé práce ještě nikdo nezbohatl, natož spisovatel, český spisovatel. A je-li ke všemu ještě špatně zapsán nahoře a dole, od černožlutých až po rudé, a je nenapravitelný i v době, kde jeden po druhém leze ke kříži, o nichž bychom se toho nejméně nadáli, nezbývá mu než naděje v hlavní výhru.

V poslední době zavadí tu a tam někdo o existenční otázku spisovatelovu poněkud vážněji. Počíná se tušiti — pomalu —, že zde je kořen malosti naší literatury. Když se mluvilo o novém umění a jeho kladném poměru k modernímu životu, vyslovil prof. Vodák v Čase velmi bystře obavu, že naši spisovatelé nebudou moci v tomto směru náležitě vyniknouti, poněvadž znají život takměř jen — z doslechu. Ale soudíme-li dle dosavadních projevů, ne-

chápe se dosud jasně celá složitost otázky a lidé pomáhají si hesly.

Probíjejte se! volají jedni. Čím a k čemu? Čím se probíjí spisovatel? Tím, že hodně píše, kam se dá? Nu, za to dostane svůj honorář a literatura kvantitu místo kvality. Tím, že bojuje za sebe a své druhy? Z toho nemá zhola nic, leda napomenutí: Umělče, tvoř a mlč! Tím, že dělá intriky? To se nevyplácí. Mohli bychom pokračovat velmi dlouho. Spisovatel, básník sám, bez cizí pomoci může se probojovati toliko k čestnému místu v literatuře, které se bohužel však nehonoruje. K uznání honorovanému tak, aby si uspořil něco na stará kolena, dostává se u nás toliko jako výjimka potvrzující pravidlo, a to ještě nestává se obyčejně, aniž odložil své přesvědčení a svou občanskou hrdost. Za tuto cenu také dostává spisovatel ona úřednická místa podobající se sinekurám, jež kdosi jiný navrhoval jako lék v této spisovatelské otázce, při níž přece musíme vycházeti od spisovatele neodvislého, a nikoli od poslušných vykonavatelů cizí vůle, kteří se mají vždycky dobře, pokud právě jsou poslušní.

Organizujte se! volají druzí. To by mohlo býti něco. Ale předpoklady jsou takměř nesplnitelné. Taková organizace musela by například soustřediti velikou většinu českých beletristů bez ohledu k domovskému listu. Bylo by jí starati se přísně jen o ty hospodářské otázky, jež by měla v programu. Nesměla by býti žádným tribunálem nad spisovateli. Nesměla by míti žádnou barvu literární nebo jinou. Musela by býti náležitě bezohledná. Její výkonný orgán nesměl by býti složen z literárních bačkor, obvyklých u nás na takových místech.

Takovou organizaci musí předcházeti úplné jasno o všech četných bodech, jež tvoří jádro existenční otázky spisovatelské. Je to vlastně velmi složitý komplex otázek, a jejich řešení jen poněkud praktické — o tom nesmíme býti v pochybnostech — ťalo by do živého, způsobilo by pravé vzbouření známých „vlastenců“.

Je to otázka nakladatelská, kde by bylo nutno mluviti velmi zřetelně. Je to otázka honorářová; u nás jen několik

časopisů platí slušně. Je to otázka podpůrných institucí literárních a dotací. Je to otázka rozdílení oficielních literárních cen, o němž by se muselo rovněž velmi zřetelně mluviti. Atd.

Dokud nebudeme míti nakladatele a obchodníky, jako jsou v Německu Fischer nebo Cassier, kteří jednou rukou shrabují peníze a druhou se bijí za své autory, dokud budou se velmi oficielní literární podniky udržovati jen tím, že žebrácky platí spisovatelům, dokud naše literární poroty budou jedna intrika a zaostalost a piklů a komplotů chtivost, ale žádný stud a smysl pro spravedlnost, dotud vinu za bídné poměry českého spisovatele nesmíme hledat mimo kruhy, jež s literaturou zabývají se z povolání.

Tvrdím, že vážných českých spisovatelů je tak málo poměrně, že prostředky, které mají dnes již po ruce příslušné instituce a které by se zdvojnásobily rozumnou organizací knižního trhu našeho, stačily by zajistiti klidnou práci všem potřebným českým spisovatelům, kdyby byla dobrá vůle u těch, kteří mají literární vládu, dobrá vůle, smysl pro čest a spravedlnost.

Ale žijeme ve znamení korupce. Má delší prsty, než se obecně myslí. V takové době je nebezpečno raditi komukoli: probíjej se! Nutně by došel k tomu, že by se probíjel nikoli zbraněmi, ale čachry. Také organizovat se je v takové době obtížno: pochybuji, že by poctivý spisovatel mohl jíti s těmi, kteří by se dnes postavili v čelo takové organizace. Dr. Kramář má protějšky v literatuře tak jako jinde.

Tedy nezbývá než psáti, psáti a ve volných chvilčičkách těšiti se nadějí na hlavní výhru.

XXI

SOCIÁLNÍ SVĚDOMÍ A SOCIÁLNÍ CIT

Není tomu dávno. V zadní části tohoto listu, tam, kde bývají podrobnější zprávy o neobvyklých věcech, o velkých rodinných tragédiích, o krásných aviatických letech, o katastrofách a pohromách, vyskytla se delší lokálka o matce s mnoha dětmi, která, byvši opuštěna svým mužem a nemohouc se uživit, zabila své děti i samu sebe. Svůj osud vylíčila v dopise, jejž poslala Právu lidu.

V dnešním shonu života a při kinematografickém letu všech věcí před našimi zraky a před naší myslí pamatuje si člověk takovou událost, příšerně všední již, sotva do příští ranní hodiny, kdy přichází nové číslo žurnálu s novými senzacemi.

Byl bych také ovšem zapomněl na onu matku, jako jsem nevzpomínal mladého francouzského básníka, o němž předtím psalo se na tomto místě a který také špatně skončil z bídy, a jako jsem nevzpomínal anonymních tisíců, o nichž psaly noviny, že se tlačily v štědrovečerní noci do asylů. Tyto takměř denní kapky, dopadající stále na jedno místo našeho nitra, jsou ovšem schopny udělati dosti rychle díru do našeho mínění o sociální spravedlnosti, díru skrznaskrz, ale zeje-li v nás již tato díra a nemůže-li již býti ani širší, ani hlubší, propadávají se kapky a člověk je pociťuje jako samozřejmost. Ano, je to opravdu zcela samozřejmé, že se lidé z bídy a neúspěchu věší, otravují uhelným plynem, střílejí, topí a zabíjí na elektrických drátech a že vraždí ze stejného důvodu i jiné, když — co bych mohl dodati, vyhlíželo by jako demagogická fráze. Byla by to nicméně holá pravda.

Na onu matku vzpomínal jsem z důvodu méně sentimentálního. Kolega — je mi příjemno, že mohu o něm říci, že je to český spisovatel —, který psal onu zprávu, povzdychl si přitom způsobem dosti u nás neobvyklým. Že prý kdysi leckde, a také u nás, byly doby, kdy lidé chodili s kapsami plnými sociálních reforem. Že prý — krátce řečeno —

z tohoto sociálního úsilí pranic nezůstalo. Tak nějak to řekl, tak si povzdychl a upřímně.

Rozumí se, že jsem si tedy nejprve vzpomněl na to, nač při podobné příležitosti vždy si vzpomenu. Že totiž Masaryk jednou v Čechách prorokoval, že český socialism bude nejsocialističtější. Jsou výroky nezapomenutelné pro ironickou příchuť, kterou jim dodá čas. To bylo ovšem v době, kdy české „navazování na reformaci" nemuselo se zdáti ještě každému beznadějné. O naší husitské a českobratrské krvi ještě se mluvilo. Ale Masarykův výrok mohl míti jen ten smysl, že český socialism bude ze všech stran nejvíce opřen o sociální svědomí národa a o jeho cit pro sociální spravedlnost. Čehož opak je myslím pravda.

Pak jsem se pozastavil nad faktem, který kolega připomněl. Čtenáři těchto mých řečí o mnohém a o ničem vědí, že mi není nový. Ale je vždy možno znova o něm uvažovati, nedomníváme-li se, že tím něco změníme. Je to snad i radno, poněvadž se tím udržuje jisté pouto mezi jistými lidmi, kteří cítí se často ve svém okolí tak ukrutně sami.

Je tedy známo, že nejen u nás, nýbrž téměř všude usnulo ono sociální svědomí, z něhož vyrostlo tré velikánů minulého věku, Karel Marx, Petr Kropotkin a — s náboženskou příchutí — Lev Tolstoj, z jejichž díla pila výživnou šťávu celá plejáda francouzských spisovatelů, kteří svého času kráčeli vedle francouzského anarchismu, a z něhož nabrala síly zašlápnutá revoluce ruská. Jak se toto sociální svědomí jevilo u nás, u Masaryka, v pokrokovém hnutí a později u několika mladších spisovatelů, ví se celkem; je také známo, že u nás jeho spánek je dokonce tak silný, že převládl zcela bařtipánský světový názor, nejen nahoře, ale i dole, hlouběji dole, než si snad myslí nezasvěcenec.

Říkám tomu odliv. Jiní snad míní, že sociální svědomí vyšlo prostě z módy. Ale říkám odliv, poněvadž věřím ve příliv, poněvadž jsem přesvědčen, že otázka sociální spravedlnosti jest součástí veliké lidské touhy, která má ovšem své zimy jako svá jara, ale je nezničitelna.

Tato představa odlivu a přílivu, která i jinde bývá na-

snadě, nemůže nám však brániti v pátrání po důvodech toho, co právě jest. Také odliv, o němž mluvím, má v různých zemích různou povahu a různý rozsah. Slyšeli jsme, jaké zvláštní myšlenky přišly na ruskou inteligenci, sociálně citlivou, po pádu ruské revoluce. Na západě není dokonce ani příčiny k pesimismu. Ve Francii pokračuje rozlišovací proces dvou sociálních táborů pod povrchem. Také Anglie, střízlivá Anglie zachvívá se teď častěji významnými otřesy. A v Německu pokračuje velmi rychle ono hnutí, jež vyneslo na povrch T. T. Heinovy zdrcující karikatury lidské bídy a jež je tu smíseno nutně s bojem za občanskou svobodu vůbec. Bude vůbec lépe, řekneme-li, že sociální svědomí v širém světě spíše čeká, než spí.

Spí ve skutečnosti jen u nás, v našich zemích, v této říši, které není dosud — a bude někdy? — dáno, aby jala se řešiti něco ze sebe sama. Nezdá se nám, že by se něco dělo kolem nás, a proto se neděje nic ani u nás. Toť jeden důvod. A pak ještě jeden.

Naše inteligence, vedle toho, že ztrácí ze své bývalé svobodomyslnosti a mravní hrdosti, pozbývá očividně a zcela jistě i sociální cit. Kapsy nejsou již plny sociálních reforem, spisovatelé, studenti nechodí k dělníkům, literatura, pokud se vůbec ještě interesuje o něco, zná jen docela povrchní a soukromé bolesti, nemáme vzpurných osobností. Každý se raději paktuje. Ale není tento fakt u nás, a trochu i jinde, jakýmsi protějškem jiného faktu, totiž toho, že také dělnictvo, věčný pionýr sociální spravedlnosti, myslí spíše na malé hospodářské vymoženosti než na velkou touhu? Myslím, že obě tato fakta mají v nemalé míře společný původ v tom, že sociální svědomí proměnilo se v politickou stranu. Sociální svědomí není již ta nebezpečná, ohromující voda, která se hromadila mezi nepřátelskými břehy ji obklíčujícími a jedny děsila a druhým učarovala svou krásou; má teď široký, velmi spořádaný odtok. Má-li někdo nějakou choulostivou sociální bolest, jde s ní prostě do Práva lidu, do Rovnosti nebo do Arbeiterzeitungu a věc je vyřízena. A není-li tím vyřízena, dostala se aspoň do rukou, které dle obecného mínění jsou povolány ji vyříditi.

I ta matka, než zabila své děti a sebe, poslala svůj výkřik do Práva lidu. Říká se, že veliká bolest je tichá. Ale to není pravda. Anebo pravda jen pro lidi, kteří nemají sociálního vědomí. Kdo cítí jasně, že je zde pro společnost a společnost pro něho, má-li strašlivý žal, vykřikne hlasitě, aby to všichni slyšeli. Jsou radostná a bolestná pouta mezi lidmi. Tímto se udržuje jedno bolestné. Ta matka byla by snad vykřikla zcela jinak, mnoho lidí křičelo by zcela jinak, ale poněvadž žijeme ve spořádaných poměrech, vycházejí výkřiky v socialistických novinách.

Bojím se, že právě tyto spořádané poměry neposkytují inteligentu s vroucím sociálním citem dosti příležitosti, aby se v tomto oboru uplatnil, a že proto raději mlčí. To nejsou také doby, které rodí nadšení.

Co si může říci takový člověk, který snad tu a tam ještě mezi námi žije? Řekněme, že nějaká tragédie bídy nebo bezpráví rozruší jej tak, že zapomene na její samozřejmost v dnešním světě. Pojme jej soucit? Soucit, který nemůže nebo nechce jednati, je holá zbytečnost. Věc pro ty, kteří dávají almužnu nebo pořádají dobročinné bazary. Ale kterak jednati — řekne si —, když mrtvých nelze vzkřísiti a živých, kteří půjdou touže cestou za nimi, jest legion? Zde musí zakročiti zákonodárci, buď ti, kteří hlasují, nebo ti, kteří rozkazují, až uši zaléhají. Tamti pracují a mohou „přivésti věc na přetřes v parlamentě“; tito dnes mlčí, nebo neexistují vůbec. Tedy? Tedy vykřiknout? To však můžeš učinit buď oním způsobem, jímž to činí ti, kteří to mají v programu a rozumně regulováno; poneseš dříví do lesa. Anebo druhým způsobem, od srdce a jako sekera, která jde ke kořenům, způsobem, jakým se dnes nemluví. Je pochybno, najdeš-li tribunu, z které bys byl slyšán. Ale najdeš-li ji, vykřikneš-li, bude ti odpovězeno: To jest naší starostí. Jsi ztřeštěnec, snílek, blázen, a kdožví, možná i agent provokatér. Sbohem.

Ostatně, není vlastně nedůstojno nás, kteří víme, že taková senzační tragédie, kterou má na svědomí společnost, je toliko jediná krůpěj z nesmírného poháru, jež vypadla a zařinčela, a kteří známe prameny plnící stále až k vrchu

tento pohár, — není nás nedůstojno křičeti a rozčilovati se pro tu jednu krůpěj jako nějaký slepý nebo licoměrný dav?

Mnoho může učiniti jeden člověk. Mnoho může statečný spisovatel. Bylo by ohavno, kdybychom toho zapomněli, kdybychom neopovrhovali těmi, kteří mohou a zalézají. Zola vykonal nesmírně mnoho pro sociální spravedlnost. Ale mohl napsati žalobu na několik určitých lidí. V našem případu však psali bychom žalobu na společnost. A těch už bylo tolik marně napsáno. Neboť společnost mění se jen tehda, když její část nejpodstatnější objeví se náhle ze svých doupat na slunci jako vojsko. Kus nové sociální spravedlnosti jen toto vojsko nám vydobude. A sociální svědomí, sociální cit, čekající i dřímající, probudí se s novou výrazností, až toto vojsko se probudí...

Myslím si to aspoň. Těším se tím. Věřím právě v příliv. A když zase jedna krvavá kapka padá dírou jako samozřejmost, nejsem-li právě naladěn ke krvavé ironii, naslouchám v dálku...

Charles Baudelaire napsal v předmluvě ke knize Pierra Duponta Chansons: „Když jsem slyšel píseň dělníků, tento nádherný výkřik bolesti a melancholie, byl jsem omámen a něžně dojat. Jak dlouho jsme čekali na trochu silné a skutečné poezie! Ať člověk patří ke kterékoli straně, ať byl živen jakýmikoli předsudky: jest nemožno nebýti dojat divadlem tohoto nemocného zástupu, který vdechuje prach dílen, polyká bavlnu, otravuje se bělobou a rtutí a všemi jedy, jež pomáhají tvořit mistrovská díla, — tohoto zástupu, který hyne a úpí a jemuž země děkuje za zázraky, který cítí v žilách divokou purpurovou krev, který posílá dlouhý, smutkuplný pohled za sluncem a v stinné aleje velikých parků a který za to vše jako pro útěchu a zotavení z plna hrdla stále jen propukává v spasitelnou zvěst: Chceme se navzájem milovat!“

Baudelaire byl dandy. Vedle toho však jeden z největších lyriků světa a autor takových křišťálových krůpějí sociálního citu, jako jest Koláč nebo Oči chudých v Malých básních prózou. V únorových dnech byl na ulici. Od té doby mnozí spisovatelé, vší demagogie vzdáleni, vyslovili se ještě zře-

telněji. Vždycky se poklonili veliké touze, když dělníci o ní zpívali. Také jiní lidé to zpívali.

A tak tedy se mi zdá někdy, že dnes tímto směrem nutno hledati vinu. Neslyšeli jsme již tak dávno písně dělníků. Slýcháme jen odrhovačky.

XXII

DOSTAL JSEM ŘÁD...

O naší dědině psalo se zase jednou v novinách. Totiž, o naší dědině právě nikoli — tak na to hledí jen naivní místní patrioti, kteří se bojí, že jim letní byty zůstanou nepronajaty, anebo chytráčkové, kteří chtějí hodně zakaliti vodu, aby v ní mohli loviti pro svou partaj. Psalo se jen o několika místních voličích klerikálních, voličích dr. Dolanského.

Psalo se o lidech, kteří jsou leckde a všude stejní, stejně neurvalí, stejně zištní, stejně podvodní. Nemají náboženství, natož politického přesvědčení, jsou to prostě klerikální voliči. Tím je řečeno vše. Před volbou těší se na chlast a guláš, po volbě čekají takovou neb onakou odměnu. U nás čekali, že dr. Dolanský stane se přísedícím zemského výboru, a byli velmi zarmouceni, když fešáckému právnímu zástupci starobrněnského kláštera sklaplo.

O těchto lidech se tedy psalo, právem psalo. Nikoli o naší dědině: bývám první její obhájce, když ji někdo haní, poněvadž ji zná toliko zdálky nebo jako nedělní turista. Je to krásná dědina a k její chvále dá se říci mnohem více než k její haně. Že má chyby, to je tak přirozené, poněvadž všecko má nějaké chyby, každá obec, každá věc, každý člověk.

Naše dědina má tu chybu, že má trochu blízko Brno, blízko Brno germanizující, Brno korumpující prodejnou politikou jistých a známých živlů, Brno všelijakých radů, Brno národních bastardů. Ale ani to není chyba zcela beznadějná, aspoň od té doby, co toto Brno jest pod vydatnou a nemilosrdnou kontrolou, které neubývá a která bohdá k prospěchu celé Moravy poroste.

Miluji naši dědinu tedy, třebaže se vyhýbám velmi jejím lidem. Jsou z nejbližší stráně ostatně tak malincí, milosrdného skutku hodní, neškodní, za jeden krásný den zapomenutelní. Trochu slunce a dobré nálady stačí, aby člověk tu viděl nejen ty řady spravedlivých, ale i nejednoho

z těch, kteří se zdají špatní a zlí, jako beránka, beránka poněkud zkaženého ovšem, ale nevinného.

Je tu opravdu málo lidí skutečně zlých; je-li tu však mnoho zkažených, sluší se vinu hledati — poněkud dále, až tam, kde v této zemi tryskají dosud vysoko prameny vědomé a ryzí zlotřilosti. Stane se něco ošklivého, člověk se otřese odporem; ale pomine ošklivost, pomine hněv, počneš se dívati hlouběji a nakonec řekneš si: mizerů rodí se tak málo, většina těch, kteří jsou v cestě ušlechtilejšímu životu národa, jsou jen svedení.

Život by byl strašlivé peklo, kdyby mizerů rodilo se mnoho. Život byl a je všude strašlivé peklo, kde mizerové vládnou bez vydatné kontroly. Víme to z historie, vidíme to i dnes ještě leckde. Víme to z vlastních dějin našich. Mizera má hroznou moc. Nejen protože vystupuje pravidelně v rouše beránčím a dovolává se nejvyšších sankcí, nýbrž a hlavně protože předem dovoluje všecko svým přívržencům. Je veliký, temný stín, pod jehož záclonou daří se všem zločinům jako v pařeništi.

Proto veškera očistná, osvětová a kulturní práce musí si hleděti více mizerů než svedených, více pramenů zlotřilosti než těch, kteří z nich ze slabosti nebo nevědomosti pijí. Odstřelíme-li jednoho mizeru, zasypeme-li jeden pramen mravní zhouby, zaženeme-li světlem jeden stín táhnoucí se po kraji, vysvobodíme sta a tisíce svedených z otroctví zločinu.

A tohle vlastně, nic jiného, děje se dnes na Moravě, v této idylické a vzorné kdysi zemi, která idylicky a vzorně hnila jako zemáky zapomenuté ve sklepě. Pokrokový svět náš není jistě bez chyb, jako nic není bez chyb, ale kdyby jich měl i stokrát více, než jich má, dokud bude činiti to, co dnes činí, a aspoň tak, jak to dnes činí, že zřetelným prstem ukáže vždy na pravý pramen zlotřilosti, dobře bude Moravě. Bláznivý jek mizerů, jejichž slovník právě u nás vyčerpává až z nejhlubšího dna veškeru pomyslnou sprostotu a surovost, již sám o sobě dokazuje, že Morava je na dobré cestě a poslední shnilé zemáky jdou ze sklepa ven.

Děj se co děj, jen když prst zřetelně ukáže na pravé místo.

Že povstává z toho bouře? Povstává tedy bouře. Není-li to pravda o každém národě, je to jistě pravda o národě českém: že nám v bouři vždycky dobře bylo a že v krotké své sezóně dopracovali jsme to až k „pozitivním politikům“ a Švihům.

Jsou lidé zcela dobří, kteří se bojí boje a vřavy; je to jejich povaha. Jiní by bojovali, kdyby vojna dala se vésti v bílých glazé rukavičkách; ti zapomínají, že nejlepší rukavičkou na světě je čisté svědomí, víra v sebe, krása úlohy. Má-li vřava takový krásný smysl jako nynější několikaletá již vojna moravská, cítíme-li, že při ní nejde o nic menšího než o vysvobození české země z drápů mizerů pod sluncem nejbídnějších, kteří se domnívali, že tu jsou pro věky doma — och, jakou líbeznou hudbou je skřek bitek, jakým štěstím moci zúčastniti se jich, i když člověk je přitom nucen například přeskakovati lejna vysezená v rožáku na brněnském Dominikánském náměstí.

Ty prsty, ukazující statečně na pravé zřídlo národních chorob, ty jsou předpokladem národního zdraví. Dobře je národu jen tehda, najde-li každá nemoc jeho takový lékařský prst, který se nespokojuje s důsledky, nýbrž hledá a zřetelně obnažuje příčinu. Proto je zcela v pořádku, že například po aféře Švihově neizoluje se jeho skutek jako nepochopitelný a nesouvislý zjev, že se považuje za důsledek, ještě k tomu tak dlouho a hanebně a vlastizrádně utajovaný. Je zcela v pořádku, že si říkáme: Šviha byl špicl, Kramář je vlastizrádce — nikoli ovšem onoho druhu, jejž Národní listy vídávaly v každém pořádném člověku —, a že tvrdíme: vinen je ten, kdo první přistavil žebřík k jisté zadní části drahé Austrie, kdo učil české lidi měsíček na nás vystrčený považovat za blahosklonný úsměv, kdo učil české lidi lézt po žebříku vzhůru, do — tepla. Šviha neprovedl nic jiného, než že nerozeznal, kdy je radno přestati lézt, kdy přestává politika placená z dispozičního fondu a počíná špiclovské řemeslo.

Podobně — je-li dovoleno srovnávati malé věci s velikými — je na místě takový k prameni ukazující prst například, i když voliči dr. Dolanského provedou nějaký násilnický

kousek. Je nutno říci, že to byli tedy klerikální voliči, je nutno po tisícáté opakovati, že příslovečná neurvalost klerikálů je právem příslovečná. Každý sebemenší paprsek, jímž se osvítí stín hubící zemi, je prostě dobrý. A každý obnažuje kousek zdroje zlotřilosti, odvrací pozornost od svedených k svůdcům.

Vím, slyšel jsem to do omrzení od tichošlápků a povrchních soudců, že se říká: Dokud jste dali klerikálům pokoj (tj. dokud jste je nechali vládnout), nebyli tak bídní a suroví. Jaká to logika! Jako by mor byl morem teprve, když se z člověka svlékne košile a obnaží se jeho vředy. Jako by mizera počal býti mizerou teprve, když odloží beránčí roucho a stane se „žurnalistou" na Dominikánském plácku. K vrhnutí je logika tohoto druhu „objektivních" lidí.

Prst sem! Prst znova a stále! Zásluhou antiklerikálního odporu spatřila celá země, jak vyhlížejí nazí, a mohla z toho, čeho viděla, že jsou schopni veřejně, poznati, čeho jsou schopni tajně, co konají proti tělu i duchu, když jsou nekontrolováni. O tom, jak zásluhou téhož odporu stavěni jsou lidé pěkně napravo a nalevo, jak se sluší a patří, a o jiných úspěších probuzené Moravy ani nemluvím. Jen hlupák může viděti zlaté časy v přítmí, které halilo Moravu, dokud klerikálové nebyli vytaženi na světlo.

Jeden z oněch voličů dr. Dolanského řekl: „Dříve když někdo dostal několik facek nebo kopanců, spolkl je, a bylo dobře. Teď se z toho udělá vražedný útok." Dříve, ano dříve, to byly zlaté časy! Bavorští klerikální sedláci mají je dosud. Na jednom přeraženém žebru jim věru nesejde. Dříve! To žil nekontrolovaný klerikální lid, který v míru a bázni boží rozbíjel si hlavy a vyrážel zuby. Kde jsou ty krásné časy!

Po tomto „dříve" stýská se neurvalcům stejně jako jejich pastýřům, ale pranic se po něm nestýská řádným lidem, kteří jsou snad hrdi na výsledky své osvětné práce, ale nikoli na boule utržené v hospodské rvačce, a kteří nepochybují o tom, že vrátiti klerikálům moc znamenalo by vrátiti se k systému přerážených žeber a jiných krásných věcí ještě ušlechtilejších — — —

Ale jakže je tomu tedy s tím mým řádem? Ze skromnosti ponechal jsem si to až na konec.

Takhle to je: Když se tedy mluvilo v novinách o té naší dědině, dovolil jsem si malým prohlášením ukázati docela maličko prstem v pravý směr, od svedených ke zdroji zlotřilosti. Řekl jsem, že věci nehezké pášou u nás klerikální voličové.

Za to dostal jsem řád. Krásný řád nejčistší ražby. Medaili, kterou, kdybychom žili v romantičtější době, připjal bych si na kabát a chodil bych s ní všude, kam noha mne vede.

Pro jiného byla to jen líbezná lokálka ve Dnu, pro mne je to řád. Blažící a ješitnost mou burcující vyznamenání. Řád Černého Potkana! Nejsem sice první, jemuž byl udělen, ale jaká radost, jaká pýcha, jaká sláva, že jsem mezi těmi, jimž byl udělen, že jsem konečně mezi nimi! Konečně! Co jsem se po něm natoužil, navzdychal, jak daleko zdálo se mi býti k němu, jak mi zářil z dálky! Teď jej tedy konečně mám. Och, jak je krásný, jak svítí, září a žhne!

Jest ovšem pravda, že v onom obsáhlém a delikátním listě, na jehož nehodný papír kanou vzácné perly ducha Šrámkova, Maškova a jiných brněnských slovutností, byla již někdy nějaká pochvalná zmínka o mně nehodném, ale řád, nečekaný, a přece tak vroucně kýžený řád dostal jsem až — myslím, v úterý dne 10. března 1914 to bylo.

Už mne teď skutečně záda bolí od toho, jak vzpřímen nyní chodím, hrdě vzpřímen, tvář má je jeden jas a oko mé jedna radost. Och, mám tedy, mám Řád Černého Potkana!

Jediná věc kazí mi poněkud radost, dusí jásot mého nitra. Řád za pouhé maličké prohlášení, není to mnoho? Mám pocit vyznamenání nedosti zaslouženého, mám výčitky svědomí a říkám si: Mrhals čas klábosením o literatuře, o umění, o lesích a rybách, ale teď dostals pokyn, šlechetný pokyn, abys konal užitečnější věci. Je nutno, abys ukázal se hodným takového vyznamenání.

A tak zároveň s tím, že jsem si dal tisknouti navštívenky, S. K. N., rytíř Řádu Černého Potkana, umínil jsem si

onehda svatosvatě, že si nedám ujíti příležitosti, která mi poskytne možnost osvědčiti se vděčným.

P. S. Gratulace se s díky odmítají. Dejte místo toho dvacetihaléř na Matici.

XXIII

PŘEDNÁŠKA PŘÍRODĚ

Milá přírodo — zde nalevo vy, zelené borky s temnou hlubinou, zde napravo ty, stráni pruhovaná řadami malých smrčků, předloni vysazených, s podrostem dosud hnědě kadeřavým, s břízkami tenkými a bílými jako svíčky, tam vzadu ty, hradbo vysokých modřínů, po nichž splývá již seshora dolů první žlutavý závoj, a tady přede mnou ty, paloučku ozářený dubnovým sluncem, vy, ptáci, kteří jste všude a všude zpěv, hvizd a nepokoj, ty, vzduchu, svěží a silný, mezi tím vším, a vy, všecky věci živé i neživé, které vidím, stoje zde před vámi, i vy, kterých nemohu viděti a které jste za vším a ve všem, co vidím —, přírodo milá, jak jsi krásná, lahodná, závažná! Jakou událostí je tento kout světa! Jakým děním ty, přírodo celá a měnlivá!

A teď si představ, matko moudrosti! Přijde človíček z města sem mezi tyto lesy a stráně, sem před tento palouček; naučil se někde potírati barvami plátno a papír, říká tomu, že také maluje. Zastaví se, učiní gesto niklového nadšení a s patosem duté nádoby, na kterou bylo zaklepáno, řekne: „To by byl krásný obraz!“

Nepřejde-liž tě mrazení nelibosti? Máš jistě chuť shoditi jednu borovici svou, štíhlou a vysokou, aby přerazila tu ruku, vykrajující z tebe pomalované plátno. Neboť ty víš dávno, k čemu lidé, ještě vzácní, docházejí vědomě teprve dnes: že jsi nenapodobitelna, že jsi mocnost nezaměnitelná nikterak za onu druhou mocnost, kterou lidé nazývají uměním. Ty víš, že bloudí a zneucťuje tě, kdo tě chce skutečně zobraziti. Ty víš, že čím více snaží se malíř napodobiti tě, tím více lže a tím jistěji mu unikáš. Jsou zapomenuti všichni, kteří to činili, budou zapomenuti všichni, kteří to dosud činí. Nějaká hromada lidí, kteří tě nikdy nepochopili a kteří nikdy se nedovědí, co to jest umění, tleská jim a filistři kupují jejich dvojnásobně blasfemickou patvorbu. Ale život zavírá se nad nimi jako jezero, aniž po nich zbude

i jen pomalý rozchod kruhů na jeho hladině: jsi spíše v arabesce divochově než na jejich plátnech.

Přírodo, stálá matko a rozněcovatelko jar našich, všecko má svůj čas, i blud. Dokud tě lidé milovali a ctili, nenapodobovali tě, ale jsouce umělci, stáli před tebou nikoli jako malomocní fotografové, nýbrž jako silní muži, Dürer nebo Rembrandt, kteří skrze tebe vysílali do dálky nekonečných věků šíp svého snu. Bylas jim vychovatelkou, nikoli předlohou. Jinak tě viděli očima prostě lidskýma a jinak zrakem uměleckým. Znali propast, která zeje z tvárného hlediska mezi tebou a každým dílem rukou našich a které nemožno překročiti žádnou obratností. Nebyli dosti zpupní, aby se o to snažili, byli dosti hrdí, aby tvořili bez pokusů o to.

Teprve když lidé přestali tě milovati, když docela přestali ti rozuměti, jali se malíři jejich tě napodobiti. Zuřivému býku a jankovitému oslu zároveň podobají se dnešní lidé. Mohli by s tebou a mezi sebou uzavříti smlouvu, z níž by vzešla harmonie a život bohatý, jakého nebylo ještě na světě. Zatím však zdá se jim nutno, aby pokořili a zdeptali všecko, co ty jsi v nich a mezi námi. Nejednají s tebou jako syn s rodnou matkou, ale svéhlavě, opojeni sebevědomím staví se na zadní nohy a stojí na nich vzpurně, dokud jim smrt jich nepodrazí a nedokáže jim, že všecko si vyvzdorovali, kromě štěstí. A jako všecky tyto děti kapitalistického ducha jsou ukrutně pyšné na organizaci své civilizace a věří, že například antický svět nežil tak hloupě jako my, nikoli poněvadž nechtěl, nýbrž poněvadž toho nedovedl, tak i malíři jejich, všichni ti salónní a oficielní žongléři štětce, jsou přesvědčeni, že staří nenapodobili tě, poněvadž toho nedovedli, a jsou tak zpupní, aby věřili, že oni tě zdolali a poslušnou na plátno posadili.

Ale čistý a svobodný proud života jde dnes vždy vedle struh a stružek regulovaných tak, aby hnaly vodu na výnosné mlýny nebo zavodňovaly luka pro žírný skot. Část lidstva myslící a vynalézající za všecky ostatní a případně proti všem ostatním rezignovala dávno na důvěru davu, korumpovaného svým zotročením v loupeživém podnikání, a zároveň vzdala se i ohledů k němu. V její oblasti, kde se

připravuje nová budoucnost, pracuje se dosud s čistými hodnotami a přes meze určované organizovanou ziskuchtivostí a slepou dobývačností soudobé oficielní společnosti. V její oblasti zůstáváš, přírodo, nepopíranou a nepopíratelnou mocností, s níž a nikoli proti níž dlužno žíti, s níž nutno se vyrovnávati, aby nebylo ani vítězů, ani poražených. A v této oblasti také, jen v této oblasti žijí praví umělci, dosti pokorní, aby cítili tvou nenapodobitelnost, dosti hrdí, aby hlásali naprostou autonomnost umění.

Také ty, přírodo milá, jsi docela autonomní. Pro sebe žiješ, po své chuti, nikoli pro člověka. Veškero naparování se člověka vítězstvím nad tebou je postoj křečka, na kterého hledíš bezpochyby s bolestným úsměvem, ale který jedinou ranou tvé ruky silné jako osud může býti rozdrcen. Řídíš se širými zákony, které máš ze všehomíra, jsi svá a nutně cizí všemu, co se řídí zákony nikoli celku tvého, nýbrž oné podivné části, kterou nazýváme lidským intelektem. Přes veškeru souvislost a jednotu všeho, kterou ty znáš a kterou my vyznáváme, neví jabloň nic o červu, který pracuje v tom neb onom jablku, a červ musí jednati tak, jako by nebylo jabloně.

Všichni skuteční umělci tušili více nebo méně, že jsou tvůrci od tebe neodvislí a že jejich povoláním není kopírovati to, co ty tvoříš. Čím autonomnější, od tvého obrazu neodvislejší byl některý umělecký styl, tím byl silnější, vyšší, hlubší. Styl jest ještě více než soustava odchylek od tebe, styl je svézákonné přetvoření, prohnětění a zhmotnění vidiny, kterou jsi toliko probudila, která vznikla možná takměř bez tvého popudu v lidské obrazotvornosti. V umění nejenže nejsi, ale nezrcadlíš se v něm ani, nejsi to, co prochází individuelním temperamentem lidským, než je vyjádřeno. Anebo jsi v něm jen potud, pokud také obrazivost, senzibilitu a intelektuelní činnost lidskou zahrnujeme v pojem přírody.

A proto, přírodo, hledajíce tě, půjdeme tam, kde zcela jistě jsi, nejčistší venku, kde pudy tvé mají volnost, a nikoliv tam, kde nemůžeš býti, k umění. A hledajíce umění vyhneme se všemu, co snaží se tě napodobiti.

A proto takzvané publikum, dokud bude tebe hledati v umění, nenalezne a nepochopí znova umění a najde v paumění toliko tvůj paškvil, idealisticko-realistickou a sladce sentimentální omáčku barev a linií.

K těmto poznatkům, kterých staří nepotřebovali, poněvadž jejich poměr k tobě i k umění nebyl zakalen ani domýšlivostí jedněch, ani námezdnictvím druhých, probojovali jsme se těžce, ale šťastně, a kdo chce k umění, musí jíti za námi. Musí přiznati tobě nenapodobitelnost a umění autonomnost.

V dobách velikých stylů, dokud neodvislost umění od tebe byla věc samozřejmá, instinktivně cítěná a uplatňovaná, bylo zdání podobnosti mezi dílem tvým a dílem uměleckým velmi značné a přirozené. Styl byl uznán, častěji a soustavněji dovedli lidé hleděti kolem sebe jeho očima, přizpůsobovati tě tomu, co viděli v umění. Ale s úpadkem přirozeného poměru k umění, jehož příčiny byly v novém společenském řádu, nastal i úpadek umění samého, akademism, líbivé napodobování tvých děl, jež na jedné straně smysl pro každý nový styl ubilo a na druhé straně, která umění dosud neznala, nastolilo výhradní vládu kýče a řemeslné mazanice. Tak si lidé zvykli sytiti se paškvilem tvého obrazu a každý pokus o nový styl je od té doby vítán řevem rozhořčení a posměchu. Počínajíc Manetem vřava stále se stupňuje při každé částečné nebo úplné obrodě umělecké a zároveň stále výrazněji projevuje se propast mezi tebou a uměním.

Přírodo milá, člověk nedovedl dlouho postrádati onoho zdání podobnosti mezi díly tvými a uměleckými, které z umění činí velikého přetvořovatele života. V pročištěném umění, které přijde, budou opět předměty obrazu vyvolávati dojem skutečnosti vzaté z tebe, třebaže budou něco zcela jiného. Ale pomyslíme-li si, v jakých bludech a jak hluboko v nich a jak nutně vězí většina lidí, kteří jsou také povoláni, aby z umění něco měli, přejeme si skoro, aby to dnešní programové odcizení umění všemu, co vyhlíží jako ty, potrvalo ještě dlouho, šířic neustále dištanci mezi tebou a uměním, ženouc k posledním důsledkům odpor proti na-

podobování tebe, tak dlouho, dokud nebude zapomenuta neb aspoň zcela do temných koutů odsunuta ta hromada představ vražedných pro umění, kterou zplodila a rozšířila vláda akademického kýče. A třeba tak dlouho, dokud umění, pro něž všecky dnešní radikální a statečné směry (rozumíte, pane K. z Práva lidu, autore Kubistického Mánesa, jinak příspěvku k moral insanity jistých kritiků?) znamenají jen etapy veliké obrody, nové, jasné, umění přístupné všem zdravým duchům, nebude moci zakotviti v společnosti nově organizované a nezatarasující cestu k umění příchylným srdcím.

Tak bychom si přáli, aby umění definitivnější a širší, které musí přijíti po dnešních očistných směrech, bylo velikým uměním, obecným stylem. K tomu však vedle nutných předpokladů společenských je třeba také, aby lidé se odnaučili hledati ve výtvarném díle obraz předmětu vzatého z tebe. Dokud nepochopí, že například malířské dílo je svézákonný systém barev a linií, světel a stínů, jimiž jest vyplniti určitou plochu, a z hlediska uměleckého nic jiného než to, dotud každý pokus o styl setká se s odporem.

Že ty, přírodo, že zdání tvých děl přírodních, skutečných předmětů přichází do uměleckého díla jako něco zcela nepodstatného z hlediska uměleckého, že hledati tebe v uměleckém díle znamená hledati podobu jabloně v jablku a přehlížeti to, čím jablko jest jablkem, jeho tvar, vůni, chuť, tomu chce lidi naučiti dnešní nové malířství, aby umění mohlo si volně oddychnouti a vrátiti se k své kulturní a mravní úloze, kterou přes vše, co se o tom říká, koná jen tehda, když je zcela svým, jen svými prostředky pracujícím, autonomním.

Ty kopce, stromy a ptáci zde, ten palouček zelený, před kterým sedím, tos ty, přírodo, a ty víš, jak tě miluji. Ale kdyby sem přišel člověk a chtěl tyto věci okopírovat, jak se to bůhvíkde naučil dělati pro předsíně advokátů a zubních lékařů, spusť tu jednu sosnu svou, krásný koute mé domoviny, a přeraz mu ruku! Nedej se hanobiti!

XXIV

NOČNÍ LOV

Z mnoha věcí, kterých lidé často nechápou, jedna jest, že pod zevnějškem drsným jako drvařská ruka a za řečí hrubou jako houžev může býti loajální mysl, která po svém způsobu dovede býti milá a uctivá. Aspoň k tomu, kdo s ní jedná přátelsky, přívětivě a bez falše. A tak nemnoho lidí vzpomíná u nás laskavě na mistra Banďoucha, který je teď v království. Snad jen já, jenž jsem měl v něm jediného druha zde. Já však zato vzpomínám často a v nejeden krásný den, kdy mám dravou chuť na nějaký kus zahradní nebo lesní práce, stýská se mi po něm a po oněch časech, kdy mi vypravoval své bosenské vzpomínky ve skleníku nebo v lese na pařezech. Nemám si co říci s lidmi, kteří míjí mimo mne vpřed i vzad, s těmi zlomyslnými „křesťany", s těmi vyhřívajícími se měšťáky, ukrutně domýšlivými na peníze, o něž okrádají zemi nebo stát nebo své bližní, s těmi neurvalci, prodávajícími se za trochu piva nebo za kousek postavení, s tou zdvořilou sprostotou a nezdvořilou hloupostí. Nikomu z nich nesvěřil bych již svých veselých hodin.

Nebývám s tím spokojen u sebe. Říkám si, čím více trpí náš život všemi těmi bláhovostmi, které dělí člověka a člověka, tím úsilněji máme se snažiti my, kteří toužíme po vyšší souvislosti, abychom jasným pohledem překlenovali propasti mezi lidmi, především ovšem ty, které dělí nás a bližní, s nimiž se denně potkáváme. Jindy však říkám si také: Nebudeme přece hráti směšnou úlohu trpného idealisty, který nejen poprvé, ale i podruhé a posté reaguje přívětivostí na pohledy tak neb onak urážlivé nebo vyhýbavé. Neodporovati zlému není v našem programu.

Nedovedu odpověděti vždy na tuto otázku: Nemiluješ těch, kteří přece zasahují denně aspoň ve vnější tvůj život, poněvadž vidíš, že nemají k tobě důvěry, anebo nedůvěřují ti oni, poněvadž vidí, že jich nemiluješ? Zato často vím toto: Byl-li mi druhem mistr Banďouch, mohl by mi jím

býti možná nejeden z těch, kteří zde míjí a nejsou zcela jistě zlí, kdyby to záleželo jen na mně, a nikoli také na nich. A tož: oko za oko. Jsem pak rád, zůstává-li při oku a nedochází-li také na zub, ačkoli — někdy — vyrazil by člověk tak rád nějaký zub hlupáku, o němž smýšlí dobře a který mu to oplácí zlobou.

Krátce řečeno: od té doby, co mistr Banďouch je pryč, nemám s kým pojídati onen černý chléb venkovského života, o němž jsem na tomto místě psával v kapitolách, které měly několik vděčných čtenářů. Potulky samotářské pak, při nichž nic se nekoná tělesně kromě kroků, málo mne osvěžují: klubko myšlenek rozvinuje a svinuje se ustavičně, až hlava rozbolí anebo báseň se urodí. To není odpočinek. I v lese nutno je něco hledati, máš-li se zbaviti neviditelného davu, který tě obstupuje. A tak, poněvadž konvalinky již odkvetly a houby ještě nerostou, sedávám zase u vody s udicí a napjatá její šňůra tvoří hráz proti myšlenkám. Před ní všecky se zastavují; dupají netrpělivostí, ale není jim to nic platno. Dokud nesložím svého náčiní a nevykročím k domovu, musí se pásti po lukách.

Začíná to jako předloni. Jednoho, druhého pstruha dostanu, třetího ne a ne. Omlouvá mne nevalná dosud má zkušenost odborná, útěchou je mi, že jezdí k nám nadšenci až z města a nedostanou vůbec nic. Ale snažím se poctivě, aby osobní zkušenost vycepovala mne na zralého rybáře, snažím se vůbec, seč síly mé jsou, abych nedržel vnadidla na udici a myšlenek na uzdě zhola bez odměny.

Největší záhadou zůstává mi posud, kdy ryby nejlépe berou. Teorie málo mi pomohly. Ostatně naše nezbedná říčka má velmi nespolehlivou vodu; srážky, takměř malému odlivu a přílivu se podobající, jsou u nás na denním pořádku. Průmysl rozhoduje. A tak si myslím, že spíše naučím se prorokovati počasí než hodinky, kdy ryby u nás berou. Snáze zodpověditelná jest zato otázka, nač ryby nejlépe berou. Například teď na jaře jelci na chrousty a pak na třešně. Čistým a pohodlným vnadidlem jsou kuličky ze syrového těsta: vytáhneš ji z kapsy, nabodneš a už to jde. Ovšem, nutno předem ryby na ně naučit. Nakonec však,

pro ty ryby, které tu máme, není nad pořádné červy. Pro pstruhy červené hnojáčky, pro ostatní rousnice. To je takové starosvětské, tradiční vnadidlo. Když všecko zklame, v pytlíku s červy najde se vždy oběť, kterou ryba aspoň „drbne". Což je ovšem úspěch jen platonický, ale přece jen úspěch, a člověk jde pak veseleji domů a myslí si: nechytla-li jsi se dnes, dojdu si pro tebe zítra.

V tom suchu teď byla nouze o pěkné rousnice. Nešlo to splašiti narychlo nějaké rýčem v zahradě. A tak, sotva trochu sprchlo, vypravil jsem se k jedenácté na noční lov. Nešel jsem daleko. Jen mezi záhony zeleniny. Ale stačilo to. Takový noční lov na rousnice není ostatně maličkost. Jsou tyto mršky obezřetnější, než si laik bezpochyby myslí. Proto se tento lov pořádá nejlépe ve dvou. Jeden svítí lucernou, druhý činí hmaty a červy hází do pytlíku. Poněvadž však byl jsem sám, vzal jsem do pravé ruky lucernu a levou jsem lovil, a abych to měl nejpohodlnější, abych jednoduchostí akce učinil ji náležitě obratnou a vydatnou, strkal jsem červy rovnou do kapsy kabátu.

Místo za místem ozařuje si člověk, pomalu a tiše. Červ hlásí se leskem svého hladkého a slizkého těla. Je vždy u své díry, nejčastěji polovinou těla v ní. Šramot, neobratný pohyb, často i pouhé světlo rázem jej zaplaší. Mžikem stáhne se do díry a jen špičatou tmavočervenou hlavou vykukuje v noční svět. Za tu ho člověk nevytáhne. Je kluzká, pružná, silná; vyklouzne z prstů jako pomorančové jádro. Nutno tedy plížiti se jako kočka a skokem ruky vrhnouti se mu na prostředek těla právě u díry a zde jej uchopiti. Při prvních pokusech nerozeznáme, když tu tak leží a sotva zřetelně se pohybuje, kterým koncem je vpředu a kterým v díře. Ale brzy postřehneme, že přední část, hlava, je tmavočervená, kdežto zadní a napjatější část je bledá, a pak už vždy uchopíme jej správně, na konci bledé části, právě u díry. A uchopivše jej pevně, ale nikoli zběsile, abychom ho nerozmáčkli, vytahujeme jej s citem, jemuž nutno se naučiti, lépe řečeno držíme jej napjatého, dokud jeho síla, s kterou se nám brání a v díře udržuje ostatní tělo, neumdlí. Pak jej vytáhneme snadno. Chtíti jej však rázem vyškubnout ze země zname-

nalo by přetrhnouti jej. Ve skutečnosti lov jde dosti rychle vpřed; těch, kteří se zachrání, je stále méně, čím přibývá nám s loveckou vášní obratnosti. Také ubývají ti, jichž dostáváme toliko polovinu.

Lovil jsem se zápalem, a když jsem došel na konec záhonů, měl jsem kapsu náležitě těžkou. Upřímně řečeno, ani tento noční lov nezdá se mi nezábavný. Nutno ovšem spřáteliti se předem s těmito živočichy, jichž občan jemný se pravidelně štítí. To konečně musí každý rybář. Jejich slintající slizkost stane se ruce brzy zcela lhostejnou: vždyť ruka rybáře bývá při navlékání červa často zbrocena veškerým obsahem jeho nitra. Utře se do kapesníku, nebo když je naspěch, o kalhoty na zadní části těla, a je dobře. Rousnice je krásný červ a boží tvor docela respektábl. Na čistých venkovských záhonech a trávnících, vykoupaný v rose anebo v krůpějích deště, jenž právě minul, vyhlíží velice chutně a nelze nic namítati proti tomu, že usmažen jako vídeňský řízek chutná s hlávkovým — nebo, aby to bylo stylovější — s pampeliškovým salátem velice dobře. Nutno jej ovšem předem ponořiti na nějakou dobu do mléka, aby se napojil touto znamenitou tekutinou a vypustil ze sebe obsah poněkud hlíněný. Prohlédněte si jen někdy nějaký vyvinutý a zdravý exemplář ze svěží prsti, jeho špičatou, kutací hlavu, pěkně zardělou, jeho kroužkovité tělo mladistvě pleťové barvy, jeho poněkud placatou, drsnou nohu, která se dovede tak opírat a držet ve své chodbě!

A tak, uvážíme-li k tomu ještě, že rybář nemá červů nikdy dost a že nejlidštější skutek, jejž může rybář rybáři prokázat, jest, vypomůže-li mu v nouzi o červy, nedivte se, že i tento noční lov mne rozohní. Nejdříve jde o počet. Tolik a tolik jsem jich dnes ulovil. A pak jde o exempláře. Ono sice není vlastně ani třeba při tom našem rybaření nějakých zvláštních červích mamutů, ale zato ta radost pro lovce, když vytahuje červa z díry a táhne, táhne, jako by konce mu nebylo! A jak se ta mrška svíjí mezi prsty! V celou dlaň nutno ji někdy sevříti. Jako hada, věru.

Dobrý lovec je zvláštní směs krvežíznivosti a něžných sympatií. Co má rád, to zabíjí — stará historie. Jsme nej-

něžnější v míru, ukrutní jako lovci. Kdybychom ve dne spatřili červa zápoliti s prachem cesty, zdvihneme jej a hodíme do trávy (předpokládám-li, že nejdeme s udicí). Ale za noci přepadáme je zákeřně, nic netušící a libující si svěží rosu a čerstvý vzduch, když opustili své podzemní rajóny. Vyrveme je z jich drsně vonných sídlišť, uvrhneme je do nějakého pytlíku nebo — jako já — do kapsy, páchnoucí laciným tabákem, a doma uložíme je do nějakého starého hrnce nebo do bedničky, kde mají špatnou potravu a ztuchlou hlínu a tísní se jako vystěhovalci v podpalubí nebo vězni v barbarských zemích. Bozi, v zápalu loveckém neuvědomíme si ani svého skutku, když některého přetrhneme. A všeho vrchol: jak zdlouhavě, krutě je popravujeme, navlékajíce je na háček a vrhajíce je napospas rybám, které zaživa z nich trhají maso, nejsou-li právě — bohužel pro rybáře — naladěny celé je spolknouti. Krátce: řádíme mezi červy jako mexický pretendent mezi svými spoluobčany, aniž pomalu víme, co činíme.

Ale na mém nočním lovu, prvním letos a jarním, přece se mi zachvěla poněkud ruka, zaváhala, nalomila chňapavé gesto ve dvou ve třech případech. To se vznášela po několik vteřin nad červem jaksi neobvykle dlouhým a lesklým, takměř planoucím, a uprostřed podivně nabotnalým. Poprvé jsem se skoro lekl, pak jsem měl již toliko drobnou, ale přece jen určitou výčitku svědomí. Neboť jsem brzy poznal, že to není jeden červ, nýbrž pár červů, a celý ten poněkud pitvorný zjev jest dlouhé milostné obětí... Jak pravím, ruka se mi nad nimi zachvěla, ale lovec ve mně zvítězil: roztrhl jsem sňatek a sameček zmizel v mé kapse, zatímco viditelný krátký kus těla samičky celý zmatený zapomínal se schovati... Tak zlé to mají červi a tak dobré lovci červů, že zde není zahájených časů.

V shrbené pozici plíží se člověk nad zemí při tomto lovu a to jest jediná jeho nepříjemnost. Ukrutně bolí pak záda. A tož když jsem červy z kapsy poslal v zaslintaném klubku do připraveného hrnce, protáhl jsem se náležitě jednou, dvakrát, ještě několikrát, a pak jsem usedl na okraj studny, nacpal jsem si a zapálil lulku a jal jsem se před spaním

ještě chvíli mysliti do květnové noci. Dokud jsem lovil sehnut nad záhony, myšlenky byly daleko, ale sotva jsem usedl, byly zde. Nu, nebránil jsem se jim ani trochu: od té doby, co chodím opět na ryby, mají se u mne velice zle. Nejen u mých nohou, také mým mozkem proudí denně v mnoha hodinách bujná říčka a nepouští v těch dobách do něho nic kromě pstruhů, parem, jelců, okounů a jedné štiky, kterou jsem předloni viděl pod mlýnem na poledním slunci a která nebyla dosud lapena.

XXV

PAPÍRY V LESE

Žiji myslím již dosti dlouho mezi lesy, a nejsou to lesy docela ztracené, které by neznaly vůbec pěšinek vyšlapaných lidmi, kteří k nim nenáležejí. A přece často, znova a znova mívám pocit, že jsem rušitel jejich pořádku, když tak bloudím — třebaže tiše a diskrétně — místy hlubokými a vzdálenými, docela svěžími, k nimž se neodváží dojíti průměrný výletník nebo letňák. Tu bývám rád, že sám sebe nemohu viděti na jejich půdě a že jsem přece jen tak maličký v jejich širé rozloze, že se v nich ztrácím jako nepatrná chybička, která se snaží ostatně, aby byla nejméně znatelna.

Vnitřní krása přírody, do níž nezasahují lidské prsty ustavičně, jest něco jiného než její náhodná a povrchní členitost, romantická nebo idylická. Podstatou této krásy je stálý řád, jímž řídí se každé místo ve volné přírodě, jest vkloubení jedné věci do druhé, postoj zeleně k světlu, vyplňování mezer, jež tak nebo onak povstaly, a tak dále Sblížíme-li se náležitě s touto krásou přírody, staneme se snad lhostejnějšími k výjimečným a vyhledávaným přírodním efektům, zato však naše láska k přírodě nabude pravé hloubky a staneme se velmi citliví ke všemu nepřátelskému zasahování v její pořádek, pokud je zhola zbytečné a neodůvodněné.

Je někdy vkusno a účelno sevříti přírodu zákony zahradní architektury například. Je někdy nutno podsunouti pod její řád nějaký výnosný lidský pořádek. Je také potřebno tu a tam zahlazovati ji. Dobrá. Sentimentálnost je všude nemístná a v přírodě zejména. Což nesměje se příroda vždy naposled? Něco jiného je však základní poměr člověka k přírodě, poměr, který udává míru našeho znásilňování jejích řádů a vděků. Buď jsme k ní šetrní jako k nehraditelnému zdroji mnoha radostí a úlev, anebo ji bezohledně vykořisťujeme a hubíme. Dnes již se ví, že každý z těchto

dvou poměrů k přírodě odpovídá jednomu lidskému typu: onen pokojnějšímu, mravnějšímu, toužícímu po harmonii, tento horečnému, ziskuchtivému, loupeživému.

Jsou lidé, kteří nemohou spatřiti takměř kus volného, zeleného místa, aby nevyšetřovali, jak by se dalo nejlépe vykořistiti, neskrývá-li pod povrchem výnosné suroviny nebo nedalo-li by se parcelovati. Podobně cítí dnes většina i těch lidí, kteří nejsou podnikateli nebo spekulanty. Jdou do přírody nikoli jako zdvořilí hosté, kteří vědí, že se tu osvěží, pobaví a popřípadě budou i pohostěni nebo obdarováni, nýbrž jako lupiči, vtrhují do ní jako nepřátelské vojsko do dobytého města, přicházejí, ženou se drancovat, pálit, vraždit a znásilňovat. Kterýkoli vyrudlý koberec na bídně lakované podlaze jest jim posvátnější místo než svěží kus lesní nebo luční půdy. Je přirozeno, u nich zejména, že úcta k cizímu majetku je zde opouští, jakmile hajný nebo jiný hlídač obrátí se k nim zády a není tu nikoho, kdo by tohoto majetku bránil. Ale že aspoň čistý a svěží, bezbranný a kyprý vzhled takového zdravého koutku přírody, plného vitální energie a radosti, nevnukne jim trochu taktu, to je téměř podivno. Ti lidé jdou přece do přírody, aby dýchali ryzí vzduch, aby okřáli vůní a svěžestí, aby poseděli v trávě a potěšili se pohledem na jiný, hezčí a pokojnější život. Toho všeho dosáhnou. Ale ani jich nenapadne, že by měli býti za to také trochu vděční. Třeba jen potud, aby se chovali šetrně. Naopak. Vyjdou, vidí, vítězí. Zničí a znečistí všecko, co se zničiti a znečistiti dá. Ověnčení trofejemi, na nichž by si vždy jedna koza nejméně dosyta a užitečně pochutnala, odtáhnou s ryčným zpěvem a pokřikem, zanechavše za sebou zkázu a věci velmi odporné. Na to, čeho se jim dostalo, měli právo, dokonce právo bezohledně toho vymáhati, násilně to uzmouti. Jsouť přece — pokud hajný nebo četník nezakročí — pány přírody. A poněvadž v dnešním takzvaném boji o život, z něhož stala se ničemná zásada, všecko omlouvající, pohodlným činící a dovolující, kdo dříve přijde, ten dříve mele, užili všeho neohlížejíce se na ty, kdož přijdou po nich. Také oni si myslí bezděky, po nás ať přijde potopa;

ale tato potopa byla by zhola zbytečna, poněvadž její dílo vykonali již tito hltaví lidští mravenci.

Mnoho je dovoleno v přírodě a na přírodě. My, kteří jsme v ní doma, nemazlíme se s ní, také ona s námi nikoli. Jdeme si přímo a hrdě do ní pro to, čeho potřebujeme. Chceme-li místo v ní, uděláme si je oběma rukama, až to praští, a také my jsme sešleháni a okrvaveni. Potřebujeme-li hůl na nějakou výpravu, zde je větev krásnější andělského křídla: uřízne se, oklestí a „kůň", jak říkával mistr Bandouch, když jsme chodili na hříbky, je hotov; před jeho zahradní boudou stávalo jich deset patnáct. Ale tisíc jiných věcí necháme na pokoji, poněvadž jich nepotřebujeme, poněvadž nehasíme, co nás nepálí. A po mechu dovedeme chodit, aniž nás cokoli postřehne. A řekl jsem vpředu, jaké pocity vetřelce někdy mívám, když nejdu do přírody ani jako dělník, ani jako dobývatel, nýbrž za osvěžením, za povzbuzující, přátelskou rukou.

Jsou prostě jisté odstíny, na nichž všecko záleží. Když jde člověk na honbu, tak bude přece střílet. Když jde do lesní bitvy, při níž padají kmeny, tak se bude ohánět sekerou. Ale jsou ovšem parádní honby, při nichž velcí páni vraždí jako ze řemesla. Jsou lesní bitvy, kterým se říká drancování lesů. Takovým věcem se dobrý člověk vyhne.

Je mnoho závažných odstínů. Bojuji-li s přírodou o něco, užívám zbraní. Přijdu-li však do jejího tichého, pokojného koutu jako host, nepovažuji jeho travnatého místa za cirkusovou manéži a nakonec za smetiště.

Je přirozeno, že tam, kde jsme leželi, nezůstane tráva nebo mech státi. Nevadí. Však se zase zvedne. Po někom dříve, po jiném později. Po jedné lidské dvojici ležela takměř týden — hledával jsem v té končině hříbky — a já měl z toho radost, i z těch místeček rozrytých dvěma páry podpatků, a pozoroval jsem denně, jak pomalu okřívá a jak žloutnou a vadnou dva bílé karafiáty, jež tu zbyly pomačkány. To však má člověk stále dojem malých samozřejmostí a snesitelných lidí. Hůře je, shledá-li, že na některém milém a pokojném místě řádilo stádo — lidské stádo, poněvadž jen toto dovede tak znečišťovati vlastní hnízdo.

Brněnské okolí je tak šťastno, že je krásné daleko široko. Lidé tu nevpadají na jedno místo jako kobylky. Dlouhými cestami jdou sem, jdou tam. Jdou mimo většinu kopců a vrchů, na nichž nahoře zůstává ticho v mnoha zákoutích a hustých sečích. Turistických a výletních směrů je tu tolik, že stačí pohltiti svými cestami celé město; nemnoho měšťáků dostane se až tam, kam měšťáci již nepatřejí. A příroda je tu tak bujná a hojná: její houževnatá krása zahlazuje rychle stopy nepovolaných.

Nicméně, tu a tam přece se stane: jdeš, jdeš, jdeš, tichý a spokojený, pěšinami nepěšinami, docela mimo obvyklý dosah nedělního města, a tu náhle... Viděl jsem doupata pytlácká, viděl jsem místa, kde cigáni tábořili, zajímalo mne to, ale netrkalo, neuráželo. Místo však, na kterém jen hodinu strávili měšťáci, je poznamenáno na celé týdny. Rozbité láhve, vaječné skořápky, pomorančové slupky (och, těch nesčetných slupek, posévajících lesy od té doby, co jsou na světě zásadní abstinenti!), všelijaké věci a zejména papíry, mastné, nečisté papíry a papíry!

Těch papírů v lese! Všecko nakonec dosti brzy zapadá hluboko do trávy a je zahlazeno zelení, jen tato nejvtíravější věc, nejméně čistá a přiměřená, zůstává stále na povrchu a vzdoruje všem živlům. Nikdo by neřekl, jaký ten novinový a jiný podobný papír, jenž se nám začerstva takměř v rukou rozpadá, jaký má tuhý život, octne-li se v lese, jak dlouho upozorňuje na sebe na velikou vzdálenost. Jak straší náhle na místech zdánlivě opět zcela neporušených. Zimu přetrvá a na jaře je tu ještě, zešedlý a zchátralý ovšem, ale tím odpornější, nějaká ohyzdná, nečistá hmota, jejímiž děrami prodírá se bohudík nová odhodlaná tráva.

Po všech krocích a skocích a tělech se rozvalujících vstane lesní tráva za nějaký čas a opět se seřadí a opět se zaskví rosnými perličkami jako věc zcela nevinná a nezkušená. Všecky střepiny, skořápky, slupky a kosti zmizí pravidelně v několika dnech, ponoří se do vegetační vrstvy a ztratí veškeren provokativní ráz. Všecky polámané větve, vytržené byliny, zlomené stvoly uschnou, seschnou se rychle a jiná zeleň nastoupí na jejich místo a skryje jejich zbytky.

Houževnatě, rychle, jistě a stále zahlazuje příroda svým řádem veškeren neřád lidský: jen papír vzdoruje jí nepochopitelně dlouho. Zdá se, že celou mrtvolu se vším všudy roznesla, zanesla, zahladila by příroda dříve než takový kus bledého papírového hadru, jímž všecko živé opovrhuje.

Opouštějíce místo, na němž v lese tábořili, mají výletníci ve zvyku rozhlížeti se po něm, nezapomněli-li zde něčeho. Jsou skutečně tak tupí, že nepostřehnou v té chvíli rozdílu mezi tím místem, které tu našli, a tím, které tu zanechávají? Což opravdu zhola nic nenašeptává jim, aby aspoň ty papíry po sobě sebrali, dohromady zmačkali, v prázdném vaku domů donesli nebo někam neviditelně zastrčili? Nebývají to přece lidé bohatí, zvyklí na služebnictvo, které po nich uklízí. Ať je tomu však jakkoli. Jdeme-li lesem, ty zanechané papíry, nesčetné papíry, nejen na obvykle frekventovaných cestách, nýbrž i v zátiších, karakterizují nevychovanost, hrubost, pánovitost měšťáka a jeho sobecký poměr k přírodě.

Nešetrnost měšťáka k přírodě je ostatně proslulá a káravé a varující lokálky objevují se v novinách periodicky. Ostnaté dráty, tento barbarský ochranný prostředek, nekarakterizují barbarství těch, kteří chrání kus své přírody, nýbrž surovost útočníků, kteří kvůli několika kopretinám jsou schopni sešlapati celou louku a z pánovité ležérnosti dovedou cigaretou zapáliti les. Och, kdo poznal zblízka divochy, vysílané ve svátek městem, může se diviti jen, že těch ostnatých drátů je tak málo a že hajní mají rozkaz chovati se zdvořile. A já, odpusťte mi, vy tiší a spravedliví, kteří máte úctu k přírodě a býváte vděčnými jejími hosty, já, nedivte se mi, přeji si často, aby každou neděli a svátek hrom bil a lilo se.

Existují okrašlovací spolky. Pokud nejsou jen k tomu, aby pan X mohl býti ještě jedním předsedou a pan Y ještě jedním pokladníkem, na místech, kde je skutečně krásná příroda, měly by míti jen účel obranný a ochranný. Mohou-li býti v koutech starého zdiva tabulky Znečišťování tohoto místa zakazuje se pod takovou a takovou pokutou, našel by se jistě způsob, jímž by se dalo stíhati

nedělní drancování a znečišťování přírody. U nás dává tuším okrašlovací spolek zametati po nedělích a svátcích papíry — ale toliko z obvyklého nedělního rejdiště, a papíry zametou se rovnou do vedlejšího potoka!

Všecka taková opatření mohou však v nejlepším případu toliko zmírniti následky sobecké bezohlednosti, která pomine teprve s vládou ziskuchtivého lidského typu, s vládou pana Buržousta a jeho opic. Až lidé přestanou nekonečně vykořisťovati a poznají opět, co to je růměnec studu a střelka svědomí, až profesoři a filosofové přestanou tlachati o geniálním pánu přírody a o vítězstvích lidského ducha nad hrubou hmotou, až člověk a příroda budou opět bratr a sestra.

XXVI

JARO, JEŽ BUDE NUTNO ODLOŽITI

Pro ty lidi, kteří se těší na jaro — a to jsou stále nejmilejší lidé —, bývají nejtrapnější dobou tyto únorové a první březnové dni. Člověk jest již tak netrpěliv, ale volky nevolky musí stále znovu přihlížeti k stejné hře, k dennímu takměř vraždění nemluvňátek, k stále stejnému škrcení slunečních paprsků, majících již jarní lesk a jarní vůni. A když už se zdá, že železná brána do jarní atmosféry je nadobro a definitivně otevřena, tu to máš, přijdou spousty sněhu a stará hra se opakuje.

Letos je jinak; letos právě je všecko vůbec jiné. V říjnu jsme čekali, že jednoho jitra spatříme venku novou zeleň, která se přes noc rozpukla, pak jsme živořili v nekonečném močálu, a naše denní modlitba: Kéž by už mrzlo! zůstala takměř docela oslyšena. Po celou zimu objevovaly se tu a tam dni, jež voněly dubnem, jakoby na posměch nám, kteří místo na jaro zcela prozaicky myslíme tentokráte na legiony morových zárodků, jež jsou na pochodu.

Nemyslím tedy, že ti milí lidé těší se letos na jaro. Ještě dnes raději by snad bruslili na silném ledě, než hledali v hájích první podlésky. Jaképak také těšení na jaro, když člověk v zimě řádně nepromrzl a když to jaro, které přijde, bude prý jarem neštovic, tyfu a cholery? Ostatně proti jaru jsou letos všecky důvody snad. Netěší se přátelé přírody, netěší se ani básníci. Říkáme ovšem: kdyby už raději to jaro tu bylo, poněvadž tajemně doufáme, že s ním přijde pomalu i velká odpověď na hrozné soudobé otázky — ale je zřejmo, že tohoto povzdechu nevydáváme kvůli jaru samému. Nechceme ho kvůli jeho oblažující svěžesti, pro kterou budeme míti sotva jedno oko, ani kvůli jeho blahodárnému vlivu na naši tvůrčí energii, která zůstane tak nalomena, jak jsme ji sebrali po první válečné panice.

Letošní jaro krátce řečeno bude toliko věcí přírody, mezi níž a námi stojí studená stěna. Studená stěna zvláštního

vzájemného odcizení, snad velmi významného pro ty, kteří považují válku za přírodní zjev.

My, lidé z doby světové války, jsme s přírodou tu více, tam méně, ale všude aspoň poněkud na kordy. Ta studená, šedivá stěna je složena z našich lidských starostí onoho druhu, kterého příroda nemůže pochopiti. Dívá se na nás cize, snad si myslí, že jsme ji zradili, a my, zvyklí na její hluboké, konejšivé oči, oplácíme jí ten cizí pohled, poněvadž v nich nevidíme bývalého pochopení. Počlo to loni v červenci, potrvá to, dokud válka potrvá. Ať si příroda činí cokoliv se svým jarem, my si svoje jaro odložíme tentokráte — na neurčitou dobu.

Onoho dne však, kdy počne naše lidské jaro a zvony na věžích popletou si křesťanské svátky a velikonočním hlaholem zazpívají vánoční „pokoj lidem dobré vůle“, pak nechť příroda je třeba až do kosti zkřehlá a až po uši zahrabaná ve sněhu, my spatříme kolem sebe třešňový sníh, petrklíče a anemonky.

Tohle myslím však docela prostě. Naše lidské jaro počne s prvním dnem opravdového míru, neboť toho dne bude míti většina lidí za všech okolností pocit, jako by po dlouhé tuhé zimě vycházela poprvé do polí, nad nimiž zpívá skřivan. Prosté a zdravé lidství, které cítí, že nejtěžší břemeno v době míru není o nic těžší než to nejlehčí v době válečné, vzpřímí se v pokojné atmosféře, vydechne mocně a pak celou svou bytostí potíhne každý k tomu, aby mohl počíti tam, kde při vypuknutí války přestal.

Rozumí se: jedni půjdou za svou prací křepce s hrudí mocně rozšířenou nesmírnými nadějemi, druzí závažně, těžce s nejednou vráskou, jedni posíleni, druzí zklamáni, ale všichni v podstatě zůstanou těmi, jimiž byli.

Mnoho podivných hlubokomyslností vypravuje se o tajemných účincích války na lidskou mysl, mnoho se bájí o tom, jak se teď lidé mění a jací budou po válce. Přinejmenším věří někteří v jakési záhadné „jíti do sebe“, jemuž se lidé prý oddali.

Klam a mam. Někdy také špatná spekulace.

Kromě jediné (veliké ovšem) výjimky, lehce pochopi-

telné a po válce i odůvodnitelné snadno, zdá se naopak, zejména u nás, že lidé osvědčují v těchto zlých časech zcela zdravé a statečné pozemšťanství, pěkné prosté lidství bez mystických zájezdů, bez lásky k umělým hlubokomyslnostem.

Dnešní vzdělaný člověk přeje si jedinou věc, aby totiž vše dopadlo brzo trvale dobře s ním a s jeho národem, ale ví zároveň, že o tom rozhodne se především na bojištích, kde rozhodují věci velmi střízlivé, pročež že jest se mu ozbrojiti klidnou trpělivostí a střízlivostí, které pečují více o uchování osobních energií při síle než o nějaké hloubání o bohu a smrti, o čtení náboženských traktátů, sebehezčích, a neopijí se marnými nadějemi, že svět se rázem změní a všecko, co bylo nebo zdálo se černé, bude bílé. Ví také, že vlast nebude chtíti po něm nic jiného, než aby nejrychleji vrátil se ke svému řemeslu a konal je nejpoctivěji.

Tací zdraví lidé těší se zcela prostě na okamžik, kdy budou konečně opět moci pokojně zasednouti ke své práci, které jsou oddáni a o jejímž smyslu nepochybují. Bude to ve většině případů jich stará práce, poněvadž zůstanou po válce těmi, jimiž byli před válkou. Domnívati se něco jiného byla by nebezpečná iluze. Jsou-li dnes v jejích tenatech tu a tam někteří proroci a moralisté, jsou to zpravidla lidé tak neb onak zneuznaní. Duchovní otec, který měl rozmíšky se svými farníky, chce věřiti, že po válce bude konečně jeden ovčinec s jedním pastýřem. Politik kdysi špatný domnívá se, že po válce bude nejlepší. Nejasný básník těší se, že po válce bude pochopen. A všichni tací iluzionisté věří, že jejich protivníci po válce nenajdou nikde sluchu.

Skutečnost svědčí pro něco jiného. Tito všichni budou velmi zklamáni. Také ti, kteří věří v náhlý duchovní převrat a domnívají se, že vše, co jsme dělali před válkou, bude náhle vyhlížeti malé a směšné a že přijdou věci toliko veliké, nové jaro evropského lidstva a v něm i našeho národa.

I toto jaro bude nutno odložiti na neurčitou dobu. Přijde, jistě přijde, ale pomalu, nebudeme toho ani pozorovati, bude se rozvíjeti zvolna a organicky s léty míru, bude

od prvních počátků růsti z půdy více nebo méně nehotové.

Nezapomínejme, že v poměrech po válce přirozeně tu více, tam méně změněných octnou se v první době opět ti lidé, kteří rostli před válkou. Mnohý bude ovšem na jiném místě, ale se stejnou povahou. Máme denně možnost pozorovati, že ti, kdož se vrací z pole, mladí jako staří, vzdělaní jako nevzdělaní, jsou právě tací, jací byli, když do pole teprve šli. A stejně denně vidíme již z toho mála projevů, které může na veřejnost, že i ti, kdož zůstali doma, zůstali si věrni. Ve všem všude. V dobrém i špatném.

Učence nepohne válka k tomu, aby změnil metodu své vědecké práce, umělce, básníka nepřesvědčí, že musí změniti směr svého tvoření. Z politika upřímně konzervativního neudělá pokrokáře. Shledáme se krátce se starými známými a ve většině případů bude nám zaujmouti k nim staré stanovisko.

Jako je jisto, že po válce bude svět hustě osídlen zárodky nějakého nového života, tak je také jisto, že to budou pouze zárodky a nový život v slunci nového míru poroste jen zcela pomalu a organicky z života starého.

Zázrak se nestane.

Březen 1915

XXVII

MISTR BANĎOUCH A VOJNA

Trochu udiven slavím tiché jubileum. Je tomu pět let, celých pět let a několik dní, co jsem na tomto místě psal poprvé o mistru Banďouchovi. Pět let!

Jejich první polovina byla doba idyly s mnoha krásnými dny divošské radosti z venkova a doba fejetonů, které jsem psal nejraději. Byla to také doba mnoha nářků, nářků nad českým životem, který chátral. V jejich druhé polovině ledacos počalo se měniti. Mistr Banďouch zmizel v cizích službách, moje idyla stávala se tak samotářskou, že se snad dala předvídati nějaká reakce, bída českých poměrů dostoupila vrcholu. I jiné věci spěly rychle ke svému zenitu. Čichali jsme zvědavě k husté a dusné atmosféře, chtějíce vycítiti, co skrývá, co chystá.

Dočkali jsme se. A moje idyla chystá se doživořiti, škrcena dobou zcela neidylickou. Hromy bijí, věci se převracejí. Teprve ten, kdo vyvázne se zdravou kůží, může pomýšleti na nový pořádek ve svém životě.

Ale jak, jak se teď vzpomíná! Přes těch pět let vidím stále před sebou ten starý těsný skleník v Lukách, kde jsem poprvé mluvil s mistrem Banďouchem. Zdá se mi, že by stačilo jen péro odhodit, klobouk vzít a v pěti minutách že bych seděl opět na nějaké dřevěné improvizaci pod kalnými skly, ve vlhkém horku, v němž neustále cvrlikají kapky vody, a naslouchal s bylinami dravé bystřině, která proudí neoblomně z hrdla mistru Banďouchovi, když má dobrý den a vypravuje. Naslouchal bych opět drsným rapsódiím o tom, jak se žilo v Dolní Tuzle, jak se pekli skopci na horách a jak se milovaly nebezpečné krasavice...

Jak se vzpomíná! Chtěl bych ještě jednou s blahým klidem v mysli „pikírovat“ lobélie nebo stavět pasti na myši nebo cokoliv jiného činit z toho stera věcí, jež jsou nutny k životu tichému tropickému ostrůvku, jímž je v našem chladném zeměpásu skleník. Chtěl bych také hrnouti se opět po stráních měkkých mechem nebo sněhem; za prout-

ky, za jmelím, za smrkovými šiškami, za dary těch lesů, do nichž mistr Banďouch chodil jako domů...

Chodím však tiše a unaveně lesními alejemi, do nichž až nahoru doléhají cizí zvuky z údolí, kde se cvičí rekruti. Také pochod vojenské trubky nebo píseň vracející se kolony.

Mistr Banďouch prodělal už kus vojny, přinesl si z ní třetí hvězdičku a dvě rány.

Čas zdá se míti teď spád vodopádu, snad proto, že válka připadá nám pomalá jako rafije hodin, když nechtějí a nechtějí setkati se na dvanácté, ač bychom již tak rádi zasedli k obědu. A tož je tomu velmi dávno již, co mi řekli, že také mistr Banďouch už je „tam", že jeho pluk projížděl naší dědinou. Banďouch stál v otvoru vagónu, volal, kýval, dával nás pozdravovat. Pak jednou přišel první růžový lístek od něho. Nic než pozdrav. Ale zajímalo mne, kde jest. Představoval jsem si ho, kdysi četníka v Tuzle, opět někde dole, po srbsku sakrujícího. Tedy kde jste? Odpověděl pohlednicí z Krakova. Pak to šlo již ráz na ráz. Nejprve růžový lístek: „Vemte laskavě na vědomí, že jsem byl jmenován četařem." To jsem učinil a gratuloval mu, že je dosud zdráv. Pak růžové lístky hustě popsané droboulinkým písmem: člověk by byl neřekl, že Banďouchova na pařezech vyzkoušená pravice je schopna takového výkonu. Bylo to vylíčení jeho prvních bojů. Bojoval na Sanu a bil se jako lev. A konečně pokračování v dopise: ten psal už vleže z nemocnice v Rábu. A pak přiběhla jednoho dne Soňa ze školy rovnou ke mně: „Máš přijít večer k Banďouchům, Julek je doma."

Takový starodávný obrázek z pohnutých dob: Sedíme v koutku horké a nízké selské sednice při blikavém světle, je zimní večer, před námi mistr Banďouch s tlustou holí, kolem něho matka, sestry, jejich mužové, a raněný vypravuje.

Stará známá bystřina proudí opět neoblomně. Ale dnes jest ještě živější a syrovější než dříve, tehda, ve skleníku. Není to chvála skopců na rožni se pekoucích, ani chvála bosenských krasavic. Je to skutečná rapsódie válečná: praskají v ní šrapnely a hrčí kulomety. Pro mistra Ban-

ďoucha je hlavně maximovka učiněný ďábel: neznal jí dříve, nevěděl, co umí. Tamhle v tom keříku je ukryt ten ďábel, a oni zde na silnici, každý za jedním stromem. Hú, kosa toho ďábla sežne všecko, co se odváží jen hlavu vystrčit. Nakonec přece však umlkla, našli ji opuštěnou a vedle ní polní kukátko, válečnou kořist pro mistra Banďoucha...

Mám toho mnoho na těch růžových lístcích, na nichž písmo je napěchováno. A mistru Banďouchovi věřím, že se bil jako lev. Kdo ho viděl šplhati na nejvyšší jedle za jmelím, ten mu to musí uvěřiti.

Teď je někde v Čechách, v místě svého pluku. Jistě touží, aby mohl ještě jednou do pole. Chtělo se mu toho již tehda, když se belhal po svém návratu po dědině. Je také z těch vojáků, kteří v duchu stále si myslí: Kdybych byl generálem...! Lidé s jinou krví neporozumí mu ihned; jsou to lidé, kteří by také nelezli za ním na vrcholky jedlí kvůli kytičce jmelí...

Přál bych mistru Banďouchovi, aby ještě jednou mohl napojiti svou divokou mysl vřavou skutečné bitvy a vyšel z ní ještě šťastněji než poprvé. Snad se někdy shledáme ještě v nějakém skleníku, kde by mi mohl dopověděti svou válečnou historii. Snad...

A tak tato kapitolka je prozatím neukončena. Také z jiných důvodů. Představoval jsem si ji jako epilog ke knize fejetonů, v nichž jméno mistra Banďoucha nevyskytuje se toliko jedenkrát. Ale vidím, že konec takového epilogu dá se lépe napsati až po válce. I v tom případu, že by jej psal někdo za nás — —

Duben 1915

JELEC

Minulo tré válečných měsíců. První panické hodiny usadily se pomalu na dně našeho zastrčeného života jako kávový rmut v hrnku. Na dědině netvoří se již ustrašené a nervózní hloučky. Letňáci, většinou židovští, všichni téměř dávno zmizeli; bylo to, jako když do spokojeného, po žních vypaseného a čile cvrlikajícího vrabčího hejna vpadne náhle a zblízka střelná rána: ptáci strnou na okamžik vyjeveně a pak s náramným křikem rozletí se prudce na všecky strany. Rychlý spád mobilizačních vlaků, jejich složité vzezření, silné až k vyhrůžnosti, smutné až k pláči, divoké, pestré, a přece stejnorodé, a jejich zvláštní — jak se nám aspoň zdálo za tichých večerů podzimních — dunění vybledly v paměti, hloučky žen a dětí neočekávají už na povýšených místech černých vlaků s vojáky, pouze tu a tam ještě se trousících, a nevracejí se s červenýma očima; jen zřídka několik vysokých klukovských „nazdar!" z některé uličky u dráhy hlásí, že jede něco neobvyklého: vlak s vyzbrojeným plukem dolů, vlak s raněnými nahoru. S mnoha věcmi a s mnoha myšlenkami jsme jakžtakž smířeni již, na ledacos hrozícího jsme si zvykli. Všecko se smrsklo, stáhlo do sebe, přikázalo si velikou trpělivost, a mezi stráněmi pozdně skvrnitými leží náš klid jako veliký bochník sýra: hladové myši dní ohryzují jej na všech stranách, jde to pomalu, nepozorovaně, ale jistě, jednoho dne — kdožví, za jak dlouho! — nezbude z něho bezpochyby docela nic a nám bude všelijak. Prozatím však vypadá jako celý...

V tomto licoměrném klidu sedím téměř denně s udicí u vody. Okolní lesy a stráně nemají ovšem nejmenšího tušení o jeho vratkosti; dozrálá vegetace připravuje se tu klidně na smrt nebo zimní spánek, hmyz těží ještě i obtěžuje, ptáci shánějí a v trávě opodál mezi krtčími kopečky, rozrytými kopyty krav, vyháněných na pastvu, poskakuje lasička a velmi se zajímá o mé konání. Také říčka plyne

s úměrnou dobrosrdečností, obvyklou v takových krásných dnech. První padající listí skvrnité snáší se lehce na její tichá místa pod vrbami a olšemi a zvolna tu krouží jako dětské kocábky...

Je tedy válka! Tam za řekami a horami je tedy válka, napravo, nalevo, dole i nahoře je válka. Špinavá, ohavná, ničemná věc. Strašlivá sázka do krvavé loterie. Kdesi, daleko ještě, tonou lidé v řekách a močálech, padají křížem krážem s kulkami v těle, jsou zasypáváni a rozbití, létají do povětří, ztrácejí údy, řvou bolestí, modlí se z hrůzného strachu, jsou šílení a vypadají jako hrdinové, hnijí v zákopech; kdesi, daleko ještě, zběsilé hromobití ničí města i kraje, páchnou dýmy, kaluže krve a hromady mrtvol, člověk dítě sténá, člověk bestie, to nejstrašlivější zvíře na světě, triumfuje, a poslední starci sedí na prahu opuštěných baráků ve vypálených dědinách, se schouleným psem u nohou.

Jak je to všecko nepochopitelné zde, na dobrotivém slunci podzimním, v tichu nad pokojnou říčkou a mezi dřímajícími stráněmi! A přece je to a neslyšnou ozvěnou toho ztvrdly nám tu všecky barvy, všecky stíny a všecka radost zhořkla jako žluklý pokrm oblíbený. Bolestnou křečí máme stažena ústa, abychom na vrahy nemohli zařvati: Vrazi!, abychom na nepřítele nemohli zavolati: Bratře! Toto vynucené mlčení je pro nás největší mukou v této chvíli a na tomto místě.

Je válka. Ale ty a já smířili jsme se jakžtakž s touto představou nejhroznější, poněvadž jsme si řekli jednoho dne: Hle, tolika varovnými hlasy bylo již voláno, ale byly to hlasy volajících na poušti, a posledního proroka zavraždili! Nepatrné hrstky jsou těch, kdož posílají, statisíce jsou těch, kdož jsou posíláni, aniž před pekelným jícnem pochopí, co jest jim činiti. Sklonili jsme pokorně hlavy před okeánem lidské malosti. A také ledačemu jsme uvykli, ty a já: chudobě i almužně, neboť jsme rádi, že chleba dosud máme a slunce hodné nad hlavou, že s pokojnou zvěří můžeme se děliti o ticho a mech na lesních pěšinách. Ovšem, černý, vyhrůžný mrak potuluje se ustavičně po naší

obloze a jeho stín stokrát už zamrazil nás až do kostí. Byl to strach, bázlivé a sobecké mražení pod mrakem nejistoty? Nikoli, je to odpor až k zvracení, bezedná ošklivost před krvavou nádeničinou, rozvracející veškeren pracovitý život, mrazící setkání se všech ctností kulturního člověka s krvelačností zlotřilé civilizace, a člověk je rád, že slunce znova zazáří, říčka se zatřpytí a zaplanou lesy na stráních v kraji broukajícím si podzimní ukolébavku, a nebyli bychom lidé křehcí, kdybychom nedoufali, že vzdálené běsnění beranů a stád nepřevalí se až k nám, že ohluchne, oslepne, zalkne se krví a dýmem, jimiž tolik plýtvá, dříve než také na nás dojde. Ale to, že ukrutnost beranů a tupost stád zamkly nám ústa, že davy se sebevražednou zbabělostí opustily osvobozující myšlenku a nezardousily zrádců, že každý druhý člověk je tajným pochopem otitulovaných vrahů, že my, kteří máme dar řeči a čistého srdce a jasného zraku, nezatemněného hrabivostí, nesmíme vykřiknouti svůj odpor proti krvavé orgii, svou obranu nevinných a potlačených, to, to bolí a mučí.

Bude nám všelijak. Není nám dobře. Mezi vynuceným klidem a nejistotou tenkou jako vlásek, mezi hněvem, který by chtěl zaduněti, a odporem k lidské bestii i k lidskému soumaru přikazujeme si trpělivost a utrácíme rozkolísané dny jako odsouzenci na smrt, čekající na milost nebo nemilost...

Od rána potuloval jsem se po ověnčených březích, nahoře v háječku před Myší dírou poobědval jsem z obsahu svých kapes, ulovil jsem jednu parmu na červa a dva jelce na hrách, dostatečné to množství k zítřejšímu obědu, a tož poněkud unaven i poodveden již zase z tohoto kraje a klidu nebezpečnými myšlenkami sedím teď nebo spíše ležím na svém nejoblíbenějším místě a pokuřuji z lulky. Pěknou olšovou vidličku zabodl jsem do měkké hromádky krtčí, položil jsem na ni udici, všecko je v nejlepším pořádku, ryba může přijíti, je toliko nutno, aby pomalu brala, mám-li ji dostati. Neboť na nějaký zvláště rychlý a obratný švih nejsem věru připraven.

Je nasnadě, že za celý den má toho člověk dosti, pravice

nejeví již nejmenší chuti držeti napjatě a opatrně prut, pozornost ochabuje, mysl se odvrací. Odejíti však před úplným soumrakem zdá se tak zbytečno. Tolik vůně, tolik milých věcí jest ještě všude kolem tebe. Tedy setrváváš, a tu se ovšem často stane, že přijde ryba, myslí to docela upřímně s tvým krásným tučným červem, s tvou kostečkou sýra nebo s tvým pěkně žlutým, slaďoučkým a navařeným hrachovým zrnem, zabere, až prut zařinčí a k hladině se sehne, ale ty se ani nenamáháš uchopiti jej a trhnouti, poněvadž víš, že bys přišel pozdě. Dáš nové vnadidlo, znovu nasadíš, chvíli držíš udici v ruce, pak ji položíš opět do vidličky, ale umíníš si dávati dobrý pozor, nicméně za několik dalších okamžiků pozornost je znova tatam a mysl bůhvíkde.

Mysl bůhvíkde! Vyhlížím sice jako všickni zdejší rybáři, moji sousedé od vody, zdá se, jako by nic na světě nemohlo nás vyrušiti z maniakálního zaujetí rybolovem, s vášnivou pravidelností setkáváme se tu a oslovujeme se stále týmiž lakonickými větami, ba zdá se, že změnilo-li se něco také pro nás, znamenalo to jen povel k užšímu ještě přilnutí člověka k vodě a jejím obyvatelům vyhlédnutým za kořist. Pokud aspoň na mně jest, sedávám teď u vody den ze dne, jako bych tímto fatalistickým čekáním na rybu chtěl vyplniti dlouhou mezeru v životě, která nastala zastavením se času. Ale to je toliko zevnějšek, mimikry vynucené okolím. Kvečeru, když říční náš rajón zdá se prohledán již skrznaskrz, neschopen vydati člověku jediného hrouzka, a tělo je umdleno, tu za každým stromem a křovím zdá se číhati dotěrná myšlenka, obava, naděje, přiženou se náhle tu vlčí smečkou, tu hejnem vran, tu tancem divoce veselých žínek lesních, výhrůžné i slibné, nebo skála naproti mění se v dravou, střapatou sfingu, od jejíchž záhadných očí nemůžeš se odtrhnouti, — ve skutečnosti však jsou všecky ty myšlenky a představy prostě takové, že kdyby šla mimo cigánka, přerazil bys rázem všecky prsty zadržujícího tě rozumu a běžel bys k ní, aby ti hádala z ruky, a přidal bys jí dvacetihaléř, aby ti pověděla také něco z budoucnosti země, ve které jsi domovem, a jejího lidu.

Takový je můj klid, hlavně když se smráká a v našem

údolí je širé, vlhnoucí a chladnoucí ticho. Nadto přijel jsem před několika dny z Prahy. Nekonečná jízda vojenským vlakem, třikrát čtyřikrát delší než dříve, jejíž starý pořádek tančil po hlavě a všemu se podobal, jen jízdě na velké trati nikoli, hodinové zastávky v jistých stanicích, dříve tak idylických, teď napěchovaných novým horečným životem, strašně neznámým, prostoupeným uniformami, letmo zahlédnuté vlaky s prvními raněnými, s obyvatelstvem vyklizených měst, v jednom celá trestnice, v čekárně vyjevené hloučky kolem obvázaných vojáků, vojáci všude, všude věci a tváře vyšinuté z obvyklé dráhy — zkrátka: dokud jsem nevytáhl paty z tohoto údolí a děděiny obklíčené vysokými stráněmi, důvěřivě usínajícími, mohla se mi stále ještě válka tu a tam zdáti zlým snem anebo zlomyslným výmyslem žurnálů; teď to však již nejde, a za soumraku zjevují se mi strašidla. Tu bych nejraději vyskočil, oslovil prvního vzácného mimojdoucího, přiměl ho k řeči, k nekonečnému proudu řeči, byť to byl docela negramotný hlupáček, a moje mysl zachycovala by se křečovitě každého jeho slova vypadajícího jako útěcha, naděje, slib...

Ano, útěcha! Že krev tisíců, denně teď tryskající na všecky strany po dlouhých kilometrech, vykupuje navždy příští generace, zachraňuje je před novým šílenstvím, je schopna vlíti do hluchých mozků a zbabělých srdcí těch, kdož přežijí toto peklo pekel, i jejich synů a vnuků, nezahladitelné poučení a nezdolné odhodlání; že pláčem matek a vdov bude změněno navždy mléko v ňadrech žen a všecka děcka příští budou sáti zároveň s ním z mateřských prsů nenávist a opovržení ke krvavému řemeslu, jimž neodolá ukrutnost držitelů moci a zpupnost uniformované kasty. Ano, naděje! Že tvář lidské společnosti, tato rozšklebená karikatura řádu a organizace, počne urovnávati konečně své rysy k velikému souladu, že nebude již národů panských a zotročených, že počnou mizeti třídy přežrané a třídy hladovějící, že zaniknou kasty všemocné a kasty párií. A ano, také slib! Že po tomto orkánu, který možná zanedlouho vrazí zběsilý až sem, zatančí si ničivě po těchto

stráních a nad touto říčkou a strhne tě, básníku skromný, ale žárlivý na svou neprodajnost, do svého nemilosrdného víru, že po tomto orkánu, až ulehne, zchvácen vlastní zuřivostí, vrátíš se s novou jistotou ke svým knihám a ke svému peru, a nebude již nikoho, žádného placeného žalářníka myšlenky, který by směl oklešťovati tvou lásku a nenávist, tvůj smích a pláč, tvé nadšení a rozhořčení, nikoho, kdo by směl zadržovati, lámati, ničiti nebozezy frenetického života, deroucího se do spravedlivější budoucnosti.

Pozoruji, že můj prut zakolísal; brk na hladině je však nápadně klidný. Nu, čáry to asi žádné nebudou. Rozkolísané misky mé mentální rovnováhy se uklidňují, zastavují — aha! Vidlička, zastrčená hluboko do měkké hromádky, překáží krtkovi ve večerním lovu. Vstávám. Je věru kdy k večeři, také chladna přibývá. Skládám náčiní, hrst hrachu hodím do zátočinky, seberu síťku s rybami a jdu.

„Dobrý večer.“ Splašené kolečko, s udicí složenou do zeleného pouzdra, vidí, že něco nesu, pročež seskakuje s bicyklu.

„Čím jste krmil?“

„Hrachem.“

„Nu vida, přece něco nesete. Ti jelci jsou pěkní. A já už tři dni nic. A za celý týden dvě mrňata. Hanba mluvit. Tedy na hrách? Jdou?“

„Trochu.“

Dělám drahotu. Splašené kolečko je náš nejzávistivější rybář. Vychrtlý, šedooký, žlutý mužíček s hrbatým nosem a s kulatými zády, jakoby od samého číhání u prutu. Přijíždívá z města s větrem o závod někdy denně, někdy náhle po delší době, třeba až k večeru, na kole, v haveloku, jehož cípy poletují mu kolem těla; odtud naše přezdívka. Obcujeme s ním zdrželivě, neradi. Jakmile vyčíhá některé dobré místo naše nebo zátočinku, kde jsme krmili, již tu sedí druhého dne.

Odcházíme. Hodlá opět usednouti na kolo, když tu náhle stiskne mi prudce rameno a rychle se obrátí.

„Slyšel jste?“

V zátočině, kterou jsem právě opustil, pleskla ryba na

hladinu. Krátce a temně, jak to činí velké ryby. Na hladině svítí a rozcházejí se objemné kruhy.

„To byl kousek!“ šeptá zdrceně Splašené kolečko.

„To nějaký dvoukiláček si jde pro večeři, kterou jsem tam vhodil, snad kapr,“ povídám trochu z přesvědčení, trochu, abych podráždil jeho chtivost.

Sedá na kolo, zamumlav něco, a už mizí v šeru. Nebude se moci zítřka dočkati.

*

Druhého dne byla neděle. Měl jsem návštěvu. Vypovídali jsme se, podesáté rozumovali o vyhlídkách jednotlivých mocností, o našich nadějích a úzkostech, o všech možnostech i nemožnostech doby. Teprve pozdě odpoledne jsem se dostal k vodě.

Jdu po druhé straně řeky, tu a tam nasazuji, na vážnější rybolov pomýšlím však až na svém místě, na druhém břehu. Tu si pak trpělivě posedím. Myšlenky jsou pro dnešek provětrány.

Ale z této strany již z dálky vidím věc, kterou jsem včera tušil a dnes zapomněl. Splašené kolečko sedí u mé zátočiny jako přikovaný.

Nu, nevadí. Nemám teď takové nouze o úlovek, aby mne mohlo zlobit jeho počínání. Usedám naproti, nedaleko, je obrácen ke mně zády, nevidí mne, a bude-li náhoda vtipná, najde ten veliký jelec nebo kapr, přijde-li si opět pro večeři, snáze cestu k mému hrachovému zrnu než k jeho. Neboť tím jsem si docela jist, že Splašené kolečko chytá dnes také na hrách, ač u nás bylo to dosud novum, mnou na doporučení užívané a velmi mně příjemné, protože hrách je pohodlné vnadidlo, nabodneš zrnko na háček bez jakýchkoli nesnází a neumažeš si rukou. Je to stejně pohodlné jako manipulace s kostečkami ementálského sýra, ale — lacinější. Kromě kapra, v takové nestálé říčce ovšem velmi vzácného, jde na hrách u nás sice jen jelec, baculatá a dobrá ryba, třebaže labužníci jí nemají ve valné úctě, to ale mně, člověku skromnému, pranic nevadí, hlavně teď k podzimu, kdy pro pstruhy nastává zahájená doba a par-

my, u našich rybářů nejoblíbenější, počínají dělati jakési drahoty.

Zabodávám vidličku, nasazuji a uléhám pohodlně za olši na podložený kabát. Pravděpodobně budu se více zabývati konáním svého protějšku než vlastní udicí. Ale jelec skutečně velký béře rozvážně. Chňapne a táhne. I při jisté nepozornosti mám tedy naději.

Dnes jsme tu ostatně jistě všickni. Dole pod nádražím elegantní Amatér, Němec, podle jehož vzezření by nikdo nesoudil, že může míti také někdy štěstí, jaké mívá. Viděl jsem to na vlastní oči. Jinak nic nevěřím, poněvadž rybářská latina jak známo není o nic spolehlivější než latina myslivecká. Což je i poněkud vysvětlitelné tím, že délka chycené ryby naznačuje se pravidelně na levé ruce, a tu není omyl nic divného, pravice snadno uhodí až k rameni natažené levice a tak se stává, že každá druhá ulovená ryba je aspoň tak dlouhá jako právě levá ruka rybářova.

U splavu, na hrázi mlýnské zahrady čeká na pstruha starý Pavouk, renegát, ředitel mlýna a pily v naší dědině, s nímž nemáme styků, protože nedovoluje nám průchodu mlýnskou zahradou. Jeho otec přišel do dědiny s uzlíčkem na zádech, syn tu šikovně zbohatl, zpanštěl, poněmčil se, chytá jen pstruhy, a chytne-li náhodou něco jiného, hodí to chase. Což je ovšem historie příliš všední.

Poněkud výše nad splavem, na Tišině u mělčinky stojí vedle sebe dva němečtí sportsmani ve vysokých botách; chytají trpělivě hrouzky, s nimiž pojedou k nějakým rybníkům na štiky, kterých jest u nás nemnoho. Pak přijdou už naši. Především Řezník, skutečný, červený a baculatý řezník z předměstí, který nám oniká, nicméně svou skromností, mírností a plačtivostí nikterak se řezníku nepodobá. Je z nás nejméně obratný, stále naříká na svůj nezdar, který je pro něj tím mrzutější, že doma ho očekávají výčitky manželčiny, která nemůže pochopiti, co ti mužští na té vodě mají, a plísní ho za to, že pro ryby zanedbává obchod. O trochu výše sedí Profesor se svým synem, každý na jiném břehu, jeden proti druhému, a pak vždy po padesáti krocích jednou na tom, podruhé na onom břehu: chlu-

patý Podivín, který pod kapucí vydrží seděti neochvějně v nejhorším lijáku, přívětivý Kudla, nadutý Kontrolor (skutečný spolkový kontrolor našeho revíru), ošumělý Zálesák, malý Židáček s celou rodinou. Málem bych byl zapomněl na Vydru: každý rybářský revír má snad jednoho takového dravce svého, jemuž neběží o lov, nýbrž o kořist. Není v žádném směru amatér, je to profesionál, u vody stejně dokonalý, ne-li dokonalejší, jako na kozlíku drožky, kterou prý jindy řídí po městě. Zvětralý mladý muž, nepěstující styků s námi pošetilci. Přijíždí najisto, usedá na určitém místě a odjíždí s jistou kořistí, která není nikdy malá. Všecko má přesně vypočítáno, všecko je u něho účelné: je studeným mistrem, virtuosem rybolovu. Trochu mu závidíme, trochu se mu obdivujeme, trochu jím opovrhujeme. Profesionál! Sedává pod nádražím, nechodí nikdy daleko: zdá se spíše, že ryby chodí za ním. Ostatně, neviděli jsme ho již několik dní, je to mladý muž, snad nepřijde už vůbec na tyto břehy naše, už na něj, dravečka, vyzrála možná horší bestie.

A konečně Tajtrlík — zde právě jde svižným krokem, ale s kyselou tváří.

„Pojďte k Holé bídě, u vody je dnes také jen bída!“

„Tiše,“ pravím, „a sedněte si.“

Vypravuji mu svou novou zkušenost se Splašeným kolečkem. Tajtrlík je příjemný, poněkud anemický, velmi mladý muž s modrýma očima a zlatou kšticí, na němž není pranic komediantského. Oženil se nedávno, nepříliš skvěle, po čemž patrně bývá někdy na dně jeho hlasu jakási hořkost. Často spolu sedáváme, vypomáháme si, když nám něco chybí, například poslední háček zůstane ve vodě, buď za kamenem, nebo poněvadž ryba nám jej utrhla, zkrátka jsme kamarádi od vody, aniž jsme uznali za vhodné vzájemně se představiti. Něco stejně víme jeden o druhém, Tajtrlíkem pojmenovalo ho Splašené kolečko, poněvadž jednou četlo kdesi, že toto slovo pochází z německého Theaterleute, a Tajtrlík skutečně má nějakou technickou funkci v Městském divadle. Za krásných dnů, když ztratíme důvěru v ochotu ryb a nedbale ležíme na slunku,

vypravuje rád a mile o svých slastech a strastech, nejraději o tom, kterak jednoho dne našel ve starém haraburdí nějaký polámaný přístroj a v něm pěkný kus platinového drátu, za který dostal mnoho peněz. Pokud jde o rybolov, vyzná se z nás nejlépe v nevinné latině: když jsme spolu, nemívá valného štěstí, jakmile odejdu domů dříve než on, chytá krásné parmy, opravdu, věřte mi, půltřetího kila, vážil jsem ji, byla, nelhu, takhle dlouhá... a jeho pravice známým způsobem usekává levici právě u ramene, aniž dobrý chlapec si uvědomí, že parma tak těžká byla by asi delší jeho krátké ruky.

Hovoříme tiše o svém protějšku, o dnešním dni, o vojně. Obavy, plány do budoucnosti. Je dnes teplejší večer, pěkně se sedí.

Tu zařinčí to naproti, zašplíchne prudce. Splašené kolečko poskakuje na břehu. „Sakra, sakra do toho!“ ulevuje si. Jelec přece jen přišel, ale buď byl chytrý, nebo Splašené kolečko chtivostí prohloupilo.

„Ten už dnes nepřijde! Po takovém tartasu!“ míní Tajtrlík. Splašené kolečko znovu nasazuje a my jdeme k Holé bídě.

*

Míjejí dni, stále stejně klidné v našem zákoutí, a Splašené kolečko vysedává téměř denně u mé zátočiny. Mám již dávno jinou. Ale jednou večer, mám jakousi kořist, dostatečnou pro jeho závist, přisedám k němu s nejnevinnější tváří. Mrkne po mém úlovku a povídá:

„Takových mrňat dostal jsem také několik. Ale ten klacek nejde a nejde. A je tu, pořád je tu. Pětkrát jsem jej slyšel, třikrát mi utekl, jednou přetrhl mi šňůru.“ (Udici nemívá Splašené kolečko v nejlepším pořádku.) „Jelec je to, poznám to přece podle braní. Krmím docela u břehu. Druhého dne není tu ani zrnka.“

„Přestaňte krmit.“

„Myslíte?“

„Nu ovšem.“

Myslím to s ním skutečně upřímně. Začínám být zvědav na toho klacka. Ale abych si sem jednoho dne sám sedl,

k tomu nemám odvahy. Pohádali bychom se. Splašené kolečko jistě již zapomnělo, že se chytrácky vetřelo na mé místo, a bylo by přesvědčeno, že tím vetřelcem jsem já.

„Přestaňte krmit," pravím ještě jednou a jdu svou cestou.

*

Cesta zešeřelým údolím podle lesa hladí, voní, chladí. Je téměř překlenuta stromovím. Nějaká drobná zvěř anebo jiní živočichové šustí po stráních, netopýři spojují pod oblohou oba jejich zubaté hřebeny černými křivkami. Všecko tu příjemně chladí, ale mně je náhle opět nějak horko. Přichází bez vnějšího popudu, naráz. Jak je to zvláštní! Před okamžikem bylo tu ještě Splašené kolečko, voda, veliký bochník pokojného sýra, ležící mezi stráněmi, a teď je tu něco zcela jiného, ohromného jako svět, ale nepovznáší to, je to temné, nemá to však hvězdnaté oblohy, je v tom žár, ale jde z toho temná hrůza. Cítím své horko a chladivá cesta syčí na něm jako na žhavém kovu. Teď si však myslím: v tom bochníku sýra musí býti rozhodně již veliká díra, skrznaskrz; a kdybys jí prolezl, tu bys dostal se do nějaké hlučné vřavy a to by ti dělalo snad dobře. Kdybys! Ale nechce se ti toho aniž jiného. Nic neučiníš, nic nemůžeš. Toliko trpělivě čekat. Sedět u vody, dokud tě voda drží, tu a tam pracovat, dokud mysl tvá drží samu sebe. Jakmile tyto věci přestanou, nastává chaos. Někdy temný. Jindy zbytečně plamenný. Snad již zítra, až se budeš vraceti touto cestou, budeš ji spalovati žárem vášnivé naděje. Opět uvidíš kolem sebe něco ohromného jako svět, ale tentokráte radostného, plného praporů vesele plápolajících, davů rázně zpívajících. Bláhovče! Kořisti horkých vidin! To i ono je marná horečka, to i ono vysiluje jen tolik.

Stále znovu přikazujeme si trpělivost, stále znovu ji ztrácíme. Stále znovu snažíme se zapomenouti, ale stále znovu nepředvídané vteřiny odhalují nám krvavý mezník, obrovský mezník v podobě otazníku, ohnivý sloup, rozžhavenou oponu železnou mezi včerejškem a zítřkem. Mezi včerejškem pokojného snění, mírumilovné práce a nehlučných

bojů o kulturní hodnoty, včerejškem, který básníku voněl pryskyřicí, mechem a čistou vodou, a zítřkem, který stále znova se vzdaluje a jehož nemůžeme se dočkati, nevědouce dne ani hodiny, nikoli těch, jichž nikdy nevíme, nýbrž zvláštních, pro celé generace nebývalých, snad nejstrašlivějších, snad nejradostnějších. Naše přítomnost kolem tohoto ohnivého mezníku jest jen jakási kaše rozdrcených věcí, tu mrazem, jindy žárem pálící a dusící nás. Bubliny derou se z ní na povrch a praskají. Tu skvějí se duhovými barvami, jindy sazovité černými sazemi pohnou, jako by temná hlubina vykulila na nás výhružné oči skelné, ale všecky praskají stejně. Noviny přinášejí zprávy, jejichž pythický jazyk dráždí ke smíchu i vzteku. Přátelé šeptají povzbuzující věci. Redaktor H. laje všem skuhralům, které každá zlá novinka činí zoufalými, a říká jim vztekle: Věř, nebo pojdi! Vševědové kolportují tajemné fantazie a nesmysly. A to všecko, všecko, pravdy i lži, smyšlenky i kombinace, strachy i naděje a víry jsou jen bubliny, mizící vteřiny, stále kratší a nepravdivější, čím více dny rozvratného hlomozu se natahují, čím jediná jistota stává se jistější: že konce nedohlédneš.

Dávno tohle víš, a přece z každé té hlubiny kolem jed piješ znovu, stále stejný jed, ať je to radost nebo žal, bázeň nebo naděje, zadostučinění nebo hněv — vysilující jed. Přijdeš domů. Chodíš po pokoji, nepřetržitě, až nohy zabolí, světlo elektrické lampy vrhneš na velikou mapu na stěně, a čemu jsi se snad ubránil ve dne, to zmocní se tě večer, jsi znovu bezbrannou kořistí sálajících vidin, které tvůj rozum zahání tu a tam marně vzteklým řevem o blbosti. Nesmyslné arabesky pestré mapy, ty tajemné a potměšilé obrazce, body, křivky, linky, jsou opravdu pevným čeřenem, v němž zamotán zmítáš sebou a tlučeš jako lapená ryba.

Ale sebereš-li na chvíli veškeren svůj rozum do hrsti, zjednáš-li si odstup: hle, mapa se vaří, tajemný systém barev, čar a bodů oživl nenávistí i láskou, vzedmul se jako vzbouřený okeán vlnami o krvavých hřebenech, duní, práská, syčí, různobarevné jeho složky vrhly se navzájem

jedny na druhé jako dravá zvířata s krvavou mordou, jako ježatí draci chrlící plameny — jmenuje se to válka, ale táhne to prostorem jako láva, chrlená několika sopkami na všech stranách světa, jenž jako zestárlá děvka zešílel za svého klimaktéria a tančí si přitom zběsilý tanec zhouby a smrti. A z toho tedy že má vzejíti nová pohoda, čistá shoda, věrné milování?

Nikoli, řekneš si malátně, ale toto nikoli je hořké jako plná ústa chininu, vypliješ je, usneš honem, a ráno když otevřeným oknem volá na tě jasný den, máš už zase na jazyku sladkou pastilku mátovou, vylézáš rychle z postele, domku, dědiny a kráčíš k vodě pod lesy s optimismem nenapravitelného hráče, který se prospal do růžova z včerejší prohry.

Ano, mapa se vaří, ale jako ohromná paseka s pokácenými stromy na ukrutném slunci poledním. Válka je jako bitva dřevorubců ve staré bučině. Velikáni padli a míza vytéká z jejich těl, mnoho drobotiny bylo rozdupáno, rozbito, zpřelámáno, ale život čeká pod rozcuchaným drnem a pošlapanou travou, aby znova vyrazil ze všech pórů půdy jako povodeň. Přijdou koně a vytáhnou mrtvé velikány z paseky, stáhnou je dolů k silnici, vozy je odvezou, dosloužily. A jednoho dne přitáhnou ženy s hajnými a hromadou sazenic ze školky: přitáhnou, v přesných řadách a mezerách osázejí paseku a nový pořádek lesní poroste pomalu a všickni ptáci z okolí slétnou se sem jednoho jara, aby hnízdili v jeho uspořádané houštině zelené...

Což kdyby to tedy takhle dopadlo?

Ale žádné znamení na zemi ani na nebi neobjeví se, aby tě posílilo ve tvém snu, a nová lež nebo pravda černá předloží ti znovu k snědku tvou denní porci nejistoty a ošklivosti. Horečka bázně střídá se s horečkou naděje, a všecky jsou marné.

I to vím. Za největší horečky tiká ve mně toto vědomí jako hodinový stroj. Ale právě současnost vidiny a skutečnosti je největší trýzní. I v nejtemnější jistotě vyhloubil by si člověk nakonec hnízdo k osvěžujícímu zdřímnutí. Ale volá-li do každé vidiny řezavý hlas: „Není to pravda,

nevěř, nic není pravda," tu není odpočinku. Možno se jen obelstíti prací, zábavou, něčím, co na chvíli, na zcela malou chvíli je dosti silno zaplašit vidiny i skutečnost, položiti ledový obkladek na horkou hlavu.

Ale tato cesta vzhůru nebo dolů není takový studený obkladek. Kdykoli jdu po ní sám, ráno nebo večer, tato cesta je nebe nebo peklo. Jednou její klid a mír jako by drásal ve mně pocit jiné, divoké skutečnosti, a jindy její vůně a lahodný chlad činí ze mne fantastu.

Není pomoci. Nutno trpěti. A tu nebo jinde, toť lhostejné. Jakmile pomine krátká síla malé lsti, nutno trpěti...

Na druhém břehu je trať a strážní domek. Na vodě u břehu mají loďku. Někdo v ní sedí, nad vodou, zcela na konci. To bude asi Podivín. Podobá se larvě, z které nikdy už nevzlétne motýl. Bývá tu jeho místo. Má jistě hozeno na těžko. Čeká na parmu, chytá s rolerem, úzkostlivě pozoruje chvění šňůry mezi prsty levice.

Ten ještě netrpí. Je opředen lstí jako brněním proti světu. Až vstane, na odchodu počne snad trpěti také. Nebem nebo peklem. Anebo jen obyčejnou bídou. A ne-li dnes, tedy zítra, za měsíc; nevím, kdy pro něho to počne, vím jen, že ani on tomu neunikne. Nikdo tomu neunikne, jen magnáti, váleční dodavatelé, velcí keťasové, zlotřilá spodina, otitulovaná, opremovaná nebo jen poznamenaná žraločí hltavostí, která plove na povrchu lidstva, jako když shnilé řasy vodní vyplynou ve špinavě zelených koláčích na hladinu rybníka, jen ta unikne vždycky všemu, pokud bude moci svou cizopasnou existenci přenášeti z místa na místo a své zlodějské bohatství z banky do banky.

Je mi nesnesitelné horko. I vzduch syčí již na mně jako na žhavém kovu. Je mi nesnesitelné horko. Už nejde o mne nebo o tebe, už nejde ani o můj nebo o tvůj lid, už jde o lidství, o jeho nebe, o jeho peklo, o jeho věčnou slávu, o jeho věčnou hanbu. Vím, že o to běží! Ale zároveň slyším skutečnost, která se hihní jako bezzubá čarodějnice: O nic nejde a o všecko jde.

Jsem k smrti unaven. A nevýslovně smuten, že se nikdy nedočkám toho, aby tato babizna scípla zaškrcena v pří-

kopě a já oslepl na jedno oko, na to, které přijímá černé paprsky věcí, a hleděl jen okem, které přijímá paprsky bílé, i ty nejtenčí, jež jen zřídka poštěstí se zachytiti, bílé paprsky věcí černých. Nepochybuji o tom, že tyto bílé paprsky utvořily by společně v oku mém cestu, vidím ji ve snách, krásnou, širokou cestu, pevnou stejně v lijavci jako ve slunečním světle, a po ní kráčí Člověk...

Máš horečku, příteli! hihní se bezzubá čarodějnice. A jsou zde lidé. Mlýn duní.

A dni zase míjejí. Sedím s Tajtrlíkem u Holé bídy. Nad říčkou, asi uprostřed cesty mezi naší dědinou a její nejbližší sousedkou po vodě, stojí o samotě ta zchátralá, neuměle záplatovaná a potkany prolezlá hospoda. V šenkovně zprohýbané zdi jsou čistě olíčeny vápnem, ale stropní trámy jsou černé jako uhel. Bída přišla sem asi se základy již, ale nebyla vždy tak nesnesitelná. Ba, dokud Lesní pych byl zdráv, daly se z ní vytlouci i nějaké úspory.

Lesní pych byl nejprohnanější pytlák a nejmilejší člověk v okolí. Jeho stavení tvořilo střed velikanánského kruhu, v němž každý žleb znal jeho dvojku, každá seč jeho oka, všecky doubky a habříky jeho sekeru, také však všickni lidé, a mnozí a mnozí i za okruhem, po celém městě a po všech předměstských obcích, jeho milou, vousatou, předčasně zvětralou tvář. Řeka znala dobře jeho čeřen a jeho šňůry líhaly v ní téměř každou noc. Babky, děvčata, chlapci s roštím odpočívali tu na úzké zídce jakéhosi dvorku, za níž stál stále stoh otýpek. Nebylo pravidelného lodenového turisty, svátečního střelce, rybáře, sedláka s kosou nebo s potahem, který by se tu byl někdy nezastavil, v létě v improvizované zahrádce pod prkennou stříškou. Také hajní, revírník, četníci sem chodívali, nejčastěji ovšem zadním vchodem, ukrytým za otýpkami, do obytné světnice, kde vzácným hostům bylo naléváno dobré víno a ještě lepší slivovice.

Lesní pych ledacos ulovil, prodal a ledacos také daroval. Ale v šenkovně prodávalo se toliko lahvové pivo, tvarůžky a podobné nevalné lahůdky, někdy ostatně přece jen vítané.

Pak počal Lesní pych postonávati, měl ženu a čtvero děcek, nejstarší nezcela šestiletá dvojčata, nejmladší patnáct měsíců, stále určitěji byli odkázáni toliko na výnos hospody a malé úspory rychle mizící, z vlhkých základů vylézala pomalu bída až k samému stolu. A letos v létě uvelebila se rázem v celém děravém domku jako domácí paní. Lesní pych byl odvezen do nemocnice, ponechali si ho tu, válka rozptýlila většinu hostů na všecky strany a nejvěrnější stali se vzácnými: kdopak se dívá rád do děr, kde hospodaří bída?

My rybáři však právě letos jsme se tu jaksi zahnízdili. Jsme tu teď více mezi sebou, když nás deště od vody zaženou nebo přivede sem nějaká odborná událost, pravidelně bleskem se šířící po celém rajónu. Vážíme si tu své ryby. Dopíjíme poslední dobré víno, které v obytné světnici není již komu podávati. Jednou provždy vystrnadili jsme ze šenkovny hlomozící děcka. Pamatujeme na ně ledačím, ale své sněmy rušiti si nedáme. Ani již nářkem hospodské, stále stejným; má ještě v paměti příliš živé starou slávu Holé bídy.

S Tajtrlíkem chodívám sem i ve dny, kdy náš sněm, ostatně nevalně hlučný, nezasedá. Hovoříme rozvážně, hledíce zamřížovanými okny dolů na vodu, na jejíž hladině, kolem velikého balvanu uprostřed rozdováděné, houpá se u břehu dvé rozbitých člunů pod rozdrolenými schůdky z cihel...

Tak i dnes. Hovoříme o věcech, jichž ostatní rybáři jen zřídka a nedůvěřivě se tu a tam dotknou. O žhavých otaznících, které doba nakreslila po všech obzorech. Venku se již setmělo. Hospodská přináší nové čtvrtečky, rozsvěcuje kalnou lampu petrolejovou uprostřed pod černým stropem a mlčky opět odchází. Ví, že to máme tak nejraději, třebaže jsme hodní a někdy i štědří „páni“. Je to mladá ženská, v dlouhém, zbledlém a propadlém obličeji zostřených rysů dosti pravidelných zalesknou se jí tu a tam ještě veliké oči tmavohnědé, poslední zbytek bývalé krásy, ale čtvero děcek vysálo jí tvary, bída a soužení poznamenaly ji celou truchlivým popelem a hlubokou sítí svých brázd.

Ustrašeným stínem plouží se po svém zubožením majetku, jehož strop nezdá se jí už dosti bezpečným.

Nám je rozhodně lépe pod tímto stropem. Víno zahřívá a myšlenky našly odtok. Ve dvou nikdy tak horečně nepobíhají v bludném kruhu, jako když je člověk sám.

Dnes je Tajtrlík zvláště hovorný, nikoli však jako podroušený mladík meloucí páté přes deváté: cítím jasně, že má neodolatelnou potřebu uleviti si, nadrobiti mi plnou mísu ze svého stísněného srdce. Už jsem se dověděl, že manželství, sotva načaté, truchlivě prohrál; není si toho ještě jasně vědom, doufá dosud, ale doufá v zázrak, jenž se zcela jistě nepřihodí. Vzal si slečinku ze sboru, pomilováníhodnou bytůstku povrchu ještě nezkaženého, ale jádra pochybného, jehož nemohou zdolati jeho slabé síly, podlomené chudobou. Vidím, že ji miluje, a cítím zřetelně, jak se trápí bázní před budoucností. Ještě se nic nestalo, ale stane se zítra nebo pozítří: unikne mu bezděčně, zabloudí, honíc se za pestrými motýly zážitků a cetek, jichž nemůže jí prozatím poskytnouti.

„Víte, my chudí jen v davech jsme moc a síla, jako jednotlivci nemůžeme nic, zhola nic, ani zachrániti své malé osobní štěstí."

Má pravdu, hezký hoch anemický, nemůže nic. V rusé hlavince jeho křehké panenky kolují třpytné sny o divadelních kostýmech, ozářených falešným světlem rampovým, ale v šedé domácnosti technického úředníčka zívá všednost a mručí stále nějaké nepatrné cifry, k nimž nutno míti ustavičný a plachý zřetel. A koneckonců aby ještě děkoval osudu za své slabé síly tělesné a za to, že smí v jakémsi klidu přihlížeti k pomalému rozkladu svých milostných iluzí. Nebýti jeho anémie a malé protekce, která ho drží na jeho místě, byl by dávno v poli, snad mrtev, snad zmrzačen a jistě již zrazen milovanou loutkou, tím dychtivější malých rozkoší světských, čím svět se zdá dnes urputnějším a lakomějším.

Ó chudobo, prokletá chudobo, jakou jsi neřestí ohavnou na tomto světě, dokud všecko, všecko, i naše nejvnitřnější štěstí, i naše nejšlechetnější myšlenka závisí na penězích,

dokud roztahuje se kolem nás zlotřilé bohatství jako nejvyšší zákonodárce! Těch proroků falešných, těch pokrytců hanebných, kteří tě vydávají za ctnost a blahoslavenství! Těch tlachalů filosofických, kteří tě velebí a doporučují, místo aby osvěcovali ducha chudých a ukazovali jim, kterak podetnou kořen chudoby a vyhladí vykořisťovatele!

Taková děvečka mladá a chtivá, kterak mohla by věděti něco o těžko schůdných cestách k hlubším radostem a plnému životu! Trochu hadříků a cetek, trochu ohlušující zábavy a lehkých rozkoší, nepříliš starostí a nepohodlí, toť vše, čeho žádá pro krátkou dobu svého mládí, ale její výdělek stačil sotva na řádný oběd denní a teď s výdělkem mužovým poskytuje jí toliko bezejmennou existenci v šedém stádu živořícím, zatímco v hlavních ulicích září ve výkladech tisíc věcí dobrých a krásných, svůdnějších než nejžhavější oko mužské, zatímco auta vozí mimo tebe nečinnou zpupnost v drahocenných toaletách a cákají bláto na tvé laciné punčochy a unošené sukně. A mladý manžel, není to hoch zcela hloupý a povrchní, snad snul svůj inteligentní sen, vraceje se z prvních dostaveníček a uvědomiv si její prostomyslnost: že ji pomalu obklopí knihami, třeba i do kursů pošle a poodvrátí její pozornost od planých choutek světáckých ke vzdělanému životu, ale jeho chudoba trčí jako tvrdá stěna mezi jeho snem a skutečností. Nenahradíš chleba slovem ani papírem. Nenasytíš chlebem moudrosti hlad krve a smyslů. Neuvězníš ve škamně tvora toužícího skotačiti a dováděti, aniž staneš se předmětem jeho nenávisti. Ale mladý manžel už na to ani nepomýšlí. Vždyť příjmy jejich domácnosti nedovolují mu ani ukojiti její nejprimitivnější touhy ženské, v malých sporech z chudoby stává se pomalu v její představě nekňubou a přítěží, ztrácí převahu uvědomělého člověka nad bytostí ještě zcela pudovou, otěže praskají, pouští je z rukou a mladá žena rozpíná pomalu křídla k samostatnému letu za třpytnou bludičkou...

Tajtrlík mluví teď téměř šeptem:

„Víte, jsem Čech, neskrývám toho ani se tím nechlubím; pět let hniji v Městském divadle, a to, jak víte, je německé,

stýkám se většinou s kolegy, kteří jsou Němci, a mně to nijak nevadí. Mluvím oběma jazyky stejně dobře a je mi stejně dobře nebo špatně mezi Čechy a Němci. Pomyslíte si snad, že jsem obojživelník nebo renegát. Nebudete míti pravdu. Nemyslím ani česky, ani německy, myslím třídně."

„Jste sociální demokrat?"

„Nevím, řekl bych spíše, že je to u mne něco menšího i většího. Menšího potud, že o socialismu dosud málo vím. Probírám se teprve z mlh. Snad dokonce teprve od té doby, kdy počala válka. Ale něco většího je to právě z toho důvodu, že neběží o nic naučeného, že to přímo ze mne vyvřelo, že to tak už léta cítím a jen slovo jsem pro to neměl."

„Zkusil jste mnoho?"

„Nikoli, tisíce zakoušely a zakoušejí mnohem, mnohem více. Ale viděl jsem mnoho, pozoroval jsem mnoho. Jsem z vesnice a zběhlý student. Nedostudoval jsem techniku. Ale nebudu vám vyprávěti svůj životopis. Samé všední věci. Jsem inteligentní proletář. Znáte jistě z dějin úlohu tohoto mezistavu. Dnes jedna část táhne po ulicích se zlatou mládeží a řve vlastenecké projevy. Druhá část mlčí, musí mlčeti, má zamčenou hubu."

„Ano, máme zamčená ústa," opakuji tiše po něm potěšen, že nalézám i u něho svou bolavou představu.

„Jenže," odpovídá mírně a váhavě, jako by mne nechtěl uraziti, „jenže každý z nás křičel by něco jiného, kdybychom směli mluviti."

„Válku nenávidíme jistě stejně."

„Ovšem. Ale vy v jasných okamžicích doufáte v něco, kdežto mně všecky zprávy a dohady jsou lhostejné, poněvadž nedoufám v nic. Vím už dávno, že si horoucně přejete, aby to ústřední mocnosti prohrály. Otřásá vámi někdy bázeň, jindy naděje. Míváte horečku z nejistoty. Chápu to. Žijete hodně ve světě idejí. Neřekl jsem vám to ještě, bylo to zbytečné, nechtěl jsem vás znepokojiti, vždyť jsme jen kamarádi od vody, ale vím o vás více, než si myslíte, mám kolegu, který vás v Praze navštěvoval. Přesto však, že jste byl anarchista, nebo snad právě proto, podléháte krásným

frázím, které vykřikuje Dohoda proti Německu. Nemáte také zájem na Rakousku, je to reakcionářská mocnost. A především jste český spisovatel, český národ vynikl v monarchii hospodářskou silou a opozičním duchem pokrokovým, i když nemáte v krvi mnoho češství, jak já je znám, a znám je asi lépe než vy, zezdola, nikoli z perspektivy intelektuálů, máte v ní těžký odpor proti všemu, čím Rakousko svíralo rozvoj českých duchů, a doufáte, že v samostatných zemích českých bude se vám lépe dýchati a růsti. Kdežto já jsem bezejmenný kuli, já, dočkám-li se konce války, budu s desetitisíci a statisíci sobě podobných stejně živořiti, ať zvítězí jedni nebo druzí, stejně, ne-li hůře, poněvadž nevíme, co všecko nám válka nadrobí."

Správnost některých postřehů Tajtrlíkových překvapovala mne u tohoto mladého muže, zevně tak nepatrného. Nicméně jeho lhostejnost k politickým výsledkům války zdála se mi přese vše důsledkem jakési myšlenkové povrchnosti, třídního sobectví i snad jeho německých styků.

„Máte mnoho pravdy," děl jsem klidně, „ale myslím, že i sociální vývoj evropský získal by jen porážkou reakčních mocností ústředních, i to by něco znamenalo, každý krůček něco znamená, poněvadž svět jde kupředu i po nejhroznějších skocích jen velmi pomalu. Ostatně Rakouska by nemohlo býti věru nikomu líto, kdo nemá mozek zkamenělý konzervativností, a Německa svou rozpínavostí a brutálností..."

„Hleďte," přerušil mne Tajtrlík s jakýmsi zápalem, „řekl jsem přece, že nedoufám v nic, nečekám nic, ať zvítězí ti neb oni. Nezvítězí německý nebo francouzský lid ani jiný lid, zvítězí vládnoucí třída a ta je stejně rozpínavá, brutální, v Německu jako ve Francii nebo Anglii, ta bude stejně rozpínavá, brutální i v českých zemích, dosáhnou-li samostatnosti. Byl jsem v Paříži, byl jsem v Německu, dost dlouho, stálo mne to téměř celou usedlost zděděnou po rodičích, dnes bych byl rád, kdybych ji měl, vrátil bych se na venek... A tak vám řeknu: mám rád pracující lid německý, mám rád německou práci, vytrvalost, důkladnost, schopnost, slušnost, najdete ji všude vedle toho, co

nazýváte německou rozpínavostí a brutálností, najdete ji vedle vojácké nadutosti, kapitalistické žravosti, nacionální zpupnosti, najdete ji vedle velkohubé demagogie národních sociálů, ale tyto neřesti, pěstované vládnoucí třídou, najdete ve všech státech, nikoliv však skutečnou německou práci, které bych se věru nebál svěřiti osudy světa, kdyby ji spravoval ten pravý německý lid... Ale německý lid nezvítězí ještě, i když zvítězí Německo. A nevěřte, že to bude vítězství českého lidu, zvítězí-li Dohoda a české země vytvoří samostatný stát. Statisíce kuliů budou dále otročiti panským třídám, a dokud bude na světě toto otroctví, nebude ani vaše myšlenka opravdu svobodná..."

Vzpomněl jsem si v této chvíli na slova redaktora H.: Válka potrvá dlouho, celý svět půjde do ní, a půjde-li do ní celý svět, potrvá tak dlouho, dokud Německo nebude na kolenou. Považoval jsem je za pouhé proroctví jedno, jakých jsem již vyslechl tolik. Spisovatel S. mínil jindy naopak, že válkou dostane se germánský živel na vrchol své moci, pak teprve dojde pomalu na světovou převahu živlu slovanského. Také teorie, myslil jsem si, a směšná k tomu. Ale v pochmurných okamžicích utrpení z nejistoty i tací červi hlodají mi v nitru. Není věru nic povzbuzujícího v představě, že válka potrvá dlouho. Není také nic povznášejícího v představě druhé, že německý militarism ovládne svět. A teď tedy Tajtrlík, jehož úvahám nemohu upříti velké oprávněnosti a jenž se mi tu zjevuje náhle v jiném a pronikavějším osvětlení, nasazuje mi do hlavy červa dalšího. Vždyť já žiji také jen v mlhách a probírám se z nich, aniž vím k čemu. Toliko starý pud k socialismu trvá ve mně. A říkám nahlas:

„Zdá se, že obě strany jsou odhodlány válčiti až do konce, a ten konec neudělá umlčený a zrazený lid, o tom konci rozhodne konečná porážka té neb oné strany. Válka potrvá tedy dlouho asi. Evropa projde strašlivou zkouškou. Bylo by možno, aby v této zkoušce nic nepochopila, ničemu se nenaučila aspoň její pracující třída? Svět nemůže zůstati po válce týmž, jakým byl před válkou."

„Mapa se změní, svět zůstane týmž, právě proto, že to

nebude pracující třída, která udělá konec válce. Nezabránila válce, zrazena svými vůdci, zmatena hesly držitelů moci; teď jest již v jejich chomoutu.“

„Otřes bude strašlivý.“

„Davy jsou bezradné.“

Zmlkli jsme. Sešlá sednice s kalnou lampou a černým stropem připadá mi náhle jako vězení a víno v krvi jitří ve mně nenávistné city bezútěšného pesimismu.

Venku otřásl se někdo hlučně mražením a vzápětí Splašené kolečko vpadá do sednice. Je celý zkřehlý a prolezlý vlhkým chladem.

Tajtrlík, ztichlý do unavené rezignace, pookřává poněkud. To naše rybářství zdá se býti jeho jedinou mánií, která ho utěšuje, jakýmsi návratem do dětství, v němž zapomíná.

„Přišel?“ vzpomněl si na jelce.

Splašené kolečko mumlá cosi a zamručí na hostinskou, která za ním vešla s tichým pozdravem: „Víno!“ Stahuje s ramene špinavou bedničku s náčiním a odkládá pouzdro s pruty. Usedá jako obyčejně za prázdný stůl protější.

Hostinská mu nalila a usedá také na židli u dveří vedle bubínku, do něhož přiložila dvě lopatky. V obytné místnosti snad ani netopí, děcka jsou již zahrabána v peřinách a hadrech, přišla se sem asi trochu zahřát.

Tajtrlík činí marně pokus zapřísti rozhovor o rybách. Mlčíme a naslouchámе hukotu v plechovém bubínku.

Hledím na ženu u dveří. Bezejmenný kuli, s desetitisíci a statisíci sobě podobných bude stejně živořiti... Opravdu, co mohou znamenati všecky změny na mapě světa pro tuto ohromnou třídu páriů, dokud nebude moci sama rozhodovati o svém osudu? Sedí tu, hubená a popelavá, plochá v upjatém živůtku staromódním, jehož tmavou barvu bylo by těžko pojmenovati, v šedivé sukni pečlivě záplatované a v šedivém šátku na hlavě, pod nímž lesknou se jí podezřele tmavé oči. Sedmibolestná pod křížem bídy, na němž nevisí jeden člověk, ale celá třída.

Splašené kolečko už se trochu zahřál silnými doušky. Teď pije mimořádně druhou. V zarputilém tichu sednice

mrsknu po něm tu a tam okem, je také z rodu podivínů a bezejmenných. Civí nevlídně před sebe nebo na hospodskou. Šedivýma očima, poněkud zakalenýma, hledí na ni, hledí, neuhodneš, co si přitom myslí, milostné hnutí to jistě není, spíše soucit, i o tom však možno pochybovati: je to vůbec toliko náhoda možná, nevidí třeba ani té ženy před sebou, dumá naprázdno z nespokojenosti se životem, který mu nechce a nechce vydati jeho slavného jelce. Ale cosi měkkého zdá se mi přece jen vězeti v té šedivé mlze jeho očí pod štětinatým obočím.

Teď dopil, vytahuje peníze, vstává.

„Zatracená bído!“

Vykřikl to téměř, obléká se, sbírá své věci.

„Dobrou noc, pánové,“ zamručí na odchodu.

Hledíme mlčky za ním. Čemu asi platil ten jeho výkřik?

*

Slunečná neděle listopadová třpytí se na vodě a plane na pestrých stráních. Po dlouhé době změkly mi tu zase jednou všecky barvy a tvary a beze slov znova vyznávám lásku tomuto údolí svému, v němž a s nímž prožil jsem tolik hodin tichého štěstí a které tolikrát ochotně mne léčilo a vyléčilo z ran a bolestí všedního života. Všecko opět je tak jako loni a po léta, kdy jsem vroucími slokami mluvil s touto říčkou, s těmito lesy a stráněmi a psal kroniku svého života s nimi. Jen spodní tón melancholický, jenž chvěje se mi v nitru a jistě dal by se spatřiti i na dně mého zraku, je nový a připomíná mi, že se přece jen změnilo něco podstatného. Ale dnes, na tomto slunci laskavém a v tomto lahodném tichu přírodním je to kruté vědomí, že může nastati kategorický den, kdy nemilosrdný vlak vyveze mne z hlubin této lahodné tišiny snad navždy a přes všecky protesty mého srdce a rozumu.

Jdu podle lesa, s jehož svahu sype se na cestu žluté a hnědé listí, jdu téměř jako rekonvalescent, vysílený ještě minulými vidinami horečnými, a nechci mysliti na nic, co v předešlých dnech jitřilo mi srdce a trhalo mozek. Chci býti aspoň na chvíli sobeckým živočichem, hřejícím se na slunci.

Rybářské náčiní nechal jsem doma. Škoda, že také myšlenek nelze nechati doma na pohovce, za staženými záclonami modrými, z nichž malé kvítky bílé a červené hledí zvědavě do pusté uličky vesnické. Loni chodila mimo ně hezká Carmen židovská a usmívala se mi slibně do pokoje, byly-li rozhrnuty. Jak je tomu již dlouho, kdy jsem si naposled vzpomněl na tento zanedbaný zárodek letního románu! Kouzelnou moc má věru takové slunečné ráno, třebaže listí prší již v proudech. Chceme býti živi v takový den a nechceme nic jiného.

Chceme žíti! My živí chceme žíti! Jaké to ohromé a strašlivé heslo! Představme si, že jedné slunečné neděle, jako je dnešní, vylezli by všickni vojáci na všech bojištích a frontách ze svých děr a jam a jedni jako druzí zařvali všemi jazyky: Chceme žíti! Čepice tancují ve vzduchu a létají do výše, na špinavých zarostlých hubách, dokořán otevřených, září úsměv a slunce, třesoucí se fluidem radosti, vzdouvá se bouřlivě mezi oběma břehy, zbraně jsou zahozeny a zapomenuty, lidé objímají se navzájem v opilé veselosti, a opováží-li se nějaký hrdina z pole cti a slávy protestovat, nadávat, řvát, strašlivý smích mu odpovídá, nestojí ani za to, aby mu kulka byla poslána do zadnice: Chceme žíti!

A představme si: Orkánem vzepne se tento výkřik tisícerých hrdel na západě i na východě, na jihu i na severu, zavíří a zaburácí nad celou Evropou, ze všech táborů, cvičišť a kasáren, posilován stejným řevem jednoho osvobozujícího jásotu, a orkán letí do Asie a přeskakuje do Afriky, zachvacuje všecky ostrovy: Chceme žíti! Chceme žíti! Chceme žíti!

Ale žíti chtějí nejen ti, kdož stáli tváří v tvář smrti na frontách, čekali na ni v táborech, připravovali se na ni v kasárnách, žíti chtějí teď i ti, kdož stojí tváří v tvář bídě v továrnách, lomech, dvorcích. Píseň všech jazyků zahřměla i nad jejich pouty, orkán osvobození vyvádí je do ulic a na silnice: Chceme žíti!

Chceme žíti! My živí spojili jsme se navždy vznešenou zbabělostí: chceme žíti! My bílí, černí, hnědí, žlutí chceme

žíti! My vojáci jdeme pracovat. My pracující jdeme rozhodovat o svém osudu...

Tak by tomu bylo, kdyby všickni, kdož chtějí žíti, věděli, že tato horoucí vůle celého jejich organismu je zákon nad všecky zákony, a dovedli rázem všickni vykřiknouti jej do tváře panské třídě, která se domnívá, že žíti možno jen z potu a krve většiny. Do všech zákoníků a čítanek dala si Nezabiješ!, ale, sama největší vražedkyně, vychovává k vraždění, učí vraždění, velebí vraždění, hromadné vraždění.

A proto: dolů s gloriolou vrahů! A sláva hrdinům, kteří proti jejich licoměrné morálce a špinavé cti postaví první svoje hromadné a uvědomělé Chceme žíti! Běda lidstvu, nevyšlehnou-li z hlomozu a požáru této války plameny popisující nebesa nezapomenutelným přehodnocením její krvavé morálky, nezapamatují-li si davy na smrt vlečené a blátem smýkané, že v mezích její vřavy stala se zbabělost hrdinstvím a hrdinství zbabělostí...

Zastavil jsem se, poněkud zpocen říznou chůzí. Tempo chůze odpovídalo tempu krve, tempo krve tempu myšlének nezůstavších tedy doma. Vyšel jsem z domova s úmyslem, že se po slunci poplazím jako nasnídaný slepýš, malátný touhou po zimním spánku. A znova něco ze starých bolestí pobouřilo mi krev i mozek. Tajtrlík měl by dnes radost z mých myšlenek. Však jsme si dali minule dostaveníčko na dnešní odpoledne k Holé bídě.

Kde to vlastně jsem! Utírám si kapesníkem čelo. Nu, pochod byl delší, než jsem si myslil. Tamhle zeje Děravá skála. To cestu podle vody prorazili tu bokem stráně, nalevo vysoko nad řekou zůstala trčeti skalka pomalu se rozpadávající. Zarostlý svah k řece je poset omšelými balvany, i dole je jich plno, spádná voda zvučí, skáče a pění se mezi nimi, někdy s veselou rozpustilostí, jindy s pochmurným vztekem, kolikrát jsem tu již seděl nad ní na balvanu, nikoli jako rybář, zde už není náš revír, pouze jako toulavý člověk, navlékající v duchu slova na šňůry veršů.

Vracím se. Pod mostem před Myší dírou, u mé bývalé zátočinky sedí Splašené kolečko. To už je tu jistě na celý

den a nedělní oběd má v kapse. Nevidí mne a nechávám ho tedy s pokojem. Mám už také hlad.

*

U Holé bídy sedí Tajtrlík s Řezníkem, když ke čtvrté hodině vcházím. Tajtrlík snad ani prutů dnes nerozvázal, přišel asi jen na víno, má už mírně nakoupeno, ale nemluví mnoho a je zřejmě dojat. Jeho manželská tragikomedie patrně pokročila opět nějakou scénou, ne-li něčím horším. Zato kulaťoučký Řezník je v dobré náladě, ulovil několik kousků na husí střívka, mimo jiné pěknou parmu.

„A co kdybychom si, páni, dali mariáš, když jsme tu teď tři," povídá po chvíli.

Nic nenamítám. S Tajtrlíkem dali jsme si minule dostaveníčko, jaksi sblíženi upřímnějším, a nikoli zcela planým hovorem a v náladě vzbuzující přání zase v něm pokračovat, ale z toho již dnes nic nebude, poněvadž nejsme jednak sami a Řezníka neznáme dosti, jednak neměl bych dnes ani chuť na hovor s člověkem nešťastně zamilovaným a příliš dojatým. Bude pro nás oba lépe, zapomeneme-li při hře na trampoty velké i malé. Tajtrlík po krátkém váhání přichází patrně také k tomu názoru a Řezník jde pro karty nevalně čisté, uložené v koutě police za sklenicemi...

Hrajeme hodinu, dvě, setmělo se, hospodská rozsvítila kalnou lampu, přikládá, Tajtrlík upíjí z opatrnosti už jen sodovku, Řezník polyká bledá piva, hrajeme tiše jako vášniví ferblisti, jen Řezník přebíjí tu a tam temperamentněji, když se mu podaří manévr nebo počet.

Teď však někdo přichází. Mluví venku s hospodskou. Dveře se otevrou, otevírají se dokořán, na prahu stojí Splašené kolečko v rozepnutém haveloku, s bedničkou na rameni, s pruty v pravici. Mračí se jako obyčejně, ale tak, že jeho povznesená nálada je zřejma. Vchází neobyčejně vypjat. Zapomíná pozdravit. Jde přímo a rázně po tenkých nožkách až k nám. Zapomíná zavříti za sebou dveře. Tré bledých a bosých děcek objevuje se za ním na prahu jako zjevení z vypáleného království. Upírají vyjeveně oči na bedničku nového hosta. Postupují nesměle za ním.

Ale Splašené kolečko shazuje havelok, otvírá na lavici bedničku a již vztyčuje nám nad hlavou obtěžkaný sáček.

„Tady je!“

„Bravo,“ voláme. Odpočali jsme si při hře, teď „událost“ nás přece jen trochu vzrušuje a rázem jsme v dobré míře. Klade jej se síťkou pomalu na stůl. Obrací jej jednou, dvakrát. Je to skutečně pěkný jelec.

Hospodská, které host již venku se pochlubil, nese mu víno a vyhání děti.

„Nechte je tu a zavřete. To stojí za koukání,“ praví Splašené kolečko energicky.

Jde k vahám. Dvě kila pětatřicet. Navlas. Přihlížíme uctivě.

Pak větší síťku s rybou na věšák a usedá za náš stůl. Jelec se ještě třepe, až síťka tu a tam od stěny odskakuje.

„Zabte ho!“

„Až potom.“

Dívá se na něj zářícíma očkama. Tak se snad nedíval ani na svou první lásku, měl-li vůbec nějakou, neboť je starý mládenec. Nemůže se odhodlati udeřit rybu do hlavy. Měl by pocit, že něco ubylo z její krásy. To my rybáři známe.

Děti stáhly se k protější stěně a nespouštějí z ryby očí. Šeptají, žďuchají se. A skrčí se vždy bezděčně, když ryba sebou prudčeji mrskne. Už dlouho neviděly takového klacka.

Konečně dosáhli jsme aspoň toho, že jelec, obalený síťkou, putuje do jakési vaničky určené k vyplachování sklínek, ale teď naplněné rychle čistou vodou. Děti, největší napřed, šourají se pomalu k vaničce. A Splašené kolečko počíná vypravovat.

Posloucháme trpělivě, všecko od počátku a mnohé znova a znova, až po veliký okamžik, kdy jej táhl, břeh je tam naštěstí povlovný a nevysoký, a tak jej táhl až doprostřed louky.

„Kdybych neměl novou šňůru a dvojitý vlasec...“

Jsem již v dobré náladě, a proto mu přistrkuji malou pilulku hořkou:

„A kdybyste nebyl seděl na místě, kde jsem sedával já, a chytal na červa, a nikoli na hrách jako já...“

Splašené kolečko podívá se na mne s nelíčeným úžasem: „Ale mladíku“ (je o dva roky starší než já a mně je za chvíli čtyřicet), „já chytal na hrách, když jste ještě nedovedl se na udici ani podívat, a to místo? Tam jsem dostal už ryb, že jich tolik do smrti nenachytáte. Teď je vás tu ovšem jako psů, a proto je pěkná ryba vzácná. A kdopak slyšel tam toho jelce poprvé? Divím se vám, jací jste to lidé. Nepřejete člověku rybičky. Co to teď stojí peněz, času, práce, než člověk jednou za čas něco pořádného chytne, aby to stálo přece za ukázání a člověk přinesl domů kus dobrého masa. A vy byste chtěli snad ještě nějaká procenta.“

Chlácholím ho a obracíme řeč. Karet jsme zanechali. Za chvíli je Splašené kolečko opět v nejrůžovější náladě a pokouší se znova nám vylíčiti celý průběh lovu. Stále znova obrací se k vaničce.

Vidí-li pak také děti. Pochybujeme o tom. Jde z nich ostatně v této staré díře takměř hrůza. Tak jsou popelavé, vyzáblé, napolo hladové, nuzně oblečené a zabalené. Nesesuje se to tu všecko i s nimi jednoho dne dolů do vody?

Hovoříme teď jen o svých odborných „událostech“, jsme zase docela ve svém živlu. Vypravuji — také už po několikáté těmto lidem — o svém kapru, jak jsem jej dostal nahoru z třímetrové hráze. A náhle, zatímco Řezník počíná nějakou památnou historku svou, zpozoruji, že se teď právě dívám na celý náš stůl nějakým druhým zrakem, trochu ironickým, jaksi shora, a usmívám se: Jsme tu teď zase starými dětmi a ty naše historky rybářské jsou jako odřené panenky dřevěné, s nimiž si hrajeme, spokojeně si pobroukávajíce. Nerušte nás! Tací jsme už jednou my muži. Tyto naše koníčky, libůstky, tichá bláznovství jsou přístavy zvětralých námořníků v tichých zátokách.

Splašené kolečko neúčastní se již našich řečí. Usrkuje tu a tam ze své čtvrtky a z lavice od kraje stolu zírá stále k vaničce. Sedím šikmo naproti němu a zase mi napadá, co si ten nepřející bručoun asi myslí. A zase se mi zdá, že

v šedivé mlze jeho očí pod štětinami obočí plave jakési měkké světlo.

Teď dopil a vstává. Zřídka pije více než jednu. Zahřívá ho dnes radost.

„My si ještě jednu přidáme, ne-li?“ praví Tajtrlík, jenž se jaksi probral ze svého žalu. Jsem pro to ovšem. Je mi dnes dobře.

Splašené kolečko klade na stůl peníze, jde pro rybu. Vrací se k nám, položí ji ještě jednou na stůl, obrací znova jednou, dvakrát.

„Takovému jelci říká se, kamarádi, pane!“

Děti uchýlily se opět ke stolu u dveří. Ani nedutají. „Dobrou noc, páni,“ mručí Splašené kolečko na odchodu. Nese pyšně zdviženou síťku s rybou, prohlíží jelce zálibně pod lampou — náhle však spustí ruku, otevře síťku, rybu vytáhne.

„No, vemte si to!“

Hodí takměř rybu na stůl mezi děcka. Několik pivních tácků na stole zadrnčí, ryba vyskakuje, děcka ustupují zděšeně, nic nechápajíce, nejmenšímu je do pláče.

„A tohle dejte mámě na omastek.“

A strčí šestiletému chlapci do hrsti papírový peníz a je tentam. Dveře za ním bouchly jako výstřel.

Hledíme vyjeveně. Také jsme hned nepochopili. A již hospodská vráží do dveří:

„Propána, co se stalo?“

To už se usmíváme.

„Nic, nelekejte se. Děti dostaly rybu.“

„Cože, tuhle rybu?“

Hospodská zdá se uděšenější než dříve.

„Tuhle rybu?“

A jako by se bála, že ryba zmizí pod jejím dotekem, blíží se pomalu ke stolu, opatrně sevře jelce oběma dlaněma, a poněvadž ryba stále ještě sebou mrská, přitiskne ji vyzáblýma rukama ke svým hubeným prsům.

„Tuhle rybu?“ šeptá ještě jednou a jako by tu byla sama. Zapadlé oči tmavé lesknou se jí horečně.

PRÓZY KNIŽNĚ NEVYDANÉ

Dá se již tušiti večer. Ale veliké srpnové slunce spočívá ještě na údolíčku klikatě vyhloubeném mezi kopci, spočívá na lesích, lukách, strništích. Kolejnice dráhy svítí, potok a rybník u mlýna páchnou poněkud v nehybném žáru. A země dýše dlouze, dlouze a sotva slyšitelně k modravé hladině nebes.

Karlík pomalu a těžce jaksi sune se pěšinou v louce podle potoka — — —

Karlík je silný, pěkně urostlý chlapec. Je mu pětadvacet let a má veliké modré oči. Nedá se z nich pranic vyčísti. Jen nesmírný mír v nich dříme. Je trochu hloupý, říkají o něm v dědině. Ale hloupých řečí od něho nikdo neslyšel. Jiní mu říkají podivín. Jeho život je tak příliš pravidelně, klidně, mlčelivě všední. Řekne jen to nejnutnější, je-li mu mluviti.

Zato stará Záhořka, v klubko scvrklá babka, sotva stačící ještě na tu jejich domácnost malou ve dvou, ráda vypravuje každému, kdo chce poslouchat, jak je ten její synáček hodný. Pracuje, neopíjí se, s holkama neutrácí. Nejsou tak chudí, ledacos mohl by si dopřáti. Ale nedopřeje. Co mu podá, beze slova sní; neví ani, co rád a nerad. Hrubého slova z úst nevypustil ještě. Hodný, hodný synáček.

Takový klidný je Karlík a jen dvakrát v životě ztratil ten svůj klid.

Poprvé bylo to pro holku. Karlík nikdy za žádnou nechodil. Jako by ani nevěděl, co to je žena. Potká-li některou, pozdraví a může býti krásná jako rozkvetlá haluzka jabloňová, ani sebemenší jiskerka nevytryskne nad modrý mír jeho oka. A přece holky, kdekterá, když ho potkají, usmívají se naň líbezně. Vždyť je takový silný a hezký. A že není z nejchudších, vědí také. Ale Karlík nic nepozoroval. Až ta jedna přišla do dědiny. Byla mladá a snědá, v divokých černých očích plameny měla a v širokých bocích kolébala se takovým omamným rytmem. Nic napohled

nezměnilo se na Karlíkovi. Jen on sám cítil, jak rád ji potkává. Pozdravoval ji, jak nejlépe dovedl, a ona ošlehla ho vždy plamennýma očima, že teplo pocítil na tvářích. A když mohl, nepozorován zastavil se a hleděl za ní. A tu mír modrých jeho očí leskl se radostně. Ale jednou na podzim pracoval Karlík v městě přes čas. Byla již tma, když vystoupil z vlaku a vracel se domů. Ostatní šli po silnici, ale on nadcházel si do dědiny pěšinou ve švestkovém sadě. Šel jako vždy pomalu a tiše. Docházel již ke konci, když zaslechl šepot před sebou, šepot a rychlý dech. Zastavil se. Nějací milenci bořili se do trávy právě u pěšiny. Opřel se o kmen: zdálo se mu, že vidí jakýsi pohyb a bělavého cosi. Přitiskl čelo na chladnou větev: horko mu zalilo hlavu a chvěl se. Kdyby tak sám byl s tím děvčetem tam. Byla by však snědá s plameny v očích a s širokými boky... Před ním zazvonil krátký, radostný smích. Jen jednou. Za chvíli milenci vstali. Šel za nimi nepozorován. Z prvního domku šlehalo světlo. Bylo ho právě tolik, aby Karlík poznal děvče k muži se tisknoucí. Cítil, že zbledl. Hrdlo se mu stáhlo, zachroptěl slabě a zapotácel se... Toho večera čekala ho Záhořka s večeří marně. Šel rovnou k židovi do hospody. Starý Berger zapomněl údivem pozdraviti ho. Karlík sedl si do kouta k prázdnému stolu a pil. Žid usmíval se sladce a nosil jednu za druhou. Několika sedlákům trvalo to chvíli, než našli opět živost přerušeného hovoru. Karlík pil asi dvě hodiny. Již si ho nikdo nevšimal, jen starý Berger chvílemi okem po něm mrskl. Šlo již na jedenáctou. Vtom zarachotilo to v koutě. Pak temná rána. Karlík se svalil ze židle. Donesli ho domů... Bůhví, co se to s ním tehdá stalo, říkávala dlouho Záhořka. Od té doby zase jako by nevěděl, co to je žena.

Podruhé to bylo asi před třemi léty. Karlík přišel z práce a otec nebyl ještě doma jako jindy. A za hodinu přinesli ho mrtvého s rozbitou hlavou, s polámanými údy. Spadl se střechy, na které pracoval. Karlík vyskočil od stolu, odkryl otce. A tehdá zase zachroptěl, zapotácel se a pak padl na neodestlanou postel. Plakal až do rána, tiše, s hlavou v peřinách: jen tělo sebou trhalo. Několikráte se po-

sadil, zavzlykal tiše: „Maminko“ a zase padl a plakal. Ráno bylo již dobře. Šel do práce jako jindy a v jeho modrých očích, trochu zarudlých od probdělé noci a pláče, byl nesmírný mír.

Teď již tři léta žil beze změny. Je truhlář a pracuje v továrně ve městě. Ráno časně vstává a jde lukami do města. Večer přijede vlakem a usedne do kouta staré pohovky, kouří z dýmky a hledí na jedno místo ve světnici. V hospodě byl jen jednou, tehdá, když se opil. V neděli spí déle a pak pracuje doma. Otec zanechal domek s dvorkem a zahrádkou. Tož opravuje, přidělává, domácí zvířata ošetřuje. V kostele nikdo ho neviděl. Před ničím také nesmeká.

V továrně nemá Karlík druhů. Ale nepřátel nemá také. Pracuje dobře, nedře však a mluví jako vždy: jen to nejnutnější. Zdá se, že neví, co se kolem něho děje. Veliká časová slova bouří továrnou: kapitál, vykořisťování, třídní boj, organizace, stávka. Karlík neslyší. Přijdou-li k němu, zaplatí každý příspěvek. Nabídnou-li mu časopis, koupí. Ale vědí, že ho nečte. Karlík nic vůbec nečte. Také v žádné schůzi ho neviděli. „To není člověk,“ řekl o něm jakýsi horkokrevný mladík. Ostatní ho však zakřikli. Proč mají býti zlí k někomu, kdo jim nikdy ničím neublížil? — — —

Včera udála se však změna.

„Je prý boj. Mistři nás vyloučili. Zítra zůstanu doma, maminko,“ prostě řekl večer, když se vrátil. Povečeřel jako vždy, pak zapálil si a usedl do kouta staré pohovky, aby se zahleděl před sebe na jedno místo. —

Dnes vstal ze zvyku stejně časně. Dal se ihned do práce na dvorku. Ale odpoledne, jako by si uvědomil, že není naspěch, oblékl se a řekl: „Půjdu se projít, maminko...“

Teď se loudá pěšinou v louce. Slunce ho objímá. Jak je krásné to slunce! A docela jiné než to, které vždy odpoledne dere se špinavými okny do nečisté, dusné, lomozící dílny, kde je tolik prachu zvířeného a puchu.

Karlíkovi šumí v hlavě, klokotá v tepnách, jde se mu nějak těžce. To jistě má v sobě slunce: proniklo kůží a nasycuje teď celičké tělo. Je jako opilý...

A náhle se mu zdá, že to, co ho objímá, není slunce již,

ale žena, veliká, nádherná, vřelá žena, která se tiskne k němu a utápí ho v přílivu plavého masa...

Karlík nikdy neviděl mladé, nahé ženy. Jen studené obrázky zahlédl někdy lhostejně ve výkladech městských obchodníků. Ale teď ji vidí plasticky před sebou. Již ho netiskne k sobě, ale leží před ním s rozpjatýma rukama a s dlouhými, rozhozenými vlasy, které jsou zlaté jako slunce. Usmívá se, šeptá: Pojď!

Karlík vrávorá pěšinou, v modrých očích plove mu kalný neklid.

Koroptve poplašeny vzletěly před ním a zapadají k lesu, znepokojujíce šíré ticho divokým skřekem. Ulekl se, pohledem je sleduje, dokud nezapadnou. Jako by ho ze sna probudily: je zpocen a nejistě se rozhlíží. Kdeže to je?... Ach, již ví. Na procházku jde loukou podle potoka. Je takové horko. A potok páchne poněkud.

Oči se mu roztěkaly po kraji. Náhlá veselost se ho zmocnila. Tak by si poskočil jako děťátko. Takový svobodný je, k zavýsknutí svobodný, a kol dokola slunce.

Teď jedna věc je mu hrozně divná: proč on, Karlík, nikdy netančí? Poskočiti může přitom, zavýsknouti, zatočiti se, až hlava jde kolem... Ale půjde, v neděli půjde k muzice. Holku si vybere, měkké, teplé tělíčko přitiskne k sobě a budou tančiti, stále jen spolu tančiti. A pak si sednou a budou hodně veselí. A pak... nu, pak půjdou domů, dá jí ruku kol pasu a půjdou švestkovým sadem...

Vzpřímil se jaksi hrdě a znovu se rozhlíží po kraji. Kdosi mu jde vstříc. Žena jakási. Kdyby tak byla mladá a hezká! Řekl by jí, aby ho políbila. Jistě si nese také slunce v sobě a chce se jí poskočit a zavýsknout. Proč by ho nepolíbila?

Ale nepolíbí. Hrubé slovo mu řekne... Již vidí, že je mladá. Má nahé nohy a jde, jako by tančila. Snad ho přece políbí... A již vidí: i hezká je. Kdyby jí to jen dovedl říci: aby ho políbila.

Trochu se chvěje Karlík. A jeho modré oči jsou zářivé a lepí se děvčeti na hruď, kde něco živého se kolébá. Zapomněl na svůj úmysl a nemůže očí odtrhnout od těch dvou vln...

Již se dávno minuli... Jak to slunce hřeje! Jde se mu zase tak těžce. Ale v neděli půjde k muzice. A pak švestkovým sadem...

Do potoka ruce si namočí, aby se ochladil. Až se lekl, jak ty rybky se rozutekly, pleskajíce o kamení. Ještě jednou. A ještě...

Ano, v neděli půjde k muzice. A také tudy s ní půjde, po slunci. To již ona sama ho políbí: jednou, dvakrát; to se pak jistě nepočítá.

Karlík se loudá. Je mu zase veselo. A všechno se mu tolik líbí: květiny, motýli, i ty rybky prchající a pleskající o kamení...

„Hej, počkejte!“

Ohlédl se. Četník jde po dráze a kývá naň. Co mu chce? Pospíchá. Karlík čeká.

„Co že to tady chytá.“

„Nic.“ Karlík ukazuje obě prázdné ruce. A myslí si: Proč ten člověk křičí tak tady v tom tichu a slunci?

„Že nic nechytá? Vždyť ho viděl, jak se do vody dívá; jsou tam raci a ryby.“

Karlík mlčí. A myslí si: Jak je ten člověk ošklivě otylý a rudý.

Četník prohledává potok. Nadává. Karlík je trochu nepokojný již. Proč ten člověk ruší jeho tiché veselí a nejde svou cestou? Tolik hrubosti kydá tady v tom tichu a slunci?

„Ať jen počká, lump. Dá mu, že nic nechytá. Co že je tohle?“ Četník vytahuje pomalu ze křovin niť s udičkou na konci. Bezpochyby děti si tu hrály na rybáře.

Karlík mlčí stále. Ale nějaké plaménky naskakují mu do očí, chvěje se trochu, slinu polyká —

„Má legitimaci?... Podívejme: mluvit se mu nechce. Taky dobře. Tak tedy půjde, zloděj zlodějská, hezky napřed.“

„Nepůjde. Nechytal nic.“

„Že nepůjde? Ve jménu zákona, že nepůjde, lump, zloděj?“ A četník stahuje pušku, aby kolbou Karlíka popohnal.

Ale již dvě silácké ruce svírají mu hrdlo právě nad poto-

kem. Karlík chroptí, slunce šlehá mu z očí, žár z obličeje. —

„Hovado, hovado, pse, pse!“ Karlík řičí a pěnu má u úst. Tiskne četníka dolů.

„Hovado, hovado, pse, pse!“ Svalili se do potoka. Četník boří se hluboko do bahna. Karlík leží na něm a za hrdlo ho drží. Jak dopadl, na čele o pušku se poranil. Krůpěje krve stékají četníku do tváře.

„Hovado, hovado, pse, pse!“

Vtom zezadu kdosi chopil se Karlíka. To druhý četník, jenž se kdesi opozdil a teď přiběhl úprkem...

Dali Karlíkovi řetízky. —

Dědina hučí.

„Karlíka vedou četníci!“

Stará Záhořka až k cestě se dobelhala. Sepjala ruce, do prachu na kolena padla.

„Synáčku, co ti to, synáčku, udělali?“

Karlík jde klidně mezi četníky. Všichni jsou celí zablácení. Nesmírný modrý mír Karlíkových očí se usmívá. Myslí na slunce, louku, ticho, na slunce, které pomstil, a na to, že v neděli půjde zcela jistě k muzice. Krev z čela ukápne chvílemi na jeho spoutané ruce...

Mám krásnou vyhlídku. Sedím u okna a pozoruji podzimní barvy lesnatých kopců naproti. Před okny mám císařskou silnici ku Praze.

Smráká se pomalu a silnice je tichá před příchodem těch, kteří se budou vraceti z práce. A co chvíli zalomozí to v dálce. Automobil se přežene, zanechávaje za sebou bílý, vlající a vlnitý ocas prachu.

Co chvíli! Jsou mezi nimi elegantní i nemotorné, tiché i hlučné. Některé pískají, jiné troubí. A jeden z nich dává výstrahu varhanovým akordem.

Sedím u okna a přemýšlím. Co všechno se stane, až automobil bude zcela všedním dopravním prostředkem. Jaké podivuhodné změny se uskuteční v našich zvycích a mravech, v sociálních i hospodářských poměrech. Až mu nebudou stačiti dosavadní silnice! Až... nu, fantazie pohodlně pracuje u okna při soumraku.

Když je člověk pod střechou, v zátiší, pohlíží klidně i na ty nejhorší automobilové obludy páchnoucí, ohlušující, zahalující silnici a vše, co se sune pomalu po ní, mračny prachu. Může v nich viděti první pozdravy nové budoucnosti.

Hůře soudí ten, kdo se dostane do středu páchnoucího prachového mračna — takhle třeba v horké srpnové odpoledne. Většina lidí pociťuje to jako sociální křivdu. Jakže! Takový boháč, jehož celým denním úkolem je dáti několik rozkazů nebo sestaviti několik finančních kalkulů, nejenže dostane se stokrát, tisíckrát rychleji kupředu, on, jenž má tolik zbytečného času, ale ještě zahrnuje mě oblaky prachu a benzínového zápachu, mě, který musím pracovati duševně, divže se mně hlava nerozskočí, nebo tělesně v opravdovém potu tváři.

Těžko se člověk zlosti ubrání, hlavně když nemá ani těch čtrnáct halířů „na elektriku“. Stává se mi to někdy.

Ale u okna doma v podvečer, když je člověk syt a má

snad sklenici piva před sebou a dobře hořící fajfku mezi zuby, zapomíná rychle, že sám dostal již mnohokrát takový automobilový políček, po němž se důkladně zakuckal.

Je smířlivě naladěn. A dojat dokonce obětí, kterou nebozí kapitalisté přinášejí pokroku.

Prosím vás, není to maličkost sednouti si na záda takové prskající a supající obludy. Její kovové vnitřnosti nejsou sice žádným tajemstvím pro dobrého šoféra, ale nějaké nepředvídané hrk-hrk z dopuštění božího — a co teď s obludou? Ne a ne hnouti se z místa. Pan kapitalista musí jít pěšky a drahé peníze zaplatí za správku rozmarné bestie.

To je však oběť nepatrná. Což když obluda dá se do střemhlavého útěku! Pan kapitalista za to přece nemůže. Kdopak na světě jedná rozvážně, ne-li on. A ta splašená mrcha nezastaví se ani před člověkem kteréhokoliv pohlaví. Rozdrtí pocestného, rozdrtí mlékařku i s vozíkem a se psy. Pan kapitalista má opletačky se soudem a jeho útlocitná manželka nemůže se od té doby (viz letošní Simplicissimus) ani podívati na guláš.

Vrchol obětavosti jest ovšem, když sám pán zlomí si ruku nebo nohu. Ani se nenadál, a už leží ve škarpě. Může býti třeba arcivévodou nebo panujícím knížetem. Továrny na auto činí se sice ze všech sil, ale pro nepředvídané překážky nepodařilo se jim dosud vcepovati automobilům loajálního ducha.

Tedy konkluze jest jasná: Když bohatí nelekají se žádné oběti, nesmíme ani my, chudáci, zůstati pozadu. Jsme dávno proslulí tím, že veškeren pokrok opírá se o nás, tož: nechť zmlknou zlolajná ústa. Uvědomělí občané ponesou svůj díl oběti na oltář pokroku hrdinně a bez reptání. Jsem přesvědčen, že brzo budeme čísti, že občan, jemuž automobil vymáčkl vnitřnosti z těla, neomdlel, nýbrž zvolal: Ať žije automobil!

Nezapomínejme, že dnešní automobily jsou ještě nemluvňata. Mužné bytosti vyspělých údů a ladných tvarů teprve se zrodí. Silné a vážné, mužské pohlaví automobilu, pro dopravu zboží. Lehké a útlé, čilé a milostné pohlaví ženské, pro dopravu osob.

Císařské a okresní silnice jim nepostačí. Nové, široké silnice budou se stavěti pro jejich bláznivě rychlou jízdu. Jejich nesčetné signály utvoří pospolu novou harmonii. A každý člověk tolik se v nich nasedí, že několik hodin cpůze bude mu vzácnou, nedělní rozkoší.

Jasně vidím do budoucnosti. Automobil za automobilem sune se v závratné rychlosti a skoro neslyšně po široké asfaltované třídě, na níž není jediného chodce. Oko a ucho pozorují jen šum všemožných barev. Živý a měňavý pás chvěje se nepřetržitě přede mnou. Na okamžik řidne: vidím jen tancující skvrny. Ale jen zcela nepatrný okamžik. Již opět chvěje se přede mnou široká třepotavá duha. Zdá se, že nastává soumrak. Barvy šednou poněkud. Ztrácejí svou živost. Vtom vyskočilo na duze červené světlo. A ještě nezmizelo, když jako na povel celá duha zaplála. Orgie pestrých horizontálních blesků počala...

Dostal jsem silnou ránu do hlavy. Rozbité sklo zařinčelo za mnou. Mnu si oči ve tmě.

Chladný vzduch tmavého večera cítím ve tváři.

Aha! Usnul jsem, ztratil rovnováhu na židli a padl hlavou do okna...

Automobil hučí a troubí přede mnou ve tmě. Žlutá zář žene se mimo okno. Vidím dělníky na ozářené silnici. Vracejí se z práce.

Jan Velehrach kráčel rychle císařskou silnicí z města do blízké dědiny. Napravo byla sněhová pláň, nalevo sněhová pláň a bílá zasněžená silnice, vroubená ojínělými kostrami krásných jabloní, vedla přímo vzhůru. Prostředkem hnědal se široký pás: štěrk a sníh rozjezděný vozy pivovarskými a vozy horáků.

Jan kráčel po rozbrázděném pásu, na němž méně to klouzalo, a hnědý prach chrupal mu pod nohama. Mrzlo silně v rychlém soumraku a obloha zatažená jednotvárnou šedí věštila nový sníh. Ale pěkně a veselo bylo pod šedými nebesy, neboť sníh kol dokola ukrýval zbytky mrtvých životů a mráz jako by byl všechnu citovost člověka vytepal do jasných a zvonivých plátů...

Ve zdravé a výbojné náladě vyšel Jan z města. Trochu ho podráždil odpolední obchodní ruch jako člověka, jenž by také rád kupoval, ale nemá zač. Ale jeho zlost, naivní a prostosrdečná, nešla příliš do hloubky. Vrhl několik vztekle ironických pohledů napravo a nalevo, na dámu obtěžkanou něžnými balíčky nebo na pána, velmi procovského pána doprovázeného posluhou, jenž pod nákladem prohýbal se skoro jako soumar. Pak si však zahvízdal nějaký rozhodně revoluční pochod a myslil si při něm něco docela krotkého: že ty pamlsky, které by byl koupil v lahůdkářském obchodě, jistě nebudou do prvního vyprodány a také knihkupci že pravděpodobně uchovají pro něj po exempláři věcí, na které měl právě zásluk.

Poseděl si hodinku v kavárně, dvěma kalíšky rumu ozbrojil se proti mrazu a pak se rozběhl domů hloupou cestou vedoucí z hlavního náměstí města přímo do dědiny, která má tu — dosud bohužel nepochopenou — čest, že mu poskytuje přístřeší v jednom ze svých titěrných a všedních domků.

Císařskou silnicí šlo se mu velmi dobře. Dlouhé jeho kroky chrupaly rytmicky v tichu a soumraku. Těšil se na ženu, s kterou dnes ráno si slíbili — po kolikáté? hi-hi-hi —,

že se nebudou nikdy již hněvati na sebe, těšil se na děcko, jemuž možná neočekávaně zachce se s tátou se pomazliti a jež musí dnes být zcela jistě brzy uspáno, aby se nestal nervózním, těšil se na večeři, na svoje zamilované vepřové kotlety s bramborovým salátem. Škoda jen, že toho Rembrandta za K 1,44 nemohl si dnes koupit. Nemá nic nového, čím by se po večeři potěšil, dříve než vedro ve světnici, rozhodně příliš veliké, přinutí jeho ženu k nedbalkám, v jichž přítomnosti všechny ostatní estetické požitky mají tak krátké trvání.

Pak se Jan hlasitě zasmál. Vzpomněl si na toho mladého Slováka, dobrého hocha jinak, Hurbana, jak přišel hlučně do kavárny, již silně podnapilý vínem, a ptal se ho na radostné a smiřlivé city, které jistě v dnešním atd. atd.

„Považoval bych to za dobrý vtip," odpověděl Jan, „kdybyste mne chtěl na konto dnešního ‚dne lásky' pumpnout, ale viděl jsem u vás před chvílí celé jmění. Tož mluvíte hloupě, příteli. Ujišťuji vás, že nemám pražádných svátečních pocitů. Miluji svého bližního dnes právě tak málo, jak málo jsem ho miloval včera a jak málo ho budu milovat zítra. Navštívenek své nenávisti nezapomínám nikdy doma."

Jan zasmál se ještě jednou. Báječné, tahle sváteční láska k bližnímu! Ano, podnapilí lidí cítí ji velmi často. A cítí ji také nejmizernější škrabáci národa, kteří píší štědrovečerní úvodníky, a všelijaká jiná holota...

Jan Velehrach kráčel rychle, někdo však přece ho dohonil, aniž toho předem pozoroval.

Byl to dělník. Sociální demokrat. Pozdravili se, polibovali si pěkné počasí a zdravý mráz. Také vyslovil dělník politování, že Jan nikdy se neukáže u -ického žida, kde jest místnost jejich organizace. Jan se omluvil každodenní cestou do města, po níž rád sedí již doma, a že v neděli má u sebe kamarády.

Blížili se k prvním domkům dědiny. Tu dělník nahnul se k němu poněkud a skoro šeptal:

„Poslyšte, pane Velehrachu, vy to asi jistě víte. Řekněte mi: narodil se, nebo se nenarodil?"

„Kdo? O kom mluvíte?“

„Nu, dnes je výročí jeho narozenin. Přece mi porozumíte. Narodil se, nebo se nenarodil?“

Jan už chápal. Pousmál se.

„Nevím nic... Nikdo nic neví... Nenarodil se... Ale je to také docela jedno.“

Tohle řekl velmi úsečně a rozhodně. Jako by ho něco zamrzelo. Dělník už mlčel a u prvních domků se rozloučil. Bydlil tady.

Jan kráčel dále; hnědý pás stále stoupal, Jan kráčel pomaleji. Byl zamyšlen. Na okamžik vyrušily ho záře v domcích. Zdálky všechna skoro okna byla tmavá. Ale zblízka, ze zadních světnic plály vánoční stromky.

Takový docela malý, beze svíček, jen cukrovím ověšený má jeho děcko také. Batolí se k němu co chvíli, ničemu ještě nerozumí, ale je to špejchar sladkostí.

Sociální tvor se opičí, pomyslil si Jan. A ještě něco více. Co kdyby jednou jeho děcko pochopilo, že je o něco ochuzováno, o něco, co všecka ostatní mají! A není se čeho báti. Starý smysl zvyku bude již tak stár, tak vyvětrán, tak překonán, že jeho mladé, pohanské dítě nikdy...

Opět sevřela Jana nějaká tíseň. Nač to myslil v té chvíli, když se loučil s dělníkem?

Ach ano. Již měsíc žijí se ženou v úzkostech, že snad druhé děcko je na cestě. Aby hrom udeřil do všech preventivních prostředků! A do těch, kteří svých vědomostí nechtějí užíti k tomu, aby dali lidem jistotu volného mateřství! A což ti pokrytci nahoře! Mezci!

Velmi pomalu kráčel Jan. Ale mrazu necítil. Žár ho teď obléval, hrůza adventu v chudé rodině, úděs podporovaný všemi důvody rozumu. Nechtějí a nesmějí, nedovedou a nemohou plodit a rodit dětí jako králíci. V těch dvou jejich světnicích těsných jednoho děcka jest již mnoho... Pitomci řeknou: příroda to chce, a tváří se mravně uraženými. Ale na svůj barák dají si hromosvod, aby příroda jim ho nezapálila, jedí s vidličkou a nožem v ruce, ač příroda dala jim deset obratných prstů... A kdyby se měli ze svých salónů a ložnic navrátit k přírodě, pojdou hlady a zmrznou...

A což lidské tělo, tělo ženy!... Umělecké památky se chrání, lesy se chrání, krásné parky se chrání, alpská protěž se chrání, zříceniny se chrání, divy přírody se chrání — a ten největší div přírody, mladé a krásné tělo ženy, zřídlo nejsladších a nejsvětějších inspirací, to nemá být chráněno, to má v několika letech předčasně zestárnout, zvadnout, zhroutit se!... Ovšem ovšem, rodinný krb není místem pro kult krásy a venerické orgie. K tomu jsou bordely, není-li pravda, páni moralisté!... Anebo askeze... Proč zůstalo toto blbé slovo v našem slovníku! Jen pro realistické kantory? Hi-hi-hi... „Voda uplyne, láska pomine“... Aby pominula co nejrychleji, tato naivnost, tato překážka mravnosti, tato neřest more bestiarum, je nutno míti děti, hodně dětí... a s nimi hluk a špínu, nesváry a nedostatek, hlad, trosku ženy... a za to za vše posilující mravní vědomí vykonané povinnosti k národu, k lidstvu, k přírodě...

„Ech, pitomci,“ vyprskl Jan celý udýchaný a zpocený. Byl se najednou rozběhl, aniž pozoroval, že značný kopec bere útokem.

Stál však již před svým bytem. Pomalu očisťoval obuv před domkem. Nastala reakce. Byl umdlen.

Malátně vstoupil do bytu. V kuchyni bylo horko a dusivý zápach připalovaného omastku.

Políbil ženu na čelo, ani si nepovšimnuv zářícího a uhřátého obličeje. Podívala se na něho nejistě, zkoumajíc, proč je asi mrzut, proč „věsí nos“, jak říkala.

Odešel do pokoje. Děcko tu spalo v kočárku, tiše a pravidelně oddechujíc. Rozsvítil lampu, svlékl zimník a posadil se zamyšleně do kouta divanu.

V pokoji bylo útulno, teplo a milo. Probral se trochu. Zadíval se na radostné barvy Craneovy kresby, která visela na stěně naproti němu. Jako by dívčí ruka ho pohladila. Statečněji mu bylo.

„Ech co,“ pomyslil si, „však si zase pomůžeme od toho... Jen kdyby zdraví tím netrpělo. Nebezpečná hra je to... Ale Stáza je taková silná holka...“

Paní Stáza přicházela do světnice s ubrusem. Pohleděli na sebe přívětivě. Stáza se upokojila.

„Přišel jsi nějak mrzut," povídá, „viď? Ale pohleď tamhle, za poslední krejcary jsem to vyplatila. Přece to poslal na úvěr."

Jan vrhl se ke stolku. Ano, byl to ten vzácný časopis — soukromý tisk — s nádhernými přílohami, po němž tolik toužil.

Jan zapomněl na všecko. Mazlil se s krásnými sešity...

„A ještě něco nového vím. A hezkého," zašeptala Stáza. Usmívala se čtverácky.

Pohlédl na ni dosti roztržitě. Ale už visela na jeho krku a horká ústa cítil u svého ucha. Nebylo to mnoho slov, co mu do něho všeptla jako polibek.

„Stázo, Stázičko," vykřikl Jan. Bujně s ní zakroužil, drže ji pevně v objetí.

Děcko se probudilo. Jan přiskočil však k němu a křičel do rozespalé tvářičky:

„Nenarodilo se, nenarodí se, nikdy se nenarodí! Slyšíš, Věruško, ne-na-ro-dí se... Žádného bratříčka nepotřebuješ! Nechceme ho, viď, děťátko!..."

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

A po večeři, když děcko znova usnulo, seděl Jan Velehrach se svou ženou na pohovce. Byli velmi, velmi veselí. Prohlíželi si krásné erotické kresby, plné originelních nápadů kreslířských i vtipu a odvahy. Jejich ruce...

Jak zaměstnávaly se jejich ruce, to nepatří již do této historie dvacátého čtvrtého prosince. To bylo již po půlnoci.

VYPRAVOVÁNÍ ZE ŽIVOTA SNIVÉHO ČLOVĚKA

Kapitola první

O VLIVU HVĚZD NA SNIVÉHO ČLOVĚKA

Slunce, jež zapadlo právě před tak dlouhou dobou, jaké ještě potřebovalo k tomu, aby mohlo opět vyhoupnouti se nad obzor, jistě si myslilo, že Město spí. Myslily si to bezpochyby také hvězdy, jejichž bláznivý tanec připadal snivému člověku, který dole se vlekl polotemnými ulicemi, jako benátská noc z ptačí perspektivy, benátská noc z trochu slušnějších elektrických žárovek. Tuto směšnou a domýšlivou představu o hvězdách mohl míti ovšem jen takový sotva viditelný pozemský červ, o jehož slovutné existenci neměly hvězdy nejmenšího zdání.

Ale také hvězdy se mýlily. Město nespalo. To zas věděl dobře snivý člověk, který opustil právě nějakou bouřlivou schůzi a chtěl se osvěžit zimní nocí, než zapadne do kavárny za ostatními.

Město nespalo. Jeho krev kolující pod korou jeho pošmurných bloků pozastavila jen s pozdní nocí svůj var na jedněch místech, aby tím prudčeji tryskala a bila na jiných místech, v atmosféře hustší a vřelejší. Naplnily se kavárny rozjařenými lidmi a lidé víceméně opilí nacpali noční putyky. Dveřmi lokálů, jež vedly přímo do ulice, tryskal časem vášnivý hluk s kouřem, horkem a zápachem, kdykoli měnili se hosté. A z hluku vyrážela vždy nějaká divoká nota: bravurní řehot slečinky nebo lechtaný smích holky, produkce vlasteneckého hrdla nebo řev socialistických dělníků, valčík zběsile vtloukaný do rozladěného klavíru, housle, harmonika, citera nebo hádka, pračka, opilá řeč.

Noc jako by však pohlcovala neunavně vetřelecké proudy. Zařinčely nějaké zasklené dvéře, hluk stáhl se náhle v sebe jakoby uťat a bylo opět ticho, popůlnoční ticho ulic, jimiž proniká mráz a nad nimiž září hvězdy. Zvuky přicházely už jen zdaleka; klepavé kroky, jež tu a tam vynořily

se z jedné ulice do druhé, pospíchaly překotně zaniknout. Manželé pospíchali domů osvědčeným způsobem utišit svou nesentimentální rozjitřenost, milenci ukrytí ve stínu zvonili u hotelu, většina překotných útěků měla týž cíl. Jen v namodralém elektrickém světle promenád stával se pomalejším krok žen, které toužily po muži bezpochyby více proto, že jim zaplatí pohodlné lože, než proto, že si koupí jejich lásku.

Město tedy nespalo. Naopak: většina jeho přiotrávené krve stáhla se k určitým bodům, aby na nich vřela divoce a rozjitřeně. Život Města točil se kolem své pravěké páteře zběsileji než ve světle denním. Snivému člověku však bylo to v tu chvíli zcela lhostejno.

Sál osvěžení z mrazivé noci a ze svitu hvězd. Schůze v malé dusné hospodě rozbolavěla mu nervy. Přívrženci jistých socialistických myšlének řešili v ní hlučně svůj vášnivý spor o pravou a levou stranu své cesty a pak ovšem i o svoje karaktery. Byl z jejich středu. A třebaže, aniž se o to snažil, stál trochu nad nimi, protože jedni ho měli příliš rádi a druzí se ho příliš báli, přece rozohňoval se a zlobil, ovšem více ve své mysli než v řečnických výkonech. Zaujatý, bezpochyby zcela jinak než všichni ostatní, kteří se schůze zúčastnili, pro myšlenky, jejichž přívrženci tu vcelku zcela zbytečně do sebe bušili nehoráznými slovy, byl nakonec znechucen prázdnou vřavou a mravně potlučen, takže opravdu potřeboval hvězdné noci, jež by dovedla mu překlenouti propast mezi světem myšlenek stavějících budoucnost a světem jejich slabých nositelů v přítomnosti a dodati mu sil, aby mysl i citovost svou mohl sjednotiti znovu v jasné rovnováze.

Stávalo se to. Pozoroval i jinde, že hvězdy mají zvláštní léčivou moc na lidi z Města. Nemohou ovšem za to. V této úloze nevystupují zpravidla ani jako světlý stín své pravé podoby. Člověk je nekonečně zmenšil pro svou potřebu, učinil z nich součástku své přírody pozemské, kterou miluje, i když si toho neuvědomuje, i když se, hlupáček, stydí přiznati to sobě i lidem, a o kterou ho Město oloupilo. Z této pozemské přírody, myslí si, že zbyly mu jen hvězdy.

Utěšuje se jimi. Zdají se mu přírodou méně zfalšovanou než ta, kterou mu poskytují městské parky a veřejné zahrady.

Mohl by se ovšem utěšovati podobně i sluncem. Ale předně slunce svítí ve dne, a člověk potřebující útěchy nemívá ve dne času ji vyhledat. A podruhé, řekněte, slunce v Městě! To není ten blahodárný otec z lesů, luk a vod venkova. To je hotový tyran. Na jaře týrá člověka sliby, nadějemi, jichž nikdy nesplní, a v létě rozpaluje nesnesitelně dláždění ulic, chodníky a ohromné zdi domů. Slunce v Městě nejmenují lidé vůbec sluncem. Otažte se některé mladé ženy — staří nerozumějí takovým věcem — a řekne vám hned, kde jest její sluníčko: ulice ta a ta, číslo to a to. Blondýn. Nebo také brunet. A otažte se mladého muže: číslo to a to, ulice ta a ta. Blondýna. Nebo také bruneta. Och, královna moje! Slunce! —

Snivý člověk o tom však dnes neuvažoval. Nemohl. Nebyl s to ani uvědomiti si, odkud saje osvěžení. Bloumal a zlobil se.

Ale účinek mrazu a hvězd dostavoval se pomalu, aniž o tom věděl. Klid noci a hvězdnaté oblohy prostoupil pomalu také snivého člověka.

Pohleděl náhle ke hvězdám dokořán otevřenýma očima. A zasmál se. „Jsou to pitomosti!“ zamumlal. Nemyslil tím však hvězdy, ale ty pračky ze schůze. A zapomínal. Počal hledati souhvězdí s docela lidskou, příliš lidskou vášní. Mumlal řecká jména. Pak zasmál se však ještě jednou. Teď to platilo těmto řeckým názvům.

Hvězdy uplatňovaly na něm již svůj nejlepší vliv. Povznášely ho. Osvobozovaly ho. Cítil se lehčím a lehčím. A co jest lehké, stoupá. Stoupal ke hvězdám. To znamená: představa benátské noci z trochu slušnějších elektrických žárovek zmizela. Chápal cosi nepředstavitelného. Uvědomoval si, že největší lež, nejfalešnější obraz, jejž dáno je člověku viděti, jest hvězdnatá tato obloha, která shrnuje v jedinou podívanou minulost několikadenní s minulostí starší než člověk na zemi a přidává k tomu zcela nepatrný drobet současnosti.

Tato myšlenka zaujala snivého člověka. Vznášel se výš a výše. A již bloudil mezi hvězdnými světy, mezi stálicemi a planetami, mezi slunci a satelity, mezi světy žhavými i studeně mrtvými, rozkvetlými báječnou vegetací i rozparcelovanými obdivuhodnou populací.

Ani sen člověka snivého netrvá však věčně. Snivý člověk, který se jmenoval Petr Skála, spadl náhle opět k zemi, do mrazu polotemné ulice Města. Neublížil si. Všechny jeho hněvy a starosti zmizely. Narovnal záda, vztýčil hlavu a vykročil hrdě jako nebešťan. Pomyslil si: je třeba kochati se velikostí a krásou myšlenek, velikostí a krásou věcí. Život malosti jest vteřina. Mrzutá vteřina, která však není ničím u porovnání s nezapomenutelností hodin krásy, radosti a velikosti.

Pobyt mezi hvězdami učinil ze snivého člověka optimistu.

Optimisté libují si v mírném doušku dobrého vína nebo plzeňského piva a v ženách. Petr Skála vrazil do známé kavárny.

Kapitola druhá

O TOM, KTERAK SNIVÝ ČLOVĚK STANE SE NĚKOMU SLUNCEM

V kavárně bylo mnoho hluku, světla a kouře. V jednom koutě pod kalným zrcadlem a na plyšových pohovkách seděla Skálova společnost. Bylo to několik kamarádů, slušnější živel ze schůze, a dvě ženy.

Přisedl poněkud stranou k svému nejmilejšímu, k jakémusi malému úředníkovi zemského výboru, mlčelivému a jemně skeptickému, který také ctil plzeňské pivo a měl rád ženy, ač nevěřil v lásku. Najedl se, neboť to byla kavárna slavných studentských večeří, a popíjel radostně v zářivém teple. V kroužku vtipkovali a debatovali již s humorem.

Byl v dobré náladě jako právě člověk snivý, jemuž zalíbilo se na zemi. S usmívajícím se skeptikem ironizovali tiše předchozí schůzi; časem připojil se k všeobecnému hovoru nějakou pravdou, jež byla vděčně přijata.

Rostl jaksi. Měl chuť vstáti, vypnouti prsa a vznešeně tázati se shromážděných: Kdo z vás může se pochlubiti, že spadl právě na zemi z říše hvězd? Jistě by všichni uctivě a udiveně ztichli a styděli by se, že jim nebylo dopřáno styku s hvězdami! Pomyslil si však, že od vzneseného k směšnému bývá někdy jen krok, a rozhodl se chovati se docela po lidsku: ve společnosti, kde jsou ženy, bývá příjemno a někdy i vděčno aspoň jednu z nich, je-li hezká, pozorovati s přiměřeným taktem, jako náhodou, tak, aby to tušila jen ona a nikdo jiný.

Snivý člověk uměl to snivě; líbívalo se to ženám. Tož prohlížel si napřed opatrně obě přítomné. Kterou?

Rozloženou, mastnou, přihlouple nadutou, zbožnou a církevně vdanou manželku kučeravého a mrštného majitele strojní žehlírny rozhodně nikoli. Tento objekt, déle pozorován, znechutil by mu opět pozemský život a ohrozil by plný jeho žaludek. Vyložená krmená husa, která naštěstí hluboce opovrhuje touto společností, a proto jen zřídka doprovází svého muže. Socialistická buržoáza s velikým zlatým křížem nad ohromnou klenbou svého poprsí, regentka, která ve chvíli pošeptá svému štíhlému dárci firmy: „Už je toho pití dost! Zaplať! Půjdem domů!“ A pak, zatímco manžel bude volat vrchního číšníka, zívne, zdvihajíc tlustou ruku se zlatými prsteny jen na polovinu cesty k ústům.

Snivý člověk vyměnil úsměv trochu jedovatý s mlčelivým skeptikem, který náhodou pohlédl týmž směrem. A mocným douškem zapil rychle vtíravou představu obludné stránky života.

Buržoáza za okamžik odešla. Všem se ulehčilo. Docela v koutě zasmála se řezavě maličká Pepina Bednářova.

Ona snad? napadlo snivému člověku, jehož zraky sklouzly rychle po třech mužských postavách za smějící se ženou.

„Sluší jí to dnes, viď, Petře!“ řekl skeptik, kterého také přilákal smích.

Pepina a Petr Skála byli nepřátelé. To jest: Pepina byla čistokrevná proletářka a Petr byl měšťanský synek. Tak to cítili, třebaže je měly pojiti ideje, v nichž Pepina hledala

útěchu a Petr nalezal logiku své povahy. Nepřátelství nebylo však příliš hluboké: znali se k tomu málo, a proto projevovalo se jen malou dávkou uštěpačnosti, když se setkali.

Pepina měla muže a kamaráda. S mužem žila v noci, s kamarádem ve dne. Frantík, její muž, drobný a tichý, pracoval v továrně, vracel se domů až večer, aby chudě pojedl a pak něco četl, když mu nebylo jíti kolportovat časopisy nebo vyslechnout milého řečníka někam do schůze. Kamarád, rezavý a nedůtklivý, byl pokoutní krejčí. Pracoval málo: někdy nebylo na čem, když několik těch známých nic nepřineslo, jindy nebylo z čeho, když neměl právě na „přípravu", jindy opět dával přednost debatám v socialistickém kroužku nebo písním v zastrčené vinárně. Doma byla stálá a mrzutá bída.

V té bídě, vysoko v třetím poschodí zoufalého předměstského činžáku kamarád a Pepina se milovali — svým způsobem. Hádali se a rvali, protože jejich nervy byly strašlivě umučenou a zároveň mučivou nezbytností, proklatou uprostřed věčného nepořádku a nedostatku. Kamarád míval také kocoviny po hlučných nocích; Pepina chvěla se odbojně, když bída doléhala příliš zhurta. A tak z lásky dostal kamarád někdy políček, když byl trochu impertinentní, a Pepina mívala z lásky modřiny na hubených rukou, stisknutých se zlostí, kterou stupňoval snad neuvědomělý záchvat vilnosti. —

Zdálo se, že rumovaný čaj s cukrovím, teplo, jas a ruch kavárny smířily Pepinu na chvíli se životem. Drobounká a hubená její postavička oživla celá, její pěkně řezaný, třebaže ne zcela mladý již a utrápený trochu obličej zarděl se, hnědé, vtipné oči blýskaly pod korunkou černých lesklých vlasů. A přes tenké rty zurčela jí hbitě bodavá a veselá slova.

Tož tady zastavily se zraky snivého člověka. A vracely se sem stále po nezbytných přestávkách. Petr Skála si dokonce vzpomněl, že po několik měsíců již nemá milenky.

Za půl hodiny byl dokonale přesvědčen, že Pepina řeší neočekávanou a nepochopitelnou otázku, jejímž jádrem

jest snivý člověk; bílá, černě korunovaná její hlavička byla zmatena. Postřehl také několik pohledů, jež chtěly být zlostné, ale byly skoro bojácně tázavé.

Platili a vstali. Vyhrnuli se hlučně a opojeně do mrazu a pod hvězdy, jež zářily stále stejně a myslily, že Město spí.

Před kavárnou stanul snivý člověk těsně u Pepiny. Neodstoupila. Ostatní vykročili již, mezi nimi i její muž, i její kamarád. Jen tichý skeptik, trochu opilý, dopínal si zimník.

„My půjdeme spolu," prohlásil Petr a zavěsil se k Pepině, která byla maličká jako děvčátko. Skeptik se zasmál a mumlaje cosi pustil se za ostatními. Snivý člověk vykročil také, pevně přitisknut k Pepině.

Nebojovali spolu ani čtvrt hodiny. Vzdala se a byla přítulná jako malá, nemocná kočka. Kráčeli rychle a žvatlali. Půldruhé hodiny měli na konec předměstí, kde bydlila; času dost.

„Pohleď jen, jak hvězdy se chvějí a září," hovořil snivý člověk. „Hvězdy jsou krásné."

„Ale nehřejí," řekla, tisknouc se k němu. Měla příliš lehkou jupičku.

„Mne dovedou zahřáti," odpověděl. „Stačí mi půl hodiny pod hvězdami a zapomenu na každý smutek, na každou bolest, na každý hněv. Hlavní jest, abych se vzmužil a pohlédl k nim s otevřenýma očima. Dokud chodím se sklopenou hlavou, je zle. Jakmile však dodám si odvahy, narovnám záda a pohlédnu k osvětlené výši, mám vyhráno."

„Kde vzíti však vždycky odvahu ke vztýčení hlavy?" zašeptala.

Mlčel chvíli. Přemýšlel. Pak pochopil. Přišla mu na mysl stará pravda: že mnoho mohou míti jen ti, kdož aspoň něco mají. Hvězdy mají naň jen proto vliv tak blahodárný, že má předem již ještě něco jiného: schopnost narovnati záda, vztýčiti hlavu, setkati se s hvězdami tváří v tvář.

„Nemáš zhola nic, co by tě někdy zahřívalo?"

Zasmála se trpce. „Och ano, oheň v kamnech nebo peřinu, čaj... ale slunce, to mi chybí."

„Nemiluješ?"

Mlčela. Pak šeptala: „Myslím, že nemiluji. Vždyť láska prý hřeje, a mně je stále zima.“

Stoupali pomalu nesmyslně příkrou ulicí. Ostatní byli asi velmi daleko již, protože neslyšeli jejich hlasů.

Jejich kroky klapaly svorně pustou nocí, nad kterou svítily naštěstí hvězdy.

Snivý člověk dodal si odvahy. Vztýčil hlavu, pohlédl k hvězdám. Jeho oči byly dokořán. Dnes rozuměl jejich divokému tanci již na první pohled.

„Chtěla bys mne mít ráda?“

Zastavili se právě pod železničním mostem. Blížil se zběsilý rychlík.

„Chtěla bych do svého domova. Narodila jsem se u splavu. V olších jsem si hrávala.“

„Se mnou?“ Kývla hlavou a nastavila ústa. „Budeš mne hřát! Budeš mým sluníčkem?“

„Budu tvým sluníčkem!“

Kapitola třetí

O TOM, KTERAK SNIVÉHO ČLOVĚKA UNAVÍ SLUNEČNÍ ÚLOHA

Petr Skála měl několik neděl vítěznou náladu. Přestával býti dokonce člověkem snivým a cítil, že je člověk šťastný, tak šťastný, že může svým vnitřním teplem zahřívati i jiné. Stává se někdy, že hovor vedený z dlouhé chvíle uvízne náhle; tu dávají si lidé navzájem otázku: Čím bys chtěl býti, jak bys chtěl žíti, kdybys mohl se znovu naroditi? Petr Skála odpovídal: Chtěl bych býti tím, čím jsem, žíti tak, jak žiju a jak jsem žil.

Chodil vesele a zářil.

Jeho jméno mělo dobrý zvuk ve světě literárním, jeho slovo bylo směrodatné v kruzích stejně smýšlejících soudruhů. Nebyl silák, ale jeho zdraví bylo pevné. Nebyl boháč, ale měl často peníze, protože jeho otci, obchodníku, dobře se dařilo. Ženám se líbil. A, jak známo již, měl také odvahu narovnati záda, když nějaký stín stůj co stůj chtěl

ho sehnouti k zemi, a zahleděti se do hvězd, jichž svit v jeho nitru slaďoval city i myšlenky v harmonický celek.

Petr Skála byl člověk, který nepotřeboval slunce, byl celkem vzato sám jakési malé sluníčko.

Pepina dokonce považovala ho za veliké a hřála se blaženě v jeho teplých paprscích.

Scházeli se obden i častěji a uvažovali, jak zaříditi si život co nejpohodlněji. Ledajaké překážky však stály jim v cestě a byly tak pevné, že se nezhroutily pod jasným úsměvem Petrovým, čemuž Pepina opravdu se divila.

Bylo jim tedy čekati na svobodu. Petr sálal teplem i světlem, Pepina přicházela se zahřívat: nicméně trpěla ještě, snad dokonce víc než dříve. Přicházela častěji s modrými pruhy na tenkých pažích, jež Petr svlékal a líbal.

Kamarád krejčí tušil, co se děje. Měli důvod domnívati se, že je stopuje někdy po cestičkách parku, kde probouzelo se jaro. A Pepina chodila ubitá a s pláčem vypravovala, jak strašně koulí očima a jak je hrubý, když se probudí po prohýřené noci.

Petr hřál ze všech sil a kombinoval všechny možnosti útěku z bídy a pekla.

Jaro přišlo; v parcích počaly krátké dny jejich půvabu. Voněla šeříková zákoutí, z tulipánových a hyacintových záhonů proudila radost.

Petr pociťoval jakousi únavu, neboť nářky Pepininy neměly konce. Chtělo-li se mu zavýsknout, bylo mu stírat její slzy; chtělo-li se mu pracovat, musel přemýšleti, jak by urychlil její vysvobození. A její láska byla křečovitá a nedávala mu hodiny plamenného vybíjení sil. Věděl, že hřeje, ale viděl také, že neproměňuje milenku.

Byla stále zoufalá, ba zoufalejší s představou toho, co jest, a toho, co by mohlo býti. Byla stále chudá, neboť neměl ještě tolik, aby jí mohl dáti vše, čeho žena potřebuje. Byla stále také chorá, nervózní až k hysterickým záchvatům, a bylo mu jasno, že se neuzdraví v ovzduší, kde sotva dýchala a kde ji věčně zraňovala bodavá, jizlivá slova člověka stejně chorého.

Petr umdléval. Jaro probudilo v něm, aniž si toho uvě-

domil, síly, jichž nemohl užíti. Tlak života doléhal naň zvnějšku i z vlastního jeho nitra.

Jednoho večera rozběhl se daleko za poslední domky předměstí. To za hvězdami.

„Hraju špatně svou úlohu," myslil si. „Plavu, jak se tomu říká. To je jasné. Že i slunce potřebuje někdy útěchy, to je přirozené. Není absolutního štěstí, protože nic není absolutní, a přestal bych se cítiti šťastným, kdybych nikdy neměl blízko k tomu, abych byl nešťasten. Ale slunce, jež jde k hvězdám pro posilu?"

Petr Skála měl chuť vrátiti se k úloze člověka snivého, aspoň před hvězdami.

Šel dlouhou silnicí, na jejímž konci v dáli černal se zalesněný kopec. Hvězdy již svítily a silnice byla pustá. Nebyl přemožen, jen zmaten. Šel vztýčen a hleděl vzhůru. Z jakéhosi rozmaru řekl si, že se nevrátí, dokud nespatří letěti meteor.

„To je jasný důkaz, že hvězdnatá obloha není benátskou nocí z ptačí perspektivy," myslil si.

A znovu uvažoval s hlavou studenou a ovívanou lehkým jarním větříkem:

„Excelsior! To znamená v próze života: Trpělivost! Ztratil bych navždy důvěru k sobě, kdybych se vzdal v tomto boji s náhodnými, malichernými okolnostmi..."

Náhle se bezděčně zastavil. Neočekávaná myšlenka šlehla mu mozkem.

„Nebráním se také proti sobě?"

Pomátl se docela. Ale nepokořil. Pohlédl vzhůru. Padala právě hvězda. Obrátil se a mluvil k sobě velmi rozhodně:

„Uvažujme jasně a upřímně. Chci býti sluníčkem ubohé ženě, která potřebuje mého tepla, mé lásky. Také mé pomoci. To není rozhodně úloha škaredá. Překážky, jež se mně staví do cesty k tomu, abych ji mohl zbaviti okovů, bídy a učinit ji dokonale šťastnou, jsou sice pro okamžik nezdolné, ale jen pro okamžik. Slíbil jsem jí, že ji odvedu, že uvidí splav a olše svého dětství a bude moci s nimi žíti. Dostojím svému slibu, jakmile to půjde. Nebude to trvat dlouho. Teď však musím si přiznati, že ještě něco se bouří

proti mému úmyslu. Krátce a dobře: moje pudy, které zatracené jaro probudilo ze zimního spánku. Co to znamená? Mám přece Pepinu rád...“

Petr přestal tady mysliti jasně a upřímně. Malinký chaos vznikl v jeho hlavě.

Nakonec, když už přicházel do města jaksi sehnutý, narovnal opět záda, pohlédl naposled ke hvězdám a řekl: „Ano, mám ji rád. A budu trpělivý.“

Nějaká tíseň zůstala mu však v srdci. Neuvědomil si také, že jeho dnešní styk s hvězdami byl velmi povrchní. Že zapomněl zcela představovati si, co znamená jejich nesmírný chorovod, před nímž za stesk vrací se radost a za slabost síla a upřímnost...

Když došel ke svému bytu, byl překvapen, že doma ještě svítí. Rychle vyběhl do prvního patra. Otec seděl zhroucen v lenošce, matka plakala. Krach cizí firmy postavil i jeho otce před úpadek.

Petr odešel do svého pokoje a svalil se na pohovku. Slyšel, jak v uchu, na němž ležel, hučí mu to zběsile jako vzdalující se lokomotiva, a hlava, jež spočívala na ruce vedle ucha, připadala mu jako ohromná rosolovitá hmota. Položil ruku na obličej, aby se přesvědčil, že konečky prstů dosahují skoro na kraj čela a kraj dlaně že se dotýká brady. Že tedy jeho hlava je normálně velká...

Kapitola čtvrtá a poslední

O TOM, KTERAK SNIVÝ ČLOVĚK NAJDE SVÉ SLUNCE

Petr Skála neměl odvahy vyhledat Pepinu druhého dne. Všechny jeho výpočty rozmetal osud, budoucnost stala se nevypočítatelnou a velmi problematickou. Jeho plány krásně a přesně narýsované byly náhle zcela nepotřebny. Napsal jí lístek, jenž se mu zdál trochu suchý.

Její odpověď ho překvapila. Bylo v ní nezvykle mnoho jasné mysli. Snažila se připomenouti mu všechny naděje a možnosti, které ještě zbývaly. A radostně mu oznamovala, že kamarád krejčí se odstěhoval. Cítil však, že její

dopis ho nepotěšil tak, jak by to byl jistě učinil řekněme — před měsícem. Ale v oné části svého srdce, kterou umlčoval, kde tušil, že jest nespokojen sám se sebou, a kde před několika dny vynořila se otázka, má-li vůbec Pepinu rád, v tom koutku svého nitra pocítil zároveň jakési ulehčení.

A pomyslil si: Teď bude Pepina se svým mužem žíti aspoň v relativním klidu. Nebude již mívat modrých pruhů na hubených pažích. A já... och, já teď budu asi špatně hřáti, já teď budu míti sám nedostatek!

Ještě si však nepřiznal nahlas, že jeho sluneční úloha jest skončena.

Stalo se to za několik dní. Od otcovy katastrofy nevyhledal Pepiny. Napsal jí toliko dva chladné dopisy o svých trampotách. Až po čtrnácti dnech asi potkal ji náhodou na ulici. Dala se ihned do pláče. Pochopila, že je konec milování. A tušila, že pro ni jest navždy všemu konec, že teď už bude jen pomalu zhasínat, neodvratně zhasínat v bídě a v živoření. Byla zničena a připadala mu strašně sešlá za ty dvě neděle.

Hledal výmluvy, pokoušel se býti vřelý a laskavý. Viděl však, že ji bolí jeho lež. Skončil tedy rychle toto setkání a dal se na útěk ulicemi. Odnášel si dojem, že žena, kterou navždy opustil, ho nenávidí, neboť věděl, že nikdy nepochopila, co ho s ní svedlo a co rozvedlo. Ale přesto prchal, lehce se vznášeje, jako by rozpínal křídla, z nichž spadly právě okovy, volný, osvobozený, sobě vrácený. —

Nastaly mu dny radostné práce. Psal mnoho a nebyl nespokojen s tím, co zůstalo na papíře. Prodával svou práci tak, že mohl slušně vyhovovati svým potřebám, jež ovšem omezil na nejmenší míru. Učinil to klidně, bez bolu a lítosti, ba jaksi i hrdě a radostně.

Petr Skála stal se opět snivým člověkem, který miloval hvězdné noci.

Jen Město ho poněkud dusilo. Z mnoha důvodů. Nepřekypoval již sebevědomím, byl hrdý a šťastný klidně a prostě, chtěl klidně a prostě žíti. Literární rvačky a spory jeho politického tábora, jichž se dříve rád zúčastnil, zejména v době svého opojení štěstím, skoro se mu již hnusily.

Zelení mládenci, kteří vtrhli do literatury a sociálního hnutí, nepřinášeli ani vědomostí, ani schopností, zato však až příliš dobře nápodobili chyby jednotlivců (jeho vlastních nevyjímaje) z generace předchozí, jež mnoho věděla, mnoho donesla a koneckonců o něco se bila. Takové kalné mlhy zaplavily tenhle život. Na pozice opuštěné lidmi, kteří se podepisovali, přihnali se nejmalichernější klepaři a anonymní sprostota kvetla. Jasná logika práce, jež ví, co chce a kam jde, byla v opovržení. Ale nebrojila proti ní doba poctivých pochybností, jimž se neubrání hlubocí lidé, i když jsou sebezaujatější pro svou pravdu. Byl to naprostý chaos, jenž nastal, zmatek nad zmatek, blábolení diletantů; aristé a kejklíři vtrhli v kalnou vodu lačni lovu.

Přišla doba, kdy slušní lidé ustupují z bojiště, aby pracovali v ústraní na díle, jež jest mimo vřavu, a s jasnou myslí čekali na čas zadostučinění.

To byla hlavní příčina toho, že Petrovi nebylo volno v Městě. Byl stále v nebezpečí, že bude proti své vůli znovu stržen v zápasy, jež byly už jen silácké. K tomu družilo se několik menších důvodů a Petr pomýšlel na život mezi lesy a lukami.

Nebyl unaven, ale chtěl míti ticho kolem svých snů.

Bydlil stále u rodičů. Jeho otec houževnatě bojoval s kalamitou. Měl všechnu naději na úspěch, ale Petrovi nemohl dáti nic. Odejíti z Města znamenalo pro Petra ztrátu přístřeší a život cele na vlastní pěst.

Ovšem nepotřeboval velkého obnosu k tomu, aby si připravil nový domov někde venku, v horách... ano, v horách. Ale neměl ani toho.

Usmíval se však, spoléhaje na náhodu. Usmíval se, když si vzpomněl na kariéry svých vrstevníků, usmíval se, když počítal, kolikrát ukázal záda egyptským hrncům.

„Koneckonců," říkával trochu ironicky mlčelivému skeptikovi, s nímž jediným ještě častěji se stýkal, „byla to neobratnost. Neměl jsem ani židovské, ani katolické školy. Jsem přesvědčen, že do smrti nenabudu jmění. Ani pořádných dluhů nenadělám."

Měl jakousi zkušenost se svými podniky, na něž sehnal sotva pár zlatek. Zato akce, kterou podnikl jakýsi človíček pro svůj plátek, kde se tiskly modlitby k několika politickým hvězdám, vynesla rázem několik stovek, jež bůhví kým byly pohlceny. Také s věřiteli neměl Petr štěstí. Ubohé dloužky připravily mu často trpké chvíle, zatímco vedle něho hrnuly se tisíce a desetitisíce od ochotných lidí do rukou neschopných podnikatelů, kteří se za ně ani řádně nenajedli.

A Petr vzpomínal v té době také, jak často dával ochotně ze svého mála, jež dostával od otce, jak často byl obratně vysáván dobrými kamarády, kteří pak...

„Ech, měl bych méně klidné svědomí a znal bych méně člověka, kdybych byl nezakusil těchto malých zklamání," pomyslil si na konec svého bloudění minulostí.

Pracoval a čekal.

Někdy se mu zastesklo po ženě. Tu snil o mladé, krásné, divoké ženě, opravdové, celé ženě, po níž volá v člověku jaro. Ale byly to jen krátké okamžiky, jež přicházely po náhodných setkáních s ženami podobnými jeho představě.

Jeho síla, stálá a souměrná, vybíjela se skoro cele v literární práci. —

Přišel však červen. Petr neodolal, aby někdy nezúčastnil se výletů pořádaných známými, ale zcela lhostejnými mu lidmi, kteří nemluvili ani o literatuře, ani o politické situaci a sociálních problémech. Cítil, že jsou to ženy, jež ho vábějí, mladé ženy ve světlých toaletách, zpívající pěknými alty a soprány při návratu vlažnými večery a podle lesů.

Pozoroval je rád, aniž se s nimi bavil. Vracela se pomalu jeho dávná potřeba snivé koketérie, jež se líbila ženám. Nechtěl však milenky. Bál se, že nový erotický případ odvedl by ho od práce. Byl rád, že může klidně a podle chuti pracovat, beze spěchu a bez nucení se k tomu, jako svobodný tvůrce. Žena, milenka vzala by mu mnoho času, jejž by musel nahrazovat spěchem a dlouhým sezením, protože méně vydělávat nesmí.

Hovoříval tedy s pány a matkami, aniž však odvracel

svého zraku od některé dívky, již si zvolil za předmět této tiché zábavy.

Jednou si pomyslil: Pohrávám si s ohněm. To znamenalo, že nějaké dívčí zraky, jež mu stejně tiše a snivě oplácely jeho pohledy, skrývají blesky, schopné vniknouti až do jeho srdce.

Nezúčastnil se po dvě neděle žádného výletu. Pak šel zas, neboť Město bylo nesnesitelné a Petrovi se stýskalo po světlých toaletách, po sladkých pohádkách ukrytých pod krajkami dívčích živůtků a po pohledech, písních a smíchu.

Druhého dne nepracoval, neboť měl milenku. Katastrofa přišla jako blesk.

Rozkošná blondýna s očima zelenýma jako Dunaj, celá žena již s neposkvrněnými ňadry, ta, které se nejvíce vyhýbal, protože věděl, že jest mu nejnebezpečnější, dívka, která se tolik smála a tolik zpívala, že se dala tušiti krize v její dušičce, dívka v úplně bílých šatech z krajkové látky, pod kterou se vlnilo nesmírné bohatství půvabů... jak se to jen stalo, že náhle stála vedle něho a řekla mu, že ho má ráda? A pak odběhla se smíchem. Toho dne již se nesetkali, neboť stalo se to při návratu a ona zmizela mezi těmi, kteří šli zcela vzadu, a již se neobjevila.

Věděl, kde bydlí, a sotva se probudil druhého dne, poslal jí lísteček, aby přišla, že ji miluje.

Po tři dny chodili spolu městskými sady, scházejíce se nejméně jednou denně. Na čtvrtý den umluvili výlet ve dvou po parníku.

Petr nebyl jakživ tak zamilován. Choval se však dosti zdrženlivě, věda, že jeho pověst in eroticis jest horší než skutečnost.

Na palouku pod starým kostelíkem nabídla mu svá ústa k nekonečným polibkům. Seděli ve vysoké trávě až do šera, žvatlajíce. Nakonec přestala se jim dařit souvislost vět. Ale Petr se ovládal. Večer byl trochu chladný; dole šuměla řeka. Tu Máňa dala se do pláče.

Petr byl v rozpacích.

Konečně mu zavzlykala, že ji má málo rád. Že jí to ještě nedokázal, jak ji má rád. Petr pokryl jí obličej nesčet-

nými polibky a poprosil ji, aby rychle vstala, že se tmí příliš a cesta je špatná.

Přijeli do města a tramvají ujížděli do předměstí, kde bydlila. Máňa hleděla na Petra zbožně, ale chvílemi škubalo jí cosi v obličeji a jižjiž hrnuly se slzy. Petr nechtě tvářil se jako nemilosrdný kat, který je ochoten vysmívati se své oběti. Jakýsi potutelný úsměv seděl mu na rtech a Máňa nemohla a nemohla pochopit, co znamená.

Vystoupli z tramvaje a Petr zastavil se po několika krocích u restaurace. Půjdou se navečeřet, že ano! A zase viděla Máňa ten úsměv. Jedl rychle a Máňa se nimrala. A sotva dojedl, ptal se, půjdou-li. Mluvil o takových všedních věcech. Byla opravdu nešťastná.

Mlčky kráčeli poloprázdnou ulicí. Petr tiskl ji něžně k sobě, ale mlčel. A náhle se opět zastavil. Stáli u vrat jasného průjezdu, vedle byla také restaurace. Petr jemně vedl Máňu do vrat. Podívala se naň udiveně. Tu se zasmál vesele a trhl zvonkem u schodů.

Máňa pochopila. A vidouc, že jsou sami, vrhla se k němu pro polibek, jenž trval tak dlouho, dokud nezaslechli kroků na schodech.

A když osaměli v malém pokojíčku, řekla mu, že je tyran.

To byla nejkrásnější Petrova noc v Městě — — — —

Kdykoliv Máňa rozpustila vlasy a Petr líbal její bezvadná ňadra, říkal: „Tys moje sluníčko."

Ale že ve svém nitru práhl po onom velikém slunci, jež se rozlévá po horách, lesích a lukách a jest pravé a jediné jen venku, daleko od Měst, nabídla mu Máňa, která byla svou paní, obnos, na nějž čekal, nevěda, že ho dostane s milenkou, jejíž kráse se vyhýbal a která všecko mu nabídla sama.

Odjeli z Města do kraje vysokých strání a lesů.

Petr je snivý člověk, prostě šťastný na lesních stezkách i v loktech Máninych. Napsal o své lásce k Máni sloky, jež patří k jeho nejlepším. A když slyšel chváliti je, vzpomněl si, že také pro Pepinu psal kdysi veršíky do sešitku, jejž ona měla schovaný. Když se rozešli, poslala mu ho zpět

a on, shledav, že verše jsou velmi špatné, spálil sešitek.

„Jak je to podivné," myslívá si Petr. A vzpomíná si také hvězd, jež kdysi měly naň jakýsi vliv, ale teď jsou skoro zapomenuty, protože na vrchách, kde žije, miluje se v noci milenka, a slunce, krása, příroda ve dne.

Měl jsem jakési nevalně důležité řízení v jistých moravských -icích, jedněch z mnoha, a sotvaže jsem vystoupil z prvního odpoledního vlaku, setkal jsem se na nádraží se známým, který tu dle domácího zvyku zevloval. Připojil se ihned ke mně. Kráčeli jsme kaštanovou alejí a libovali si půvaby venkovského pobytu.

„Je zde skoro tak pěkně jako u nás,“ povídám, rozhlížeje se po jasně zelených stráních. „A kde bydlíš?“

„Na ‚rovnoprávné poště‘. Je to tamhle na kopečku, ten starý velký barák.“

„Odkud ten podivný název? Zdá se nějak kousavý.“

„Je tam poštovní úřad a my mu říkáme ‚rovnoprávná pošta‘, protože... Ale to je celá historie... Pojď, napřed se posadíme...“

A když jsme seděli u piva v pěkné zahrádce místního „hotelu“, vypravoval.

„Na naší poště vládla ještě loni vdova s dcerou, letos vládne tu již jen vdova sama; dcera se v masopustě vdala. To ovšem není pranic zvláštního. Jest bezpochyby po našich zemích hojně poštmistrových vdov a s dcerami k tomu. Také ničím zvláštním není, že obě tyto dámy nebyly valně hezké, že však zato měly nazbyt oněch vlastností a způsobů, pro něž naši galantní muži nazývali je fešnými. Celkový úsudek našich nevynikajících donchuánků, kteří sem tam docházeli na poštu, i když tam neměli co dělat, zněl v ten smysl, že paní poštmistrová jest rozhodně fešnější než její dvaadvacetiletá dceruška, která musela nosit stále krátké, ba velice krátké sukénky, aby matinka zdála se mladší. Vlastního úsudku ti nepovím. Zajímal jsem se a zajímám se více o fořtovic Miladu, proti níž nejen paní poštmistrová, ale i slečinka z pošty byla škaredá jako noc, přestože měla pěkný vzrůst a vlnila se dobře právě na těch místech, kde my muži máme to nejraději. Ostatně kamarád Sojka — znáte se prý, je to takový zuřivý moralista — říká, že není

odpornějších gest nad koketérii obstarožných fešných vdov a přizrálých slečinek, zběsile lapajících po ženichu. Ani toho nevím, neboť moje... neboť Miladě je teprve sedmnáct, dívám se jen na ni a vím, že má-li snad i chuť vdáti se jako bezpochyby každá, má především báječnou chuť milovat... Myslím, že by dovedla pro lásku zapomenout na svatbu..."

Můj známý — mimochodem řečeno Heřman Sezima, úředník v místní továrně na stroje — zahleděl se sentimentálně do sklenice, jako by ve žlutém, trochu řídkém moku viděl zrcadlit se vábný obraz své zbožňované, pak udělal veliký, táhlý doušek a pokračoval:

„Skutečnou pozoruhodností byla však okolnost, že obě dámy, o nichž mluvíme, dávaly najevo neobyčejný smysl pro jazykovou a vůbec národní rovnoprávnost v míře opravdu překvapující. Pro svou osobu, kdybych měl čas o věci blíže uvažovati, hledal bych bezpochyby kořen tohoto pozoruhodného smyslu v citu pro povinnost, jenž na paní poštmistrovou přešel z jejího zemřelého manžela, který tu platil za nevšedně korektního úředníka, z matky pak přešel také na dceru. Sojka ovšem ve svém škarohlídství popíral v tomto případu každou možnost etičtějšího důvodu a tvrdil, že za vší tou domnělou rovnoprávností jest jen touha ulovit mužského, Čecha nebo Němce, jen když bude míti ‚prachy'. A uváděl mne často do značných rozpaků, neboť kdykoli jsme potkali spolu obě dámy, mručel skoro hlasitě: ‚Maso na prodej! Maso na prodej!' O poštmistrové mluvil velmi opovržlivě, nicméně zdálo se, že má jisté pochopení pro pozdní její laskominy. Zato o slečince vyjadřoval se s drsnou a bezohlednou krutostí, nazývaje ji rád obráceným pávem (který má hezké nohy, ale ošklivý ‚zobák'), neboť nosila se dědinou opravdu trochu arogantně. Později ho přesadili — byl, jak víš, lesním adjunktem — a mně se skoro ulehčilo, ačkoli jsem ho měl upřímně rád.

Nejvíce mluvilo se u nás o poště asi před třemi lety. Tehda konaly se tam od jara do podzimu nedělní odpolední hostiny, jež se protáhly obyčejně až do posledního

vlaku. Poštmistrovic žily sice dosti uzavřeně, přijímajíce neúředně jen vybrané mladé pány, z nichž většina přijížděla z města, ale služka jejich přinášela do obce každého večera podrobné bulletiny o všech důležitějších rodinných událostech. Tyto bulletiny byly zpočátku zcela oficielní. Obec dovídala se zejména, kolik stály ty neb ony šaty, ta neb ona hostina, ten neb onen bál. Služka byla všeobecně považována za velmi loajální a velmi hloupou. Později však ukázalo se, že její všetečnost má velmi dobrý čich.

Pozornost těch, kdož — jako já — nezajímají se o chatrné místní klípky, byla nejdříve povzbuzena tím, když naše veřejnost konstatovala, že nedělní zábavy na poště konají se střídavě, totiž že jednu neděli baví se dámy s jinochy českými, druhou neděli pak s mládenci německými, a to s neochvějnou pravidelností. Pak dověděli jsme se překvapujících podrobností. Při českých večerech jest všechno české: na stěnách poprsí Havlíčkovo, podobizna Palackého, krajinka od Liebschera; na stole Maršnerova čokoláda, matiční zápalky, Lidové noviny atd.; při večerech německých pak všechno německé: poprsí Bismarckovo, podobizna nějakého německého poslance, jehož jména jsem již zapomněl, obraz od Deffreggera, čokoláda od Klugeho, sirky schulvereinské, Tagesbote atd. Rovněž knihy v polici nad pohovkou střídaly se co týden, české ustupujíce německým a naopak.

Nebudu tě unavovat výčtem všech ostatních fakt, svědčících o této důsledně prováděné snaze o rovnoprávnost aspoň všude tam, kde počínání obou dam dalo se kontrolovat. Opakuji: podrobnosti byly skutečně překvapující. V obci našli se ovšem posměváčkové, ale celkem přijata byla věc s jistým zadostučiněním hlavně na české straně, neboť Němců u nás skoro není. Rozumní lidé chápali, že tu jde o úzkostlivé přenesení korektního chování z úřadu do domácnosti a logicky považovali náš poštovní úřad za vzor úřadu národně nestranného, zvláště když i razítko úřední vyhovovalo v tomto směru úplně.

Věrohodnost i těch nejpitvornějších služčiných bulletinů byla potvrzena neobyčejně panem nadučitelem, který

jednoho rána, vraceje se z časné procházky, na vlastní oči spatřil, kterak Fanda z pošty drhla kartáčem u pumpy dvě bíle lakovaná poprsí: jedno bylo zcela jistě Havlíčkovo a druhé zcela jistě Bismarckovo. Rovněž veškero veřejné vystupování obou dam bylo ve shodě s jejich ‚rovnoprávnou' pověstí. Nikdo jich neslyšel, že by byly Čecha oslovily jinak než česky a že by byly s Němcem, jako je například pan přednosta, mluvily jinak než německy.

Loni však jednoho májového dopoledne v neděli stalo se něco neočekávaného. Celá obec to viděla, když slečinka z pošty v matinčině průvodu odjížděla do města na matiční slavnost — v slovácké kroji pravém a drahém. Na české straně bylo pozorovati šťastný, mile roztažený úsměv; na německé nebylo pozorovati ničeho, neboť, jak jsem již pravil, není u nás skoro žádných Němců. Odpoledne konala se výborová schůze místního Sokola. Radikální členové navrhli ihned, aby dámám z pošty vysloveno bylo zvláštní deputací uznání. Proti tomu postavili se členové střízlivější, poukazujíce k tomu, že takovým způsobem mohly by býti dámy zastrašeny a donuceny přestati s osvědčováním svého češství. Debata prodloužila se dlouho do noci a nedospělo se k žádnému výsledku, což v zájmu spolku byl výsledek nejšťastnější, neboť zatímco výboři debatovali, roznesla se obcí zpráva, jež měla býti vlastně očekávána: že slečinka z pošty příští neděli pojede na slavnost německých pěvců a že si již objednala k tomu účelu pravý tyrolský kroj. —

Pomalu dovídali jsme se také intimnější podrobnosti ze života na poště, zejména my mladí ze zdejší inteligence, kteří jsme čerpali nejen z bulletinů Fandiných, která mluvila k celé obci, ale i z cynických poznámek svého soudruha, bohatého synka zdejšího továrníka, jenž býval vítaným hostem na poště, ač se zdálo, že o to příliš nestojí. Nebudu tě unavovat podrobným výkladem toho, co, kdy, jak a kým bylo prořeknuto a prozrazeno. Seznali jsme krátce, že stejný smysl pro rovnoprávnost projevují obě dámy i tehda, když své ctitele oblažují krajní přízní a půvaby nezahalenými. Nikdy nespočinuli v ohni jejich přízně

a jejich náručí dva Češi nebo dva Němci za sebou, ale vždy Čech po Němci a Němec po Čechu. Mluvilo se také o trikolórově barevných spodničkách, o dvojím systému monogramů na kapesníkách i košilkách a tak dále. Zejména pověstný však byl v užším kroužku našich mladých pánů slečinčin medailón, jejž nosila na prsou pod košilkou. Vlastně medailóny dva, velmi si podobné. Na jedné jejich straně uzavřeno bylo vždy usušené kvítko, připomínající významný den strávený s tím, jemuž bylo dopřáno medailón objeviti a snad zulíbati na slečinčiných ňadrech. Na druhé jejich straně pak byl sladký veršíček o lásce, a to na jednom český, na druhém německý...

Moje Milada nenosí žádného medailónu a má pravdu, neboť na poště způsobila tato věc velikou mrzutost a byla by dámy připravila o všechnu dobrou pověst, nebýti jejich duchapřítomnosti..."

Heřman Sezima zahleděl se opět velmi dlouze do sklenice, jako by v ní viděl ňadra své Milady bez medailónu, a pokračoval:

„Dopovím ti historii docela stručně. Stalo se prostě, že jistý německý jinoch, když byl ve svém poměru k slečince z pošty dospěl až k odhalení medailónu, učinil strašlivý objev. Nejenže na svrchní jeho straně byly veršíčky české, ale na spodní našel dokonce kytičku suchých pomněnek, kterých se slečinkou nikdy netrhal a které ještě ke všemu svázány byly malounkou stužkou červenobílou... Slečinka zapomněla toho dne medailón z minulé neděle vyměnit.

Po odjezdu vlaku slyšána byla v pozdní večer prudká hádka za zavřenými okny pošty. Matka trpce vyčítala dceři její neopatrnost. Německý jinoch odešel velice uražen a bylo nebezpečí, že rozšíří po městě pověst o českém stranictví na naší poště.

To stalo se pozdě na podzim a krátce duchapřítomností obou dam bylo to napraveno ihned v letošním masopustě. Slečinka z pošty provdala se za velmi bohatého a otylého, asi čtyřicítiletého Němce, takže bylo zjevno, že nemůže býti řeči o jejím českém stranictví. Aby však ani stranictví německé nemohlo dámám býti vyčítáno, oznámil živý

bulletin z pošty, že ženich slečinčin umí výborně česky, že se jmenuje Houžvička, čili odborným termínem řečeno, že jest nefalšovaný český renegát. Psal jsem o tom Sojkovi, který mi prostě odpověděl, že podobný konec na ‚rovnoprávné poště' neochvějně předvídal a že jest rád nyní, kdy se ho dočkal...

Paní poštmistrová ztratila zatím mnoho ze své fešnosti, návštěvy přijímá zřídka, mladí páni tam vůbec již nechodí a poprsí Havlíčkovo válí prý se někde na půdě vedle Bismarckova. Nicméně neměl nikdo dosud příčiny stěžovati si na její nezachovávání národní nestrannosti; také razítko našeho poštovního úřadu zůstalo nezměněno a vyhovuje úplně. Jako dříve, mluví paní poštmistrová s Čechem česky a s Němcem německy. Jsme s ní spokojeni."

Zamyslil jsem se hluboce, když Heřman Sezima skončil, a ve svém zahloubání nepozoroval jsem dlouho, že vypravuje mi opět o své Miladě...

Do prostranné, jasné a příjemné pracovny profesora Řehoře lil se velikým oknem celý vodopád jarního slunce, stékaje přes zahradu, kde kvetly ovocné stromy.

Bylo nikoli příliš časné ráno májového dne. Mladistvý docent seděl u otevřeného okna probíraje se tenkým sešitkem nejnovější lyriky a skoro se zlobil, že tato literární mládež dává najevo takovou zelenou nechuť k silným rozkoším a zážitkům a s naivní okázalostí velebí fikce, platonismy a příliš rafinovaná mlsání. Odhodil právě knížku, mumlaje větu z moudrého Krafft-Ebbinga: „Die platonische Liebe ist ein Unding," když velmi tiše vstoupila jeho žena od včerejška, Klára, bílá a rozkošná:

„Co jste to pravil, slovutný pane profesore? Dobrý den, slovutný pane profesore! Zdalipak víte, že jste se stal přes noc hrdinou dne?"

Řehoř nepostihl jejích žertovných poklon a ironického úsměvu, vrhaje se k ní s celým zápalem šťastného novomanžela:

„Klárko, Klároušku, jak jsi se vyspala po té..."

Mladá paní nedala mu domluvit. Ještě se rděla často malounkými rozpaky.

„Ticho, pane profesore! Přečtla jsem si tvoje noviny... a tu jsem shledala, že tvé malé oznámení učinilo tě slavným. Není to, jak se zdá, jedno, vykoná-li tutéž věc prostý dělník nebo c. k. profesor a spisovatel."

„Ovšem že nikoli, Klárko. Aspoň pokud se jedná o propagandu. Náš svět jest již takový. A věř mi, jen proto jsem se odhodlal s jistou okázalostí oznámiti věc, po níž koneckonců nikomu nic není."

„Velebí tě jako hrdinu."

„To nemá valné ceny, Klárko. Těším se jen, s jak rozhořčenými frázemi budou mne denuncovat nahoru časopisy reakcionářů. Mohu se jim upřímně zasmát, neboť osobně nebudu raněn, i když bude míti jejich zuření

úspěch... Za to ovšem děkuji tobě, tvému věnu, Klárko...“

„Ticho, pane profesore! I v těchto věcech musíte být způsobnější... Ale poslyš.“

Paní Klárka usedla na pohovku a četla s žertovným patosem z kteréhosi listu:

„Slovutný pane profesore! Jménem Klubu pokrokových akademiků dovolujeme si poděkovati Vám za vzácně mužný, pokrokový a následováníhodný skutek, jejž jste vykonal tím, že jste bez veškerých náboženských a státních formalit uzavřel svazek manželský, což jest čin tím významnější, že zaujímáte důležité místo v našem světě jako učenec a spisovatel, a čin tím statečnější, že jest Vám zajisté známo, jak podobné mužné jednání jest s to navždy překaziti Vám možnost kariéry v tomto státě. Jsme přesvědčeni však, že na této cestě vytrváte a i dalším svým životem budete nám, nehodným svým žákům, zářiti jako skvělý vzor. Byl jste to Vy, slovutný pane profesore, který nás naučil již chápati, že nejen zevně, ale uvnitř třeba spravovati se duchem pokrokovým a nemilosrdnou disciplínou sebe samého přispívati k vítězství nové generace. Tušíme tedy za Vaší činností veřejnou takovou silnou bytost mravní, milujeme Vás...“

„Klárko, probůh, dosti!“ — Řehoř, který při této recitaci kochal především rozjařenou bytost své ženy, stal se nakonec přece netrpělivým.

„To není všecko, Jarouši. V každém časopise ještě aspoň dvě lokálky...“

„Tož nebudeme čísti novin. Nechci těchto hořkých krůpějí do bezedného poháru své blaženosti.“

„Pane profesore, mluvíte jako poeta ze čtvrté třídy gymnasia... Ty můj drahý hochu!...“

Paní Klára obejmula vroucně svého manžela.

„Pozoruješ tedy, že jsem omládl?“

„Což jsi byl stár?“

„Stár snad ještě nikoli, ale člověk pod břemenem všelijakých zkušeností, které tlačí hlavu trochu k zemi.“

„Ale činí tím krásnějším srdce, jež nad nimi zvítězilo... Dopovíš mi dnes svoje vzpomínky?“

„Hned počnu, přeješ-li si... Jen bych rád...“ Řehoř podíval se na hodinky a zazvonil na služku. Objednal snídani.

„Láska tě tedy nesytí?“

„Láska zdravá, šťastná a tak nádherně vyslyšená jako jest moje, ta povzbuzuje, drahoušku, všechny funkce těla i ducha. Mimoto... jest již jedenáct hodin.“

A skládaje knihy a sešity z malého stolku, na němž chtěl pojísti, pokračoval Řehoř v letmých svých vzpomínkách, jež včera po malé intimní hostině počal vyprávěti své ženě:

„Zmínil jsem se ti již o té tanečnici, své nejprázdnější a nejzběsilejší lásce. Nebyla hezká, nebyla mladá a její uměníčko stačilo právě pro malý šantán, kde jsem ji poznal. Víš, Klárko, je dosti záhadno, co dospělí muži hledají u podobných žen. Že je vyhledávají zelení hoši, je známo a bylo vysvětleno. Ale muži! A nikoli vždy muži zhýralí! Já měl tu svou tanečnici rád docela sentimentálně. Byl jsem na ni dokonce žárliv. A v alkoholovém ovzduší, v němž jsme se stýkali, připravovalo mne to o rozum...“

„Jak to bylo, když jsi ztratil rozum?“

„Inu, pil jsem mnoho, nebyl jsem schopen práce, měl jsem stále jakousi horečku a viděl jsem ve svém ideálu velikou mučednici.“

„Miloval jsi v ní tedy svou představu, ozářil jsi si ji pro svou potřebu gloriólou oběti sociálních poměrů... Snad to nebylo tak docela nesprávné.“

„Jak jsi shovívavá, Klárko, k mé minulosti.“

„Jako někdo, který není bez ní. Nemysli, že nemám pražádných dobrodružství, na něž vzpomíná se... tak všelijak...“

Řehoř se usmíval:

„Kdybych tě tu neviděl jako poupě právě rozpuklé a ojínělé svěžím půvabem, jehož nic dosud se nedotklo, byl bych snad zvědav.“

Jemný stín přeletěl růžovým obličejem paní Kláry. Vešla služka se snídaní.

„Dej se s chutí do jídla, Jaroslave. Nebudu jísti, pila jsem nedávno kávu. Ale mohu se zatím zase já zpovídati.“

„Máš znamenitý nápad, Klároušku; vypravuj, vypravuj!“ A Řehoř pustil se ihned do jídla s velikou chutí.

Paní Klára, jako bíle vdechnutá do kouta pohovky, zvážněla trochu:

„Povím ti o jednom svém... nu... dobrodružství třeba, o tom jediném, jež nepřešlo můj život jako oblak, ale padlo do mého panenského světa jako prudce hozený kámen... Nemohu ti dnes už říci, zranil-li mne ten kámen hluboce. V šestnácti letech hojí se podobné rány někdy velmi rychle a po letech máme o nich dosti nejasnou představu... Říkals často a psal, že žena má stejné právo na takzvanou ‚minulost‘ jako muž. Ach, jak vděčna jsem ti bývala za ta slova! Jaroslave, jak pravdivá je to pravda! I pro ni jsem tě milovala. Viď, divný křišťál je člověk, když ‚jaktěživ ho nikdo nechtěl koupit‘, když ‚jaktěživ by nikdo nic byl za něj nedal‘. A stejně srdce lidské. Zdá se mi, že teprve tehdy má právo honosit se svou čistotou, když vyšlo vždy bez úhony z prachu života, do něhož bylo strženo. Co je člověk bez ‚minulosti‘? Jaký je život květiny, jež nepoznala návštěv přeletujících motýlů?... Ovšem, ta moje minulost není veliká. Ale to moje ‚něco‘ snad by bylo jinou ženu srazilo k zemi, aby už nepovstala...“

Řehoř se zasmál skoro neslušně, nalévaje si červeného vína.

„Myslíš tedy, že to moje ‚něco‘ jest jen a jen k smíchu?“

„Jsem o tom přesvědčen,“ odpověděl, vstávaje od stolku. Pak přistavil zcela nízkou stoličku k pohovce a usedl ke Klářiným nohoum, dívaje se na ni šťastně. Paní Klára pokračovala:

„Měla jsem tedy v šestnácti letech velikou lásku. Byl to poručík, Chorvat, u nás zcela zdomácnělý... Měla jsem tehdy úplnou volnost. Otec byl již mrtev a matka mne milovala a důvěřovala mi bezmezně. Moje flirty všechny měly také tu nejnevinnější povahu. Bavili mne naivní mládenci i zkušení seladónové, jejich dvoření se i jejich duševní prázdnota, neboť já byla již tehdy velmi sečtělá, jak se říká. Romány pověděly mi ledacos — ale první

trochu prudší náraz skutečného života zmate každého...“

„Kláro, ty máš krásné oči,“ šeptal Řehoř zbožně a zdálo se, že poslouchá velmi nedbale. Usmívala se, ale nedala se vyrušiti:

„Přišel tedy on a stala se nevšední věc. Byl to velmi hezký mladý muž... skoro tak hezký jako ty. Uniforma dragounského poručíka slušela mu báječně. Byl mi představen v zimě na jakémsi plesu a od té doby vyhledával mne stále častěji. Nebyl to hejsek. Měl srdce něžné a slabé. Byl rozhýčkaný. Ke svému štěstí potřeboval peníze, mnoho peněz, více, než činilo moje věno... Jinak nevím nevím“ — paní Klára zablýskla žertovně očima —, „byla-li bych, Jaroslave, dnes tvou. Měl mne rád a já jeho také...“

„Kláro, ty máš krásná ústa,“ mumlal opět Řehoř jako ve snách.

„Mně se zdá, že mě neposloucháš“ — hrozila mu, ale bylo jasné, že jest odhodlána dokončit:

„Po celou zimu nevybočil náš poměr z konvenčních mezí. Líbali jsme se jen v pohledech a srdce tiskla se k sobě jen v našich rukou. Moje srdéčko bylo však pevně chyceno v jemné síti. Milovala jsem ho s celým prvním zápalem, všechny flirty ztratily pro mne půvab, zvážněla jsem... Přicházelo pomalu jaro, a čím bylo blíže, tím častěji vyhledávali jsme zákoutí parku a veřejných zahrad...“

Skloněna nazad a zaujata vzpomínkou snad ani nepozorovala, že manžel béře její ruce do svých a opět šeptá:

„Kláro, ty máš krásné ruce!“

Pokračovala bez oddechu:

„I on mnoho četl. Hovořili jsme skoro výhradně o románových hrdinech a hrdinkách, rozebírajíce jejich povahy. Naše záliby byly jaksi převráceny. Obdivoval se sentimentálním lidem, tichým mučedníkům lásky, kdežto já hořela pro vzdorné povahy, pro rebelanty, třebaže můj vtělený ideál byl takový beránek ve válečné uniformě... V té době jsem již mamince několikráte zalhala. Pak to šlo se mnou s kopce... zejména od onoho večera, kdy padl první náš polibek...“

Teď zdálo se, že Řehoř probírá se již ze svého zbožného

obdivu. Zato paní Klára zapadla zcela ve svůj sen o zašlém jednom jaru. Vypravovala tiše a pomalu.

„To voněly již první bezy v krásné zahradě na předměstském svahu. Stmívalo se. Náš hovor umdléval v namahavých větách, jež byly skoro zbytečny. Náhle se zastavil: ‚Kláro, nemohu mluvit,' řekl tiše. To poprvé oslovil mne tak důvěrně. Pocítila jsem v tu chvíli, že večer nemine jako ostatní. Viděl jistě, že čekám jeho vyzvání a že je přijmu. Vzhlédl, černýma očima zabořil se do mého hořícího obličeje, vzal mne za ruce a vzdechnul mi do tváře upřímně, beze vší strojenosti: ‚Chci Vás líbat...' Nehrála jsem žádné komedie. Položila jsem ruce na jeho ramena a hleděla jsem mu s celou svou láskou do očí, jež se blížily a blížily k mé tváři, až jsem svoje musela uzavřít, přijímajíc jeho horký polibek..."

Jakási unylost rozprostřela se po zasněných tvářích paní Kláry. Řehoř v té chvíli vstal zcela tiše. Neměl myšlenek, jen horko stoupalo mu do hlavy a dech se mu nějak krátil. Chodil prudce po kobercích pokoje a měl temný, hrdlo svírající pocit, jako by s jeho bílou a rozkošnou Klárou smýkl někdo k zemi, do bláta, z něhož ji nemůže vysvoboditi. Nepozorovala jeho vzrušení; její hlas sladce váhavý a sotva slyšitelný přicházel z minulosti:

„Líbali jsme se dlouho zapomenuti světem v šeříkovém houští... Je to taková všední věc... A přece tato chvíle *tak* cítěná přijde v životě jen jednou. Později mohou nastati okamžiky krásnější a hlubší, ale jiné. Tento se již nevrátí... jako ouvertura k životu... Byla nutná a krásná, třebaže za měsíc potom na témže místě jsem již marně čekala svého miláčka a za dalších několik dní dověděla jsem se, že odjel — zasnoubit se s bohatou dědičkou do Chorvatska... A přece mne miloval; vím to... Po onom prvním večeru doznané lásky vyhýbali jsme se intimnějšímu hovoru a líbali se jen málo a plaše. Tušili jsme, že k úplné lásce chybí nám ještě skoro celá polovice, ale... čekali jsme na náhradu..."

Teď zastavil se Řehoř u pohovky, bolest zkarikovala jeho tvář i postavu, celý jako by se byl zavěsil na šepotající Klářiny rty, dychtivě očekávaje nevyhnutelné a zároveň

chvěje se před tím bázní. Měla zavřené oči a zdálo se mu, že intervaly mezi slovy a větami jsou nekonečné, když pomalu končila:

„Slovo, prosba a svolení měly padnouti náhle, nepřipraveny, v opojení... Asi za týden na témž místě, kde jsme se poprvé objali, zatočila se nám opět prudce hlava hned při prvním polibku. Tu horkým hlasem zašeptal mi až u ucha, do vlasů skoro, půjdu-li s ním do hotelu... Neodpověděla jsem, ale tiskla jsem se k němu pevněji. To byla také odpověď. Toho dne byla jsem poprvé jeho...“

Vedle paní Kláry jako když bičem mocně práskne. Řehoř chytil se za hlavu a vykřikl zoufale, z třesoucí se jeho postavy vyšel nepochopitelný zvuk.

Klára vyskočila udiveně. Nepochopila v prvním okamžiku, co se stalo s veselým jejím manželem, který stál před ní bledý a zdrcený, opíraje se rukou o pohovku a zíraje strnule na ni, ač se zdálo, že jí nevidí. Několik vteřin stáli tak proti sobě. Řehořova tvář stahovala se pomalu v pošklebek.

„A já hlupák myslil, že objímám nejčistší ženu!“ zasmál se náhle falešně a zhroutil se do lenošky, zastíraje si tvář oběma dlaněma.

Klára již rozuměla. Vzpřímovala se, prudkým dechem se otřásajíc. Hrdý oheň zaleskl se jí v očích. A pomalu, beze slova, neohlednuvši se odcházela — — — —

— — — — — — — — — — — — — —

„Co jsem to učinil,“ blesklo náhle Řehořovým mozkem. Ale ihned zase bolest, žal a odpor zaplavily všechnu jeho citovost. Nesnažil se zvěděti, co se kolem něho děje, nevěděl, jak dlouho sedí v lenošce se svou vnitřní bouří.

V pokoji bylo ticho a slunce.

Seděl velmi dlouho s hlavou v rukách, než jakýsi neurčitý pocit mu pravil, že mraky jeho počínají se trhati a kus modré oblohy jako laskavý úsměv září nad ním.

Tu vešla služka a podávala mu navštívenku. Řehoř ovládal se jen velmi namáhavě.

„Nechť vejdou!“ řekl a dodal pro sebe: „Jindřicha nemohu odmítnout.“

Okresní tajemník Taranza, starý jeho kamarád, vešel hlučně, provázen o něco starším pánem:

„Nazdar, Jaroslave! Představuji ti zde pana doktora Venduláka, právě jmenovaného okresním lékařem v našem společném rodišti, muže skrznaskrz pokrokového, který sotva k nám přišel, již stojí v čele vší národní práce...“

„No no, pane tajemníku, bez té reklamy by to nešlo?“ bránil se dr. Vendulák, vítaje se s Řehořem. — „Těší mne, pane profesore, že vás poznávám; slyšel jsem o vás již velmi mnoho krásného. Prominete zajisté...“

„Ano, Jaroslave,“ vpadl Taranza, „promineš nám, že přicházíme ve dny, kdy máš bezpochyby nejméně chuti přijímati návštěvy. Přijeli jsme totiž... Ale odpusť, pozoruji, že nejsi zcela zdráv...“

„Máte vzezření přepracovaného člověka, pane profesore.“

„Nic to není, pánové,“ odpovídal Řehoř; „nějaké nedorozumění dotklo se mne trochu hlouběji. Nemluvme o tom, prosím vás. Povězte mi raději, čemu jest mi děkovati, že vás vidím.“

„Přijeli jsme hlavně za tím účelem, abychom ti přáli, jménem svého okresu i jménem svým vlastním ovšem, mnoho zdaru k další práci v těchto dnech, kdy jsi zaslouženě oslavován. A pak... pak máme k tobě nějakou velikou prosbu...“

Řehoř hladil si unaveně čelo, nabízeje lenošky:

„Posaďte se, přátelé; jsem vám vždy k službám, pokud to dovolí můj čas a slabé moje síly. Oč se jedná?“

„O přednášku,“ pravil dr. Vendulák. Ale tajemník, živý a výmluvný, nedal si vzíti slovo:

„Ano, o tvou přednášku, příteli. A byli bychom velmi rádi, kdybys ji konal hodně brzo, dokud tvé jméno jest ve všech ústech. Byla by to veliká rána pro naše klerikály. Doufáme také, že vnese ještě více myšlenkového života do našeho okresu, jenž, jak víš, není právě pozadu. Nechceme tě ovšem znásilňovat. Také nezáleží na nějakém dni; jen když se budeme moci aspoň hned vytasiti s tvým slibem! Dokonce nebude škodit, když bude předcházet tvůj příchod delší napětí.“

Řehoř pokoušel se o úsměv, jenž dopadal však velmi trpce:

„Nejsem proti tomu, přátelé. Jakmile pomine má... nemoc, vyhovím rád vašemu přání. O čem chcete, abych přednášel?“

„Řekli jsme si, zajisté zcela správně, že musíme ponechati vám rozhodnutí o tématu,“ odpovídal dr. Vendulák šťasten skoro, že tajemník ho ihned nepřerušuje. „Ale dovolíte-li nám pronésti naše přání, tož nejraději slyšeli bychom z vašich úst rozvedení některých myšlenek obsažených ve vašem spisku O svobodě ženy vedle muže...“

V Řehořových zracích stáhly se bolestné mraky. Cítil, že musí vyskočiti ze židle; svíral ji křečovitě pravicí. Dr. Vendulák však rychle pokračoval:

„Jako všude jest i u nás pokrokovost častěji povrch než hluboká metoda života. Zejména pokud se o ženu a o domácnost jedná, nedovedou se naši muži, leč velmi zřídka, zbaviti mnoha předsudků a pohodlné chůze vyšlapanými pěšinkami... Tanou mi na mysli zejména dvě místa z vašeho spisku, pane profesore. Je to předně ono, kde tak nadšeně obhajujete názor, že dítě, dokud je v útrobách matčiných, jest jen a jen jejím vlastnictvím, a kde jsou nezapomenutelná slova o nezbytnosti toho, aby žena byla především svobodna jako matka. A druhé místo jest ono, jež počíná slovy: ‚Žena má totéž právo na takzvanou minulost jako muž...‘“

V té chvíli vytřeštil Řehoř na doktora oči jako raněná zvěř. Vysmívají se mu snad? blesklo mu mozkem. A marně se přemáhaje vyskočil a prudce se rozběhl pokojem:

„Pánové... přátelé... prosím vás... promiňte... ale na toto téma nemohu přednášet... nežádejte toho po mně... jen toho probůh nikoli...“

Několik vteřin udiveného a trapného ticha přerušil tajemník:

„Odpusť, příteli... nevěděli jsme...“

Ale Řehoř nedal mu domluvit. Zničeně a příliš hlasitě vyrážel ze sebe krutá slova.

„A vůbec, nechtějte té přednášky, nemohu přednášet,

ne-mo-hu přednášet, nesmím... jsem lhář, podvodník, komediant...“

V témž okamžiku doktor i tajemník současně vyskočili. Něco ohlušujícího zachvělo domem. Řehoř strnul v bezhlesém okamžiku.

„Klára!“ zaskučel pak zoufale. Zároveň vyrazil někdo dvéře. Byla to služka:

„Pane profesore... milostpaní... se zabila...“

S doktorem v čele vrhli se všichni ke dveřím. —

Služka, která omdlela na prahu, ležela nyní na pohovce Řehořovy pracovny. Domovnice ji omývala a starý, bělovlasý její muž pokyvoval smutně hlavou:

„Blesk udeřil. Nevíme dne ani hodiny. Zítra o tom napíšou: ‚Prst boží!‘ Jen kdyby však měli všichni tak čisté svědomí jako náš pán.“

Služka se probouzela:

„Co to bylo?... Ta rána... Ach, milostpaní...“

Dala se do pláče.

„Neplačte, děvče, neplačte. Všechno se obrací k dobrému,“ konejšil ji stařík, zatímco domovnice mlčky lomila rukama.

„Ach, bože, bože,“ zajíkala se služka. „Neviděla jsem nikdy nic takového... Milostpaní se převlékala a poslala mne pro cestovní plášť a kufřík... Byla uplakaná... Když jsem se vracela celá uděšená a otevřela jsem dvéře, padla ta rána... milostpaní byla napolo svlečená... stála před pohovkou, co nad ní visí ten krásný obraz milostpánův... viděla jsem, jak padá... ach bože, bože...“

Stařík pokyvoval hlavou:

„Pojďme odtud, aby nás tu nezastihli při zbytečném kábosení,“ řekl, hledě přísně na svou ženu —

Řehoř vracel se zlomeně podpírán Taranzou, který jej láskyplně usadil do lenošky:

„Vzmuž se, ubohý příteli, vzmuž se. Rána je lehká, Vendulák to řekl... A to ostatní se zahojí... dříve než si pomyslíš. Myslím, že chápu dobře, co se tu stalo... Vyšlehl

žlutý plamen z tvého nitra a ona se popálila. Ale pochopí, že navždy zanikl v tom, co se stalo. Věříme a víme, že všechny naše pudy jsou zkrotitelné. A budovat svůj život logicky znamená zápasit v dlouhém zápasu, v němž se také podléhá někdy... Odjedeš na několik dní... A já zas přijedu, až bude možno s ní mluvit: okresní tajemník je výmluvný člověk... Věř svému čistému svědomí: to nebyl omyl tvého života, to byl omyl přírody, jež se ozvala na nepravém místě... Vzmuž se, Jaroslave!... Však my se dočkáme ještě tvé přednášky!"

Řehoř nemohl odpovídat, ale dal se do pláče, který osvobozuje.

I

Seděla s ním v prázdném koutu veliké restaurace, kde nebyli rušeni všetečnými pohledy. Oba bezvadní, se vší touhou líbit se, vyšperkovaní, poněkud obřadní v gestech, slovech i úsměvech na uzdě držených byli skloněni nad bílý ubrus jako v bohoslužbě. Byl to také bůh, který jim kázal, aby delikátním kultem naplnili tento den, jejž chápali jako nejvýznamnější ze všech, jež předcházely. Byla to láska.

Ona, osmnáctiletá, byla by se bezpochyby za jiných okolností zcela jinak připravovala na tento večer a noc, jež bude následovati. Byla by se zpila snad divokým tancem, jenž zatemňuje mozek, omamuje srdce a rozpaluje všechny údy, aby napolo beze smyslů klesla pak do nastaveného náručí a dala se odnésti k popravě, jež jest zároveň sladkým šílenstvím. Byla by se smála a tančila po celý den, nohou nezastavujíc, rukama prudce a zbytečně mávajíc a hlavou pohazujíc, až zlatá mlha jejích vlasů vlála by na všechny strany. Nesmyslně tvrdohlavé a mámivé panenství bylo by pozdvihlo své quasiinstinktivní protesty, jež koketní hru stupňují až k plačtivé scéně, a ona byla by je umlčovala hlukem, smíchem, tancem, byla by se zpila, aby je snáze zradila.

Nic z toho se nestalo, ač včera mu slíbila, že bude dnes jeho. S ním, jemuž bylo již dvaatřicet let a jejž přesto tolik milovala, uplynul tento den mile a tiše. Žádná výčitka, žádná obava nevzrušila její dušičky trochu zvědavé, toužící a svátečně naladěné. Byl vážný a vroucí jako vlažný letní večer, milovala ho důvěřivě a skoro uctivě, hrda na jeho krásu i pověst ve vědeckém světě. Když po měsíci jejich společných hovorů, procházek a něžností došlo k velikým sžíravým polibkům, v nichž se vybíjela jejich uzrálá láska, a on konečně se jí tázal, chce-li býti celá jeho, tu cítila, že se to samo sebou rozumí, divila se, že se to již dávno nestalo, a zdálo se jí, že mohl chtíti to již prvního dne a že by

byla stejně prostě svolila. Tak mu byla oddána, tak mu věřila, snědému hubenému muži, který jí někdy připadal čistý jako dítě a moudrý nadevše.

Teď seděl tu před ní nad bílým ubrusem, nakloněn stejně jako ona poněkud vpřed. Jeho černá a její zlatá hlava vysílaly vzájemně se prolínající světlo, prosycené něhou jejich pohledů. Byla to tichá bohoslužba.

Hleděl na její mladou krásu se zbožným zanícením. Nebylo nic drsně smyslného v jeho lásce.

Byl starší svými zkušenostmi než léty. Jeho srdce žíznivě plnilo se touto láskou jako prškou květina žárem srpnovým uvadlá. Znal mnoho žen a všelijaké milování. Studoval kdysi ars amandi se stejnou vášní objevitelskou jako svou zamilovanou chemii. Ale rostl-li jeho zájem o vědu tím více, čím hlouběji odhalovala mu své perspektivy, jeho vášeň pro ženy náhle ochabla. Zmocnila se ho utkvělá představa, že jsa příliš zúčastněn při studiu milování, nechal si pod rukama uniknouti lásku, aniž ji poznal.

V takovém stavu, odvráceného od rozkoše erotické cele k badatelské činnosti, našla ho tato osmnáctiletá dívka, která náhle se k němu přitulila, aniž věděl dobře, jak se to stalo. Jednoho dne měl prostě novou milenku. Ale nebyl by za nic na světě připustil tohoto pojmu: nová milenka. Cítil ji ve svém životě jako první, přísahal, že jest poslední. První, poslední, jediná; do jeho srdce vkročila láska jarním krokem a s vůní rozkvetlého sadu.

Žil ji po celý měsíc s podivuhodnou nesmělostí a cudností. Znal ovšem příliš dobře ženy, aby byl nepostřehl, že stačí mu natáhnouti ruku, aby obdržel vše, co mu může dáti toto rozkošné dítě. Odvážil se však políbiti její nedorozpuklé a ojínělé rty teprve tehdy, když cítil, že jeho tělo příliš křečovitě se vzpíná v její blízkosti. Věděl, k čemu nutně jest jim dospěti; bál se však, aby ani jediný drsný tón neporušil delikátní modlitby, jíž byl jeho vroucí styk s touto dívkou. —

Dnes tedy, za okamžik bude jeho. Mimoděk hleděl na ni, jako by ji prosil, aby mu předem odpustila vše, co se musí státi.

Odešli z restaurace — — —

Když v pavučinové košilce vklouzla do hotelového lože a bílou pokrývkou přikryla se až k čelu, poklekl u ní, položil zářící její hlavu na své rameno a malými, laskajícími polibky líbal jí čelo, oči, ústa, klada jemně motýlový pocel do každého koutku jejího sametově teplého obličeje. A jeho pohledy opět ji prosily za odpuštění, neboť druhá chvějící se jeho ruka stahovala pod pokrývkou nesměle šat z jejího těla, aniž se odvážila vědomě dotknouti se jeho půvabů.

Zdálo se jí, že ve vlažném pokoji kvetou třešňové stromy obletované bělásky a zvonící pěnicemi; zavřela oči a zcela jemným zachvěním odpovídala každému motýlu, jenž se snesl na její obličej.

Tu, stále kleče, jediným gestem odhodil pokrývku z jejího těla a položil svou černou hlavu na její nahou hruď.

Horko té hlavy a lehounké laskání jeho vlasů projelo jí celým tělem. Tajemný van proudil třešňovými stromy a střásal na ni tisíce bílých okvětních lístků.

A on si myslil: Totoť jest láska. Byla by mne málem minula nepoznána. Zesentimentálněl pocitem nevýslovného štěstí. A zatímco ona vědouc, že nesmí rušiti jeho modlitbu, ležela tiše, s očima stále zavřenýma zcela blažená, odvážil se pozdvihnouti hlavu, celovati pohledem její pevné a útlé tělo a položiti naň hned tu, hned tam vlažný polibek.

Měla pro něj čirý duchový půvab. V tu chvíli želel, že nestačí k dokonalému úkoji jejich tato neposkvrněná rozkoš.

II

Seděli opět v téže restauraci.

Zdál se mnohem starší, než skutečně byl. Jeho bídné mládí, jehož mu nenahradilo později zděděné bohatství, zanechalo stopy na jeho plících. Léta jeho hýření nepřidala mu zdraví a přitom sám neznal ohledů k sobě. Nedovedl žíti bohatě a privilegovaně. Síly, čas, bohatství dával vědě a — ženě. Dlouhé noci trávil nad knihami a vědeckými

pokusy, a čím více cítil, že slábnou jeho síly tělesné a nezadržitelně postupuje choroba, tím horečněji a namahavěji pracoval, vrhaje se téměř divoce na nejobtížnější problémy. A tím divočeji miloval svou ženu. —

Stále mírný a bezvadný před světem skláněl se nad bílý ubrus, srkaje chvílemi minerální vodu. Ale kdykoli pohlédl na svou ženu — a to se dělo, ach, tak často —, rozsvítily se jeho oči vášnivě. Již jí nehladil laskajícími pohledy: ošlehával ji krutými plameny.

Seděla naproti němu plná a nádherná, stále ještě štíhlá se zlatou hlavou, prostě, ale rafinovaně oblečená a zdobená. Její safírové oči hleděly stále ještě něžně a oddaně, ale kontrastovaly podivuhodně s celou její bytostí, obestřenou prudkým smyslným kouzlem. Nedefinovatelné, ale nesmazatelné stopy hlásaly, že toto nevinné a sladké tělo jest ovíváno žhavým dechem tropické vášně, že sestupuje jako ochotná a nebázlivá oběť až ke dnu vášnivého oceánu.

Dnes bylo tomu deset let, co mu poprvé náležela celá, a devět a půl roku, co byla jeho legální manželkou. Miloval ji bezmezně. A výročí každé důležitější události jejich společného života slavil s ní vycházkou, večeří v restaurantu a divokou noční rozkoší, k níž vymýšlel si vždy novou intimní hříčku, které dosud nepoznala.

Jeho tichá, něžná láska proměnila se pomalu v sálající nezmarnou vášeň; čím plněji rozkvétaly bezvadné její půvaby, tím mocnějším milostným žárem ji obléval. Nebyl žárlivý ani rozmarný a ona byla šťastna vedle něho; připadal jí stále čistý jako dítě a moudrý nadevše. Dala se jím vděčně vésti ke všem rafinovaným obměnám smyslné rozkoše, jež nikdy snad nebyly prožívány vášnivěji a poctivěji. A v této ženě, zůstávající věcně a animálně nevinnou, vypučela úžasná smyslnost, probouzející se však jen tehdy, když obratná ruka jejího podivného milence a muže se jí dotkla.

Žila jen rozkoši. Mohouc míti téměř vše, po čem by byla zatoužila, majíc všechen blahobyt a všechno pohodlí, chtěla jen jediné: líbiti se svému muži a žíti pro ty noci, ve kterých ji volá do svého objetí.

Zachtělo-li se jí čísti, čtla průzračné pohádky, zachtělo-li se jí pracovat, vyšívala smyslné květy na hedvábí svých šatů. Nedotkla se ničeho, co by bylo jakkoliv ublížilo její kráse; nečtla románů, neboť popisovaly věci, jichž nechápala, a líčily rozkoše, jež nebyly ani stín toho, co jí rozpalovalo tváře.

Neměli dětí, protože jich míti nechtěli, neboť věděli, že jimi navždy by byl zničen rozkošnický sen jejich života.

Byla blaženější každým dnem, neboť její krása vycházela z každé noci lásky zralejší a jemnější, a vášeň jejího muže rostla jako jeho vědecká sláva.

Ve vlažné a vonné jejich ložnici již se jí nezdálo o třešňových květech, jež jí zasypávají lože; usínajíc sladce umdlena připadala si jako nejzvláštnější orchidej, která se houpá na plamenném moři. Její muž nosil jí kytice těchto znepokojujících rostlin.

Ale jako neměla smyslu pro vědeckou činnost svého manžela, jsouc hrda jen na jeho dobrou pověst, neviděla ani pozvolného jeho chřadnutí, jež před ní všemožně tajil. Nic nerušilo jejího štěstí...

Seděli v restauraci naproti sobě, dva bohatí a uhlazení lidé, jež každý znal, ale k nimž málokdo přiblížil se zcela nakrátko, neboť nepěstovali styků.

Obracela nedbale listy v obrázkovém časopisu a jemné mražení probíhalo jí vlnícím se tělem. Věděla, že v této chvíli její muž, velmi korektně se tvářící, vymýšlí novou rozkoš.

III

Umíral napohled klidně, zápase o dech.

Přál si ležeti dnes ve své pracovně; zdálo se, že tu pokojně umírá veliký člověk, jehož život byl šťastný přesto, že nyní hyne podťat neúprosnou chorobou.

Mohl býti spokojen s tím, co vykonal: jeho dílo pojišťovalo nesmrtelnost jeho jménu. Mohl býti také spokojen s tím, co zažil: hodiny radostné a nadšené práce střídaly se v jeho životě s hodinami neobyčejných rozkoší. Jeho žena

mladá, krásná, oddaná byla mu ochotným a blaženým zdrojem celé rozkošnické škály omamných senzací, žila jen pro tuto velikou službu lásky, rozkvétajíc v ní v podivuhodný květ, jehož nádhera oslepovala nezasvěcené, ale byla nevystihle čarovná pro něho, který jediný měl vášnivý klíč k tomuto pokladu. Jeho mládí bylo ovšem smutné; ale tím skvělejším darem musil se mu zdáti život jeho mužného věku.

Umírající nepropouštěl však tohoto světla z dálky do svého nitra. Nemyslil na minulost, nemyslil na smrt. S nimi byl hotov.

Ale pod klidným vzezřením lomcovala jeho nitrem pitvorná bouře. Jeho vydrážděná citovost zmítala se jako opilá bytost, mukami neprorážejícího zvracení svíraná. Úžasný, šílený *hnus* ovládal všechny jeho zbývající smysly a vysílený mozek marně s ním zápasil.

Ležel na znaku v bílých poduškách, sivý, silně prošedivělý, s očima horečně roznícenýma a s poloobnaženou, hluboce vpadlou hrudí, jež byla jemně zarostlá černým mechem. Nesměl zavříti očí. Neboť jakmile zmizely zelené květy protější stěny ve tmě, žíhané rudými blesky, objevila se před ním jeho žena nahá, rozvlněné, horké, páchnoucí tělo, vzrůstající v ohromnou spoustu měkkého, nasládlého masa, potřísněného ohavnými skvrnami, a narůžovělá ta hmota rostla do obludných rozměrů a dusila ho svým žárem a zápachem. Zachvátil ho vždy bezmezný příval nového hnusu, zápasil o dech a těžce otvíral nepoddajná víčka. Přízrak mizel, ale hnusný zápach vlhkého masa zůstal; cítil ho ze všeho, čeho se dotkl. Cítil ho i z ní živé, krásné, štíhlé jako vždy, kdykoli přistoupila k jeho loži.

Hnusila se mu celá. Marně mu ochabující rozum připomínal mlhavě vše, čím mu byla. I vzpomínky matné a nejisté svíraly mu útroby. Dotkla-li se ho však sama, podávajíc mu něco vlhkou sametovou rukou, otřásl se, a stála-li před ním, nemohl zraků od ní odtrhnouti a byl by přitom křičel odporem.

Tolik síly měl ještě, že jí neodehnal, že jí nezakázal vkročiti.

Dal se přenésti do své pracovny, protože v ložnici prosycené její vůní a jejími voňavkami cítil nesnesitelný zápach a všechno mu připomínalo ohavné nějaké akty.

Ležel tiše s očima roznícenýma a pokoušejícíma se zavříti víčka; v nitru sváděl zoufalý boj s vítězícím hnusem.

Horký, vlhký život, kypící a vypařující se, proudil nad ním a bylo mu jasno, že požene se dál přes jeho mrtvolu. Žena, z níž učinil nejdůmyslnější nástroj rozkoše, mladá, neukojená, navýsost roznícená a rozněcující, nezanikne s ním, jejich tajemství přenese do jiné ložnice, snad ložnic... Kypící život žene se vpřed... Jak je to ohavné! Och, jak to páchne!

Byl hrozně vysílen.

Ona stála ve vedlejším pokoji před zrcadlem. Byla odložila ranní župan, chystajíc vzíti si denní oblek. Upravovala si účes vláčnými gesty rozkošnice. Hluboce vystřižená košile neskrývala téměř nic z jejího plného poprsí.

Ošetřovala se stále se stejnou pečlivostí, myslíc přitom jen na něho a na jejich příští milostná utkání. Nechápala, že umírá.

Neznala dosahu toho, co se děje, ani toho, co se stane. Domnívala se, že všechny ty léky a ještě více ona sama, rozkošná, vrátí mu jednoho dne síly a že náhle strhne ji k sobě na lože, na kterém nyní tak trpí. K tomu byla stále připravena...

Volal. Chtěl pít.

Běžela k němu tak polonahá. Měl zavřené oči a těžce dýchal. Pil rovněž se zavřenýma očima. Když vrátila sklenici na místo, sklonila se nad ním, usmívajíc se něžně; hroty jejích ňader dotýkaly se temného mechu na jeho hrudi.

Chroptěl slabě.

Volala ho jménem.

Konečně otevřel oči, vytřeštil je na růžové vlny jejího krku a poprsí. Jeho chropot stával se silnějším, zdálo se, že se chce vzepnouti, ale náhle pozdvihla se jeho pravá ruka a zaťatá, hubená, studená pěst udeřila poslední silou do jejího krásně zahroceného prsu.

Uskočila a vzkřikla bolestí. Hleděla na něj se slzami v safírových očích, nic nechápajíc. Sponky ve vlasech, nedobře ještě upevněné, povolily a zlatá zář rozlila se jí po krku, zádech, ramenech i ňadrech.

Neviděl toho již. Byl s ním konec. Zalknul se hnusem — —

Za pět dní byl by se dočkal patnáctého výročí jejich něžné předsvatební noci.

Stýkal jsem se kdysi v Praze v pozdějších hodinách nočních s doktorem F., lékařem tehda v kterémsi soukromém sanatoriu. Chodívali jsme spolu uctívat krásné a milostné ženy, nedbajíce, jsou-li ctnostné nebo povolné. Byl trochu lépe vychován než já tehdá, jeho citovost nebyla porušena sentimentálními teoriemi: vyhledával rozkoš zcela pozemskou, veden v této věci instinktem velmi bystrým. Později jsme se rozešli snad navždy, neboť přešel na kterousi loď rakouského Lloydu a bloudil poté světem. Obdržel jsem od něho několik pohlednic z různých končin země, jednu z nich zvláště mně milou: z Kobe v Japonsku. Pod náčrtkem konvenční krajinky podepsány jsou dvě gejši, líbezné prý a roztomilé, a dr. F. mi píše: „Vzpomínám na Vás v nostalgii po pražských mužích; *ovšem nikoli po ženách.*“

Jsem přesvědčen, že velmi útlá a jemná ruka ovíjela šíji mého přítele a hedvábný *obi* nestahoval v pasu kimona dívek, když psal mi tyto dvě řádky. Byl pod dojmem nové rozkoše, která ho čekala nebo kterou právě zažil, a tož rázem zapomenuto bylo vše, co ho kdys vzrušilo ve vzdálených Čechách. Naše dívky nemusí dle toho soudit, že jsou méně líbezné a roztomilé než jejich japonské sestry z korektních domácností, z čajoven nebo „zelených domů“. Dr. F. projevil pouhý nevděk, nevděk, jenž je všeobecným faktem, přírodním zákonem in eroticis, kde nová bludička svádí rychle krok mužův od světel právě nebo dávno pohaslých.

Pražským mužům jeho výrok snad příliš lichotil; ale je zcela přirozené, že se člověku opravdu zasteskne po těch, u nichž pozdě k ránu někde při číši najde se tolik lidského pochopení a porozumění, je-li zanesen do cizího, velikého města, kde dvě kultury se sráží a vyhazují kalnou pěnu, mezi muže nedůvěřivé a mluvící řečí, z které člověk zná sotva několik slov. Kdežto ženami, co jest jich ve světě širém různých typů, jest vždy snadno chápán muž, který se k nim blíží s pohledem věčné a tak lehce, ach, pocho-

pitelné touhy (proč by se také měl k nim blížiti jinak?), která nepotřebuje daru jazyka a výraz nejplnější najde v tichém pohledu nebo něžném gestu.

Toto pochopení nemůže ženě ovšem vaditi, aby muže případně neodmítla. V Evropě děje se to dokonce velmi často drsně, zajisté v poměru k netaktnosti a drzosti mnohých mužů. Žena japonská zůstává usměvavě zdvořilou...

Citoval jsem výrok svého přítele, abych ke sporu o krásu japonské ženy přispěl dobrozdáním muže vyhýčkaného pražskými Češkami, na něž v tomto ohledu nedáme my přece dopustiti. A dospěl jsem přitom k nejkarakterističtější známce žen japonských, k jejich usměvavé zdvořilosti, kterou považuji za podstatu jejich líbeznosti, nad níž tak mnoho i zcela suchých duší cestovatelů rozplývalo se chválou a uznáním.

Jest jisto, že povšechně dobrá, loutkovitá Japonka, činící dojem animální hračky, neodpovídá západnímu ideálu tělesné krásy, jenž přes mnohé opačné vlivy křesťanské zůstal odvislý od ideálu řecké antiky. Na druhé straně však evropská žena neprošla takovou školou trpělivosti a sebeovládání jako žena japonská, nebyla podrobena mravní kultuře specielně pro ženy, jež pěstuje prostotu srdce, přirozený půvab, smysl pro poslušnost a sociální povinnost a jež nikde vedle Japonska nedosáhla toho stupně — jak v přísnosti své metody, tak v trvalosti svých výsledků.

Věčný, ukázněný úsměv, pověstný a tradicionelní, tak zřídka mizící z tvářinky japonské ženy, stal by se snad nudným pro toho, kdo žádá tolik po ženě jako průměrný Evropan. Nezapomínejme však, že to není přiblblý úsměv vnitřní chudoby, nechápavosti a lhostejnosti, nýbrž výsledek disciplíny po věky trvající, cosi velmi moudrého, třeba již skoro instinktivního, sladká a dobrotivá maska, pod níž je mír i vášeň, pohoda i bouře a kterou nemůžeme nazvat pokrytectvím.

Kultura japonské ženy právě tak jako umělecká kultura japonská měly jediný cíl: obé, žena i umění, mělo poskytovat rozkoš smyslům. Všecko živé vyhýbá se smutnému, bolestnému a ohyzdnému. Ti, kdož tvoří, a to jsou muži,

nejenže zažívají veliké smutky často a bolesti, ale nevyhnou se ani tomu, aby sami nebyli smutní, bolestní a ohyzdní. Kdežto žena a umění jsou k tomu, aby okrašlovaly život, a tož kultura jejich musí směřovat k tomu, aby zárodky bolestí a ohyzdností potlačeny byly v nich tak, aby nikdy to, co z nich povstane, neublížilo jejich kráse, aby nikdy neporušilo rozkoše, která z nich tryská. Japonské umění nezašlo nikdy se svým realismem a naturalismem k vyhledávání bolestného a ohyzdného; japonská žena se zabíjela, když nemohla již s úsměvem snésti svého hoře.

Víme, že i malounká ženská dušička má své mocné erupce; ve své primitivní povaze, v animální nahotě byly tyto výbuchy asi nejkrásnější. Ale jakmile jsme vyřkli jednou neodvolatelné ano ke kultuře a nemíníme si dáti vzít přes všechno rámusení mužatek přesvědčení, že žena není muž, že žena má svou specielní úlohu ve světě, jako muž má svou specielní, pak se mi zdá, že ustálený mravní typ ženy japonské byl vyšší než dnešní kolísavý, cíle svého neznalý typ ženy evropské, dávám přednost hrdinné, tiché a cudné japonské ženě před haštěřivou a — pardon — v širokém slova smyslu necudnou ženou evropskou.

Ovšem, jako všecko na světě i mravní kultura japonské ženy má svůj rub. Vyvinulo se z ní otroctví: japonská žena jest poddána svému muži víc, než prozatím přirozeno a nutno jest. Vlivem evropských idejí a drsného moderního života nastává i tu krize; při houževnatosti a asimilační schopnosti japonské povahy dá se ovšem očekávati, že vznikne po delší době nový svérázný typ ženy, ale jaký bude, to věru prorokovati nelze. Tyto okolnosti jsou však podřadné. Princip japonské ženské výchovy, jež jest hlubší a bohatší než naše, byl dobrý. Neboť výsledky byly dobré.

Na stole hořela lampa a ztlumené, zrudlé světlo, vytékající zpod stínidla z červeného, mačkaného papíru, zveličovalo kontrasty nahromaděné v pokoji.

Uprostřed temného a matně lesknoucího se nábytku, jenž chtěl býti elegantní, visel na stěně rudý olejový kahanec pod svatým barvotiskem, ověšeným zaprášenými kočičkami. Za stolem pletla její matka punčochu, čarodějnicovitě svrasklá a zlá v laciných krajkách a v starém hedvábí. A před zrcadlem v šeru sotva schopným pohltiti stín její krásy stála Helena jako bílý vodopád ve své vyzývavé toaletě a připichovala si klobouk s vlajícími černými péry.

Zdálo se, že všechno v tomto pokoji je tu jen proto, aby dusilo život mladé ženy. Ale ona nezdála se nic pozorovati, zcela spokojena se svou krásou a cele jí zaujata. A když poslední jehlice ocitla se na svém místě v klobouku, točila se Helena před zrcadlem velmi dlouho, točila a točila, až se jí zpívat chtělo.

O vojáku, jenž nechal doma zahrádečku, kde to rudě rozkvétá, zpívala a v pasu se lámala hned napravo, hned nalevo.

„Co to zpíváš za hloupou písničku? Dej pokoj! Kde ses to naučila?“

„To nás učí anarchisti v kavárně,“ zasmála se Helena.

„Tak?“ Stará Málková se dopalovala: „Do jaký společnosti to, prosím tě, holka, chodíš? To sou asi pěkní kavalíři!“

Helena neodpovídala a matka hledala důvod k hádce.

„Psalas už Skaličkovi?“

„Už před týdnem. Je asi na cestách.“

„O koliks mu psala?“

„O padesátku.“

Málková položila punčochu.

„Hloupá huso, říkala sem ti, piš o stovku. Bude nám stejně dělat zas kázání; tak by to aspoň stálo za to.“

„Mně se zdá, že se stydím už tak ho cucat. Je to takovej hodnej chlapec.“ Helena natahovala si dlouhé bílé rukavice.

„Hodnej nehodnej; když tě zkazil, ať platí,“ odsekla matka, aniž vyrušila však Heleny, která klidně dokončovala před zrcadlem malou svou bohoslužbu. Ještě kabelku vzala si ze skříně, a naposled obracejíc se do zrcadla, řekla jen:

„Mně se zdá, maminko, že jste to byla vy, která mne zkazila... Ostatně,“ s úsměvem a již ve dveřích dodala, „je mi při tom zkažení docela dobře, to musím říci.“

Málková po jejím odchodu šourala se ke skříni. Veliký svazek sešitů měla tu, krvavý román nějaký, největší útěchu svého stáří. Pak usedla opět za stůl a hledala, kde přestala čísti. Ale že venku ozvalo se klekání, pokřižovala se a sepnula ruce na okamžik.

Nečetla dlouho, když bylo zaklepáno.

Skalička, bezvadně oblečený, ale trochu udýchaný, vešel bez velkých cavyků, rozhlížeje se dosti zvědavě pokojem. Málková vymrštila se úlisně:

„I dobrý večír, mladý pane. To jsou k nám hosti. My už myslily, že jich vícekrát neuvidíme. Kdepak byli tak dlouho? A sednou si, prosím.“

„Byl jsem na cestách v otcových obchodních záležitostech... Nahledal jsem se vás jako blázen. Proč jste se přestěhovaly vlastně?“

Málková rozkládala zuřivě rukama:

„Inu, to je tak, mladý pane. Ty příjmy, co máme, ty, vědí, nikam nestačí. Tedy Helenka se rozhodla, že si bude nosit šití domů. — Já už sem stará, vydělávat nemůžu, tak musí chudinka malá šít...“

Odmlčela se, jako by jí bylo do pláče. Ale nepřišla slzička ani jediná.

„A tu jsme jako myslily, že musíme mít lepší byt; vědí, když nějaká ta dáma přijde, aby si měla nač sednout a nemusela lézt až do třetího patra...“

Skalička bubnoval na stůl nervózními prsty a jeho pohled zabodával se z kouta do kouta, jako by tušil něco ukrytého v jejich šeru a chtěl proniknouti tajemství dusivé

atmosféry temného pokoje. V jeho inteligentním mladém obličeji seděla jakási přísnost, která někdy podivně kontrastovala s naivním entuziasmem, když mluvil.

„Víte, paní Málková, to všechno nemuselo být. Měl jsem Helenu upřímně rád a měl jsem s ní nejlepší úmysly. Byla ovšem trochu divoká, ale doufal jsem, že si z ní vychovám řádnou a milou ženu. Nevím, proč se to nepovedlo. Nechtěl jsem přece po ní nic nemožného. Aby se trochu vzdělávala, aby se vyhýbala všemu, co by ji mohlo kompromitovat... A zatím chovala se stále nerozvážněji. Sám otec něco zaslechl a domlouval mi. S jakými ženskými prý se to stýkám. Když jsem jí to vytýkal, zasmála se, hlavou pohodila a nikdy nic mi nevysvětlila. Když jsem byl trochu mrzut proto, vyplázla na mne jazyk a utekla... Domníval jsem se, když to děcko přišlo, že teď se uklidní a více ke mně přilne. Ale byla pak ještě horší než dříve. S takovými divnými existencemi jsem ji potkával, toulala se, každé zbrklosti byla schopna. Snad nedělala nic špatného, ale bylo to všechno svrchovaně neslušné... A pak se mi pomalu zdálo, že už mne ani ráda nemá, že mne vyhledává jen, když chce peníze...“

Umlkl na chvíli, bloudě ve vzpomínkách na jedno jaro lásky, které teď tak smutně končí. A když dospěl k nevyhnutelnému: co je tam, je tam, rozhorlil se trochu a pohledl přísně na Málkovou, která hleděla do svých sešitů.

„Co z toho děvčete bude? Uvážila jste to již, paní Málková? Rád bych viděl tu její práci. Myslím, že toho mnoho nepošije. Víte, že takové zbrklé holky mají zcela blízko k prostituci? A to je pak konec, sebevražda, pomalá sebevražda s doslovem v nemocnici.“

Vstal v duchu rozhořčen na hanebnost, která se podporuje a trpí. Byl zásadní odpůrce prostituce. Rozběhl se pokojem a pak náhle zastavil se před Málkovou:

„Helena mi psala opět o peníze.“

„I podívejme se na tu mrchu!“ přetvařovala se stará. „Nic mi o tom neřekla... Ale nesmějí se na ni zlobit, mladý pane. To vědí, starostí máme ažaž. Všecko je to u nás na splátky a Helenka má ještě málo zákazníků.“

Skalička byl velmi rezolutní tentokrát. „Přišel jsem vám

říci, že víc, než měsíčně platím, platit nebudu. Nemohu a nechci. Nebyl jsem skoupý, snažil jsem se, aby Heleně nic nechybělo. Ale již to přesahuje moje možnosti. Není také mou povinností vydržovat celou rodinu."

Málková zakroutila svrasklým tělem: „Ale ale, mladý pane, nesmějí se hned tak durdit." Její bezzubá ústa jako by byla plná oblázků, jež ocitly se náhle ve varu a rozrachotily se. Skalička uvědomoval si jen úryvky.

„To vědí, když děvče jejich vinou tak kleslo... Já vím, že mají dobré srdce... každej začátek je těžkej... Tolik dluhů, tolik dluhů."

A nakonec:

„A jen si považej, mladý pane, jaké štěstí mohla Helenka udělat! Božičku, taková mladá a krásná holka. Mohla se pěkně vdát do paláce nebo na velkostatek. Teď je to v módě, že i knížata dají se rozvést a vezmou si dívku z lidu... A vidějí: přišlo dítě a je všemu konec. Helenka si jich nechce vzít a já ji nemůžu nutit. Co si teď má počít? Kariéru jí zkazili a teď by jí nechtěli ani pomoct k řádnému životu? To nemůže být. Takový tvrdý srdce nemají... Beztoho je to naposled, co na nich peníze chce. Pořád jí říkám, že se musí postavit na vlastní nohy."

„Toto naposled slyším každý měsíc," myslil si Skalička. A náhle se rozpomenul:

„Kde je dítě?"

„I to robátko malý... Však vědí, nebylo žádnej silák... Tak jsme je poslaly na venek... k mé sestřenici... u Čáslavi je to."

Skalička se podivil. Atmosféra pokoje zdála se mu ještě odpornější a řeč stařeny nějak nejistá.

„Dáte mi adresu. Pojedu se na ně podívat."

„Ale jó, mladý pane, dáme, dáme." Hlas její byl už zase docela pevný a drzý.

Procházel se pokojem probodávaje kouty. Jaké to podivné voňavky má teď Helena ráda? Představoval si, že takhle asi páchne to ve veřejném domě. Zastavil se u stolku s albem. Rudý kahanec svítil právě nad ním. Rozevřel je. Tak tedy Helena se dala opět fotografovat dokonce v ně-

kolika různých pozicích. Na to tedy má peníze. Vyňal jeden obrázek a šel s ním ke stolu. Opět musel vzpomínat lepších okamžiků, jež strávil s touto dívkou. Ale zároveň fotografie, příliš výmluvná, zdála se mu frivolní.

„Paní Málková, takhle se nedávají fotografovat počestné dívky," řekl pomalu a skoro smutně.

Ale stará odsekla neobyčejně prudce:

„Inu, co je tam, to je tam. To vědí, co jí vzali, to jí nikdo nevrátí."

Neměl však času zamyslit se nad její náhlou bojechtivostí. Venku ozval se Helenin hlas a již také vřítila se ona rozpustile do dveří. Elegantní pán byl s ní.

Skalička couval do kouta. Helena byla trochu zmatena.

„To jsi ty... tys tady, Jindřichu?" Ale již podávala mu ruku a představovala: „Moje mamá — můj bratranec Jindřich — pan baron z Rittersteinů."

Skalička cítil, jak žár ho polévá, zatímco cizinec ukláněl se v patrných nesnázích. Všecko mu bylo příliš jasné náhle. A v bezmocném hněvu:

„To je lež, nejsem bratranec této dámy, pane. Heleno, opravdu klesla jsi již tak hluboko?"

Málková vrhla na Skaličku zuřivý pohled. „Ráčejí jen dál, pane barone," zvala cizince do vedlejšího pokoje. „Přinesu okamžitě světlo."

Ale cizinec pozoroval Heleniny rozpaky. „Vidím, že jsem přišel nevhod. Dovolíte-li, slečno, zastavím se tu zítra dopoledne."

A omlouvaje se zmizel rychle.

Málková zuřila.

„Tak vida! Taková ostuda! Co si jen ten baron pomyslí! A to všecko kvůli tomuto hloupému panákovi..."

„Ale maminko..." Helena promluvila teprve teď. Byla odložila klobouk a rukavice a usedla do houpací lenošky. Ze zaňadří vytáhla cigaretu, zapálila si ji a vypouštěla trochu nervózně pěkné kotoučky. Nic ji celkem nemrzelo; ale ošklivé scény neměla ráda.

„Mlč, ty hloupá huso! Takového barona necháš odejít!" vyjela ještě Málková.

Tu usmívala se Helena na Jindřicha, jenž byl padl na židli a nestaral se o zuření stařeny.

„Heleno, myslíš, že budeš takhle šťastnější, než kdybys byla řádnou manželkou?“

„Copak jsem řekla, že se nevdám?“ Helena se zasmála. A pak se rozohnila: „Ten baron, to je ti takovej fajn mládenec. Říká o sobě, že nejradš na světě má hezký ženský a pak impra... impri... imprecionistické obrazy. A potom už jen dobré víno. Ten ti má peněz! A nic nešetří. Včera jsme se bavili v kavárně až skoro do rána. Byli tam takoví hezcí malíři a jeden slavnej básník. Všecko sám platil. No, a já jsem se mu moc líbila, tak mne prosil, aby nás směl navštívit... Božičku, ten má peněz!“

„Peníze nejsou všecko, Heleno. S takovými barony chodí jen nevěstky.“

Stará Málková opět trhla sebou jako píchnuta. Oblázky v bezzubých ústech znova se rozrachotily:

„A co jsou voni, mladý pane. Svůdce — a ještě k tomu jablko, který nepadlo daleko od stromu. Ostatně, vědí co, my toho už máme obě dost. Každý groš z nich leze jako z chlupatý deky a pořád jen slíděj a kážou. Od toho nemůžem být živy. Nechoděj sem už vůbec. A když nechtěj platit, napíšem starýmu...“

Skalička vstal klidně. Se stařenou byl v duchu hotov. „Kuplířka,“ myslil si. A pravil:

„To jste mi nemusela říkat, paní Málková. Jsem tu dnes stejně naposled. Platit budu, co jsem platil, na dítě, nic více. Nedám se vydírat. A otci pište, co chcete: dověděl by se pravdu stejně dříve nebo později z mých vlastních úst. Nemám rád lež.“

A skoro pro sebe ještě dodal:

„Mlčel jsem dosud nikoliv kvůli sobě, ale kvůli němu. Bude zdrcen, ten starý dobrák a poctivec. Hnusí se mu každá nesprávnost a v mém jednání uvidí veliký zločin.“

Málková jizlivě zaječela:

„Hihihi. Mně se zdá, že jejich tatík je zrovna takovej jako oni.“

Skalička vyskočil:

„Co tím myslíte, paní. Můj otec je nejpoctivější muž pod sluncem, jako moje matka nejpoctivější žena."

Helena marně volala: „Maminko, nechaj toho!" Stará byla ve svém živlu a ječela ještě více:

„Jen se na mě tak nesápou, počestnej panáčku z počestnej rodiny. Co tomu řeknou, když jim povím, že to, co oni udělali mé dceři, udělal jejich tatík mně... Když jim povím, že Helena jest *jeho* dítě? Hihihi. Tak je to, panečku!"

Helena se rozhoupala s židlí a rozesmála:

„To je zajímavé, viď, Jindřichu! Tak jsme tedy bratr a sestra!" A obláčky šedého cigaretového dýmu letěly vesele pokojem.

„Je to pravda, paní?" zašeptal Skalička zlomeně. Byl by nejraději ihned utekl z tohoto pelechu. „Ten muž přísných mravů že by měl na svědomí..."

„Tajného pancharta!" zasyčela Málková. „Ba, už jó. Jen se ho zeptaj... Ale se mnou se už vypořádal. Teď ještě to udělá za svého pana synátora. Od nich, já vím, že už nic pořádnýho nedostanu. Jaké komedie!"

„Jdou spát, maminko," pravila Helena, které nebylo volno v této neradostné chvíli.

Málková učinila netrpělivý posuněk, ale už se vybouřila, a proto poslechla. Odšourala se do vedlejšího pokoje.

Skalička seděl zasmušen a zamyšlen. Helena zapálila si novou cigaretu. Ticho ji však za chvíli zabolelo.

„Ty jsi smutnej, Henri?" řekla velmi měkce.

Skalička dovedl jen naivně propuknout: „Nemyslil jsem, že je tolik špatnosti ve světě..."

A zase ticho dusilo Helenu. Šla otevřít okno. Jakýsi sentimentální valčík přicházel ze tmy, do níž se vyklonila. Housle. Vrátila se:

„Ten vlasáč už zas vzdychá na těch houslích, jako by dodělával. To je ti protivnej člověk. Každý večír takhle kvičí a je bledej jako mrtvola. Zůstává naproti, každej den ho potkávám. Považ si jen, ani se ti na mě nepodívá. A tyhle šaty mně přece tak sluší!"

Šla k zrcadlu. Ale Skalička vstal tiše a vzal ji za ruce: „Muselo to takhle skončit? Co z tebe bude, Heleno?"

Řekl to tak smutně, že Heleně bylo do pláče. Ale v nejbližším okamžiku shledala jeho obličej velmi směšným. S cigaretou v ústech vyzdvihla jeho ruce svými, uchopila ho kol těla a zatočila se s ním rozpustile:

„Co ze mě bude? Nevím nevím, můj zlatej Henri... Jsem krásná holka a chci jí zůstat."

Jindřich se vyprostil:

„A pak, až krása uvadne?"

„To je někde daleko, kdopak by na to myslil. Počkej, náš baron říká *carpe diem*, a to prej znamená: pij a miluj, dokud to jde... Ostatně nechci zůstat starou pannou... Snad se také jednou vdám."

Skalička byl nepolepšitelný:

„Heleno," pravil sentimentálně, „vzpomínáš na ty naše krásné procházky? Teď už chápu, že jsi se nemohla stát mojí ženou, ale mohlas zůstat aspoň *čistou* ženou vzdor našemu poklesku..."

Helena se zasmála:

„Copak jsem špinavá? Měl bys vidět, co spotřebuji mýdla! Poskvrnky na mně nenajdeš. Nestrpěla bych jí. Mám se ráda," obdivuje se sama sobě, „a — dávám se obdivovat... Ostatně, povím ti něco... Ale na sucho ne."

A přinesla láhev a sklenky ze skříně. Červené víno nalila jemu i sobě: „Pij, Henri!" A se sklenkou a s cigaretou usedla opět do houpací židle:

„Víš, tuhle kdosi vykládal o nemanželských dětech... Jsou prej z nich géniové, hlavně když jsou z lásky, nebo darebáci. Co tomu říkáš?... Já nejsem jistě z lásky. Maminka nikdy pěkně nemluvila o tvém otci. Ostatně má ráda než sebe, a já zdá se taky. Nic nedělat, a mít se dobře. Pít víno, být krásná, zpívat, mazlit se! Víš-li pak, že se to tak krásně miluje — bez lásky?... Z ručky do ručky dáváš rozkoš a jsi svoboden... jako pták... Všecko smím a nic nemusím: není to hezké? Neměla jsem nikoho ráda, ani tebe jsem neměla ráda... snad to taky na mne jednou přijde. Ale bojím se toho. Nevím proč: ale myslím si, že pak už nebudu moci se smát a zpívat..."

Skalička hleděl na Helenu zvědavě. Neviděl ji nikdy tak

krásnou, neslyšel ji nikdy takhle mluvit. Říkal si v duchu: Jaká škoda té holky! A přitom bylo mu ještě více smutno proto, že ho nikdy neměla, nikdy nebude mít ráda.

Pila mnoho. A pravila ještě:

„Byla jsem zvědavá na milování, to je pravda. Maminka dávala na mne pozor. Myslila si nejspíš, abych hned napoprvé dostala toho pravýho — který se dá oškubat... Víš, tenkrát na tom zahradním koncertu, když jsi si sedl k našemu stolu... oči se jí zablýštily, že jsem to jakživ neviděla... Teď už vím, proč; no, a ty taky...“

Skalička vstal. Housle kvičely. Chodil pokojem. A stále se vracel ve svých myšlenkách k témuž ztracenému ráji:

„A já tě měl kdysi tolik rád. Myslil jsem si, že budeš úrodnou půdou, novou ženu že z tebe udělám. Novou ženu. Chachacha.“

Nechtěla rozumět:

„Proč ti nestačí krásná žena?... Vždycky jsi tolik kázal; nic jsem ti nerozuměla a bylo mně to tak protivné. Byla bych ti leckdy navždy utekla, kdyby mě byla maminka k tobě nehonila... Ale což, teď je mi tak dobře!“

Pila.

„Nebuď smutnej, Henri! Však ty taky najdeš tu svou novou ženu!“

„Půjdu, Heleno,“ pravil Skalička sklíčeně. Nechtělo se mu poslouchat tuto řeč, která ho dráždila svou bezbožností a poutala zároveň. Ale nechtělo se mu ani ven, do smutného života.

„Půjdu, Heleno. Tady už je nadobro všemu konec. Vzpomeneš si jednou na mne. Sbohem, Heleno.“

„Sbohem, Henri. Žij blaze! Ani jsi se nenapil.“ A podala mu ruku.

Přijal ji, hleděl Heleně okamžik do očí, neboť se navždy loučil se svým nejkrásnějším snem.

Odešel beze slova. Lampa na stole dohořívala. A housle ještě kvičely.

Helena vstala, vypila naráz nedotknutý obsah sklenky Jindřichovy a zapálila si novou cigaretu. Pak se vrátila trochu potácivě do houpací židle.

Obraz směšného Skaličky střídal se v její opilé mysli nelogicky a zmateně s mlhavými představami stáří svrasklého a mučivého.

Nakonec pohodila hlavou polemicky a vzdorovitě. Protáhla se dlouze a zavolala do tmy:

„Maminko, spějí už?... Nechtěli by mi jít rozšněrovat botky?“

To bylo v době, kdy Petr Skála spouštěl se ještě velmi často po zlatých a stříbrných proudech, k nimž náhoda zavedla jeho mládí, do kalužin a hlubinek velkoměstského života, v nichž plynové a acetylénové světlo lamp a lustrů odráží ze tak vášnivě a jest nebezpečné jako bludičky. Rval zuřivě nahnilá jablka ze stromů poznání a přecpával se jimi, jako by byl imunní proti žaludečním a — — jiným katarům. Tato víra ho sice nespasila — ale to nepatří do této kapitoly.

V době, o níž se jedná, byl zdráv a trápila ho opravdu jen jediná věc: že totiž ztratil kamaráda, nejvěrnějšího společníka všech svých výzkumných cest a výprav, Josefa Vlastimila Kofránka.

Kofránek byl tuším o něco starší než Petr Skála. Jejich osudy sdružily se v rebelantských letech studentských, semkly se ještě pevněji v době velikého politického procesu, z něhož oba vyvázli s relativně mírnou dávkou čtrnácti měsíců a jednoho měsíčního postu, a stali se téměř nerozlučnými v napotomní kampani hlubokého studia životních stínů a nočních světel.

Kofránek počal však brzo nabývati tvářnosti starého mládence, jeho bříško se zvolna nadouvalo a každého rána s kelímkem v ruce byl nucen čísti: „Já, Anna Czilagová...“ To bezpochyby ho znepokojovalo víc, než Petr Skála mohl pozorovati. Uvažoval asi o tom, jak by svou „existenci ztracenou“ vyměnil za „pevné postavení“, a brzo rozťal svůj gordický uzlíček s největší střízlivostí. Jednoho dne v kavárně, červenaje se až po uši, přísahal Skálovi, že přečetl celého Marxe...

Krátce: Kofránek přidal se k jediné straně, která má budoucnost, a po krátkém úřadování na zkoušku stal se správcem nemocenské pokladny a vůdcem místní armády v malém roztomilém městečku nad stokem dvou řek.

Nerozluční přátelé se rozešli. Ale Skála teď z jakési setr-

vačnosti navštěvoval bývalého svého druha po nějaký čas. To dělo se obyčejně, když po celoročním namáhavém studiu života pociťoval potřebu osvěžení: malé jízdy prvním ranním vlakem, nezkaženého vzduchu a dobrého vína.

Tak se tedy stalo, že jednou dokonce tři dni to vydržel v městečku: díval se oknem hotelové restaurace na maloměstské dívky a paničky, naslouchaje klípkům přítelovým jako melodram tiché hudbě, popíjel v zámku granátový mok nebo kochal se vyhlídkou do požehnaného kraje z pavlánu opuštěné vily, kterou tu byl nucen zanechati jakýsi proslulý defraudant. Ale všeho mnoho škodí; i dlouhé osvěžování jest nakonec nudné. A tak když třetího dne ubírali se k obědu do hotelu, prohlásil, že odpoledne odjede.

Vešli do restaurace ve stavu pro malé městečko zajisté zcela normálním, to jest trochu skleslí na duchu. Sotva však usedli, rozšířily se jejich tváře jako na povel pohnutím nikoli neradostným. Naproti, pod velikým kalným zrcadlem, možno-li věřit zraku! Seděla tu nevšední společnost a přátelé rozeznávali již dva líbezné květy z velkoměstských záhonů, jež nejlépe kvetou a voní v noci, dva květy, jim oběma nikoli zcela neznámé.

Do městečka přijel šantán!

Zavolali číšníka. Představení bude večer naproti v druhém hotelu.

Porada byla velmi krátká. Skála zůstane a Kofránek půjde uvítat jménem jich dvou společnost, vlastně jen obě dámy, a pozve krásnou Mariettu a ještě krásnější Micku na odpolední výlet. Kofránek zapomenul příliš náhle, co se srovnává a co nesrovnává s jeho důstojností a zodpovědností reprezentanta. Šel, a počínání jeho korunováno bylo zdarem.

Odpoledne dali zapřáhnouti dva koně do staré bryčky a jeli do boží přírody, to jest do blízké výletní restaurace. Chovali se jako dobře vychovaní měšťáci, pili špatné a drahé rakouské víno, protože píti dobré a laciné domácí se neslušelo. A k večeru vraceli se trochu rozjaření a neposední v kočáru. Tu pocítil Kofránek první osten výčitky. Z městečka rozcházeli se právě do okolních obcí příslušníci

protivné strany z politické schůze. Lidé pozdravovali, lidé se obraceli, lidé zůstávali stát; Kofránkovi bylo velmi horko...

A večer tedy bylo představení. Formanka hotelu byla natřískána; malé pódium obklopeno bylo nesčetnými hlavami a těly: bůhvíco všichni ti měšťané a sedláci namluvili svým manželkám! Ve vedlejším kasinu seděl pan okresní hejtman s několika pány a dámami místní honorace. Tu obsazen byl jen jeden stůl.

Starý komik zpíval vlastenecké kuplety, jeho starší o něco žena, velmi ošklivá, zpívala písničky ještě vlastenečtější; to naladilo každého k pravé radosti. Ale atrakcí byla ovšem hřmotná a trochu necivilizovaná ještě Marietta, a *clou* představení beze sporu představovala Micka, malá a kypící jako žluťoučké těsto na buchty; přitom však vábná a frivolní jako nejhroznější maloměstský hřích.

Pravá tlačenice byla však u jediného vchodu do místnosti. Nikoli proto snad, že se tudy nosilo pivo, nýbrž z toho důvodu, že dekoletované dámy přicházely tudy ze svých pokojů na pódium, razíce si cestu nesčetnými vztaženými rameny, jejichž ruce se chvěly se žádostí hladit, stiskat, štípat atd.

Atmosféra žhnula, tváře hořely, vtipy se vzpínaly jako hřebci a býci. Dusná vášeň spojovala hlavy v jediný lechtaně rozřehtaný chumel.

Kofránek rovněž hořel. Rozohňoval se dlouho nespatřenými půvaby, rozohňoval se vzpomínkami a — pálilo ho i svědomí, neboť Skála dělal velmi nešetrné poznámky o publiku, jehož netajený dobrý rozmar chutnal s velkou radostí, třebaže ho postihl tu a tam trochou ironie...

Konečně bylo po všem. Piano umlklo, starý komik se svou ženou a s Mariettou, již převlečenou, usadili se ve formance mezi lačnými hlavami. Marietta však dlouho neseděla: brzo potácela se mezi vztaženými rameny přijímajíc a rozdávajíc doteky a — sliby.

Micka se svou matkou či gerdedámou přišla rovněž, ale jako velkoměstská dáma neuznala formanku za hodnu své delší přítomnosti a rovnou zamířila do kasina. Honorace

se možná pokřížovala; nebylo dobře vidět do jejího kouta. Tu však také Skála vstal a ke všeobecnému rozhořčení odešel za Mickou a poručil večeři. Kofránek, jenž si toho nesměl dovolit, díval se za ním sklíčeně. Ztratil všechnu odvahu ve středu známých a smutně hleděl vstříc svému osudu, jenž mu velel všechnu rozohněnost zanésti za chvíli do studeného mládeneckého lože. Zdálo se mu, že Skála hrozně ho kompromitoval, zmlkl a vztekle sledoval měšťany i sedláky, kteří jeden po druhém ztráceli se — prý domů spát.

Marietta byla již zatím také odešla. —

Také honorace zmizela, zmizel Kofránek; Skála platil. Pak, když jeho dámy rovněž odešly, vrátil se se sklenicí horkého čaje na okamžik do formanky. Zbylí a rozjaření občané přivítali ho vyčítavými pohledy.

„Co z toho máte," pravil jeden, povážlivě rozkývaný, „nemohl jste nám ji sem přivésti? Teď vám pláchla."

Nevěděli ovšem, že Skála přestěhoval se z protějšího hotelu a že má pokoj právě vedle pokojů společnosti. —

Po chvíli, když se byl rozloučil, stoupal pomalu po temných schodech do prvního poschodí. Měšťané a sedláci tápali jeden po druhém vedle něho opáčným směrem.

Marietta patrně ještě nespala.

Skála došel svého cíle na druhé straně chodby. Micka nespala rovněž.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Bylo již skoro poledne, když Skála druhého dne přišel ke Kofránkovi do kanceláře.

Kofránek se zlobil. Neměl se vůbec dát k ničemu svést. Ten odpolední výlet byla pitomost. A co Skála večer tropil, přesahovalo všechnu míru. Na nejbližší schůzi mu to vyčtou.

Najednou Kofránek ztichl. Jeho tvář stala se dočista melancholickou. Okamžik hleděl zpytavě na Skálu, jenž zářil; pak se tázal skoro šeptem:

„A jaké to bylo?"

„Nádherné."

„Opravdu?"

Kofránek vyhlížel ještě melancholičtěji.

Po obědě, cestou k nádraží, nemohl Skála ani zodpovídat všechny jeho všetečné otázky.

Tímže vlakem odjížděl z městečka i šantán. K druhému představení již nedošlo. Snad manželky něco zaslechly.

(Mezi papíry zemřelého druha, který nevynikl ani jako básník, ani jako učenec a zemřel zcela neznám užší i širší veřejnosti, našel jsem pozoruhodný fragment bolestné zpovědi, jejž otiskuji tuto s několika zcela nepatrnými stylistickými změnami.)

— — — — — — — — — — — — — —

Měl jsem velmi záhy styky s touto královskou bytostí stejně milovanou jako nenáviděnou, proslulou všude na zemi, jakož bezpochyby i v nejtajnějších záhybech všehomíru. A poněvadž jeho podob jest legion a jeho možnost všudypřítomnosti větší snad než u jeho protinožce, nedivil jsem se příliš, že shledával přípustným hovor se všedním člověkem, jako jsem já, a že mne navštěvoval v masce vždy jiné, byť i stejně vždy sympatické.

Tedy velmi záhy hovoříval se mnou Satan. A jestliže, jak bývá zvykem, nezapsal jsem se krví svou již ve svém mládí, nýbrž teprve v červnu loňského roku, nebyla toho příčinou naše zdůvodněná nedůvěra v nesmrtelnost lidské duše, ani naše zbojnická nechuť k formalitám, jimž nutno se podvoliti. Pravý důvod toho, zdá se mi, byl spíše v nezištnosti, která karakterizovala veškera naše předchozí setkání. Byli jsme si příliš nakloněni, našli jsme jakési delikátní zalíbení navzájem jeden na druhém — přirozené u mne, nepochopitelné u něho —, takže myšlenka na dobrý obchod neporušila čistoty našich styků.

Došlo-li však přece k oné obvyklé formalitě, nemýlím-li se, v patnáctém roce našeho poměru, neznamená to, že srdečnost vyprchala z našich hovorů a že vedlejší úmysly jim daly méně nezištný ráz. Naopak. Vážím si ho, ba miluji jej ještě více, když jsem byl poznal na sobě nesmírnou jeho moc, a on zdá se mi býti hlouběji nakloněn od té doby, co jsem odhalil mu celou propast svého hoře.

„Tato formalita je nutna," pravil mi tehdá, když jsem jej poprvé a naposled požádal o *službu*, podlehnuv svodům

měsíce ze všech dvanácti nejvíce rozčilujícího, svodům, jež měly na mne účinek tak pronikavý jen proto, že jsem byl zmaten a vysílen dlouhým a marným zápasem.

Výraz jeho bledého obličeje byl přitom velmi složitý. Aspoň se mi zdálo — a hleděl jsem naň velmi pozorně —, že vyjadřuje i opovržení pověrečnou formalitou, i radost z možnosti prokázati mi službu, i konečně jisté pohnutí nad mou bídou, pohnutí, jež ovšem nemělo nic společného se soucitem křesťanů.

A když zapsání bylo dokonáno, pergamenová blanka, kterou zároveň s brkovým pérem vytáhl z elegantního svého zápisníku, podepsáno pérem namočeným v jediné kapce krve mého prstu, dodal s mnohoznačným úsměvem:

„V tradici jest i pro ďábla záchrana."

Neměl jsem odvahy tázati se po smyslu jeho narážky. Bylo by to vyhlíželo jako projev nedůvěry ke starému druhu. Chápal jsem také, že nemám práva na *všechno* jeho tajemství...

Těchto několik velmi zběžných poznámek jest vše, čím mohu, jak se domnívám, karakterizovat všeobecnou povahu svých styků se Satanem, jež stávaly se časem stále intenzívnějšími, ale od prvního setkání až dodnes nezměnily svého rázu. Člověk, který nemůže odolati stejně pochopitelné jako nesmyslné touze svěřovati papíru záznamy o příhodách, jež se mu zdají pozoruhodny — touze pochopitelné, poněvadž zjišťuje *svoji* úlohu v případech zdánlivě nebo opravdu výjimečných a poučných, a nesmyslné, poněvadž nikdo nemůže ze psaného oceniti skutečnost zažitého aniž poučiti se tak, aby nezapomněl toho, jakmile octne se ve víru analogické skutečnosti —, člověk ten musí počítati s možností nepovolaných dědiců svých papírů. Zamlčuje tedy nejen vše, co by mohlo ublížiti heroickému rázu jeho úlohy, nýbrž — má-li jen trochu svědomí — zamlčuje i vše to, co by jiné mohlo uvrci v propast zkázy, ať již pro jejich méně vhodnou či slabší povahu, nebo pro okolnosti méně příznivé.

Ostatně i v případu mém jest jisto, že tyto zámlky — nedostatečné vylíčení přátelství člověkova s bytostí, jež

patří patrně celému všehomíru, přátelství, jež nazvati jedinečným brání mi úplný nedostatek domýšlivosti — nebudou na závadu dokonalému vystižení mého tak hlubokého neštěstí.

*

Můj život byl by býval klidný a jasný jako filosofova cela nad městem nebo hluboká tůň pod lesy, kdyby byly ženy co den nezasahovaly v jeho tok, vrhajíce do něho balvany, o něž se rozbíjel a na nichž kypěl, ba vrhajíce se do něho samy jako blesky ve své nahotě.

S prvním procitnutím své smyslnosti stal jsem se hříčkou v jejích rukou, jež nebyly patrně nikdy dosti něžné a obratné, aby přiměřeně omámily byť i jen patero mých obecných smyslů, ponechávajíce vždy aspoň jeden příliš střízlivým, skeptickým a revoltujícím. A dnes, předčasně vysílený, zmučený a šedivý, končím jako erotický Ahasver, který stále míří k obzorům se svou touhou, ač ví, že nemůže najíti ukojení, ba že nenajde již ani — nového zklamání.

Nicméně nečiním žen zodpovědných za svoje hoře, aniž sebe považuji za ztrestaného dobývatele. Bylo ve mně něco, čeho jsem nemohl ovládati aniž kontrolovati, snad nějaké intenzívní a *hypnotizující* vyzařování mé smyslnosti, *dar*, jenž stihl nepřipraveného, milost seslaná omylem.

A kdykoli o tom uvažuji, vnucuje se mi souvislost tohoto daru s návštěvami Satanovými. Jsem snad jeho nezdařený — nebo příliš podařený! — experiment? Musí zůstati nezodpovědněnou tato otázka, jež ostatně není částí mého utrpení, ač vrací se často.

Dar, o němž se zmiňuji, hypnotická síla mé smyslnosti, kterou předpokládám v nedostatku lepšího vysvětlení pro jistá fakta, projevovala se, opakuji, bez mého přičinění a bez mé vůle. Stačilo, abych se zálibou zrakem sledoval po několik okamžiků krásnou ženu a dle svého zvyku, prozrazujícího povahu erotickou, ji přitom zvolna svlékal očima — bez myšlenek oplzlých —, a tato žena, byť bych byl i přes noc zapomněl její podoby, vyhledala mne do čtyřiadvaceti hodin anebo aspoň učinila v té době sou-

značný pokus o sblížení, nemohla-li mne okamžitě ozdobiti květem své příliš náhlé lásky.

Och, kolik mužů bylo by mi záviděl tuto milost, kdyby byli znali tajemství moje, jež jsem skrýval, zůstávaje stále mlčenlivým a diskrétním! Kolik mužů bylo by se snažilo vypěstiti podobný talent ve velikého a okázalého génia dobývatelského.

Stal se kletbou mého života.

Zpočátku, dokud mládí usmívalo se do všech mých oken jako ranní slunce, byla ovšem větší moje radost z žen tak rychle se připoutávajících a tolik štědrých ke mně než můj smutek z těch, které jsem ještě rychleji opouštěl a zanechával stejně neukojené jako zklamané, sám dvojnásob zklamán a rozjitřen. Jaký jsem to byl tehda lehkovážný námořník! Bezstarostně sjížděl jsem z vlahého náručí jedné vlny, abych druhé poskytl možnost vznésti mne znova na výši rozkoše. Jako barka po rozčeřeném moři smekal jsem se po tělech krásných žen.

Neměl jsem času k rozvaze, neměl jsem času kontrolovati bolestná pasíva, poněvadž vášnivá aktiva uchvacovala mne neustále do svého víru. Věděl jsem, že každá žena, kterou jsem opustil, prchaje mílovými kroky od pokraje propasti, ranila kdesi mou senzibilitu, proměnila kterýsi květ mého ducha v hořký plod. Ale prudkost každé bolesti mizela v novém přívalu intenzívní rozkoše, zlověstné plody ukryla záplava nových květů a devětadevadesát zklamání bylo zapomenuto pro stou naději.

Kolik jest půvabů, jež možno najíti u žen? Tolik zajisté, že po celý život lidský možno nalézati nové a nové. A já nalézal a navždy utkvěly mi v paměti, sdružujíce se pomalu v nebeskou harmonii. Ze všech krásných žen, jež jsem měl v náručí jednou a nikdy již, zrodila se jako z bílé pěny mořské nepomíjející představa pohlavní krásy, kterou — třikrát běda! — blahovost moje naplnila životem, jakým patrně nikdy nemůže zardíti se čarovná tělesná maska ženy.

To jsem učinil první krok v mužný svůj věk. A od té chvíle počalo moje martyrium, tím bolestnější, čím tišší, nezhojitelná choroba jádra mé bytosti. Zúčtoval jsem

s mládím a shledal ve chvíli, kdy rozplynul se jeho sen kolébavých rytmů a růží planoucích uprostřed lilií, že nejsem tím, který se žene v marnotratném entuziasmu stále kupředu a korunuje svou hlavu nejkrásnějšími květy, ale prchajícím, jenž, sotva dotkne se svůdného povrchu, při prvním pohledu do hlubin uskočí němý hrůzou a ošklivostí.

Přišlo první poznání. Nepřipadal jsem si již jako lehká babočka, která navštěvuje květy zlákána jejich ohnivostí a vůní. Zpozoroval jsem, že více jest pelu, jejž ze svých křídel zanecháváme na půvabných okvětích, než medu, jejž vysaji věčně lačný. Potácel jsem se těžce, natahuje ruce po tom, co tak ochotně bylo mi dáváno, a okamžitě je spouštěje jako po hadově uštknutí, abych znova je natáhl, znova spustil, znova stále...

Hořká je žena a temná propast jejího nitra.

Vždy spínal jsem ruce v němém údivu, když poprvé a naposled zjevila se mi nahá ta, jež mocí milosti mně propůjčené svedena byla ke mně a strhla mne jediným gestem vášnivé štědrosti. Jako milovník nadevše naivní s bázní blížil jsem se k jejímu zářnému tělu a v duchu odříkával jsem před ním litanie *Písně písní* stokrát okouzlenější. A přece, běda, řekl jsem již: nadobro žádná nezmámila mých smyslů, a čím více žen prošlo mimo touhu moji, tím bystřejší byl duch můj stojící na číhané, aby zachytil nevinně propuštěný temný plamen černého nitra a zraněn porušil kouzlo a obrátil mne na útěk.

Nevím, co jest v hlubině ženy. Ona sama toho neví a propouští stíny své propasti jako dítě svá říkání. Vím však, že muž — jehož nitro je vždy jako lesní studánka průhledné až ke dnu, i když toto dno je obydleno ohyzdnými živočichy — musí couvnouti po jediném pohledu do nitra ženina, nejsou-li otupeny všechny jeho smysly.

Tehda, v době západu lehkovážného mládí jsem toho nevěděl ještě. Hrůza, která mne štvala z náručí ženina po prvním objetí, byla mírněna nadějí, ach, tak lidskou, že snad přece žije svatá moje představa hodná nejvyšší lásky, půvab půvabů naplněný životem radostným a průzračným.

Ženy přicházely stále. Byly krásné jako červnová jitra,

cudné jako rozkvetlé třešně i vášnivé jako záhony růží krvavých a žlutých. Stále dychtivější, lačnější, nedočkavější sáhal jsem po nich.

Marně.

A pak již jen zřídka kouzlo půvabů ženiných vzbudilo ve mně obdiv *doufající.* Veškera rozkoš předem byla mi otrávena. S nevýslovným hořem přijímal jsem první polibek a se zoufalstvím bránil jsem se poslednímu. Byl jsem ubodán neviditelnými dýkami skrytými ve zcela nepatrných gestech a slovech zdánlivě nejnevinnějších. Naděje mizela a já se stával zosobněnou erotickou touhou, které nemožno ukojiti.

Konečně loňské zimy vysílen uzavřel jsem se, připoutal k činnosti zcela mechanické a bezvýznamné. Nemaje síly k zabití těla naplněného touhou, chtěl jsem předem touhu ubíti a nad její mrtvolou skončiti teprve sebevraždou nebo věčným smutkem.

Mé živoření v odloučenosti podobalo se zimnímu spánku zvířecímu. Povedlo se mi do jisté míry uspati nejvyšší a rozhodující pud mé bytosti, touhu po lásce, které jsem nepoznal. Erotik, jejž ukojiti nepodařilo se žádné ženě, pokusil se najíti klidu v askezi.

Ale minuly zimní měsíce a já nepřestál zkoušky jarem. S prvními paprsky března probouzel se můj latentní pud a zoufalý chorál touhy počínal otřásati znova mou zchátralou myslí.

Město mne nesnesitelně provokovalo. S napětím vší své zbývající energie odvracel jsem zrak od poloobnažených ňader a poloprůsvitných látek. Podařilo se mi aspoň jedno: nikdy nesetkal se můj pohled s pohledem ženy, a tak zůstal jsem ušetřen jejích útoků. Ale tělo mé, jež si bylo zvyklo na rozkoše, napínalo se jako nikdy předtím a duch můj sténal žízní. Cítil jsem, kterak v nejtajnějším koutě mého srdce klíčí opět nesmělá naděje...

Uprchl jsem na venek, do pustiny žen hrubých a ošklivých. I to však bylo marné. Kořen neštěstí mého byl ve mně jako kořen vytrvalé byliny cizí rukou navždy zasazený v půdu živnou.

V neukojeném těle rozšílila se dvojnásobně vášnivá touha ducha, ve vražedných snech smilnil jsem marně s božským ideálem. Byl červen...

Rozhodl jsem se odzbrojiti aspoň tělo, abych klidněji snášel trýzeň žízně duševní. Vyhledal jsem v ztracené dědině divošku málo se lišící od zvířete, ožehlou úpalem a ohryzanou větry, drsnou, chlípnou, páchnoucí chlévem. Běda, nebylo mi již dopřáno ani takového zmírnění neutuchající muky. Prchl jsem zardělý studem málo mne důstojným od jejích rozhalených šatů, provázen výsměšnými nadávkami její zuřivosti.

Tu blesklo mi myslí tušení nadevše strašlivé: *Že není pro mne již objetí ženina*, že nenajdu klidu pro ztýrané tělo, dokud z téže číše neuhasím i žízeň zmírajícího ducha, dokud tedy nestane se zázrak, v nějž již nevěřím: aby tělem byl učiněn předmět zoufalé touhy mé. Neboť nebylo u mne již pochybnosti o tom, že touha má vzpíná se za ženou, která *neexistuje z vůle přírody*.

Utekl jsem do lesů, zbaven rozumu očekával jsem hnědé dryády pod starými duby a zelené vodní žínky u lesních zdrojů. A pak unaven k smrti klesal jsem a zarýval horečné prsty do vlhkého mechu a chladné hlíny...

Tak našel mne jednoho dne Satan. Stál náhle vedle mne, když jsem ztrhané zraky obracel k modru prosvítajícímu korunami dubů. Něco nevýslovně svěžího ovanulo mé rozdrcené čivy.

Byl krásný jako vždy, kdykoli jsem se s ním setkal. Byl oblečen v elegantní tmavý šat se světlou anglickou vestou velmi rozkošnou; měkký klobouk z bílé slámy tvaru trochu výstředního slušel nadmíru bledé snědosti jeho hrdého obličeje, v němž planuly ty nezapomenutelné jeho oči, temné jako propast, a přece svůdné a utěšující. Měl jsem v té chvíli jediný pocit: dětinský údiv nad tím, kterak v hoři svém nesmírném mohl jsem nerozpomenouti se, že existuje on, mocný druh mých šťastných okamžiků. A již nová naděje kvapem ve mně vzrůstala.

„Jste, jak se zdá, velmi nemocen," pravil melodicky a já cítil, že se uzdravuji.

Neznal dosud celé hloubky mého zoufalství. Velmi často ovšem hovořívali jsme o ženách. Mluvil o nich trochu ironicky a velmi shovívavě. A povahu mého zápasu s nimi vytušil jistě, ač jsem přímo nic mu neřekl o sobě samém. Ale od posledního našeho setkání uplynulo mnoho měsíců, právě těch, jež mi přinesly poznání nejsmutnější, krizi a její vyvrcholení. Opustil mne tehda jako muže velmi již zklamaného, ale stále silného ještě; teď našel mne na pokraji zkázy.

Byl jsem příliš sláb, abych mu mohl všechno říci.

„Satane, dejte mi ženu," zašeptal jsem upřímně a instinktivně.

Pochopil myslím vše. „Pojďme," řekl laskavě.

Vstal jsem namáhavě a učinil několik pomalých kroků na slunce, jehož zlatá skvrna ležela před námi na mechu. Naše pohledy setkaly se v tom okamžiku a já četl na jeho skoro udivené tváři, že teď zcela jistě již pronikl tajemství mého neštěstí. Neboť můj obličej mluvil asi příliš jasně.

Podepřel mne jemně ramenem. Vracely se mi síly. Vkročili jsme na lesní stezku.

Pak jal se promlouvati teplým hlasem o půvabech ženy jako jejich nejvyšší znalec a rafinovaný milovník. Bylo mi přitom tak dobře. Mladický zápal posiloval mé údy. A jeho vřelá řeč okouzlovala mne, takže jsem ani nezpozoroval základního nedostatku této tiché a moudré hymny na ženu: ani slovem nezmínil se o *duši ženy* a já v jeho přítomnosti, jím zcela hypnotizován, zapomněl jsem úplně i jen pokusiti se, aby o tomto nejpodstatnějším zdroji mého hoře pronesl úsudek rozhodný a jasný.

Později, pamatuji se, že tato okolnost připadala mi velmi zvláštní.

Pak usedli jsme v březovém háji, jemném jako sen. Cítil jsem se velmi zdravým a silným. A zde došlo k tomu, že jsem se mu zapsal krví svou, kdyžtě nemohl se obejíti bez této formality, chtěje mi prokázati službu...

Bylo pozdní odpoledne. Vdechoval jsem vedle něho blaženě vůni lesů a naslouchal milostným zvukům přírody jako nejšťastnější rekonvalescent. Mlčeli jsme.

A náhle zachvěl jsem se v celé své bytosti. Hájem kráčela světlá žena a zdálo se, že musí jíti mimo nás.

S tázavými zraky chtěl jsem se obrátiti k Satanu. Ale nenašel jsem ho již vedle sebe.

Tu byl jsem přesvědčen, že jsem u rajského cíle své bolestné touhy. Poslal mi ženu, to bylo samozřejmé. A tato jistota učinila mne podivně klidným. Poprvé v životě cítil jsem se silným mužem a pánem ženy.

S chladnou myslí připravoval jsem se uvítati ji. Přemýšlel jsem o dobrém vtipu, trochu ironickém, při němž by se rozkošně zarděla.

Přibližovala se. Byla opravdu krásnější nade všechny, které jsem poznal. Nedovedl bych vylíčiti jejích půvabů, neboť byl to *celek*, jejž jsem hltal svými zraky. Byla mladičká, ale plná jako kvetoucí haluz jabloňová. A pružná pod bílým šatem, jenž splýval vláčně z jejího poprsí ničím nezdoben.

Ztrácel jsem rychle krátký svůj klid. Postřehl jsem jen ještě, že její šat zapnut je po straně odshora až dolů, a měl jsem náhlou jistotu, že rozepnu-li jej, spatřím ji celou v nezastřené kráse. Neboť pod *tímto* šatem nemohl býti žádný jiný již.

Stála již skoro nade mnou, otrhávajíc rudé plody z veliké kytice jahod a třísníc jimi své o málo světlejší rty.

„Jak jste krásná," zašeptal jsem spíše, než řekl. Chvěl jsem se.

Zastavila se, jako by se to samo sebou rozumělo, a pohlédla na mne velikýma hnědýma očima, velmi jasnýma a veselýma.

„Myslíte?" řekla skoro čtveračivě a zasmála se kaskádou dětského smíchu.

To mne opět trochu uklidnilo. Napadlo mi, že tato žena jest jistě nevinná jako dítě, že je z těch, jež zůstávají dítětem až do smrti.

Satane, děkuji vám. Její tělo bylo leknín právě rozvitý, její duch... Co může býti čistšího a průzračnějšího nad mysl takového dítěte?

Zažebral jsem o jahody. Dala mi je. Poprosil jsem ji,

aby si usedla vedle mne. Posadila se. A pak jsem jí vyprávěl pohádku o svém bloudění, nikoli tragikomedii svého bolestného hoře, ale rytířskou výpravu za princeznou od narození mi určenou a tak dlouho nenalezitelnou. Div neplakala, když jsem jí líčil zoufalství; smála se a tleskala, když jsem jí líčil shledání, a když jsem ji nazval svou princeznou, dala mi polibek na ústa, polibek vlahý a jahodami vonící. A pak byla již jen smích, zpěv a radost.

Satane, děkuji vám. Naděje poutníka znaveného učinila nevýslovným štěstí těchto okamžiků.

Smrákalo se. Půlí těla ležela mi v klíně, dětinsky mě pokoušejíc. Rozpaloval jsem se syt laškování, ale přece s nejasným strachem před vášní. Měla na sobě skutečně jen jediný šat; cítil jsem to, objímaje ji velmi diskrétně. Moje polibky stávaly se delšími a výmluvnějšími. Zasmála se po každém, přijímajíc je, ale neoplácejíc stejně. V té chvíli nebyl jsem již schopen uvědomiti si to.

Smála se i tehda, když jsem rozepnul její bílý šat a svou šedivějící, horkou hlavu položil na její růžová ňadra.

„Miláčku, co to činíš," smála se, smála.

Satane, děkuji vám. Vaše moc je nesmírná, i když ani vám není možno změniti zákonů osudových.

V té chvíli však skončilo mé klamivé štěstí. Nejkrásnější iluze rozplynula se mi vniveč v náručí nejkrásnější ženy.

Neboť když jsem ji přitiskl k sobě jsa úplně v moci vášně, nebránila se, nepřestávajíc zvoniti svým smíchem, ale náhle jala se — *zpívati* žertovný kuplet lásky, jejž byl bych jindy shledával jistě velmi rozkošným v jejích ústech, který však v tomto okamžiku srazil mne jako zasyčení nejhroznějšího hada...

Satane, kterak možno milovati ženu, která *nikdy nemlčí*? Satane, který zlý bůh mluvil v tomto zpěvu ženy ve chvíli, kdy všechny ženy zmlkají?

Padl jsem do trávy vedle té, která navždy byla pro mne ztracena. Stará, úděsná propast ženina nitra vyslala jeden ze svých stínů, aby zrušil veškero kouzlo okamžiku a s ním poslední naději mého života...

Nevím, kterak jsem se dostal domů, nestaraje se již o tu, jež byla pro mne *jako všechny ostatní* — — —

— — — — — — — — — — — — — —

Po celý týden rvala se moje stařičká matka o mne s horečkou a se smrtí, netuše, pro jak teskné živoření mne zachraňuje...

Se Satanem nemluvím již nikdy o ženách. Učinil pro mne vše, co mohl. V krunýři zdánlivé rezignace stýkám se s ním, váže si ho, miluje jej. Nepochybuji, že zná můj pravý stav, ale z diskrétnosti nedotýká se rány, které nemůže zaceliti.

Uvažujeme spolu o problémech aeronautiky.

Naši roztomilí letní hosté pomalu odjíždějí. „Páni“ se již stěhují, říká dědina. „Páni“ židovští, němečtí a ti na prstech spočítatelní čeští.

Jakmile koncem srpna a začátkem září nastane několik deštivých dní, prchá jich větší část o překot zpět do města. Nejsou to jen hypochondři, jsou to především ti, kteří na venkov jezdí ze slušnosti a v dědině se strašlivě nudí. To platí hlavně o dámách velmi lenivých a velmi otylých, o dámách židovských, německých a těch na prstech spočítatelných českých.

Pro většinu našich letňáků je venkov a příroda knihou beze slov, chudou scénou nechutných kulis, na níž jsou málo dobrovolnými účastníky trapného dramatu dlouhé chvíle, jež se vleče dva nebo půltřetího měsíce.

Muž jezdí na venek kvůli ženě a dětem. Na první pohled i zblízka pozorováni jsou to lidé neschopní čistší radosti. Smyslem, pohnutkou i potěšením jejich života je veleprocentní výdělek; užívají-li někteří z nich řídkého osvěžení, je to pak zcela vulgární „vyhození z kopýtka“, silná dávka požitku alkoholového a venerického. Městský sad má pro ně tutéž hodnotu jako lesy sebenekonečnější: půl hodiny procházky po nejschůdnější cestě mohou si dovolit zde jako tam. Odjíždějí časně ráno ke svému městskému kancelářskému stolku nebo obchodnímu pultu a vracejí se po šesté hodině večer. Pak se projdou podle vody nebo na našem „korzu“ a jdou do hostince na jednu „plzeňskou“.

Paničky pozdě vstávají, dlouho se fintí, jdou nebo nejdou nakoupit pro kuchařku. Ostatek času válí se na nejbližším kraji nejbližšího lesa s nějakou zcela nevkusnou a zcela zbytečnou ruční prací. Kvečeru projdou se s vrátivším se manželem a jdou do hostince na malou „plzeňskou“. U nás dominuje legie židovek, nikoli však krásných. Je to jen spousta cizopasného a degenerovaného masa. Do osmnácti let nabývají jejich půvaby ohromných rozměrů a pak pře-

stávají co nejrychleji býti půvaby. Rozumí se, že *slyšeti* je můžeš, kamkoli kráčíš, jejich skřehotavou, necudně vřískavou němčinu. V mluvení zdá se býti zase jejich smysl života.

Mládenci a panny, o několik procent arogantnější a zpupnější než jejich rodiče, baví se patrně, pokud jsou pohromadě. Mají nepopíratelné zásluhy o dědinu: v každé uličce pláčou jejich klavíry a ve všech oknech hnijí ve sklenicích ohromná košťata lučního kvítí, jež buclatá ručka nějaká urvala s chvatem hladové kozy.

Nejvíce z letního pobytu mají děti. Svorně s malými domorodci dovádějí v prachu a pouštějí uzdu svému destruktivnímu pudu: učí se přitom češtině, bohužel velmi kusé: pamatují si jen nadávky, snad rovněž ze zdravého pudu jako budoucí otrokáři.

Kdo by nevěděl, že jinde na světě dějí se přece jen tu a tam krásné a veliké věci, že jsou ještě leckde hluboké city, radosti, žaly a vášně, kdo by toho nevěděl, dle našich letňáků usoudil by jistě, že život je zcela prázdná, pustá a zbytečná věc. Neboť ani jejich městský život není chytřejší tohoto venkovského; je pro ně snad pohodlnější a zábavnější, pro pozorovatele však je stejně prázdný. Muži ženou se za velikými procenty, ženy za nevkusnou, nediskrétní okázalostí. Netěší se ze života, vedou drsný boj s bližním. Muž se namáhá vysáti ho nebo ošiditi co nejdokonaleji, žena přetrumfnouti ho toaletou nebo salónem.

Některé paničky mají tu milence. Smutná historie. Nejvyloženější nuda. Nic, co by se podobalo lásce. Nepodobá se to vůbec ničemu, leda snad nechutné společenské povinnosti. Ze slušnosti trpí se útlý ctitel, je-li manžel již příliš otylý a plešatý.

Také se najde milostivá, jež v mezích přísných mravů dovolí si sentimentálně zatoužiti v nepřítomnosti manžela, živého početního stroje. Jsou to vyrudlé blesky v soumraku mládí, jež snad kdysi opravdověji snilo. Ale žlab příliš nízko položený je původce tuku a tuk původce lenosti: zde se vraždí svěžest a krása a s nimi všechny možnosti života, který za to stojí. Lasciate ogni speranza...

Společenský život naší villegiatury je ovšem přiměřen

tomu všemu. Upočítaní muži a překrmené ženy nemohou tvořiti živé a zábavné mozaiky.

Za dědinou na krásném místě u řeky mezi lesnatými stráněmi má smetánka židovské a německé společnosti lawn-tennisové hřiště. Postůj a dívej se. Náhodou hraje několik opravdu ztepilých mladých lidí. Umírněná, aristokratická hra je jako stvořena pro demonstraci krásy lidského těla v nejroztomilejších pozicích. Ale tyto ukrutně sešněrované dívky a tito vyžehlení mládenci skrznaskrz propocení pod měšťanskou elegancí jsou skoro směšni v drátěné své kleci uprostřed drsné přírody. To není hra šťastných párů, to je konvenční zábava loutek.

Na řece máme také koupelnu pro letňáky: zde se uplatňují ženské a mužské tloušťky zvlášť nepříjemně. Pak lodičky na řece, na nichž jezdí se mezi zarostlými břehy velmi příjemně, ale — časněji ráno nebo později večer, kde neněžný vřískot něžného pohlaví německého omezuje se na dědinu.

Všechen ostatní společenský život kromě klípků na „korzu“ nebo v aleji u nádraží uchyluje se do hostinců.

Židé a Němci okupovali ovšem nejlepší restauraci, v čemž jim čeští „páni“ nemohli zabránit, poněvadž jest jich prozatím málo. Pořádají tu několik pochybných koncertů; obligátní v den císařových jmenin.

Tyto koncerty působí záslužným mužům veliké starosti. Založili si totiž čeští letňáci „okrašlovací spolek“ — mimochodem řečeno těleso velmi slabé, poněvadž nemůže zmoci ani hlavního nepřítele: spoustu mastných papírů a upotřebených prostředků intimní hygieny, jež se každé pěkné neděle snese do našeho nejbližšího okolí —, zvolili si za předsedu ředitele klerikálního ústavu a usmyslili si ve prospěch spolku pořádat dva koncerty: jeden německý, kam chodí i Češi, a druhý český, kam Němci nechodí: český koncert skončí deficitem, poněvadž domácí lidé se mu vyhnou, nemohouce platit velikého vstupného, německý vynese pár set korun, z nichž „okrašlovací spolek“ dostane almužnu. Tak letos dostal veřejně asi osmnáct korun; co dostal schulverein tajně, to se neví, ale odhaduje se to asi

na tři sta korun. Český koncert se letos nekonal: páni se nedohodli, mají-li židy a Němce pozvat a jak je mají pozvat. Pan ředitel měl v „okrašlovacím spolku" dlouhou řeč o šovinismu a nezbytnosti německého účastenství, propadl však se svým návrhem a vzdal se.

Je to jediný člověk, který k nám přichází se rozčilovat zcela zbytečně, neboť věhlas jeho klerikálního rozumu získá sotva sympatií. Svou porážku nahradil si jinak.

Sdružené spolky naše, sociálně demokratického nevyjímajíc, uspořádaly slavnost ve prospěch menšinového školství. Porod byl dlouhý a těžký. Našli se hrdinní sedláci, kteří nechtěli zapůjčit ani koní pro průvod. Ale přičinil se náš řídící učitel, přičinili se naši sokoli, naše dívky dřely se několik večerů s výrobou ozdůbek... „páni" darovali něco do bufetu. Slavnost se, jak se říká, vydařila: lid se bavil, „páni" zůstali hezky pohromadě stranou u svého bufetu, aby je neofoukl demokratický větřík; hlavní věc: výnos byl slušný.

Ale druhého dne četli jsme v novinách obdivuhodnou lokálku: pan řídící skoro nic, sokoli skoro nic, dívky, jež se hodně napracovaly, vůbec nic, zato pan ředitel klerikálního ústavu skoro všechno. Jeho jméno neznámých zásluh opakovalo se v lokálce několikrát, také jméno jeho dcerušky, která přišla se najísti zmrzliny a ihned odešla.

Povídá se, povídá, že si to pan ředitel poslal do novin sám, a povídá se, že napřesrok taková slavnost již nebude.

Kam přijde klerikál, tam se na kolik let otráví vzduch, tak jako tráva nechce růsti tam, kde se uvelebí naši židé a Němci se svými hlučnými rodinami.

A tomuto panstvu poctivé a pracující naše obyvatelstvo klaní se a ustupuje na každém kroku. Žena našeho starosty říká jim dokonce „rukulíbám". Je to ovšem prostá, naivní žena, které se poslední slavnost také nelíbila, protože ten pan Komenský ve Vídni prý to beztak všechno v kavárnách propije.

Dus zlo hned v počátku!

Jarní sluněčko osušilo poněkud půdu a čilá mládež vesele si hraje. Zde několik hochů hledí si míče, onde hlouček pilně pohazuje semelem, jiní hrají si na honěnou, jiní na schovávanou a mnohé jiné hry. Za stodolou sešlo se několik věrných kamarádů, kteří se od ostatních hráčů odtrhli. Nejstarší z nich vyňal z hluboké kapsy, jejíž vrch byl odtržen, několik knoflíků a zvolal vesele: „Kdo platí šest?“ Ostatní nedali mu dlouho čekati. A štěstí mu přálo — vyhrál čtyřikrát po sobě. Nato utvořilo se několik dvojic, jejichž jednotlivci se sehnuli proti sobě, a hra byla v proudu. Štěstí přálo hned tomu, hned onomu. Jen Fráňa měl stále smůlu. Ať sám házel, ať jiným plácel, pořád prohrával. Zpočátku nevšímal si příliš své smůly, ale když se zásoba knoflíků tenčila, počal se ho zmocňovat nepříjemný pocit, podobný asi strachu. Myslil si však, že musí vyhráti stůj co stůj, a tak onen nepříjemný pocit poněkud zaplašil. Ale prohra sedla mu dnes na šíji a nechtěla od něho. Vida, že knoflíků stále ubývá, plácel jen po dvou neb po třech, aby co nejdéle se zásobou vydržel. Nato se mu podařilo několikrát vyhráti menší sázku. Výhra jevila účinek okamžitě. Oči jasněji zasvítily, hrdlo přestalo se svírati, i hruď volněji se dmula. Rozumí se, že i chuť ke hře se zvětšila. Fráňa plácel zase větší sázky. Ale ne dlouho, neboť se ukázalo, že se ho dnešní smůla nemíní spustit. Sotva se odvážil několikrát větší sázky, již neustával kamarád volati: „Moje výhra!“ A tak to šlo dále. Fráňa uskrovnil se zase na menší sázky, ale štěstí se dočkati nemohl. Stále cítil, že knoflíků ubývá, ač se právě důkladně zásobil. Na půdě nezůstalo u obnošených obleků ani jediného. Všechny odřezal, avšak s bolem seznal, že již z nich zůstalo sotva deset. Ale i ty ve chvilce byly v kapse protivníka. Za tu dobu změnil se zase Fráňa. Tváře mu hořely, srdce rychleji tlouklo, nohy jaksi ztěžkly; hlava mu šla kolem. Z hráčů však si ho nikdo nevšímal — všichni byli zabráni do hry

a mnozí ani nezpozorovali, že již nehraje. Fráňa nesetrval dlouho při hráčích, ale tiše zmizel. Jeho spoluhráč přidal se k ostatním. Sotva však Fráňovi zmizeli hráči z očí, již v něm opět rostla touha po hře. Jakýsi hlas stále mu šeptal, by se ještě pustil do hry, že snad přece vyhrá aspoň svoji prohru. Fráňa rád by byl uposlechl, ale nebylo knoflíků. Půjčovat od kamarádů se jednak styděl, jednak věděl, že by mu sotva půjčili. Tu mu projela hlavou myšlenka, by od svého obleku uřezal aspoň šest knoflíků a pustil se znova do hry. Ve chvilce ostrá kudla uřezovala hustý klůcek nití, jímž byl každý přišit. Tak získal z kalhot deset a z kabátu pět. Vždyť kalhoty stáhl pásem a kabátu se ani nikdo nevšimne. Ostatně již sluněčko pěkně hřeje, k čemu tedy kabát zapínati. — V duchu si myslil: „Musím vyhrát.“ Myšlenka tato zesílena byla jinou, která šeptala: „Včera začal Šimčík s jedním a k večeru odnášel půl kapsy, proč bys ty s patnácti nemohl učiniti totéž?“ Poslední dodala Fráňovi veselé nálady a již běžel, aby ještě jednou zkusil svého štěstí. Hráči se již zdvihali, majíce záda zdřevěnělá od několikahodinného sehnutí. Fráňa je však přinutil k opětné hře. Sluněčko již zapadlo za horu a zanechalo na celém západě krvavé červánky. Současně se západem vyprázdnila se opět kapsa Fráňova. Aby nebyl soudruhy vysmíván, vybídl je k rozchodu. Chtěl tak zapříti prázdnotu své kapsy. To se mu také zdařilo, neboť hráči hned uposlechli, narovnávajíce své páteře, v kterých přímý postoj v prvých okamžicích vyvolával nepříjemné pocity, že se všichni mimovolně trochu dopředu nahýbali. Poté se rozešli.

Druhého dne seděl Fráňa již před vyučováním zamlklý, jelikož i ten nevěstil mnoho dobrého. Vzpomněl si totiž, že právě má pan učitel prohlížet, jsou-li všechny knoflíky v pořádku. Prohlídka počala a řada přišla konečně i na Fráňu. Na otázku, proč nemá u kabátu jediného knoflíku, neodpověděl, ale smutně sklopil hlavu i zrak. I na další otázky mlčel. Teprve po škole (po vyučování) přiznal se ke všemu a slíbil svatě, že vícekrát nebude hráti.

Proč však píši tuto drobnost? Abychom rozeznávali zhoubný karban od ušlechtilých her a dětem bránili ve

hrách v knoflíky a kuličky. Vždyť je tolik her ušlechtilých a užitečných — těm učme žáky. Navyknou-li si děti hned z mládí ušlechtilým hrám, budou i ve věku dospívajícím a dospělém voliti zábavy ušlechtilé a nezatouží po karbanu, který se právě v nižších vrstvách velmi vzmáhá a který jest jejich zhoubou. Hra v knoflíky a kuličky jest símě karbanu. Dusme toto zhoubné símě hned v počátcích!

POVÍDKA O STŘEVÍCÍCH

Orientální povídka

Byl jednou v Bagdádě kupec proslulý svou lakotou a jmenoval se Abu-Kasem-Tamburifort. Ač byl velmi zámožný, pozůstávaly přece jeho šaty pouze ze sešitých hadrů. Jeho turban z hrubého plátna byl tak špinavý, že nebylo možno rozeznati jeho původní barvy. Ale ze všech částí jeho oděvu zasluhovaly jeho střevíce svrchované pozornosti zvědavých: podešve vykazovaly veliké díry, kdežto svrchní kůže byla příštěpek na příštěpku. Nikdy proslulá loď argoská nepozůstávala z více kusů a po deset let — tak staré byly střevíce — používali nejzručnější příštipkáři bagdádští svého umění k tomu, aby jejich trosky udrželi pohromadě. Tím prosluly střevíce v té míře, že se staly příslovečnými; a chtěl-li někdo vysloviti nějakou bláhovou věc, bylo vždy Kasemovým střevícím hráti úlohu v přirovnání.

Jednoho dne tedy procházel se náš kupec velikým městským bazarem; dostal nabídku ke koupi značného množství křišťálových lahví a učinil ten obchod, neboť byl výhodný; k tomu dověděl se, že jistý na mizinu přivedený obchodník s voňavkami musí v několika dnech prodati za každou cenu svůj růžový olej. Kasem neopomenul těžiti z neštěstí tohoto muže a odkoupil mu růžový olej za polovinu ceny. Tak skvostný obchod uvedl ho do veselé nálady. Neuspořádal však dle zvyku kupců, kteří učinili příznivý obchod, veliké slavnosti, nýbrž považoval za prozíravější jíti do lázní, kdež dávno již nebyl.

Když odkládal šaty, pravil mu jeden jeho přítel, nebo aspoň člověk jím za přítele považovaný, že jeho střevíce jsou předmětem hovoru celého města a že by si již skutečně měl koupiti nové. „Uvažuji o tom již dávno," odpověděl Kasem, „ale nejsou ještě tak obnošeny, abych jich nemohl potřebovati." Tak povídaje, vysvlékl se a vešel do koupelny.

Zatímco se myl, přišel bagdádský kasi, aby také se vykoupal. Kasem byl hotov dříve než soudce a vrátil se do

přední prostory, oblékl šaty a marně hledal své střevíce: nová obuv stála na místě jejich. Náš lakomec namlouval si — neboť to bylo jeho vřelé přání —, že to jest dar onoho, který mu prve tak horlivě domlouval; i obul si pěkné střevíce, jež ho ušetřily zármutku koupiti nové, a s radostí v srdci opustil lázně.

Když se vykoupal kasi, hledali jeho sluzi marně střevíce svého velitele; našli toliko zcela ubohou obuv, v níž brzo poznán byl majetek Kasemův. Soudní sluhové spěchali za domnělým šibalem a vrátili z krádeže obviněného; kasi vyměnil si střevíce a poslal ho do vězení. Bylo mu vykoupiti se z rukou spravedlnosti; a poněvadž Kasem platil za nejméně tak bohatého jako lakomého, pustili ho na svobodu jen za drahý peníz.

Když se navrátil domů, vrhl Kasem v návalu hněvu své střevíce do Tigridu, který plynul pod jeho okny. Po několika dnech domnívali se rybáři, že učinili bohatší lov než obvykle, byly to však Kasemovy střevíce. Ale hřebíky, jimiž byly pobity, potrhaly oka sítí.

Rybáři, rozezlení na Kasema a jeho střevíce, umluvili se, že je vhodí do jeho domu okny, která zůstávala otevřena; střevíce vší silou dotkly se lahví na polici stojících a shodily je: lahve praskly a růžový olej byl ztracen.

Představíme si, dovedeme-li to, Kasemovu bolest nad takovým zpustošením. „Bídné střevíce," zvolal, „žádné škody mi již nenaděláte!" Řekl a vzal rýč a díru vyryl ve své zahradě, aby do ní zakopal svou starou obuv.

Jeho soused však, jenž dlouho již špatně s ním smýšlel, zpozoroval, kterak v zemi hrabe; i běžel ihned k místodržiteli a oznámil mu, že Kasem vykopal ve své zahradě poklad; nebylo třeba mnohého, aby místodržitelova chtivost byla pobídnuta. Náš lakota mohl sebevíce ujišťovati, že nenašel pokladu a jedině a pouze své střevíce zahrabal: místodržitel měl zálusk na peníze a zničený Kasem obdržel svobodu jen za velmi těžké výkupné.

Zoufalý muž posílal ve svém srdci střevíce k ďasu a hodil je teď do vodovodu za městem ležícího; domníval se, že tentokrát o nich již neuslyší, ale ďábel, jenž nelenil pro-

váděti mu kousky, svedl střevíce právě do potrubí vodovodu, čímž voda byla zadržována. Strážci studní přispěchali, aby závadě odpomohli; našli střevíce, zanesli je k místodržiteli a Kasema prohlásili za původce škody.

Nešťastný majitel střevíců byl uvězněn a odsouzen k mnohem citelnějšímu trestu než v obou předcházejících případech; místodržitel, který přestupek potrestal, nechtěl si však nic od něho ponechati a vydal mu opět poctivě jeho střevíce. Kasem rozhodl se, že je spálí, aby měl konečně pokoj od zla, jež mu působily; poněvadž byly však nasáklé vodou, postavil je na altán svého domu, aby na slunci uschly.

Ale osud nevynaložil dosud vší zlomyslnosti ve své hře s ním a poslední, kterou mu provedl, byla ze všech nejkrutější. Sousedův pes zpozoroval střevíce, seskočil z altánu svého pána na altán našeho lakomce, chytil jeden střevíc hubou, a pohrávaje si s ním, shodil ho na ulici; nešťastný střevíc padl na hlavu těhotné paní, která právě šla mimo dům. Úlek a síla rány způsobily u zraněné paní potrat; její manžel podal u kasiho žalobu a Kasem byl odsouzen zaplatiti pokutu, přiměřenou způsobenému neštěstí.

Chtěl se vrátiti domů, a bera oba střevíce do ruky, pravil ke kasimu s prudkostí, která soudce rozesmála: „Ó, pane, toto jest osudná příčina všeho mého utrpení; tyto proklaté střevíce učinily ze mne žebráka; račiž rozkázati, že nemám býti činěn zodpovědný za neštěstí, která jistě ještě způsobí.“ Kasi nemohl mu toho odepříti a Kasem poznal s velikými útratami zlo, jež z toho povstává, když člověk nemění dosti často svých střevíců.

Ačkoli člověk má denně příležitost upřímně se zasmáti marným žehračům na věčnou změnu a věčný vývoj, přece i sám někdy zatouží po „starých zlatých časech“, hodně starých, idylických a copatých.

Ve dnech, kdy je venku bídné počasí, láska přírody se na nás hněvá nejmrzutějším způsobem a moře mazlavého bláta tolik připomíná mi to druhé, ještě mazlavější bláto, které se dere ze statisícerých hrdel žvanivého věku, a nemohouc ani napodobiti krásy a dobroty ztepilých duší a tvůrců, stříká aspoň po jejich podpatcích; ve dnech, kdy prahnu po zimním spánku zvířecím, a nemoha se mu oddati, činím svým pravidelným zaměstnáním věrnou chůzi po uhlopříčce svého doupěte, chůzi, která se v ničem nepodobá pobíhání šelmy v kleci, nýbrž jest konána pozorně a láskyplně, v takových dnech sním někdy o věku, kdy dopravnictví bylo ještě zcela primitivní a těžkopádné a docela malé noviny byly velmi vzácné. Jak důležitá, velebná, rozněcující byla tehdy každá nová zvěst! Jak nevyhnutelné, hluboké, posvátné bylo každé poslané slovo!

Je to tak těžké, a přece tak sladké, představovati si život nezatopený dosud literou. A pak, když se člověk pomalu vrací z tohoto jiného, pokojnějšího světa, kdy slovo napsané nebo tištěné pro vzdáleného čtenáře bylo tak vzácné a úctyhodné, jak úžasný, apokalypticky přízračný je dnešní rozmach tisku a korespondence, věčná lavina, zasypávající dnem i nocí ohromnou většinu civilizovaného lidstva. Jaká by to byla bývala děsná utopie v příšerné utopii dnešního pořádku pro člověka z těch starých časů, kdyby mu ji byl líčil nějaký jasnovidec! A jaká *je* to utopie pro člověka, jenž jasně vidí dnes celou její hrůznou nesmyslnost i logičnost! Jak vyvrací svými strašlivými vlastnostmi subtilními i podlými nemožnost všech utopií, co jich kdy bylo zesnováno lidskými i nadlidskými mozky a srdci, jaké právo

nám dává sníti budoucnost nesmírně hrůznou nebo nesmírně krásnou nebo nesmírně unavenou!

Je jistě stejně velikosti jako směšnosti v tomto oceáně literatury, veřejné i soukromé. Ale ze hřmějícího orkánu, jejž domníváte se někdy slyšeti i v samotě nejodlehlejší a nejpečlivěji uzavřené, z orkánu, složeného z hukotu a klepotu statisíců tiskařských strojů a skřípotu miliónů per, zaslechne člověk někdy jakoby úzkostlivý výkřik touhy po nějakých mezích toho všeho a ve dnech skleslosti řekne si, že dnes přece jen ani Victor Hugo nezvolal by „Věk náš je velký!" a že básník méně patetický měl by více práva počíti svou ódu slovy „Věk náš je utlachaný!"

Zdá se ovšem, že největší spousta potištěného papíru patří na vrub obchodní kalkulace; zájem hospodářský ji vyvolává. Ale není-li nejvýš pravděpodobno, že od lidí, kteří svým řemeslem jsou nuceni stále dodávati nespočetná zbytečná slova, učí se všichni ostatní lidé nešetřiti slovy, marniti jimi, tlachati, i když nejsou ani svým talentem, ani povoláním vedeni k tomu, aby spisovali? Slyší-li člověk, který nemá co říci, stále kolem sebe legion bližních, kteří důležitě vykládají to, co sám by mohl říci, to jest nic, co by se mělo říci, zda nedostane také chuť mluviti?

Odkud odjinud, ne-li z četby, která jest docela na jejich úrovni, vezmou dnes zcela všední běhny odvahu psáti memoáry na způsob velikých mužů nebo pozoruhodných žen? Kterak by se mohly domnívati, že jejich nevěstčí příhody mají aspoň trochu té schopnosti zajímati nás, kterou oplývají vznešená a hluboká dobrodružství nadaných, kdyby nebyly vychovány nevěstkami péra?

To je ovšem příklad příliš drastický a vzdálený nás. Jsou jiné, všeobecnější, méně nápadné, ale snad ještě výmluvnější. Reaguje-li inteligentní, veřejně činný člověk na každou poznámku o sobě pravidelně dvěma, třemi, výjimečně aspoň jedním dopisem, nehledíc ani k případům, kdy taková poznámka vzbudí sloupce a strany polemik, je to zbytečné a nectnostné plýtvání slovy čili tlachavost. A na druhém pólu: Domnívá-li se slečinka nebo panička, dobře či špatně vychovaná, že každý rozmareček její nelogické

duše a každá událůstka jejího domáckého i salónního života musí býti pečlivě zaznamenána v dopisech přítelkyním, z nichž rodí se laviny žvástů, je to zbytečné a necudné mrhání slovy čili tlachavost.

Ano, tisk způsobil již a způsobí ještě strašlivě mnoho zla, ale snaží se i sám vyvážiti je dobrem; kdežto korespondence, zejména odmyslíme-li si tu vše suché, oficielní a nezbytně nutné našemu dnešnímu životu (což jsme mohli konečně i při tisku učiniti), nikdy nebude moci vyrovnati své *dal* se svým *má dáti* a každý pořádný člověk bude jejím nešťastným věřitelem.

Dopis je otec nejzbytečnějších zel. Tato příliš snadná a lehkomyslně pojímaná možnost poslati komukoli na kusu papíru urážku nebo vyznání lásky, protest nebo zdvořilou poklonu, prokletí nebo požehnání v okamžiku sotva se zrodivšího přání, plodí husté pletivo zcela ničemných, neodůvodněných, neuvážených poměrů člověka k člověku, které, povstavše ze zbytečnosti, ukvapenosti, omylu, mohou býti toliko trýzní a zlem. Nemnoho jest asi lidí, kteří toho nezakusili, ale zda však není jich ještě méně, kteří si cele uvědomili, že snadnost korespondence, spojená s tlachavostí lidskou, uvolňuje pouta ohavným náruživostem lidským, jako jest ješitnost (nikoli hrdost ovšem) nebo zloba (nikoli hněv) nebo mstivost (nikoli netrpění křivdy) nebo pomlouvačnost (nikoli neohroženost v úsudcích) a jiné.

Vedlo by mne to ovšem příliš daleko, kdybych chtěl vypočítávati i jen nejhlavnější bědy, působené zbytečnými, neuváženými, ješitnými, zlými, mstivými, pomlouvačnými dopisy. Dopis je také nejzákeřnější nepřítel člověka. Osobně toliko počestný loupežník dovolí si tě přepadnout tak nevítaně, neočekávaně a netušeně jako leckterý ten dopis, třeba dopis učitele kultury, dopis džentlmena, dopis nejhodnějšího člověka. Neohlášené a nevítané návštěvě dáš se zapříti, to je tvé svaté právo ve tvém domově; ale u dopisu roztrhneš obálku, obsah přečteš a hle! — máš na krku nějakou pitomou povinnost, nepříjemnou záležitost, kterých jinak byl bys zůstal ušetřen, někdo přišel ti zkazit snídaní, otrávit krásný den, znečistit vzduch, někdo, kdo by se toho osobně

nebyl odvážil... A tato zákeřnost dopisu je téměř tím větší, čím dopis je podepsanější, čím podepsané jméno více váží a zavazuje. Neodpovíme-li na dopis pana Kohokoliv, dopouštíme se nejvýše nezdvořilosti; neodpovíme-li však na dopis pana Slovutného, spášeme zločin, který se nám může strašlivě vymstíti. Kterak nevinný jest proti dopisu podepsanému dopis anonymní, jehož smysl z hlouposti na hloupost vypočítaný dávno jest prohlédnut a jejž házíme do ohně s úsměvem!

Nejhorší však vlastnost dopisu jest jeho nepatrná věrohodnost, tím nebezpečnější, že právě nejchoulostivější dopisy jsou nejméně věrohodné, poněvadž jsou výplodem afektu nebo pózy nebo intriky. Kolik dopisů znělo by zcela jinak, kdyby byly psány po spánku místo před spánkem! A to jsou právě dopisy poměrně ještě upřímné, třebaže jejich upřímnost jest upřímností vzrušených okamžiků, která s postupujícím uklidněním stává se lží.

Skoro šmahem patří k této kategorii dopisů listy žen, aspoň těch žen, které dosud nenapodobují ve všem, tedy i ve psaní dopisů, muže. Náladovost, rozmarnost, nelogičnost, citová překotnost žen, tak rozkošná, je-li nám dopřáno pozorovati ji — ze vzdálenosti, činí z jejich dopisů krásné dokumenty podivuhodné psychologie žen, ale běda tomu, kdo chce na tomto svéhlavém moři najíti cestu k pevnině, k historické pravdě čehokoliv. A třikrát běda těm, jichž se dotýká jejich „upřímnost" — galantní jsem — stejně bezmezná jako zbytečná! A třikrát běda často i pisatelkám, které nedovedly mlčet!

Neznáte historii Charlotty d'Astanové? Asi před třiceti lety žil nedaleko Paříže populární francouzský sochař Casimir d'Astan a měl mladou, hezkou, milou paní. Všichni umělci, ať jsou žebráky nebo knížaty, mají potíže s penězi a ženami. D'Astan nebyl výjimka. Charlotta byla rozmarná jako nejvrtkavější dubnové počasí, známý dívčí světobol neopustil jí ani po prvním dítěti, její nervy nebyly v pořádku, a že nebyla logická a že nemilovala nesnází života uměleckého, rozumí se téměř samo sebou. D'Astan ji miloval, zdá se příliš miloval, ale přesto, že žil se svým uzráva-

jícím uměním na venkově, trpěl mnoho stálými šarvátkami, stával se přecitlivělým, nedůvěřivým a samotářským. Nicméně v jasných dnech po domácích bouřkách dovedla býti Charlotta tak sladká a milující, tak pokorná, obětavá a dětinně krásná, že d'Astan zapomínal všech smutných dní a snil o harmonické lásce, která, těžce dobyta, k nim jednou vejde... Teď to však přijde. Charlotta psala ráda dopisy. A tyto dopisy to byly, které způsobily, že se stala pověstnou nejen v departementu seinském, nýbrž i po celé Francii, a že přišla předčasně o život. Neznajíc mezí ve své „upřímnosti", spotřebovala mnoho vonných dopisních papírů, na nichž svěřovala pařížským přítelkyním své nálady a zpovídala se jim s podrobnostmi více než zbytečnými. Mnoho mrzutostí tím způsobila; leckterá „upřímnost" na ní samé se vymstila. D'Astan pochodil při tom ovšem nejhůře. Nebolela ho sice lavina pomluv a tlachů, zato však málo vhod byl mu vliv, jejž pomocí korespondence měly na Charlottu přítelkyně a tetky. Tu jednoho dne, když pracoval ve hlíně svého oblíbeného boha Pana laškujícího s dryádou, jež měla míti podobu Charlottinu, která byla právě velmi hodná a zamilovaná, dostal se mu do rukou dopis, jejž Charlotta ve dnech mrzutých psala jedné z největších klepen pařížských a v němž líčila svůj život jako peklo a d'Astana jako člověka přes všechna ta leta, co jsou spolu, tak hrozně sobě cizího a lhostejného. D'Astanovi zatočila se hlava při tomto neočekávaném pohledu do temné hlubiny ženské korespondence a ve spravedlivém hněvu popadl kus nezpracované vlhké hlíny a udeřil jím Charlottu, ničetímto gestem její nejhezčí toaletu... Po tomto neprozřetelném, ale omluvitelném skutku vrátilo se k nim ovšem několik pošmůrných dní, snad méně však, než bychom čekali. Brzy sedali vedle sebe opět jako dva holoubci, jako dvě hrdličky: Charlotta byla opět nejsladší ženou pod sluncem a proklínala kajícně všechny přítelkyně a dopisy. Bohužel jednak pozdě trochu, jednak — špatně se znala. Bylať se svěřila již přítelkyni s „pohanou", která ji stihla, a historka kolovala již známými salóny. Konečně zneužil jí nějaký pisálek proti d'Astanovi ve sprostém bulvárním

plátku, připomenuv mu orientální přísloví, které praví, že udeřiti ženu pouhým květem jest již zločin, a škopek špíny, páchnoucí v jeho nitru pod bezvadným zevnějškem, vylil přitom na hlavu umělcovu. Poněvadž slušní lidé opovrhují plátky, v nichž tropí se podobná alotria, nevěnoval d'Astan valné pozornosti věci a upozornil toliko Charlottu na následky její „bývalé upřímnosti". Ale Charlotta, rozhořčena na celý svět kvůli sprostotě žurnalistově — napsala opět dopis. Redaktorovi bulvární Krysy. Že ona nechce se zastávati svého manžela, ale že také nezatvrdila dosud docela svého srdce vůči němu, ač jí ubližoval. Proto hledí na věc objektivně a musí uznati, že útok d'Astana byl skutečně podlý. Rozmysliti si smysl těchto slov v tomto případu znamená užasnouti nad nitrem ženy. D'Astan našel koncept dopisu a v týž den zastřelil svou ženu. Byl odsouzen velmi mírně, neboť bylo jasno, že ve chvíli zločinu byla jeho příčetnost nutně porušena. Francouzské, ba i zahraniční časopisy z té doby líčí tento pozoruhodný a výstražný případ velmi podrobně. (Viz např. Le Temps ze 16. prosince 1879.) — — —

Mužské dopisy nejsou takto nebezpečné, jsou méně „upřímné" a méně neuvážené. Zato panuje v nich póza, promyšlená intrika, a chtějí-li přepadnouti, jsou navýsost zákeřné.

Ani ty dopisy, které hrají nějakou úlohu v literatuře nebo v literární historii, nezasluhují povšechně té důvěry, které se obyčejně těší. Jejich význam se přeceňuje. Když jsem na tomto místě psal o básnících a literární historii, dotkl jsem se již toho. O umělci možno říci to, co církev katolická říká o svém papeži: jest neomylný, když mluví ex cathedra. Básník jako básník, to jest ve šťastných svých chvílích tvůrčích, je neomylný; v jeho dopisech však jsou toliko jeho *lidské* ctnosti, popřípadě i nectnosti. Bylo by lépe, kdyby žádných *po něm* nezbylo, aniž těch *o něm*. Jeho dílo zůstalo by čisto, neposkvrněno pomluvami, dohady, špatnými komentáři.

Dopisy dnešních literátů jsou ovšem psány většinou již sub specie aeternitatis. To jest jisté zmoudření po zlých

zkušenostech, ale nikoli úbytek tlachavosti. A nemá to valného smyslu, poněvadž dopisy o literátech nepřestanou býti psány sub specie minuty, jak říká Mahen.

Kdo poznal v dopisu jednoho z nejstrašlivějších nepřátel pokoje na zemi, obrátí každé slovo desetkrát v příslušném orgánu, než je položí na dopisní papír. Kamarád G. tvrdil onehdy, že redaktor X je hrubián, poněvadž přijetí příspěvku do své revue oznamuje autoru na pouhém korespondenčním lístku a pouze slovy: Otisknu v tom a tom čísle. Já myslím, že redaktor X má v této věci svatou pravdu. Pokud ho znám, neděkuje také ani za příznivé kritiky, neposílá urážlivých dopisů za kritiky nepříznivé a vůbec nemá zlozvyků obecné tlachavosti a psavosti: má ovšem zase jiné zlozvyky.

Ale nestačí toliko nepsati zbytečných dopisů, je třeba i páliti dopisy. Krátce: brániti zlu.

Včera sedělo se mi u vody báječně dobře. Bylo k poledni. Našel jsem si v trávě měkké místečko pod olší. Svitava poněkud rozvodněná ještě a kalná šuměla kolébavou píseň o věčném putování. Kolem dokola žhnul polední vzduch, vlhký ještě jako skleníková atmosféra. Hmyz bzučel a šustil křídly ve chvějícím se, těžkém tichu; bahenní rostliny u břehu byly plny malátného života brouků a plžů. Ale já ve stínu seděl, snil a držel udici. Hodil jsem na těžko, aby mi nebylo příliš se pohybovati. Na parmu.

V žaludku měl jsem telecí guláš s jednou žemlí a čtvrtečkou vína. Mezi zuby dýmku. Podřimoval jsem. Chvílemi nějaká myšlenka přišla mi k vědomí jako bublina na hladinu tišiny. Zbytečky úvah málo letních a prázdninových. Neboť nám „nezaměstnaným", ale běda tolik zúčastněným stále se blíží v patách jakýsi duch, svatý nesvatý, dobrý nedobrý, a mumlá z kroniky doby; jsme koni věčně cítící ve slabinách ostruhy. Kdežto lidé zaměstnaní vezmou si dovolenou a s ní právo měsíc dva měsíce nemysliti, předpokládáme-li, že myslí v době své zaměstnanosti.

Nevím již, co to vše bylo. Mučilo to jako neklidný polospánek. Ejhle centralism! napadlo mi například v jedné chvíli. A vzápětí cítil jsem páchnouti dvě stoky: Den, stoku centralismu římského, Proletáře, stoku centralismu „socialistického". Anebo: Měl jsem určitý pocit, že velicí katolíci jsou zajímavější než volnomyšlenkáři. Viděl jsem slzeti Petra Diacona s jemnou závistí nad kněžskými orgiemi. Recitoval jsem si verš z Františkových Kvítků. Slyšel jsem bouřiti Ignáta. Vzpomněl jsem Terézy de Gesu, Mechtildy z Magdeburku. Některé moderní katolické duchy jsem si liboval. A nekřesťanství ctil jsem v katolicismu. Nebylo to příliš logické všecko. Náhle však ocitl jsem se v oslepující tmě. Jako by slunce zčernalo, ale nic neztratilo ze svého žáru.

Byla dusná noc. Civěl jsem do tmy. Tu naproti nad strání, mezi střapatými vrcholky smrků a jedlí počal vy-

cházeti veliký, krvavý měsíc. Rozeznával jsem opět okolí. Náhle však všechno zestříbřelo. Úplněk stál nad lesy a bílé světlo linulo se údolím. Otvírám široce oči, hledím k nádherným nebesům, když tě pojednou zoufalý výkřik mne zarazil. Vidím: černá a hustá řeka líně valí se u mých nohou, cítím příšerný zápach bahna a uprostřed proudu, právě přede mnou, maličký člověk jakýsi topí se, vystrkuje údy zčernalé od bláta, brání se a tluče kol sebe, ale stále více obaluje se bahnem a splývá konečně s černým proudem a mizí pod hladinou. Sotva jsem zahlédl jeho tvář. Ale zdá se mi, že jsem již někdy spatřil ten dravčí obličej. Rozpomínám se. Nebylo to snad z galerie zemského sněmu moravského? Byl by to snad...

Neměl jsem času domysliti. Tak to bývá již ve snu. Nikoli stříbrná noc, zlaté, tiché jitro jest kolem mne. Slyším ptáky šveholit, vidím motýle poletovat a květy kolébat se v lehkém vánku. Uprostřed bíle kvetoucích keřů, jichž jména neznám, stojí zlatá brána. A vedle ní pod kvetoucí střemchou malý domeček jako kaplička. Nad bránou ve zlatě stojí psáno: Porta coeli. A před domečkem na mechovém sedátku sedí stařeček, pokuřuje spokojeně z dýmčičky, má dlouhý bílý vous, holou lebku a stříbrnou svatozář kolem hlavy.

Ležím ve kvítí, mám pocit, že mne nikdo nevidí, a stařeček tuze se mi líbí. Tu vidím, že něco pozoruje. Zamračil se trochu jako člověk vyrušený. A ze strany již vystupují dvě černé postavy. Jedna, toť čert, obyčejný čert nejnižšího řádu. Druhá nepodobá se ničemu známému. Má to hlavu, ruce, nohy a všechna ostatní příslušenství mužského těla, jež se nalézají mezi tím, ale je to černé, mazlavé a páchne to, až stařeček vytahuje červený kapesník a zacpává si nos. Strkám svůj nos do mateřidoušky, které je tu plno, a zvědavě si prohlížím čertova společníka. A náhle si vzpomínám: je to můj utopenec. A ten utopenec, to byl přece...

„Rucelíbám, milostpane," zaječel vtom čert, „já su čert z Moravy a tuhle jim vedu člověka, kterej se utopil v bahně. Chtěli jsme si ho, vijou, ponechat pro sebe, když tak smrdí, ale říká, že je doktor boží."

Stařeček tváří se mrzutě, tuze spatra hledí na příchozí, šikmým pohledem prohlíží si živou hromádku bláta. Ta, sotva čert domluvil, uklonila se hluboce a mrštně, až bláto se poněkud rozstříklo: několik hustých kapek potřísnilo bílou, stříbrně lemovanou řízu stařečkovu, a také čert byl trochu pokropen, takže v bezděčné nelibosti poodskočil. Ale světlé kolečko zasvitlo přitom na temeni utopencovy hlavy. Bystrý stařeček to zpozoroval: chtěl se již rozkřiknouti zhurta, když viděl, že se musí převléknouti, ale též zmírnil hlas, ač s nevalnou chutí a s vnitřním přemáháním.

„Kdo tedy jsi, duše černá?“ tázal se nikoli bez ironie. A prohlížeje si důkladněji pitvornou postavičku, dostával posměšné škubání do své široké, dobrácké, poněkud zarudlé tváře.

Hromádka bláta, kterou čert aspoň o dvě hlavy převyšoval, učinila nějaké pohyby, z nichž bylo patrno, že se chce hrdě vztýčiti. Bahno, jako by se rozpouštělo v ranním slunci, kapalo jí s končetin, černá, mastně lesklá louže tvořila se pod ní ve smaragdové trávě. Několik bílých kopretinových květů smutně vztyčovalo své terče nad touto malou odpornou povodní. Čert se hihnil, stařečkovi dělalo se špatně. Ale živé bahno již promluvilo. Znělo to jako kandidátní řeč.

„Svatý Petře, Šrámek jsem z Moravy, duchovní pastýř, doktor boží, bývalý poslanec na sněmu markrabství moravského, jemuž toliko smrt nenadálá zabránila, aby se jím stal opět, ochránce svaté víry katolické, ohrožené volnomyšlenkáři, odpadlíky a Macharem, vojevůdce křesťanského socialismu, zakladatel Orla a Dne, duše...“

„Pomalu, synu, pomalu,“ přerušil ho stařeček, nakysle se usmívaje. „Z toho všeho porozuměl jsem jen tomu, že jsi kněz, a to ještě řeklo mi spíše to tvé bílé kolečko na temeni. Nebeský Otec rozkázal, abychom předvedli k němu každého s tím kolečkem, pokud hned v pekle nezůstal, a než ho vpustíme do rajských zahrad. Jejich svědomí třeba prý zvláště dobře zpytovat... Připrav se tedy k audienci. Takhle tam ovšem nemůžeš, andělé by omdleli, rajské květiny by se zavřely a nebeský Otec nemohl by na tě pohlédnout.

Umyješ se tamhle v té žumpě za mým domem, čert ti pomůže. Máme tu sice jezero, ale do toho nemohu tě pustit, otrávil bys mi tam zlaté rybičky. Běž!...“

Ležím v mateřídoušce a myslil jsem si: Přece jen měl jsi pravdu. Poznals ho. Ale scenérie již rozplývá se mi před zrakem. Jen čertův hlas ještě jsem zaslechl:

„Milostpane, nemají tam nějakej rejžovej kartáč, vono to z něj nejde dolů!“

Ale teď: jaká to líbezná hudba! Jaká zář a vůně! Kdeže to jsem? Poloosleplý jen nesnadno odvažuji se pozorovati. Jde to velmi zvolna... Napravo lilie, nalevo lilie. Celá pole vysokých, bělozářných lilií. Sedím u cesty ze zlatého písku, na alabastrovém kameni sedím. Je zežloutlý stářím. Ta vůně pochází snad z lilií. Ta hudba... nikoli, ta nepřichází odnikud, toť, zdá se mi, píseň zářivého vzduchu. A zář je všude a proniká vše a všechno zdá se průsvitné. I ten alabastr, na němž sedím. Ale zář má jakýsi střed. Tuším jej toliko zpočátku. Oči těžko si zvykají. Konečně však rozeznávám i střed. Ohromný alabastrový trůn na konci cesty. Není ani tak daleko ode mne. Je také zežloutlý stářím. Je také průsvitný. Široké schodiště vede vzhůru. Nesmírný šeřík, vyplňující napolo pozadí, rozkládá se za trůnem. Lilové jeho hrozny sklánějí se nad křeslo. Veškerá architektura je velmi prostá. Zlatý brokát kryje stolici. Těžký brokát, na němž se asi dobře sedí, do něhož se měkce zapadá...

A teď i střed středu již vidím. Oko si docela zvyklo. Střed středu, krásného starce, věčnou moudrost. Nebeský Otec v bílé říze rukou podpírá si mohutnou bílou hlavu, jako by snil libý sen při písni světlého vzduchu.

Mám pocit nesmírného klidu a nesmírné harmonie. Nevidím se. Nerozeznávám se od lilií kolem. Snad jsem jednou z nich a skláním tiše bělostný květ svůj směrem ke středu. Slyším tichý šepot, melodický a prochvívající liliová pole. Jsem v pochybnosti, jsou-li to skutečně lilie. Mohli by to býti také andělé, kůry andělské.

Tu tichý zvonivý šum kročejů obrací k sobě mou pozornost. Zní to jako jemný soprán v tichém chorálu. Cherubín

s vysoko vztýčenými křídly, jež podobají se třpytné mlze, a s širokým mečem, v němž odráží se zář dne a lesk středu, přichází cestou k trůnu. Na zlatém řetízku vede třesoucí se postavičku: je nahatá s napuchlým bříškem, má dravčí obličej a láme se v kolenou. Je plna temných skvrn, na nichž je viděti, že marně byly drhnuty.

Lilie šumí. Aha, myslím si, už ho vede!

U prvního schodu před trůnem zastavují se. Cherubín zpívá:

„Otče, račiž rozhodnouti o této duši. A promiň, že lépe umýti nešla.“

„Pochválen buď Pán Ježíš Kristus,“ koktá postavička a její hlas skřehotá nelibě uprostřed rajské hudby.

Nebeský Otec usmívá se dobrotivě: „Proč mi ji sem tedy vedeš?“

Cherubín: „Je to Šrámek, tvůj doktor z Moravy, ochránce svaté víry, bojovník Kristův.“

Nebeský otec usmívá se ještě dobrotivěji: „A kde se tak umazal?“

Cherubín: „V blátě a bahně se utopil, otče.“

Nebeský otec: „A kde se vzalo to bahno?“

Cherubín pohlíží tázavě na špinavou duši, která drkotá zuby. „Mluv!“ praví.

Postavička klesá na černá kolena a jektavým hlasem zpočátku bázlivě, pak sebevědoměji skřehotá a vyhlíží to jako raport před biskupskou milostí:

„Milosrdný Bože, ty, vševědoucí, víš, co nepřátel má svatá víra naše, dědictví po otcích, a že to nejsou jen pohané, jimž odepřeno bylo pravé poznání. S hroznějšími nepřáteli je nám zápasiti na zemi: s kacíři, s odpadlíky, s volnomyšlenkáři, s Macharem, s Masarykem, s otravným tiskem socialistickým a židovským, jenž ďábelská osidla strojí po všech končinách pro lid tvůj a bere mu víru...“

Nebeský Otec usmívá se ironicky: „Dobrá, dobrá. Zapomínáš, že my tu soudíme lidi dle skutků jejich, nikoli dle vyznání. Jak tomu je s tím bahnem?“

Černá duše: „Dobrotivý Bože, po celé Moravě zorganizovali jsme tedy obranu svaté církve tvé proti nástrahám

ďábla a jeho svobodomyslných spojenců. Já byl všude, vojáky jsem najímal pro svatou válku a hojně se hlásili pod můj prapor, poněvadž jsem dobře platil. Hospodářsky jsme pracovali, vlastenecky jsme mluvili, žurnály jsme zakládali a ‚orly' jsme na svět přivedli proti nevěreckému Sokolu. Agitovali jsme a kandidovali. Jako poslanec, ač slabý tělem, duchem tvým silný jsem byl a zle potíral jsem nevěru a kacířstvo s pomocí mocných a jejich policie. Při posledních volbách podařilo se sice spojeným nepřátelům tvým připraviti mne o mandát, ale..."

Nebeský Otec chmuří jasnou tvář a praví přísně: „Ale s tím blátem jak tomu bylo?"

Černá duše, nepostřehujíc ve svém zápalu božího hněvu: „Svatý Bože, založili jsme tedy Den, krejcarový deník. V každé dědince připravili jsme si takto volební zbroj a všude veškeré bahno, jež jsme měli po ruce, soustředili jsme v jednu stoku připravenou stále pro nepřátele naše a protivníky svaté víry. A tyto stoky slévaly se pomalu v jediný hrozný proud špíny a bláta, o němž jsme doufali, že nepřemohou ho brány pekelné a že pohltí nakonec všechny nevěrce a kacíře a židovské zaprodance a Machary a Masaryky. Můj poslanecký mandát byl již zajištěn, když tě nešťastnou náhodou spadl jsem do bahna na nejhlubším jeho místě..."

Ošklivý puch vyvěral teď z úst postavičky. Když mluvil jako by i její nitro bylo plno bahna, jež pokrývalo předtím její tělo. Nebeský Otec seděl zamračen a lilie jako zvadlé skláněly hluboko své květy.

„Ve vlastním blátě jsi se tedy utopil! Odejdi, ani já tebe již neočistím," děl smutně nebeský Otec.

A cherubín vztýčil široký meč svůj, ukázal jím k východu, na opačnou stranu od božího trůnu.

Černá duše zaječela ještě v úzkostech: „Měli jsme požehnání biskupské milosti!"

Ale nebeský Otec pokrčil toliko mírně rameny a soucitně hleděl na špinavou hromádku masa, kterou cherubín držel na zlatém řetízku a s ošklivostí táhl od stupňů božího trůnu.

V liliích šepotalo to smutně. A pak se náhle setmělo...

Prudké škubnutí mne probudilo. To parma zabrala silně. Ale když jsem si to uvědomil, bylo již pozdě. Nedostal jsem ji. A zdrcen osudem pátera Šrámka šel jsem smutně k obědu.

Letní pohádka

Toho večera vyšli s velikým čeřenem na vodní pych. Bylo po několika deštích, minulý právě den byl však parný a dusný. Rozvodněná Říčka hučela, pleskala a vřela, večer byl horký a plný par. Hvězdy stály vysoko, měsíc vycházel pozdě a mračna přecházela po bledém nebi.

Klopýtali těsným údolím po klikaté neschůdné stezce, plné kořenů a balvanů. Temné lesnaté kopce ani nešuměly, jen urputnou Říčku bylo slyšeti v dusném tichu a bělošedé skály, jež tu a tam vynořovaly se náhle jako ohromné jizvy z lesů, vyhlížely hrozivě.

Starý Daněk nesl složený čeřen na rameně a pevně a jistě bral se dobře známou cestou. Mnohokráte prolomená „bouřka“ na jeho hlavě a dlouhý městský kabát, ve dne ovšem náležitě ošumělý, dodávaly oduřelé siluetě jeho postavy jakýsi tragikomický ráz. Mručel časem něco, čemu nebylo rozumět. Lehký pach alkoholu vlekl se za ním. Myslivcův Jiřík snažil se udržeti s ním krok. Nesl na rameni starou otcovu pušku, s kterou chodíval na veverky, a v ruce sak na ryby a v něm dvě lahve silné kořalky, kterou Daněk sám nakládal z kořenů, oddenků a bylin, jednu menší pro sebe, druhou, velikou, pro starého, a dvakráte dva krajíce bílého chleba na sebe položené a slaninou vyplněné. Bylo mu trochu úzko z nočního dobrodružství, na něž se již dávno těšil. Na kraji Panské louky bylo tak jasno a veselo, když se před týdnem ráno domlouval s pytlákem, který mu důvěřoval, poněvadž Jiří z lásky k divokému řemeslu Daňkovu podporoval starého, kde mohl, a včas obeznamoval ho se všemi spády hajných a četníků. Ale teď v pustině lesní a skalní místo slunce a ranního ruchu toliko noční ticho, a lesy, skály, mračna a hukot vody zdály se strojiti steré úklady, a každý krok zdál se krokem do propasti nebo léčky. Špatné svědomí mladíkovo zesilovala urputnost noční přírody, které se obyčejně nebával. Uprchlť oknem tajně z hájovny, když doma již všichni ulehli a otec odešel kamsi

na opačnou stranu na čekanou s mladým hrabětem. Kdyby tak věděl, co tropí synek s jeho prohnaným soupeřem!

Sovy houkaly a poplašená zvířata šustila co chvíli v houštinách. Někdy pták pípl ze sna. Ale pomalu i Jiří zvykal. Za hodinu zastavili se u placatého balvanu v ostružinovém houští. Snědli polovinu zásoby, přihnuli si z lahví; svou velikou vzal Daněk nyní již k sobě. A přihýbajíce si teď častěji, rozehřívali se: údolí měnilo se jim ve svobodné loviště, stávali se jeho pány, bezpečnost zdála se jim absolutní, kleli a vtipkovali. Pak náhle svezli se k vodě.

Počal rybolov. Napjali čeřen a starý pytlák, bosý, s vyhrnutými kalhotami nad kolena a s botami za pasem, stoupal do vody zátočin, noře čeřen hluboko vedle proudu. Jiří vybíral hladké pstruhy a dával je do vaku, stále, pokud to šlo, ve vodě udržovaného. Klopýtali a kleli, sklouzali, potili se, byli již celí mokří a zablácení. A pili. Kolem však bylo ticho stále stejné, tma stejně těžká, jen Říčka šuměla a ječela a voda, když čeřen zdvihali, šplouchala a cvrlikala. V jednu chvíli zdálo se Jiřímu, že Daněk se zapotácel, věděl však, že mnoho snese, aniž bývá opilý; usíná toliko, když má dosti.

Měli již sak hezky plný, když starý dal povel k odpočinku. Vytáhli zbytek zásob. Jiří jedl a civěl před sebe do tmy. Nebyl dosud unaven, ale v trávě leželo se tak dobře. Protahoval údy. Pod olší na zemi pozdní světluška žhnula jako slídivé očičko, ohnivé a zelené. Opojivá vůně vody, země a bylin zaplavovala smysly. Dvacetileté srdce bušilo opojením a radostí z tajemného, jež měnilo se teď v přirozený živel tulácké bytosti. Vrůstal do lesní pustiny jako živočich, který sem patřil. Pomyslil si, jak pěkné by bylo, kdyby se mohl spustiti do ženoucí se vody a jako vydra tu loviti, zatínati zuby do studeného, slizkého masa hbitých pstruhů. Kdyby teď myš vyhoupla se mu na prsa, pohladil by ji. A měl chuť objati nejbližší strom a pevně se k němu přitisknouti.

„Teď kdyby mi tak přišlo do rukou nějaké děvčisko, hurá, to by byl tanec!“ řekl nahlas a čekal na drsný vtip starého Daňka. Ale místo toho zaslechl náhle první slabé

zachroptění. Pytlák spal s posledním soustem a s lahví v ruce.

Jiří vyboulil oči. První jeho myšlenkou bylo, že je nyní nějak zatraceně sám uprostřed lesní noci. Ale zvětřilá krev nepřipustila strachů, napil se rázně a postavil se na nohy. Uvažoval, na kterém místě teď asi leželi. Z dědiny do mlýna jsou dvě hodiny; u mlýna mají se dáti nazpět po druhé straně Říčky. Nejméně půldruhé hodiny cesty již urazili, nebude tedy mlýn daleko. Mohl by se tam podívat, než starý Daněk se prospí. Však si mlynář také rád zapytlačí. A budou snad ještě vzhůru.

Škrabal se od vody nahoru ke stezce. Kameny svaloval nohama, o kořeny se opíral. Na stezce zapálil si lulku a vykročil vesele. Byla tu měkká již, travou zarostlá a mechem. Šel bystře a tiše. Říčka vydávala steré hlasy. V jejím šumu slyšel hned vádu lidského křiku, hned mumlavou modlitbu. Sova přeletěla mu přes cestu jemně a neslyšně skoro. Nějaký brouk narazil v letu o jeho prsa. Ale jemu se zdálo, že noc zpívá zbojnický pochod k ránu.

Mlýn byl skutečně nablízku. Brzy zaslechl jeho klepot a jedno ozářené okno zasvitlo mu žlutě vstříc. Tu ještě větší smělost stoupla mu do žil. Rozvažoval, má-li vůbec vejíti. Vždyť za chvíli aby šel zpět probudit Daňka. Prošel mimo obezřetně, aby psů nepobouřil. Minul splav, lávku a zvolna kráčel na loučku u Říčky.

Tu v trávě nedaleko něho, na mírném lučním svahu u vody cosi se zabělalo.

„Děvčisko!“ pomyslil si Jiří. Bylo mu náhle ukrutné horko a zasmálo se to v něm velikým vnitřním smíchem. — Snad děvečka z mlýna!

Naproti na druhém břehu vysoko nad strání mezi ježatými vrcholky smrčků svítala rychle předzvěst měsíce.

Neslyšně blížil se Jiří k bílému zjevu. Opravdu, bylo to děvče. Ležela v trávě tváří k nebesům, nahé nohy pohrávaly si ve vodě. Měla na sobě jen bílou košilku a světlou květovanou sukni. Jiří se rozechvěl od paty až k hlavě; plížil se jako kočka.

Vtom objevil se mezi smrky nahoře první kus stříbrného měsíčního kotouče. Jasné paprsky ozářily dívku, která tu

ležela s rozpjatýma rukama, jako by měsíci náruč vstříc rozpínala. Jiří strnul a zbledl.

„Jarmila!“ zahučelo to v jeho nitru.

Byla to podivná mlynářova dcera sama. Vypravovali o ní dříve roztodivné věci. Jedni, že je s čertem ve spojení; druzí, že je čarodějnice; jiní, že za nocí úplňkových proměňuje se v laň a pobíhá po lesích. Později zvykli si lidé na její podivínství a říkali jen, že nemá rozum docela v pořádku. Noční chodce prý polekala. To bylo vlastně vše, co o ní věděli. Rodiče si ji chválili, byla pilná a mírná; toliko na noc zamýkala se do své komory a nesměli jí vyrušovat. Nepokoušeli se nakonec o to, smířili se s tím, že nejvíce milovala samotu. Milovala-li ještě něco nebo někoho mimo to, nikdo nevěděl. Ani rodiče nebyli si jisti její láskou a upřímně řečeno jejich vlastní cit pro ni byla spíše jakási zaleknutá úcta než láska. Její matka poplakala si někdy tiše nad dcerou a — nad sebou samou snad ještě více: tížilo ji tajemství, jediné tajemství a dobrodružství jejího pracovitého života na samotě, a neměla odvahy svěřiti se s ním tomu jedinému, jenž měl na to právo, svému muži. Ale i to stalo se zřídka, neměli ve mlýně času pro sentimentalitu, kromě Jarmily, která se jí ostatně oddávala, jak se zdálo, také jen v noci, když ostatní spali unaveni těžkým denním shonem.

Chlapci v okolí marně se pokoušeli o Jarmilu. Byla krásná se svou bílou pletí, jíž slunko nic nemohlo, a s černým, modravě lesklým vlasem jako měsíčná noc, ale byla také tak chladná. A zlá byla na ty, kteří se odvážili drzejšího pohybu, a měla pak sílu tygřice. Toliko Jiří mohl tušiti nějaký oheň za jejím chladem. Toliko on věděl, jak se pomátl, když dvakrát třikrát změřila si ho při náhodném setkání očima, v nichž plál černý oheň. Do smrti na to nezapomene; jeho mládí poděsilo se touto osmnáctiletou dívčicí jako ďáblem. Vyhýbal se jí od té doby, ač byl by kus života za to dal, kdyby byl mohl ji pozorovati odněkud z úkrytu a vpíti se očima do její krásy.

A teď tedy leží tu před ním. Nevešel proto do mlýna, aby se s ní nesetkal, a ona teď leží před ním. Co má činiti?

Ustupovati právě tak tiše, jak se byl přiblížil poháněn touhou po kořisti? Dovede toho teď, kdy je zmrazen a zmaten? Anebo má se dáti na útěk, zběsilý útěk cestou necestou, dolů, za starým Daňkem?

Noc zmodrala jasně stříbrným úplňkem. V černé, kovově se lesknoucí kaluži, kterou tvořily její rozpuštěné vlasy, ležela Jarmilina bílá hlava se zavřenýma očima jako tvář utopencova, mezi bílýma roztaženýma rukama vzdouvala se košile a bílé nohy, jež se svezly do vody a byly až nad kolena obnaženy, pohrávaly si mírně s vodou, jako to činí silné vousy ryb, které lákají takto k sobě živou potravu. Jiří hleděl strnule na červené a modré květy její sukně, poněkud shrnuté; bál se pohlédnouti ještě jednou do její tajemné tváře, aby neotevřela oči. Již cítil, že se nehne, že se nemůže z místa hnouti, děj se co děj. Ale když byl docela přesvědčen, že zůstane, že musí tu zůstati a popřípadě v zápas pustiti se se svým osudem, jeho první hrůza ho opouštěla pomalu: jsem také silný muž, řekl si, a ona je přece jen děvčice. A za chvíli již zase se usmíval, ještě trochu rozpačitě, již trochu směle, a jak tak pozoroval krásné její nohy, bílá ramena, sukni naplněnou líbeznými tvary a košilku vzdouvající se svůdným životem, krev se v něm rozehřívala znova, omamovala ho noc a blízkost kořisti a náhle všechno bylo již zapomenuto a již jen mladý muž stál tu před mladou, kýženou ženou.

„Jarmilo!“ vydechl pojednou zmužile.

Otevřela oči na kotouč měsíce:

„Voláš mne již?“ tázala se jako ve snách a protáhla tělo, každý úd jako hada.

„Já tě volám, já, Jiří z hájovny!“ řekl nahlas a přívětivě jako zdvořilý mimojdoucí.

Vyskočila, obrátila se proti němu a hněvivě; vlasy se jí rozlétly v rychlém obratu a oči zasršely jako žhavé uhlíky, do nichž bylo udeřeno. Ale jejich oheň byl černý. Pak ho poznala. Zachvěla se trochu a sklesla v sebe.

„Co tu děláš?“ tázala se přísně a rozpačitě zároveň.

„Šel jsem mimo, uviděl jsem tu něco bílého, tak jsem se šel podívat, co to je.“

„Šel jsi za úplňkem?“ děla měkce a zkroceně.

Jaká to podivná otázka, pomyslil si Jiří, ale řekl: „Je taková krásná noc!“

„Ano, je krásná noc, *naše* noc, tedy pojď!“ — Samozřejmým pohybem vzala ho kolem krku a vedla ho po lávce, kolem zahrady, kde vonělo zrající ovoce, loukami za mlýnem vzhůru k lesu. Její bílá, chladná, a přece jako samet laskavá tvář tiskla se k jeho snědé a rozpálené hlavě, za ruku ho vzala jako věrná milenka a hlasem skoro mateřsky něžným pravila:

„Šel jsi za úplňkem, viď, hošíčku, a našels jeho nevěstu. Pojď, pojď!“

Nahoře na mechu, mezi lesem a poli hluboko zde vzhůru do stráně zabíhajícími, odkudž mlýnské stavení a údolíčko zdálo se ukryto hluboko v ztemnělé propasti, zastavila ho. Pušku smetla mu s ramene jediným pohybem a uchopivši jeho hlavu nahýma rukama přitiskla ji na mladá, pevná ňadra a sklonila k ní své rty pro polibek ukrutný a nekonečný. A stahujíc ho k zemi sesouvala se s ním, současně k němu se tisknouc. Jiří poddával se jako dítě sladkému snu, necítě bolesti na rozhryznutých retech. Jen jedno cítil při rozkošné mdlobě podivně jistě a ostře: chlad toho mladého dívčího těla. Ty bílé ruce, jež ho svíraly, ta krvavá ústa, jež sála na jeho rtech, až krev z nich prýštěla, ty boky plné a pružné, jež se k němu tiskly, vše, vše na této dívce bylo hebké jako samet, ale i studené jako ranní rosa. Sladké opojení zmocnilo se každého svalu a nervu jeho bytosti, ale současně s ním probíhala jeho tělem studená vlna, neuhasitelná ani veškerým žárem, jejž schopno bylo jeho ohnivé mládí.

A přece byla horká krev v této ženě.

Napolo šaty z něho strhávajíc šepotala vášnivě: „Dej mi své lidské tělo, miláčku! Šel jsi za úplňkem a našel jsi jeho nevěstu. Jsem divoženka, lidský miláčku! Jsem nevěsta úplňku a milenka pána lesů... Och, jak je sladké a teplé tvé lidské tělo!“

A ležíc v jeho objetí, zahřívala se pomalu. Cítil to a jeho rozkoš neměla již mezí. A čím více rostla teplota jejího

těla, tím víc vzrůstala její vášeň. Již cítil žhavost jejího objetí, překonávající jeho vlastní žár. Ztrácel smysly pro všechny věci, cítil rozkoš mimo vše... když náhle bolestné vzlyky její probudily ho opět k životu méně absolutnímu. Štkala jako dítě a úpěla, vzlykala, naříkala:

„Běda... běda... miláčku! Úplněk káže a lesů pán volá! ... Proč jsi mi dal pocítiti sladkost a teplo lidského těla!... Běda běda, byla jsem šťastna, poněvadž jsem ho neokusila. Jsem navěky zatracena teď, když ho znám..."

„Co to mluvíš, Jarmilo?" tázal se Jiří spíše shovívavě než udiveně, líbaje její černé vlasy. Zdálo se mu, že žvatlá jako blouznivé dítě. „Což nechceš býti mou?" dodal upřímně, shledávaje to v této chvíli lahodného pocitu usínající rozkoše zcela samozřejmým.

„Nejsem tvá, nebudu tvá!" odpověděla smutně a on cítil, kterak chladne opět její tělo v jeho objetí. Zamrazilo ho.

„Cožpak nejsi žena, cožpak nejsi Jarmila ze mlýna?" děl s podivem, který v něm opět rostl, jako rostl chlad bílé ženy.

„Jsem Jarmila," šeptala s hořkým úsměvem, „jsem nevěsta úplňku." A líbala znovu jeho obličej, jeho obnažená prsa a každé místečko jeho těla, které zůstávalo neoblečeno. Ale náhle vzkřikla:

„Dosti!" A vyskočila.

„Jdi!" řekla skoro velitelsky.

„Jen s tebou půjdu!"

„Jdi!" opakovala, a mírněji: „Jdi k lidem!"

„A ke komu ty půjdeš?"

„Ke svému pánu," odpověděla, váhavě hledíc k zenm

„Kdo je tvým pánem?" tázal se Jiří a v té chvíli přišlo mu na mysl, že lidé vypravují si o jejím pomateném rozumu.

„Pán lesů je mým pánem a úplněk mým ženichem." Neodvracela očí od země.

„Zůstaň u mne!"

„To by byla má smrt."

„Tedy půjdu s tebou, kamkoliv půjdeš!"

„To bude také má smrt, a snad i tvá. Pána lesů nezdoláš. Jdi!"

„Nepůjdu!"

Zaváhala. Pak utkvěla úpěnlivě na jeho tváři svýma vystydlýma černýma očima, dívala se do ní dlouho a lačně, jako by z ní načerpati chtěla posilu, zněžněla znovu a zardívala se.

„Budiž tedy!“ řekla konečně oddaně a rozhodně. Vzala jej za ruku a celou délkou svého těla přitulila se k němu pevně, šeptajíc: „Pojď tedy, jediný můj lidský miláčku. Bude to má smrt, ale čím by mi byl život teď bez tebe? A bude-li to také tvá smrt, hle, umřeš se mnou! Pojď, pojď! Tančíme dnes na Královské pasece úplňkový tanec sedmi závojů.“

A táhla ho vzhůru lesními alejemi, pobízejíc ho stále jen s neodvratností somnambuly: „Pojď, je čas již, pojď, pojď!“

Na Královské pasece, kterou Jiří dobře znal, stál uprostřed krásný rozložitý Panský kaštan, hebký a červeně kvetoucí. Pod ním byly velké jesle pro zvěř, zčernalé a napolo rozbité. Bylo to útulné čtverhranné místo na rovině uprostřed bukového lesa. Šli dosti dlouho, alejemi někdy zcela temnými, on poháněný zvědavostí a touhou rozluštiti tajemství krásné Jarmily, ona slepě a osudně jako noční motýl ke světlu. Mračna přecházela přes úplněk a dusno bylo veliké. Když přišli na paseku, bylo však jasno jako ve dne. S úžasem zpozoroval Jiří, že jeho průvodkyně proměnila se cestou: byla celá nahá, jen bílé průsvitné závoje vlály kol jejího těla a černé vlasy měla propleteny kopretinami. Sotva došli, vtiskla Jarmila prudký polibek na jeho ústa, a poskakujíc rytmicky, prchala ke středu paseky, kamž blížily se již tanečním krokem i jiné ženy z různých stran, každá stejně nahá a závoji obletovaná; jen závoje byly různých barev, vedle Jarmiliných bílých byly tu ještě zelené jako šťavel, pomněnkově modré, šalvějově fialové, hnědé jako křídla některých motylic, červené jako zralé jeřabiny a žluté jako květ diviznový. Celkem sedmero napočítal jich udivený Jiří, jehož všechen rozum náhle se převracel: pociťoval hrůzu z čar a skutečná úzkost o Jarmilu ho jímala.

Tu ostré, ale melodické zvuky zazněly kdesi nahoře v korunách několika vysokých buků, jež stály nedaleko mýtiny; zpívalo to jako píšťala starých pastevců. Ženy se za-

stavily a hleděly k bukům: zapraskaly větve, jako by někdo se stromu sestupoval, a za okamžik skokem octnul se v pasece hnědý faun, silné, chlupaté chlapisko s kozlíma nohama a rohama. Skřekem, v němž byla radost i bolest, přivítaly ho ženy, a utvořivše kolo, vedly ho k jeslím, jež vystlány byly vysoko mechem a listím a jichž jedna příční strana byla odlomena. Tu uvelebil se kozonoh a ihned se uchopil své píšťaly.

Nikoli, takové písně neslyšel dosud Jiří. Přes úděs první chvíle lahodily mu zvuky píšťaly a počínaly ho opájet jako jižní víno. Snažil se rozeznati ve stínu kaštanovém rysy faunovy tváře, rozjitřiti svou zlobu a úzkost o Jarmilu domnělou ohyzdností a odporností ďábelského obličeje, ale viděl toliko hlavu dychtivě skloněnou k píšťale, chlupaté prsty, poskakující po ní, a slyšel sladkou melodii, která mu jímala srdce.

Divoženky tančily kolébavé kolo kolem pána lesů.

Píseň zněla jako první laskání milenců: něžná hlazení rukou, stisky všechno povídající, motýlí pocely, nesmělá přimknutí, zanícené pohledy, jež všechno slibují, mladičká láska zpívala na pasece a zanikala zvolna mezi buky.

Divoženky tančily kolébavé kolo kolem pána lesů a jejich závoje vlály a proplétaly se, zelené, modré, červené, fialové, hnědé, žluté a bílé.

Tu píseň zalaškovala směleji, divoženky poskočily prudčeji, zazněl trylek jako polibek příliš žádostivý, divoženky vykřikly jako překvapená milenka a shlukly se před faunem, jenž zdvihl kosmatou hlavu, zabořil se pohodlně do vystlaných jeslí s roztaženýma nohama, a zatímco divoženky, držíce se za vztýčené ruce, utvořily trojitou bránu, zapískl tři tóny ostré jako zeleň šťavelu a sedmá dívka se zeleným závojem, shazujíc jej s těla, poskočila branou k jeslím, uchopila vztažené ruce faunovy, vyhoupla se k němu a koňmo zabořila se do jeho huňatého těla... Šestero divoženek utvořilo opět kolo kol páru pod kaštanem, kolo divoce se zmítající, a v jejich rytmické výkřiky mísil se mlaskot hlučných polibků spíše hudebních a mechanických než vřelých...

Pak nový trylek jako spokojený oddech uklidnil divokost

kola, divoženka opustila faunovo objetí, seskočila s jeslí, sebrala svůj zelený závoj, připojila se k ostatním a sedmero divoženek tančilo opět kolébavé kolo kol pána lesů.

A znovu zazněla píseň faunovy píšťaly. Smyslná láska štědrých milenců zpívala mezi buky. Prudká objetí a lepkavá přitulení, horečka propletených údů, prodlužující se polibky, po nichž rty bolí, vášnivé pohledy a křečovité stisky, hříčky rozpustilé a hříčky bolestné, vášeň zpívala na pasece.

Divoženky poskakovaly divočeji, kolébaly se smyslněji, vlasy a závoje mísily se v pestrý svítící věnec. V dálce kdesi zabouřilo. Mračna nemíjela již, ale jejich hradba stála v pozadí a pomalu postupovala.

Pak nový trylek jako vášnivý skok šelmy, nový výkřik jako dychtivá radost, brána, tři tóny divoké jako červeň jeřabin, a již dívka s červeným závojem objímá kozonoha... Šestero divoženek znovu se zmítá kol jeslí a znovu mlaskají divoké polibky do rytmického křiku...

A pak zase trylek oddechu a kolébavé kolo kol pískajícího fauna.

Píseň černé lásky zní do lesů. Studení ďáblové vymýšlejí si ukrutné vášně. Píseň pálí jako led...

A nový trylek syčí jako had, výkřik divoženek zní jako bolestné zaštkání, tři tóny jsou studeně bílé jako kopretiny. Brána. V Jiřím zatajil se chabý dech docela. Branou má projíti dívka s bílým závojem. Černá hradba mračen blíží se k úplňku. Jiří strhl pušku s ramene.

Tři studené tóny se opakují hrozivě. Dívka neprochází branou, nevstupuje do jeslí. Váhá. Okamžik strnutí. I faun zdá se užaslý. A ještě jednou opakuje ledové volání.

„Nepůjdu!“ vykřikla bílá žena.

Zběsilý smích odpověděl jí jako rozdivočená ozvěna. Ženy se smějí jizlivě a pohrdlivě, kozonoh směje se zlomyslně a hněvivě. A již chopily ji ženy za bílé ruce a vlekou ji k jeslím.

„Stůjte!“ vzkřiklo to za nimi zoufale a zahřmění zdůrazňovalo hlas. Ohlédly se. Jiří stál na jasném místě paseky s puškou.

ČESKÁ LITERATURA V ROCE 1930

I

POEZIE. V minulých letech vyšla nad slunce jasněji najevo následující fakta: České knihy básnické vycházejí vesměs nákladem vlastním. Průměrně tisknou se ve 100 výtiscích. Toliko debutanti zcela nezkušení a básníci nepolepšitelně ješitní tisknou někdy více, tak o 50 výtisků. Polovinu nákladu ponechávají si autoři pravidelně na památku. Z druhé poloviny dvě třetiny připadají na výtisky redakční a dedikované, třetí třetina někdy se prodá, ovšem s padesátiprocentní slevou z krámské ceny. Platící odběratelé českých básní jsou dvojího druhu. Více než polovinu tvoří mezi nimi lidé, kteří kupují všechno, zejména všechno, co vychází v malých nákladech. Zbytek připadá na skutečné čtenáře, o jichž zdravém rozumu mnozí vážně pochybují. Za nebezpečné pro národní zdraví a pozitivní cesty národního vývoje nejsou však tito lidé považováni, poněvadž nejlepší naši statistikové napočítali jich nejvýše deset.

Tato fakta přiměla jak známo české spisovatelky k tomu, že se vzdaly svého úmyslu vytlačiti českou poezii mužskou poezií ženskou, a vedla, jak rovněž známo, ke svolání kongresu českých básníků, který se usnesl doporučiti všem českým poetům pasívní odpor, jehož hlavní zásadou jest netisknouti básní.

Sjezdové usnesení setkalo se všeobecně s porozuměním; čeští básníci projevili neočekávanou solidaritu. Minulého roku nevyšla tiskem již ani jediná cenná kniha básní a kromě dvou výjimek ani bezcenná. Jednu výjimku činil jistý bohoslovec, který vydal tiskem tenký sešitek veršů, věnovaných místnímu sdružení křesťanskosociálnímu, a v desetistránkovém úvodu k svým dvanácti básničkám prohlásil kongres básníků za dílo ďábelské; druhá výjimka vyšla z péra novopečeného sociálně demokratického žurnalisty, který v úvodě poněkud kratším nazval české básníky perverzními měšťáky a protestoval proti jejich domýšlivé

tyranii. Neví se, byl-li prodán nějaký exemplář těchto knížek.

Pasívní odpor českých básníků ukázal se býti promyšleným a úspěšným defenzívním prostředkem. Ze statistiky, uveřejněné nedávno v nejčelnější revui pro literaturu, umění a život, jde najevo, že ve změněných poměrech, jež nastaly po vymizení básnických knih z knižního trhu, stoupla popularita a zlepšila se hmotná situace většiny básníků, takže dnes básník s vedlejším zaměstnáním jest skutečnou vzácností.

Stalo se to následovně: Básníci, zřeknuvše se dobrovolně vydávání svých knih tiskem, omezili se zpočátku toliko na to, že zasílali rukopisy svých sbírek básní, krasopisně provedené, k posouzení čelným našim kritikům, kteří se v posledních letech neobyčejně opět rozmnožili spolu s literárněkritickými a literárněhistorickými časopisy a orgány. Rozumí se, že každý básník zaslal svůj rukopis jen těm kritikům, s nimiž žil v míru. Tak se stalo, že rázem obohacena byla česká poezie o řadu skvělých zjevů, o nichž vycházely několikasloupcové nadšené referáty, které nebyly nikde paralyzovány kritikami nepříznivými. V revuích mladé generace počalo se již psáti o zlatém věku české poezie; obecenstvo stávalo se nadšeným. Materielní situace básníků se tím ovšem nezlepšila. Rozesílali své rukopisy obyčejně toliko ve třech opisech, neboť zřídka se stávalo, že vycházeli dobře s více než třemi kritiky a referenty; tito jen nejdůvěrnějším známým dovolovali nahlédnouti do vzácných rukopisů. V této přechodní době nebyla básnická práce vůbec honorována a je dosti záhadno, čím se vytrvalí idealisté v tom čase živili. Ale nastal obrat.

Veliké boje, sváděné o tři sta pětašedesát literárních, kritických a uměleckých teorií, o nichž bude ještě řeč později, přiostřily neobyčejně osobní nevraživosti mezi vynikajícími kritiky. A tu jeden z nich, nejvynalézavější hlava, opatřil si za drahé peníze bez vědomí autorova tajný opis básnické sbírky, kterou jeho protivník nadšeně posoudil jako nejlíbeznější květ české moderní poezie, a jak se samo sebou rozumí, odsoudil nejostřejšími slovy tuto

ve které se něco děje. V tomto směru však čeští spisovatelé nedovedli bohužel konkurovati s cizinou, a tak vedle sebraných spisů Maupassantových jsou to sebrané spisy Ohnetovy, vedle sebraných spisů Tolstojových sebrané spisy Flygare-Carlénové, které zaujaly úplně mysl zbývajících českých čtenářů a oněch čtenářek, které potřebují duševní stravy méně lyrické, než jest ta, kterou jim dodávají naše dnešní spisovatelky.

Vedle této románové literatury čtené existují u nás také romány, jichž spisovatelé vzali si příklad z našich básníků a rozšiřují plody svého ducha toliko pomocí opisů. Jejich počet není veliký, ale jejich díla vynikají, soudě dle referátů v revuích, vzácným uměním. Je to však umění příchuti poněkud perverzní a někteří říkají, že jsou to spisy pornografické. Odbyt opisů těchto děl jest však nevelký, neboť v salónech a čekárnách není zvykem je vykládati: ovšem pouze z obavy, aby snad nevzal je do ruky čtenář náhodou sem zabloudivší. Nicméně i někteří z těchto autorů jsou, zejména v kavárnách, dosti populární dík kritickým sporům, které se o ně vedou a jsou sledovány obecenstvem pomalu stejně horečně jako představení kinematografická. Spisovatelky, ač některé jsou navýsost plodny, netěší se velké popularitě, neboť, jak jsme již pravili, mají toliko skromné čtenářky; kritikové pak o nich nepíší, až na jednu nebo dvě výjimky, zdůvodněné osobními poměry a zálibami, jež nemají nic společného s literaturou. Někteří lidé se i tím ovšem baví.

České krásné próze nedaří se tedy tak, jak bychom snad očekávali, povzbuzeni rozkvětem české poezie. Utěšuje nás tu ta okolnost, že v nejednom směru nahradilo ji u nás umění kinematografické. O tom, jakož i o úpadku naší poezie dramatické, promluvíme si v příští kapitole.

II

POEZIE DRAMATICKÁ. Úpadek české poezie dramatické... pardon, není přece dobře možno mluviti o úpadku něčeho, co přestalo vůbec existovati. České poezie dra-

matické není. Ustupovala stále jednak populární operetě a frašce, německé a francouzské ovšem, jednak cizí i domácí produkci kinematografické, až konečně v posledních dvou třech letech vůbec vymizela. Bylo by zbytečno pozastavovati se nad tím, neboť stalo se to v duchu moderní doby, jejíž práva nelze odstraniti námitkami lidí starosvětských.

Pravda jest ovšem, že ještě před sedmnácti, ba patnácti lety nebylo zcela zjevno, kam vývoj divadla směřuje. Měl-li některý dramatický básník velikou protekci, poštěstilo se mu přece tu a tam dostati na scénu své drama. Čteme také ve starých časopisech z oné doby nářky dramatických autorů a jiných lidí uměnímilovných, z nichž jde jasně najevo, že obrat, výhodný pro poezii dramatickou, aspoň u některých divadelních podniků považoval se za možný. Zachovalo se nám z té doby také hojně tištěných dramatických prací, které svědčí o nebývalé zdatnosti a početnosti mladých talentů v tomto oboru uměleckém. Nicméně to vše spočívalo na klamu, na nepochopení vývojových možností.

I největší divadelní podniky počaly zápasiti s nedostatkem finančních prostředků, zatímco podniky kinematografické vynášely statisíce. Jak známo, utvořil se pak syndikát českých divadel, v jehož čele stanul náš nejlepší spisovatel veseloher, ředitel Štěk, který silnou rukou zastavil načas divadelní úpadek. Na eventuelní provozování vážné tvorby dramatické byla stanovena vysoká pokuta, slušná veselohra nebo opera směla se dávati nejvýše jednou měsíčně a repertoár tvořily toliko operety, frašky a staré výpravné hry.

I tento krok však nakonec selhal. Většina menších podniků nesnesla kinematografické konkurence, podniky velké živořily a dnes drží se již jen divadla zemská, dík velikým subvencím konzervativních kruhů.

Rozumí se, že dramatická poezie, přirozeným vývojem úplně vyhostěná z divadel, ztratila nadobro i knižní trh. Co se nehodí k reprodukci kinematografické, jest prostě všeobecně považováno za věc překonanou a staromódní.

Jaký div, že dramata, nehraná a nečtená, přestala se také psáti. Nadějná generace mladých českých dramatických básníků zmlkla skoro naráz; nějaká ta vzácná báseň dialogizovaná jest rozšiřována v opisech jako jiná díla básnická.

ČASOPISY. Vedle žurnálů, odborných listů a časopisů pěstujících časovou fotografii, z nichž Český svět proměnil se loňského roku v obrázkový deník, přetrvaly změnu poměrů toliko tři beletristické týdeníky, jež, pokud jimi již nebyly, staly se listy rodinnými, rozšířenými o část obrázkovou, a sice Zlatá Praha, Máj a Zvon. Poněvadž obecenstvo, pokud ještě čte něco jiného než politické zprávy a literární kritiky, zajímá se neobyčejně o životy slavných lidí, vyplňovány jsou tyto týdeníky hlavně anekdotami ze života slavných spisovatelů a umělců mrtvých i žijících. Zbytek dodávají nejlepší naše spisovatelky. V jubilejní a výroční dny mrtvých básníků zabloudí do nich časem nějaká básnička. Sazeči dostávají na ni příplatek, poněvadž sazba básní se stala neobvyklou. Básně spisovatelů žijících netisknou se ovšem ani v časopisech.

Vedle časopisů věnovaných časové fotografii těší se mimořádné oblibě a neobyčejnému rozšíření časopisy a revue literárněhistorické a literárněkritické. Jak jsme již dříve podotkli, rozmnožily se měrou nebývalou. Bylo konstatováno, že čím méně čte se krásná literatura a díla básnická, tím hojněji čtenářů mají kritiky a bádání literárněhistorická. Stojíme tu před záhadou národní duše, kterou rozluští možná teprve některá budoucí generace, jež příčinu zjevu tohoto pozná bezpochyby z jeho pozdějších důsledků.

Zájem naší inteligence i širokých vrstev lidových o kritiky a polemiky, pak také o korespondenci mrtvých spisovatelů a její obšírné výklady jest přímo horečný a můžeme dle něho a zajisté plným právem souditi, že tedy zájem našeho obecenstva o literaturu jest neutuchající, slibný do budoucnosti, ba přímo nadšený zejména o spisy básnické, které se nejméně čtou.

Sečteme-li veškeré literárněkritické a literárněhistorické časopisy a revue, jež vycházejí v Čechách, na Moravě, ve

Slezsku a v Dolních Rakousích, napočteme (nepřihlížejíce k americkým a k jednomu pařížskému) pětapadesát listů, k nimž patří i všechny časopisy umělecké, neboť ani ty nemohou se obejíti bez literárních polemik, široce kulturně ovšem založených. Poněvadž nepochybujeme o tom, že veliká většina čtenářů této stati sleduje stále duchaplný život, panující v tomto přesně periodickém tisku, podotýkáme, že bezesporně nejpřednější z nich, Modrá kultura, Červený měsíčník a Bílé směry, tvoří společně vyšším řízením osudu barvy slovanské trikolóry a tím jsou nejen karakterizovány jako naše časopisy nejsměrodatnější, nýbrž vyvrací tím i konkurenční pomluvy o své odvislosti na cizině.

Mladistvá rušnost a plnost života, projevující se dnes v našich literárních a uměleckých časopisech, jest opravdu ohromující; přesně počítáno, tři sta pětašedesát teorií a tolikéž individualit zápasí v nich s báječným espritem o duchovní primát v české literatuře. A jest jisto, že počet těchto časopisů by se nejméně ztrojnásobil a vzhledem k počtu teorií a individualit, jež se v existujících tísní, *měl* by se také ztrojnásobiti, kdyby to jen dovolovala chudoba našeho národa.

Jak jsme již podotkli, těší se u obecenstva vedle kritik a polemik oblibě snad ještě větší všechna detailní bádání o životě mrtvých českých spisovatelů, hlavně básníků. Naši badatelé v tomto oboru jsou také skutečně a nadmíru vynikající; předčí zejména svou fantazií nejodhodlanější autory cizí. Některý literárněhistorický román z péra takového bystrého mistra zastínil již u obecenstva i nejpopulárnější produkci kinematografickou. Rozumí se, že korespondence mrtvých básníků zůstává seriózním základem této nové dobrodružné literatury, která knižně vychází jen zřídka, poněvadž obecenstvo dostává ji nejraději po troškách. Stává se tím napínavější.

Znamenitý nápad provedl loňského roku týdeník Výhled, který jako zvláštní přílohu počal otiskovati pod titulem Slovník lásky velmi přesný abecední seznam všech milenek českých básníků, s mnoha pozoruhodnými detaily, statis-

tickými daty a vyobrazeními. Dílo tištěno je dvojbarevně: všechny milostné noci básníků, přesně datované, barvou červenou. Náklad zmíněného týdeníku stoupl toho roku na padesát tisíc exemplářů. S menším souhlasem a úspěchem setkal se konkurenční podnik poněkud mravokárné revue Dnešní doba, která tiskla jako přílohu neméně důkladný Slovník věřitelů. Povstaly z toho dokonce soudní spory. —

Časopisy satirické a humoristické nevycházejí žádné. Lidé nasmějí a napláčou se dosti v kinematografech. Znamenité Humoristické listy zanikly s vymřením rodiny Vilímkovy. Poslední satirický list, Noční nádobu, zakoupil i s redakcí tajný rada a člen panské sněmovny dr. Kramář, ale zchoulostivělé svědomí našeho národa odmítlo svorně tuto koupenou satiru a list zanikl, když dělníci Kramářových fabrik prohlásili, že se nebudou dříti na podnik tak nemravný, který se ani nerentuje.

LITERATURA PRO MLÁDEŽ. Pro mládež tisknou se dnes toliko nejnutnější učebnice. Bývalými spisy pro děti, jinochy a dívky dnešní mládež — a neřekneme neprávem — opovrhuje. Děti, jež se nenaučí dobře čísti ve škole, doplňují toto své vzdělání pomocí spisů českých spisovatelek za vedení rodičů. Jinak vzdělává se česká mládež mimo školu výhradně v kinematografech. Studenti nevzdělávají se vůbec.

PRODUKCE KINEMATOGRAFICKÁ. Kinematograf nepatří vlastně do literatury. Uvážíme-li však, že většina českých spisovatelů komponuje a píše dnes pro podniky tohoto druhu, shledáme, že jest nutno také o nich na tomto místě se zmíniti.

Kinematograf svým rozmachem, jak jsme již viděli, zatlačil před několika lety divadlo v úplné pozadí a převrátil zcela poměry v naší literatuře. Nelze se tomu diviti. V kinematografu možno za laciný peníz viděti kdykoliv vše, co se děje i neděje, vše, co se stalo i nestalo, ba i budoucnost pravděpodobnou i nepravděpodobnou. Taje přírody a železniční katastrofy, dramata pouliční i rodinná, eucharis-

tické sjezdy a jiné válečné výjevy, milostná dobrodružství a mravní kázání, sebevrahy, apače, vznešené osobnosti, všechny zločiny, všechny ctnosti v pestré směsici řítí se před úžaslými zraky, které za půldruhé hodiny shltnou půl světa. Ale půldruhé hodiny hraje se dnes v kinematografech toliko pro rozmazlenou elitu. V neděli a ve svátek pro lid hraje se celý den a rodiny vypravují se na tuto podívanou časně ráno, nesouce si jídlo s sebou, a vracejí se před zavřením domu...

Reformátorem českého kinematografu stal se jak známo český spisovatel, do něhož by to byl nikdo neřekl, proslulý český fejetonista Karel Hořký. Navrátil se do Prahy z Paříže, která se mu nadobro zhnusila, ale kde cíděním bot u nádraží a jinými sociálně užitečnými funkcemi vydělal si značný kapitál, postavil se v čelo velké kinematografické společnosti, která vzala si za úkol vnitřně počeštiti největšího kulturního činitele moderní doby. Podařilo se mu získati většinu českých spisovatelů, kteří, jak jsme minule řekli, stáli právě před alternativou buď dáti se zatlačiti spisovatelkami, anebo dobrovolně ustoupiti na jiné pole, a přesvědčil je o velikém poslání kinematografů. Šlo to snadno, poněvadž sliboval veliké honoráře v době největší bídy spisovatelské. Jeho okřídleným slovem bylo: „Krve prolejte, mnoho-li libo, jen když to nakonec dobře dopadne. Na mravní tendenci nikdy nezapomeňte!“ A na nádherné divadelní budově, kterou společnost zbudovala, skvěl se zlatými písmeny následující citát z děl velkého fejetonisty:

RADĚJI VÍCE MRAVNÍCH MRTVOL
NEŽ NEMRAVNÝCH NESMRTELNÍKŮ!

A poněvadž český národ bez rozdílu stran potrpí si na mravní mrtvoly, hrnuli se do prvního ryze českého kinematografu lidé všech vyznání a všech barev a svornost panovala pod dvěma zelenými prapory, jež visely na vysokých stožárech před budovou. Zanedlouho bylo nutno stavěti filiálky po všech českých městech; cizácká konkurence byla znemožněna. Karel Hořký počeštil kinematograf a

steronásobně nahradil českým spisovatelům to, co ztratili nevděkem čtenářů a ženskou konkurencí.

Obecenstvo bylo nadšeno. Nikde se tak nenasmálo, nikde si tak nezaplakalo bez rozdílu pohlaví jako v kinematografickém divadle Karla Hořkého.

Z jeho myšlenek tyje český kinematograf až dodnes. Domy jeho Společnosti jsou dosud stále plny, ač geniální jeho hlava odpočívá již dvě leta pod zeleným drnem.

Veliké technické pokroky zajišťují kinematografu trvalou budoucnost. Mravní a kulturní jeho účinky pozorujeme již dnes všude ve svém národě. A čeští spisovatelé zakupují statky, ba i velkostatky, což při jejich radikálně vlasteneckém smýšlení nezůstane bez vlivu na politickou situaci.

ZÁVĚR. České literatuře vede se dnes znamenitě.

31. prosince 1930

Do Suchonic se přistěhoval mladý učitel. Evžen Skála. Vysoký, s rozcuchanou dlouhou kadeří, srdce — deset tisíc sopek, oči — dva blesky, letící hlubokou nocí...

Měl byt ve škole. Stloukl postel, zatlačil do kouta šatník, pověsil housle a obrázek Ferrera mučedníka na zeď, pod okno přitáhl veliký odřený kufr, sedl si naň — a byl nastěhován. Utřel si čelo a zadíval se do prázdna: A teď žít... žít! Jak?... Pro koho? ... S kým?...

„Čeká vás plno práce, pane kolego!“ pravil mu pan nadučitel, jemuž se přišel poklonit. Obec je zanedbána, kam vkročíte, tma a bahno... Mládež se toulá, ženy tonou v pověrách, staří karbaní — vděčné pole pro vás mladého, nadšeného!

Evžen neslyšel dávno sladší řeči. Neznal ještě, jak těžko je nosit svítilnu nebo vysušovat močály. Nebál se námahy. Pohrdal překážkami.

Cvičil tedy divadla, založil zpěvácký, čtenářský a hudební spolek, konal přednášky o mravném životě, o tvrdých neprodajných duších, o výchově kojenců...

Také tance cvičil a byl milován od žen. To bylo příčinou, že se jich bál a že jimi pohrdal. O jakémsi večírku pošeptala mu paní Soukalová: „Chraňte se — slečna Anna vás přímo jí očima! Nevidíte?“

Dal se do hlučného smíchu — slečna Anna byla hospodyní na faře, měla čtyřicet let a bezvadnou pověst. Měla strašně sešněrovaná ňadra, horká a vonící pižmem. Mluvila i smála se vždy velice hlučně a uměla s nenapodobitelnou grácií nastavovat ručky — plné prstenů — k políbení...

A ta že by?... Evžen hleděl chvíli úkradkem na slečnu Annu. Jaký nesmysl! pomyslil si, neshledávaje nic nápadného. Ty klepny!

A druhý den zapomněl úplně na tu hloupost.

Když jedné neděle přišel do hostince k snídaní, běžel mu

vstříc kolega Černý se zářící tváří: „Víš už, kolego?“ ptá se zuřivě šňupaje, „víš už? — Jsi v Krunýři spásy! Perou tě, hahaha! Čti!...“ A strhnuv se zdi Krunýř spásy, strčil mu pod nos tučný nápis: *Ze Suchonic.*

Evžen četl, hltal: „Do naší klidné vesničky přivandroval nedávno prorok... Tento počestný husita vrhá se jako vzteklý pes na fary a na všecko, co je svaté, trousí své pokrokářské rozumy po schůzích, kazí svým jedem nevinná srdce panen a starců... otravuje vzduch... ano... probodává svýma rohama... nezaleze-li, srazíme mu...“

Písmena začala divoce tančit a Krunýř spásy vypadl Evženovi z třesoucí se ruky na zem. Je známo, že každý, kdo ponejprv čte o sobě v novinách, bývá podobně vzrušen.

„Jste příliš radikální, pane kolego,“ konejšil doma Evžena pan nadučitel. „Bijete do věcí, které hnijí, — to je neprozřetelné... lámete tuze bezohledně všecko přes koleno — a to je nebezpečné... Zahubí vás to — věřte — mluvím s vámi jako váš otec!... Náš lid nemiluje teorií. Náš lid je zadlužen, sténá pod daněmi, potřebuje hmotné pomoci. Potřebuje vedení a rady, jak zesílit hospodářsky...“

Evžen měl po několik dní hlavu v dlaních. Potom získal čtyři občany, ostatní se nalepili na ně — a tak za zimních večerů ujednáno zřídit v Suchonicích pro začátek družstva: hospodářské, spotřební, pro sušení ovoce, pro pálení slivovice, pro výrobu a vývoz kysaného zelí...

Čert ví — zrovna uprostřed všeho přešlo dvacet občanů do opozice. Zuby nehty proti. Z toho: schůze, urážky na cti, žaloby. Čtyřicet občanů posílalo ve dne v noci Evžena do horoucích pekel...

Jedné pak neděle četl Evžen v Krunýři spásy: „*Ze Suchonic.* Náš pokrokář pracuje vesele dál na rozvratu obce. Tento také-inteligent umínil si bezpochyby obrátit Suchonice naruby. Neštítí se rýpat do všeho, co je svato, nestydí se hnát nezkušené lidi do podniků, o nichž dobře ví, že ztroskotají. Chce snad ve sutinách lovit? Je mu lhostejno, přivede-li pár občanů na buben? Radíme tomu pánovi po dobrém... sice uvidí...“

„Ani nehnu!“ řekl Evžen, když dočetl. Praštil spolky

a družstvy a žil škole. Učil s láskou, oddal se cele dětem, a když měl volno, bloudil po lesích a sedal u vod. Hospodě a sukním obzvlášť utíkal na sto honů.

Tu obdrží poštou Krunýř spásy. „Zdarma! Nevracet!“ stojí na pásce. Článek *Ze Suchonic* obrámován červenou tužkou.

„Haha!“ čte Evžen, „náš prorok se zbláznil. Od jisté doby chodí... nepromluví... Rvát děti ve škole, číst neznabožské noviny a knihy, brousit po kopcích a dolech — to je celá jeho práce. Za tu je takový vychovatel (??) placen! Lenoch!! Jiné obce, kde se pracuje, vzkvétají... U nás...? Máme ještě celou zásobu střeliva, nedá-li se náš prorok na pokání atd.“

Nejprve nebyl schopen slova. Bylo to příliš netušené a hnusné. Nezapomeňte, že byl Evžen mlád! Když se vzpamatoval, ovládl ho nezměrný vzdor a vztek.

Toho dne plakala u něho celá třída. Odpoledne místo vyučování šel se koupat, načež odebral se do hospody a zpil se ponejprv v životě...

A bouřil dál. Den jako den mohli jste ho nalézti v hostinci, kde hrál v karty nebo smál se kibicům, kteří se rozčilovali, že hráč „špatně nesl“, že Votýpka platil „malý litkup“, že byly chybně postaveny dva dreadnoughty...

K půlnoci chodíval domů se zbytkem viržinky v ústech a se zhnusením v duši. Tu jednou — od té doby věřil v osud! — jde a dohoní... slečnu Annu, jež vracela se dle všeho z návštěvy.

Slečna Anna kráčí zvolna, hledí k hvězdám. Nevidí, neslyší zdá se. Fara je od ní tak deset kroků. Okna spí...

Evžen je už slečně za zády... vtom jaký divný nápad! Zoufalý a plný zloby! Blesklo jím: zošklivit se tomu kyprému přebujnému tvoru... pomstít se za cosi, co tušil... Urazit, ranit v základech... Učinit se nemožným, nesnesitelným... Prosím vás, čeho se někdy člověk nedopustí, aby se zničil?

Chytl ji náhle odzadu kol ňader, strhl ji k sobě beze slova a hrubě a hlučně políbil. Na zuby, do úst otevřených zděšením...

Vyprostila se se zasupěním a prchla do dveří fary, kde stanula měříc ho velikýma planoucíma očima. Evžen pak zmaten pojednou a cítě ještě dotek hedvábu a vůni pižma, pronesl cosi koktavě — a odešel neohrabaně, jako odcházejí opravdu zamilovaní...

„Jsem ztracen!“ rval si ráno vlasy. „Ztracen! Ztracen! Och, och! Co jsem jen dělal!“ A hryzl si rty a tiskl si hlavu.

V obci se cosi vlnilo. Cítil to. S hrůzou čekal, co přinesou noviny. Nemohl se doškat neděle. Obdržel vskutku Krunýř spásy (opět zdarma) a dva dopisy. Rozevře chvatně Krunýř — srdce bije mu jak kladivo, vpije se do „svého“ článku. Čte: „*Ze Suchonic.* O našem panu učiteli psali jsme už často ve svém listě. Někdy dost tvrdě. Bohužel — křivdili jsme mu. Jak jsme se nyní přesvědčili, byl obětí intrik a a pomluv (Evžen protírá si oči), na nichž nebylo zbla pravdy. Mluví se zase o něm, že bije děti, že hraje v karty a pije. Všecko to je bídná lež! (Evžen se štípe do líce, do stehna, trhá si vlasy.) Bůh zatrať tyto nactiutrhače! Máme dobré zprávy, že pan učitel E. Skála je výborný pedagog, výtečný občan a pracovník. Váží si svaté víry, chodí mezi lid, který ho miluje... Klademe ho za vzor...“

Tupě sáhl Evžen po dopisech. Otevřel prvý — byl od inspektora a zněl lakonicky: „Bylo mi sděleno, že jste se polepšil. Chci doufat, že trvale!“

Druhý dopis voněl pižmem a byl ještě kratší! Stálo v něm: „Miláčku, dnes o 10! Zmola — třetí topol! Tvá navěky... Anna.“

Zasténal, vyskočil ze židle a jal se lítat po pokoji...

Povídka velmi stará, ale k potěšení milujících panen a jinochů znova sepsaná a mnoha krásnými naučeními opatřená Stanislavem K. Neumannem, spisovatelem osvědčeným.

Krásná Magelona byla dcera neapolského krále, kterýž Magelon se jmenoval a proslulý byl daleko široko bohatstvím, mocí a šlechetností. Korunou slávy jeho byla však krásná Magelona, dcera jeho, o jejíž spanilosti, bohabojnosti a ušlechtilosti vypravovalo se na všech knížecích dvorech a mezi všemi statečnými rytíři, jichž největší touhou bylo vítěziti před ní v slavném klání a tak se jí zalíbiti.

Pověst o této vznešené dívce, jejíž krása a ctnost neměly rovných, došla také do země francouzské a ke dvoru hraběte z Provincie, kterýž Jan Cerise slul a za manželku měl dceru hraběte Alvara z Dalbary. Ti měli jediného syna, jehož jméno bylo Petr. Byl to jinoch nad jiné obratný ve zbrani, v rytířských hrách a v jiných věcech, statečný, přívětivý, krásný a moudrý, pročež byl milován v celé zemi, a hrabě, jeho otec, i jeho matka neměli na světě větší radosti kromě tohoto syna svého.

Pověst o krásné Mageloně dojala hluboce mysl mladého rytíře Petra, a když pak na radu jiných rytířů, přátel svých, aby se pustil do světa a tak jistě se proslavil a některé krásné a vznešené dívce se zalíbil, odhodlal se poprositi rodiče o dovolenou, nutkala jej k tomu nad jiné touha, aby spatřil krásnou dceru krále neapolského. Neboť mladá srdce snadno vzplanou pro věci vznešené, aniž počítají s velikými překážkami, kteréž může jim do cesty postaviti zlý osud a jejich vlastní vášeň. I poklekl Petr před svými rodiči, když jednoho dne našel je spolu rozmlouvající, a uctivě, ale i naléhavě přednesl jim svou prosbu. Hrabě, jeho otec, i matka jeho velmi se ulekli a zasmušili. Báliť se o svého miláčka, aby ho ve světě něco zlého nepotkalo a tak rodiče o jediného syna a země o milovaného pána připraveni nebyli. A paní, jeho matka, se slzami v očích domlouvala mu, cože ve světě hledati chce, když tě všecko

již bohudík má, bohatství i dobrou pověst v rytířstvu, ušlechtilost, jemnost a krásu jako žádné druhé kníže již na světě. A že také známost jeho statečnosti všude jest rozšířena a k tomu krásná země jest jeho domovem. Ale Petr, ač odporem rodičů a zármutkem jejich velmi se poděsil v srdci svém, opakoval podruhé i do třetice prosbu svou uctivě, ale stále naléhavěji, posilován mlčením jejich, kteříž, pozorujíce vůli svého syna, nevěděli si rady. I dali mu konečně své svolení, začež on oběma nadevše pokorně poděkoval. A hrabě, otec jeho, dal mu koně a brnění, pak zlata a stříbra, kolik si jen přáti mohl. A paní, matka jeho, odvedla jej stranou a darovala mu tři drahocenné a krásné prsteny, jejichž cena byla nemalá. Když pak jej napomenuli, aby vyhledával dobrou společnost a špatné se střehl, vydal se Petr na cestu se svým průvodem. A zachovávaje v tajnosti cíl své cesty, jel tak dlouho, až přišel do města Neapole, kde vládl král Magelon, otec krásné Magelony. Tu zastavili se v prosté hospodě na náměstí.

Vkrátku poté vyzvěděl Petr od hospodského, že u dvora nalézá se právě návštěvou pan Jindřich z Crappany, rytíř velmi statečný, na jehož počest nařídil král klání na nejbližší neděli, a že také cizí rytíři připuštěni budou k tomuto sedání, dostaví-li se řádně vyzbrojeni. I dal si dělati dvé stříbrných klíčů na svou přílbici, po nichž by poznán byl, velmi drahocenných, a klíče rovněž dal vyšíti na všechny pokrývky svého koně. V tu neděli pak, dobře se připraviv na vše, vstal časně, hoře touhou spatřiti krásnou Magelonu, na mši se odebral, a když hlasatel vyzýval rytíře k lámání kopí, stál již na kolbišti, a to dole na místě podřízeném, neboť byl tu cizí a nikdo ho neznal, kterýž by jej nahoru uvedl. Král s manželkou svou a dcerou, rovněž s jinými pannami a paními, usedli na své lavice a přihlíželi k sedání. První vyjel pan Jindřich z Crappany, aby se utkal s jedním z družiny královské, kteréhož skolil, takže v sedle zůstal viseti, přičemž odhodil kopí své, kteréž koni páně Jindřichovu mezi nohy padlo a kůň s panem Jindřichem se svalil. I prohlásili královští, že pan Jindřich řádně byl poražen, což pravda nebylo a pana Jindřicha velmi zamrzelo, takže

nechtěl se již utkati. Druhý vyjel tedy Petr proti královskému, rozhořčen nespravedlivou řečí onou, a utkal se s ním tak prudce, že kůň s jezdcem udržeti se nemohli a na hromadě ihned leželi. Čemuž okolostojící a diváci velmi se obdivovali. Načež Petr teprve chuť řádnou dostal to nejlepší vykonati a skolil jednoho po druhém všechny cizí rytíře a dostal cenu. Také král chválil velmi rytíře se stříbrnými klíči, a jsa zvědav, kdo jest tento rytíř, vyslal k němu hlasatele, aby zvěděl, kdo jest a z které země pochází. I řekl tomu Petr, že prosí krále, pána jeho, aby mu neměl za zlé, zatajuje-li před ním svého jména, kteréhož nikomu prozraditi nechce. Neboť jest chudý šlechtic pouze z Francie a jde do světa, aby si dobyl ceny a chvály panen a paní. Tomu rozuměl král a líbila se mu skromnost Petrova. Všichni chválili rytíře se stříbrnými klíči; rovněž mezi pannami a paními šla o něm chvála. A tak i krásná Magelona dobře si ho povšimla a nemohla naň zapomenouti. Rytíři pak po skončeném klání doprovázeli Petra až k jeho hospodě a pan Jindřich z Crappany velmi si jej přitom zamiloval.

V tu dobu král neapolský mnohá sedání nařizoval kvůli dceři své, krásné Mageloně, kteráž tajně si zamilovala rytíře se stříbrnými klíči a toužila často spatřiti jej. Jakož i králi velmi se zalíbil Petr pro svou statečnost a ušlechtilost. A král si řekl: Jistě není tento rytíř rodu nepatrného, neboť celá jeho povaha svědčí o jiném. Také jest hoden toho, abychom s ním uctivěji jednali, než dosud se dělo. Načež rozkázal služebnictvu, aby hledělo vypátrati, kdo jest rytíř se stříbrnými klíči, a jednoho dne pozval jej ke svému stolu. Nad tím Petr velmi se zaradoval v naději, že spatří zblízka krásnou Magelonu a po vůli bude se moci kochati pohledem na ni. A když byl čas, přišel rytíř se stříbrnými klíči a král uvítal jej s manželkou svou i dcerou a za stůl k sobě jej posadil, právě naproti krásné Mageloně. Ačkoliv stůl pokryt byl pokrmy nad jiné vzácnými a vybranými, dbal rytíř málo jídla, neboť cele se pohroužil v pozorování krásné Magelony a její nepřekonatelné líbeznosti. Pásl se nenasytně na její kráse a ve svém srdci byl

přesvědčen, že není na světě krásnější panny. A tak vzplanul k ní láskou a nic si tak nepřál, jako dosíci té blaženosti, aby jeho láska byla opětována. Nicméně ve své skromnosti nepovažoval se za hodna takové milosti a zdálo se mu nemožno, aby jej takové štěstí potkalo. Ale stejně vedlo se i krásné Mageloně, jejíž srdce plnilo se před rytířem podobnou touhou a bázní. Když pak pojedli, provozovány byly všeliké hry a kratochvíle v královské komnatě a král se svou manželkou a dcerou zúčastnili se jich a rozmlouvali s rytíři. Tu zavolala k sobě krásná Magelona rytíře se stříbrnými klíči, a zdvořile jej oslovivši, pobízela jej, aby často k nim docházel kratochvíli provozovat, neboť král, otec její, i matka i ona sama a ostatní panny a paní mají v něm veliké zalíbení. Načež Petr velmi způsobně se jí poděkoval za čest, která jest mu prokazována, a vyslovil nejpokornější prosbu, aby jí směl sloužiti, děj se co děj. I přijala krásná Magelona rytíře do svých služeb, a když nastal čas, ač nerada, rozloučila se s ním přívětivě, znovu jej vybízejíc přijíti, aby s ním mohla důvěrně pohovořiti si o rytířských hrách a jiných věcech, kterak se konají v jeho vlasti, a pohlédla na něho tak líbezně, že raněn byl v srdci svém hlouběji než kdy předtím. Když pak odešla s matkou svou, král, který zůstal ještě v komnatě s hosty svými, přistoupil k rytíři se stříbrnými klíči a znovu jej žádal přívětivě, aby mu řekl své jméno a svůj stav. Ale nedověděl se od Petra nic jiného, než že jest chudý francouzský šlechtic, který chce svět viděti a rytířské hry provozovati. I spokojil se tím král a považoval to za velikou ctnost jeho šlechetného ducha.

Když pak Petr navrátil se od krále do své hospody, ihned samoten uzavřel se v sednici, aby nerušeně mohl rozpomínati se na přívětivou řeč a nedostižnou krásu královské dcery, kteráž takovou líbezností ozdobena byla, že srdce jeho pokoje nemělo, když na ni pomyslil. Aniž na něco jiného mohl mysliti. Rovněž krásná Magelona však, když přišla do své komory, na nic jiného nemyslila než na rytíře se stříbrnými klíči a ráda by byla věděla, kdo jest a kterak se jmenuje. Neboť byl-li rodu vznešeného, o jakém svědčilo

způsobné a ušlechtilé jeho chování, tím raději byla by jej viděla, kterýž kvůli ní přišel ke dvoru. I rozhodla se, že svěří se s láskou svou, kterouž ve veliké tajnosti chovala, své chůvě, kteráž neobyčejně oddána a věrna jí byla. Neboť tajemství nejsladší také nejtěžší bývá a zejména ženy klesají pod jeho břemenem, pokud se nenajde někdo, komu by se mohly svěřiti. I zavolala jednoho dne krásná Magelona svou chůvu k sobě, aby jí vyjevila něco, o čemž s nikým na světě nechce mluviti, jedině s ní, kteréž nadevše důvěřuje, ana jí vždycky velikou lásku prokazovala. A pravila jí krásná Magelona, kterak celé své srdce věnovala rytíři, kterýž ceny si dobyl v sedání, aniž nyní jísti, píti a spáti může pro svou lásku, a kdyby zvěděla, že jest rodu vznešeného, veškeru naději svou složila by v to, že se manželkou jeho stane; pročež žádostiva jest zvěděti, které jest jméno jeho a stav. Věrná chůva velmi se polekala takovou řečí a dlouho nevěděla, co by odpověděla. Poté prosila krásnou Magelonu důtklivě, aby nezapomínala vznešeného stavu svého; nejmocnější pán na světě zaradoval by se, kdyby jí dostal, kdežto ona věnuje srdce své a lásku svou rytíři mladému a neznámému, jehož původu neví a kterýž třeba v hanbu ji uvrci chce a pak opustiti; pročež aby vypudila jej z mysli své a ze srdce svého a trpěliva byla ještě trochu, než se bohu zlíbí zanedlouho v počestný a bohatý sňatek ji přivésti. Tato řeč staré chůvy, ačkoliv z věrné mysli pocházela, přece zcela moudrá nebyla. Neboť srdce láskou raněná rozjítřena jen tím více v citu svém býti mohou slovy, kteráž hanou odvrátiti je míní od předmětu jejich lásky. Krásná Magelona, když vyslechla tuto řeč a zpozorovala, že chůva nechce jí býti po vůli, velmi zasmušila se v srdci svém a jala se naříkati, že jí tedy nezbývá, než aby bídně zhynula, nenalézajíc pomoci aniž rady; nevysíláť jí přece daleko od sebe, aniž ona se co báti má krále, otce jejího, nebo matky její nebo jí samé, ale nepomůže-li jí vkrátku, spatří ji umírati před svýma očima hořem a bolestí. A takto naříkajíc klesla krásná Magelona na lože v těžkých mdlobách. Když pak probudila se opět, jala se ujišťovati chůvu svou, že rytíř se

stříbrnými klíči jistě jest rodu vznešeného a jen šlechetná mysl mu velí, aby skrýval rod svůj a jméno, kteréž vyjeví však, jak o tom úplně přesvědčena jest, bude-li o to kvůli ní požádán. Načež chůva, vidouc velikou lásku krásné Magelony k mladému rytíři, aby ji potěšila, slíbila býti jí po vůli a vyhledati rytíře, aby od něho žádané zvěděla.

Stalo se tedy, že věrná chůva odebrala se do kostela k ranní pobožnosti a nalezla tu rytíře rovněž se modlícího. Když pak vykonala svou pobožnost a povstala, pozdravil ji uctivě, neboť ji poznal. I přistoupila k rytíři a pravila, kterak podivuje se mu, že v takové tajnosti chová stav svůj a jméno. Neboť král, pán její, i manželka jeho a zvláště krásná Magelona velikou radost by měli, kdyby zvěděli, kdo a odkud jest. Nad touto řečí rytíř velmi se zamyslil, maje tušení, že pochází od krásné Magelony. A poděkovav chůvě za přívětivá slova pravil, že děkuje také všem, kdož jeho jméno zvěděti chtějí, najmě krásné Mageloně, kterou však prosí, aby se nehoršila nad tím, že nikomu nechce zjeviti svého jména; ale poněvadž ona jest osoba, které přeje to nejlepší na světě a jí sloužiti a jí poslušen býti chce, vzkazuje jí aspoň, že jeho rod mocný jest a vznešený. Daroval pak chůvě jeden z prstenů, kteréž matka mu dala při rozchodu, a poprosil ji, aby jej ukázala krásné Mageloně. Chůva, spatřivši takový prsten, velmi se potěšila, neboť usoudila, že krásná Magelona má asi pravdu a rytíř jest z dobrého rodu, o kterémž i způsob a ušlechtilost jeho svědčí, a slíbivši vyříditi jí vše, o čem spolu mluvili, rozloučila se s ním a spěchala vesele ke své slečně, kteráž ji s velikou radostí očekávala. Krásná Magelona, když uslyšela její zprávu a uviděla drahocenný prsten, velmi se zaradovala, že neklamalo ji srdce její, a pravila k chůvě, že to bude štěstí její, neboť rytíř ji miluje a kvůli ní přišel ke dvoru a jest nejkrásnější rytíř na světě, ona pak že jej miluje od prvního spatření a raději zemře, než by jiného milovala. A požádala chůvu o prsten, na nějž hleděti bude jí k veliké radosti, a prosila ji také, aby rytíři vyjevila její cit a vůli. Načež chůva, dobře vědouc, že neradno jest panně tak rychle odkrýti se, odpověděla jí, že se nesluší, aby

kněžna tak urozená zjevila tak brzy svou lásku cizímu rytíři neznámému. Těmito slovy však velmi popuzena byla krásná Magelona, neboť, jak pravila, není cizím ten, kterého má na světě nejraději. Tu chůva, pozorujíc netrpělivost její, odvětila, že to, co praví, kvůli ní praví a ze strachu o její čest. Neboť věci, kteréž nepořádně a rychle se dějí, nejsou ke cti těm, kteříž je konají; také nedojdou chvály těch, kteříž se o nich dovědí. A zasluhuje-li pochvaly za to, že miluje rytíře, kterýž jest tak ušlechtilý, přece sluší se, aby mezi nimi dělo se všecko čestně a způsobně. V čemž jí ráda bude nápomocna. Tato rozumná řeč upokojila trochu krásnou Magelonu, kteráž pak na lože se odebrala se svým prstenem, a uloživši se ke spánku, často s velikou láskou prsten líbala a s mnoha vzdechy na svého rytíře myslila, dokud neusnula. I měla sen a zdálo se jí, že s rytířem sama byla v líbezné zahradě a prosila ho, aby jí řekl rod svůj a jméno, poněvadž jej miluje ze všech lidí nejvíce, načež on odpověděl, že všechno jí poví, jakmile nastane čas, a daroval jí prsten ještě drahocennější než ten první. A krásná Magelona tak spala ve veliké radosti až do rána. A když se probudila, vypravovala sen chůvě, kteráž dle něho poznala, kterak veškera mysl její naplněna jest rytířem. I těšila ji, jak nejlépe mohla.

Vkrátku poté vyhledal sám rytíř chůvu krásné Magelony v kostele, kteráž ihned jala se mu vypravovati, jakou radost měla krásná Magelona z prstenu, kterýž jí poslal. Rytíř odpověděl, že prsten daroval jí, a nikoli krásné Mageloně, neboť dárek tak nepatrný nebyl by hoden panny tak vznešené, nicméně že všecko, což jeho jest, patří jí, kteráž nedostižnou svou krásou jala a ranila jeho srdce, čehož nechce déle před ní skrývati. Nebude-li mu milostiva, bude on nejnešťastnějším rytířem na světě. Načež chůva pravila, že chce všechno věrně vyříditi slečně své, je-li však jeho láska toliko bláhovost neslušná, aby raději mlčel. Neboť miluje-li krásnou Magelonu láskou věrnou a počestnou, proč skrývá před ní jména a rodu svého? Vždyť jest možná šlechtic tak vznešený, že s pomocí boží mohlo by dojíti mezi nimi ke sňatku, neboť slečna její z celého srdce jej

miluje, také se jí o něm zdálo, a jsou-li ony dvě pospolu, rozprávějí toliko o něm. Rytíř, velmi potěšený touto zprávou, odpověděl, že jeho láska počestná jest a věrná, v níž rád jí vždy sloužiti chce, a bude-li mu dopomoženo k tomu, aby s krásnou Magelonou o samotě mluviti mohl, vyjeví jí rod svůj a všechno, co si bude přáti. Jinému nikomu toho však neřekne. I slíbila mu chůva, že všechno věrně vyřídí a nápomocna chce býti tomu, aby s ní mohl mluviti. Tu zaradoval se rytíř ještě více, a podávaje jí druhý prsten, prosil ji, aby jej, málo jen cenný, zanesla krásné Mageloně, kteráž velikou milost mu prokáže, přijme-li jej. A poděkoval chůvě přívětivě.

Když pak se rozešli, spěchala chůva rovnou ke krásné Mageloně, kteráž velmi nemocna byla velikou láskou svou k rytíři a ležela v posteli, nenalézajíc nikde pokoje. A sotvaže spatřila chůvu, jala se naříkati, že musí zemříti, nedosáhne-li toho, aby mohla rytíře viděti a s ním mluviti. Když však chůva slíbila jí dobrou radu, kteráž ji potěší, vyskočila krásná Magelona z postele, objala ji a líbala, pobízejíc ji mluviti. Tu vypravovala chůva, kterak rytíř k ní přišel a se svou láskou ke krásné Mageloně se jí svěřil, kteráž jest počestná a věrná. Také mluví tak moudře, že to jest nevídaná věc u rytíře tak mladého, pročež jistě jest rodu vznešeného. A po ničem netouží tak, než aby o samotě s ní mluviti mohl a jí vyjeviti své jméno a vše, co si jen přáti bude. A prosí ji, aby milostivě přijala prsten, který jí posílá. Krásná Magelona, uslyševši takovou dobrou zprávu a spatřivši prsten, kterýž krásnější a skvostnější byl prvního, zarděla se radostí a pravila, to že jest onen prsten, o kterémž se jí zdálo, a že její srdce nic jí nepraví, co by se nestalo. A slíbivši chůvě odměnu, prosila ji, aby si to nejlepší vymyslila a jí nápomocna byla k tomu, aby mohla s rytířem mluviti, načež jistě povede vše ke šťastnému konci její touhy. To slíbila jí chůva a krásná Magelona strávila celý den a noc vesele prohlížejíc si prsteny, které jí rytíř poslal, a posléz navlékla si je na prsty a líbajíc je měla kratochvíli.

Nazítří vyhledala chůva rytíře v kapli, kde podle zvyku

svého prodléval, a když k ní radostně přistoupil, pravila mu, že se může považovati za nejšťastnějšího rytíře na zemi a bohu děkovati za to, že jej přivedl do této země, kde svou statečností a šlechetností dobyl si nejkrásnější panny světa. A dodala, že krásná Magelona děkuje mu za prsten, kterýž jí poslal, a že z celého srdce touží spatřiti jej. Načež vyžádala si od něho přísahu, že jeho láska bude počestná a způsobná, jak se sluší a patří u muže stavu vznešeného. I pokleknuv před krucifixem, přísahal jí rytíř, že mysl jeho počestná jest, an nic jiného si nepřeje, než lásku svou ke krásné Mageloně dovršiti řádným manželstvím. Tu podala mu chůva ruku, pozdvihla jej a pravila, že jest nyní povinna věřiti mu a prositi boha, aby mu byl v předsevzetí jeho nápomocen. Načež vybídla jej, aby nazítří po poledni přišel k zadní brance zahradní, odkudž dostane se do komory krásné Magelony, kdež ona bude s ní sama, odejde však, aby o samotě mohli spolu od srdce mluviti. Když to rytíř uslyšel, byl nadmíru potěšen a děkoval jí za dobrou zprávu. A chůva, vrátivši se ke krásné Mageloně, řekla jí všechno, co s rytířem vyřídila. I očekávala krásná Magelona rytíře s velikou touhou.

Když pak nazítří přišel čas a hodina, kdy rytíř měl jíti ke krásné Mageloně, nepropásl ani okamžiku, a naleznuv zahradní branku otevřenu, jakož mu řečeno bylo, přišel do její komory, kdež netrpělivě očekávala jej se svou chůvou. I spatřivši jej zarděla se krásná Magelona jako růže a byla by jej nejraději objala a líbala, neboť měla ji k tomu její láska a prozrazovaly to její oči i celý obličej. Ale poněvadž rozum u každého člověka urozeného má míti vrch nad srdcem, poklonila se mu přívětivě, načež rytíř, kterýž rovněž barvu změnil, nevěda, nalézá-li se v nebi nebo na zemi, poklekl před ní uctivě a způsobně ji pozdravil. Tu přistoupila k němu krásná Magelona, a ruku mu podávajíc, uvítala jej a vedle sebe jej posadila. Chůva, spatřivši to, odebrala se do vedlejší komory. I pravila krásná Magelona rytíři, že jí způsobil velikou radost příchodem svým; ačkoliv pak se nesluší, aby osoba tak mladá, jako ona jest, tajně setkávala se s mužem, učinila to přece,

poněvadž jeho šlechetná mysl dodala jí k tomu odvahy. Nechať také ví, že její srdce od prvního dne, kdy jej spatřila, nakloněno mu jest, pročež aby neskrýval jí déle svého jména a rodu, aniž příčiny, pro kterou sem přišel. Tu poděkoval jí rytíř za veškeru laskavost její a slíbiv, že všechno jí řekne, prosil ji, aby toho nikomu neprozrazovala, poněvadž předsevzal si, když z domova odcházel, nikomu toho nevyjeviti a dle toho také až dosud jednal. Jest jediným synem hraběte z Provincie, kterýž jest strýc krále francouzského. Také opustil svého otce a matku svou, aby si dobyl její lásky, neboť slyšel, že není nad ni kněžny krásnější, což jest skutečná pravda, a on rozhodnut jest ve svém srdci nikoho nemilovati více než ji, až do své smrti. I odpověděla mu krásná Magelona, že se považuje za nejšťastnější ženu na světě, když nalezla urozeného muže rodu tak vznešeného, jemuž není rovna v statečnosti, šlechetnosti, kráse a moudrosti a kterýž kvůli ní přišel do její vlasti a dobyl si tu ceny a jména v rytířstvu. A poněvadž jí vyjevil srdce své a mysl svou, chce i ona podobně učiniti, pročež vidí ji tu celou jeho s tělem i duší, ana jej činí pánem srdce svého a chce raději smrt podstoupiti, než aby jinému srdce své dala; to pak nechť zachová v tajnosti, dokud nepřijde čas jejich zasnoubení. I vzala zlatý řetěz s krku svého, na kterémž skvostná přezka visela, a pověsila jej na jeho krk, načež objala jej laskavě. Tu poklekl před ní Petr a slíbil jí věrnou lásku a prsten dal jí na památku, kterýž třetí byl z těch, které mu dala jeho matka, a drahocennější byl ostatních. Tedy přijala krásná Magelona prsten s velikou radostí a znovu vzala rytíře do svého objetí a políbila jej, načež zavolali chůvu a ujednali společně, kterak by se častěji scházeti mohli. Pak rozloučil se Petr s krásnou Magelonou a veseleji než jindy vrátil se do své hospody. A krásná Magelona dlouho ještě rozprávěla o něm s chůvou a pravila jí, že za šťastnou považovala by se jistě každá slečna, sebeurozenější, kdyby ten, kterýž jest jí nejmilejší, byl jen z polovice tak způsobný, statečný, krásný a šlechetný, jako jest rytíř její. A když chůva znova na srdce jí vložila, aby z lásky lehkomyslnou nebyla a neprozradila

se před jinými pannami a paními, neboť tak přízeň otce a matky ztratiti by mohla a rytíř aniž ona trestu by neušli, tu odpověděla jí krásná Magelona, že poslouchati chce věrné její rady a dbáti pokynů jejích, kdyby něčeho neslušného se dopustila, a prosila ji, aby za to, když sami jsou, přála jí mluviti o člověku, kterýž jest jí nejdražší, a nápomocna byla jí v tom, aby se s ním často viděti mohla.

V té době Petr častěji přicházel ke dvoru, aby se mohl obdivovati nedostižné líbeznosti krásné Magelony, což činil však tajně a způsobně; každý pak u dvora z velikých pánů i z čeledi dvorní zamiloval si jej pro jeho skromnost. I dělo se často, že na rozkaz králův nebo královnin mluviti mohl s krásnou Magelonou a mnohou kratochvíli s ní provozovati.

Stalo se pak také v tu dobu, že přišel ke dvoru bohatý a vznešený rytíř ze země románské jménem pan Bedřich z Koruny, kterýž velmi mocný byl a dobrou pověst měl pro svou spravedlivost. Ten zamiloval si krásnou Magelonu, a důvěřuje své moci a síle, umínil si v rytířské hře dobýti si ceny a přízně její, od níž málo byl povšimnut. I vyhlášeno bylo na jeho prosbu po celé zemi francouzské a okolních městech, aby rytíři, kteří z lásky k pannám a paním kláti se chtějí, přišli do města Neapole v den Narození Panny, a tak že najevo vyjde, kdo je miluje. Na takové vyzvání sešlo se mnoho knížat a pánů a jména nejvýbornější byla mezi nimi: první přitáhl pan Antoni, bratr vévody savojského, druhý pan Bedřich, bratr markraběte montserratského, třetí pan Eduard, vévody bourbonského bratr, čtvrtý pan Petr, synovec krále českého, pátý pan Jindřich, syn krále anglického, šestý pan Jakub, bratr hraběte z Provincie, strýc rytíře se stříbrnými klíči, kteréhož tu však nepoznal, jakož i mnozí jiní. Rovněž byl ve městě urozený rytíř Petr z Provincie a jeho druh pan Jindřich z Crappany a jiní, kterýchž jména pro množství nemožno vypočítati. Všichni leželi ve městě klidně šestero dnů, než počalo sedání, a král Magelon mnohou čest a péči jim prokazoval. Když pak nadešel den Narození Panny, nastoupili všichni v pořádku s králem v čele a také krá-

lovna přišla s dcerou svou a s mnoha krásnými pannami a paními, na kteréž pohled byl radostný a mezi nimiž zářila krásná Magelona jako denice na počátku jitra. I nespouštěla krásná Magelona očí ze svého milého Petra, kterýž přicházel mezi posledními. Tu vyvolati dal král hlasatelem, aby sedání v míru se dělo a bez potupy, načež pan Bedřich z Koruny jal se mluviti tak hlasitě, aby to každý slyšel, že chce dnešního dne ze všech sil svých dokázati svou sílu a schopnost kvůli urozené krásné Mageloně. A s těmito slovy první vyjel a proti němu pak pan Jindřich, syn krále anglického, rytíř sličný. I utkali se oba, až kopí se oběma zlomila, a pan Jindřich byl by spadl, kdyby mu nebyli přišli na pomoc. Po něm přišel, kterýž jmenoval se Lancelot z Valois a byl panem Bedřichem poražen v prvním utkání. Pak vyjel urozený Petr z Provincie proti Bedřichovi, neboť srdce jeho a mysl nedaly mu prodlévati. I srazili se tak mocně, že koně pod oběma padli. Načež řekl král a všichni ostatní, že ti dva velmi silní jsou, a král nařídil, aby jim jiní koně dáni byli, chtějí-li se ještě jednou utkati, aby zřejmo bylo, kterému z nich patří cena. Což stalo se také a rytíři znova se utkali. Tu zlomil Petr Bedřichovi ruku a s takovou silou k zemi jej srazil, že za mrtvého jej považovali. I odnesli jej jeho lidé do jeho hospody. Načež srazil urozený Petr ještě pana Antoniho, po němž vystoupil proti němu pan Jakub z Provincie, strýc jeho. Ale Petr, poznav bratra svého otce, jím však nepoznán, vzkázal mu, že nechce se s ním utkati, poněvadž jest mu vděčen za prokázanou službu, a že jej prosí, aby on také jeho ušetřil; jest ochoten pak veřejně prohlásiti jej za lepšího rytíře. Pan Jakub uslyšev to, velmi se rozhněval, neboť byl dobrý rytíř, a vzkázal Petrovi, že jej zprošťuje služby, a nepostaví-li se mu, bude jej považovati za někoho, kterýž malou sílu má. Když to Petr uslyšel, rovněž velmi se pohněval, a vida, že mu nezbývá než utkati se s panem Jakubem, nechce-li se dáti poznati, srazil se s ním, ale šetrný jsa k němu, sám byl panem Jakubem trefen do prsou, až kopí páně Jakubovo se zlomilo. Ale bylo to, jako když pírko se ho dotkne. I viděl král, že rytíř s klíči dopustil to ze

zdvořilosti, nevěděl však, proč se to stalo. Jen krásná Magelona rozuměla brzy, proč Petr to učinil. A když se znova utkali, tu porozuměl pan Jakub, že rytíř s klíči silný jest, ale nedá se pohnouti, aby jej poranil, pročež odejel. Po něm porazil Petr všechny ostatní rytíře, kteříž přítomni byli, a dostal cenu. I pochválil jej král laskavě a královna i krásná Magelona, jakož i ostatní panny a paní děkovaly mu přívětivě. Načež král pozval všechny ke dvoru, kdež Petr s velikou ctí byl přijat králem i všemi ostatními, kteříž velmi se těšili z jeho společnosti, neboť čím déle kdo na něj hleděl, tím více jej v lásce měl, kterýž tak sličný byl a bílý jako lilie a oči měl přívětivé a vlas jasný jako zlato. Po dvě neděle skvěl se dvůr krále neapolského na počest knížat, která se tu sešla, a všichni mluvili jen o rytíři se stříbrnými klíči. Krásná Magelona, když to slyšela, nadevše tím byla potěšena, ale nedala toho poznati. A když skončeny byly u dvora radovánky, rozjeli se vznešení a urození páni do svých domovů, velmi tím rozmrzeni, že nezvěděli, kdo jest rytíř, který to nejlepší v klání vykonal mezi tolika knížaty a pány. A přišedše domů mnohé vyprávěli o rytíři s klíči.

Když pak přišel Petr ke krásné Mageloně, neboť nedovedli dlouho býti od sebe, chválila jej velmi krásná Magelona. I odpověděl Petr, že nikoli on, nýbrž krása její to vykonala a z ní že pochází cena a čest. A chtěje ji zkoušeti pravil, že již příliš dlouho vzdálen jest otce svého a matky své, kteříž jistě velikou starost a žalost pro něho mají; pročež aby mu dala dovolenou, že domů chce jeti. Když krásná Magelona uslyšela tuto řeč od svého nejmilejšího Petra, měla ihned oči plny slz a změnila se veškera barva její, takže byla bledá. A mnoho vzdychajíc a plačíc pravila, že jest docela pravda, co děl o svých rodičích, kterýmž dobrý syn nemá jednati na úkor, ale ona, zanechá-li ji tu samotnu, nebude míti pokoje na světě a zemře kvůli němu. Pročež aby jí neskrýval odjezdu svého, neboť i ona chce se k němu připraviti, a prosí jej, aby ji vzal s sebou. Petr, uslyšev tento nářek, velmi byl pohnut a srdce div mu z těla nevyskočilo. I jal se ji těšiti, aby neplakala a zármutku

neměla, neboť si umínil neodjeti ze země, nýbrž vyčkati konce, až jak to s nimi dopadne. Raději smrt by podstoupil, než ji opustil. Chce-li však s ním, tedy ji ujišťuje, že ji ve vší počestnosti vésti bude, jakož jí před časem slíbil. Načež krásná Magelona, znova tím potěšena, odpověděla, aby, je-li tomu tak, raději nejdříve a v tajnosti odešli, poněvadž nejprve další prodlévání mohlo by jej omrzeti, načež by ji opustil, podruhé pak zamýšlí ji otec její vkrátku provdati, což by rovněž byla její smrt. I rozešli se, slíbivše si opatrně a rychle připraviti se na cestu, aniž řekli o tom něčeho chůvě. Neboť krásná Magelona nechtěla, aby se to dověděla, poněvadž ze strachu a starosti nezamlčela by toho, nýbrž snažila by se tomu zabrániti. Pak vrátil se Petr do své hospody a připravil tajně vše, čeho třeba bylo. A dal okovati koně své nejlépe.

Když pak nadešla určená doba a u dvora všichni usnuli, přišel Petr k zahradní brance s třemi koni, z kterýchž jeden vína, chleba a jiných pokrmů hojnost nesl na dva dny, aby jim nebylo jídla a pití hledati po hospodách. I nalezl krásnou Magelonu o samotě čekající, kteráž zlata a stříbra vzala s sebou podle potřeby. I sedla na dobrého mimochodníka anglického, kterýž lehce ji nesl. Načež také Petr na dobrého koně sedl a jeli rychle bez zastávky po celou noc, dokud nezačalo svítati. Když pak nastal den, vyhledal Petr místo v lesích u moře, aby nikým nebyli spatřeni a nikdo se o nich nedověděl. A když byli dosti hluboko v lese, pomohl Petr s koně krásné Mageloně, a sejmuv koním uzdy, pustil je, aby se pásli. I šli a usedli do zelené trávy a ve stínu, hovořice o svém dobrodružství a prosíce boha, aby je ochraňoval a k dobrému vedl. A když již dlouho spolu mluvili, přišlo spaní na krásnou Magelonu, neboť neodpočinula si po celou noc a unavena byla jízdou. Tedy položila hlavu do klína Petrovi a jala se spáti.

U dvora pak, když nastal den, přišla chůva do komory krásné Magelony a dlouho tu prodlévala, domnívajíc se, že spí. Když pak minula doba, kdy krásná Magelona dle zvyku svého vstávala, pomyslila si, že snad nemocna jest. I přistoupila k posteli její, na kteréž znamení nebylo, že

by v ní někdo byl ležel. Tu ulekla se chůva velmi a pomyslila si, že Petr ji unesl. A šla hned do hospody Petrovy a ptala se na něho a dozvěděla se, že odejel. I počala žalostně naříkati a běžela ke královně a pravila jí, že krásnou Magelonu hledala v posteli, ale nenašla jí a neví, kde jest. Když to královna uslyšela, ulekla se a rozhněvala a dala ji všude hledati tak dlouho, až král se to dozvěděl. I nastal pokřik, že rytíř s klíči zmizel. Tu pomyslil si král, že rytíř ji unesl. I rozkázal, aby byl pronásledován a hledán, a kdyby byl dopaden, aby jej živého přivedli, neboť chtěl ho tak potrestati, aby celý svět o tom mluvil. Tedy ozbrojili se královští a rozdělili se na různé cesty a hledali velice pilně. A král poslal pro chůvu a pravil jí, že ona o tom něco věděti musí. Tu padla dobrá chůva před králem na kolena a pravila, aby ji usmrtiti dal, nalezne-li, že jest vinna v této věci, neboť jakmile se toho dověděla, ohlásila to královně. I odešel král do své komnaty a pro smutek nejedl a nepil nic po celý den. Smutná podívaná byla také na královnu a ostatní panny a dívky, rovněž na celé město Neapol. Královští hledali věrně všemi směry, aniž našli jich nebo dověděli se o nich něčeho; i vrátili se jedni po šesti dnech, druzí po čtrnácti s nepořízenou, čímž král nemálo byl pohněván.

Zatím Petr, pohlížeje na krásnou Magelonu, kteráž spala v jeho klínu, nemohl se nasytiti pohledem na její krásu. A když se dosti nadíval na její krásná červená ústa a na její obličej, tu nemohl odolati, aby jí nerozšněroval ňadra. Neboť zamilovaný jinoch snadno dá se pohledem svésti, aby vešel k nejtajnějším pokladům své milé, aniž považí, co zlého z toho může pojíti. I prohlížel si Petr s velikou radostí její sněhobílá ňadra, kteráž čistší byla než krystal, a v ruce pojal její krásné prsíčky. Tu láskou celý byl unešen a zdálo se mu, že jest v nebi a nic mu nemůže ublížiti. Leč radost jeho dlouho netrvala a ke zlému obrátilo se, co s vášní bylo počato. Stalo se, že Petr, dívaje se takto na krásnou Magelonu, spatřil mezi jejími ňadry červený klůcek hedvábný a pocítil velikou touhu poznati, co to jest, a vzal jej a rozbalil. Tu našel v něm tři krásné prsteny,

kteréž jí byl dal a kteréž ona tedy tak ráda měla kvůli němu. I zabalil je opět Petr a položil je vedle sebe na kámen a počal znovu dívati se na krásnou Magelonu, takovou láskou jat, že nevěděl, kde se nalézá. Ale poněvadž není na světě radosti bez hoře, stalo se, že přilétl pták, kterýž loupeží se živí, a spatřiv klůcek a domnívaje se, že by to maso bylo, uchopil jej a ulétl.

Když to Petr spatřil, velmi se rozzlobil, neboť se bál, aby se neprozradil krásné Mageloně. I položiv opatrně svůj plášť pod její hlavu, aby se neprobudila, šel za ptákem, házeje po něm kamení, neboť doufal, že mu takto odejme opět prsteny. A honil jej tak dlouho, až pták odletěl na skalku nedaleko břehu a upustil odtud klůcek s prsteny do moře. Tu Petr, poněvadž pro veliké množství vody k prstenům nemohl, jal se pobíhati po břehu hledaje něco, po čemž mohl by se plaviti. I našel malý, starý člun, kterýž tu rybáři zanechali, poněvadž nebyl již k potřebě. Velmi tím potěšen, vstoupil do člunu, a uchopiv rahno, kteréž nedaleko našel, vezl se ke skalce. Ale radost jeho netrvala dlouho, neboť povstal veliký vítr a zahnal jej na moře. Tu viděl Petr, že stále více vzdaluje se od země, a pozoruje nebezpečenství, ve kterémž se nalézá, a vzpomínaje na krásnou Magelonu, kterouž spící v lese zanechal a kteráž zlou smrtí zemříti tu může bez rady a pomoci, myslil, že sám vrhne se do moře, neboť jeho šlechetné srdce nemohlo snésti takové bolesti. Ale ten, kterýž lidi tohoto světa mnohým utrpením a zlým osudem k trpělivosti vede, nedopustil, aby přišel o život. Petr, vzpamatovav se opět, k bohu se modlil o pomoc pro krásnou Magelonu a slitování nad sebou, kterýž tak falešný a nevěrný byl, že otci a matce dceru odvedl nadevše milovanou, a velmi naříkaje, více na ni myslel než na sebe. A sedě uprostřed člunku, čekal na smrt, nechávaje jej plouti, kam mořské vlny jej vedly, a maje v něm vody, až celý mokrý byl, zůstával v tomto nebezpečenství od rána až do poledne. Stalo se pak, že objevila se tu loupežnická loď ze země černošské. I spatřili jej samotného plouti, kam vítr chce, a vytáhli jej a posadili na loď. Ale Petr byl hořem napolo mrtvý a nevěděl, co se

s ním děje. Když pak vůdce lodi dobře se na Petra podíval, zalíbil se mu Petr, neboť byl pěkně oblečen a krásný; i pomyslil si, že jej daruje sultánovi. Tak pluli po čtyři dni, až přišli do Alexandrie. Tu daroval vůdce Petra sultánovi, kterýž spatřiv jej zalíbení v něm našel a děkoval vůdci. Měl pak Petr na krku zlatý řetěz, kterýž mu krásná Magelona dala; i pomyslil si sultán, že jest rodu vznešeného. A otázal se ho tlumočníkem, chce-li mu u stolu posluhovati. Načež Petr řekl, že ano. Tedy rozkázal sultán, aby jej tomu naučili. I vynikl v tom Petr nade všechny ostatní. A zamiloval si sultán Petra, jako by byl jeho vlastní syn. Petr pak, nepobyv tu ještě ani rok celý, naučil se řeči jejich a mluvil dobře černošsky a řecky. A byl tak způsobný a přívětivý, že jej každý rád měl u dvora; také neměl sobě rovna v obratnosti, takže skrze něho všechno se dělo u sultána a Petr byl u něho ve veliké vážnosti. Leč srdce jeho těžké bylo, an myslil na svou nejmilejší Magelonu, a tak vedl smutný život a stále jen boha prosil, aby, kdyžtě jej z nebezpečenství moře vyvedl, dopomohl mu také k šťastnému sňatku, dříve než umře.

Zatím krásná Magelona, když se po chuti vyspala, probudila se, a domnívajíc se, že jest u svého nejmilejšího Petra a hlavu svou v jeho klínu má, usedla a ptala se jej, nehněvá-li se na ni, že tak dlouho spala. A pohlédnuvši nikoho nenašla. Tu vstala a ulekla se velice, načež počala jej hlasitě volati. Ale nikdo jí neodpověděl. I jala se plakati a chodíc lesem volala jej, jak mohla jen hlasitě. Když pak ochraptěla a bolestí a hořem sevřelo se jí srdce, tu myslila, že zemře. I klesla ve mdlobách k zemi, jako by mrtva byla. A po dlouhé chvíli, když se probudila, znovu jala se plakati a naříkati, jak jen to slyšel kdy člověk, a žalovala na Petra, že ji tu opustil v divoké pustině, aniž ona pochopiti může, proč se to stalo. Jako by on druhý Jason a ona druhá Medea byla. Ale chodíc lesem a hledajíc Petra spatřila koně jeho, a tu ještě více zaplakala vidouc, že neodešel od ní dobrovolně a že snad jest mrtvý. I obrátila se k bohu prosíc jej, aby potěšil ubohou pannu a ponechal jí smysly a rozum její, neboť toto neštěstí jest bezpochyby dílo zlého ducha, kterýž

vida, že způsobně a řádně jednají, odvedl jej do cizí země, aby zlomil jejich obapolnou vůli. Tato myšlenka posílila trochu srdce její, ana chodila lesem naslouchajíc, zda by uslyšela něco, také vystoupila na strom, aby se rozhlédla, ale neviděla nic než les a moře. Tedy smutna zůstala po celý den, aniž jedla a pila něčeho, a když nastala noc, vyhledala vysoký strom, na kterýž vylezla s velikou námahou a úzkostí. Na něm pak seděla po celou noc, jen málo odpočívajíc ve spánku, neboť starost měla velikou kvůli divoké zvěři. A uvažujíc, co by dělati měla, rozhodla se, že nevrátí se domů ze strachu před hněvem svého otce, ale že půjde hledati svého nejmilejšího Petra ve světě.

Když pak nastal den, slezla krásná Magelona se stromu a šla k onomu místu, kde byla nalezla koně, kteříž tu dosud byli přivázáni, a odvázala je s pláčem a poslala je, aby šli, kam chtějí, když také pán jejich ztratil se a ona jde do světa jej hledati. Načež kráčela lesem tak dlouho, až přišla na silnici, která vede do Říma. A když našla silnici, ukryla se opět v lese na místě takovém, aby viděla, kdo půjde mimo, ale sama viděna býti nemohla, a tu čekala tak dlouho, až spatřila poutnici jednu po cestě přicházeti. I zavolala ji k sobě a prosila ji, aby jí dala sukni a šaty své za její krásné šaty. Když to poutnice uslyšela, pomyslila si, že snad ještě jiní lidé jsou v lese a krásná Magelona šašky s ní provozuje. Tedy pravila jí, že nemá se nikdo posmívati chudým lidem, i když jest oblečen v krásný šat, a že sluší-li tělu paní krásná suknice, její prostá že sluší opět její duši. Tu odpověděla jí krásná Magelona, že se jí neposmívá a ze srdce upřímného chce s ní měniti. Načež poutnice, poznavši, že mysl její bezelstná jest, dala jí své šaty a vzala si její krásné a krásná Magelona oblékla se do jejích šatů tak, aby nemohla býti poznána, a vzala slinu a prsť a pomazala si jimi tvář svou.

Vydala pak se krásná Magelona na cestu do Říma a šla tak dlouho, až přišla do města. Tu první její cesta byla do chrámu svatého Petra, kde dlouho se modlila za sebe a za svého Petra, aby se najíti mohli a život skončiti v pokoji a v manželství. Když pak vstala a odejíti chtěla do

své hospody, spatřila strýce svého vstupovati do chrámu, kterýž byl bratr její matky a hledal ji s velikým průvodem. Tu ulekla se nemálo, ale nikdo jí nepoznal v jejím šatu. Tedy odebrala se jako chudá poutnice do hospice, kdež pobyla čtrnácte dní v pláči a modlitbách. A tu napadlo jí, aby odešla do země Provincie, neboť doufala, že tu nejsnáze uslyší o svém Petrovi, a vydala se na cestu a šla tak dlouho, až přišla do města, kteréž se jmenuje Janov. V tomto městě ptala se pak na cestu do Provincie, kteráž by nejkratší byla; i řekli jí, aby jela po moři. A když přišla do přístavu, našla tu k veliké své radosti loď, která jela do jiného přístavu jménem Mrtvá voda. Tedy dohodla se s majetníkem lodi a odjela. Když pak octla se v onom městě a jednoho dne jako poutnice šla městem, zavolala ji jakási zbožná paní, aby ji pohostila a mnoho dala si vypravovati o její pouti. Načež krásná Magelona vyptávala se jí na zvyky a vlastnosti země, a zdali cizí lidé v bezpečnosti mohou tudy putovati. Tu pravila jí paní, že odtud až k Aragonii vládne pán, kterýž jmenuje se hrabě z Provincie a jest velmi mocný a zemi v míru a spravedlnosti udržuje; hraběnka pak jest přívětivá a milostivá k chudým lidem. Ale že teď zarmouceni jsou a všichni jejich poddaní s nimi kvůli synu jejich jménem Petru, kterýž nejušlechtilejší rytíř jest na světě, ale odešed přede dvěma léty do světa, dosud se nevrátil, aniž dal o sobě slyšeti. I žijí ve strachu, že mrtev jest anebo nějaké neštěstí se mu stalo. Načež vypravovala o krásných skutcích a ctnosti urozeného rytíře. Krásná Magelona, když to uslyšela, poznala, že Petr neodešel od ní dobrovolně a že se to stalo mocí zlého. A počala plakati, což dobrá paní za soucit měla a tím laskavější k ní byla; přiměla ji pak, aby spala u ní v tu noc.

Této noci pak rozhodla se krásná Magelona v srdci svém, že najde si tu místo nějaké, kde by bohu sloužiti mohla a tak panenství své snadněji neposkvrněné zachovati; doufala také, že tu spíše uslyší něco o svém nejmilejším Petrovi než kdekoliv jinde. I tázala se dobré paní, hostitelky své, na místo, kde by bohu mohla sloužiti, kteráž pravila jí, že nedaleko jest přístav Pohanského ostrova, kamž všechny

lodi a kupectva přicházejí ze všech zemí a také mnozí chudí, nemocní a slabí lidé. Tedy šla krásná Magelona prohlédnouti si ono místo a zalíbilo se jí. Dala pak z peněz, které měla, vystavěti kostelík a při něm malou nemocnici s třemi postelemi. V kostelíku dala postaviti oltář ke cti svatého Petra a pojmenovala kostel Svatý Petr z Magelonu. Když pak dostavěn byl kostel i nemocnice, jala se tu sloužiti chudým a vedla život tak přísný, že na ostrově i v okolí považovali ji za svatou paní a nazývali ji svatou poutnicí. Mnozí lidé veliké oběti přinášeli kostelíku a známost o něm došla až k hraběti a hraběnce, kteříž umínili si navštíviti jej. Když pak přišli, uvítala je špitálnice uctivě a oni veliké zalíbení našli v díle jejím a řekli si, že je to žena svatá. Načež hraběnka stranou vzala představenou nemocnice, aby si s ní pohovořila o mnoha věcech, a jmouc se plakati, svěřila se jí se zármutkem svým kvůli synu svému. Tu těšila ji představená dle sil svých, ač sama ještě více útěchy potřebovala, a hraběnce líbila se její řeč, a poděkovavši špitálnici, prosila ji, aby požádala ji o všechno, co jí chyběti bude, neboť ničeho jí neodepře. Když pak odešli, vrátila se špitálnice ke svým chudým a vedla přísný život.

Stalo se pak jednoho dne, že rybáři v onom místě lovili v moři a chytli rybu, kteráž se jmenuje vlkouš, a ta byla tak pěkná, že ji darovali hraběti a hraběnce. Poslána byla pak ryba do kuchyně a tu ten, kterýž ji připravoval, našel v jejím břiše klůcek červený a podobající se jablku. I donesla jej služka hraběnce a pravila, že to nalezeno bylo v rybě. Tu hraběnka, rozbalivši to, našla v tom tré prstenů, kteréž dala svému nejmilejšímu synu Petrovi, když odcházel. A poznavši je, zármutek veliký pocítila a žalostně zaplakala, že syn její mrtev jest a že ryba jej spolkla. Hrabě, uslyšev veliký nářek její, velmi se ulekl, a vešed do její komory, tázal se, co se stalo. I pravila mu hraběnka, že nerozumné zvíře zlou zvěst přineslo jim o jejich nejmilejším synu, kteréž horší býti nemůže. A vypověděla mu, kterak nalezen byl klůcek a v něm tři prsteny, kteréž mu dala, když odcházel. A ukázala hraběti prsteny. Hrabě, když je spatřil, poznal je ihned a tak byl zarmoucen, že

hlavu na postel položil a jal se plakati dobrou půl hodiny. Načež jako šlechetný muž přistoupil k hraběnce a těšil ji, jak nejlépe dovedl. A pak rozkázal sejmouti všechny drahocenné koberce a černé sukno dal pověsiti v celém domě. A zármutek nastal v celé zemi, neboť všichni milovali mladého hraběte.

Vkrátku poté odebrala se hraběnka ke špitálnici, aby se jí svěřila se svým hořem. Tu prosila ji představená, aby jí ukázala ony prsteny. Kteréž ihned poznala, jakmile je spatřila, a srdce její žalem div nepuklo. Ale jako dcera ctnostná a moudrá, kteráž v boha skládá veškeru naději, pravila hraběnce, aby se netrápila, poněvadž věc také jinak přihoditi se mohla a její nejmilejší syn prsteny mohl ztratiti anebo jiné osobě dáti. Tato řeč potěšila hraběnku velice, i dala veliké dary nemocnici, aby bůh vzal na milost duši jejího syna, je-li mrtev, anebo aby se mu dobře vedlo, zůstal-li naživu. Když pak odešla hraběnka, klesla špitálnice na kolena před oltářem svatého Petra ve velikém smutku.

Zatím Petr sloužil sultánu babylónskému a byl mu milý jako vlastní syn. Ale v srdci svém nosil jen krásnou Magelonu a toužil dověděti se, co se s ní stalo. I rozhodl se jednoho dne požádati sultána o dovolenou, aby mohl navštíviti otce svého a matku svou. Když pak sultán pořádal velikou slavnost, při kteréž mnoha lidem veliké dary dával, poklekl před ním Petr vida, že čas přišel, a pravil, že také chce o něco prositi. I slíbil sultán, že se mu státi má po vůli. Tu přednesl mu Petr prosbu svou velmi uctivě. Sultán, vyslechnuv ji, zarmoutil se, že mu slovo své dal, a pravil, že by mu ho byl nedal, kdyby byl věděl, čeho žádati bude, poněvadž rád ho má a mocným chce jej učiniti po své smrti v celé své zemi. Ale poněvadž slovo mu dal, chce v něm státi, slíbí-li mu, že se opět vrátí, až navštíví svého otce a matku svou. I slíbil mu to Petr, načež sultán dal mu rozkaz pro celou zemi, ve kterémž stálo, aby všude, kamkoliv přijde v zemi černošské, jednalo se s Petrem, jako by to on sám byl, a dal mu zlata, stříbra a jiných klenotů veliké množství. Tedy rozloučil se Petr se sultánem a mnozí pla-

kali, kteříž jej měli rádi. Přišel pak brzy do Alexandrie, kdež dal zhotoviti čtrnáct soudků, kteréž by po stranách solí byly vyplněny, uprostřed pak chovaly poklad. A když bylo vše hotovo, odebral se do přístavu, a naleznuv tu loď k radosti své, kteráž do Provincie plula, naložil na ni soudky a vydal se na cestu. A tu noc pak měli dobrý vítr a napnuli plachty a přijeli šťastně k ostrovu, jehož jméno jest Sagona. Tu našli sladkou vodu. Ale Petr nechtěl zůstati na moři, poněvadž byl unaven, a odešel na zemi. A procházeje se po ostrově, našel tu mnoho krásných květin. I usedl k nim a zapomněl tak část hoře svého. Jedna květina pak byla nejkrásnější ze všech barvou a vůní, kterouž utrhl, a kochaje se pohledem na ni, uzřel v mysli své krásnou Magelonu, kteráž podobně vynikala mezi pannami a paními. Tu jal se plakati, neboť velikou bolest pocítil ve svém srdci, a mysle na to, co se s ní státi mohlo, položil se a usnul. V tu dobu pak nastal dobrý vítr a loď chystala se odplouti. A majetník lodi vida, že Petr chybí, dal jej hledati. I volali jej hlasitě, ale poněvadž tvrdě spal, neslyšel jich, a tak jej nalézti nemohli, a majetník lodi nechtěje zameškati, když dobrý vítr měli, dal plachty napjati a odjeli. Petr však spal dále. Tedy jeli tak dlouho, až přijeli do přístavu, kterýž se jmenuje přístav Pohanský, a tu vyloďovali zboží. A naleznuvše čtrnácte soudků, nevěděli, co s nimi, a poněvadž soli byl tu všude dostatek, neprodali jich, nýbrž dohodli se, že je věnují nemocnici svatého Petra. I odebral se majetník lodi ke špitálnici a pravil jí, že pán soudků se ztratil, pročež chce je darovati nemocnici; ona pak aby se modlila za jeho duši.

Tu stalo se jednoho dne, že špitálnice potřebovala soli. Tedy vzala jeden soudek, otevřela jej a našla v něm zlata veliké množství. A uleknuvši se velice, druhý vzala a otevřela a našla v něm rovněž jako v prvním. I pomyslila si, že není sama na světě, kteráž bolestí a zlým osudem stíhána jest. Načež otevřela všechny ostatní soudky a našla veliký poklad. Dala tedy povolati zedníky a jiné řemeslníky a jala se rozšiřovati kostel i nemocnici. O čemž pověst rozšířila se daleko široko a přišlo mnoho lidu, kterýž almužny a dary

nesl, a velmi se divili všichni, že špitálnice tak skvostně staví, aniž kdo viděl u ní peníze. Také hrabě a hraběnka přišli opět, aby tu pobožnost vykonali a promluvili se špitálnicí, kteráž je znova těšila, ač sama potřebnější byla útěchy. Neboť oni toliko syna milého ztratili, což lidské jest, ona však ztratila království a v nemilost otce svého a matky své upadla a k tomu ještě ztratila svého nejmilejšího Petra.

Petr pak, probudiv se na ostrově po dlouhém spánku, velmi se podivil vida, že jest noc; i vstana, šel k moři na místo, kde loď opustil, a nespatřiv jí a domnívaje se, že tma jej šálí, jal se hlasitě volati. Ale nikdo mu neodpověděl. Tu veliká úzkost sevřela mu srdce, an padl k zemi, jako by mrtev byl, a opustila jej mysl. Když pak procitnul, opět zaplakal hořce a naříkal po celou noc. Neboť nedosti na tom, že ztratil krásnou Magelonu, manželku věrnou, nebylo mu ani dopřáno, aby potěšil otce svého a matku svou. Prohledav pak, když den nastal, ostrov, není-li snad loď nějaká nablízku, a nenaleznuv ničeho, ulehl doufaje, že smrt učiní konec jeho bolestem. Stalo se však, že rybářský člun přistál u ostrova a rybáři, vyšedše pro sladkou vodu, našli Petra nataženého, jako by mrtev byl. I slitovali se nad ním, a davše mu jísti a píti, zabalili jej teple, jak nejlépe dovedli, a když pookřál, zanesli jej do člunu a jeli do města, kteréž Crapona sluje, a zanechali jej v nemocnici. Tu pobyl Petr devět měsíců a stav jeho den ode dne lepší byl, takže choditi mohl po městě, ale pro velké hoře srdce svého docela uzdraviti se nemohl. Jednoho dne pak, když podle svého zvyku procházel se u moře, spatřil v přístavu loď, a přiblíživ se k ní, uslyšel, že lodníci mluví řečí jeho domoviny. I ptal se jich, kdy poplují domů. Řekli mu, že nejdéle za dva dny. Tedy šel Petr k majetníkovi lodi a proboha prosil jej, aby ho vzal s sebou, neboť jest z jejich země a dlouho byl nemocen. Odpověděl mu majetník, že jest ochoten vzíti jej s sebou, když jest krajan jeho, že však musí s ním jeti do Mrtvé vody k ostrovu, kterýž ostrov Pohanský se jmenuje. S tím spokojen byl Petr a vstoupil na loď. Stalo se pak, když na lodi byl, že tovaryši lodní mluvili

o kostelu svatého Petra z Magelonu, kteréžto jméno když Petr zaslechl, velmi se podivil, načež vyprávěli mu o kostele a nemocnici na ostrově, kterýž ostrov Pohanský sluje, a poradili mu, aby sem se uchýlil, neboť bůh tu mnohé zázraky koná a on jistě dosáhne tu opět svého zdraví. Tedy rozhodl se Petr zůstati tu po celý měsíc, dříve než se poznati dá svému otci a matce své, a když loď přistála u ostrova Pohanského, vystoupil Petr na zemi a šel položit se do nemocnice. Špitálnice pak, když podle svého zvyku navštívila nemocné, spatřivši, že nový nemocný jest, umyla mu ruce a nohy a na čelo jej políbila, jakž zvyklá byla, a pravila, že všeho se mu dostane, čeho potřebovati bude, aby brzy se uzdravil. Neboť tak pečovala o všechny nemocné, kteříž k ní přišli.

Petr, když ležel v nemocnici po nějakou dobu, velmi získal na zdraví svém, a pozoruje velikou péči a práci špitálnice, řekl si v srdci svém, že tato paní jest jistě osoba svatá. Jednoho dne pak stalo se, že bolestí veliké vzdechy ze sebe vydával, vzpomínaje krásné Magelony, kterouž odvedl z království jejího a od otce jejího a matky její, ana snad sežrána byla divokými zvířaty, ač byla spanilá tak a krásná. Tu špitálnice, zaslechnuvši jeho vzdechy, přistoupila k posteli jeho domnívajíc se, že mu něco chybí, a pravila, aby jí řekl, přeje-li si něčeho, a učiní mu po vůli, aniž šetřiti bude penězi. I poděkoval jí Petr a pravil, že nechybí mu nic, leč po zvyku nemocných a zarmoucených, kteříž veliké ulehčení způsobí srdci svému, mohou-li si postěžovati někomu, jal se jí vypravovati zármutek svůj, aniž koho jmenoval. A pravil, že byl jednou jeden bohatý syn, kterýž slyšel vypravovati o krásné panně v cizí zemi a opustil otce svého i matku svou, aby si dobyl její lásky. Zvolil si ji za manželku a odvedl ji tajně otci jejímu a matce její, ale pak opustil ji spící v pustém lese, aby dostal své prsteny. A Petr vypravoval jí celý svůj příběh až do té doby, kdy přišel do nemocnice. Krásná Magelona, uslyševši jeho slova, porozuměla, že on jest Petr její nejmilejší, a poznávala jej po všech jeho pohybech. I jala se plakati velikou radostí. Leč vyjeviti nechtěla se mu ještě v tom čase. Tedy jala se

jej těšiti, ukazujíc mu, kterak bůh ochraňoval jej ve všech nebezpečenstvích a jistě opět mu pomůže.

Dala pak si šaty královské dělati krásná Magelona, ana peněz dosti k tomu měla, a dala vyzdobiti svou komoru nejskvostněji. Neboť také nejctnostnější žena marnivá poněkud bývá a neukazuje se ráda svému nejmilejšímu, leč v šatu krásném. A když všechno bylo připraveno, přistoupila k Petrovi a pravila, že lázeň mu připravila, aby okřál. Načež odvedla jej do komory a poprosivši ho, aby počkal, až se vrátí, odešla převléci se do královských šatů, závoj však vzala si, kterýž zvyklá byla nositi, takže jen oči a nos jí viděti bylo. Ale pod tím závojem upraveny měla pěkně krásné své vlasy, kteréž až k zemi jí šly a zářily jako zlato. A vrátivši se k Petrovi, pravila mu, že tu má před sebou nejmilejší svou manželku a věrnou přítelkyni Magelonu, pro kterouž tolik vytrpěl a kteráž neméně vytrpěla pro něho; ona že jest, kterouž spící zanechal v pustém lese a kteráž zlatý řetěz mu dala a s ním vládu nad svým tělem. I odhodila svůj závoj a tu splynuly její krásné vlasy jako zlato. Tedy Petr z Provincie, spatřiv krásnou Magelonu bez závoje, poznal tu, kterouž tak dlouho hledal, a vstana, padl jí do náručí a líbal ji s velikou láskou. Tak zůstali dlouho pospolu, a nemohouce pro veliké pohnutí myslí svých mluviti, plakali velikou radostí.

Přišel pak čas, kdy vypravovali si mnoho o neštěstí svém a nemohli se nasytiti řečí svých aniž polibků. Také pověděla mu krásná Magelona, kterak dostala soudků čtrnácte s pokladem a polovinu pokladu prostavěla na domě božím. Chybělo pak toliko čtvero dnů do měsíce, po kterýž slíbil Petr zůstati v nemocnici, pročež chystali se, kterak by poznati se dali hraběti a hraběnce. Krásná Magelona připravila Petrovi postel ve skvostné své komoře, uchýlivši se sama do jiné, leč spáti nemohla po celou noc velikou radostí. Když pak přišel čas, oblékla se krásná Magelona do šatů, v kterýchž chodila v nemocnici, a rozloučivši se s Petrem, odebrala se k hraběti a hraběnce, kteříž laskavě ji přijali a mezi sebe posadili. Tu pravila špitálnice, že přichází k nim, aby jim vyjevila sen, kterýž zdál se jí minulé noci. Spatřila

Spasitele, kterýž za ruku vedl mladého rytíře a pravil k ní: Toť jest ten, za něhož ty i pán tvůj a paní tvá tak dlouho jste se modlili. Pročež aby déle netruchlili pro svého syna a svlékli šat smuteční a oblékli šat radosti, neboť není daleka chvíle, kdy uzří svého syna živoucího a zdravého. Hrabě a hraběnka, ač těžko jim bylo věřiti, že Petr ještě žije, velmi se potěšili její řečí a kvůli ní slíbili jí odložiti smuteční šat a pozvali ji k obědu na druhý den. Ale špitálnice, poděkovavši jim, pravila, že má práci doma, a prosila je přívětivě, aby příští neděli přišli do kostela k svatému Petru, neboť má velikou naději, že tu velmi potěšeni budou. I slíbili jí učiniti, co si přála. Když pak se vrátila k Petrovi, kterýž ji netrpělivě očekával, pověděla mu vše, co pořídila. Dala pak udělati šatů mnoho pro Petra i pro sebe.

Když přišla neděle, vypravil se hrabě s hraběnkou a průvodem svým do kostela k svatému Petru. A když bylo po mši, zavedla je špitálnice ke své komoře a tázala se jich, zda by poznali svého syna, kdyby jej spatřili. A když řekli ano a vešli do komory, Petr, spatřiv otce svého a matku svou, poklekl před nimi, ani poznavše ho běželi k němu a padli mu do náruče a líbali jej laskavě, nenalézajíce slov. Tedy rozneslo se, že hraběcí syn se vrátil, a přišli šlechtici, nešlechtici, aby jej uvítali s velikou poctou a radostí. Načež hovořil Petr s hrabětem, otcem svým, a matkou svou, ani tázali se ho na mnohé, co se mu přihodilo.

Zatím krásná Magelona odešla do své komory a oblékla se co nejskvostněji, jak se jí patřilo. A takto oblečena vrátila se k nim brzy. Hrabě a hraběnka, když spatřili krásnou Magelonu, velmi se podivili, odkudž přišla taková krásná panna, a ještě více byli udiveni všichni, když Petr vstal, objal ji laskavě a políbil. Tedy vzal ji Petr za ruku a pravil otci a matce, že to jest ta panna, pro kterouž do světa šel a kteráž jest dcera krále neapolského. I šli jí vstříc a objali ji laskavě, chválíce boha.

Pověst pak roznesla se po celé zemi Provincie, že Petr se vrátil, a přijeli a přišli šlechtici i nešlechtici a veliké sedání konalo se na jeho počest; jiní pak tančili a veselí byli. Hrabě pak zavedl Petra k oltáři a totéž učinila hraběnka krásné

Mageloně, i požehnal biskup jejich manželství. Veliká slavnost a radost byla po celé zemi po čtrnácte dní, každému líbila se krásná Magelona a provozovali před ní mnohou kratochvíli a každý se činil, aby nejlepší vykonal.

Když pak minula doba manželské soulože Petra s krásnou Magelonou, žili hrabě a hraběnka ještě deset let v dobrém pokoji, a když zemřeli, dal je Petr se ctí pochovati v kostele u svatého Petra z Magelonu. Po nich žili Petr a krásná Magelona ještě osm let v štěstí a přátelství a zplodili krásného syna, kterýž statečný byl a smělý, a jak historie vypravuje, stal se po nich králem neapolským a hrabětem z Provincie.

Tak tedy končí povídka o Petrovi, kterýž byl syn hraběte z Provincie, a o krásné Mageloně, kteráž dcera byla krále neapolského.

Jan Bystrý, muž dnes stejně velebený u nás jako nenáviděný, narodil se ve větším venkovském městě jako synek zámožného místního knihkupce a pokrokového občana. Nestává se často, aby pánbu dal rozum tomu, komu dal peníze; stane-li se to však přece, je tato zdánlivá mesaliance k velkému obecnému prospěchu. Jan, předurčený, aby převzal obchod po svém otci, nemohl se lépe naroditi. Bystrý sen. byl zkrátka osvícený muž a otec prozřetelný a laskavý, takže Bystrý jun. měl mládí nejen krásné, nýbrž i účelné. Vychodil škol právě jen tolik, kolik jich bylo nutno pro jeho povolání; jako dobrý praktik doma v obchodě i venku v životě veřejném a jako člověk sloužící „od piky" neměl jeho otec valné důvěry k tzv. akademickému vzdělání. Zato poskytl svému synu veškeru volnost a možnost, aby se prokousal knihami k samostatnému úsudku a k vlastním pojmům o dobrém a krásném. Když mu bylo dvacet let, vydal mu dokonce knížku veršů, jež prozrazovaly však více vkusu než talentu. Učinil to s úsměvem poněkud ironickým, ale bez námitek a otcovských napomenutí. Zanedlouho poté vyhnal jej však do světa, z něhož vrátil se mladý muž až takměř k smrtelné posteli otcově.

Poznal jsem jej v Praze po jeho návratu z ciziny. Dalo se s ním velmi dobře mluvit o všech věcech, které mne zajímaly. Byl vtipný, měl rozhled, neměl téměř předsudků. Byl také pozitivista a rozehříval se jaksi na studeno. Ale jedna věc zarazila mne trochu u něho. Několika slovy jde těžko říci, co to bylo. Zdálo se mi však, jako by při každém úsudku — mluvili jsme ovšem hlavně o věcech literárních a uměleckých — vycházel z hlediska obchodního, a dotýkaje se estetických kritérií jen mimochodem, dospíval k závěru opět zcela po obchodnicku střízlivému. Zvykl jsem si však na tuto svéráznost jeho myšlení, jež bylo nicméně prosto všeho kramářství, počal jsem se zajímati o metodu jeho ducha a zalíbila se mi nakonec, neboť bylo mi vždy dáti mu za pravdu.

„Pro mne existují toliko nové směry," říkával s jistou ledabylostí a provokativní, jak se mi zdálo (neprávem však, jak dnes vidím), příkrostí, když jsme spolu seděli večer v hostinci trochu déle. „Lidé, kteří píší nebo malují dvacet let stále totéž, a všichni ti ostatní výrobci limonád pro salóny uzenářů a čekárny zubních lékařů jsou dobří právě jen pro ty duševní lenochy, kteří obchodují s knihami a obrazy, poněvadž neobchodují se svíčkami nebo s gumovým zbožím. Počkejte jen, drahý pane, až já začnu! Všecko, čeho k tomu potřebuji, mám již; vlast dá mi jen čtenáře. Myslíte, že se již nečte? Čte se, pane. Stále se čte. Mnoho se čte. A to je hlavní věc. Ať se čte cokoliv, to je vedlejší. Jakmile jest jisto, že se čte, bude již mou věcí, aby se četlo to, co já chci. Moji páni kolegové — mluvím o nich takto, ač jsem teprve příručím svého otce, ale to nebude trvat věčně — domnívají se, že je nutno vydávati jen to, co je zvykem kupovati — anebo také nekupovati (proto máme u nás ty pěkné mravy s „prémiemi" a „sníženými cenami", nesolidní hanebnost!). Ale kdyby tohle si myslili všichni obchodníci a výrobci, zastavil by se hospodářský život. Zde je však vítězem ten, kdo svou novinku vnutí národu, bez ohledu k tomu, nač národ je zvyklý. Národ zvykne si na vše, co se mu obratně vylíčí jako samozřejmost. Dokázati to, toť vše a věc talentu a svatého ducha. A po jedné novince druhou, třetí. Připoutati k sobě dav a neponechati mu času, aby se mohl opět rozprchnout. Neboť v jiných oborech nejsou všichni obchodníci tak pohodlní jako většina mých kolegů. Čekají na příležitost, aby konkurenční novinku vytlačili svou novinkou, jako kočka na myš. Jen v našem oboru a v českých zemích panuje idyla. Och, bude-li mi osud přízniv, vpadnu mezi ně jako jestřáb. Zmocním se čtenářů, ovládnu je, povedu je. Mám dost peněz, ale chci jich vytlouci desetkrát tolik a přitom rozkývati naši literaturu a postaviti na nohy naše pořádné spisovatele a snad i nejednoho jiného umělce. A uznávám jen nové směry, poněvadž i čtenáři chtějí stále nové a nové věci jako všichni zákazníci a nesmějí býti vydáni všanc nudě a lhostejnosti. Dá se ovšem mnoho dělati i se starými

dobrými věcmi, ale nutno pro ně vybrati nová roucha podle vkusu a potřeby doby, nutno případně udělati nový směr z toho, co novým směrem není. Především však nutno se míti k světu, hýbati se, rozhlížeti se, nebáti se mládeže a míti dobré knihy ve skutečné úctě. Krámek otevříti dovede každý osel, ale býti *někým* ve svém oboru, k tomu je třeba míti něco v palici a nezapomínat, že bez práce nejsou koláče...“

Zdálo se mi v takové chvíli, že mladý muž mluví trochu chvástavě. Ale i na to zvykl jsem si časem a řekl jsem si konečně, že moderní reklama není právě upejpavá slečinka. Jen buben, bengál a lomoz přehluší denní náš shon a moderní snaživý člověk liší se od dryáčníka toliko jistým taktem, s nímž jich užívá. Pak jsem delší dobu Jana Bystrého neviděl.

Před třemi asi lety na počátku literární sezóny — snad si některý čtenář na to vzpomene — objevil se však v denních listech veliký inzerát s následujícím obsahem:

VE STÍNU LÍPY
NOVÉ NAKLADATELSTVÍ
(JAN BYSTRÝ A SPOL., PRAHA II.)

zašle na požádání reklamní spisek a prospekty následujících pozoruhodných děl literárních a uměleckých:

DOBRODRUŽNÉ POVÍDKY
KNIHA O STRAŠIDLECH
POVÍDKY O INDIÁNECH
BÁSNĚ ERVÍNA TAUSSIGA
STO FRANCOUZSKÝCH POVÍDEK
PAMĚTI BARONA TRENKA
MAPA V. H. BRUNNERA

Tyto prospekty, jakož i oznamované publikace možno obdržeti v každém řádném knihkupectví.

Zavadil jsem zrakem o tento inzerát, když jsem právě odcházel z kavárny. V mysli neutkvělo mi z něho pranic povznášejícího. Pomyslil jsem: Ve stínu lípy, hm, to je podezřele vlastenecká firma, a pod ní, nu ovšem, indiánštiny, detektivky, strašidelné historie, baron Trenk,

senzace, dráždidla, literární rmut. To je zase pěkné literární nadělení! Ale že již tak rád sbírám dokumenty našich literárních a nakladatelských mravů, zašel jsem cestou ihned do nejbližšího knihkupectví, dosti ochotného a s nakladatelstvím nespojeného. Sotva jsem vstoupil, známý příručí volal na mne velmi horlivě:

„Máme tu něco pro vás, pane spisovateli!“

Jsem skeptický k takovým projevům domnělé znalosti mého vkusu. Usmíval jsem se nedůvěřivě.

„Knihy z nového nakladatelství! Samá bibliofilie!“

„Aha! Já už vím. To je něco čistého opět.“

„Viděl jste je již? Nikoli? Tak sečkejte se svým rozhořčením. Prosím!“

A podává mi silné svazky. Vidím, že toho má půl krámu, a hromady prospektů.

Zarazil jsem se. Na první pohled vyhlíží to všechno velmi dobře. Obálky jsou pěkné, žádné zvětralé olivovštiny, ani rádoby moderní štíhlovinky. Otvírám knihy. Papír je prostý, ale očividně bezdřevný. Typy svérázné. Sazba pečlivá a nezlodějská; také na stránkách správně sedí. Titulní listy klidné, dvoubarevné, rozhodně dobrým odborníkem provedené. Nu, není to žádná pretensiézní bibliofilie, ale je to poctivá práce. A ejhle! Zde jsou ilustrace Zdeňka Kratochvíla. A v této knize o strašidlech nějaké příšery a potvory Váchalovy!

Příručí hleděl na mne trochu zvysoka a vítězoslavně. Ale já jsem měl také radost.

„Zabalte mi to všechno. Podívám se na to doma důkladně.“

Pospíchal jsem. Ale cestou zastavil jsem se ještě pro nové číslo abonované revue u jiného knihkupce, který sám je také nakladatel. Zde nebylo vidět svazků nového nakladatelství. Jen na pultě ležela hrstka jeho prospektů. Šéf byl přítomen. Vzal jsem jeden prospekt do ruky a s nejnevinnější tváří ptal jsem se ho: „A copak je tohle nového?“ Zamračil se poněkud.

„Něco pro vás,“ řekl nevrle. „Ale já myslím, že se ten člověk zbláznil a jeho společníci také. Takhle se nedá

jednati v českých poměrech. Ubije se za několik měsíců a nás ostatní těžce poškodí. Jako bychom neměli dost na tom, co provedl Kočí!“

„Nu, uvidíme,“ odpověděl jsem, pokyvuje vážně hlavou, a zastrčil jsem prospekt do kapsy. Teď jsem měl radost ještě větší. Že tohle není případ Kočího, bylo mi již jasno.

Doma uvelebil jsem se pohodlně na pohovku, knihy jsem položil vedle na stolek a jal jsem se je prohlížeti jednu po druhé. Nejprve však podíval jsem se dobře na firmu. A teď jsem se zasmál s chutí a radostně. Nu ovšem: Jan Bystrý a spol. Teď jsem doma. Tedy přece došlo na to, že nám ukáže, co dovede. Všechno se mi zjevilo v jiném světle.

Vidím: zmocniti se čtenářů! toť jeho heslo. Dobrácká, vlastenecká firma, lákavé tituly, první útok. Zajímavý obsah, povídky dobrodružné a strašidelné, druhý útok. Ty se čtou vždy a všude. Autoři? Poe, de l' Isle Adam, Kipling, Wells, Hamsun, Arcybašev, Jacobsen, E. T. A. Hoffmann, Turgeněv a celá řada nejmladších a nejmodernějších. I naši: Langer, Šrámek a několik starších. Také křepká mládež jest ještě, která čte hrdinné indiánky. V anglické literatuře jsou zcela dobré věci toho druhu, sem s nimi! A těch Sto francouzských povídek, jež vyjdou v řadě svazečků! To je znamenitý nápad. Něco zcela jiného než slátanina tisíce „nejlepších“ novel. Jsou pěkně chronologicky seřazeny od nejstarší doby až po nejmladší modernu, jen klasické věci, a ke každé výborný Kratochvílův obrázek. Na konci bude informační stať od našeho nejlepšího romanisty, malý přehled francouzské básnické prózy s nejnutnějšími daty. A najde-li sbírka porozumění, mají následovati povídky ruské, anglické, německé.

Ceny jsou zcela normální. Ten svazek povídek strašidelných, s obrázky Váchalovými ke každé, má přes tři sta stran a stojí čtyři korunky. A přitom úprava, jak již víme, je vkusná, materiál solidní. Při troše důrazné reklamy, hlavně zpočátku, a pěkné řeči v pěkných prospektech, jež přijdou v sezóně dvakrát třikrát za člověkem do domu, — ano, čtenáři jsou ještě, a tyto knihy, tento nakladatel budou je míti, řekl jsem si.

Pomlčím o ostatních poučných detailech, jež jsem si vybral z těchto knížek. Nejlepší myšlenku Jana Bystrého poznal jsem však až nakonec. Naspodu ležel svazek básní Ervína Taussiga. To jest jak známo náš nejnemilosrdnější literární kubista, ale talent. Tohle nečiní Jan Bystrý pro čtenáře, ale pro literaturu, řekl jsem si. Také toho Brunnera vydal pro umění, a nikoli pro výdělek. Jan Bystrý chce býti — slyšeli jsme to již, čím chce býti — na jedné straně pro svou kapsu a na druhé pro literaturu, spisovatele, umělce. Ví, že dobrý úspěch jedněch děl vyváží riziko, spojené s publikacemi méně hledanými, ale zato povzbuzujícími literární a umělecký vývoj. Je mnoho podnikavých lidí, kteří již vyhráli to tímto systémem a prospěli znamenitě věci národní, usoudil jsem nakonec. Jan Bystrý bude znamenati o jednoho takového muže více a v oboru, kde jsme jej zoufale čekali. A pak jsem se dal do čtení.

Po čase, když nové nakladatelství činilo již hodně hluku, vzpomněl jsem si, že bych měl Janu Bystrému poslati nějakou gratulaci. Učinil jsem to a zde jest kus jeho odpovědi:

„Všechno jde dobře. Knihy dobrodružných a strašidelných povídek tisknou se ve druhém vydání. Držím již pěknou hromádku čtenářů a doufám, že ani jednoho nebudu nucen pustit ze svých drápů a nová sta že brzy přibudou. A to nejlepší: Taussiga propašoval jsem sám již pět set exemplářů, ač jsem počítal jen s třemi sty všeho všudy. Zvýším mu honorář za to, že tolik lidí v duchu sakruje asi, když jej čte. A to ještě nevyšly žádné kritiky. Až ho začnou trhat, doufám, že prodám zbytek nákladu. Tedy všechno jde dobře. Lituji, že Vaše Kniha lesů vyšla zatím jinde. Připravte mi brzy svou novou knihu. Ukážeme jim!...“

Ukázal jim. Takměř tři roky uplynuly od té doby, co mi napsal tyto řádky, a firma Jan Bystrý a spol. vzkvétá, drží v rukou zástupy, je postrachem lenivých a nevědomých konkurentek, matkou mladých spisovatelů, oporou a kovářským měchem literatury...

aspoň ve fantazii bláhového spisovatele, který se právě probíral katalogem jednoho takového chlapíka v cizině.

Hnědožlutá trestnice seděla na rovině půl hodiny za větším okresním městem jako zkamenělý polyp prolezlý děrami a chodbami nějakých velikých a zlých mravenců. Necitelný portál z kamene a železa civěl tupě před sebe na zchátralou pláň, staré vojenské cvičiště, na jehož protilehlém konci konaly se v létě různé slavnosti, hry a závody a v zimě mihalo se bělavě kluziště jako veliké mastné oko. Od hlavní kancelářské budovy za portálem rozbíhalo se dozadu paprskovitě několik dlouhých obdélníkových křídel s třemi řadami sražených podlouhlých oken, naplněných černým železem mřežoví, a celý tento zadek obklíčen byl vysokou zdí, hnědožlutou jako celá budova. Vojáků, kteří uvnitř obcházeli ve dne v noci tuto zeď, nebylo ovšem viděti. Ale jejich volání, když se stráže střídaly, byla jediným zvukem, který za noci vycházel z trestnice.

Rovněž něco veselejšího nebylo viděti zvenčí. Totiž záhony s keři, travou a květinami, které zpola vyplňovaly každý trojúhelník, jejž tvořila vždy dvě křídla budovy s obkličující zdí. Po stranách a mezi nimi byly čisté pískové pěšiny, z nichž hlavní tvořila elipsu, po níž procházeli se vězňové dopoledne i odpoledne, určití v určitou hodinu, husím pochodem, velmi řídkým a rychlým.

Okna v celách byla výše než lidská hlava a nebylo dovoleno postaviti se na židli a hleděti ven. Nebylo ovšem vězně, který by toho přesto nebyl činil, aspoň tehda, když studené železo mříže pocítil až na vlastním těle. Zejména však ti, kteří byli tak šťastni, že vyhlédnouce oknem mohli viděti něco více než pouze černě se lesknoucí okna protějšího křídla, činili to často, riskujíce, že budou drsně okřiknuti dozorcem, který odsune náhle klapku z oblého sklíčka v těžkých dveřích. Nebo že budou dokonce přistiženi ředitelem, který také nahlédá do cel, plíže se chodbami v plstěných střevících jako hladový živočich. To, oč mohli viděti více než ti, kteří viděli toliko nemilosrdnou budovu, byl kousek

krajiny se zahradou přímo za zdí, kde byly ovocné stromy a obydlí dozorců, pak s lučinou, protrženou záhybem pěšiny vedoucí k lesu, k temnému, jehličnatému lesu, který opevňoval obzor, a konečně s kusem nebe zvláště krásného. Malá dění v této krajince — pes poskakující a štěkající, stařena s otepí chrástí, dovádějící děti, hlouček výletníků — to bylo vše, co po celá leta mohli spatřiti z *druhého* života vězňové, kteří nechodili pracovat do polí nebo do města.

V zimě pak slýchali nejčastěji hejna vran, poletující mezi lesem a městem. Vídali je také. A třebaže krákání těchto ptáků považuje ledakdo za velmi nepříjemné, dívali se za nimi s oblibou, dokud nezapadli. Neboť vězeň nic nemiluje více (a bolestněji) než to, co letí, svobodně do dálky letí.

Tvrdé křídlo trestnice, jehož okny mohly oči nejlépe ukradnouti něco z této krajinky, bylo úplně vykázáno celám pro samovazbu. Tyto malé, čisté cely hřejí takměř, když se odsouzený konečně do nich dostane. Neboť ve většině případů v době, kdy byl smýkán vyšetřováním, transporty, procesem, poznal tolik věcí ohavných a nečistých a krutých, že si jako můry zbaven oddechne na prahu takové bílé sedničky, světlé a teplé. A přichází-li utrmácen zpupným životem venku, zazdá se mu, jako by ta mříž v okně neplatila jemu, nýbrž světu, jejž opustil, jako by bránila, nikoli aby *on* nemohl se vrátit tam, odkudž byl vyvržen, nýbrž aby *divoký násilník* z ulic a silnic nemohl i tu znova napadnouti — své oběti. —

Mladý strojní inženýr, v senzačním procesu odsouzený pro vraždu na dvacet let, byl dopraven do této trestnice jednoho zimního odpoledne. Zcela otupělý podrobil se tu přijímacím formalitám, aniž zpozoroval v úřednických tvářích jediného z lehkých zákmitů vlídného účastenství, jejž pro něj mimoděk měli všichni, kdož se s ním setkali v této hrozné době. Dozorci zavedli jej do provizorní cely, pusté, temné, takměř podzemní, posluhující vězni vrhli mu sem rozměklý slamník, jejž měl si dáti na pryčnu, klíče se otočily, závory zapadly: mohl spáti. Usnul také hned, nepocítiv ani hrůzy, ani ošklivosti nad tímto drsným uvedením do domu, který jako zúmyslně docela nic nezpříjem-

ňuje nové potravě své první vniknutí do svých studených a neprůsvitných útrob.

Když však ráno vyšel z koupele, když převlekl se ze svých zanedbaných občanských šatů do drsného komisního prádla a do šedé uniformy, ohyzdné, ale čisté, o níž mohl si pomysliti, že ji dříve prodere, než opustí, a když octl se konečně nahoře na svém čísle, rozehrály se a rozlačněly poněkud jeho smysly. Se zvědavostí příjemně ukájenou prohlížel si prosté zařízení své cely, vytopené již horkým vzduchem, a teplý vnitřní úsměv rozprchl se na okamžik jeho nitrem, když zpozoroval, že dozorce jeho chodby namáhá se, aby mu proti předpisům neříkal „pane inženýre".

Pak jej na několik dní úplně zaujal chlácholivý pořádek vládnoucí celým domem, jehož přijímací kanceláře a chodby dole, za vysokou a řinčící mříží, byly tak posupné a temné, ale cely nahoře takměř veselé.

Ranní zvon, který jej vymršťoval denně v touž chvíli z polního lůžka, jejž bylo mu pěkně složiti a ke stěně zavěsiti, připadal mu jako kohout kdysi doma, v rodném dvorci. A jakousi tichou, osvěžující radost působila mu pravidelnost veškerého dění v domě, s nímž přišel do styku. Z nedávné doby, kdy ještě pracoval technicky a vědecky, nezapomněl zvyku podrobovati se kázni čísla, a tož uvítal teď s instinktivní spokojeností návrat k jasnému pořádku, jímž vládlo číslo, a jeho probouzející se nervy měly ve všech konečcích příjemný, byť s mozkem dosud nesdělený pocit, že jest u konce prudká katastrofa, která jej náhle strhla z kolejí a svrhla se srázu v nějakou špinavou, hlučnou vodu.

Bílé stěny cely nezdály se mu tvrdé a s hnědou policí, v níž leželo několik velmi prostých předmětů, připomínaly mu vnitřek chalup z rodné dědiny. Brzy rozuměl smyslu všech zvuků a šramotů, které z koridorů a dvorů trestnice doléhaly k němu do cely; takměř s umíněnou malicherností vycházel vstříc všem předpisům domácího řádu. Sotvaže ozval se na kraji chodby kovový klapot plecháčků a zadržované kroky vězňů roznášejících jídlo, stál již u dveří, naslouchaje pravidelnému bušení dřevěných okének

hlučně spouštěných a opět přiražených, a číhal, aby nejrychleji lapil nádobu, jakmile hrubá ruka neviditelného muže postaví ji na otevřenou záklopku.

Zbledlá inženýrova tvář, snědá poněkud a vyholená jako u bohatého džentlmena, energického profilu takměř římského, rozjasnila se. Ale světlo na jejích rysech zdálo se toliko odraženo na ně jasnými věcmi ji obklopujícími. Byla bezduchá a její hnědé oči neměly lesku ani života. S nechápajícím úsměvem, s mechanickou zdvořilostí odpovídal na všechny otázky. Když dvakráte denně hodinu měřil dlouhými a rychlými kroky umetenou elipsu v trojúhelníku čistě zasněženého dvora, vzdálen na tři čtyři metry vězně předcházejícího i následujícího, chvěla se mu chřípí animální rozkoší, neboť vzduch tu byl čerstvý a někdy zcela prosycený závany z borových lesů. Ale jeho zrak těkal po věcech kolem jako odpoutaný od nitra. A nestávalo se, co se tak často dělo dříve, když ještě pracoval a miloval: že by byl pohodil hlavou vzad a štíhlými prsty projel si rozhodným gestem tmavohnědé, poněkud delší a zvlněné vlasy.

Třetího dne přišel k němu ředitel. Pak v následujících dnech učitel ústavu, farář, lékař, soudní rada i místní státní zástupce. Chovali se k němu velice laskavě a bylo zřejmo, že jsou dohodnuti zpříjemniti mu nejvíce pobyt v domě. Měli všichni zvláštní výjimečné názory na jeho případ, které kolísaly celkem mezi tím, co si myslil domácí učitel, že jest totiž nesmyslno trestati člověka, který sám se potrestal nejvíce, a mezi tím, co méně logicky cítil ředitel, starý, vysoký a šedivý voják, že sice zločinec musí býti potrestán společností, ale že nutno míti výjimečné ohledy k člověku, o jehož obdivuhodném talentu mnoho se mluvilo a který jistě nepatří k těm, u nichž třeba napravovati něco trestnickou kázní. A pak: starý ředitel znal také ledaco z oněch věcí, které srazily mladého inženýra přes mez, jež dělí bezúhonnost a zločinnost.

Inženýr měl ostatně i velmi bohatou rodinu a vlivné příznivce. Tito lidé doufali ovšem v osvobozující rozsudek. Ale chladná na pohled ukrutnost vraždy a hlavně naprosté

opovržení k jakémukoli projevu lítosti a ke snaze prohlásiti jej za šílence, které ukázal vrah, zničily jejich naději. Bylo nutno skloniti se a ponechati na několik let jednomu z těch tvrdých ostrovů, jež vztyčují si lidé uprostřed své vřavy jménem spravedlnosti, jeho sousto.

Ale ještě jedna věc pohnula vězeňské úředníky k veliké opatrnosti v zacházení s mladým mužem, kterého nechtěli zničiti. Byli to lidé dosti zkušení, aby postřehli, jak vnější jest úsměv inženýrovy tváře, jak prázdný jeho pohled a z jakých pustých mlh přicházejí jeho zdvořilé odpovědi. Zdálo se jim, že sanatorium, k němuž jako k dobrodiní nemohla mu dříve dopomoci obratnost, čeká jej nyní jako zlá nutnost. Jeho bystré smysly, které ještě při procesu imponovaly jedněm a rozhořčovaly druhé — dobrému psychologu bylo ovšem patrno, že inženýr prožívá tu ještě jednou a naposled svůj zločin a vše, co jej předcházelo, se zvýšenou horečnou takměř citlivostí a soudností a tak, jak byl proveden, nikoli kriticky ještě —, jeho smysly pohřbeny byly teď v jakémsi šedivém betonu, jehož tupá barva neměnila se zvnitřku, nýbrž jen dopadlými reflexy zvenčí.

Ředitel i lékař zpozorovali ovšem okamžitý dobrý vliv světlé cely a jasného pořádku na povrchní stav inženýrův, ale věděli, co znamená ve svých důsledcích tato první známka procítání z otupělosti: po úplném vzkříšení těla nastane úplné procitnutí soudnosti, kritické uvědomění si všeho, co se stalo, nejhorší krize.

Byla tuhá zima. Sněhy se jiskřily všude, kde se mohly zadržeti. Procházky osvěžovaly jako říční koupele. Jinak sedal inženýr ve vyhřáté cele u zeleného stolku, který stál uprostřed jedné z delších stěn. Oknem dopadalo k němu ve dne veselé světlo z dobré strany, za soumraku pak rozžehoval mu dozorce nad stolkem posunovatelné rameno plynovodu. Přinesli mu do cely materiál a nástroje k nějaké mechanické práci s podotknutím, že si může dáti poslat, kdykoli bude chtíti, knihy a jiné potřeby ke studiu vědeckému. Na noc byly nástroje z cely odnášeny. Inženýr se zaměstnával. Zdálo se, že jeho mysl upjata jest vždy toliko k tomu, co právě konal. Bledost jeho tváří vyhlížela teď jako lehce

průsvitná látka, pod níž nalézá se cosi růžového; jen mezi okem a lícní kostí bylo to modravé. Ředitel přicházel k němu velmi často; ještě častěji však nahlížel do jeho cely sklíčkem ve dveřích, aniž inženýr o tom věděl. Neboť ač u jiných cel spouštěl ředitel záklopku nedbaje, způsobí-li šramot, tak dobře ostatně známý vězňům, u jeho cely zavíral sklíčko opatrně a neslyšně. —

Jednoho večera, když dozorce odklepal kovovou hůlkou na mříži v okně svou denní zkoušku a zavřel dveře cely pevným nočním způsobem, když celý dům připravil se ke spánku na znamení dané zvoncem a plynový plamen nad zelenou deskou stolku rychle se stáhl, jako vypit rourkou plynovodu, inženýr, který byl zahloubán do své směšné práce, povstal a v modravém šeru, jež do cely naprášila jasná zimní noc, upravil si lůžko a pak počal se svlékati zvolna, sedě na židli a obrácen k jasně vynikajícímu geometrickému obrazci okna.

Když se potom obrátil k lůžku — přišlo to. Tu ležela celá nahá a spící jako tehda, s dlouhým loveckým nožem, zabodnutým až po rukojeť do jejího mladého a krásného těla tam, kde musel projeti srdcem.

Inženýr, polo svlečen, dopadl na kolena právě před lůžko a sepjaté vztýčené ruce položil přes to zabité tělo...

Druhého dne ráno navštívil jej ředitel ihned po snídani. Dozorce mu hlásil, že inženýr prokleče větřinu noci před postelí a ráno nalezen byl na lůžku jen napolo odstrojený. Starý voják potlačil všechno pronikavé ve svém pohledu. Na první pohled bylo jasno, že inženýr dnes poprvé nutí se do všeho toho, co jindy činil s mechanickou snadností, do úsměvu i do řeči. Tvář měl z pouhých sivých cárů takměř nesouvislých a zdálo se, že by stačilo jediné fouknutí, aby se úplně rozpadla. Oči měl zarudlé a plné utajovaných jisker. Bylo zřejmo, že to byl člověk nevyspalý, — ale také člověk úplně, hrozně procitlý. Ředitel, nezmíniv se mu ani slovem o raportu dozorcově, odešel rovnou k lékaři, který právě chystal se k jednotvárné denní ordinaci.

Krize neměla naštěstí divokého a zničujícího průběhu. Hlavní okolnost, která ji zmírnila, byla ta, že inženýru

procitnuvšímu nebylo si po otázce „Cos to provedl?“ předložiti ihned otázku druhou: „A co bude teď — s tebou provedeno?“, otázku, která pravidelně teprve zmnožuje náležitě výčitky svědomí.

Obyčejný pachatel, který není právě zločinec z povolání, vystřízliví pravidelně po provedeném činu, uvědomí si celý jeho nutný a všední dosah, spatří v nejtemnějších barvách vše, co viděl ve světle růžovém, a stane se kořistí štvavé hrůzy, hrůzy nejen ze zločinu, nýbrž i z jeho bezprostředních následků pro sebe. Ryzí výčitka svědomí, to jest taková, k níž není přimíseno ani trochu strachu před trestem, jest právě tak vzácná jako úplná lhostejnost k trestům, jež nás mají postihnouti. I když zločin, který někdo provedl, zazdá se náhle i jemu hrozný, teprve myšlenka, že teď právě snad počíná nelítostná štvanice společnosti na něho, připraví jej znova o rozum a znemožní mu tak často uniknutí.

Této hrůzy před rozhořčeným lidským soudem a všemi mukami, které jej provázejí, zůstal inženýr ušetřen. Jeho zločin vyplynul příliš logicky z jeho povahy a mladistvé víry ve svět, která byla veliká až k ukrutnosti. Byl tak vroucně mlád a přesvědčen o jakési nadlidské spravedlnosti svého skutku, že po jeho provedení nevystřízlivěl ze svého hněvu, z opojení mstitele, který méně mstil sebe než uraženou dle jeho mínění lidskou důstojnost. —

Když mladý inženýr seznal za několik nedlouhých měsíců po svatbě, že jej klame ta filigránská panenka, podobající se krystalu milostné něhy a upřímnosti, bylo to v době, kdy po prvních líbánkách vrhl se opět na svou práci s celým svým svěžím zápalem. Odborníkům bylo známo, že jest povolán bezpochyby k velikým vynálezům, a on sám měl také to sebevědomí. Veškeren volný čas, jejž mu ponechal jeho technický úřad a teď tedy i láska, naplnil oním zápolem s hmotou, který se jeví ve sloupcích cifer a liniích nákresů a v případě zdaru mění tvářnost světa a života. Při této své práci ocital se v ryzím vzduchu tvůrců, a poněvadž byl mlád a přes temperament svůj velmi pilný, chodil obecným životem poněkud slepě a s hlavou rozpá-

lenou idealismem. Jeho nemnozí přátelé znali jej jako člověka nejlepšího, ale i prudkého a nedůtklivého, jakmile střetl se s nějakým bezprávím anebo s onou nepoctivostí, před níž krádež chleba z hladu zdá se nám svatým skutkem. Stávalo se to, a inženýr měl tudíž tušení o tom, že na světě není všechno v pořádku. To jej však pobízelo jen, aby se tím více staral o pořádek u sebe. Vcházel tím zbožněji takměř do své veliké a světlé pracovny, kde cifry, plány, knihy, nástroje a přístroje vedly zvláštní harmonický život, vedený tvůrčími myšlenkami. A cítil se tak šťasten, když večer vklouzala sem drobná, světlá postava a polibkem zvala jej k večeři.

Ale jednoho dne tedy náhle a prudce vystřízlivěl z lahodného snu o svém štěstí. A toto vystřízlivění bylo tak strašné, že spáchal zločin a po jeho provedení nedovedl ho litovati, aniž se ho hroziti.

Jeho krystal něhy a upřímnosti byl jen pěkný kousek prodejného masa. Jeho filigránská panenka přicházela do jeho náručí zadechlá ještě objetím nějakého obecného světáka. Jako docela docela obyčejná nevěstka! Předstírala mu lásku, protože byl bohat, protože ji dobře živil!

Inženýr neměl dosud času přizpůsobiti se světu, v němž je to samozřejmostí. Ani postaviti se nad něj s útrpným úsměvem. A tak ji tedy zabil.

Ve dveřích již se neohlédl. Ve své pracovně uzavřel jisté plány a papíry již dříve zapečetěné, napsal dopisy rodičům a příteli, jemuž svěřil správu svého domu, dopisy velmi suché a věcné, a pak dal se vlastním kočárem dovézti k vyšetřujícímu soudci, jemuž učinil detailní doznání ve snaze, aby byl později nejméně obtěžován.

V provizorním vězení probudil se druhého dne otupělý jako po dlouhé a důkladné pitce. Tato otupělost opustila jej až v den přelíčení. Jak bylo již praveno, prožil zde ještě jednou svůj zločin, se stejnými pocity, jen horečněji poněkud. A nevyčkav v tomto stavu ani rozsudku, smrskl se opět po několika bystrých větách, jimiž vysvětloval a ospravedlňoval svůj skutek, a vyhlížel jako hustá pavučina, z níž živočich odešel. —

Krize, které se v ústavu obávali, trvala u inženýra vlastně jen onu jedinou noc.

V té noci spatřil svůj skutek a to, co jej předcházelo a vyvolalo, v novém uspořádání. Neviděl již ostrých a dynamických kontur nevyhnutelného dramatu. Všechno se rozplynulo ve vláčnou, jemnou a hudební malbu šedých a hnědých tónů, v níž každá věc, úplně rozložena, jevila se oku ze všech stran a zapředena v steré souvislosti. Krutě heroické osvětlení zmizelo a celé překotné dění onoho dne, který počal náhodným odhalením nevěry a skončil ve vězeňské cele, ponořilo se v bolestné a soucitné šero.

„Zabil jsem, co jsem měl nejraději," šeptal inženýr kleče před postelí, dokud vychladlá cela a únava nepřinutily jej zavrtati se do lůžka. A tím nemyslil jen ženu, nýbrž i svou vědeckou práci.

„Zabil jsem, co jsem měl nejraději." To byl bolestný a soucitný výsledek jeho procitnutí k nové soudnosti a citovosti, zádumčivý refrén všech jeho dalších představ, úsudků a pocitů.

Od té doby, mírný jako anemické dítě a hodný jako nemocné zvíře, sedával stále u svého stolku, vyřezávaje a slepuje nějaké titěrné krabice a pobroukávaje si časem táhlé písně. Lékař konstatoval u něho jemnou melancholii, která však nebude míti snad dalších následků a po čase rozplyne se jako stárnoucí bolest.

Tak minulo několik dlouhých měsíců. Rodiče a přátelé, kteří přišli jej navštívit, odešli opět po vysvětlení ředitelově a lékařově nespatřivše ho, ale nabyvše jistoty, že správa trestnice činí vše, aby nejen nepocítil příliš nedostatek svobody, nýbrž se i uzdravil.

Ovocné stromy za zdí trestnice, z nichž jarní větříky snášely bílé a růžové okvětní lístky až na hlavy procházejících se vězňů a nový sníh sypaly na trojúhelník dvora, odkvetly, minuly horké dny a zpěvy výletníků tam u lesa, utichly první podzimní deště a za zeď padaly žluté listy.

V tuto dobu zpozorovaly osoby, jež se o inženýra soustavně zajímaly, že vydechuje časem zhluboka a zvláštním způsobem, jako by odhazoval nějaké dusivé cáry z nitra;

tu a tam promluvil také mimořádně, zažertoval. A jednoho dne vysvětlil řediteli velice klidně a rozumně, že by rád opět vědecky pracoval.

Ředitel potěšen dovolil mu ihned, aby si napsal o všechno potřebné. A o své újmě nabídl mu pak, že mu opatří noviny. To však inženýr s díky odmítl. Ba naopak velmi zdvořile, ale i velmi důtklivě požádal ředitele a později i ostatní navštěvující jej úředníky a dozorce, aby ničeho nevypravovali mu o tom, co se děje venku. Rovněž žádných návštěv zvenčí že si nepřeje. Nerad prý koná něco poloviČatého, dodal s úsměvem.

Tím pokazil poněkud radost lékaři i řediteli, kteří, když vyslovil přání opět studovat, domnívali se, že jest konečně uzdraven. Stane-li se z melancholika podivín, nebude to právě vítězství, myslili si. Choroba změní toliko tvářnost. A nakonec je přece jen nejisto, nerozvrtá-li červ organismu způsobem nebezpečným.

Inženýr zanechal svých krabiček a vrhl se na knihy, cifry, plány a nákresy jako na dub a železo, jimiž nutno se probíti ke svobodě, ale míjely mu teď měsíce a míjela mu leta, aniž jich počítal, a svazky a papíry rostly kolem něho, jako by bylo jejich úkolem zesíliti tlusté zdi cely a zabrániti, aby zvenčí nic nemohlo proniknouti k němu. Pracoval stále a zatvrzele, po veškeren čas, jejž mu ponechávaly procházky a životní funkce a návštěvy úředníků, kteří přicházeli dosti často a pobývali u něho dosti dlouho, snažíce se ochlazovati jeho pracovní horečku. Jinak však byl velmi čilý, hovorný a takměř veselý, našel opět svá energická pohození hlavou, která jej kdysi tak pěkně karakterizovala, a vjížděl si opět prsty, poněkud vyhublými, na temeno hlavy, zapomínaje, že má vlasy krátce přistřiženy. O věcech, o nichž dalo se s ním mluviti, a to bylo skoro vše kromě novinek zvenčí, jimž se každý vyhýbal v hovoru s ním, rozprávěl bystře a se zájmem. Člověk, který by byl neznal jeho případu, byl by musel býti výborný psycholog, aby byl postřehl u něho lehkých náznaků duševního stavu, jehož nelze nazvati normálním. Co z nich nejzřetelněji postihovali úředníci jej navštěvující, byl hlavně zvláštní

zvuk jeho hlasu, který přicházel jakoby z dálky a nezdál se nikdy vědomky platiti tomu, ke komu se právě obracel.

Ale bylo někdy velmi příjemno hovořiti s tímto mladým mužem navýsost inteligentním. Zejména domácí učitel, starší člověk, přicházíval často odpoledne, odepjal postel od stěny, usedl na ni, podal vězni doutník, sám si také zapálil a pak hovořili až do setmění. Filosofovali nejčastěji. Inženýr vracíval se však rád ke své osobě.

Někdy po dlouhé době přece se jen stávalo, že jej spatřili nečinně sedícího na židli, s rukama objímajícíma jedno zdvižené koleno, obráceného k oknu a myslícího do dálky. Když učitel vstoupil do cely v takový okamžik, říkával mu inženýr s úsměvem: „Přetavoval jsem právě své vztahy ke světu." A pak mluvíval pravidelně i o svém zločinu, zcela klidně, jako o přirozeném, vědeckém faktu. Nebo jako o novinářské lokálce. To už jej viděl opět v jiném osvětlení, logicky následujícím, jako lhostejnou věc ve střízlivých barvách. Jako vzdálenou, překonanou horu po dlouhé cestě.

Jednou pravil: „Provedl jsem chlapecký kousek. Domníval jsem se, že pro dobro všech nutno zabíjeti prodajnost. Ale muž trestá nevěru opovržením a béře do ruky toliko koště, chce-li míti v domě čisto."

A řediteli, který měl v domě také politické vězně a jako starý voják považoval každou revoluci za nebezpečné dětinství a který se mu chlubil lekcemi, které dává svým politickým přátelům o tom, že jest lépe zahubiti se ženou než politikou, odpověděl: „Jest jedno, čím se člověk zničí, je-li mu souzena záhuba. Ale nezapomínejte předně, že z mladých revolucionářů bývají dobří hófráti, a podruhé, že politických táborů jest vždy nejméně dvé a že politická počasí rychle se mění, takže co jest na jedné straně zločinem, bývá na druhé oslavovaným heroismem. Kdežto zločin z lásky jest všude celkem týž po všechny věky. A jest o to nebezpečnější, že při něm ubíjí spíše příčiny než důsledky skutku." A se smíchem: „Nevěra ženy může nás zahubiti, nikoli vězení, do něhož se dostáváme, když jsme ji zabili. To nás spíše uzdravuje."

A opět jindy pravil: „Toť vše proto, že západní muži

jsou nemužní, že nemilují dosti svého díla a nemají dostatečného vědomí své důstojnosti. Četl jsem kdysi o starém Číňanu ze vznešeného rodu, znajícím všechny knihy mudrců, který, když přistihl svého sluhu s jednou ze svých žen, neuznal ani za vhodno dáti jim namrskati. ‚Člověk se přece sotva obrátí, když mimojdoucí pes naň zaštěkne,' řekl. Tehdy považoval jsem tuto moudrost za poněkud chladnou, dnes však myslím, že starý Číňan měl pravdu. U nás jsou ovšem jiné poměry. Ale žena, která neposkytuje muži láskyplně možnost onoho fyzického vybití a citového osvěžení, které jest nutno, aby se mohl s novou chutí vrhati na své dílo, nemá znamenat pro skutečného muže nic víc, než mu znamená pradlena. (Matky, které nepřenechávají svých dětí pouze služebným duchům, nechme stranou.) A nevěrná žena je špatná pradlena, které dáváme klidně jednou rukou výpověď, aniž druhá ruka a ostatní tělo o tom něčeho ví. To jest mužné... Nu, byl jsem chlapec." —

Tak míjela mírně a jednotvárně inženýrova leta v trestnici, aniž jevil nějaký smysl pro čas, pro život venku a pro svůj návrat na svobodu. Tělesně dařilo se mu celkem dobře, ztloustl poněkud i; jen barvu neměl pravou: byl sivě bledý jako většina vězňů po delším pobytu v cele. Většina úředníků nepozorovala nějaké změny v jeho chování. Toliko učiteli, který s ním obcoval nejdůvěrněji, zdálo se, že inženýr není již tak pozorný a hovorný, jako býval. Téměř nikdy již nepřistihl ho v zamyšlení, nýbrž vždy nacházel jej zavrtaného do knih nebo výkresů, které, jak se mu zdálo, snažil se před ním ukrýti. Býval roztržit a jaksi nerad vstával od svého stolku. Konečně však všichni zpozorovali, že nebezpečný červ, na nějž pomalu docela zapomněli, koná v jeho nitru nějaké zlé dílo. Očividně stal se nemluvným a nevrlým. Bylo jasno, že nic ho již nezajímá kromě jeho cifer a papírů. Každý příchod věcí do své cely považoval zřejmě za nemístné vyrušování. Nedovedl se takměř již ani slušně chovati.

Když jednoho dne přišel do trestnice na inspekci cizí byrokrat jakýsi, vrchní soudní rada, a vstoupil do inženýrovy cely, byl ředitel, který jej ještě s jinými pány provázel,

nucen rázně inženýra do knih zahloubaného vybídnouti, aby přece povstal, a na stereotypní otázku radovu: „Jak jste zde dlouho?“ odpověděl inženýr hrubě: „Nevím a nezáleží mi na tom.“ Rada chtěl se již osopiti naň, ale ředitel pospíšil si posuňkem dáti najevo, že není vše v pořádku v hlavě tohoto vězně, a rada rychle odešel.

Příjemné hovory odešly navždy z této cely a nikdo sem nechodil rád.

Inženýr překročil první polovinu čtyřicítky. Stárl nápadně. Jeho obličej podobal se zrcadlu, jehož sklo je kalné a zadní polev oprýskaná a odpadává po kusech. Vyhlížel jako člověk, jenž má velmi pilno a je stále vyrušován. Stav jeho vzbuzoval vážné obavy.

V trestnici byl pomalu deset let. Jeho rodina napjala teď všechny síly, aby vymohla mu milost. Správa věznice podala velmi černý raport o jeho duševním stavu.

Za deset let nezmění se napohled příliš mnoho. Ale ve skutečnosti je svět, ten svět venku, přece docela jiný. Svět mění se stále, jako člověk se mění mezi svým dvacátým a čtyřicátým rokem. V této době za deset let je člověk docela jiný. Také inženýr byl docela jiný. Neměnila se jen pouzdra, která ode dne vraždy tu těsněji, tu volněji objímala jeho soudnost a citovost; změnil se i v jádru svém a záleželo vše jen na tom, podaří-li se odstraniti poslední a nejhrozivější pouzdro z tohoto jádra, aby jádro mohlo volně růsti za nových podmínek, anebo sroste-li pouzdro s jádrem a navždy je pohřbí ve své temnotě.

K pochybnostem správy o konečném osudu inženýrově přispěla nemálo ta okolnost, že ředitel, který měl ve zvyku kontrolovati cely v hodinách, kdy vězňové byli na procházce, přišel náhodou na onu část inženýrových papírů, kterou nedůtklivý vězeň v posledních dobách skrýval opatrně a nenápadně před cizím zrakem. Byla to řada listů s četnými, velkými kresbami, z nichž na první pohled bylo zjevno, že představují výsledky všech těch posledních studií a výpočtů inženýrových.

Ředitel dal ihned zavolati lékaře a vrchnímu dozorci dal pokyn, aby prodloužil nenápadně dobu procházky. Staří

praktikové stáli mlčky nad těmi kresbami, obracejíce pomalu list za listem. Jejich zvědavost proměnila se v neklid. Jemné mrazení pociťovali mezi lopatkami. Zdálo se jim, že nahlížejí okénkem do jiného světa, do světa matematicky studené hrůzy.

Byli to kovoví ptáci, mechaničtí lidé, zvířecí a nadzvířecí bytosti ze dřeva a kovu. Byly úžasně složitě konstruovány a do nejmenších detailů z různých stran přesně zobrazeny. Některé měly na sobě jakousi srst, jiné peří. Většina byla zobrazena nejméně dvakráte: jednou vstoje, podruhé v letu, s roztaženými křídly. Neboť *všechny tyto bytosti měly křídla.*

Nejzvláštnější bylo však, že ani ředitele, ani lékaře nenapadlo hleděti na tyto kresby jinak než jako na obrazy živých bytostí, ač mohli pohodlně nahlížeti až v jádro jejich mechanického nitra. Takový výraz měly tyto konstrukce. A současně byl tento výraz tak ukrutný a studený, že nebylo možno považovati je za něco jiného než za obludy.

Ale když přišli k poslednímu listu, oddechli si. Celý list zaujímala jediná kresba vznášející se obludy, v níž seděl člověk s jednou rukou na jakémsi řidítku a s druhou na postranním knoflíku. Spojení člověka s mechanismem odnímalo zde tomuto všechnu hrůzu. Teprve nyní, obracejíce se nazpět, zpozorovali úředníci, že i v druhých obludách mohl člověk zcela pohodlně zaujmouti podobné místo, že byly tak konstruovány, aby tvořily jakési druhé člověkovo tělo, vlastní jeho trup objímající mechanickým obalem.

Úředníci usmáli se teď na sebe, pokyvujíce hlavou poněkud v rozpacích. Pak si řekli, že fantazie, která přes všechny ty viditelné páky, klouby, kolečka, řetězy, potahy a jiné součástky mechanismu oživila tak mocně tyto smyšlené obludy, jest zajisté úctyhodná. Rovněž píle, s kterou to vše bylo zobrazeno. A rovněž skutečné vědění a skutečná vynalézavost, které daly se za tím tušiti. Ale uznali také, že právě sugestivní síla těchto výtvorů svědčí o velmi nebezpečné duševní chorobě původcově. Naštěstí den, kdy inženýr dostane se na volný vzduch, jenž — snad — zvrátí

vše k dobrému, není již dalek, dodali. Nicméně když zavřeli za sebou dvéře cely a octli se v široké chodbě, od přízemní řady cel až ke stropu nad druhým patrem úplně souvislé a volné, ulevilo se jim teprve úplně.

Při nejbližší příležitosti přišli však ještě jednou s učitelem a s několika jinými úředníky podívati se na ony kresby. Poněvadž o věci předem se velmi mnoho mluvilo, nebylo překvapení již tak silné a nikdo nedostal mrazení. Zato učitel povšiml si dobře latinských nápisů, které na posledním obraze vyplňovaly prázdná místa kol kresby. Byla to vesměs známá hesla, dnes již poněkud otřelá a směšná, jako: Sursum corda! Excelsior! Ad astra!

„Nu, nejedná se tu patrně o nic jiného," řekl, „než o teoretické pokusy s konstruováním létadel, které chorobná fantazie zavedla na scestí a oblékla v tento příšerný háv. Ubohý inženýr! Bude velmi překvapen, až se vrátí do života."

Inženýr pracoval stále a vytrvale. Takměř nutiti jej museli, aby se zúčastnil procházek. V povšechné nevrlosti své míval jen vzácné chvíle jakési drsné bodrosti, patrně ve dny, kdy se mu práce zvláště dobře dařila.

Jednoho dne odpoledne, bylo to právě v první vánoční svátek a venku byla klidná pohoda s jiskřícím se čerstvým sněhem, odložil inženýr tužku na své skupiny cifer a jal se choditi po cele, přemýšleje o jakémsi problému. Bylo to něco obtížného. Neboť za chvíli opět usedl, znova počítal a znova odhodil tužku. To se opakovalo několikrát, vždy poněkud prudčeji. Konečně se zdálo, že toho má dosti. A jako by se byl rozpomenul na bývalý svůj zvyk, usedl na židli, obrácen napolo zády ke stolku, objal sepjatýma rukama vztýčené koleno a zamyslil se. Neměl ovšem již toho bývalého pohledu zabořeného do dálky. Jeho oči těkaly po stěnách a po mříži.

Náhle však inženýr učinil neobvyklou věc. Ze svého místa viděl oknem, které bylo v nejhořejší řadě křídla téměř až na kraji, kde křídlo končilo před vysokou zdí, kus šedého zimního nebe. Toto nebe to bylo, které — kdož může říci jak a proč! — způsobilo v něm malý převrat, takže poprvé

opět po dlouhých letech přistavil k oknu židli a vyhlédl do krajiny. Viděl žlutou, tlustou zeď s dlouhým sněhovým polštářem, za ní potrhané kostry stromů, pak dvě půlky domků, takměř mizících pod ohromnou čepicí, pak pláň bílou a holou a konečně černý, pobořený pruh lesa. Nezdál se v tom býti ani jediný živý pohyb. To nebe, které viděl i ze své židle, bylo na tom vlastně to nejhezčí. Nestálo to za to, že kvůli tomu vystupoval na židli. V nejbližším okamžiku byl by inženýr zcela jistě sklopil hlavu a spustil první nohu ze židle. Tu však stalo se něco v koutě nad lesem. Jako by bylo až tam dosáhlo na okamžik zakroužení nějakého obrovského ptáka, který se vznesl nad les a oblouk em táhl na pláň, kterou zakrývalo protější křídlo budovy, anebo se vracel opět do lesa. Inženýr spatřil ovšem jen nepatrnou část tohoto zakroužení, ale rozměry ptáka uvedly jej v úžas.

Nebylo daleko k zešeření. Ale inženýr stál na židli, dokud sněhy nesplynuly s oblohou v neurčitou mlhu. Toho večera již nepracoval, usoudil však nakonec, že to byla nějaká moderní hračka dětská bezpochyby, o jejíž vzdálenosti i rozměrech se klamal, a když ulehal, myslil si, že se klamal vůbec.

Druhého dne odpoledne bylo to horší. Spatřil náhle ptáka, na kterého již docela zapomněl, ode dveří své cely, kde stál obrácen k oknu, v dáli na jasné obloze. Okamžitě vyšvihl se k oknu. Majestátní zvíře, rysujíc se překrásně na bělošedém, lesklém ještě nebi, plulo rychle k budově. „Bdím," řekl si inženýr hlasitě. Ale náhle počal se chvěti na všech údech a stále prudčeji, jako v zimnici. V několika vteřinách zvěděl, viděl, pochopil vše. Prudce, jistě, bez kolísání letěl aeroplán přímo k němu, jako veliký poštovní holub, mířící neomylně do svého budníku. Slyšel lomoz motoru, viděl člověka pevně sedícího pod dvěma křídly, zavolati mohli na sebe, byli by se slyšeli, bylo to lehké, křehké, krásné jako zjevení, inženýr odkláněl se od okna, když se mu zdálo, že to jest již *příliš* blízko, — a pak to zmizelo snad nad střechou budovy, snad nad jeho hlavou. To inženýr již nevěděl. Spadl spíše než slezl ze židle.

Ještě jednou odvážil se pak pohlédnouti zezdola na oblohu. Byla holá.

„Tedy lidé již lé-ta-jí!“ šeptal, strnule zíraje do šedobílé kalužiny nahoře. Sklesl na židli. To byl otřes, který byl s to vyvážiti onen první, ze dne vraždy. —

Bylo by klamem domnívati se, že inženýr při svých výpočtech a teoretických konstrukcích, které konal v cele, zpočátku přísně vědecky, později s příměsí chorobné fantastičnosti, byl veden číře egoistickým zájmem proslaviti se jednou. Na to nepomýšlel ani v dobách své svobody, ani teď ve vězení, ač by to bývalo nyní tím přirozenější, teď, neboť mohl připadnouti na myšlenku, že nová, ryzí sláva pomůže mu nemálo přenésti se přes onu bolestnou, která ho již potkala. Věnoval-li však ve svém mládí přes veškeren idealism svůj síly své především vědě pro vědu, ujal se ve vězení díla hlavně v tom přesvědčení, že také věda je tu, aby člověka povznášela. Ten smysl měla latinská hesla na poslední jeho kresbě. „Člověk musí létati,“ řekl jednou učiteli, „aby si zošklivil svoje neřesti.“ A po chvíli dodal tehda: „Lidem, kteří budou létati, neublíží ženy, které klamou.“

Je lhostejno, je-li tento názor správný či nikoli. Inženýr sám, když latentní jeho choroba opět zjevně propukla v nové, řekněme, misantropické podobě, nebyl již úplně tohoto mínění, což ovšem má malý význam, poněvadž jeho soudnost byla v té době opět značně porušena. Stavěl na papíře svá pitvorná létadla, v nichž létající člověk měnil se v děsivou obludu, s tou černou fixní myšlenkou, že je staví pro muže, pro výjimečné muže, hodné toho jména, aby snáze udrželi ženy na úzdě a zvítězili tak konečně nad jejich věrolomnými pudy. Což jest jistě myšlenka mnohem směšnější než ona předchozí.

Hlavní věcí jest však, že inženýr v žádné předešlé době života nemyslil při své práci na sebe, nýbrž na společnost, a později že se nejednalo mu tak o to, aby on vynašel létadlo, jako o to, aby lidé létali. To je důležité věděti, máme-li pochopiti následky velikého otřesu, jejž v něm způsobilo spatření prvního aeroplánu. —

Inženýr sklesl na židli a zanedlouho bylo slyšeti jeho vzlyky. Od dětských let ponejprv inženýr plakal. S velikými hrachy, které dopadaly na podlahu, tříštily se tu a vpíjely do dřeva, vytékalo také, v nich rozpuštěno, dusivé pouzdro, jež svíralo jeho citovost a soudnost, a vytékaly také z jeho mozku misantropické představy, vzniklé z jednotvárné potravy intelektu.

Tak seděl inženýr až do soumraku, kdy přišel dozorce rozsvítit plyn. Vyskočil a uvítal jej tak vesele, že muž ulekán couval ke dveřím. To rozveselilo inženýra ještě více. Maje v očích ještě poslední slzy, pravil hlučně: „Řekněte panu řediteli, že bych s ním zítra velice rád mluvil.“ Bylo jasno, že inženýr plakal tedy radostí, ale dozorce nemohl toho věděti, a proto okamžitě hlásil řediteli, že se inženýr bezpochyby již docela zbláznil.

Ředitel dal si vylíčiti důvody dozorcova podezření a uznal, že prozatím bylo by zbytečno neobvyklé zakročení. Jakmile však budova pohřížila se v první spánek, nemeškal ve svých plstěných střevících připlížiti se ke dveřím inženýrovy cely a nahlédnouti do ní sklíčkem. Našel jej pevně spícího a byl prozatím upokojen.

Druhého dne ráno byl inženýr opět velice vesel a přívětiv. Teď, v denním světle a po prvním překvapení, nezdálo se již ani dozorci, že se docela zbláznil, nýbrž naopak že jest velmi a docela zdráv. V deset hodin šel inženýr k vyžádanému raportu. „Pane řediteli,“ pravil, sotva vstoupil, „krátce řečeno, chce se mi již velice svobody, a tož jdu vás prosit, abyste mi byl laskavě nápomocen při žádosti o milost... Jsem tu již deset let,“ dodal v náhlém rozpomnění se. Ředitel podal mu takměř dojatě ruku a pravil, neopomenuv dodati si slavnostního vzezření: „Není toho již třeba, pane inženýre (poprvé za celých deset let pojmenoval jej takto), právě přišlo ranní poštou příznivé vyřízení žádosti, kterou podala před delší dobou vaše rodina. Gratuluji vám. Jste svoboden.“

— — — — — — — — — — — — — —

S gesty malého nezbedného chlapce, poněkud nemotorně a opile, vkročil inženýr do kočáru čekajícího před

strnulým portálem. Přilepil obličej k oknu a hltal beze smyslu všechny vynořující se a rozšiřující se věci.

Na kraji nádražního náměstí dohonili automobil, jenž jen pomalu a nesnadno razil si cestu vpřed, obklopen jásajícím zástupem. Stál v něm mladý, snědý a štíhlý muž sportovního vzezření a mával národním praporkem. Vzadu mladí lidé zpívali Marseillaisu.

Inženýr rázem vyskočil z kočáru. „Jeďte do hotelu K.," vykřikl na kočího, „a počkejte tu na mne. Přijdu hned." A jal se provázeti automobil, nepátraje ani, nemýlil-li se ve svém tušení. Počínal si nejzběsileji ze všech. Opravdu jako chlapec. A měl takovou nehoráznou radost, když aviatik obracel se s praporkem stále znova právě k němu.

Když přiburáceli na nádraží a zástup zastavil se u schodiště, po němž schází se k perónům, byl inženýr v jeho čele. Smál se, jásal, pokřikoval, dokud aviatik nesestoupil. Lidé již pozastavovali se nad ním více než nad odcházejícím. A když cizinec docela zmizel v tunelu pod nádražím, smál se inženýr ještě z plna hrdla a křičel: „Však počkej, chlapíku, já ti také něco ukáži!" Poprvé v životě vybuchl v něm zdravý, junácký egoism. Cenil zuby jako dravá šelma.

Pak zmocnily se ho mdloby a byl by klesl, kdyby ho byl jakýsi silný výrostek nezadržel.

A přece přišlo na mne něco jako pochybnosti. Mám jak známo jisté sympatie k božím tvorům, žijícím a rostoucím samozřejměji než člověk. Pokud žijí volně a přijdou nejméně ve styk s lidmi, zdá se mi na nich všechno krásným a ušlechtilým. I dravost. Natož ptačí píseň! Teď na jaře takměř denně zapadnu v lesní ticha, znějící ptačími zpěvy a hvizdy. Snad jich někdy neslyším, naslouchaje v sebe; ale slyším-li je, koupám se v nich jako v řece, která již nebodá, ale je laskavá jako dívčí ruka. V takové květnové lázni tedy pomyslil jsem si nedávno, nechybujeme-li snad my básníci, kteří považujeme své zpívání za těžké řemeslo, a neměli-li bychom zcela prostě a neučeně pohvizdovati si a popěvovati jako ptáci...

Konečně! zvolá velmi laskavý čtenář, konečně svítá v tobě poznání, ocitáš se na pravé cestě. Trochu ovšem dlouho to trvalo, ale ještě může z tebe něco býti. Dával-li jsi nám až dosud tu a tam dobré básně, teď nám dáš lyriku a hotové dílo!

Bohužel, také tentokrát zklamu očekávání čtenáře velmi laskavého a upřímně toužícího konstatovati, že přicházím již k rozumu. Můj nápad, tak velice podobný Názoru Obecnému, nedočkal se dlouhého věku. Zhynul druhého dne ráno, za humny naší dědiny, kam jsem si vyšel poslechnout, co nám radí vrabci, strnadi, kosi, vzpomenuv doporučení pesimistického básníka.

Teď na jaře nehopkují mi tito ptáci již před okny, nehledají tu pamlsků. Vystřídala je slyšitelnější děcka s kuličkami a ptáci vedou si po domácku až o kousek dále, na tišších a bezpečnějších místech.

Bylo tedy ráno a kolem několik akátů. Pak ploty a ovocné zahrady. Sotva jsem se objevil, kos na nedaleké jabloni zahvízdal se ženskou jizlivostí: „Pan básník! Vidíš ho! Pan básník!“ Tu vrabci a strnadi v akátech, také pěnice myslím a z dálky špačci spustili posměšný povyk.

Slova jsem jim nerozuměl v tom křiku, ale nadávali mi asi. Bavilo mne to. Upřímně řečeno, dvacet let baví mne již taková alotria, aniž jsem tím unaven častěji, než jest přirozeno, když uvážíme, že se člověk nevyspí pokaždé stejně dobře.

Usedl jsem si do trávy vedle cesty. Naproti na akátě, pět kroků přede mnou sedělo rozčepejřené vrabčisko, sameček. Křičel velmi energicky, v důstojných intervalech, aby se příliš neunavil, a pokukoval stále žárlivě po své družce nedaleko hopkující. Mimoto hleděl na mne a já na něho. A poněvadž jsem se nehýbal a jen se usmíval, zaleskl se také v jeho očičkách jakýsi smířlivý smích a pak, když jsme tu tedy již tak seděli naproti sobě a projevili dobrou vůli, vyvinul se mezi námi tenhle dialog:

„Kamaráde, proč mi laješ?“ počal jsem.

„Čim, poněvadž si myslíš, čim, že také umíš zpívat, čim čim čim.“

„Inu, kamaráde, činíme to každý jinak. Tys pták, já člověk. Tvou píseň posuzuje tvá samička, mou bohužel čeští kritikové.“

„Čimčarara, látáš ji jako krejčí.“

„Což ty nemyslíš na to, co zpíváš?“

„Čim, mně to jde z hrdla, z duše, ze srdce. Čim čim čim. Nač však ta řeč!“

A vrabčisko zdvihlo hlavu, nadulo se poněkud a spustilo:

Čimčarara čim čim čim,
čim čim čim čimčarara,
čimčarara čim čim čim,
čim čim čim čimčarara.

Přehlušilo to všechny ptáky; ztichli, ale nikoli nadlouho. Už tu byl strnad, jarně žlutý, skoro jako kanár, celý rozohněný konkurenčním úsilím:

Cvrlík lík lík,
cvrlilík,
cvrlík lík lík,
cvrlilík.

Koncert počal znovu. Byl teď velmi vážně míněn, nikoli posměšně; celkem však nelišil se valně od předešlého. Špaček seděl na špičce topolu, jehož vršek mohl jsem ještě zahlédnouti, a vrzal ze všech sil jako pila dole u řeky; kos pokoušel se hvízdat nejlíbezněji, ale nedalo mu to a stále se přerušoval jizlivě: „Slyšíš ho, slyšíš ho! Pan básník! Máš ho vidět!“ Ale konkurenční horlivost zmocnila se nakonec všech a v pěveckém turnaji zapomněli na mne. Lekce, kterou mi dali, byla ostatně dostatečná. Odplížil jsem se pomalu, abych jich nevyrušil. Vždyť jsou to ptáci, a květnové ráno je tak krásné! Odcházel jsem k lesu, a čím více jsem se vzdaloval, tím splývala více směsice ptačích hlasů v milý chorál, v jarý zpěv jarního jitra...

Šťastní ptáci! Toho záviděníhodného osudu jejich! Jak dobře mají to zařízeno ti vrabci, strnadi, kosi! A což teprve drozdi a slavíci! Po otcích zdědí svou píseň a pak stačí, aby otevřeli zobáček, a zpěv se již hrne. Zpěv z duše a ze srdce. Zpěv současně tradiční, klasický, národní.

Není tedy pranic divno, domnívají-li se lidé, že to, co dovedou pouzí ptáci, mají dovésti i básníci bohem posvěcení. Sedni si na bidélko, zdvihni hlavu, napni hrdlo, přivři oči a spusť! Z duše a ze srdce. Jak ti zobák narostl. —

Takhle ovšem si toho nepředstavuji. A vůbec: nebyly to pochybnosti, které mne napadly onoho dne. Byl to spíše nějaký stesk, který by se dal opsati asi takto: Jak snadny jsou písně ptákům, jak těžké jsou básně básníkům!

Čtyři pětiny dnešních poetů jsou ovšem jiného mínění. Vždyť verše z nich plynou skutečně jako píseň a štěbot z hrdla ptačího:

Čimčarara čim čim čim,
čim čim čim čimčarara...

Anebo:

Čim čim čim čimčarara,
čimčarara čim čim čim...

Vrabce by dokonce tihle zahanbili, i strnady, drozdy, ba i slavíky. Mají nejen jako ptáci píseň stále pohotově, ale i když je to píseň věčně stejná, není koneckonců přece jen

stále táž jako u ptáků. Existují aspoň lidé, kteří jsou přesvědčeni, že to není stále totéž, poněvadž slova jsou pokaždé jinak smísena. Čehož ptáci ovšem nedovedou.

Sám nemám o tom valných zkušeností, neboť nečtu snadné a obecné lyriky. Je-li i člověk často nucen činiti věci, které ho mrzí, vyhýbá se aspoň těm, které ho nudí. Lekce, kterou mi dali vrabci, strnadi, kosi u nás za humny, posílila mne jen v tom odporu. Švitořící ptáci připomněli mně prostě, že to, co je hezké u nich, je docela nepěkné u lidí. Pesimistický básník neposlal mne na správnou adresu. Buďme přirození! volá každé ptačí gesto. To je rada navýsost správná, ale s jednou podmínkou: jsme-li přirození jako lidé, a nikoli jako zvířata. Kdybychom byli třeba přirození jen jako ptáci, kteří se přece chovají poměrně diskrétně, sebral by nás policajt a soudce dal by nám za naši přirozenost několik měsíců. A lyrika čtyř pětin básníků je nudná a povážlivě lhostejná celému světu jen proto, že je tak přirozená a bezstarostná jako vrabčí čimčarování. K čimčarujícímu vrabci, k hvizdajícímu kosu, k tlukoucímu slavíku můžeme poslati snad švitořící slečinku, aby se u nich poučila, že všechno má míti svou míru, ač i tu riskujeme, že slečinka odvolá se na svou kulturu a připomene nám spíše kultivovaného kanára, který také řve po celý den. Básníci však nemohou se učiti u ptáků, básníkům nutno ponechati básníky.

Všechno ptačí ptákům, všechno lidské lidem.

Čimčarara čim čim čim... Bylo již velmi zle s českou lyrikou, poněvadž jsme neslyšeli takměř nic jiného než toto, ve sterých variacích. Je s ní poněkud lépe, poněvadž lyrikové začali myslit, učit se, usilovat a ostatní lidé naslouchat, zlobit se, uvažovat.

Opakuji však: volání po přirozenosti má svou cenu. Nutno jen zůstati na lidské půdě. Jakmile však činíme z básníka ptáka, který „má své hrdlo, a jak umí, zpívá," jsme bližší umělecké pověře, která vidí v poetovi zázrak, než přirozenému názoru, že básník není nic jiného než talentovaný a poctivý dělník. Věříme-li, že každé lyrické čimčarování je dar boží, jejž znehodnocujeme, jakmile jej

podrobujeme vědomé tvárné kázni a příkazům složitého métier, je to stejně falešné „náboženství“ jako ono, jehož kult s ohromnými slovy provozuje naše esejistická škola, svými epigony ještě hůře než svými mistry. Falešné a nepřirozené, třebaže v jádru poctivější než slavnostní obskakování oltářů umění, kterým se maskuje mizerné literární politikaření.

Přirozený názor všude v umění jest jediné ten, který předpokládá, že umělecké dílo vzniká na samozřejmém podkladě talentu jako důsledek odborné *znalosti* a tvárné *poctivosti*. Jediné o métier a morálnost musí se jednati nám v umění, jakmile konstatovali jsme talent. Hatmatilka esejistů, toužících po nějakém záhadném „tvůrčím činu“ a hledajících v básníku uskutečnění „nejvyššího typu člověka“, jsou prázdná slova, literární klerikalism. A stejně nicotné je fňukavé volání po nějaké zázračné bezprostřednosti. Taková bezprostřednost může v oblastech umění znamenati jen jedno: geniálnickou nedbalost, která to, co vrhla na papír nebo na plátno, považuje za definitivní plod posvěcené chvíle, k němuž netřeba se již vraceti, a která talent pokládá za suverénní fond, s nímž nedá se nic činiti. Krátce: tu i tam hledají a čekají se zázraky, nikoli poctivá práce o talent opřená, métier nikoli jen talentem, ale i tvárnou morálností ospravedlněné.

Mezi těmi, kdož s uměním tak neb onak žijí, jsou a budou vždy dvě kategorie lidí: jedni milují výraz zcela jasný a prostý, druzí výraz složitý, ba i záhadný. I když člověk vědomě nedává přednost ani tomu, ani onomu, bezděky poután je přece jedním více než druhým. Sáhnu vždy raději po Baudelairovi, Rimbaudovi, Verhaerenovi než po některém básníku „lehkém“. Pro kamaráda X existuje opět více Musset, Heine, Verlaine. Tento různý vkus není však ještě důvod k tomu, aby milovníci „lehké“ poezie posílali nás, milovníky výrazu složitého, do učení k vrabcům, strnadům, kosům, abychom u nich pochopili cenu samozřejmého, bezprostředního, prostého tvaru. Jedná-li se skutečně o výraz básnický, a nikoli o pouhé a opravdu snadné čimčarování po vzoru vrabčiska z onoho mého dne za

humny naší dědiny, nemůže nikdo jen tak beze všeho a priori tvrditi, že takový jednoduchý výraz je skutečně samozřejmější, bezprostřednější, krátce: méně *pracný* než výraz složitý. Jsou prostě básně prosté a průzračné jako lesní pramen, při nichž čtenáři ani ve snu nenapadne, že ve skutečnosti stály mnoho a mnoho práce, doslovně: *práce*, velmi „prozaického" rvaní se se slovy. A jsou básně velmi složité, které v šťastné chvíli vyplynou z mysli básníkovy jako po provázku. Ovšem i naopak je tomu, a pokaždé jinak. Básník sám nemůže předvídati, mnoho-li práce dá mu ta neb ona báseň. Tím méně mohou o tom říci něco naši kritikové dle dojmu, který na ně báseň činí. Škatulkují nás a naše básně pravidelně dle jejich obsahu, zřídka dle jejich ducha, ale takměř nikdy jich neposuzují na základě tvárných zásad, dle nichž jsou dělány.

Dě-lá-ny. Každá poctivá báseň je dělána. Se zdarem nebo beze zdaru, ale dě-lá-na. Dá-li se o ní říci, že je „dělaná", nepovedla se prostě, ale to neznamená, že báseň povedená, dobrá vznikla bez práce vědomé a odborné. Báseň jako každé umělecké dílo je lidské dílo a vzniká za týchž podstatně podmínek jako kterýkoli jiný produkt tvůrčí lidské činnosti; jsou tedy přirozena zde toliko jedna měřítka: odborná, a nikoli náboženská, pověrečná. S vírou v zázraky nedojdeme ani v umění nikam.

Umění je těžké métier, žádná mystika. Překonává-li talent jedněch snadněji nepovolnost tvárné hmoty než talent druhých, není to vždy šťastný případ uměleckého organismu: někdy pracujeme snadno jen proto, že jsme si zvolili blízký cíl, maličký úkol. Anebo že se opakujeme. Lidští vrabci, strnadi, kosi nepovažují ovšem otvírání zobáku za docela nic těžkého. Jest jim snadnější než nejsnadnější improvizace; je to zvyk...

Tedy, čtenáři velmi laskavý a znova zklamaný, nepomohla mi lekce ptačí tak, jak jsi si myslil. Rozmilé čimčarování vrabčí připomnělo mi jen, jak směšné jest, čimčaruje-li člověk. A znova jsem si uvědomil, že lidské básnění jest něco zcela jiného, stejně málo snadného jako zázračného: jest métier, k němuž vedle talentu dlužno míti také

trochu odborného vzdělání a odborné zkušenosti, při nichž Verhaerenova kniha básní přece jen hraje důležitější úlohu než pohled zvědavé babky.

Je to také métier, při němž musí míti člověk, zejména u nás, neobyčejně dobrý žaludek. Hlavně když sympatizuje se skutečnými bouřliváky, předzvěstí obnovy vyschlých zdrojů, když se skutečně nesmiřuje s obecnou hloupostí a zlovolností z lásky k životu a ruchu a když se skutečně nebojí jíti s mladou dobrou rotou.

Jádrem šestého svazku Spisů Stanislava K. Neumanna (Knihovna klasiků), který zabírá údobí 1906—1915, je fejetonní soubor S městem za zády. K němu je pak připojena próza Jelec, dále drobná beletrie a konečně fejetony toho druhu, jak jej představují fejetony S městem za zády. Většina těchto prací spadá však do let 1910—1915, které — podobně jako ostatní autorovy práce z tohoto užšího časového období — neměly valné ediční štěstí: válka překazila mnohý Neumannův konkrétní záměr nebo aspoň odsunula jeho uskutečnění. Připravená sbírka Nové zpěvy (z let 1911—1915) vyšla až na jaře 1918, intimní poezie z let 1910—1914 též roku 1918 pod názvem Horký van a jiné básně, svazek fejetonů a úvah o novém umění Ať žije život! vyšel až 1920, konečně přírodní fejetony z let 1910—1915 S městem za zády vyšly jako poslední až v letech 1922 a 1923. Je zajímavé, že soubor S městem za zády nevyšel za Neumannova života nikdy jako součást jeho Sebraných spisů, ač rozvrh těchto spisů, jak jej sám Neumann uveřejnil na prahu jejich vydávání u Františka Borového (viz Červen 3, 1920—21, str. 504), s knihou S městem za zády počítal. Měla tu vyjít jako osmý a devátý svazek, potom však jako osmý svazek vyšel 1932 román Zlatý oblak, jako devátý svazek roku 1933 Enciány z Popa Ivana.

Naše edice přináší Neumannovy beletristické příspěvky časopisecky 1906—1915 publikované v jejich úplnosti, nezařazuje však vědomě několik nepůvodních anekdotických nicotností: *Sedlák, který čte...* Šibeničky 3, č. 10 (15. března 1907), str. 7, podepsáno n.; *V jedné moravské dědině... (Anekdota bez názvu.)* Šibeničky 3, č. 12 (15. dubna 1907), str. 7, podepsáno -n; *Pierre Jean de Béranger v anekdotě.* Moravský kraj 12, č. 79 (23. července 1907), str. 1—2, č. 80 (25. července 1907), str. 1—2, podepsáno N. Rukopisy žádné z prací v tomto svazku uveřejněných se nedochovaly.

Pokud jde o přípravu textu, řídíme se všeobecně zásadami uvedenými již v prvním svazku Spisů Stanislava K. Neumanna (Básně I, 1962, str. 299—300). Zachováváme tedy autorovu kvantitu v domácích slovech jako *cizopásník, dobývatel, chápadla, jmén* aj., a to i v kolísání (např. *bližní — blížní, širý — šírý, výhrůžný — výhružný — vyhrůžný, výjimečný — vyjímečný*), upravujeme ji však ve slovech jako *dobrácký, klucek, neopijí, nepřijemný, rozvijí, ubijí, uživati* atd., ojedinělé odchylky vyrovnáváme (např. *přijice* na *příjice, teprvé* na *teprve*). Zachováváme rovněž hláskovou podobu slov, např. *blaťouch, líšenský, podléska, vlašťovka;* upravujeme psaní předložek a předpon *s, se, z, ze.* Tvary slov neměníme, upravujeme však chybné tvary osobního zájmena *já* a vztažného zájmena *jenž.* Citáty, názvy děl a vlastní jména

upravujeme, pokud jich Neumann užil nepřesně, na původní znění. Přejatá slova píšeme podle nového pravopisu (v příspěvku K otázce zjednodušeného pravopisu v Lidových novinách z 8. září 1911 Neumann doufal, že pravopisná reforma odstraní „nešťastný zvyk psáti slova cizí původním pravopisem"), kromě slov *batajlon*, *katédra*, *prestýž*, *paškvil* — *paškvíl*; autorův tvar substantiva *cherubim*, který v hebrejštině znamená plurál, jsme upravili na *cherubín*. Autorovu interpunkci většinou zachováváme; upravujeme ji pouze v syntakticky nutných případech nebo tam, kde šlo o dobový úzus (např. časté psaní čárky před *a* ve slučovací funkci); zvláštní zásahy do interpunkce, které souvisejí s významovým posunem, uvádíme jednotlivě v různočtení. Je třeba také započítat okolnost, že tisk a papír textově výchozího vydání S městem za zády (1922, 1923) byl velmi špatný; srovnáním několika exemplářů dají se v tomto ohledu zjistit odchylky v kvantitě i interpunkci. Na tyto diference, byly-li zachyceny, se bral zřetel, ovšem další rozdíly mezi sazbou (tj. autorovým záměrem) a výsledným tiskem nejsou vyloučeny.

Různočtení jsou registrována v následujícím aparátu. Před závorkou je uvedeno znění, které tiskneme, za závorkou varianta časopisecká nebo v případě emendace nebo převzetí časopiseckého znění varianta vydání knižního.

S MĚSTEM ZA ZÁDY

Podtitul Předválečná idyla, který stojí za názvem Neumannova fejetonního souboru S městem za zády, dostatečně jasně naznačuje, kdy jednotlivé fejetony vznikaly nebo byly publikovány (mezi napsáním a otiskem, pokud bylo možno zjistit, neuplynula zpravidla delší doba než čtrnáct dnů). Nejstarší z fejetonů vyšel 26. března 1910 — tak jako všecky ostatní v Lidových novinách (*LN*) pod šifrou *N.* —, poslední 26. dubna 1915 — den nato byl autor odveden, 15. května narukoval do Prahy a 22. května se už podroboval výcviku v maďarském Szegedu. Zmíněný podtitul však také odkazuje na dobu, kdy Neumann začal myslet na knižní sebrání těchto fejetonů, ponoukán k tomu ostatně dosavadní vlastní praxí při vydávání své publicistiky (konkrétně svazků Socialism a svoboda, 1909, Přede dveřmi Panteonu, 1911). Poprvé pojal tento plán, soudě podle pozdějšího kompozičního uspořádání a podle odkazů, jimiž se v některých fejetonech dovolává „naturistických" fejetonů dřívějších, pravděpodobně koncem roku 1912 — tedy přibližně v téže době, kdy také pomýšlel na knižní svazek svých povídek Smyslná píseň. Ovšem uskutečnit tento úmysl podařilo se Neumannovi až po válce, podobně jako při fejetonech a úvahách o novém umění (Ať žije život!); zde třeba poznamenat, že vinna na těchto průtazích nebyla jen válka a samo autorovo vojančení, nýbrž že už v letech těsně předválečných měl Neumann potíže s nakladateli (zvlášť výmluvně to

ukazuje zdlouhavá ediční historie Knihy lesů, vod a strání).

Celkem 56 villegiaturních fejetonů, v nichž autorovi za východisko k úvahám o věcech veřejných (politických, kulturních, uměleckých a speciálně literárních) posloužily události jeho soukromého života, především styk s přírodou, pobyt v lesích a u vod v okolí Bílovic nad Svitavou (kde žil od roku 1906), vyšlo v pražském nakladatelství Čin jako sedmý a osmý svazek edice Novina (barevnou obálku pro oba svazky vyřezal Josef Čapek, vytiskla je Legiografie v Duchcově). První svazek (o formátu 19,4 × 14,2 a o 189 stranách, cena 18 Kč), který zahrnul 29 čísel z let 1910—1912, vyšel s vročením 1922, ač se s největší pravděpodobností objevil u knihkupců až počátkem roku 1923 (Bibliografický katalog I, č. 46—47, uvádí tento svazek k datu 8. února 1923). Druhý svazek (o formátu 19,2 × 14,3 a o 196 stranách, cena 20 Kč), který obsahuje 27 fejetonů z let 1913—1915, vyšel roku 1923 (Bibliografický katalog 2, č. 6—7, oznamuje knihu ke dni 3. března 1923). Zatímco v druhém svazku jsou fejetony uspořádány chronologicky podle data otisku, provedl Neumann v prvním svazku z chronologického zřetele několik drobnějších přesunů (nejradikálnějším z nich je vřazení fejetonu Akvárium z roku 1910 mezi čísla z roku 1912), aby uskutečnil svůj celkový kompoziční záměr: zarámovat soubor, popřípadě obě jeho části fejetony, v nichž je aktérem jeho přítel, zahradník Banďouch, a rytmovat jej „přírodně" podle střídání ročních dob, od zimy do zimy — tak je totiž komponována i Kniha lesů, vod a strání (od podzimu do podzimu), k níž byl soubor S městem za zády původně zamýšlen jako „komentář".

Textově vycházíme u fejetonů tohoto souboru ze znění prvního knižního vydání, a to i v případě fejetonu Místo dopisu, který vydal 1926 Antonín Lhota samostatně jako bibliofilii (*b*), jejíž text však Neumann s největší pravděpodobností nekorigoval.

I

Str. 11 *Předmluva z roku 1922*

Str. 12: 10 Knize lesů, vod a strání] *Knize lesů, vod a strání LN.*

Str. 13 *I. Ve skleníku mistra Banďoucha.* Lidové noviny 18, č. 96 (9. dubna 1910), str. 1—2. Podepsáno *N.*

Str. 13: 9 veškeru] všechnu *LN*; 20—21 dobré a tučné hlíny] dobré zahradní země *LN*; 23 nejméně] co nejméně *LN*; 24 nejbujnějšího] co nejbujnějšího *LN*; 31 kdy] času *LN.*

Str. 14: 4 vyklíčily] vyklíčely *LN*; 8—9 do jamek vypíchnutých dřevěným bodlem pěkně] do jamek dřevěným bodlem vypíchnutých, pěkně *LN;* 13 povídky] historie *LN*; 28 a netoužím] a nevzdychám *LN.*

Str. 15: 9 se bezpodmínečně aklimatizovati] se aklimatizovati *LN*; 22 a tímto směrem] a v tomto smyslu *LN*; 24 pozitivní politikové;]

jména Kramář, Maštálka, Udržal a — last not least — Masaryk; *LN;* 26 se tak] se od sebe tak *LN*; 30 těchto] těch *LN*; 35 je dávno] dávno je *LN.*

Str. 16: 12 mlčící nerozumní kývalové.] jen čekatelé ministerských fraků!... *LN*; 14 mysliti] myslit *LN*; 16 zpočátku] na počátku *LN*; 17 věci prý] věci *LN*; 20 volnomyšlenkářské] volnomyšlenkové *LN*; 25 myšlenek, a] myšlenek a *LN*; 29 netřeba, aby byly] nemusejí býti *LN*

Str. 17: 10 Takové věci] Toto všechno a mnoho jiného *LN*; 11 je však hotov] je hotov *LN.*

Str. 18 *II. Návrat k přírodě.* Lidové noviny 18, č. 217 (9. srpna 1910), str. 1—2. Podepsáno *N.*

Str. 18: 19—20 leckterý universitní] leckde i universitní *LN*; 26 mezi nimi] zde *LN.*

Str. 19: 9 sílu] přitažlivost *LN*; 10 Všecky] Všechny *LN*; 16 všecky] všechny *LN*; 26 pro svůj blahobyt a harmonický život vše] pro svůj tělesný i duševní blahobyt vše *LN.*

Str. 20: 11 myšlenky] myšlénky *LN*; 22 již na] jižjiž na *LN*; 23 nejvelkolepějších] nejvelikolepějších *LN*; 30 širým] šírým *LN*; 36 veškera] všechna *LN*; 38 stíhati všecko] stihati všechno *LN.*

Str. 21: 4 všecku] všechnu *LN*; 6 mravním] *mravním LN*; 9 drzosti] drzostí *SMZ*; všecko] všechno *LN*; 13 vykleštit] vykleštiti *LN.*

Str. 22 *III. Res publica.* Lidové noviny 19, č. 326 (25. listopadu 1911), str. 1—2. Podepsáno *N.*

Str. 22: 12 toho] to *LN*; 25 nebo] anebo *LN.*

Str. 23: 7 Dá prý nám jej — pan] Dá nám jej, aspoň kus nám dá — pan *LN*; 9 Meyrink.] Meyrink... *LN;* 25 Máme-li nějaký] Máme-li nějaký podnik, nějaký *LN*; 26 směru] ohledu *LN*; 35 veškerá] všechna *LN.*

Str. 25: 38 zbývá jen] máme jen *LN.*

Str. 26: 14 býti] být *LN.*

Str. 27 *IV. Jmelí.* Lidové noviny 19, č. 351 (20. prosince 1911), str. 1—2, s podtitulem *Předvánoční kapitolka.* Podepsáno *N.*

Str. 27: 23 kdosi] kdosi kdesi *LN*; 25 dobré literatury] dobrou literaturu *LN*; 35 všecka] všechna *LN.*

Str. 28: 20 v pálčivém] v palčivém *LN*; 29 živůtků, a] životů a *LN*; 33 básníků!...] básníků. — — *LN*; 37 To je] Víte již, to je *LN.*

Str. 29: 4 Běží] Jedná se *LN* ;10 nahoře] výše *LN*; 10—11 větvemi] ve větvích *LN*; 35 s kořistí drsně něžnou] s drsně něžnou kořistí *LN.*

Str. 30: 4 někde] někdy *LN*; 12 šťastnější] šťastnějším *LN.*

Str. 31 *V. Forma.* Lidové noviny 18, č. 84 (26. března 1910), str. 1. Podepsáno *N.*

Str. 31: 33 než aby se dali] než aby se vzdali sebe, aby se dali *LN*.
Str. 32: 34 blížního] bližního *LN*.
Str. 33: 11—12 to jest dobře neovládající forem obcování s lidmi, je] to jest forem obcování s lidmi dobře neovládající, je *LN*; 28 všecko krásné, poněvadž všecko] všechno krásné, poněvadž všechno *LN*; 31 všecko] všechno *LN*; 33 zvrhl *LN*] zavrhl *SMZ*.
Str. 34: 5 všecko] všechno *LN*.

Str. 35 *VI. Abychom si dali kořání silnější...* Lidové noviny 20, č. 66 (8. března 1912), str. 1—2. Podepsáno *N*.
Str. 35: Sleduji denně] Sleduji teď denně *LN*; 7 všecko] všechno *LN*; 9 praporek] praporec *LN*; 16 neúnavný] neunavný *LN*; 18 hrály jen] hrály *LN*; 25 kalich] kalich — *LN*; 29 chvílka] chvilka *LN*; 31 smědé] snědé *LN*; 32 pískati] pískat *LN*.
Str. 36: 1 námi] *námi LN*; 13 chvoji] chvojí *LN*; 17 Tentokráte] Tentokrát *LN*; 36 roztřepané] roztřepené *LN*; nic] ničeho *LN*.
Str. 37: 2 jak] *jak LN*; 8 Jak] *Jak LN*; 16 života] života — *LN*; 17 učeň,] učeň, — *LN*; nebo] anebo *LN*; 27 z nichž] z nich *SMZ*; *LN*.
Str. 38: 5 čistým] čisté *LN*; 30 kterou milujeme] kterou skutečně milujeme *LN*; 37 rodí se] rodí se ohavné *LN*; 38 pro] na *LN*.
Str. 39: 10 všecky] všechny *LN*; 35 chvil] chvílí *LN*.
Str. 40: 14 básníka,] básníka. *LN*; 20 Opilý koráb] Opilá loď *LN*.

Str. 41 *VII. Básník a literární historie.* Lidové noviny 19, č. 337 (6. prosince 1911), str. 1—2. Podepsáno *N*.
Str. 41: 8 nebo] anebo *LN*; 30 opěvoval] opěval *LN*; 33 všecky] všechny *LN*.
Str. 42: 14—15 moralínem] moralismem *LN;* 21 všecko] všechno *LN*; 30 stvořená] *stvořená LN*; 32 zjištěnou] *zjištěnou LN*.
Str. 43: 4 víme] vím *LN*; 28 všecky] všechny *LN*; 36 S ním, který se nám sám krásně vyzpovídal] *S ním, který se nám sám krásně vyzpovídal LN*.
Str. 44: 33 vrstevníci] současníci *LN*.

Str. 45 *VIII. S městem za zády.* Lidové noviny 20, č. 84 (27. března 1912), str. 1—3. Podepsáno *N*.
Str. 45: 7 brzy] brzo *LN*; 15 Stojím na] Stojím totiž na *LN*; 16 všecko] všechno *LN*; 25 krásnou stařičkou hrušeň] krásný, stařičký ořech *LN*; 30 svých mladých let] svých příliš hloupých a příliš mladých let *LN*.
Str. 46: 9 církve] své církve *LN*; 11 všecko] všechno *LN*; 16 Ta] To *LN*.
Str. 47: 10 mohlo] *mohlo LN*; 21 kamení] kameni *LN*; 26 všecko] všechno *LN*; 33 žábám] žabám *LN*.
Str. 48: 15 Od vrásčité hrušně] Od vrásčitého ořechu *LN*; 16 rozlo-

žené] rozloženého *LN*; 22 kterého] které *LN*; 34 osvobozující] zjemňující *LN*.

Str. 49: 3 všecka] všechna *LN*; 22 k přírodě] ke přírodě *LN*; 25 lhostejní] lhostejni *LN*; citliví] citlivi *LN*.

Str. 50: 23 všecko] všechno *LN*; 25–26 na lid, jest pouze odpadkem ze stolu užívající třídy] na lid, slouží vědomě a holedbavě skoro vkusu a morálce davu *LN*; 27 Jak] *Jak LN*.

Str. 51: 1 každá jiná vražda] každá vražda *LN*; 30 velkolepé] velikolepé *LN*; 32 sahá] sáhá *LN*.

Str. 52: 3 bohudíky] bohudík *LN*.

Str. 53 *IX. Akvárium*. Lidové noviny 18, č. 90 (2. dubna 1910), str. 1–2. Podepsáno *N*.

Str. 53: 4 denně] co den *LN*; 5 okamžíček] okamžiček *LN*; 10 všecky radosti jsou veselejší a všecky] všechny radosti jsou veselejší a všechny *LN*; 13 příroda nejmilejší] příroda nám nejmilejší *LN*; 16–17 ani půvabu jeseně, trochu perverzního, který] ani trochu perverzního půvabu jeseně, která *LN;* 19 všecko] všechno *LN*.

Str. 54: 20 všecky] všechny *LN*.

Str. 55: 3 trošce] troše *LN*; 15 všecky] všechny *LN*; 23 ve stálé vodě] ve vodě stálé *LN*.

Str. 56: 1 nahlížíme však jako] nahlížíme jako *LN;* 13 všecky] všechny *LN*; 16 všecka] všechna *LN*; 21–22 tu a tam] časem *LN*; 28 na své židli] na svém křesle *LN*.

Str. 57: 3 nechybí] nechybívá *LN*.

Str. 58 *X. Naturalism*. Lidové noviny 20, č. 92 (4. dubna 1912), str. 1–2. Podepsáno *N*.

Str. 58: 3 běží-li] jedná-li se *LN;* 20 pošmůrných] pošmurných *LN*. 33 všecko] všechno *LN*.

Str. 59: 4 všecky] všechny *LN*; 17 blížních] bližních *LN*; 36 cítí] *cítí LN*.

Str. 60: 24 bránící] bránících *LN;* 31 na druhé straně] *na druhé straně LN*.

Str. 61: 3 všecky] všechny *LN*; 16 všecko] všechno *LN*.

Str. 62: 2 jaký] *jaký LN*; všecko, jaký] všechno, *jaký LN*; 14 na břehu] z břehů *LN*.

Str. 63 *XI. Kino*. Lidové noviny 20, č. 106 (19. dubna 1912), str. 1–2. Podepsáno *N*.

Str. 63: 15 všecko] všechno *LN*; 25 všecko] všechno *LN*.

Str. 64: 15 všecky] všechny *LN*; 27 něco] *něco LN*; 33 před] pod *LN*.

Str. 65: 9 vznešenou] aristokratickou *LN*; 16 rukou mysl i srdce] rukou ducha i tělo *LN*; 21 lůze] luze *LN*; 23 obžerství] ožralstvo *LN*.

Str. 66: 6 všickni] všichni *LN*; 15 nedozrálých] nedozrávajících *LN*; 25 má býti] jest *LN*.

Str. 67: 11—12 sociálního ohlupování v zájmu vládnoucí třídy] sociálního rozvratu, jako se školou luzy a zločinu *LN*; 14 všecky] všechny *LN*; 16 Všickni] Všichni *LN*; 17 všickni] všichni *LN*.

Str. 68 *XII. Otázka vkusu.* Lidové noviny 20, č. 70 (12. března 1912), str. 1—2. Podepsáno *N*.

Str. 68: 5 chvíli] chvíle *LN*; 7 případech] záležitostech *LN*; 10 Geschmacksache] Gustosache *LN*.

Str. 70: 14 spolehlivý vkus] *spolehlivý vkus LN*; 17 umělci] *umělci LN*.

Str. 71: 3 cizí, přírodě] cizí přírodě *LN*; 8 měšťáckém] buržoastickém *LN*; 15 zesprosťačelo] zesprostačelo *LN*; 19 trvá dodnes] trvá dodnes *LN*.

Str. 72: 1 nejsvětlejší] nejsvětlivější *LN*; 7 dobýti a kdy] dobýti, to nejvyšší v umění, a kdy *LN*; 22 malířů a uměleckých historiků] malířů, uměleckých historiků a kritiků *LN*; 26 neboť] nebo *LN*; 29 neměli by] neměli *LN*.

Str. 73: 4—5 dnes nedobojovatelného] ještě nedobojovaného *LN*; 5 všecky] všechny *LN*; 9 každý, kdo] každý, kdo chce si je osvojiti, kdo *LN*.

Str. 74 *XIII. Vítám tě, květne!* Lidové noviny 20, č. 118 (1. května 1912), str. 1—2. Podepsáno *N*.

Str. 74: 20 všecky] všechny *LN*.

Str. 75: 14 všecky] všechny *LN*; 15 těžké práce] za práci *LN*; 21 oč běží] oč se jedná *LN*; 24 všecky úhelné] všechny uhelné *LN*; 31 svraštěn a tup] svraštěný a tupý *LN*.

Str. 76: 12 již zase] *již zase LN*; 25—26 Komu bys dnes podal pomocné ruky? Komu] *Komu* bys *dnes* podal pomocné ruky? *Komu LN*; 30 na píscích] na pískách *LN*; slivky] slívky *LN*.

Str. 77: 24 ale snad velmi] ale velmi *LN*; 25 lidu] národa *LN*; 38 blaťouchů] blatouchů *LN*.

Str. 78: 4 na podlahu.] na podlahu... *LN*.

Str. 79 *XIV. Červený kohoutek zazpíval.* Lidové noviny 20, č. 126 (9. května 1912), str. 1—2. Podepsáno *N*.

Str. 79: 9 jižního větru, mračen, vody] jižní vítr, mračna, vodu *LN*; 16 Všecko] Všechno *LN*; 23 všecko] všechno *LN*.

Str. 80: 17 „Knihovna vám hoří!“] „Knihovna hoří!“ *LN*; 20 neběželo] se nejednalo *LN*; 33 stejnýma] těmaže *LN*.

Str. 81: 11 na definitivu] na definitivní *LN*; 14 vybouří] vybouřejí *LN*; 31 všecky] všechny *LN*.

Str. 82: 1 všecko] všechno *LN*; 7 šel] přišel *LN*.

Str. 83: 10 všecko] všechno *LN*; 26 nám jej] jej nám *LN*; světlý.] světlý. Carpe diem! *LN*.

Str. 84 *XV. Pokračování bez názvu.* Lidové noviny 20, č. 138 (21. května 1912), str. 1–2. Podepsáno *N.*

Str. 84: 3 Všecko] Všechno *LN*; 20 v láhvi] v lahvi *LN.*

Str. 85: 1 vláhy] vláhu *LN*; 5 zaměstnání.] zaměstnání...*LN*; 9 cvrliká] cvrlíká *LN*; 14–15 staré své rozkoše] starou svou rozkoš *LN*; 22 slyším slunce] slyším slunce, slunce *LN*; 31 všecko] všechno *LN*; 32 Všecko] Všechno *LN*; 37–38 zastiňuje] zastíňuje *LN.*

Str. 86: 6 zaslechneme-li ji konečně] zaslechneme-li konečně *LN*; 10 nebo] anebo *LN*; 24 všecko] všechno *LN*; 33 všecko] všechno *LN.*

Str. 87: 13 řekl] říká *LN*; hořké, i] hořké i *LN*; 16 byla a – bude] byla – a bude *LN*; 26 ještě] někdy *LN.*

Str. 88: 6 všecko] všechno *LN.*

Str. 89 *XVI. Místo dopisu.* Lidové noviny 20, č. 158 (11. června 1912), str. 1–2. Podepsáno *N.* Samostatně jako bibliofilii vydal *J.M.K.*(= Antonín Lhota), Praha 1926 (dále *b*); tento text neprošel s největší pravděpodobností Neumannovou korekturou, přetiskujeme zde proto znění *SMZ.*

Str. 89: 15 blížních] bližních *LN*; 21 hříbečky již rostou] hříbečky rostou *b* ; 22 nejvyhřátějších *LN*] nejvyhřatějších *SMZ*, *b*; 30 nikoli] nikoliv *b.*

Str. 90: 16 líné, smyslné] líné smyslné *b*] líně smyslné *LN.*

Str. 91: 13 všecky] všechny *LN.*

Str. 92: 9 sloužiti] *sloužiti LN*; 9 odpovídati] zodpovídati *LN*; 34 jak] *jak LN*; starém našem] starém: našem *b*; 35 praporu rudém] rudém praporu *LN.*

Str. 93: 2 a jeho žerdí] a žerdí *b*; 5 otrávitelný] otravitelný *b*; 16 podnik:] podnik. *b*; 20 pustili;] pustili, *b*; 22 knížka. A] knížka. Váchal k tomu ryl čtyři dřevoryty a koloruje je pro vydání na japonu. A *LN*; 24 Mně je] Já musím *LN*; všecko] všechno *LN*; 25 čekati] čekat *LN*; 26 budu patrně čekati na abonenty jako teď] Jako například teď *LN.*

Str. 94 *XVII. Souvenir de Prague.* Lidové noviny 20, č. 181 (4. července 1912), str. 1–2. Podepsáno *N.*

Str. 94: 10 bílé] bíle *LN*; 12 optimisty.] optimisty! *LN*; 14 bůhvíkde] v krku *LN*; 19 kteří] již *LN*; 31 využitkovati] využitkovat *LN.*

Str. 95: 1 tentokráte] tentokrát *LN*; 10 všecky] všechny *LN*; 13 všecko] všechno *LN*; 21 pihovatá] pihovitá *LN*; 23 Všecko] Všechno *LN*; 38 táž, kterou] táž srnka, kterou *LN.*

Str. 96: 20 panoráma] panorámo *LN*; 30 hloupostí tatíků] hloupostí obecních tatíků *LN.*

Str. 97: 10 širých] šírých *LN*; 25 uzoučké] úzoučké *LN*; 27 je to nahaté, měkké] je to měkké *LN*; 31 všecky] všechny *LN*; 34 zavříti oči] zavřít očí *LN*; 37 řečníci.] řečníci: jednou dr. Herold, podruhé dr. Kramář. *LN.*

Str. 98: 3 poprvé, krásnou věc na místě, jež se nezdá] poprvé na místě, jež se mi nezdá *LN*; 17 kázáníčko] kázaníčko *LN*.
Str. 99: 9 řetízku] řetizku *LN*; 22 růžičky:] růžičky, *LN*; 24 všecky] všechny *LN*.

Str. 100 *XVIII. Pozdrav z nejužší vlasti.* Lidové noviny 20, č. 174 (27. června 1912), str. 1—2. Podepsáno *N*.
Str. 100: 4 napsati stručnou] napsati více nebo méně stručnou *LN*; 15 domkářem] domkařem *LN*.
Str. 102: 3-4 silné straně politické] *silné straně politické LN*; 29 verbují se mladočeši] verbují mladočeši *LN*; 35—36 nejen fabrikanti, nýbrž i mistři mívají] nejen fabrikant Kramář, nýbrž i mistr Nožička mívá *LN*.
Str. 103: 5 všecko nepohodlné, všecko] všechno nepohodlné, všechno *LN*; 9 Toužilo se] Nepraktický Masaryk toužil *LN*; 11 Jiní viděli] Jiní přišli a viděli *LN*; 12 Konečně vylezla z toho dnešní mladočeská strana jako prototyp] Konečně přišel dr. Kramář. A to, o čem Masaryk snil jako utopista, provádí Kramář jako baťtipán. Mladočeská strana je prototyp *LN*; 24 vyhlíželo] vzhlíželo *LN*; 32 fabrikanty] fabrikantem *LN*; 34 mravní] *mravní LN*.
Str. 104: 1 české národní] naší národní *LN*; 3 všecko] všechno *LN*; 6 pro mladočechy] pro dr. Kramáře *LN*; 11 Ten, kdo] Dr. Kramář, který *LN*.

Str. 105 *XIX. Elegie.* Lidové noviny 20, č. 193 (16. července 1912), str. 1—2. Podepsáno *N*.
Str. 105: 12 žvastů] žvástů *LN*.
Str. 106: 7 blížní] bližní *LN*; 13 kolik stojí] kolik to stojí *LN*; 13—14 pták v kleci] pták v kleci, v kleci *LN*; 29 předvádějí] provádějí *LN*; 37 všecky] všechny *LN*.
Str. 107: 23 českého národa vládní] *českého* národa *vládní LN*.
Str. 108: 15 Otec baťtipánů] Dr. Kramář *LN*; 24 Český] *Český LN*.
Str. 109: 13 rybář] rybářem *LN*.

Str. 110 *XX. Píseň ke chvále vody.* Lidové noviny 20, č. 223 (15. srpna 1912), str. 1—2, s názvem *Tři zpěvy*; podtitulem dnešní titul. Podepsáno *N*.
Str. 110: 17 šalvějí] šalvějem *LN*.
Str. 111: 6—7 všecky] všechny *LN*; 13 býti] být *LN*; 29 Není úplně neporušena, není již panenská] Není neporušena, není panenská *LN*.
Str. 112: 3 vynáší] vznáší *LN*; 4 Všecko je vlhké, všecko] Všechno je vlhké, všechno *LN*; 7 má silnou] má stejně silnou *LN*; 8 naturalisticky mystickou] naturalistickou jako mystickou *LN*; 13 všecko] všechno *LN*; 16 čirý] čírý *LN*; 21 všecky] všechny *LN*; 32—33 plovoucích nadýmajících se kostýmů] plovoucích kostýmů *LN*.
Str. 113: 3 všecky] všechny *LN*; 7 všecko] všechno *LN*; 9 všecko]

všechno *LN*; 17 Všecko] Všechno *LN*; 18 všecko] všechno *LN*; 37 křišťálové] křišťálové *LN*.

Str. 114: 2 všecko] všechno *LN*; 10 lidu] národa *LN*; 11 a chce se vyrovnat] a vyrovnal se *LN*.

Str. 115 *XXI. Kapitola skoro národohospodářská.* Lidové noviny 20, č. 200 (23. července 1912), str. 1—2. Podepsáno *N*.

Str. 115: 6 Zároveň] Současně *LN*; 8 všecka] všechna *LN*; 19 nic] ničeho *LN*.

Str. 116: 2 opět: silná *LN*] opět silná *SMZ*; 10 všecko] všechno *LN*; 32 nenávistí] nenávisti *LN*.

Str. 118: 20 opovrhování] opovrhání *LN*.

Str. 119: 10 běží] se jedná *LN*; 12 běží] se jedná *LN*; 13 běží] se jedná *LN*; 26 všecky] všechny *LN*; 38 oficielních] oficiálních *LN*.

Str. 120: 8 svou] svoji *LN*.

Str. 121 *XXII. Píseň ke chvále ryb.* Lidové noviny 20, č. 230 (22. srpna 1912), str. 1—2, s názvem *Tři zpěvy*; podtitulem dnešní titul. Podepsáno *N*.

Str. 121: 4 neúnavný] neunavný *LN*; 8—9 tož chvátal] tož se chvátal *LN*; 11 Herr N...] Herr N...! *LN*; 20 všecky] všechny *LN*; 32 to příliš mysliti] to mysliti *LN*.

Str. 122: 20 tehdy] tehdá *LN*.

Str. 123: 8 zároveň, jak] současně, *jak LN*; 10 jak] *jak LN*; 35 ona forma vody, která se pění] jiná forma vody, pěnící se *LN*.

Str. 124: 1 jsme je v zarostlých] jsme v zarostlých *LN*; dlaněmi] dlaněma *LN*; 8 a trochu] trochu a *LN*; 14 řek. Viděl] řek. Viděl jsem neviňátka sluniti se na leknínových a stulíkových listech. Viděl *LN*; 21 nadevše] báječně *LN*; onehdy] onehda *LN*; 26 přísná] krásná *LN*.

Str. 125: 7 důvěrni] tête-à-tête *LN*; 13 všecky] všechny *LN*.

Str. 127 *XXIII. Píseň ke chvále rybářů.* Lidové noviny 20, č. 237 (29. srpna 1912), str. 1—2, s názvem *Tři zpěvy*; podtitulem dnešní titul. Podepsáno *N*.

Str. 127: 30 všecko vynášející uznávalo] všechno uznávalo *LN*; 31 ideál] ideálem *LN*; 35 všecky] všechny *LN*.

Str. 128: 20 jiné záliby] záliby jiné *LN*; 38 rybář...] rybář. *LN*.

Str. 129: 1 Nerad takto zevšeobecňuji] Bojím se takto zevšeobecňovati *LN*; 5 v té] v tu *LN*; 23 velkých] velikých *LN*; 33 podivovati] podivovat *LN*.

Str. 131 *XXIV. Meditace.* Lidové noviny 20, č. 257 (18. září 1912), str. 1—2. Podepsáno *N*. — V *LN* chybí poznámka pod čarou *Psáno den po smrti Jaroslava Vrchlického.*

Str. 131: 12 schylujícím] schýlujícím *LN*; 15 letošní] letoší *LN*; 16 kdy] čas *LN*.

Str. 132: 8 lhostejní] lhostejni *LN*; 14 proklaté.] proklaté, mají-li se státi tvory nadlidskými nebo génii. *LN*; 26 k blížnímu, k blížnímu vůbec] k bližnímu, k bližnímu vůbec *LN*; 28 k blížnímu] k bližnímu *LN*; 29 lidé,] lidé; *LN*; 34 nahoru] nahorů *LN*.

Str. 133: 5 bliká] bliká *LN*; 18 hříčkou v rukou lidských] hříčkou lidských *LN*; 35 pokrytecky] *pokrytecky LN*; 36 paškvílem] paškvilem *LN*; 36 samozřejmého] *samozřejmého LN*.

Str. 134: 9 má tak často cestu] má cestu *LN*; 11 všecko] všechno *LN*; 16—17 přicházejí mi zároveň na mysl: Verlaine] přicházejí mi současně na mysl, aniž vím, proč ještě jiná jména mě napadají. Verlaine *LN*; 23 zbaviti] zbavit *LN*; 26 byl] byla *LN*; 29 jehož hlava kozonoha patřila na královská] pro jehož hlavu Kozonoha byla dobrá toliko královská *LN*; 35 zároveň] současně *LN*; 36 nejsvětštějších] nejvznešenějších *LN*; mne souží] mne tu souží *LN*.

Str. 135: 5 všecky] všechny *LN;* 10 opěvovala] opěvala *LN*; 12 Nehledíc] Nehledě *LN*; 28 A nás] U nás *LN*; nad mnohé a mnohé] nade všechny *LN*; 29 dovedli by] budou *LN*; 30 nejkrásnější] nejvznešenější *LN*.

Str. 136: 6 připomnělo mi, čeho] připomnělo, čeho *LN*.

Str. 137 *XXV. Kdo to chodí po hřbitově...?* Lidové noviny 20, č. 286 (17. října 1912), str. 1—2. Podepsáno *N*.

Str. 137: 29 sahá] sáhá *LN*; 30 publika] lidstva *LN*.

Str. 138: 2—5 vyděrač. Až z Paříže přišel do Čech. Autor podepsal se písmenou, které neznám. Dávno nečetl jsem však takovou—řekněme to mírně — nehoráznost.] vyděračem. Nečetl jsem již dlouho — promiňte — takovou hnusnou pitomost. Až z Paříže přišla do Čech. Autor podepsal se písmenou, které neznám. A to je škoda. Rád bych se s ním — třeba po letech — sešel, rád bych se mu — třeba po letech — odměnil. Slina pálí mne na jazyku. *LN*; 6 Oč tu běží] Oč se tedy jedná *LN*; 10 publikum] lidstvo *LN*; 12 Jsou] Nicméně jsou *LN*; 18 jízlivý] jizlivý *LN*; 26 moralisty] občany, jimž se člověk instinktivně vyhýbá *LN*.

Str. 139: 7 vydělávati] vydělávat *LN*; 9—10 vrženo na] vrženo na psychologii básníka, na *LN*; 10 literární] vědecký *LN*.

Str. 140: 4 klamati — klamat *LN*; 5 simulovati] simulovat *LN*; 8 tvořiti] stvořiti *LN*; 27 zároveň] současně *LN*.

Str. 141: 11 na čele, na to čelo chtěl bych políbiti mrtvého člověka] na čele, vypůjčil bych si, ukradl bych třeba peníze, jichž doma tolik nemívám, a jel bych k jeho rakvi. Na to čelo bych políbil mrtvého člověka *LN*; 13—14 A chtěl bych pohladiti] A pak bych políbil *LN*; 17 bláhoví] blahoví *LN*; 17—18 nosíte dosud v duších] nosíte v duších *LN*.

Str. 142 *XXVI. Ironie osudu.* Lidové noviny 20, č. 279 (10. října 1912), str. 1—2. Podepsáno *N*.

Str. 142: 3—4 nemiluje novin] nenávidí noviny *LN*; 4—5 dnešního

velmocenského rozsahu a prestýže] dnešní velmocenský rozsah a prestýž *LN*; 5–6 velkých] velikých *LN*; 14 tehda] tehdy *LN*; 16 může míti] může, teoreticky vzato, míti *LN*; 21 postonování mysli] postonávání ducha *LN*.

Str. 143: 9 měšťanských] měšťáckých *LN*; 10 všecky] všechny *LN*; 11 měšťanská] měšťácká *LN*; 32 zároveň] současně *LN*.

Str. 144: 15–16 počestnost jest provokována nejvýše okázalou konzervativností] počestnost, zachce-li se někomu provokovati ji, jest provokována leda konzervativností *LN*; 23 ryk brání] ryk – často navýsost nám odporný, a přece někdy tak zdravý – brání *LN*; 35–36 noviny. Noviny starají se o to, aby byly zajímavy] noviny. Ani tomu se nedivím. Noviny *starají se o to, aby byly zajímavy LN*; 36 vyzdvihnouti] vyzdvihnout *LN*.

Str. 145: 1 nebo] anebo *LN*; 2 mnoho] pár *LN*; 21 širá] šírá *LN*; 22 novin. Jsou] novin. Kromě Švandy dudáka, do něhož nenapsal jsem nikdy řádky, jsou *LN*.

Str. 146: 3 Zbývají dva tři] Zbývá jich několik málo, hrozně málo *LN*; 4–5 poslání, jsou to ostatně revue odborné. Kdyby zašly, zůstala] poslání. Toť vše. Dvou tří, například takových Volných směrů nebo Stylu – což jsou ostatně revue zcela odborné –, bylo by nám jistě líto, kdyby zašly, a zůstala *LN*; 6 neukáplo by nám jediné slzičky] neukápla by nám ani jediná slzička *LN*; 12–13 svého orgánu] svůj orgán *LN*; 33 měli] museli *LN*.

Str. 147: 1 zaplatiti] zaplatit *LN*.

Str. 148 *XXVII. Moravanem*... Lidové noviny 20, č. 342 (12. prosince 1912), str. 1–2, s dedikací *Viktoru Dykovi*. Podepsáno *N*.

Str. 148: 16 chtěl reformovat] chtěl jsem reformovat *LN*; 18 zároveň] současně *LN*; 32 na vavřínech.] na vavřínech...*LN*.

Str. 149: 5–6 odpovědnější] zodpovědnější *LN*; 14 všecko] všechno *LN*; 22–23 jen proto, že] jen, poněvadž *LN*; 33 kdekoliv] kdekoli *LN*.

Str. 150: 16 ryzí] přímočaré *LN*; 23 více] větší *LN*; 24 na úkor akce hospodářské] na úkor hospodářské *LN*; 28 všickni] všichni *LN*; 35 všecky] všechny *LN*.

Str. 151: 3 Konce byly vždy stejné] Dopadlo to vždy stejně *LN*; 36–37 pitvornost, proklatost jistých „pozitivně politických" frází] pitomost, proklatost kramářovské fráze *LN*; 38 zavléká dnešní (snad jen zdánlivě dnešní) mladočešství] zavléká jeho špinavé mladočešství *LN*.

Str. 152: 6 všecko] všechno *LN*; 19 mysliti] myslit *LN*; 23 všecko] všechno *LN*.

Str. 153 *XXVIII. Jedna vlašťovka.* Lidové noviny 20, č. 36 (7. února 1912), str. 1–2. Podepsáno *N*.

Str. 153: 7–8 mocnější] mocněji *LN*; 14–15 stráněmi nejmrtvějšími] stráněmi co nejmrtvějšími *LN*; 30–31 celou jeho] jeho celou *LN*.

Str. 154: 5–6 přírody,] přírody; *LN*; 13–14 sentimentálního nebo zkaženého] (sentimentálního nebo zkaženého) *LN*; 38 jej] ho *LN*.
Str. 155: 6 O to mi ovšem neběží] O to se mi ovšem nejedná *LN*; 18 vidím] *vidím LN*; 24 jako] jak *LN*; 38 všecky] všechny *LN*.
Str. 156: 7 všecky] všechny *LN*; 12 téměř] skoro žádných *LN*; 23 rok po roce stejně a] rok co rok stejně, a *LN*; 37–38 všecky a na všecko] na všechny a na všechno *LN*.
Str. 157: 3 promrhal] promrhl *LN*; 6 zdvojnásobňuje] zdvojnásobuje *LN*; 27 Všecko] Všechno *LN*.
Str. 158: 11 píšeme jen pro děti] píši *jen pro děti LN*; 16 neudělá ještě jara] neudělá jara *LN*.

Str. 159 *XXIX. Bodličky*. Lidové noviny 20, č. 348 (18. prosince 1912), str. 1–2. Podepsáno *N*.
Str. 159: 3 datace *Prosinec 1912* v *LN* chybí.
Str. 160: 2 radosti ze života] radosti života *SMZ*, *LN*; 5 všickni] všichni *LN*; 8 všickni] všichni *LN*; 9 zbabělí.] zbabělí... *LN*; 15 zmlknouti] zmlknout *LN*.
Str. 161: 9 Ovšem, Ježíšek *LN*] Ovšem. Ježíšek *SMZ*; 10 vyšňořen] vyšnořen *LN*; 29 nás] *nás LN*; 33 čím] *čím LN*; několik] pár *LN*; zač] *zač LN*.
Str. 162: 7 blížní] bratři *LN*; všimni] všímni *LN*; 9 v němž] o němž *LN*; celku] národa *LN*; 14 neboť tu běželo] neboť pak se jednalo *LN*; 19–20 jediná příležitost, kdy lid mohl nás vyslechnouti a sám promluviti] jedinká příležitost mluviti k lidu a nechati lid mluvit *LN*; 26 dělati] dělat *LN*; 28 vrávorá] vrávorává *LN*; 33–34 došlo, ani nemusíme nic ztratit] došlo, nemusíme nic ztratiti *LN*; 34 muži] Češi a Slované *LN*.
Str. 163: 3 nevylučuje určitého národního sebevědomí] nevylučuje národního sebevědomí a národní sebeobrany *LN*; 5 a šovinism] i šovinism *LN*; 8–9 které pro nás nedávno ztratilo všecku hrůzu] které dávno ztratilo pro nás všechnu hrůzu *LN*.

II

Str. 167 *I. Sníh*. Lidové noviny 21, č. 22 (23. ledna 1913), str. 1–2. Podepsáno *N*.
Str. 167: 4 tré] tří *LN*; 12 ve městě] v městě *LN*; sezóny] sezónu *LN*; všecky] všechny *LN*; 22 všecky] všechny *LN*; 34–35 politickým chům] politickému tlachu dr. Kramáře *LN*.
Str. 168: 1 dosavadní] dosavádní *LN*; 2 smiřuji] smířuji *LN*; 5 nehybná,] nehybná: *LN*; 19 Všecky rány a všecka] Všechny rány a všechna *LN*; 22 všecky] všechny *LN*; 33 jest složen] složena jest jeho struktura *LN*; 34 všecky] všechny *LN*.
Str. 169: 2 všecky] všechny *LN*; 8 všecko] všechno *LN*; 16 vzpo-

meneme *LN*] vzpomene *SMZ*; 28 kdy k mnoha] mnoho času k *LN*; 35 všecky] všechny *LN*.

Str. 170: 10 kam] *kam LN*; 30 hierarchie;] hierarchie: *LN*; 35 Pohlédnu] Pohlednu *LN;* 36—37 pak snad v nitru] pak ve svém nitru *LN*; 37 sněžení.] sněžení... *LN*.

Str. 172 *II. Přes kopce a žleby.* Lidové noviny 21, č. 45 (15. února 1913), str. 1—2. Podepsáno *N*.

Str. 173: 13 džbánek.] džbánek... *LN*.

Str. 174: 7 nesnižuj] nesnížuj *LN*; 25 zároveň] současně *LN*; 30 mladočeského vůdce] dr. Kramáře *LN*.

Str. 175: 4 všecky] všechny *LN*; 15 zároveň] současně *LN*; 28 nemožní] nemožni *LN*.

Str. 177 *III. Chceme se vrátiti...* Lidové noviny 21, č. 77 (19. března 1913), str. 1—2. Podepsáno *N*.

Str. 177:12 pěkného.] pěkného... *LN*; 30 boží. Táhneme] boží! Tahneme *LN*.

Str. 178: 15 klíště] kliště *LN*; 29 ní:] ní; *LN*.

Str. 179: 27 výraznost] *výraznost LN*; 29 všecko] všechno *LN*; 30 všecku] všechnu *LN*; 30—31 jedinou] jedinkou *LN*.

Str. 180: 1 lhostejným] lhostejný *LN*; 5 zároveň] současně *LN*; 24 všecko] všechno *LN*; 25 tu běží] jedná se *LN*; 26 tu běží] jedná se *LN;* 27 lidu] národu *LN*.

Str. 181 *IV. Blahodárný odstup.* Lidové noviny 21, č. 83 (27. března 1913), str. 1—2. Podepsáno *N*.

Str. 181: 4 všecka] všechna *LN*; 6 nahoru] nahorů *LN*; 7 sasankových] jaterníkových *LN*.

Str. 182: 4 ze života] z života *LN*; 10 všecky] všechny *LN*.

Str. 185: 5 všecko] všechno *LN*.

Str. 186 *V. Sentimentální oblázek.* Lidové noviny 21. č. 90 (3. dubna 1913), str. 1—2, s chybným názvem *Sentimentální obrázek.* Podepsáno *N*.

Str. 186: 2 všecky] všechny *LN*; 7 všecky] všechny *LN*; 21 všecka] všechna *LN*; 27 uděšeni] uděšení *LN*; 29 tuhle mě takový nějaký] tuhle mě nějaký *LN*; 33 mysliti na lidi] mysliti i na lidi *LN*.

Str. 187: 9 zvenčí] zvenku *LN*; 15 všecko] všechno *LN*; 21 jej] ho *LN*; 28 všecko] všechno *LN*.

Str. 188: 1 cesty] cestu *LN*; 2 kazatelově] kazatelovu *LN*; 26 ideál. Ideál mužnosti a koruna] ideálem. Ideálem mužnosti, korunou *LN*; 31 dosažitelné *LN*] nedosažitelné *SMZ*; 35—36 sebou. Všecko tápání za vůdci. Nebyli] sebou. Všechny ismy. I politické hvězdy. Nebyly *LN*; 36 platni] platny *SMZ*, *LN*.

Str. 189: 10 svobodného?] svobodného? Nejsme sobci, odmítáme-li všechny ismy a všechny strany. Je to k oboustrannému prospěchu. Zařazeni ztrácíme radost ze života, úctu k sobě (pokud jde o nás)

a působíme jako lučavka (pokud jde o jiné, o věc). Kdežto jednáme-li na vlastní vrub, jen sebe poslušni a jen sobě zodpovědni, jsme užitečni i šťastni. *LN*; 23 nám samým] *nám samým LN*; 26 tu běží] se jedná *LN*.

Str. 191 *VI. Boháči a chudí.* Lidové noviny 21, č. 104 (17. dubna 1913), str. 1—8. Podepsáno *N*.

Str. 191: 19 rozpouštějí] rozpouští *LN*; 32 všecky] všechny *LN*.

Str. 192: 9 všecky] všechny *LN*; 23 Ano, jaká] Ano, jaká to mohla být báseň, jaká *LN*; 26 nemusel] *nemusel LN*; 28 mohl] *mohl LN*.

Str. 193: 29 je] jest *LN*; 30 panděro] pandero *LN*; 31 odpovědnost] zodpovědnost *LN*.

Str. 194: 16 psát] psáti *LN*; 25 nikoliv ke] nikoli k *LN*; 26—27 zároveň] současně *LN*; 35 bohati] bohatí *LN*; 38 bohatí] bohati *LN*.

Str. 195: 15 všecko] všechno *LN*.

Str. 196: 13 české] české. — *LN*; 18 všecky] všechny *LN*; 26 umilovali, jiní] umilovali. Jiní *LN*; 29 osudem] *osudem LN*.

Str. 197 *VII. Dva světy.* Lidové noviny 21, č. 111 (24. dubna 1913), str. 1—2. Podepsáno *N*.

Str. 197: 11 Božíčku] Božičku *LN*; 20 zároveň] současně *LN*.

Str. 198: 37 všecko] všechno *LN*; 38 všecko] všechno *LN*.

Str. 199: 24 skromné] skrovné *LN*.

Str. 200: 14 pokračovati] pokračovat *LN*; 37 slátané] slatané *LN*.

Str. 201: 9 stižen] stížen *LN*; 22 státi] stát *LN*; 25 spravedlivém] *spravedlivém LN*; 37 každému;] každému: *LN*.

Str. 202: 14 věcí] záležitostí *LN*; 73 já] *já LN*.

Str. 203: 1 můj] *můj LN*.

Str. 204 *VIII. Srdce v nouzi.* Lidové noviny 21, č. 119 (2. května 1913), str. 1—2. Podepsáno *N*.

Str. 204: 12 stačí,] stačí; *LN*.

Str. 205: 1 širém] šírém *LN*; 19 zejména] zejmena *LN*; 27 úspěchem] *úspěchem LN*; 30 všecky] všechny *LN*; všecko] všechno *LN*.

Str. 206: 17 všecky] všechny *LN*.

Str. 207: 10 stát] státi *LN*; 13 brožurky] brožůrky *LN*.

Str. 208: 6 z jejích ctností *LN*] z jejich ctností *SMZ*; z jejích neřestí *LN*] z jejich neřestí *SMZ*; 8 zvráceností] zvrácenosti *LN*; 24 všecko] všechno *LN*; 27—28 bláznovství *LN*] blaznovství *SMZ*; 29—30 spolublížních] spolubližních *LN*; 32 umění] uměn *LN*.

Str. 209: 28 dobrých] *dobrých LN*; 29 jediného] *jediného LN*.

Str. 210 *IX. Prostý komentář.* Lidové noviny 21, č. 126 (9. května 1913), str. 1—2. Podepsáno *N*.

Str. 210: 8 neleze] nelozí *LN*.

Str. 210: 13 všecko] všechno *LN*; 20 nekritizoval,] nekritizoval — *LN*.

Str. 212: 1 všecko] všechno *LN*; 18 všecko] všechno *LN*; všecky]

všechny *LN*; 23 všecko] všechno *LN*; 32 co] *co LN*; 33 jak] *jak LN*; Všecka] Všechna *LN*.

Str. 214: 17 obchodníkům právě u nás] obchodníkům, u nás *LN*; 35 přijíti] přijít *LN*.

Str. 215: 7 všecko] všechno *LN*.

Str. 216 *X. Řekněme třeba: o vědě a idealismu.* Lidové noviny 21, č. 144 (28. května 1913), str. 1—2. Podepsáno *N*.

Str. 216: 10 panenské;] panenské: *LN*; 14 všecky] všechny *LN*; 16 květnového *LN*] květného *SMZ*; 17 náš] *náš LN*.

Str. 217: 9 Pookřál] Prokřál *LN*; 12 vařicí] vařící *LN*; 20 sahám] sáhám *LN*; 28 sobě a pro sebe] *sobě a pro sebe LN*; 30 všecko] všechno *LN*.

Str. 218: 3 všecko] všechno *LN*; 4 chladný, nemilosrdný] chladný, skeptický, nemilosrdný *LN*; 12 jest] *jest LN*; 13 nebylo by] *nebylo by LN*; 27 Tak] *Tak LN*.

Str. 219: 2 byl] *byl LN*; 4 přirovnání;] přirovnání: *LN;* 6 všecko] všechno *LN*; 10—11 náboženství teologické teorie] *náboženství teologické teorie LN*; 21 všecky] všechny *LN*; 36 kabátů.] kabátů...*LN*.

Str. 220: 11 Měnlivé] *Měnlivé LN*; 17 odpočívati: *LN*] odpočívati, *SMZ*; 17 kterých] kterým *LN*; 26 všecko] všechno *LN*.

Str. 221: 14 se všemi jeho důsledky] *se všemi jeho důsledky LN*.

Str. 222 *XI. Mlčení a mluvení.* Lidové noviny 21, č. 168 (21. června 1913), str. 1—2. Podepsáno *N*.

Str. 222: 7 kdy] času *LN*; 23 má] *má LN*; 24 má] *má LN*; 26 přistřižen] přistřížen *LN*.

Str. 223: 14 všecko] všechno *LN*; 17 ho zneužíti] jej zneužívati *LN*.

Str. 224: 9 pro něho] *pro něho LN*; 18 upřímní] upřimni *LN*; 19 lhostejní] lhostejni *LN*; 25 rozumně;] rozumně: *LN*; 33 letáky;] letáky: *LN*.

Str. 225: 14 tohle] *tohle LN;* 15 nestala se kulturnější *LN*] nestala kulturnější *SMZ*; 21 neupřimným] neupřímným *LN*.

Str. 226: 15 musí-li] *musí-li LN*; 32 neběží] se nejedná *LN*; 34 nezbytností] *nezbytností LN*; 34 všecky] všechny *LN*.

Str. 227: 8 Mají mínění] *Mají mínění LN*; 11 jich] jejich *LN*; 13 mravní; *LN*] mravní: *SMZ*; 25 všecko] všechno *LN;* 26 mít] míti *LN*.

Str. 228. *XII Otec básník a syn skaut.* Lidové noviny 21, č. 187 (11. července 1913), str. 1—3. Podepsáno *N*.

Str. 228: 34 otče;] otče: *LN*.

Str. 229: 16 výhrůžně] vyhrůžně *LN*; 36 pravdu] *pravdu LN*.

Str. 230: 4 jeho] *jeho LN*; 5 své] *své LN*; 6 básně] *básně LN*; 14 Přejdeš] Přijdeš *LN*; 27 ty] *tý LN*; 31 loajální] *loajální LN*.

Str. 231: 1 přemýšlet] přemýšleti *LN*; 29 všecko] všechno *LN*; 38 zdvořilost] *zdvořilost LN*.

Str. 232: 19 poslušnost] *poslušnost LN*; 26 neposlušnosti] *neposlušnosti LN*; 37 šetrný] *šetrný LN*.

Str. 233: 10 živořícím;] živořícím: *LN;* 11 všecko] všechno *LN*; 13 nimiž *LN*] nimi *SMZ*; 14 pravá] *pravá LN;* 18 vody.] vody? *SMZ, LN*; 28—29 hrdé a ješitné] hrdě a ješitně *LN*; 36 jak] *jak LN*.

Str. 234: 38 muž:] muž; *LN*.

Str. 235: 28 alkoholických] alkoholistických *LN*.

Str. 236: 1 hezká?] hezká. *LN;* 8 mi!] mi. *LN*.

Str. 237 *XIII. Ke chvále hub*. Lidové noviny 21, č. 195 (19. července 1913), str. 1—2. Podepsáno *N*.

Str. 237: 6 všecka] všechna *LN;* 11 Všecky] Všechny *LN*; 23 všecko] všechno *LN*; 28 všecko] všechno *LN*; 33 řekneme] *řekneme LN*.

Str. 238: 13 nebylo to nic] nebyly žádné *LN*; 25 dobré;] dobré: *LN*; 31 ku proměnám] k pro měnám *LN*; 33 trochu] trocha *LN;* 35 všecky] všechny *LN*.

Str. 239: 5 všecko] všechno *LN*; 6—7 podobnostmi *LN*] podrobnostmi *SMZ*; 11 všecky] všechny *LN*; 11 přejdou] přijdou *LN*.

Str. 240: 27 o holubinkách] o holoubinkách *LN*.

Str. 241: 25 všecko] všechno *LN*; 25—26 Nemají] *Nemají LN*; 27 Mají] *Mají LN*; 29 mateřidouška] mateřídouška *LN*; 33 savoureux] *savoureux LN*.

Str. 242: 13—14 srovnáváme například s] srovnáváme s *LN*; 14 vysoké.] vysoké například. *LN*; 16 titěrného dekadentního] titěrného, dekadentního *LN*; 36 všecky] všechny *LN*.

Str. 243: 12 všecky] všechny *LN*.

Str. 244 *XIV. Proskribovaný pokrok*. Lidové noviny 21, č. 241 (3. září 1913), str. 1—2. Podepsáno *N*.

Str. 244: 7 kde] *kde LN*; 13 jmění;] jmění: *LN*; 22 hulákali;] hulákali: *LN*; 29 všecko] všechno *LN*.

Str. 245: 32 sklenka] sklénka *LN*.

Str. 246: 30 okovů. Něco] okovů. — Něco *LN*; 34 prosta] prostá *LN*.

Str. 247: 9 mateřidouška] mateřídouška *LN*; 12 přes] přese *LN*; 19 pro něco] kvůli něčemu *LN*; 27 je] jej *SMZ, LN*; 29 všecko] všechno *LN*; 34 všecko] všechno *LN*; 36 Pokrok] *Pokrok LN*.

Str. 248: 3 vyhovuje] přichází vstříc *LN*; 24 ji] jí *LN*; 31 stejnosměrný] stejno*směrný LN*; 34 je] jest *LN*; 35 je] jest *LN*; 36 estétských *LN*] estetických *SMZ*.

Str. 249: 5 všecko] všechno *LN*; 8 naši citlivost] naši citovost *LN*; 14 ještě žil] ještě dnes žil *LN*; 26 citovosti] sentimentalitě *LN*; 26 nad] *nad LN*.

Str. 250: 10 všecka] všechna *LN;* 11 všecko] všechno *LN*; 21 je slepá] je poněkud slepá *LN*; 24 všecky] všechny *LN*.

Str. 252 *XV. O dobrodružství.* Lidové noviny 21, č. 255 (18. září 1913), str. 1—2. Podepsáno *N*.

Str. 252: 7 zakoutí] zákoutí *LN*; 21 dobrodružství] dobrodružstvím *LN*; 36 rukáv a řekne krátce:] rukáv, povídá krátce *LN*.

Str. 253: 15 vousáči *LN*] vousači *SMZ*; 29 vysvlečeni] vysvlečení *LN*; 36 skorem] skoro *LN*.

Str. 254: 6—7 blížnímu] bližnímu *LN*; 18 zráčí-li] uráčí-li *LN*; 21—22 dožije asi bez] dožije bez *LN*; 31 všecky] všechny *LN*.

Str. 255: 33 každého] *každého LN*.

Str. 256: 9 velkého] velikého *LN*; 22 Knihu dobrodružství] *Knihu dobrodružství LN*; 25 erotikou...] erotikou. (Také veliký zájem, jež povídky o strašidlech vyvolávaly za všech dob ve všech kruzích obyvatelstva, vysvětluje se v první řadě účinkem zažívaného dobrodružství; dalo by se téměř mluviti o žádostivosti dobrodružství.) Proto jest samozřejmo, že i moderní kniha dobrodružství vychází vstříc velmi velikému obecenstvu. *LN*; 37—38 všecko hned dramatizovati, všecko] všechno hned dramatizovati; všechno *LN*.

Str. 257: 26—27 maloměšťáckých] malých a nesamostatných *LN*.

Str. 258: 2 tradice a kultura dobrodružství] *tradice a kultura dobrodružství LN*.

Str. 259 *XVI. Propasti.* Lidové noviny 21, č. 282 (15. října 1913), str. 1—2. *Nepodepsáno.*

Str. 260: 1 kláním] klaním *LN*; 4 možností.] možností. — *LN*; 16 všecky] všechny *LN*; 23 roveň] roven *LN*; 24 roveň] roven *LN*; 25 běží] se jedná *LN*; 36—37 kterékoli] kterékoliv *LN*.

Str. 261: 5 všecky] všechny *LN*; 32 ji] jí *LN*; 33 rozhlédněte] rozhledněte *LN*; 37—38 ve skutečnosti] zdánlivě *LN*.

Str. 262: 4 do přítmí] v přítmí *LN*; 8—9 drzé čelo dosáhlo] drzost dosáhla *LN*; 15 zvyšuje se] zvýšuje se *LN*; 16 zároveň] současně *LN*; 19 zároveň] současně *LN*; 29 Všecko] Všechno *LN*.

Str. 263: 8 všecky] všechny *LN*; 9 všecka] všechna *LN*; všecky] všechny *LN*; 15—16 všecky] všechny *LN*; 18 Všecky] Všechny *LN*; 23 běží] se jedná *LN*; 35 o denní] v denní *LN*.

Str. 264: 28 tuto] následující *LN*; 29 léta] leta *LN*.

Str. 265: 14 Toho] To *LN*; 18—19 prohloubeny] připuštěny *LN*; 25 blížní] bližní *LN*; 34 všecky] všechny *LN*.

Str. 266 *XVII. Zdroje víry.* Lidové noviny 21, č. 323 (25. listopadu 1913), str. 1—2. Podepsáno *N*.

Str. 266: 8 všecky] všechny *LN*.

Str. 267: 33 každý] *každý LN*.

Str. 268: 5 všímmírem *LN*] všimmírem *SMZ*; 7 oči] očí *LN*; 14 vel-

kolepé] velikolepé *LN*; 15 zároveň] současně *LN*; 19 všecko] všechno *LN;* 27 my to víme, že] *my to* víme, *že LN*; 29 vitalisté,] vitalisté: *LN.*

Str. 269: 20 opěvovati] opěvati *LN*; 34 nad zlobu] na zlobu *LN.*

Str. 270: 1 Kterýmžto] Kterýmto *LN*; 17 ponechati;] ponechati: *LN*; 26 běží] se jedná *LN*; 35 jeden svůj veliký pokus] svou velikou a mohutnou báseň *LN.*

Str. 271: 1 ze dne] co den *LN;* 20 všecko] všechno *LN;* 29—30 bůh, nuže] bůh, tento bůh, nuže *LN.*

Str. 273 *XVIII. Lidé jsme a jenom lidé.* Lidové noviny 21, č. 338 (11. prosince 1913), str. 1—2. Podepsáno *N.*

Str. 273: 2 lidé.] lidé... *LN.*

Str. 274: 11 rozlíšení] rozlišení *LN*; 28 jsou nutně velmi vznětlivé] jest nutně velmi vznětlivá *LN.*

Str. 275: 4 vhod.] vhod... *LN*; 30 zranitelní] zranitelni *LN.*

Str. 276: 14 třetí a] třetí, a *LN*; 19 Čase] *Čase LN;* 24 nutilo] mučilo *LN.*

Str. 277: 7 u nás malicherné] u nás malicherné ješitnosti literátské, malicherné *LN*; 14 všecky] všechny *LN*; 20 všecky] všechny *LN.*

Str. 278: 38 ukolébával] ukolébal *LN.*

Str. 280 *XIX. Na velmi staré téma.* Lidové noviny 22, č. 10 (10. ledna 1914), str. 1—2. Podepsáno *N.*

Str. 280: 18 dovoleno] *dovoleno LN.*

Str. 281: 1 lidmi, ale] lidmi a s mnoha významnými a typickými českými lidmi, ale *LN*; 5 postížen] postižen *LN*; 17 Neběží] Nejedná se *LN*; 17 Běží] Jedná *LN*; 24 musí] *musí LN.*

Str. 283: 2 přímočarostí] přímočárností *LN;* 11 a bravurně] a velmi bravurně *LN;* 14 celá] *celá LN*; 22 publicistickou] *publicistickou LN;* 24 o tom pochybovati] o tom *nikdo* pochybovati *LN;* 29 příležitostných] příležitostních *LN.*

Str. 284: 6 běží o Němce] se o Němce jedná *LN*; 15 vyveden;] vyveden: *LN*; 19 všecky] všechny *LN*; 30 vojáckého] militaristického *LN.*

Str. 285: 10 běží] se jedná *LN*; 32 malicherností] malichernosti *LN*; 34 nic] ničeho *LN.*

Str. 286: 7—8 obyvatele] obývatele *LN.*

Str. 287: 4 všecka] všechna *LN*; 11 spisovatelé] *spisovatelé LN.*

Str. 288 *XX. Stále se píše, píše...* Lidové noviny 22, č. 16 (16. ledna 1914), str. 1—2. Podepsáno *N.*

Str. 288: 4 všecky] všechny *LN*; 11 chrupe] krupe *LN*; 13 hvízdne] hvizdne *LN.*

Str. 289: 32 tvořiti] *tvořiti LN.*

Str. 292: 20 poslušní] poslušni *LN*; 38 honorářová;] honorárová: *LN.*

Str. 294 *XXI. Sociální svědomí a sociální cit.* Lidové noviny 22, č. 33 (3. února 1914), str. 1—2. Podepsáno *N.*

Str. 295: 22—23 minulého věku, Karel Marx, Petr Kropotkin a] druhé polovice minulého věku, Petr Kropotkin, Elisée Reclus a *LN*; 24 z jejichž díla pila výživnou] z něhož pila plodnou *LN*; 37 nezničitelna] nezničitelná *LN.*

Str. 296: 13 v širém] v širošírém *LN*; 37 tím] *tím LN.*

Str. 297: 9 poněvadž] konečně *LN*; 34 provokatér. Sbohem] provokatér - Sbohem *LN.*

Str. 298: 26 polyká] polýká *LN*; 36 v Malých] a Malých *LN.*

Str. 300 *XXII. Dostal jsem řád...* Lidové noviny 22, č. 75 (17. března 1914), str. 1—2. Podepsáno *N.*

Str. 300: 19 dědině: bývám] dědině. Bývám *LN*; 23 všecko] všechno *LN*; 29 toto] *toto LN.*

Str.301: 17 všecko] všechno *LN*; 20 osvětová a kulturní] osvětová, kulturní *LN.*

Str. 302: 4 k „pozitivním politikům" a] ke Kramářům, Rašínům, *LN.*

Str. 306 *XXIII. Přednáška přírodě.* Lidové noviny 22, č. 104 (16. dubna 1914), str. 1—2. Podepsáno *N.*

Str. 306: 4 hlubinou, zde] hlubinou,– zde *LN*; 6 svíčky,] svíčky,– *LN*; 8 závoj,] závoj,– *LN*; 9 sluncem,] sluncem,– *LN*; 10 nepokoj,] nepokoj,– *LN*; 11 všecky] všechny *LN*; 18—19 palouček;] palouček: *LN*; 27—28 nezaměnitelná nikterak za onu druhou mocnost] nespojitelná nikterak s onou druhou mocností *LN.*

Str. 307: 3 všecko] všechno *LN*; 16 zároveň] současně *LN*; 20 všecko] všechno *LN*; 23 všecko] všechno *LN*; 24 všecky] všechny *LN*; 32 vedle] *vedle LN*; 35 všecky] všechny *LN*; 38 zároveň] současně *LN.*

Str. 308: 15 širými] šírými *LN*; 15 všehomíra] všehomíru *LN*; 16 nikoliv] nikoli *LN*;

Str. 309: 3 tvůj paškvil] svůj paškvil *LN*; 16 přizpůsobovati] přizpůsobovali *LN*; 26 zároveň] současně *LN.*

Str. 310: 5 všecky] *SMZ*; všechny *LN*; 8 jasné, umění] jasné umění *LN*; 18 jimiž] jimž *LN.*

Str. 311 *XXIV. Noční lov.* Lidové noviny 22, č. 151 (3. června 1914), str. 1—2. Podepsáno *N.*

Str. 311: 11 mám dravou chuť] mám chuť *LN*; 17 blížní] bližní *LN*; 22 si,] si: *LN*; 27 blížní] bližní *LN.*

Str. 312: 18 všecky] všechny *LN.*

Str. 313: 3 všecko] všechno *LN.*

Str. 314: 12 nebo] anebo *LN*; 16 nebo] anebo *LN*; 24—25 mladistvě] mladistvé *LN.*

Str. 315: 7 nebo] anebo *LN*; 9 nebo] anebo *LN*; 10 nebo] anebo *LN*; 32 časů.] časů (termín úředního rybářského lístku). *LN*.

Str. 317 *XXV. Papíry v lese.* Lidové noviny 22, č. 172 (24. června 1914), str. 1—2. Podepsáno *N*.

Str. 317: 11 širé] šíré *LN*; 19 nebo] neb *LN*; 33 šetrní] šetrni *LN*.

Str. 318: 25 vděční] vděčni *LN*; 27—28 Ověnčení] Ověnčeni *LN*; 35 všecko] všechno *LN*.

Str. 319 18 všecko] všechno *LN*.

Str. 320: 4 ticho v mnoha] ticho v mnoha křižujících se alejích, v mnoha *LN*; 20 všecko] všechno *LN*; 24 jenž] který *LN*; 26 v lese jak] v lese. Jak *LN*; 34 všecky] všechny *LN*; 36 všecky] všechny *LN*.

Str. 321: 14 jakkoli] jakkoliv *LN*; 38 stíhati] stihati *LN*.

Str. 322: 5 Všecka] Všechna *LN*.

Str. 323 *XXVI. Jaro, jež bude nutno odložiti.* Lidové noviny 23, č. 64 (5. března 1915), str. 2. Podepsáno *N*.

Str. 323: 6 znovu] znova *LN*; 10 máš,] máš: *LN*; 25 všecky] všechny *LN*; 27 tajemně] tajně *LN*.

Str. 324: 11 tentokráte] tentokrát *LN*; 16 do kosti] do kostí *LN*; 21 dlouhé tuhé] dlouhé, tuhé *LN*; 35 jíti] jítí *LN*.

Str. 325: 8 zároveň] současně *LN*; 13 rázem] *rázem LN*; 14 všecko] všechno *LN*; 38 organicky] *organicky LN*.

Str. 326: 22 v *LN* chybí datace *Březen 1915.*

Str. 327 *XXVII Mistr Banďouch a vojna.* Lidové noviny 23, č. 108 (26. dubna 1915), str. 1. Podepsáno *N*.

Str. 327: 28 Naslouchal bych] Naslouchali bychom *LN*; 36 sněhem;] sněhem: *LN*.

Str. 328: 6 vojny,] vojny: *LN*; 13 dědinou. Banďouch] dědinou, Banďouch *LN*; 27—28 Banďouchům,] Banďouchům. *LN*; 38 kulomety] strojní pušky *LN*.

Str. 329: 4 všecko] všechno *LN*; 28 nás –] nás. *LN*; 29 V *LN* chybí datace *Duben 1915.*

JELEC

Je to jediná z menších próz Neumannova předvojenského období, která se po časopisecké publikaci (Lumír 43, č. 2, 29. ledna 1915, str. 72—83) dočkala i knižního, dokonce samostatného otisku. Pro edici Omnia (Malé práce velkých autorů), kterou řídil v pražském nakladatelství A. Synka, vybral si ji Václav Řezáč; vyšla tu jako její 13. svazek roku 1931 (vytiskli Neuber, Pour a spol. Praha, stran 36, osmerkový formát, cena 9 Kč). Próza svým obsahem i vnitřním ustrojením náleží bezprostředně k fejetonům S městem za zády, chronologicky je tečkou za nimi; větším rozsahem a rozpracováním některých epických motivů však už inklinuje k povídkovému tvaru. Časopisecké

znění Jelce (*L*) muselo brát ohled na rakouskou válečnou cenzuru, proto Neumann přepracovanou knižní verzi (*J*) doprovodil v samém závěru svazečku touto poznámkou: „Tato povídka koncipována byla v zimě 1914 a brzy poté vyšla v Lumíru ve formě nehotové a zkomolené se zřetelem k válečné cenzuře. Posílám ji nyní do světa neoklestěnou a ve formě snad zralejší. S. K. N." Otiskujeme proto — podobně jako u fejetonů tvořících jádro naší edice — až tuto poválečnou verzi.

Str. 333: 1 Minulo tré válečných měsíců.] Uplynuly asi dva měsíce války. *L*; 2 na dně] v okruhu *L*; 4—5 většinou židovští, všichni téměř dávno zmizeli; bylo] hlavně semitští, většinou jsou pryč; bylo *L*; 5—6 spokojeného, po žních vypaseného a čile] spokojeného, čile *L*; 7 zblízka] blízko *L*; 9 spád] sled *L*; 12 večerů podzimních —] večerů] L; 13 neočekávají] nečekávají *L*; 14 černých vlaků] na vlaky *L*; 15 trousících] trousící *L*; 16 očima;] očima: *L*; 26 vypadá] vyhlíží *L*; 28—29 V tomto licoměrném klidu sedím téměř denně s udicí] V tomto klidu sedím, jako obyčejně, s udicí *L*; 31 nebo] či na *L*.

Str. 334: 2 listí skvrnité] listí *L*; 4 — str. 335: 25—26 kocábky... Je tedy válka! [*4 odstavce až po*] milost nebo nemilost... Od rána] kocábky. Od rána *L*.

Str. 335: 26 po ověnčených] po těchto ověnčených *L*; 28 parmu] parmičku *L*; 30 i poodveden] i poněkud poodveden *L*; již zase z tohoto] již z tohoto *L*; 31 nebo] či *L*; 33 hromádky krtčí] krtčí hromádky *L*; 38 nasnadě] přirozeno *L*.

Str. 336: 4 jest ještě] je *L*; 8 prut zařinčí a] prut téměř *L*; 9 nenamáháš] nenamáháš *L*; jej] prut *L*; 13 znova tatam] opět pryč *L*; 17 tu] zde *L*; 22 na rybu] na rybu a rybu *L*; 27 je] jest *L*; 27—28 zdá se číhati] zdá se na mne číhati *L*; 28 dotěrná] dotěravá *L*; 29 tu vlčí smečkou, tu hejnem vran, tu tancem] tu vlčí smečka, tu hejno vran, tu tanec *L*; 30 žínek lesních] lesních žínek *L*; nebo] anebo *L*; 34 prsty] ruce *L*; 37 z budoucnosti země, ve které jsi domovem, a jejího lidu.] z budoucnosti tvého národa *L*.

Str. 337: 11 dráhy] cesty *L*; 12 dědiny] z dědiny *L*; 18 ho] jej *L*; 20 vypadajícího] vyhlížejícího *L*; 20—21 — str. 338: 10 slib... Ano, útěcha! [*až do konce odstavce*] do spravedlivější budoucnosti. Pozoruji] slib... Pozoruji *L*.

Str. 338: 15 kdy] čas *L*; 16 Skládám náčiní] Srovnávám udici *L*; 27 šedooký] jednooký *L*; 27—28 s hrbatým nosem a s kulatými zády, jakoby od] hrbatící se od *L*; 33 místo naše] naše místo *L*; 35 když] kdyžtě *L*; 38 V zátočině] U zátočiny *L*.

Str. 339: 1 jak] jako *L*; 8—9 dočkati. Druhého] dočkati. — [*jen nový odstavec, nikoli nový oddíl*] Druhého *L*; 10—12 o vyhlídkách jednotlivých mocností, o našich nadějích a úzkostech, o všech možnostech i nemožnostech doby.] o všech možnostech této doby. *L*; 13 jsem se dostal] dostal jsem se *L*; 16 jsou pro] jsou již pro *L*; 18 Ale z této strany již zdálky] Ale již zdálky a z této strany *L*; jsem včera] včera

jsem *L*; 21 takové nouze] takovou nouzi *L*; 22 zlobit] zlobiti *L*; 24 nebo] či *L*; 28 protože] poněvadž *L*; 28–32 je pohodlné vnadidlo, nabodneš zrnko na háček bez jakýchkoli nesnází a neumažeš si rukou. Je to stejně pohodlné jako manipulace s kostečkami ementálského sýra, ale — lacinější.] je laciné a pohodlné vnadidlo. *L*; 32 v takové nestálé říčce ovšem] zde *L*; 33 sice] ovšem *L*; 34 třebaže] kterou však nicméně *L*; úctě, ale to] úctě. Což *L*; 36 zahájená doba] zahájený čas *L*.

Str. 340: 1 u našich rybářů nejoblíbenější, počínají dělati jakési] zde velmi oblíbené, počínají dělat veliké *L*; 3 uléhám] ulehám *L*; 3–4 za olši na podložený kabát.] na podložený kabát za olši. *L*; 5–6 jelec skutečně velký] skutečně velký jelec *L*; 9 podle] dle *L*; by nikdo] nikdo by *L*; 12 latina jak známo není] latina není *L*; 13 je i poněkud vysvětlitelné] je poněkud omluvitelno *L*; 14 naznačuje] označuje *L*; 17 levá ruka rybářova] rybářova levá ruka *L*; 19 v naší dědině] v X. *L*; 24 ovšem] celkem *L*; příliš všední.] velmi známá. *L*; 28 kterých jest u nás nemnoho] které jsou u nás bílou vranou *L*; 30 nicméně svou] nicméně se svou *L*; 31 se řezníku] řezníku se *L*; 33 ho očekávají] jej čekají *L*; 35 ho] jej *L*; pro ryby] kvůli rybám *L*; 37 jeden proti druhému] naproti sobě *L*.

Str. 341: 4–20 s celou rodinou. Málem byl bych [*až po*] možná horší bestie. A konečně Tajtrlík] s celou rodinou. A konečně Tajtrlík *L*; 25 příjemný, poněkud anemický, velmi] příjemný, velmi *L*; 26 muž s modrýma očima a zlatou kšticí, na] muž, na *L*; 27–28 po čemž] od čehož *L*; 32–33 za vhodné vzájemně se představiti] za vhodno vzájemné představení *L*; 33 Něco stejně víme jeden o druhém,] Něco o sobě stejně víme. *L*; 34 ho] jej *L*; 38 v ochotu] k ochotě *L*.

Str. 342: 6 valného] zvláštního *L*; 7 kola] kilogramu *L*; 11 delší jeho krátké ruky.] asi trochu delší. *L*; 19 už dnes] už mu dnes *L*; míní] praví *L*; 20 Tajtrlík. Splašené] Tajtrlík. [*odstavec*] Splašené *L*; znovu] znova *L*; 21–22 bídě. * Míjejí] bídě. — [*pouze nový odstavec, nikoli nový oddíl*] Míjejí *L*; 22 dni, stále stejně klidné v našem zákoutí, a] dni, a *L*; 23 téměř denně] stále *L*; 31 Krmím docela u břehu.] Pokaždé krmím. Docela u břehu. *L*; 36 být] býti *L*; 37 Ale] A *L*.

Str. 343: 1 se. Splašené] se. [*nový odstavec*] Splašené *L*; 2 chytrácky vetřelo] vetřelo chytrácky *L*; 4–5 cestou.* Cesta] cestou. [*jen nový odstavec, nikoli nový oddíl*] Cesta *L*; 5 Cesta zešeřelým údolím] Cesta údolím *L*; 5–6 voní, chladí. Je téměř překlenuta stromovím. Nějaká] voní a chladí. Nějaká *L*; 7 po stráních] na stráni *L*; 7–8 pod oblohou oba jejich zubaté] na obloze oba zubaté *L*; 9 ale] a *L*; 12 bochník pokojného sýra] bochník sýra *L*; 14–15 nepovznáší to, je to temné, nemá to však hvězdnaté oblohy, je v tom žár, ale jde z toho temná hrůza.] nepovznáší to, nemá to hvězdnaté oblohy, vane to temnotou a jde z toho strach. *L*; 19–20 dělalo snad dobře.] dělalo dobře. *L*; 20 Ale nechce se ti toho aniž jiného.] Ale máš strach z toho i onoho. *L*; 23 Jakmile] Nutno se smířiti s tím, že jakmile *L*; 24 Jindy] Někdy *L*; 27–28 radostného, plného praporů vesele plápolajících, davů rázně

zpívajících.] radostného, a tvůj národ bude v tom středem. *L*; 30 — str. 345: 33—35 jen tolik. Stále znovu přikazujeme [*7 nových odstavců až po*] a všecky jsou marné. I to vím. Za největší horečky tiká ve mně toto vědomí jako hodinový stroj. Ale právě] toliko. To vše vím. V největší horečce toho nezapomenu. Ale právě *L*.

Str. 345: 36 jistotě] představě *L*; 37—38 volá-li do] volá-li stále do *L*.

Str. 346: 2 zábavou, něčím] vodou, tu a tam ještě snad něčím *L*; 3 zaplašit vidiny] zaplašiti i vidiny *L*; 5 Ale tato cesta vzhůru nebo dolů není] Také toto všechno vím. Ale tato cesta není *L*; 6 jdu po ní sám, ráno nebo večer] jdu večer po ní sám *L*; 7—8 Jednou její klid a mír jako by drásal ve] Její klid a mír dráždí ve *L*; 8 jindy] současně *L*; 11 krátká síla malé lsti] pomine síla lsti *L*; trpěti...] trpěti. *L*; 14—15 Podivín. Podobá se larvě, z které nikdy už nevzlétne motýl. Bývá] Podivín. Bývá *L*; 16 parmu, chytá s rolerem, úzkostlivě] parmu, úzkostlivě *L*; 22—29 Nikdo tomu neunikne, jen magnáti [*až po*] z banky do banky.] Nikdo tomu neunikne. Nikdo, poněvadž celé lidství počne trpěti. *L*; 32 lid] národ *L*; 34 běží] jde *L*; zároveň] současně *L*; 35 která] kterak *L*; 36 čarodějnice:] čarodějnice. *L*.

Str. 347: 7 Člověk] člověk *L*; 8 jsou] jdou *L*; 9 duní.] duní. — *L*; 10 dni zase míjejí] dni míjejí *L*; 10—12 Nad říčkou, asi uprostřed cesty mezi naší dědinou a její nejbližší sousedkou po vodě, stojí o samotě ta] Nad vodou, u cesty, uprostřed mezi dvěma dědinami stojí ta *L*; 15 jsou černé] jsou tu černé *L*; 22 okruhem] kruhem *L*; 25 téměř] takměř *L*; 32 světnice] sednice *L*; 33—34 hostům bylo naléváno dobré víno a ještě lepší slivovice.] hostům nalévalo se zvláštní dobré víno. *L*; 37—38 jen vítané] jen velmi vítané *L*.

Str. 348: 1 čtvero děcek, nejstarší nezcela šestiletá dvojčata, nejmladší patnáct měsíců, stále] pět děcek, stále *L*; 4 hospody] hostince *L*; mizící] mizející *L*; 7 byl odvezen] odešel *L*; 8—9 válka rozptýlila většinu hostů na všecky strany a nejvěrnější] válka prosela hosty hustým řešetem, nejvěrnější *L*; 14 Vážíme si tu své ryby.] Máme tu váhy na vážení ryb. *L*; 15 světnici] sednici *L*; 17 hlomozící děcka. Pamatujeme] lomozící děcka; pamatujeme *L*; 19 v paměti příliš živé] v příliš živé paměti *L*; 23—25 vodu, na jejíž hladině, kolem velikého balvanu uprostřed rozdováděné, houpá se u břehu dvé] vodu, u jejíhož břehu houpá se dvé *L*; 25 člunů] člunků *L*; 31 lampu petrolejovou] petrolejovou lampu *L*; 33 hodní a někdy i štědří „páni“. Je] hodní páni a v kapsách míváme ledacos pro její děcka. Je *L*; 34 — str. 349: 2 ženská, v dlouhém, zbledlém a propadlém obličeji zostřených rysů dosti pravidelných zalesknou se jí tu a tam ještě oči tmavohnědé, poslední zbytek bývalé krásy, ale čtvero děcek vysálo jí tvary, bída a soužení poznamenaly ji celou truchlivým popelem a hlubokou sítí svých brázd. Ustrašeným stínem plouží se po svém zubožením majetku, jehož strop nezdá se jí už dosti bezpečným.] ženská, ale vysátá a usoužená. Strop nad hlavou nezdá se jí dosti bezpečný.

Str. 349: 5 — str. 358: 28 člověk sám. Dnes je Tajtrlík zvláště

[*následuje 53 odstavců až po*] manévr nebo počet. Teď však někdo přichází. Mluví venku s hospodskou. Dveře se otevrou] člověk sám. Někdo přichází. Hádáme. Dvéře se otevrou *L*.

Str. 355: 15—16 výkřik? * Slunečná] výkřik? [*pouze nový odstavec, nikoli nový oddíl*] Slunečná *L*, *J*.

Str. 358: 29—30 haveloku, s bedničkou na rameni, s pruty v pravici. Mračí] haveloku. Mračí *L*; 32 pozdravit. Jde] pozdravit. Něco skrývá za zády. Jde *L*; 33—34 Tré bledých a bosých děcek] Čtvero bledých děcek *L*; 34 se za ním na] se na *L*; 35 království. Upírají] království; páté, dvouleté, patrně už spí. Upírají *L*; 35—36 na bedničku nového hosta. Postupují nesměle za ním.] na zadek nového hosta. Blíží se nesměle. *L*.

Str. 359: 1—6 kolečko shazuje havelok, otvírá na lavici bedničku a již vztyčuje nám nad hlavou obtěžkaný sáček. „Tady je!" „Bravo," voláme. Odpočali jsme si při hře, teď „událost" nás přece jen trochu vzrušuje a rázem jsme v dobré míře. Klade] kolečko vztyčuje nám nad hlavou schovanou ruku: „Zde jest!" „Bravo," voláme v dobré náladě. Klade *L*; 8—9 které host již venku se pochlubil, nese mu víno] která již venku hosta poznala, nese víno *L*; 10 tu] zde *L*; 12 Jde k vahám.] Jde se k váhám. *L*; 15 se ještě] ještě se *L*; síťka tu a tam od stěny odskakuje] síťka od stěny odletuje *L*; 16 ho] jej *L*; 18 něj zářícíma] něj se zářícíma *L*; 19 měl-li vůbec nějakou] měl-li nějakou *L*; 21—22 krásy. To my rybáři známe.] krásy. *L*; 23 nespouštějí z ryby očí] nespouští ryby s očí *L*; 24 vždy bezděčně, když] vždy, když *L*; 25—26 sebou prudčeji mrskne. Už dlouho neviděly takového klacka.] sebou mrskne. *L*; 28 do jakési vaničky určené] do jakýchsi necek s vodou určených *L*; 29 ale teď naplněné rychle čistou vodou.] ale dosud nepoužitou. *L*; 30 k vaničce] k neckám *L*; 32—33 počátku a mnohé znova a znova, až] od počátku až *L*; 36 Kdybych neměl] Kdybych byl neměl *L*; vlasec] vlas *L*; 37 již v dobré náladě] v dobré náladě již *L*; 38 pilulku hořkou] hořkou pilulku *L*.

Str. 360: 3 podívá] podívalo *L*; nelíčeným] nestrojeným *L*; 5 když jste] když vy jste *L*; 12—13 domů kus dobrého masa.] za to za všecko kus dobrého masa! *L*; 13 procenta.] procenta! *L*; 14 Chlácholím ho] Chlácholíme jej *L*; 14—15 řeč. Karet jsme zanechali. Za] řeč. Za L; 16 — str. 361: 5 průběh lovu [*až po*] ho dnes radost. „My si ještě jednu] průběh lovu. Ale máme toho dosti, odvádíme hovor ke svým časovějším bolestem, pozorujeme děcka, obstupující tiše a uctivě rybu. Splašené kolečko stále hledí jen k neckám. Nevíme, vidí-li také děti. Pochybujeme o tom. Jde z nich ostatně takměř hrůza. Tak jsou chudé, otrhané, zanedbané. Bezpochyby také velmi hladové. Nesesuje se to tu všechno i s nimi jednoho dne dolů, do vody? Splašené kolečko dopilo a vstává. Nepije nikdy více než jednu. „My si dnes jednu *L*.

Str. 361: 5—7 Tajtrlík, jenž se jaksi probral ze svého žalu. Jsem pro to ovšem. Je mi dnes dobře.] Tajtrlík. Jsem při tom, rozumí se. *L*; 9 položí ji ještě jednou] klade ji *L*; 9—10 obrací znova jednou] obrací

jednou *L*; 12 Děti uchýlily] Děcka uchýlila *L*; u dveří] u protější stěny *L*; 12—14 nedutají. „Dobrou noc, páni," mručí Splašené kolečko na odchodu. Nese *L*] nedutají. Nese *J*; 15—16 pod lampou — náhle však spustí ruku, otevře síťku, rybu vytáhne.] u světla, ale náhle stáhne ruku, otvírá síťku, vytahuje rybu. *L*; 18 „No, vemte si to!"] „A to si vemte!" *L*; 19 Hodí] Hodil *L*; 20 zadrnčí] zadrnčelo *L*; ustupují] odskakují *L*; 20—24 nechápajíce, nejmenšímu je do pláče. „A tohle dejte mámě na omastek." A strčí šestiletému chlapci do hrsti papírový peníz a je tentam. Dveře za ním bouchly jako výstřel. Hledíme] nechápajíce, dvé nejmenších dává se do pláče a jeku. Splašené kolečko je ten tam. Hledíme *L*; 28 rybu.] rybu, je živá, poděsila je. *L*; 34—35 vyzáblýma] hubenýma *L*; 35 svým hubeným] svým ještě hubenějším *L*; 38 oči tmavé lesknou se jí horečně.] oči lesknou se jí velice. Takměř jako mokré rybí šupiny. *L*.

PRÓZY KNIŽNĚ NEVYDANÉ

V chronologickém sledu (podle uveřejnění) jsou zde seřazeny povídky a fejetony téhož typu, jaké obsahuje soubor S městem za zády, tedy práce, jež Neumann publikoval v letech 1906—1915 v Šibeničkách (*Š*), Moravském kraji, Humoristických listech (*HL*), Lidových novinách (*LN*), Večerních Lidových novinách (*VLN*) a v beletristické příloze Lidových novin Večery (*V*) pod plným jménem (tuto okolnost v bibliografických údajích neuvádíme), pod běžnými šiframi *N.*, *-n* nebo pod pseudonymem *Petr Skála* a *Cassius Kopeček*. Žádná z těchto povídek ani žádný z těchto fejetonů — až na prózu Jelec — po svém časopiseckém uveřejnění už nikdy znovu nevyšly, i když Neumann jejich knižní sebrání pod titulem jedné z nich (Smyslná píseň) plánoval. V dopise V. Dykovi z listopadu 1912 napsal: „A ještě něco: Znáte prosím ty mé pokusy v próze? Bylo by toho na knížku a jmenovala by se Smyslná píseň, dle první prózy, kterou znáte. Vydal bych to, ale řekněte mi upřímně: *nebyla by to ostuda příliš veliká?* Kdybyste si přál, poslal bych Vám celek." (Citováno dle edice Viktor Dyk — Stanislav K. Neumann — Bratři Čapkové: Korespondence z let 1905—1918. Nakladatelství ČSAV, Praha 1962, str. 35—36.) A nakladatel František Borový v dopise z 21. května 1917 sděloval Neumannovi: „Rukopis povídek, tj. Smyslná píseň, pošlete prosím, nebude-li obtíží cenzurních, vytiskneme a vydáme. A honorář Vám navrhnu, jak budu míti věc v rukou, slušný; i obálku od Brunnera (který také slouží — ale stýkáme se denně) opatřím." K vydání povídkového svazku nakonec nedošlo, příčiny nejsou známy.

Str. 365 *Karlík*. Šibeničky 2, č. 1 (1. ledna 1906), str. 6—7.
Str. 369: 35 nepůjde?] nepůjde. *Š*.

Str. 371 *Automobily.* Moravský kraj 11, č. 117 (16. října 1906), str. 1—2. Podepsáno *S.*

Str. 374 *Dvacátý čtvrtý prosinec.* Šibeničky 3, č. 6 (1. ledna 1907), str. 4—5. Podepsáno *Petr Skála.*

Str. 379 *Hvězdy, slunce a člověk.* Vypravování ze života snivého člověka. Večerní Lidové noviny 15, č. 338 (7. prosince 1907), str 9—10, v Beletristické příloze Lidových novin.

Str. 390: 18 mu] mně *VLN.*

Str. 396 *Na „rovnoprávné poště".* Humoristické listy 51, č. 24 (5. června 1908), str. 284—285.

Str. 397: 3 Miladě] Milada *HL.*

Str. 402 *Omyl přírody.* Večerní Lidové noviny 16, č. 187 (11. července 1908), str. 9—10, v Beletristické příloze Lidových novin.

Str. 404: 14 záhadno] záhodno *VLN.*

Str. 409: 7 nešlo?] nešlo! *VLN.*

Str. 413 *Smyslná píseň.* Lumír 36, č. 10 (15. července 1908), str. 433—439.

Str. 421 *Japonské ženy.* Večerní Lidové noviny 16, č. 243 (5. září (1908), str. 15, rubrika Fejeton. Podepsáno N. Označeno I., část II. však nevyšla.

Str. 424 *Helena.* Večerní Lidové noviny 16, č. 257 (19. září 1908), str. 9—10, v Beletristické příloze Lidových novin.

Str. 426: 36 starostí] starosti *VLN.*

Str. 433: 3 mučivého] mručivého *VLN.*

Str. 434 *Město v městečku.* Národní obzor 2, č. 45 (24. října 1908), str. 7, v Zábavné a poučné příloze k číslu 45 Národního obzoru. Podepsáno *Cassius Kopeček.*

Str. 439 *Erotický Ahasver.* Lidové noviny 17, č. 243 (4. září 1909), str. 9—10, v Beletristické příloze Lidových novin.

Str. 441: 1 jež] jejž *LN.*

Str. 442: 23 ranila] ronila *LN.*

Str. 443: 18 strhla] stydla *LN.*

Str. 448: 17 uvědomiti] vědomiti *LN.*

Str. 450 *Villegiatura.* Lidové noviny 17, č. 260 (21. září 1909), str. 1—2, rubrika Fejeton. Podepsáno *-n.*

Str. 454 *Dětské hry.* Dus zlo hned v počátku! Lidové noviny 18, č. 97 (10. dubna 1910), str. 9, rubrika Školský obzor. Podepsáno *N.*

Str. 457 *Povídka o střevících.* Orientální povídka. Lidové noviny 18, č. 276 (8. října 1910), str. 9, v Beletristické příloze Lidových novin. Podepsáno *-n.*

Str. 460 *Dopisy.* Lidové noviny 20, č. 11 (13. ledna 1912), str. 1–3, rubrika Fejeton. Podepsáno *N.*

Str. 467 *Letní sen z 1912.* Lidové noviny 20, č. 216 (8. srpna 1912), str. 1–3, rubrika Fejeton. Podepsáno *N.*

Str. 467: 20 předpokládáme-li] předkládáme-li *LN.*

Str. 468: 12 moravského?] moravského *LN*; 35 su] sú *LN*; 37 jsme si ho] jsme ho *LN.*

Str. 474 *Nevěsta úplňku.* Letní pohádka. Večery, č. 36 (7. září 1912), str. 274–276.

Str. 474: 34 zesilovala] zesilovalo *V.*

Str. 477: 26 se svou] s svou *V.*

Str. 479: 7 bílá, chladná] bílá chladná *V.*

Str. 483: 19 kolébavé] kolébané *V.*

Str. 485 *Smrt starého Jakuba.* Večery, č. 39 (28. září 1912), str. 191–194 (nesprávné stránkování).

Str. 485: 14 růstu] růstů *V.*

Str. 489: 26 jednotvárná] jednotvarná *V.*

Str. 491: 7 Vítáme] Vítám *V.*

Str. 498 *Česká literatura v roce 1930.* Lidové noviny 21, č. 1 (1. ledna 1913), str. 1–2, č. 5 (5. ledna 1913), str. 1–3, rubrika Fejeton. Podepsáno *N.*

Str. 509 *Ó ženy, ženy.* Lidové noviny 21, č. 4 (4. ledna 1913), str. 1–2, rubrika Fejeton. Podepsáno *Cassius Kopeček.*

Str. 513 *Krásná Magelona.* Večery, č. 20 (10. května 1913), str. 169–174, č. 21 (17. května 1913), str. 179–181, č. 22 (24. května 1913), str. 185–186.

Str. 524: 15, 22 Bedřichovi] Lancelotovi *V.*

Str. 531: 38 přístav Pohanského ostrova] Ostrov pohanského přístavu *V.*

Str. 540 *Jan Bystrý, nakladatel.* Lidové noviny 22, č. 37 (7. února 1914), str. 1–2, rubrika Fejeton. Podepsáno *N.*

Str. 546 *Vězeň.* Večery, č. 15 (11. dubna 1914), str. 114–116, č. 16 (18. dubna 1914), str. 122–125.

Str. 565 *Vrabci, strnadi, kosi* Lidové noviny 22, č. 137 (19. května 1914), str. 1–2, rubrika Fejeton. Podepsáno *N.*

Str. 566: 34 cvrlík] cvrlilík *LN.*

13, 4 *maršálky* — druh růží čajovek (tzv. Maréchal Niel).

14, 24 *řekl s Nerudou* — citát refrénu Nerudovy básně Vším jsem byl rád!, zařazené od 2. vydání (1873) do Knih veršů.

14, 29 *Gauguinem na Tahiti* — veden svým dávným snem o dalekých šťastných ostrovech a z touhy po svobodě, úniku z peněžní civilizace a po nových impulsech pro svou tvorbu odjel Gaugin z Francie na tichomořský ostrov Tahiti. Poprvé 4. 4. 1891, na Tahiti přibyl 8. 6. tr. a žil v místě Mataiea, vzdáleném 40 km od hlavního města Papeete; do Francie se vrátil 4. 8. 1893. Tyto dva roky jsou obecně považovány za nejšťastnější osobní i tvůrčí období jeho života. Podruhé odjel na Tahiti v červenci 1895; v srpnu 1901 odtud odjel na ostrov Hivaoa (v souostroví Markézy), kde žil v městečku Atuona až do své smrti 8. 5. 1903. Bližší viz P. Gauguin: Noa-Noa, Před a po, Dopisy. Praha 1959 (usp. L. Hlaváček), a J. Tomeš: Paul Gauguin, Praha 1963.

14, 33 *vahina* — žena.

14, 34 *jako Tehura* — domorodá dívka, která se za prvního Gauguinova tahitského pobytu stala jeho ženou; po Gauguinově odjezdu se jí narodila dcera, nazvaná po umělcově matce Marie.

15, 1 *pozitivních politiků* — ti čeští politikové (zvláště mladočeští, agrární a klerikální poslanci na říšském sněmu), kteří prováděli „pozitivní politiku, hledající zisk národa v aktivní práci s Rakouskem a pro Rakousko" (Z. Nejedlý). Snahy o upevnění a posílení hospodářské moci české buržoazie v Rakousku-Uhersku byly provázeny úsilím prosadit i politický vliv české buržoazie ve vládě a vládních institucích, a to politikou loajální vůči každé vládě a v rámci rakouského parlamentarismu také co nejpravicovější. Pozitivním politikům nešlo o získání národní samostatnosti, nýbrž jen o personální unii českých zemí s ostatními zeměmi dynastie. Ztělesněním pozitivní popolitiky byl vůdce mladočeské strany (a pozdější zakladatel strany národně demokratické) dr. Karel Kramář (1860—1937), který její zásady poprvé zformuloval r. 1903 a zejména v Poznámkách k české politice (1906) obhajoval. Pozitivní politika se definitivně zhroutila s vypuknutím 1. světové války v červenci 1914. Nedlouho předtím, v článku Nemocné království (Lidové noviny 22, č. 68, 10. 3. 1914, str. 1—2), Neumann napsal, že „éra Kramářova znamenala nejen dobu nejhroznějšího našeho úpadku a zmatku politického, rozkvět neomluvitelné korupce v nejdoslovnějším smyslu slova, nýbrž že otrá-

vila nás na všech stranách, že něco z její korupční povahy nalézáme takměř všude, kam se podíváme".

17, 2 *jak řekl již Pfleger-Moravských* — „Ó poezie! Dítko z čarných luhů, / ty ztraceného ráje dědictví", začátek 12. čísla 1. knihy Pflegrova veršovaného románu Pan Vyšinský (1858).

17, 3 *ve Slovesnosti* — rukověť literatury s ukázkami, podle naší první učebnice literární výchovy, Jungmannovy Slovesnosti aneb Sbírky příkladů s krátkým pojednáním o slohu (1820, přeprac. 1845 a 1846).

17, 9 *Noc v zahradě lucemburské* — kniha Rémy de Gourmonta (1858 až 1915), francouzského symbolistického básníka, prozaika a esejisty; český překlad J. Skružného vyšel v Knihách dobrých autorů u K. Neumannové, Praha 1907.

18, 7 *jistá naše dáma* — Pavla Moudrá v knize Vivisekce. Úvahy o její ceně a prospěchu (Praha 1909), jíž vedle jiných (srov. např. F. Mareš, Mravnost a kultura. K otázce vivisekce, Praha 1910, příspěvky lékařů v 1. čísle 3. roč. časopisu Nová kultura aj.) přispěla k dobové diskusi o vivisekci.

19, 1 *Santa Lucia* — symbol pro velkoměsto, zvolený podle stejnojmenného sociálního románu V. Mrštíka (1893), který je osnován na protikladu krásného, vytouženého města a jeho rušného života naplněného sociálními tragédiemi.

23, 9 *Gustav Meyrink* — (1868—1932), autor fantastických románů, navazující na E. A. Poea a E. T. A. Hoffmanna; v Praze žil jako bankéř do r. 1902, potom jako spisovatel a žurnalista ve Vídni. O „pražský román" se pokusil knihami Der Golem (1915, český překlad 1917) a Walpurgisnacht (1916, český překlad Noc Valpurgina 1925), v době, kdy vznikaly i „pražské romány" K. M. Čapka-Choda (Turbína, 1916, Antonín Vondrejc, 1917 aj.).

23, 14 *do Riegrova pádu* — František Ladislav Rieger (1818—1903) stál jako vůdce staročeské strany v čele české politiky od r. 1860 až do suverénního volebního vítězství mladočechů v r. 1891; bezprostřední příčinou pádu bylo sjednání tzv. punktací 1890, jímž dali staročeši souhlas k vytvoření uzavřeného německého území v Čechách.

24, 27 *Herbert Eulenberg* — (1876—1949), německý dramatik, prozaik, lyrik a esejista, vystupující zvláště ve svých počátcích ostře protiměšťácky, v poezii pak bojující za maximální uplatnění fantazie a citu.

26, 17 *Oskar Wilde psal* — v eseji Vývoj duše lidské za socialismu (vyšlo v Esejích, 1909, a samostatně pod názvem Dojmy, eseje I., 1911). Neumannovi byl tehdy Wilde blízký svou nechutí k „autoritářskému socialismu" a myšlenkou, že „stát bude dobrovolným sdružením, jež bude organizovati práci a bude výrobcem a rozdílečem nutných předmětů".

26, 18 *Pan Miloš Marten* — v recenzi Wildových Esejů (Eseje. Moderní revue 1909, str. 451—464) Marten napsal: „Paradoxem, který je radostnou pravdou, obrací Wilde socialismus v cestu k individualismu a přetvořuje davový ideál v ideál naskrze kladný, renezanční."

26, 25 *Soumrak bohů!* — citace názvu jedné z oper R. Wagnera Die Götterdämmerung (1874).

33, 2 *vigilie* — svatvečer, den před velkými svátky.

35, 18 *jeu de patience* — pasiáns, karetní hra pro jednu osobu.

37, 4 *mezník Fürst Liechtenstein* — mezník vyznačující panství knížete Liechtensteina, jednoho z největších pozemkových vlastníků v Rakousku-Uhersku.

38, 3 *i zevně krásná kniha* — v souvislosti se svými tehdejšími intenzívními zájmy bibliofilskými všímal si Neumann v četných příspěvcích i úrovně grafické úpravy a knihvazačské práce (srov. chronologicky blízké fejetony Jmelí a Otázka vkusu, zde na str. 27 a 68, a paralelní odborné posudky v Lidových novinách 1910—13, Philobiblonu 1912 a Moravskoslezské revui 1910—12).

39, 20 *krutého specializování se* — totéž zásadní, odmítavé stanovisko sdílel v této dobově diskutované otázce i Šalda, jenž je nejhutněji vyjádřil v referátu o Ibsenově Heddě Gablerové (srov. Novina 4, č. 6, 27. ledna 1911, str. 185—186; knižně Kritické projevy 8, 1956, str. 121—123).

40, 10 *mysliti na básníka* — 2. 3. 1912 večer si v Divákách prořízl krční tepny Vilém Mrštík. Příčinou sebevraždy byla tvůrčí krize, vina se však svalovala také na kritiku nepříznivou Mrštíkovu literárnímu dílu, zvláště na Šaldu.

40, 11 *svůj včelí národ* — srov. Božena Mrštíková: Jak Vilém Mrštík včelařil (1923).

40, 12 *na Skalkách* — srov. Neumannovu báseň Skalky (Lidové noviny 20, č. 68, 10. 3. 1912, str. 1, knižně v Knize lesů, vod a strání, 1914, s názvem Na Skalkách).

40, 20 *než jeho Opilý koráb* — Neumannův překlad v Lumíru 36, č. 10 (15. 7. 1908), str. 455—57 s názvem Opilá loď; v knižní verzi fejetonu změnil Neumann titul na Opilý koráb zřejmě podle Čapkova překladu této básně v antologii Francouzská poezie nové doby (1920).

41, 28 *Amica ars, magis amica veritas* — Třebas je mi umění drahé, dražší je mi pravda.

41, 29 *a dají se do práce* — Neumannův fejeton Básník a literární historie byl jedním hlasem v polemice, kterou rozvířila stať A. Čermákové-Slukové Působení Karoliny Světlé na Jana Nerudu (Osvěta 41, 1911, str. 745—755), založená na dopisech K. Světlé své sestře S. Podlipské; do těchto dopisů opisovala Světlá i části ze své korespondence s J. Nerudou (knižně

s názvem Karolina Světlá ve stycích s Janem Nerudou, Praha 1912, s úvodem a poznámkami A. Čermákové-Slukové). V těchto polemikách se nejvýznamněji angažovali F. X. Šalda (Národní listy z 5. a 12. listopadu 1911, Novina 5, č. 2, 8. prosince 1911, str. 59—63, srov. Kritické projevy 8, 1956, str. 246—260), V. Dyk (Samostatnost z 12. a 14. listopadu 1911), A. Novák (Přehled 10, 1911—12, str. 106, 201 až 202, 282—283) a A. Pražák (Lumír 40, 1911, str. 84—90, 134—141), dále J. Vodák, B. Polan aj. Zdá se, že Neumannovy výtky esejistům platí Šaldovi, útok na literární historiky že se týká A. Pražáka a hlavně A. Nováka (Neumannova věta „...vytknouti přísně, měl-li poměr s dívkou z ulice" koresponduje s formulací Novákovou, že Neruda „miloval najednou několik žen a mezi nimi děvčata z ulice" — tento výrok také citoval v jednom svém článku A. Pražák), neboť právě oni přivítali otištění korespondence, zatímco Neumann stál na zásadním stanovisku, že „básník je toliko ve svém básnickém díle. A jinde ne." Na fejeton Básník a literární historie navázal Neumann v úvaze Dopisy (srov. zde na str. 460), v níž dále rozvíjel své názory na úlohu umělcovy korespondence pro osvětlení jeho tvorby.

42, 9 *Les affaires sont les affaires* — Obchod je obchod, titul dramatu O. Mirbeaua (český překlad 1907).

42, 35 *jako Walter Pater* — (1839—1894), anglický spisovatel, hlavně esejista; narážka se týká jeho knihy Imaginary portraits (1887, český překlad Imaginární portréty, 1907).

48, 1 *ville tentaculaire* — chapadlovité město, název básnické sbírky É. Verhaerena Les Villes tentaculaires (1896).

48, 5 *ke Klajdovce* — restaurace u silnice z Brna do Křtin.

48, 23 *dieu le veult* — bůh tomu chce.

55, 17 *en miniature* — v malém měřítku.

55, 26 *conditio sine qua non* — nezbytný předpoklad.

59, 12 *veliký rozsudek smrti nad naturalismem jménem idealismu* — František Mareš: Psychologie bez duše. Ke kritice Základů psychologie prof. dr. F. Krejčího. Přehled 10, 1911—12, str. 285n., 306n., 326n., 344n., 375n., 406n., 423n., 440n., 451n., též samostatně 1912. Touto statí fyziologa a idealistického filosofa, profesora Karlovy university F. Mareše (1857—1942), k níž dalo podnět vydání 4. dílu Základů psychologie (Psychologie myšlení, 1910) psychologa a pozitivistického filosofa, profesora Karlovy university Františka Krejčího (1858—1934), rozhořel se tzv. spor o duši, který v letech předcházejících bezprostředně první světové válce náležel vedle sporů o smysl českých dějin, o pravost RKZ a o podstatu básnického díla (srov. zde Neumannův fejeton Básník a literární historie, str. 41) k zásadním odborným diskusím s výrazným světoná-

zorovým akcentem. Krejčí odpověděl Marešovi článkem v České mysli (Fenomenální dualism a psychofyzický paralelism, Česká mysl 13, 1912, str. 38n., 129n., 260n., samostatně s názvem Psychologie bez duše, 1912); dále se polemiky zúčastnili především na Krejčího straně E. Rádl (v Naší době a České mysli), na Marešově straně E. Chalupný (v Národních listech), E. Franke a E. Babák (oba v Přehledu). Polemiky obou táborů počaly vlastně už začátkem století Krejčího kritikou Marešova spisu Idealism a realism v přírodní vědě (1901) a kritikou tehdejších Marešových asistentů E. Babáka a K. Lhotáka 1. dílu Krejčího Základů psychologie (1902). V podstatě šlo ve všech případech o spor rozličné filosofické orientace tehdejšího českého přírodovědného bádání. Mareš v něm byl hlavou a iniciátorem idealistické opozice (ve smyslu idealistického dualismu) vůči převážně pozitivistickému (mechanicky materialistickému) zaměření dobové přírodní vědy. Původně novokantovec, stal se stoupencem novovitalismu (zvláště H. Driesche, jehož se dovolával stejně často jako H. Bergsona); život se mu jevil jako „svézákonná duchová tvůrčí síla", která jako teleologický činitel zasahuje rozhodující měrou do přírodních procesů a která je poznatelná jen skrze intuici; proto také odmítl „psychologii bez duše", založenou na psychofyzickém paralelismu. Krejčího Základy psychologie, první náš pokus o soustavnou vědeckou psychologii, označil ve své stati Psychologie bez duše za „plod naturalismu roztahujícího se v psychologii". „Naturalism popírá tvořivost člověka a *života vůbec;* život jest mu naopak *výtvor* nutného přírodního dění, ve které nic nemůže zasáhnouti. Člověk a život vůbec jest podřízen přírodnímu dění, k němuž se musí přizpůsobiti, nemá-li zahynouti. *Naturalism* jest *metafyzika*, vykračující si jako *fyzika*, jako věda o absolutním dění přírodním." Naturalismus označil Mareš za „semitskou metafyziku"; proti ní musí se severský člověk učinit pánem přírody a zachovávat mravní zákon prýštící z jeho vlastní mysli. „Celý naturalism jest *proti* povznesení člověka nad přírodu; přirozený spojenec všech mocí *Antikristových*, bránících povýšení člověka za syna božího." Bezprostředním pokračováním Marešovy polemiky s materialismem (i s darwinistickým evolucionismem) byla jeho řeč při instalaci za rektora Karlovy university 13. 11. 1913 Život – tvůrčí síla (Přehled 12, 1913 až 1914, str. 137n., 162n., 173n., 207n., 224n., též samostatně 1914). O Marešově polemice s monismem srov. zde vysvětlivky k Neumannovu fejetonu Řekněme třeba: o vědě a idealismu, str. 632—633.

63, 3 *Uvelebil jsem se* — v dopise Antonínu Lhotovi z 11. března 1912 píše: „Budu mít teď od patnáctého salón nahoře nad poštou

s trámy na stropě a s novým nábytkem, s velikou lavicí, na které bychom mohli jednou týdně kritizovat svět... Těším se ovšem mnoho na svůj salón, kde budu moci v klidu a bázni boží pracovat a ‚modlit se'. Dal jsem si dělat tři skříně na knihy. Velmi prosté, ale dopadne to snad dosti efektně; pak lavice do rohu, celkem půlčtvrta metru délky, a jeden z našich velkých stolů dal jsem si zřídit k tomu."

66, 14 *jako Gauguin to učinil na Tahiti* — srov. vysvětlivku ke str. 14, 29.

66, 23 *rührstück* — dojemný, plačtivý, sentimentální kus.

66, 33 *circenses* — u Římanů hry v cirku.

68, 3 *v Zápisníku tohoto listu* — (Věc vkusu.) Lidové noviny 20, č. 10 (12. ledna 1912), str. 2, bez podpisu: „Mezi nesčetnými nechutnostmi všedního denního života zaujímá ‚věc vkusu' jedno z nejpřednějších míst. Všude se jí dobře daří, ve Francii, v Německu, v Rakousku, mezi Čechy i Němci atd. ‚Věc vkusu' bývá nám vmetena do tváře, kdy toho nejmíň očekáváme. Daří se jí ve všech vrstvách i ve společnosti lidí duchaplných, ale nejobratněji dovedou s ní zacházet prodavačky a prodavači v obchodech. Nelíbí-li se nám kravata přepestře zbarvená nebo všelijak se tvářící bohyně posazená na kraj popelníčku, zaslechneme od milé jinak prodavačky nebo celkem nešikovného prodavače účinně zlomyslnou poznámku: ‚To je věcí vkusu. Takových Venuší jsme už prodali velmi mnoho, zrovna tento týden tři...' A není proti tomu odvolání, i kdyby bylo sebezřejmější, že nabízená umělecká věc je daleko jakýchkoliv ušlechtilých forem, že pestře zbarvené kravatě stála modelem žába rosnička a vařený rak zároveň. A v ‚duchaplné' zábavě jak často straší ‚věc vkusu'. Hovoříte a hovoříte a najednou zaslechnete v odpověď tato dvě slovíčka, jako by byl člověk tím ze společenského kruhu, v němž tak dlouho dlel, vylučován. Nebylo by dobré tuto papouškovanou filosofii poněkud omezit a věc vkusu poodstranit?"

68, 24 *De gustibus* — O vkusu.

69, 24 *Cézanne* — Paul C. (1839—1906), francouzský malíř.

69, 27 *Whistler* — James Mac Neill W. (1834—1903), americký malíř.

69, 28 *Bouguereau* — Adolphe William B. (1825—1905), malíř francouzského akademismu, konvenčních historických pláten.

72, 9 *Rembrandt, Velázques, Goya, Delacroix, Daumier* — R. Harmensz van Rijn (1606—1669), holandský malíř; Diego V. (1599 až 1660), španělský malíř; Francisco G. (1746—1828), španělský malíř; Eugène D. (1798—1863), francouzský malíř; Honoré D. (1808—1879), francouzský malíř.

75, 3 *kde jako paškvil zašlých dní / mdle Rudý prapor zní* — citát z Dykovy básně Rudý prapor v knize Satiry a sarkasmy (Praha 1905, datována 1905).

77, 5 *A naše okna jsou ucpána* — srov. též Neumannův fejeton Otevře-

ná okna (Lidové noviny 21, č. 216, 9. srpna 1913, str. 1–2, pak v knize Ať žije život!).

80, 15 *A tu přibíhá posel* — „Nejoddanějším kamarádem byl mu Alois Kala... Alois Kala mu zachránil knihovnu. On byl tím anticým poslem, o kterém Neumann píše v knize fejetonů S městem za zády pod titulem Červený kohoutek zazpíval." Srov. Božena Neumannová, Jak se dostal S. K. Neumann na Moravu, Brno 1945, str. 13. V dopise A. Lhotovi z 8. května 1912 Neumann sděluje: „Ale ode mne nebylo to zúmyslné: měl jsem hanebně starostí a na Tebe vzpomněl jsem si vždy, až když byla denně korespondence vyřízena a já venku odpočíval nebo na něčem dělal. A když jsem to nejhorší měl za sebou, v sobotu čtvrtého v noci jsem vyhořel. Dva měsíce jsem se stěhoval a pracovnu si upravoval, a teď tohle! Naštěstí všechno jsme zachránili v slušném stavu; všechno snad, neboť nevím ještě, chybí-li něco. Musím teď začíti znovu se stavbou hnízda, teď, když jsem se chtěl úplně vrhnouti na Červen."

81, 28 *agitátorům pro dr. Dolanského* — dr. Josef Dolanský (1868 až 1943), brněnský advokát, zprvu staročech, pak poslanec za stranu křesťansko-sociální na Moravě, spoluzakladatel československé strany lidové v r. 1918, za niž byl rovněž několikrát poslancem; v letech 1921–25 ministrem spravedlnosti, 1925–26 ministrem zásobování.

82, 3 *hrály tu bezpochyby úlohu* — srov. Oheň. Večerní Lidové noviny 20, č. 123 (6. května 1912), str. 2: „V sobotu vyhořel v Bilovicích u Brna rolník *Svoboda*, u něhož bydlí spisovatel p. St. K. Neumann. Oheň vypukl ve stodole, a jelikož hasiči toho dne měli zrovna slavnost, vyslovuje se podezření, že oheň byl založen. Pan Neumann utrpěl značnou škodu."

82, 4 *jako na statku poslance Pokorného* — V. J. Pokorný, rolník v Ivanovicích na Hané, poslanec za vyškovský volební obvod za lidovou pokrokovou stranu.

82, 31 *kladli vodovod* — srov. Neumannovu báseň Stavba vodovodu. Večery (Beletristická příloha Lidových novin) 1912, č. 30 (19. července), str. 249–252, knižně v Nových zpěvech.

84, 19 *od Stopků* — známá plzeňská pivnice v Brně na tehdejší Rudolfské, dnešní České ulici.

84, 28 *na zdraví pátera Šrámka* — Jan Šrámek (1870–1956), od 1904 docent křesťanské sociologie na bohoslovecké fakultě v Brně, od 1911 profesor; 1912 jmenován papežským komořím. R. 1899 obnovil na Moravě stranu křesťanskosociální, za niž byl zemským i říšským poslancem a v jejímž čele stál až do r. 1918, kdy založil československou stranu lidovou; i za ni byl nepřetržitě poslancem i ministrem, od 1919 jejím předsedou. R. 1902 založil Všeodborové sdružení křesťanského dělnictva, r. 1909 katolickou tělovýchovnou organizaci Orel.

86, 31 *eremitství* — poustevnictví, osamělost.

87, 25 *Mercure de France* — významná francouzská umělecká revue (1889—1965), v českých poměrech jeden z hlavních pramenů informací o francouzském kulturním životě.

87, 25 *a Pokroková revue... přináší jej* — Paul Louis: Krize moderního státu. Pokroková revue 8, 1911—12, č. 6 (duben 1912), str. 242—252. Louis sleduje na materiálu z novodobých dějin francouzských, anglických a německých třídní podstatu kapitalistického státu a jeho krizi, již vidí především v krizi parlamentarismu, tj. „vládě prostředkem osob nastrčených, která se holedbá, že tkví kořeny svými v lidu, která však vpravdě béře původ ze všeobecného hlasovacího práva více nebo méně porušeného a klamného a která všecku autoritu svěřuje ‚aristokracii'".

87, 27 *redakce opatrně poznamenává* — „Paul Louis jest známý francouzský publicista národohospodářský. Právě uveřejnil u Felixe Alcana v Paříži dílo o pracovních poměrech ve starém Římě. Úryvek z tohoto spisu o směnách za dob císařství uveřejnila nedávno Revue bleue, do níž Louis pilně přispívá. Článek Krize moderního státu uveřejňujeme pro jeho zajímavost. Nevěříme však, že by doslova se splnila pesimistická proroctví p. Louisa; vždyť víme, že ani teorie Marxovy nedocházejí potvrzení skutečným životem."

87, 29 *milý redaktore!* — Rudolf Brož.

88, 16 *pouhými automobilovými lupiči* — evropská veřejnost byla tehdy vzrušena zločiny automobilových lupičů Bonnota a jeho společníků ve Francii (od konce 1911 do května 1912), kteří pak našli napodobitele i ve Vídni.

89, 6 *Milý Antoníne!* — Antonín Lhota (1884—1956), bankovní úředník a kulturní pracovník na Rakovnicku; jako student docházel za Neumannem do Bilovic, potom si s ním až do konce Neumannova života dopisoval, především o společné bibliofilské zálibě. Tento fejeton vydal Lhota r. 1926 bibliofilsky, srov. zde poznámku na str. 579.

89, 12 *tres faciunt collegium* — tři tvoří sbor, tři stačí k rozhodování, jednání. Zde i v přeneseném významu, v dopise A. Lhotovi z 11. 3. 1912 Neumann píše: „Tak tedy Ti přeji, abys byl dobře hotov s tou svou ‚střední školou' a dostal místo zde v Brně. Jsme tu tři bibliofilové; mohl bys dělat čtvrtého. Jeden jsem já, druhý Klíma [K. Z. Klíma, redaktor Lidových novin], třetí zemský lékárník Helcelet. V Praze nám říkají štěnice."

89, 25 *Nové Bradáčovy vazby* — „Zároveň pěstoval svoje bibliofilské záliby: knihy si dával vázat u pražského Bradáče do kůže se superlibrosy, ornamenty a podobně." Srov. B. Neumannová, Jak se dostal S. K. Neumann na Moravu. Brno 1945, str. 11.

Mezi 21. dubnem a 11. květnem 1912 vystavoval L. Bradáč rovněž své práce na výstavě prací z umělecko-řemeslných kursů pražského ústavu ke zvelebování živností (srov. Neumannův referát Bradáčovy vazby, Philobiblon 1912, č. 1, str. 5–9).

90,24 *o níž psal Gautier* — Théophile Gautier (1811–1872), francouzský básník, prozaik, kritik výtvarného umění; ve Philobiblonu 1912, č. 1, str. 18 (rubrika Kurióza) přeložil Neumann výňatky z Gautierova dopisu paní Sabatierové z Itálie 1850 (podle citátu L. Séché v Mercure de France).

90, 37 *Philobiblon* — bibliofilský časopis vydávaný Neumannem; vyšla jen dvě čísla (červen, září 1912) o dvou tiskových arších. Podtitul: Orgán Soukromého kroužku moravských bibliofilů, věstník Výtvarného odboru Klubu přátel umění v Brně, věstník Knihovny Kytice, věstník Nové edice, věstník edice Červen.

91, 2 *Richard de Bury* — (1287–1345), anglický biskup, autor latinského traktátu Philobiblon, první rukověti bibliofilie. Poprvé vydán 1885 v Londýně, první překlad do němčiny pořídil Franz Blei v nakladatelství Die Insel — o tom zmínka ve Philobiblonu č. 1, str. 23.

91, 30 *Pražský Český bibliofil* — vydáván Spolkem českých bibliofilů v Praze za redakce Ant. Macka; před válkou vyšel pouze jediný ročník (1910), pak vycházel až od dvacátých let.

91,35 *mutí* — znepokojuje, zneklidňuje.

92, 2 *panu O. Štáflovi* — Otakar Štáfl (1884–1945), malíř a grafik, ilustrátor Zlaté Prahy a knih pro mládež; Neumann o něm kriticky psal ve Philobiblonu č. 1 (Veraikon, str. 15–16) a č. 2 (Pan O. Štáfl, str. 58). Srov. též vysvětlivky k fejetonu Prostý komentář, zde na str. 630.

93, 3 *Lasciate ogni speranza* — Zanechte vší naděje (kdo vstupujete), podle Danta nápis na pekelné bráně.

93, 12 *pohovořil s Právem ženy* — srov. Právo ženy a Simplicissimus. Philobiblon č. 1, str. 23–24. Právo ženy glosou Německý humor (2, č.18, 10.5.1912, str. 5) napadlo německý pokrokový satirický časopis Simplicissimus za to, že otiskl karikaturu amerických sufražetek. „Tento list je známý hanebnými karikaturami proti všemu slovanskému. A z téže tůně sprostoty, z níž čerpá své ‚humoristické umění' proti Slovanstvu, načerpal humoristických výkalů proti ženskému hnutí." Neumann v odpovědi píše, že „divošské a protikulturní řádění politických sportsmanek můžeme zakřiknouti i zde... Původní krásný smysl ženské emancipace je dávno pryč, je zejména mimo kruhy hysterických řádilek."

93, 16 *Mladého Flauberta Zápisky z cest* — vyšly 1912 v Neumannově překladu a s jeho doslovem jako 4. svazek jeho bibliofilské

edice Červen (s dřevoryty J. Váchala a ve vazbě L. Bradáče); ve Philobiblonu přetiskl jeden z Váchalových dřevorytů. Zápisky, poprvé otištěny ve francouzské revui Les Marges, způsobily v literárním světě značný rozruch; v Německu byly státním úředníkem E. von Jagowem jako domnělá pornografie zkonfiskovány, po protestech veřejnosti byla však konfiskace zrušena.

94, 2 *Souvenir de Prague* — Vzpomínka na Prahu. Zachoval se Neumannův korespondenční lístek A. Lhotovi, kterým je Neumannův pražský zájezd datován: „Milý Tondo, přijedu ve čtvrtek 27. tm. ranním rychlíkem, tj. asi o ½ 6 ráno na státní nádraží. Napiš, přijdeš-li nebo kde se sejdeme. Neříkej nikomu nic, večer zas odjedu. Někde si pohovoříme. Tvůj Standa."

94, 6 *poslední červené košile* — ve dnech 25. června — 1. července 1912 se v Praze konal 6. slet slovanského Sokolstva.

95, 18 *u Jiren* — obec východně od Prahy.

96, 12 *kráčím s Antonínem* — s A. Lhotou, srov. vysvětlivku ke str. 89,3.

96, 16 *k Mikulášské třídě* — dnešní Pařížské.

96, 23 *rozhlednu a hanavský pavilón* — objekty postavené pro Jubilejní výstavu 1891, rozhledna na Petříně a restaurační pavilón v Letenských sadech.

96,24 *Strakovská akademie* — novobarokní stavba, postavená v 1. 1893—1895 na Malé Straně jako středoškolské učiliště šlechtických dětí z nadace Jana Petra Straky z Nedabylic; dnes sídlo předsednictva vlády ČSSR.

96, 24 *na Kramářově baště* — vila, kterou si K. Kramář postavil r. 1909 v Letenských sadech, využiv svého politického vlivu, neboť veřejnost tím ztratila jedno z nejkrásnějších vyhlídkových míst na Prahu. Proti Kramářovu záměru, který tehdy vyvolal vlnu rozhořčení, vystoupil Neumann dvakrát v glosách Pan doktor Kramář (Lidové noviny 19, č. 162, 14. června 1911, str. 2—3) a Motiv nacionální (Lidové noviny 19, č. 176, 26. června 1911, str. 1—2).

97, 3 *po Ferdinandce* — dnešní Národní třídě.

97, 35 *před pomníkem Palackého* — srov. vysvětlivku ke str. 108,15.

98, 11 *v Artělu* — 1908 v Praze utvořené sdružení mladých výtvarníků, které si za úkol předsevzalo obrodu užitého umění.

98, 12 *v Uměleckém měsíčníku* — srov. vysvětlivku ke str. 146,11.

98, 21 *Také Reprezentační či Obecní dům* — secesní stavba, zbudovaná v 1. 1906—11 na Starém Městě.

100, 4 *stručnou historii domečku č. 45 v Žižkově* — srov. Žižkov čp. 45. Vzpomínky toliko lyrické. Literární rozhledy 12, 1927—28, str. 202—203, 222—223, 244—245, 284—285, 303—305, knižně ve Vzpomínkách.

100, 9 *dr. Flajšhans své literární dějiny* — Písemnictví české slovem i obrazem od nejdávnějších dob až po naše časy (Praha 1901)

gymnasiálního profesora a filologa Václava Flajšhanse (1866—1950), která zvláště v partiích o nové literatuře je metodologicky diletantská. Na Neumanna se tam na str. 714 útočí zejména skrze kritiku Nového kultu a básníkovy „příležitosné zmínky a kritiky" se stavějí výslovně výše než jeho sbírky.

100, 11 *Vydávají se tu teď knížky* — péčí první básníkovy ženy Kamily Neumannové (1874—1956), která byla v 1. 1905—1927 nakladatelkou literárně i graficky průbojných edic (Knihy dobrých autorů od 1905, Knihy pro bibliofily od 1912, Čeští autoři od 1915).

102, 33 *po nezdařeném volebním kompromisu* — po vypsání prvních voleb po zavedení všeobecného a rovného hlasovacího práva se mladočeši (r. 1907) pokusili vytvořit jednotný blok měšťáckých stran, namířený proti sociální demokracii. Pokus však ztroskotal, došlo jen k dílčím volebním dohodám, z nichž Neumann naráží na dohodu pokrokové strany moravské s lidovou stranou pokrokovou.

103, 25 *reorganizovali stranu bařtipánů* — bezprostřední impulsem k reorganizaci strany nejen mladočeské byla jednání o změnu volebního řádu, která probíhala v 1. 1905—1906 (za demokratického volebního řádu se mohly v budoucnu uplatnit jen početně silnější strany). Mladočeši se tehdy rozšířili především o dvě samostatné skupiny inteligence, a to skupinu dr. Aloise Rašína a skupinu dr. Zdeňka Tobolky. Na sjezdu v březnu 1906 byl schválen nový organizační řád strany, v programu zdůrazněny především hospodářské cíle. Takto reorganizovaná strana s novým názvem národní strana svobodomyslná získala 1910 do svého vlastnictví Národní listy a od r. 1911 se organizačně rozšířila i na Moravu (1913 ustavena zde moravská strana lidová s časopiseckým orgánem Moravské listy).

104, 5 *poukaz k Polákům* — političtí představitelé Poláků žijících v Rakousko-Uhersku podporovali tehdy vždy vládní politiku.

104, 16 *dle Nerudy* — narážka na Nerudovu báseň Jen dál! ze Zpěvů pátečních.

105, 26 *Pan* — v řecké mytologii bůh plodivé síly a ochránce pastýřů.

107, 17 *páteru Šrámkovi* — srov. vysvětlivku ke str. 84, 28.

108, 15 *měl nádhernou řeč u pomníku Otce národa* — slavnostním řečníkem při odhalení Suchardova pomníku Františka Palackého 1. 7. 1912 byl Karel Kramář, který této příležitosti využil k agitaci pro pozitivní politiku; o známém Palackého výroku „Byli jsme i před Rakouskem a budeme i po něm" řekl, že je to „povzdech padlého giganta".

108, 26 *Moravské kolo* — za účasti A. B. Dostala, St. Cyliaka, M. Jahna, J. Holého, V. K. Jeřábka (zvolen 1. předsedou), J. Kaluse, Fr. Nováka a Fr. Pečinky bylo ustaveno 5. 7. 1912 na schůzce

v Luhačovicích s názvem Moravské kolo spisovatelů. Ideovým pojítkem tu mělo být literárně obrazit život moravského lidu a prostřednictvím literatury jej zušlechťovat. Zároveň mělo Kolo, podle vzoru pražských spisovatelských spolků Svatobor a Máj, cíle stavovské, sociálně podpůrné a vydavatelské. Za své nepřítomnosti na ustavující schůzi byl Neumann zvolen za člena výboru, volbu však odmítl (ač ve vzpomínkových fejetonech Básník a politika tvrdí, že členem Kola byl a žil s ním v míru; srov. dále vysvětlivky k fejetonu Prostý komentář, zde na str. 630).

108, 34 *najmouti od dr. Dolanského* — srov. vysvětlivku ke str. 81, 28.

111, 12 *Beneš Knüpfer, který miloval moře* — (1844—1910), český malíř marinista.

111, 22 *po evropské louži* — citát z předposlední strofy Rimbaudova Opilého korábu, který Neumann přeložil do Lumíru 1908.

112, 33 *Witzblattu* — humoristických listů.

115, 3 *Četl jsem nedávno stesky* — srov. Odon Pára: Tichá bída. Pět poznámek. Přehled 10, 1911—12, str. 699—700, 724—726 (5. a 12. 7. 1912). Párův článek je v podstatě navázáním na články podobného obsahu, uveřejňovanými v Přehledu (Ing. F., Stavovská hrdost techniků, Týž: O stavovské bolesti techniků).

116, 14 *Georges Moore ve scenáriu* — (1852—1933), anglický prozaik a dramatik, podílející se značně na rozvoji irského národního divadla, nepřítel katolictví; Kristův život zpracoval pak ve svém nejlepším románě The Brook Kerith (Potok Kerith), 1916.

119, 24 *co jsem na tomto místě mluvil* — ve fejetonu Elegie, srov. zde str. 105.

121, 8 *u Vejvanovic* — obec na Chrudimsku.

122, 8 *zajatcům kapitána Nema* — narážka na hlavního hrdinu Verneova románu 20 000 mil pod mořem.

122, 20 *tehdy redaktor Nájemníka* — Josef Bubeníček.

122, 21 *časopis Akvárium* — vycházel v 1. 1899—1903 jako příloha časopisu Zemský rybářský věstník.

122, 22 *brněnské Přírodopisné listy* — vycházely v 1. 1907—1911 nejdřív v Brně, potom v Miloticích jako spolkový časopis Ústředního spolku pro akvaristiku a teraristiku Cyperus na Moravě.

123, 11 *deracinés* — vykořenění.

124, 17 *Měl jsem, jak známo, jednu v akváriu* — srov. fejeton Akvárium, zde na str. 53.

127, 3 *Moral insanity* — nedostatek mravního cítění, mravní bezcitnost.

128, 26 *Ogata Korin namaloval* — japonský malíř a grafik (1658—1716). V článku Umění japonské. I. Malířství (Český bibliofil 1, 1910, str. 32—37) mu Neumann věnoval nadšený pasus, kde

ho nazval „nejsvéráznějším japonským malířem" a „géniem nevystihlé grácie".

129, 34 *Sommerfrischlerů* — letních hostů, „letňáků".

129, 38 *Hören Sie, das war ein Lakl...!* — Poslyšte, to byl klacek...!

131, 35 *Psáno den po smrti* — Vrchlický zemřel 9. 9. 1912 v Domažlicích.

134, 14 *Ferrera dokonce zastřelili* — G. F. Ferrer (1859—1909), španělský pedagog (založil např. Mezinárodní ligu pro rozumnou výchovu dítěte) a revolucionář. Po vypuknutí protiklerikálního vzbouření v Barceloně r. 1909 byl, jako domnělý osnovatel vzpoury, vojenským soudem odsouzen k smrti a popraven.

134, 19 *malý obrázek Cazalsův* — F. A. Cazals (1865—1941), francouzský akvarelista a kreslíř.

134, 34 *zpívala ke chvále Ježíše a Marie* — po dvouletém žaláři, k němuž byl odsouzen pro vystřelení na Rimbauda, změnil se Verlaine v kajícného katolíka a mystika, ctitele sv. Panny; básnicky to dokumentuje především kniha Sagesse (1881).

135, 5 *oficielní pocty a hadry* — byl mezi prvními jmenován členem České akademie věd a umění a též sekretářem její IV. třídy (uměleckého odboru), 1892 jmenován čestným doktorem pražské university, 1893 jejím profesorem, dále čestným členem několika italských a francouzských vědeckých společností, 1898 se stal nositelem vysokého rakouského řádu Pro litteris et artibus atd.

135, 9 *jeho jméno do panské sněmovny* — členem panské sněmovny byl Vrchlický jmenován 13. 3. 1901, poprvé se zasedání zúčastnil 14. 4. 1901; jmenování bylo součástí akce tehdejšího ministerského předsedy A. Körbra k uchlácholení české veřejnosti po zrušení Badeniho a Gautschových tzv. jazykových nařízení. Jedinou, a to německou řeč pronesl Vrchlický pro všeobecné hlasovací právo 21. 12. 1906 (referát s ukázkami v Právu lidu 22. 12. 1906); Neumann ji komentoval článkem Jaroslav Vrchlický (Moravský kraj 12, č. 4, 10. 1. 1907, str. 2—3). Mezi příspěvky k básníkovu úmrtí přinesly Lidové noviny (č. 251, 12. 9. 1912, str. 1) speciální článek K. Z. Klímy Vrchlický v parlamentě.

135, 18 *praví o něm krásně Schlaf* — německý spisovatel (1862—1941), proslulý svými eseji a Neumannovi blízký od jeho mládí, v knize Emile Verhaeren (1905). Interpretací Schlafových monografií o Verhaerenovi a Whitmanovi je Neumannova stať Moderna (Lidové noviny 21, č. 201, 25. 7. 1913, str. 1—2, knižně Ať žije život!).

135, 37 *ke chvále pohanského básníka* — Panychida. Za Jaroslava Vrchlického. Večery (Beletristická příloha Lidových novin) 1912, č. 37, str. 282—283, 14. září, knižně v Nových zpěvech.

137, 12 *plakáty Luciana Bernharda* — (nar. 1883), německý grafik, knižní výtvarník a architekt.

138, 1 *V jeho redakci sedí básník mně milý* — Viktor Dyk pracoval v redakci Samostatnosti, deníku strany státoprávně pokrokové, v l. 1910—1914 (kdy byla zastavena) a v l. 1918—1928.

138, 2 *V tom čísle byl fejeton* — W. [=Richard Weiner]: Básník vyděrač. Samostatnost 2 (16), č. 276, 5. října 1912, str. 1—2 (datováno Paříž, 30. září). Weiner v něm píše: „Setrvati však při Heinovi i ještě dnes — nemyslím, že lze. Neboť vše možno odpustit básníkovi, jenom jediné ne: to totiž, že jím vpravdě není. Takový pseudobásník je největším zločincem. A vyděrač vskutku básníkem býti nemůže, stejně jako nemůže být básnířkou nevěstka... Jistě že i nyní, po nálezu osmi dopisů, budou činěny pokusy, aby omluveny byly i ony. Ale jsem přesvědčen: těmto pokusům bude chyběti zápal víry." Sám Dyk na Weinerův fejeton a vlastně i na polemiku Neumannovu reagoval fejetonem Odsouzený básník (Lumír 41, 1912—13, str. 86—87, 15. listopadu 1912). Heinovým soudcům ušla maličkost: cynismus je v básníkovi samém, takže neexistuje rozpor mezi básníkovým životem a jeho dílem, Heine bez cynismu je neúplný. Konečně Meyerbeer byl zjevem pro Heina podružným. Přes nesouhlas s Weinerem omlouvá ho jeho nezkušeností a neznalostí Heinova díla. Neumann v dopise Dykovi z listopadu 1912 napsal: „Tomu nešťastnému W(einerovi) jsem skutečně trochu ukřivdil. Ale mohl jsem se domnívat, že je to mladý *básník*, který mluví o poezii hůř než Vodák? Myslil jsem skutečně, že mám co činiti s nějakým umravněným lyrikožroutem" (srov. Dyk — Čapkové — Neumann: Korespondence z let 1905—1918, Praha 1962, str. 35).

138, 6 *Heinovy a Meyerbeerovy* — Heinerich Heine (1797—1856), německý spisovatel, žil v pařížském exilu od r. 1831 do své smrti; Giacomo Meyerbeer (1791—1864), operní skladatel, žil v Paříži v l. 1826—1842.

138, 17 *o Nerudově pobytu u Heinova hrobu* — srov. kapitolu Na hřbitovech v Pařížských obrázcích (cesta 1863, samostatně vyd. 1864, později zařazeno Nerudou do svazku Menší cesty).

140, 21 *jed z Judey* — míněno křesťanství, rovněž název Macharovy sbírky (1906), 2. části cyklu Svědomím věků, podle níž křesťanské náboženství zvrátilo vývoj antického světa, vyznávajícího životní harmonii a pozemské štěstí, k přirozené vládě lidského rozumu. Dobově hojně užívané sousloví pokrokovou moravskou publicistikou, aktualizováno klerikálními štvanicemi na Machara za tzv. Macharovu čítanku.

141, 12 *že byl cynik* — o cynismu básníků psal Neumann podstatně v gellnerovských kapitolách svých Vzpomínek.

143, 17 *Temps* — pařížský deník, vycházející od r. 1829.

143, 18 *Matin* — pařížský deník, vycházející v l. 1884—1944.

143, 21 *Mirbeau, Descaves, France, Paul Adam, Séverinová* — Octave M.

(1850—1917), francouzský romanopisec a dramatik; Lucien D. (1861—1949), francouzský spisovatel a žurnalista; Anatole F. (1844—1924), francouzský spisovatel; Paul A. (1862—1920), francouzský spisovatel a teoretik anarchismu, básník slavící průmyslovou civilizaci; Séverine (vl. jm. Caroline Rémy, 1855—1929), francouzská spisovatelka a žurnalistka, spolupracovnice anarchistického a později komunistického hnutí; Mirbeaua, France a Adama Neumann také překládal.

145, 27 *Byly doby, léta devadesátá* — srov. Vzpomínky, zvláště kapitoly Politická epizoda, Žižkov čp. 45, O Arnoštu Procházkovi a Moderní revui.

146, 11 *jediný Umělecký měsíčník* — časopisecký orgán Skupiny výtvarných umělců v l. 1911—1913, průkopník moderních tendencí v umění hlavně výtvarném, ale též v literatuře a hudbě. Neumann jeho vydávání přivítal glosami Umělecký měsíčník (Lidové noviny č. 299, 29. 10. 1911, str. 2—3) a Umělecký měsíčník. Ročník I. Číslo 7. (Philobiblon 1912, č. 1, str. 16—17: „Umělecký měsíčník je nejnadanější a nejzajímavější embryo v našem uměleckém životě", je v něm „nezvykle mnoho teoretického zápalu").

148, 4 *k Břeclavě na politickou schůzi* — Neumann tu mluvil 4. 12. 1912 na mírové schůzi pořádané v rámci akce Česká Morava pro mír, která apelovala na mírové řešení napjaté a k evropské válce směřující situace v souvislosti s vývojem událostí v balkánské válce. Na obsah Neumannovy řeči možno usoudit ze záznamu zřejmě obdobného jeho projevu na jiné mírové schůzi ve Vyškově 24. 11. 1912 (srov. Lidové noviny 20, č. 331, 1. prosince 1912, str. 21): „Pan Neumann přišel, aby něco pověděl, poučil a přesvědčil. V prvé části své řeči pověděl, proč povstala balkánská válka, jak vítězství slovanských zbraní změnilo celou tvářnost Evropy a co dobrého pro Slovanstvo i pro nás v Rakousku přivodila. Po zásluze odsoudil psaní a štvaní německých šmoků a poukázal nejen na udatenství balkánských národů, nejen na podivuhodnou kázeň, ale také na jejich velikou politickou vyspělost, bystrost a prozíravost. V druhé části shrnul všecky důvody, které mluví proti válce se Srbskem a kriticky výstižně dovodil malost, prázdnotu a ubohost mocných, bohatých, ale nezodpovědných a omezených činitelů ve Vídni a Pešti, kteří přejí si válku se Srbskem a štvou. Ke konci pak poukázal, čemu my Čechové od slovanských národů měli bychom se přiučiti. Že i případně odsoudil jednání klerikálů, kteří na Moravě, protože je před volbama, se tváří, jako by byli pro Srby, v Čechách ale otevřeně štvou proti nim, netřeba snad ani podotýkati."

148, 11 *Jíž ledačím jsem byl* — srov. vysvětlivku ke str. 14, 24.

148, 16 *k nejhoršímu středoškolskému materiálu* — Neumann v sextě gym-

nasia v Žitné ulici propadl a nedokončil ani obchodní akademii v Resslově ulici, kam z gymnasia přestoupil.

148, 17 *zeleným žurnalistou* — z obchodní akademie se Neumann protekcí své rodiny dostal r. 1893 do redakce staročeského Hlasu národa, kde pracoval jako lokálkář až do svého zatčení v souvislosti s procesem s Omladinou.

149, 18 *o jehož socialismu řekl Masaryk* — pravděpodobně v článku o osmihodinové pracovní době, otištěném ve Vídeňském listě květnovém 1892, srov. S. K. Neumann: Stati a projevy I, Praha 1964, str. 376 a 676.

149, 36 *považuji Kropotkina* — Petr K. (1842—1921), zeměpisec a nejznámější teoretik komunistického anarchismu. K. nebyl politickým praktikem, nýbrž především teoretikem, který z anarchismu učinil eticko-filosofický systém. Cílem vývoje je lidské štěstí, a vše, co k tomuto ideálu směřuje, je pokrokem. Parlamentarismus je bezvýchodným nástrojem nejen k osvobození dělnické třídy, nýbrž právě člověka vůbec. Systematická příprava k revolučnímu převratu musí začít už u lidské jednotky (částečná realizace anarchistického ideálu může proto začít ihned), neboť jednotlivci a malé skupiny strhnou v rozhodující chvíli za sebou masy. — Neumann tehdy napsal nadšený článek ke Kropotkinovým sedmdesátinám (Veliké ruské srdce. Lidové noviny 20, č. 334, 4. prosince 1912, str. 1—2), přeložil také řadu Kropotkinových prací (Komunism a anarchie, 1901, Buřičovy řeči, 1907, Drobné spisy, 1919).

152, 27 *Ty vítězné pušky* — v první balkánské válce (9. října 1912—31. května 1913) armády balkánských, především slovanských národů (Srbska, Černé Hory, Bulharska a Řecka) porazily Turecko a tím zároveň podstatně oslabily postavení Rakouska-Uherska na Balkáně.

158, 8 *neuposlechnu rady kolegy básníka* — srov. M. (= Jiří Mahen): Vypravěč pohádek. Lidové noviny 20, č. 24, 26. ledna 1912, str. 1—2.

159, 5 *chodili jsme na jmelí* — srov. zde fejeton Jmelí, str. 27.

159, 27 *Pokračování bez konce* — správně má být Pokračování bez názvu, zde na str. 84.

159, 31 *pro Soňu* — Neumannovu dceru z druhého manželství s B. Neumannovou-Hodačovou.

161, 29 *válečný poplach v Rakousku* — v souvislosti s balkánskou válkou a vítězným postupem hlavně Srbska došlo v listopadu 1912 k částečné mobilizaci rakousko-uherských armád a k berlínské poradě s německou vládou o otázkách vojenské spolupráce v nadcházející válce. V prosinci 1912 prosadila rakouská vláda parlamentní přijetí imperialistických, tzv. válečných zákonů.

162, 19 *I ty naše mírové schůze* — srov. vysvětlivku ke str. 148,4.

162, 24 *pečeť tajnosti dali na své řeči* — 15. 12. 1912 se v Brně konal sjezd

lidové strany pokrokové, jehož jednání bylo prohlášeno za důvěrné; ač nečlen strany, jako blízký spolupracovník Lidových novin (orgánu této strany) zúčastnil se Neumann tohoto sjezdu, i jako řečník.

162, 38 *která se sešla v Basileji* — 24.—26. listopadu 1912 se v souvislosti s balkánskou válkou sešel v Basileji mimořádný kongres II. internacionály. Přijal manifest proti válce, v němž označil hrozící válku za imperialistickou a zavázal všechny sociálně demokratické strany vést aktivní boj proti válce, a vypukne-li, využít hospodářské a politické krize k urychlení pádu kapitalismu. Při vypuknutí světové války 1914 však vedení sociálně demokratických stran basilejské usnesení nesplnila.

169, 31 *dárky od básníka a kněze* — od Jakuba Demla (1878—1961), katolického spisovatele, který stál mimo oficiální katolickou literaturu a u něhož Neumann vždy rozlišoval kněze a básníka. O Neumannově fejetonu Sníh je zmínka v Demlově knize Pro budoucí poutníky a poutnice (Praha 1913, na str. 147—149), tamtéž (na str. 53—54) odpověď na fejeton. J. Demlovi věnoval tehdy Neumann ještě články, resp. glosy Jakub Deml... (Philobiblon 1, 1912, č. 2, str. 56), Jakub Deml, Život svaté Dympny, panny a mučednice (tamtéž, str. 49—50, přetištěno Demlem na str. 235—236), Setkání s katolíkem (Lidové noviny 20, č. 243, 4. září 1912, str. 1—2, přetištěno Demlem na str. 24—29, jeho odpověď na str. 29—31), a O nehodných pastýřích epištola první (Lidové noviny 21, č. 29, 30. ledna 1913, str. 1—2). Ve své knize přetiskl dále Deml Neumannův dopis z 28. 1. 1913 (str. 240—241) i svou odpověď na něj, a dále svou odpověď na list B. Neumannové z 10. 2. 1912 (str. 157— 159).

169, 32 *Hamsunova Pana* — román norského spisovatele Knuta Hamsuna (1859—1952) Pan (1894) s panteisticky pojatou přírodou a typem osamělého člověka, který vypovídá boj lidské společnosti a hyne přemožen osudem, patřil k Neumannově oblíbené četbě a je vzpomínán i v jiných fejetonech.

170, 27 *Váš biskup zakazuje Vám* — r. 1907 se Deml pustil do prudkých sporů literárně církevních s Katolickou modernou, později se nepohodl s brněnskou biskupskou konsistoří, která mu bránila v publikační činnosti. Proto byl 1909 penzionován, byl mu vysloven zákaz kázání (nikoli však sloužení mše) a zastaven plat. Nové potíže mu vznikly, když r. 1912 vydal knihu Rosnička bez dřívějšího posouzení církevními úřady brněnského biskupa dr. Pavla hr. Huyna (list brněnské konsistoře ze 17. 10. 1912 o tom s narážkou na Neumannův fejeton Setkání s katolíkem přetiskuje Deml v knize Pro budoucí poutníky a poutnice na str. 240).

170, 29 *vylévání výkalů ze stoky* — deník biskupa Huyna Den (vycházel

v Brně 1. 3. 1912–1918); srov. dále vysvětlivky k fejetonu Dostal jsem řád... (zde na str. 300).

172, 3 *Tuhle jsem prohlásil* — viz fejeton Sníh (zde na str. 167).

172, 12 *kdy v bodličkové náladě* — srov. fejeton Bodličky, zde na str. 159.

174, 30 *na koupěchtivého mladočeského vůdce* — dr. K. Kramáře.

175, 6 *chystá se k zemským volbám* — konaly se na Moravě mezi 8. 6. a 8. 7. 1913.

178,19 *v Besedním nebo u Stopků* — brněnské restaurace, první na dnešní Husově třídě, druhá na České ulici.

178, 36 *čtyřicetiletý Glahn a moje panna Eduarda* — ústřední postavy Hamsunova románu Pan.

180, 17 *nového brněnského obdeníku* — narážka na úvodník České Moravě! 1. čísla 1. ročníku Moravských listů (8. 3. 1913, str. 1), který začal vycházet jako orgán nově zřízené moravské strany lidové (odnože mladočeské strany na Moravě): „Nezakládáme nových útvarů ani nebudujeme nových programů: Vracíme se pouze k tomu, co bývalo za lepších dnů základem našeho politického i národního úsilí na Moravě a co dalo u nás vznik staré straně lidové jako sestře národní strany svobodomyslné v Čechách."

184, 19 *Myšlenky Marka Aurelia* — správně Myšlenky císaře Marka Aurelia, vyšly 1908 v překladu a s úvodem a poznámkami Em. Peroutky v Laichtrově knižnici Otázky a názory (sv. 24).

188, 2 *Ostwaldovu energetiku* — Wilhelm Ostwald (1853–1932), německý chemik, zakladatel fyzikální chemie, nositel Nobelovy ceny, ve filosofii zastánce tzv. energetického monismu, podle něhož hmota i duch jsou jen rozličnými druhy jedné a téže energie. Svoje stanovisko vyložil především ve spisech Die Überwindung des wissenschaftlichen Materialismus (1895), Vorlesungen über Naturphilosophie (1902), Die Energie (1908), Der energetische Imperativ (1912), Monistische Vorlesungen (1911–1916). Srov. dále vysvětlivky k fejetonu Řekněme třeba: o vědě a idealismu (zde na str. 216).

188, 3 *Hlásejte mu Bergsona* — francouzský filosof Henri Bergson (1859–1943), jehož učení mělo v Evropě i u nás veliký ohlas a vliv. V pojetí organického vývoje zastával Bergson teorii vitalismu, vycházeje přitom z mystické životní aktivity (élan vital) jako tvořivého principu. Jako dualista se Bergson domníval, že rozumově může člověk pochopit pouze přírodu, zatímco život jen intuicí. O Neumannově vztahu k Bergsonovi viz E. Strohsová: Zrození moderny, Praha 1963, str. 82n.

189, 12 *Zo d'Axu a jeho „mimo vše"* — Neumann přeložil jeho knihu Z Mazasu do Jeruzaléma (Praha 1909, původně na pokračování v Moravském kraji 12, 1907, úryvky už v Novém kultu 6, 1903–04); citát ve fejetonu na str. 111–112 knihy, zde též: „Neseskupen v anarchii, aniž zařaděn v socialismy. Býti člověk

osvobozený, osamocený hledač z oné strany; ale nikoli fascinovaný snem. Míti hrdost uplatňovati se mimo školy a sekty. Mimo vše.“ Zo d'Axovu zásadu „mimo vše“ připomíná Neumann už v článku Několik slov o českém anarchismu (Kalendář revolucionářů na rok 1903, Praha 1902, viz Stati a projevy I, Praha 1964, str. 420).

192, 36 *Confiteor* — Vyznávám, též název Macharovy prvotiny (1887).

195, 9 *Svatobor* — spolek, založený r. 1862 Fr. Palackým na podporu české literatury a českých spisovatelů.

197, 9 *v jedné lokálce nedělního čísla tohoto listu* — Jaké mají lidé na Moravě starosti v pohnuté době. Lidové noviny 21, č. 107 (20. dubna 1913), str. 5. Informuje se tu o schůzi „velkého výboru české sekce zemského komitétu na Moravě pro vybudování rakouského vzducholoďstva v zasedací síni české kurie v zemském domě v Brně, aby zvolil užší výbor, který by podal návrhy a pokyny, jakými by se měla široká česká veřejnost o důležitosti a potřebnosti pro pohotovost a zdatnost naší armády nezbytného rakouského vzducholoďstva uvědomit a obeznámit a jakým směrem by se sběrací peněžní akce měla bráti, aby i česká veřejnost přispěla na zesílení a rozmnožení této naší nutné branné součástky“. Na schůzi byl také zvolen užší výbor sekce.

199, 20 *rozuměti Prostibolu duše* — dekadentní básnické prvotině Arnošta Procházky (1894).

199, 37 *Když jsem šel z Čech* — na podzim 1904 napřed do Vídně, odtud po půl roce zprvu do Řečkovic u Brna, pak (1906) do Bilovic nad Svitavou, kde žil až do odchodu do války (1915).

200, 15 *dvacet Bulínů* — Hynek Bulín (1869—1950), brněnský advokát, menšinový a sokolský pracovník, mladočech podporovaný klerikály, ve volbách 1913 zvolen do zemského sněmu, už předtím (1907—1911) poslancem říšského sněmu; po převratu 1918 národní demokrat. Vydal materiálově cennou vzpomínkovou knihu Jiskry a plameny (1930).

200, 34 *hoffähig* — mající přístup ke dvoru, zde ve významu přijatelný.

201, 15 *kterak z překladatele Danta, Tassa a Ariosta* — hlavní dílo italského básníka Danta Alighieriho (1265—1321) Božskou komedii přeložil Vrchlický v l. 1879—1882 (Peklo 1879, Očistec 1880, Ráj 1882), hlavní dílo italského básníka Torquata Tassa (1544—1595) Osvobozený Jeruzalém přeložil r. 1889, 1907 též Výbor lyriky, hlavní dílo italského básníka Lodovica Ariosta (1474—1533) Zuřivý Roland přeložil r. 1891 — o všech třech autorech Vrchlický také hojně přednášel. Tři mušketýři, nejznámější dílo francouzského spisovatele dobrodružných románů Alexandra Dumase (1802—1870), vyšli ve Vrchlického překladu r. 1903.

201, 20 *a má odmítati výhody* — o vztahu umělců k oficiální společnosti se

tehdy vedly diskuse v souvislosti s udělením doživotní státní penze M. Alšovi. Neumann do nich přispěl fejetonem Staré aktuality I. Lidové noviny 21, č. 56 (26. února 1913), str. 2: „Aleš udělá nejlépe, zastrčí-li se superiorním úsměvem do své tobolky peníze, které mu dává vláda nikoli ze své kapsy, nýbrž z kapsy poplatníků, mezi nimiž v celém Rakousku není slušného člověka, který by mu je nepřál, který by neuznával jeho právo na ně." Toto stanovisko zastával rovněž Gamma (= Gustav Jaroš) v brožuře Mikuláš Aleš (1912) a Šalda v článku Případ Alšův a případ Jiránkův (Novina 5, 1912, str. 445–448, knižně v Kritických projevech 9, Praha 1954, str. 51–58).

201, 29 *Vypravuje se o Schwaigrovi* — český realistický malíř Hanuš Schwaiger (nar. 1854) zemřel tehdy 17. června 1912.

205, 4 *vůně konifer* — jehličnatých stromů nebo keřů.

206, 20 *řádění sufražetek* — tehdy byla veřejnost vzrušena sabotážními akcemi a demonstracemi sufražetek: stoupenkyň organizací bojujících za politická práva žen, hlavně za jejich právo volební. Od r. 1866 pracovala organizace anglická (The Women's Social and Political Union a National Union for Women's Suffrage), od r. 1890 v USA a pak i jinde.

207, 6 *stane se milionářem* — srov. např. knihy Pelclovy edice Chvilky: Josef Pelc: Příklad, jenž dal chudý světu (1911), J. D. Rockfeller: Jak jsem nabyl (1911), A. Carnegie: Slovo k mladému obchodníku (1915); dále též A. Vanderbilt: Oplývej zlatem. Cesta k blahobytu (1912) atd.

207, 7 *život Carnegiů a Morganů ... chimérou ztělesněnou v Rothschildovi nebo ve Vanderbiltovi* — američtí multimilionáři, průmyslníci a majitelé bankovních domů.

209, 24 *když Černá Hora podrží si Skadar* — o toto obchodní centrum severní Albánie, která tehdy byla součástí Turecka, vedly se od počátku balkánské války prudké boje; dobyto bylo až jako poslední velká turecká pevnost černohorskými a srbskými vojsky 22. 4. 1913. Na nátlak Rakouska-Uherska na londýnské mírové konferenci s Tureckem byl však Skadar obsazen mezinárodními vojsky a posléze připojen k nově vzniklému samostatnému albánskému státu.

209, 28 *platí dnes Nikola* — Nikola Petrović Njegoš (1841–1921), vládnoucí v Černé Hoře od r. 1860, jako král od r. 1910; pro svůj autokratismus a kolísání mezi dohodovými a ústředními velmocemi sesazen 1918.

210, 14 *jako Antonín Klášterský a dostal bych rok co rok* — do r. 1913, kdy Neumannův fejeton vyšel, nedostal Klášterský podle Věstníku České akademie věd a umění vůbec žádnou cenu akademie, jen r. 1903 podporu na dokončení antologie americké poezie.

210, 29 *moravský domovský list* — K podpoře moravského písemnictví

uděloval moravský zemský výbor ceny ze zemské dotace. Z dotace na rok 1910 získali podle návrhu poroty (Dyk, Holý, Hýsek) první cenu Jan Herben, druhou cenu St. K. Neumann (za rukopisnou sbírku Kniha lesů, vod a strání), třetí cenu J. Jahn. Toto rozhodnutí ostře napadla především brněnská katolická revue Hlídka (Herben jako šéfredaktor Času a realista a Neumann jako přispěvatel Lidových novin a anarchista byli klerikály nenáviděni) a Neumanna zvlášť Adolf Veselý (Moravská orlice 49, č. 281, 11. prosince 1911, str. 1—2), protože prý není Moravan „rodem ani duchem"; rozvinula se pak polemika mezi Veselým na jedné a Dykem a Neumannem na druhé straně. Tyto útoky ovlivnily představitele Moravského kola spisovatelů (zvláště tehdejšího předsedu V. K. Jeřábka a jednatele J. Holého; Ad. Veselý byl rovněž členem výboru), kteří se u moravského zemského výboru zasadili o změnu 5. bodu stanov. Ten původně určoval, že se ceny mají napřed udílet spisovatelům na Moravě rodilým, a potom autorům o moravské písemnictví zasloužilým. Změna záležela v tom, že napříště se o ceny mohli ucházet pouze spisovatelé s moravským domovským listem. Po několika stručných komentářích v denním tisku byla celá událost rozvířena M. Hýskem, který ji osvětlil a pranýřoval v článcích Domovský list v umění (Zvon 13, 1912—13, str. 400—401, 4. dubna 1913 a str. 441—442, 25. dubna 1913 — podruhé jde o repliku na fejeton J. Holého Moravské zem. ceny literární, otištěný v Moravské orlici 12. dubna 1913) a Pan Josef Holý, podle domovského listu moravský literát (Lidové noviny 21, č. 121, 4. května 1913, str. 2—3). Ceny za rok 1911 byly počátkem března 1913 rozděleny až podle nového ustanovení (obdrželi je J. Sumín, J. Holý, St. Kovanda, Fr. Taufer a Ot. Březněk). O Neumannově vztahu k Moravskému kolu spisovatelů srov. zde vysvětlivky k fejetonu Elegie, str. 620—621.

211, 29 *Napsal jeden český kritik* — F. X. Šalda v eseji Kritika patosem a inspirací (poprvé v Bojích o zítřek, 1905).

213, 11 *Napsal jsem o panu Štáflovi* — glosa Pan O. Štáfl... Philobiblon 1, 1912, č. 2, str. 58.

213, 14 *na „rytíře bez bázně a hany"* — plný titulek Neumannovy druhé básnické knihy (1896) zní podle závěrečných veršů 19. čísla sbírky Jsem apoštol nového žití a žádné se nelekám rány, jsem rytíř nového Grálu, jsem rytíř bez bázně i hany.

213, 16 *pro V. H. Brunnera, Bendu a Kyselu* — Vlastimil H. B. (1886 až 1928), malíř a grafik; Jaroslav Benda (nar. 1882), knižní výtvarník; František K. (1881—1941), malíř, grafik a divadelní výtvarník.

213, 24 *v Německu E. R. Weiss, Ehmcke, Tiemann* — Emil Rudolf W. (1875—1942), malíř, grafik, písmař, uměleckoprůmyslový vý-

tvarník; Fritz Hellmut E. (nar. 1878), architekt, knižní výtvarník, písmař, grafik; Walter T. (1876—1951), malíř, knižní výtvarník, písmař.

214, 27 *V Českém světě vyjde jeho podobizna* — Český svět 9, 31. ledna 1913, str. 8—9 a 21, ukázky ze Štáflovy tvorby a fotografie s textem „Předním pionérem krásné výpravy knihy, jejím šlechtitelem je malíř O. Štáfl."

214, 35 *Mám přítelíčka, literáta* — míněn pravděpodobně Adolf Veselý, který r. 1913 vydal sbírky Kniha interiérů a Kniha lásky, z nichž zvláště první se inspirovala Neumannem — srov. Šaldův referát o nich v České kultuře 1, 1913, str. 533—537 (též v Kritických projevech 9, Praha 1954, str. 141—146).

215, 2 *zapamatoval si jeho titulní listy* — k publikaci Alfred de Musset: Andrea del Sarto, Praha 1909, 2. sv. Nové edice.

215, 11 *nad mou Knihou lesů, vod a strání* — s podtitulem Básně 1907 až 1913, ilustracemi J. Bendy a předmluvou K. Čapka ji vydal S. V. U. Manes, Praha 1914. Protože takřka pět let hotová knížka byla rok v tisku, chtěl Neumann veřejným zaslánem pranýřovat toto zdlouhavé vydávání. Na radu K. Čapka (srov. Dyk - Čapkové - Neumann: Korespondence z let 1905 až 1918, Praha 1962, str. 84—85) od toho upustil, ve fejetonu O poměru umění k lidu (Lidové noviny 22, č. 111, 23. dubna 1914, str. 1—2, též v knize Ať žije život!) však na tuto nedbalost aspoň upozornil. Rovněž v dopise A. Lhotovi (nedatováno, z r. 1914) píše: „Ta má Kniha lesů měla by být už venku; je to škandál. A je to velká kniha a je to meisterwerk — bez domýšlivosti. To mne nejvíce zlobí: ta mizerie literární u nás. Zejména ti blbci nakladatelé, kterým co nejdříve sprostě vynadám."

215, 25 *anno domini* — léta Páně.

216, 25 *Novotného České dějiny* — Václav Novotný (1869—1932), profesor historie na Karlově universitě, byl vedle Pekaře nejvýznamnějším žákem Gollovým, specialistou zvláště na husitství. R. 1911 začal vydávat první souborné české dějiny po Palackém, práci bez celkové koncepce historického vývoje, bohatou však materiálově, s minuciózní kritikou pramenů a technikou čistě monografickou. V díle, na němž se mělo podílet i několik historiků jiných, měl za úkol vylíčit dějiny až do r. 1427, v nedokončeném 4. svazku se dostal jen do r. 1272 (1. část 1. dílu Od nejstarších dob do smrti knížete Oldřicha vyšla 1912, 1913 2. část 1. dílu od Břetislava I. do Přemysla I.; 3. svazek 1928).

217, 1 *složení salvarsanu* — léku proti příjici.

217, 2 *německé energetiky Ostwaldovy* — srov. vysvětlivku ke str. 188,2

217, 3 *německé Brücke* — dva němečtí filosofové, K. W. Bührer a Ad. Saager, navrhli v knize Die Organisierung der geistigen Arbeit

durch die Brücke zreformování formátů, v nichž vycházejí knihy, zvláště vědecké, kvůli úspoře místa v knihovnách. Myšlenky se ujal chemik a filosof W. Ostwald, který na zřízení mezinárodního ústavu pro organizaci duševní práce Brücke (Most) věnoval celou svou Nobelovu cenu a stal se také jeho prvním předsedou. Ústav pak vypracoval návrh normalizovaných formátů, který na Ostwaldův návrh přijala Mezinárodní asociace chemiků a který byl rychle zaveden v Evropě. Srov. K. Pelant: Nový malý kulturní boj (Lidové noviny 21, č. 118, 1. května 1913, str. 1–3), článek, z něhož čerpal zřejmě poučení i Neumann.

217, 34 *Bachmann* — Adolf Bachmann (1849–1914), německý historik a profesor historie na německé universitě v Praze, který v nenávistné polemice s Palackým vydal Geschichte Böhmens (do r. 1526, 2 svazky, 1899 a 1905); tuto práci kritizoval hlavně V. Novotný recenzí Adolfa Bachmanna Geschichte Böhmens, Český časopis historický 9, 1903).

219, 11 *jak říká prof. F. Mareš* — ve stati Monism. Přehled 11, 1912–13, str. 217n., 297n., 319n., 425n., 444n., 471n., 481n., 518n., 571n., 586n. (3. kapitola samostatně s názvem Věda a náboženství. Ke kritice monismu, Praha 1912) a Přehled 11, 1912 až 1913, str. 842 (odpověď na polemickou odezvu Josefa Košáka Monism a teorie poznání, Přehled 11, 1912–13, str. 840n.). „Náboženství teologické teorie obsahuje arci též vysoké etické ideály, uznávané též svobodnou myslí evropského kulturního člověka: spravedlnost, statečnost, mírnost a jiné ctnosti. Ale vštěpuje především teologické teorie, z nichž tento moderní člověk cítí *semitského ducha*, který se příčí *jeho* životní pravdě. Pokora není jeho ctnost, aniž jest pýcha jeho hřích: nýbrž vědomí *lidské důstojnosti*, usilující o povznášení člověčenství.“ Dále Mareš dovozuje, že „věda nemůže nahraditi náboženství a že bez náboženství nelze člověku žíti tak, aby plnil smysl života. Evropské lidstvo touží po náboženství, které by odpovídalo jeho vlastním etickým a estetickým ideálům, jeho vlastní životní pravdě, bylo květ *jeho* vlastní kultury.“ Srov. též vysvětlivky k fejetonu Naturalism, zde str. 613.

219, 18 *monistické dělnické sdružení v Praze založené* — 1913 byl v Praze založen Svaz socialistických monistů jako organizace přidružená k sociální demokracii a založená především k ochraně socialistických bezvěrců ve věcech právních. Obecněji se měl monismus, filosofie spjatá s jménem Ostwaldovým a vyhlašující za základ světa jediný princip (v protikladu k dualismu) na základě rozvoje moderní přírodovědy, stát filosofickým a mravním „doplňkem“ socialistického názoru; v socialistické nauce viděla se jen nauka ekonomická, která měla být doplněna „kladnými názory a cíli“, spatřovanými tehdejší so-

ciální demokracií právě v monismu, tj. v podstatě v agnosticismu. Propagaci monismu věnoval se hlavně F. V. Krejčí, a to zejména v článcích Monismus (Pražská lidová revue 9, 1913, str. 299—302), Monistické sdružení dělnické (Akademie 17, 1912—13, str. 96), K monistické akci (Akademie 17, 1912—13, str. 140—146) a Ke kritice monismu (tamtéž, str. 454—456, 490—494 — polemika s Marešovou publikací Věda a náboženství. Ke kritice monismu, viz výše). „S koncem materialismu a krizí darwinismu dostavuje se potřeba hlubšího nazírání." Socialismus může uskutečňovat jen člověk s novou duší. „Ze všech idejí a systémů, které nabízí dnešnímu člověku věda a filosofie jako pokusy k sestrojení celkového obrazu světa, jest proto monism rozhodně nejvhodnějším, aby se stal filosofickým a morálním doplňkem socialismu." „Monistická tendence, opírající se o poznatky exaktní přírodovědy, docelovaná filosofickou spekulací a nesená i perutěmi básnické intuice, má zkrátka všechny vlastnosti, aby přehodnotila ateismus nevěrců v city nové zbožnosti a víry... a aby mohla být ne sice nějakým hotovým katechismem, alespoň však sjednocujícím rysem myšlení pro organizace bezvěrců, v níž se setkávají lidé nejrůznějšího vzdělání, povahy a temperamentu."

219, 23 *energetický imperativ* — v Ostwaldově nauce rozhodný mravní příkaz, který má ovládat všechno lidské jednání a který vyžaduje využívat veškeré lidské energie k dobru a neplýtvat jí na neužitečnou práci (válku a násilí, ale také např. na zápas malých národů o zachování svého jazyka); v třídní společnosti stanoví požadavek vzájemné sociální lásky a harmonie. Ostwald o tom hlavně v knize Der energetische Imperativ (1912).

219, 31 *Bergson* — srov. vysvětlivku ke str. 188, 3.

221, 25 *spor o „duši", který teď u nás kvete* — srov. vysvětlivky k fejetonu Naturalism, zde na str. 613—614.

222, 19 *les affaires sont les affaires* — srov. vysvětlivku ke str. 42, 9.

224, 27 *až do prvního volebního dne* — 8. června 1913; o své předvolební činnosti píše Neumann ve statích Básník a politika, Rozpravy Aventina 5, 1929—30.

225, 1 *na volební lístek: Josef Hybeš* — Neumann volil v tzv. všeobecné volební třídě ve volebním obvodě brněnsko-ivančickém (8. června 1913). Největší počet hlasů tu v prvním kole získali sociální demokrat Josef Hybeš (1850—1921), spoluzakladatel české sociální demokracie, redaktor brněnské Rovnosti, a klerikál Bezděk; v užší volbě potom zvítězil Hybeš.

225, 8 *na jednu takovou schůzi* — v předvečer 1. máje 1898 sehrálo Národní divadlo pro sociálně demokratické dělníky Jeřábkova Služebníka svého pána. Proti tomuto představení (a proti tehdejšímu řediteli divadla F. A. Šubertovi) ostře vystoupila

fronta složená ze zbytků šlechty, z buržoazie a z předáků národně sociálního dělnictva (Klofáč, Kváča). Proto byla z iniciativy některých českých spisovatelů (mj. i Neumanna) svolána na 7. května 1898 do Typografické besedy ve Smečkách veřejná schůze s programem Čí je Národní divadlo. Před 1200 účastníky měl hlavní projev F. V. Krejčí, za stanovisko sociální demokracie a praxi Národního divadla se dále nekompromisně postavili F. X. Šalda (jeho projev byl považován obecně za nejvýznamnější, srov. Kritické projevy 4, Praha 1951, str. 335—336). Neumann (srov. jeho projev v Statích a projevech I, Praha 1964, str. 636, a Epilog k diskusi, původně v Novém kultu 2, 1898, str. 12—14, knižně ve Statích a projevech I, str. 76—78 a 636—637), A. Procházka, J. Karásek a četní jiní.

226, 8 *pro „bratra" Langra* — národně sociální kandidát ve volebním okrese brněnsko-ivančickém.

226, 24 *prodáno dr. Dolanskému* — Dolanský získal tehdy poslanecký mandát ve třídě venkovských obcí ve volebním obvodě Brno-venkov; dále srov. vysvětlivku ke str. 81, 28.

228, 7 *přednášek prof. Svojsíka* — Antonín B. Svojsík (1876—1938), docent skautingu na Karlově universitě, zakladatel a propagátor skautingu u nás, r. 1912 prvním jednatelem skautské organizace, po válce zakladatel Svazu junáků, skautů a skautek Čs. republiky a Svazu slovanských skautů; redigoval časopisy Skaut-Junák a Vůdce, napsal řadu příruček o skautingu, především Základy junáctví. Návod pro výchovu české mládeže na základě systému Sira R. Baden-Powella „Scouting" a za laskavého přispění četných odborníků, 1912.

228, 7 *článek Josefa Laichtra* — J. Laichter: Skauting a jeho význam pro nás. Naše doba 20, 1913, str. 654—662. Neumannův fejeton je v podstatě komentářem tohoto Laichtrova článku, protože uvedené skautské desatero je citací z Laichtra. Laichter píše o historii a významu skautingu a o jeho vztahu k sokolství, popisuje činnost skautů v přírodě, která je opakem činnosti „sedavých hochů", kteří hledají rozptýlení ve flirtu a v cigaretách. „Odtud to vrhání se na špatnou četbu, na ty různé detektivky i dekadentní beletrii a básně. Odtud také i vznik nezdravé moderní literatury v nezdravě vychovaných hlavách a srdcích." Sám k přijatým už zásadám přidává požadavek „mravní čistoty z přesvědčení", takže se snad „podaří vysvobodit velkou část ... příští generace i z otroctví prostituce".

232, 13 *sentimentální jako Pavla Moudrá* — (1861—1940), pracovnice ženského hnutí, spisovatelka, publicistka a překladatelka anglo-americké prózy, moralistní horlitelka bojující za pacifismus, abstinenci, ochranu zvířat.

233, 23 *dem Reinen ist alles rein* — čistému vše čisté.
239, 22 *natures mortes* — zátiší, doslova mrtvá příroda.
239, 23 *natures vivantes* — živá příroda.
241, 33 *savoureux* — chutný.
241, 36 *Mísa hřibů* — ze sbírky sešlo, ale Neumann napsal aspoň báseň Talíř hub (Scéna 1, 2. půlročník 1913—14, č. 1, str. 17, 17. 10. 1913).
242, 4 *Marcelové s estétskými frázemi* — oblíbené jméno pro hrdiny dekadentních próz.
245, 9 *v Horní Tuzle* — město v bosenské části Jugoslávie.
249, 3 *Jedni mají Ruskina* — John Ruskin (1819—1900), anglický umělecký kritik, filosof a náboženský myslitel, hojně k nám zvláště počátkem 20. století uváděný (též F. X. Šaldou). Nápravu špatných poměrů sociálních i hospodářských viděl v návratu k přírodě a pěstování umění, o jehož účelnosti a vnitřním smyslu byl přesvědčen. Odpůrce lartpourlartismu a pozitivistické vědy usiloval o jednotu krásy a dobra; krása byla mu nejvyšší a nejpravdivější skutečností. — O své nechuti k železnici psal v 1. přednášce knihy Sézam a lilie (český překlad 1901).
249, 20 *jako Verlaine zaúpěl by po dálkách* — v básni Tantalized.
250, 1 *verš Whitmanův a Verhaerenův veliký pokrok* — srov. Neumannovu knihu Ať žije život! Dále V. Černý: Verhaeren a jeho místo v dějinách volného verše (Praha 1955) a M. Červenka: Český volný verš devadesátých let (Praha 1963).
252, 5 *za modrým květem* — modrý květ byl symbolem romantické touhy, podle Novalisova románu Heinrich von Ofterdingen.
253, 34 *letos v květnu, snad se ještě pamatujete* — srov. zde str. 216.
254, 15 *na Cejlu* — dnešní Gottwaldově třídě v Brně, kde je soud a dříve bývala i věznice.
254, 18 *pobyt v chládku* — v procesu s Omladinou byl Neumann odsouzen k čtrnácti měsícům těžkého žaláře, ve vězení na Borech strávil dobu od 25. dubna 1894 do 24. února 1895.
255, 6 *počal Paul Ernst* (1866—1933), německý dramatik a novelista, teoretik německého novoklasicismu (hlavně knihou Der Weg zur Form, 1906), hnutí kolem r. 1910, jež po literárním díle požadovalo pevnou dějovou linii, vypravěčskou prostotu a psychologickou jednoznačnost a které preferovalo tragédii a novelu (vzorem se staly novely staroitalské). K hnutí, namířenému proti naturalismu na jedné a novoromantismu na druhé straně, náleželi v Německu ještě hlavně Wilhelm von Scholz, Samuel Lublinski, Otto Stoessl, R. Faesi aj. V české literatuře realizovali novoklasicistní postupy ve svých raných prózách bratři Čapkové, Fr. Langer, Fr. Khol aj., propagátorem jeho metod se staly časopisy Umělecký měsíčník a Scéna.

Pod vlivem novoklasicistních teorií vznikla zřejmě Neumannova povídka Krásná Magelona, zde na str. 513–539.

255, 14 *Paul Scheerbart* – (1863–1915), německý spisovatel.

255, 23 *novely Bandellovy* – vedle Bocaccia nejvýznamnějšího staroitalského novelisty (1485–1562); r. 1911 vyšel u nás v souvislosti s novoklasicistním hnutím z jeho díla Výběr novel.

256, 11 *u Swifta, Robinsona, Münchhausena* – Jonathan S. (1667–1745), anglo-irský spisovatel, autor proslulých Gulliverových cest (1726); Robinson Crusoe anglického spisovatele a žurnalisty Daniela Defoea (1660–1731) vyšel poprvé r. 1719; historky o svobodném pánu Münchhausenovi, který v ruských službách bojoval proti Turkům, zpracoval anglicky (1781–83) německý spisovatel R. E. Raspe, zpět do němčiny je přeložil a přepracoval německý básník G. A. Bürger (1747–1794, poprvé 1787).

256, 21 *básník Tisíce a jedné noci* – anonymní proslulá sbírka východních pohádek, jejíž prototyp vznikal už ve starém Íránu (od 3. stol. n. l.). V 10. století byla sbírka přeložena do arabštiny a prošla mnohými anonymními redakcemi, od 12. století hlavně v Egyptě; výsledkem těchto úprav je tzv. búlácký text z r. 1835. Evropu poprvé se sbírkou seznámil francouzský překlad A. Gallanda na počátku 18. století.

260, 4 *jedna z mých vedlejších možností* – dobové okřídlené rčení znamenající, že člověk vedle zásadního postoje zaujímá též, jako svou vedlejší možnost, postoj právě opačný. Rčení vzniklo koncem 19. století proti F. X. Šaldovi, kterému se vytýkalo, že psal o týchž autorech jednou pod svým jménem kladně, podruhé pod pseudonymem záporně. Rčení znovu ožilo r. 1910 při tzv. aféře anonymních dopisů (srov. Šaldovy Kritické projevy 4 a 8).

265, 29 *každá čtvrtnice piva* – narážka na zemskou dávku z piva, zavedenou r. 1913 k zlepšení zemského hospodářství.

266, 5 *čtvrtý zpěv z cyklu* – Večery (Beletristická příloha Lidových novin) 1914, č. 11, str. 81–82, knižně v Nových zpěvech, jako součást osmidílného cyklu Zpěvy drátů.

267, 25 *v opak prof. Mareše* – srov. vysvětlivku ke str. 59, 12 a 219, 11.

269, 15 *let Védrinův nebo Pégoudův* – průkopníci letectví, slavní francouzští piloti své doby, kteří konali turné po evropských zemích, i po Čechách; Jules Védrines (1881–1919) a Adolph Pégoud (1889–1915).

nové náboženství – míněn monismus, srov. vysvětlivku ke str. 188, 2; 219, 11; 219, 18.

270, 33 *Nicolas Beauduin ... paroxysta* – (nar. 1881), francouzský básník, který měl před první světovou válkou u našich modernistů velký ohlas; ve všech informativních článcích, psaných namnoze Francouzi, býval jmenován, zvláště v souvislosti

se svou skladbou Člověk kosmogonický. Pro Lumír napsal tehdy článek Moderní život a psychologie nových básníků (42, 1913–14, str. 338–342, srov. též komentář v Přehledu 12, 1913–14, str. 629). Staví se tu v čelo paroxystů, tj. „aktivních básníků", v čelo básníků kosmogonických. Charakterizuje je „láska k životu ve všech jeho formách", jednota mezi životem a činem. „Jednáme spontánně, naše básně tryskají přímo z reality a z naší duše, dosahují plnosti a vycházejí z onoho bohatého stavu vědomí, jejž nazýváme paroxysmem. Jsme tedy nejen blíže životu, ale jsme v samém srdci života; a tato snaha po niternosti, po intuici, po sympatii je novým opakem intelektualismu romantického, parnasistního, popřípadě symbolistického a jejich abstraktních formulí." A dále: „Proti nestálosti, proti vnitřní prázdnotě, rozervanosti a rozkošnické nečinnosti stavíme rovnováhu, důvěru v sebe, vlastní aviatikům, tvůrčí činnost, jakou milují organizátoři trustů, světoví velkoprůmyslníci a králové ve světě finančním... Ostatně, co je tedy opravdu nová báseň, tato exteriorizace, to promítnutí zářivých stavů duše, jak my je chápeme? Životní pohyb v přímém vztahu se všemi ostatními pohyby života vesmírného."

274, 30 *jejž způsobí v letošním podzimku Almanach na rok 1914* – vyšel v říjnu 1913 a byl programovým pokusem skupiny mladých autorů (bratří Čapků, Kodíčka, Špály, Hofmana aj., Neumann byl „doyenem mladé generace") sblížit umění se soudobým životem, projevem obecnějšího hnutí předválečné moderny, odvrhující romantický kult Umění, pojímající umělce jako občana, obracející se od problematiky subjektu k objektivní skutečnosti, proměňující estetický ideál (zvláště zahrnutím celé skutečnosti do oblasti estetických hodnot) a nalézající nové výrazové prostředky (podle knihy E. Strohsové Zrození moderny, Praha 1963, str. 89n.). Neumann o almanachu psal ve fejetonu Dva almanachy (Lidové noviny 21, č. 288, 21. října 1913, str. 1–2, knižně Ať žije život!), Karel Čapek v článku O dvou publikacích (Lidové noviny 43, č. 62, 4. února 1935). Jednotlivé kritiky almanachu (z nichž bezvýhradně pozitivní byla jen kritika Polanova): K. (= F. V. Krejčí), Právo lidu 19. října 1913; A. V. (= Adolf Veselý), Národní listy 26. října a 2. listopadu 1913; V. Dyk, Lumír 42, 1913–14, str. 40–42; G. Winter, Umělecký měsíčník 2, 1912–13, str. 281–282; K. Fiala, Moderní revue 20, 1913–14, str. 63–70; ⊙ (= J. Vodák), Čas 16. a 20. listopadu 1913; A. Sova, Česká kultura 2, 1913–14, str. 61–66; B. Polan, Pokroková revue 10, 1913 až 1914, str. 88–91; J. Thon, Snaha 2, 1912–13, str. 74–75; Tg (= E. Taussig), Scéna 1 (2. půlročník), 1913–14, str. 143 až 144; Jan z Wojkowicz, Lumír 42, 1913–14, str. 133–136; Ant. Veselý, Květy 36 (kniha 72), 1914, str. 111–124; J. Ho-

leček, Moravskoslezská revue 10, 1913–14, str. 203–206; M. B. (= Bohumil Mathesius), Život a mythus 1, 1914, str. 22 až 23; J. Borecký, Topičův sborník 1, 1913–14, str. 443–447; Ant. Veselý, Česká revue 7, 1913–14, str. 437–440.

276, 18 *za Apoštola uštědřil Gamma* — J. (= Gustav Jaroš = Gamma): Stanislav K. Neumann: Jsem apoštol nového žití... Čas 10, 4. 1. 1896, str. 4–5; pro Gammu je Neumann „rytíř smutné postavy, jemuž dobré bydlo zkazilo žaludek, malý buržoa, který by rád zuřil proletářskou notou, anarchisticky nastrojený, neškodný, zhýčkaný mladý pán, trochu nezvedené mládě, které se ‚vzbouřilo' v buržoazní společnosti a rádo by si zahrálo na enfant terrible s krvavě vykouleným očima." Dále vytýká Gamma Neumannovi „zastaralý citový anarchism" a upírá jeho poezii cenu, lituje autorova talentu.

276, 23 *a nebál jsem se to hlasitě říci* — míněn pravděpodobně referát Vraťme si Hélia! (Moravský kraj 12, č. 21, str. 1–2, 21. února 1907, knižně Přede dveřmi Pantheonu s názvem O dvou knihách Macharových); zanedlouho po fejetonu Lidé jsme a jenom lidé napsal jubilejní článek k Macharovým padesátinám (Básník občan. Lidové noviny 22, č. 58, 28. února 1914, str. 1–2).

278, 29 *ze Germinalu* — slavného Zolova románu z hornického prostředí (1885).

278, 36 *Šrámkovu Velkou stávku* — text k nápěvu internacionální anarchistické hymny „Milión paží v tmách se vzpjalo..." Práce 1, 1905–06, seš. 24, 24. listopadu 1905, str. 2 (bez podpisu).

280, 15 *který mne nazval c. k. anarchistou* — „Blahobyt vida černožlutých cest, / „Jsem Rakušanem," křičel ostošest. / Měl úděl c. k. anarchistou býti. / Světlo věčné ať mu svítí." Citát z Dykova cyklu Epitafy (Moderní revue 1902, str. 302, knižně Satiry a sarkasmy, 1905).

280, 26 *budeme bezpochyby protivníky* — ideový i politický rozpor mezi Neumannem a Dykem se vyhrotil až po válce. Neumann se po účasti na politické práci v české straně socialistické a pak ve Svazu komunistických skupin podílel na založení KSČ, zatímco Dyk se stal zprvu poslancem a posléze senátorem za pravicovou stranu národně demokratickou. K nejzávažnějšímu střetnutí došlo mezi oběma básníky hned po válce r. 1919: V. Dyk reagoval negativně na Sovovu báseň Sloky spisovatelům (kterou Neumann otiskl ve svém Červnu) básní Odpověď (Národní listy 1. června 1919), a s touto odpovědí polemizoval Neumann článkem Rudá barva a běločervená barva (Červen 2, 12. června 1919, str. 129–131). O vztahu obou básníků viz S. Jarošová: K Neumannovým dopisům Dykovi v edici Dyk-Čapkové-Neumann: Korespondence 1905–1818, Praha 1962, str. 197–215.

283, 8 *jako jest Clemenceau a Briand* — Georges C. (1841—1928), francouzský buržoazní politik s přízviskem Tygr, ministerský předseda 1906—09 a 1917—20, zastánce imperialistické politiky; Aristide B. (1862—1932), častý ministerský předseda a ministr zahraničních věcí Francie, zastánce pacifistické politiky.

283, 8 *toliko Spojené státy* — míněn nejpravděpodobněji Woodrow Wilson (1856—1924), od r. 1912 president USA.

283, 18 *jubileu Heřmana Bahra* — 19. 7. 1863—1934, rakouský spisovatel a publicista, kulturní propagátor, vůdce tzv. vídeňské moderny, ve své době k nám často překládán a na českých scénách hrán.

283, 18 *byl i na tomto místě* — K. Z. Klíma: Herrmann Bahr padesátníkem. Lidové noviny 21, č. 196, 20. července 1913, str. 1—2. Autor v něm praví, že Bahrovy politické projevy se u nás přeceňují stejně jako jeho „zdvořilosti" vůči slovanskému a českému umění.

283, 26 *řekl rakouským Němcům* — hlavně v knihách Wien (1907, český překlad 1911), Dalmatinische Reise (1909, český překlad Cesta po Dalmacii 1910), Austriaca (1911, český překlad 1912).

284, 2 *z Presse nebo z Tagblattu* — Neue Freie Presse (1864—1939), vídeňský deník hájící zájmy velkoburžoazie, hlavní rakouské noviny své doby; Neues Wiener Tagblatt (1867—1945), vídeňský buržoazně demokratický deník.

284, 22 *pravdivých slov o Roseggerovi* — Peter R. (1843—1918), rakouský lyrik a prozaik; o jeho knize Moje království nebeské (český překlad 1905) napsal Neumann ostře odmítavý fejeton Rosegger (Lidové noviny 17, č. 225, 17. 8. 1909, str. 1—2, knižně Přede dveřmi Pantheonu s názvem O Roseggerovi). „Náboženští modernisté", zvláště Masaryk, objevili v Roseggerovi moderního křesťanského myslitele; Neumann však odmítá, aby se národ v současné době přimykal k ideálu čistého křesťanství a z něho vyvozovanému humanitářství, neboť jde o ideál odložený, který národ nutí trpět křivdy německého panského národa, jenž je tu od boha. V nejkrásnějších chvílích své historie řídí se národ heslem Odporovat zlému!, tímto krásně nekřesťanským hlasem života.

284, 34 *savernská aféra* — v elsaském městečku Saverne nastolila v listopadu 1913 místní posádka militaristický režim, bez oprávnění zatýkala a užívala zbraně vůči obyvatelstvu. Věc přerostla v politický případ, namířený proti militarismu, za šetření ústavních zákonů; parlament pokáral dokonce kancléře Bethmanna-Hollwega a kritizoval pruského korunního prince Bedřicha Viléma.

286, 15 *česko-německé vyrovnání* — řada česko-německých jednání, která měla aspoň formálně zajistit národnostní smír v Čechách

a která se, periodicky oživována, táhla už z devadesátých let 19. století a byla naposled obnovena v l. 1911—1914. Česká buržoazie viděla v jednání prostředek k zesílení své politické a správní moci v zemi na úkor buržoazie německé, ta se zase přitom snažila zabrzdit pronikání českého živlu do pohraničí a naopak o německou expanzi úsilím rozdělit Čechy na oblast čistě německou a smíšenou (česko-německou). Jednání od r. 1912 ztroskotávala na otázce češtiny jako rovnoprávného vnitřního úředního jazyka.

286, 36 *Bahr píše předmluvu* — k povídkovému výboru z díla Fráni Šrámka Flammen, vyd. Ernest Rowohlt Verlag, Lipsko 1913. Bahr tu vyzdvihuje intenzitu soudobých kulturních snah slovanských, zvláště českých, jejich tvořivé přejímání i posledních novinek západoevropského umění; to platí i o Šrámkovi, který má žhavý dech mladých Francouzů, technicky upomíná na Skandinávce, je však přitom osobitý a nový.

287, 5 *Pan Strobl z Brna* — Karl Hans S. (1877—1946), německý romanopisec, tehdy finanční úředník v Jihlavě a v Brně, po převratu 1918 přesídlil do Rakouska; měl úspěch zvlášť svými pražskými studentskými romány.

294, 3 *V zadní části tohoto listu* — srov. Následky bídy. Lidové noviny 22, č. 2, 2. ledna 1914, str. 5; Tragédie bídy. Tamtéž, č. 3, 3. ledna 1914; Dvě rodinné tragédie. Tamtéž, č. 4, 4. ledna 1914, str. 6.

294, 32 *Kolega* — asi Rudolf Těsnohlídek.

295, 4 *Masaryk jednou v Čechách prorokoval* — srov. vysvětlivku ke str. 149,18

295, 8 *„navazování na reformaci“* — podle Masarykova mínění, vysloveného především ve spisech Česká otázka (1895), Naše nynější krize (1895), Jan Hus (1896) a Karel Havlíček (1896), je smyslem českých dějin humanita, založená na lásce k pravdě a touze uplatnit v životě vládu pravého křesťanství. Projevila se v české reformaci (husitství a u českých bratrů) a pak teprve v obrození, které v reformačních ideách pokračovalo.

296, 10 *T. T. Heinovy zdrcující karikatury* — Thomas Theodor Heine (1867—1948), německý pokrokový satirický kreslíř, spoluzakladatel proslulého politickosatirického týdeníku Simplicissimus.

296, 35 *do Práva lidu, do Rovnosti nebo do Arbeiterzeitungu* — sociálně demokratické deníky: Právo lidu pražský (1893—1948), Rovnost brněnský (od 1885), Arbeiterzeitung vídeňský (od 1887).

298, 19 *ke knize Pierra Duponta* — francouzského básníka, autora písní (1821—1870).

298, 36 *Koláč nebo Oči chudých* — obě prózy obsaženy v Neumannově výboru z Malých básní v próze (s jeho předmluvou, Praha 1899).

298, 37 *V únorových dnech* — ve francouzské únorové revoluci 1848, z níž vzešla tzv. druhá republika, bojoval Baudelaire (1821—1867) na barikádách.

300, 3 *O naší dědině psalo se* — srov. Večerní Lidové noviny 22, č. 60, 2. března 1914, str. 2: Zákeřné přepadení. Jménem pokrokových bilovických občanů podal pro zločin zpronevěry na starostu obce trestní oznámení Fr. Pochop. Bylo mu vyhrožováno a po něm i střileno, nakonec byl vylákán a vážně zraněn. Podal na zjištěné útočníky žalobu.

302, 5 *a Švihům* — jednou z největších afér české měšťácké politiky a symptomem jejího rozkladu před první světovou válkou byla tzv. Švihova aféra. Předseda národně sociálního klubu říšských poslanců a předák strany, soudce a advokát Karel Šviha (1877—1937) byl usvědčen ze služeb pro pražskou státní policii a pro samého následníka trůnu Františka Ferdinanda a byl donucen odejít z politického života. Odhalení vyvolal článek v mladočeských Národních listech z 4. dubna 1914, zamýšlený jako akce proti důkazům, že mladočeši brali od vlády peníze na volební kampaň, ačkoli Šviha byl ve své straně představitelem kramářovského směru a ačkoli o Švihově konfidenství mladočeští předáci věděli už od r. 1911. Nechutné polemiky a soudní proces vyústily v ochromení politického života v zemi a vyvolaly mj. akci časopisu Přehled (České veřejnosti, 21. března 1914) proti účasti inteligence na práci politických stran.

302, 16 *v rožáku na brněnském Dominikánském náměstí* — byla tam redakce, administrace, expedice i tiskárna klerikálního deníku Den.

304, 4 *dovolil jsem si malým prohlášením* — K poměrům v Bilovicích n.Sv. obdrželi jsme následující prohlášení: „Prohlašuji předně, že nepíši do novin nic o smutných poměrech v naší obci a že se od jisté doby vůbec vyhýbám styku se zdejšími lidmi; jinak ovšem se netajím se svým úsudkem o jednání jistých místních pijanů a voličů dr. Dolanského. Aby byli nepohodlní lidé přepadáni, aby se po nich střílelo, to přece nejde. Prohlašuji dále, že i mně a ženě mé je stále vyhrožováno (jí zejména kvůli poctivému a nedobrovolnému svědectví v jistém procesu) a že jsem byl sám večer insultován za souhlasu člena obecního výboru. V Bilovicích n. Sv., 3. března 1914. Stanislav K. Neumann.“ Večerní Lidové noviny 22, č. 64, 6. března 1914, str. 1.

304, 12 *líbezná lokálka ve Dnu* — „Známé bilovické individuum, kryjící se jménem ‚spisovatel‘, vyhoštěné již z obce Řečkovic a kdejakého jiného místa pro své nekalé rejdy a ostouzení slušných lidí, špiní v Lidových novinách obec bilovickou a voliče dr. Dolanského, jelikož dle jeho mínění chovají se málo uctivě k němu a k jeho konkubině. Obec bilovická má za to vděk, že

poskytla přístřeší tomuto chlapíkovi, který o svých zkušenostech v kriminálu mohl by pořádati kursy. Ohrožuje-li kdo bezpečnost obce bilovické a její pověst, jsou to lidé á la Neumann, jichž trestní rejstřík vykazuje již leckterou tučnou položku. Není příliš čestno pro obec bilovickou, trpí-li ve svém středu takové již cejchované příslušníky. Servalo-li se někde v hospodě několik napilých lidí — mimochodem řečeno vesměs stoupenců pokrokových stran a příznivců bilovického Sokola —, nemají s tím nic společného voliči dr. Dolanského, vesměs řádní a slušní to lidé. Jen sešlé a mravně zchátralé individium může hospodské rvačky použíti k špinění a ostouzení poctivě se živících občanů obce bilovické.“ Den 3, č.5, 10. března 1914, str. 2.

307, 6 *Dürer nebo Rembrandt* — Albrecht D. (1471—1528), německý malíř; R. Harmensz van Rijn (1606—1669), holandský malíř.

309, 24 *Počínajíc Manetem* — Edouard Manet (1832—1883), francouzský malíř a zakladatel impresionismu; svým obrazem Snídaně v trávě, vystaveném poprvé 1863 v Salónu odmítnutých, sešikoval mladé malíře ke společnému zápasu a práci; stal se terčem útoků konzervativců.

310, 6 *pane K. z Práva lidu, autore Kubistického Manesa* — K. (= F. V. Krejčí): Kubistický Manes. Právo lidu 23, č. 94, 5. dubna 1914, str. 1. Krejčí v článku obvinil kubismus, že do situace, v níž se pomalu utvářelo „české moderní umění a zároveň i jisté nejnezbytnější životní podmínky pro uměleckou kulturu v našem společenském prostředí“, vpadl „jako puma, všecko pobořil a celou atmosféru otrávil. Není možno dnes českého vzdělance volat k jeho povinnosti vůči umění, protože by se musilo dříve vědět, ke kterému umění... Ale jak chcete, aby někdo měl kulturní povinnost k něčemu, co v něm budí jen smích a hnus? O lidu raději nemluvme... Horší jest však to, že se tu experimentuje s uměním malého národa a zpřetrhává všecka jeho tradice, sotva vyklíčelá. Slavná léta Manesa a Volných směrů — kam se to pojednou podělo? Manes se stává kubistickým, téměř přes noc, a co nejhorší: bez hlubšího ideového zápasu a bez náležitého vyjasnění sporných stanovisek.“

310, 7 *moral insanity* — srov. vysvětlivku ke str. 127, 3.

324, 9 *Počlo to loni v červenci* — světová válka začala rakousko-uherským vyhlášením války Srbsku 28. 7. 1914.

327, 4 *co jsem na tomto místě psal poprvé* — v úvodním fejetonu knihy Ve skleníku mistra Banďoucha, srov. str. 13.

327, 29 *v Dolní Tuzle* — město v bosenské části Jugoslávie; ve fejetonu Proskribovaný prorok mluví Neumann v souvislosti s Banďouchem o Horní Tuzle, viz str. 245, 9.

328, 24 *na Sanu* — řeka v Haliči, přítok Visly, na níž byly mezi rakouskými a ruskými vojsky svedeny krvavé bitvy v srpnu a v říjnu 1914 a v květnu 1915.

328, 26 *Ráb* — maďarské město Györ.

KLASICKÁ KNIHA ČESKÉ FEJETONISTIKY

Neumannův fejetonový soubor *S městem za zády* patří k těm nemnoha klasickým knihám, jimiž se česká fejetonistika vůbec může vykázat. Zvlášť před obdobím, kdy Neumann své villegiaturní fejetony psal, bylo takových knih v české literatuře poskrovnu: několik svazků Nerudových (hlavně Studie, krátké a kratší a Žerty, hravé i dravé), Fejetony Lierovy, Macharův Řím, Horkého čítanka. Přibývalo jich teprve od dvacátých let, s nástupem tzv. generace Lidových novin (Karel a Josef Čapkové, Karel Poláček, Eduard Bass a další); ale byl to s několika svými druhy i Neumann, kdo stál u kolébky nové éry Lidovek za šéfredaktorství Arnošta Heinricha a kdo tak byl této slavné fejetonní škole bezprostředním předchůdcem, připravovatelem a někdy i zprostředkovatelem prvních krůčků jejích příslušníků v tomto listu. Jako všecky fejetonní soubory byl i soubor Neumannův knihou samou svou podstatou příležitostnou, autor do ní vybíral z fejetonů, jež otiskoval v Lidových novinách od března 1910 do dubna 1915 a jež sám, se zlehčujícím odstínem v hlase, tenkrát nazýval „týdenními pozdravy", „kapitolami skoro deníkovými", poznámkami jen „příležitostnými" a „in margine", „epištolami", ex post pak „komentářem ke Knize lesů, vod a strání". A i když na nějaké knižní uspořádání příbuzně laděných čísel začal pomýšlet poměrně záhy, už na sklonku roku 1912 (s chystaným nadpisem „Komentář života"), mohl svůj plán uskutečnit až po válce: 27. dubna 1915 byl totiž odveden, 15. května narukoval do pohořeleckých kasáren v Praze a od 22. května už prodělával výcvik v maďarském Szegedu. Ostatně všecky tehdejší Neumannovy ediční plány vzaly za své: připravená sbírka Nové zpěvy vyšla až na jaře 1918, zamýšlený svazek fejetonů a úvah o novém umění až v roce 1920 (Ať žije život!). Je sice přirozený a věčný úděl všech útvarů beletristické žurnalistiky bez rozdílu, že pokud vůbec vycházejí knižně (proto suma knižních souborů nikdy přesně nezrcadlí skutečný

stav těchto žánrů), vycházejí se zpožděním. Avšak zpoždění knihy S městem za zády bylo přece jen víc než značné: její první svazek vyšel roku 1922 a druhý o rok později.

Tón zlehčující obdobně jako uvedená autorova označení druhová zaznívá i z podtitulu, jejž dal Neumann knižnímu vydání těchto fejetonů: „Předválečná idyla." Vskutku nemohlo jinak dopadnout srovnání let, kdy Neumann bydlel v Bilovicích nad Svitavou, s obdobím těsně následujícím, ale vlastně ani s obdobím předchozím, zvláště s bouřliváckými léty devadesátými, jichž Neumann vzpomněl v těchto svých fejetonech nejednou a pokaždé nostalgicky. *Před* idylou, to byla intenzívní účast na anarchistickém hnutí, bič každodenní publicistické praxe, rušný život pražské bohémy, polemiky a hádky, útěk od rodiny do Vídně s novou láskou Boženou Hodačovou a živoření v hlavním městě monarchie. *Po* idyle přišlo „válčení civilistovo" a po něm podílnictví na utváření českých poměrů zasažených Říjnovou revolucí a vznikem samostatného státu, tj. usilovná práce politická a nepřetržitá redaktorská činnost. A *uprostřed?* Ostrov pod „smaragdovým praporem": zpola patriarchální ještě Morava, navíc ve všeobecně mdlé „době odlivu", osamělé uzrávání vlastní osobnosti stranou organizovaného života veřejného, vesnické zátiší rušené pouze občas a příjemně návštěvami přátel (Viktor Dyk, František Gellner, bratři Čapkové, Karel Toman, Jakub Deml, Otakar Kubín, Arnost Heinrich aj.) a vlastními letmými návštěvami nedalekého Brna; „život uplývající pokojně bez velkých starostí hmotných", tichá a konejšivá příroda kolem dokola, sdostatek času na bibliofilské a sběratelské záliby. Pocit idyly nepřepadl ostatně až Neumanna poválečného a vzpomínajícího: ovládl básníka hned na počátku jeho moravského pobytu (viz cyklus „Z -ické idyly" z let 1905—6, zařazený do „Hrsti květů z různých sezón") a neopustil ho ani na sklonku tohoto období (viz například fejeton „Ke chvále hub" z roku 1913) — naprostá odlišnost moravského pobytu od celé jeho předchozí životní dráhy byla nápadná a Neumannovi rázem zřejmá.

Právo na jisté přezírání vlastních prací nechť je však při-

znáno pouze básníkovi — čtenářům jeho díla je už dlouho zřejmé, že se Neumannovo moravské období kryje s jeho léty *nejtvořivějšími*: že z žádné jiné Neumannovy zážitkové sféry nevzrostl trs knih tak podnětných a zároveň tolik schopných vždy nové a nové konkretizace, jakými jsou sbírka přírodní lyriky Kniha lesů, vod a strání, svazek civilizační poezie Nové zpěvy, soubor programových úvah o novém umění Ať žije život! a konečně kniha fejetonů S městem za zády. Víme ostatně dobře, že v jistém ohledu nebral zlehčující slova ani jejich původce nějak absolutně. Byl sice nakloněn tomu, nepovažovat svoje fejetony vůbec za činnost uměleckou, hnětlo ho, že mu psaní pro výdělek brání v opravdové tvorbě (některé fejetony poznamenala tato existenční potřeba opravdu neblaze), zlobil se, že mu žurnalistika krade nápady, které — přetaveny ve vyšší skutečnost — mohly a měly najít své pravé uplatnění v básni, v poezii, k níž ho hnala jeho nejvyšší tvůrčí ctižádost. Ale přes to všecko se Neumann nejednou přiznává, že píše do novin rád, protože tak má zajištěny — čtenáře. „I prosté a přístupné lidi, nejen přemoudřelé. A člověk je při tom také svobodnější. Může na témže místě mluviti právě o tom, o čem se mu chce. A včas. A nejvhodnější formou." Tato touha po široké čtenářské obci věru nebyla cílem ješitného spisovatele, nýbrž jen formou jedné, a to hlubinné vlastnosti Neumannova tvůrčího ducha, který cítil častěji „lépe bolesti národa než krásu svého poslání", a dával proto přednost publicistice před literaturou. A budiž tu dovoleno pronést mínění, že dávat tuto přednost nečinilo mu žádné obtíže, neboť ani poezie, postavená autorem na vrcholek hodnotové hierarchie, neměla u Neumanna své těžiště sama v sobě. Byla jen jedním z prostředků, jimiž se projevoval Neumannův základní a všeurčující zápasivý pud, usilující smést soudobou organizaci společnosti a nahradit ji jinou, demokratičtější. Politika, poezie, publicistika — to všecko byla v podstatě synonyma a rovnocenné složky Neumannovy aktivity vůči světu.

Absolutně neplatí ani slovo o „idyličnosti" poměrů — i ono je označením skrznaskrz relativním. Takzvaná mo-

ravská idyla, jak se s ní Neumann seznamoval po svém příchodu do Řečkovic a pak do Bilovic, začala postupně dohasínat, a to jak v důsledku intenzívnějšího třídění a tříbení obecně sociálního a politického, tak v důsledku vlastních občanských zkušeností. V době, jejíž *přechodnost* cítil Neumann stejně ostře jako mnoho jiných osobností tehdejší české kultury — jmenujme z nich aspoň Šaldu — a jíž nemohl přijít na jméno nazývaje ji strašnou, k zalknutí hnusnou, dřímotnou, bědnou, smutnou a komickou (to pokud by snad pomýšlela na revoluci), působily společenské protiklady na Moravě obnaženěji než v Čechách, kde už byly překrývány pozlátkem vznikající či vzmáhající se velkoburžoazie. A tak i způsoby boje, jenž byl veden proti Vídni, klerikalismu a kapitálu, daly se tu posoudit lépe, hlavně co do své účinnosti. Blízké Brno, ostatně se silnou sociální demokracií, zmítalo se národnostním zápasem, propukaly boje o založení české university. Vůbec s procesem společenské diferenciace od počátku desátých let šla ruku v ruce, ba předcházela jej, i kulturní ofenzíva, jak tento zjev nazval historik brněnského genia loci: utvrzovala se pozice českého divadla (po Merhautově smrti — 1907 — především zásluhou K. Elgarta Sokola), a zvláště Lidové noviny, kam Neumann přispíval od sklonku 1907, stávaly se listem evropské úrovně: „vyzuly nepohodlné dětské střevíčky provinciálního listu, dovedly za Heinrichovy redakce přilákati celou spisovatelskou a básnickou družinu k promyšlené práci; právě tito literáti odkryli Brno nejprve sobě, pak Praze a posléze poezii“ (Arne Novák). Do značné míry to byli „Čechové rodem a Moravané láskou“, kdo rozráželi stojaté vody brněnského provincialismu, představovaného na literárním poli hlavně Moravským kolem spisovatelů, a kdo z Lidových novin (posílených v letech 1911—1914 o beletristickou přílohu Večery) vytvořili významný kulturní list s průkopnickými zásluhami zvláště o žánry žurnalistické beletrie. Stanislav K. Neumann přišel do Brna 1905, Rudolf Těsnohlídek roku 1906, Jiří Mahen 1910, František Gellner 1911, „přistěhovalcem“ z Čech byl i sám Heinrich; vedle nich tenkrát přispívali do novin z Prahy bratří Čap-

kové (dlouho před svým členstvím v redakci listu), Viktor Dyk, Karel Horký, František Langer a jiní. Neumannova nemalá aktivita v jeho posledních moravských letech byla tedy především kulturní: literární, nakladatelská (vydával časopis pro bibliofily Philobiblon a knižnici krásných tisků Červen), organizační (do značné míry právě v Bilovicích vznikl významný programový Almanach na rok 1914, manifestující nové umělecké snahy expresionistické, kubistické a futuristické; Neumannovou zásluhou přišli také do Brna Těsnohlídek a Gellner). A přece ani v tomto období uvědomělého odklonu od organizované politiky a důsledného odvratu od „paní Společnosti" nezapřel se Neumann jako politický člověk ve chvílích, které víc než jiné volaly po politické aktivitě. Byl to jednak rok 1912, kdy Neumann vystoupil v několika moravských městečkách jako řečník v mírové akci vyvolané balkánskou válkou a jejími neblahými důsledky pro vnitřní rakousko-uherskou politiku, jednak rok 1913, kdy se v předvolební kampani angažoval proti klerikálům a národním socialistům.

Lidové noviny spotřebovávaly takřka všecko, co Neumann mezi březnem 1910 a dubnem 1915, v období, z něhož fejetony S městem za zády pocházejí, napsal. Nejvíc čísel pozdějšího knižního souboru bylo tu otištěno, vždy v nejkratší době po napsání, v letech 1912 a 1913; ale ještě z fejetonů napsaných v roce 1914 jich autor zařadil do knihy tolik, kolik jich vybral z ročníků 1910 a 1911 dohromady. Musíme proto brát zdrženlivě Neumannova slova, jimiž soubor S městem za zády vykládá jakožto „komentář ke Knize lesů, vod a strání"; koncem roku 1909 byly totiž již dvě třetiny básní budoucí Knihy lesů publikovány. Ve skutečnosti, vezmou-li se jako celek, patří fejetony S městem za zády vývojově mezi Knihu lesů, vod a strání na jedné straně a Nové zpěvy (převážně z roku 1914) a Ať žije život! (celá vznikla v letech 1913 až 1914) na straně druhé, respektive sbírku Nové zpěvy a knihu Ať žije život! provázejí: v tom případě mají villegiaturní fejetony blízko zvlášť k poslednímu oddílu Nových zpěvů, ke Zpěvům z ticha, a jiné z nich by se zase nevyjímaly nijak násilně

uprostřed souboru Ať žije život! Ale přece jen musel mít autor pevné kritérion, pozitivně vymezené, které mu umožnilo vybrat ze záplavy fejetonů, úvah, článků, esejí a polemik souběžně uveřejňovaných v Lidových novinách právě oněch 56 čísel, jež potom dohromady složila svazek S městem za zády. Toto měřítko je cele obsaženo v nadpisu (významově trojčlenném), byť v něm nebylo vysloveno naplno. Ohniskem knihy je *já*, básníkův subjekt: nebyl sem zařazen fejeton, který by nebyl konfesijní záležitostí, který by neozřejmoval kus Neumannova bilovického života či jeho postoje k rozličným otázkám, jež se bezprostředně dotýkaly jeho osoby. Druhým komponentem ve hře je *příroda*: nebýt několika fejetonů (Pozdrav z nejužší vlasti, Ironie osudu, Moravanem...), mohla by být právě její přítomnost považována za jediný a rozhodující motiv pro zařazení toho kterého fejetonu do knihy. Ale i tak je příroda oním universem, v jehož rámci se pohybuje veškeré Neumannovo konání a uvažování té doby. Konečně třetí složkou, která dotváří jednotu souboru, je *město* a šíře současné civilizace, ovšem vždy s onou zjitřující vazbou na přírodu v pozadí. Jeden z odstavců titulního fejetonu vyjádřil trojjedinou podstatu celku této knihy velice lapidárně: „Ano, stojím na pomezí. Před sebou mám lesy, které miluji, a za sebou město, které potřebuji, ohyzdné město, kterého nikdy nebudu milovat. Ale je mi přitom dobře. Stojím na pomezí, poněvadž dieu le veult čili poněvadž tenhle kompromis je můj osud. A stojím tu rád, poněvadž považuji za nejvyšší moudrost pochopiti smysl svého osudu a nedat se zmásti touhou po osudech jiných."

Zásadní zřetel k přírodě ohlašuje se už v celkovém členění knihy: Neumann jí po kompoziční stránce vtiskl takový rytmus, jaký mívají obecně knihy o přírodě — rytmus daný střídou ročních období a pravidelným odplýváním kalendářních měsíců. Od vánoc do vánoc jde první svazek knihy. Znovu zimní scenérií navazuje druhý svazek plynule na první, jen zamýšlený epilog se zbortil, válka nedopřála přivést knihu k „přirozenému" závěru. (Se začátkem války se totiž rázem zhoršily Neumannovy publi-

kační možnosti: rozsah Lidových novin byl prudce omezen, Večery zastaveny, takže Neumannova bibliografie z druhé půle roku 1914 je nápadně chudá. Teprve později se situace změnila, v dopise Dykovi z 20. prosince 1914 Neumann píše: „Lidové noviny po Novém roce budou otiskovat opět trochu beletrie." S Dykem korespondoval Neumann o publikačních možnostech v Lumíru; v dopise z 31. října 1914 čteme pro tu dobu příznačné věty: „Kdybyste za věci přijaté mohl mi dáti poslat ihned honorář, byl bych nesmírně rád. Mám hanebnou bídu.")

Celé Neumannovo bilovické období se odehrávalo „pod smaragdovým praporem". A jestliže se právě ono považuje právem za období autorovy *obrody* („renouveau"), pak má na tomto procesu základní zásluhu *příroda*. Neboť smyslem této etapy Neumannova života nebylo nic menšího než najít, popřípadě obnovit podstatu vlastní osobnosti: „Věřím toliko v sebe. Naslouchám pozorně již jen svému srdci a svému mozku. To je svoboda." Tato dostředivost, i když Neumanna vzdalovala běžným lidským stykům a vedla ho až k stavu jistého aristokratického samotářství, přece jen ho nevzdálila obecně společenské problematice, nezrušila v něm člověka politického. Znamenala však rezignaci na jakýkoli ideologický systém, protože ten nahrazuje *bezprostřední* vztah mezi člověkem a realitou vztahem *zprostředkovaným*, a tím vnímání skutečnosti a priori modifikuje, ba zkresluje, znemožňuje zároveň plné uskutečnění, vyslovení lidské bytosti. Není divu, že poválečný Neumann, ortodoxní marxista a komunista, byl nejpřísnější právě na tuto svou někdejší nechuť k teoriím a na svůj ideál přirozeného člověka nalézajícího štěstí v tom, že se nedává znásilnit ničím vnějškovým. Ač do textu svých fejetonů nezasahoval při přípravě knižního vydání nijak podstatně, přece jen třebas ve fejetonu Sentimentální oblázek škrtl následující úsek: „Nejsme sobci, odmítáme-li všechny ismy a všechny strany. Je to k oboustrannému prospěchu. Zařazeni ztrácíme radost ze života, úctu k sobě (pokud jde o nás) a působíme jako lučavka (pokud jde o jiné, o věc). Kdežto jednáme-li na vlastní vrub, jen sebe poslušni a jen

sobě zodpovědni, jsme užitečni a šťastni.“ Vůbec nalezl Neumann dvacátých let pro své těsně předválečné stanovisko „zdravého rozumu“ pouze tvrdá slova, nazývaje je zvláštním druhem otroctví, anarchií a hříčkou pudů a dojmů. Třeba však znovu připomenout, že právě z tohoto oproštěného postoje — byť se nikterak hermeticky neuzavíral vlivům zvenčí, vybíral však mezi nimi samostatně a nepředpojatě — vyklíčila Neumannova díla nejpřínosnější a taky umělecky nejprůbojnější. (Ironie osudu tomu například chtěla, že Neumann — poučený obhájce „kubistického Manesa“ z roku 1914, napsal v roce 1937 sektářský článek Dnešní Mánes.) Spřízněnost s přírodou dovolila Neumannovi bezprostřední vnímání skutečnosti myslí „zbystřenou pro každou krásu a každé hnutí života“, plnou oddanost dnešku, víru v moudrost nenadálého okamžiku a názor, že i temné stránky života jsou přirozené, protože nezbytné k pravému ocenění jeho stránek světlých. Nadto byla příroda tomuto „osvícenému uprchlíku z města“ nenahraditelným zdrojem mnoha radostí a krásy, útočištěm před lidskou hloupostí a osobním hořem, prostředkem k uchování čistoty srdce, svěžesti nervů a dětské hravosti, měrou potřebné prostnosti, příkladem řádu, školou pohanského hedonismu („Veliký Pan, který dosud žije“) a především materialismu („Morava... uvolnila můj pud k materialismu“), ovšem živelnému a nijak filosoficky, natož marxisticky ještě formulovanému a postulovanému. Příroda se proto docela samozřejmě stala půdou, z níž fejetony knihy S městem za zády vyrůstaly. Řídké jsou případy, kdy přírodní námět zaujal rozsah celého fejetonu (toto konstatování zahrnuje i propagaci takového životního stylu, který počítá s přírodou jako s nejvlastnějším prostředím člověka, dále návody k pořízení „domácí“ přírody v podobě akvárií i terárií a plány na zahradní města). Častěji poskytla příroda Neumannovi rámec pro úvahu nebo odrazitě k reflexi, v závažnějších případech pak sloužila jako symbol nebo paralela, jako činitel vhodný ke srovnání, jímž se příroda proměňovala ve vzor. A nejběžněji byla východiskem jednotlivých fejetonů: i když

někdy jen latentním, přece vždy nutným. Tak se v Neumannově tvorbě ustálil *zvláštní typ fejetonu*, v němž lyrikovo intimní srozumění s přírodou rozněcovalo i autorovu potřebu pochopení a projevu vlastní přirozenosti, již našel ve svobodné a osvícené občanské existenci; tento fejetonní typ se ukázal u Neumanna i později jako životný a vydatný — dokládají to například jeho knihy z třicátých let Enciány z Popa Ivana (1933) nebo Československá cesta (1934, 1935).

Byl to právě básníkův každodenní a samotářský styk s přírodou, který v něm ze všeho nejvíc vzbudil silnou a otevřenou nechuť k ideologickým doktrínám. Ale ani tentokrát nešlo o nechuť absolutní. Jednak i při obklíčení „adamovskými lesy" zůstávala na Neumannovi slupka, která na něm lpěla za všech okolností, i když se chtěl všech „slupek" zbavit: slupka věrozvěsta pokroku. A jednak byl Neumann duchem natolik receptivním, že se ani při cestě za osobitou podstatou vlastní bytosti nedovedl obejít bez aplikace myšlenkových impulsů jinde už hotových. Nyní, v první polovině desátých let, zaplnil ideové vakuum zbylé po anarchismu a tzv. českém socialismu myšlenkou civilizačního pokroku. Zvláštností tehdejší Neumannovy poddajnosti vůči ideovým vlivům, zvláštností už nikdy nezopakovanou, byla okolnost, že jeho duchovní svět neovlivňovali a nepomáhali vytvářet politikové nebo filosofové, nýbrž teoretizující básníci (Whitman, Verhaeren a hlavně mladí francouzští a italští futuristé), popřípadě filosofové, pokud ovšem měli význam pro estetiku a samu uměleckou praxi (Bergson). Neumannův sestup k sobě samému měl tedy své meze, vystřídání politiků básníky bylo zřejmě maximum, kam byl při svém oprošťování s to dojít; jakmile se po válce vrátil z přírody do města a ze samoty doprostřed zápasících hnutí, zvítězila v něm na celé čáře stará receptivnost a disciplinovaná služebnost ideám společenského pokroku — samorostlost vzala za své, básníci a estetikové byli opět nahrazeni politiky, ortodoxně přijímanou ideologií a stranou.

Dokladů Neumannovy starosti o civilizační, popřípadě

technický pokrok najdeme v autorových fejetonech S městem za zády nespočet. „Jsme dnes naštěstí již na tom, že západní lidstvo zajímá se povšechně mnohem více o nový let Védrinův nebo Pégoudův než o nové náboženství nebo o nový deism a že filosofům naslouchá jen potud, pokud podporují pochod pokroku.“ Nebo: „Dnešní svět potřebuje více nových letů než nových bohů (i starých ovšem). Ale o to běží, aby tradiční pověry a bludy, hypochondrie, estétské rozmary a okázalosti a tak dále nestavěly se mezi moderního člověka a život.“ Zázraky techniky chápal přitom Neumann jako analogii zázraků přírodních; mohl tak činit proto, že vůbec přírodu (jako představitelku země) a civilizaci (jako představitelku lidského úsilí) pojímal zásadně jako síly souřadné, nikoli protikladné, jako dva rovnocenné a na sebe vázané zdroje víry moderního člověka (třetí zdroj viděl v slunci jakožto představiteli vesmíru) — svazek S městem za zády tak patří k prvním knihám české literatury, které se obírají jedním z osnovných témat světového písemnictví 20. století, námětem vzájemné *polarity civilizace a přírody*. Harmonie mezi oběma oblastmi byla ovšem Neumannovi kýženým cílem, každá známka souladu mezi nimi byla mu známkou pokroku. Neumann samozřejmě pozoroval rozchod svých tužeb s daným stavem. Strmé rozpory uvnitř civilizační praxe však nechápal absolutně — proto také odmítal tehdy rozšířené hnutí hlásající návrat k přírodě, tj. zároveň odvrat od civilizace, proto soudil, že venkovem je třeba paralyzovat jedy velkoměsta, nikoli jeho „krásné myšlenky“. Ale pokud Neumann antinomie nalézal, a nalézal je často a citlivě, vinil z nich stávající společenskou strukturu. „Vražednost měst“ nevykládal tedy jako následek technického rozmachu, nýbrž jako následek vykořisťování, dravých ziskuchtivých vášní a lupičské politiky nakupených na malém prostoru velkoměstských mraveništ; to ze zneužití techniky zrodilo se město-nepřítel a v básníkově obraznosti, ovlivněné milovaným Verhaerenem, město vládnoucí smrtícími chapadly. (Na toto pojetí věci včetně obrazných představ navázala pak po válce bezprostředně proletářská poezie, zejména Josef Hořejší.)

Neumann zaznamenal, jak se plundrováním přírodních zdrojů a degradací technického pokroku na prostředek zisku příroda a civilizace propastně rozestoupily; čím víc se kapitalismus vzdaloval krásnému řádu přírody, této míry všech věcí, tím víc se měnil v zlořád, tím víc se oddaloval příchod doby, kdy „člověk a příroda budou opět bratr a sestra".

Zvlášť křivé zrcadlo nastavovala příroda v Neumannových fejetonech soudobé podobě české společnosti, popřípadě jejímu oficiálnímu, tj. měšťanskému reprezentantu. Těžko si představit nápadnější distanci, než jaká se prostírala mezi básníkovým ideálem přirozeného člověka a českým buržoou, který — Neumannův výčet jeho vlastností je obsáhlý, mnohostranný a neúnavný — tehdy získával velkokapitalistické mravy a stával se rakouským vlastencem. (Celou předválečnou literaturou, zvláště dílem generace devadesátých let a pokolení následujícího, jde tento příznačný rozpor, v němž příroda hraje roli kladného protějšku k záporně posuzované společnosti. Podoba tohoto rozporu měla celou řadu odstínů. Například z „konfrontace lidové přirozenosti a strojenosti panstva" v cestopisných slovenských črtách se zrodil Haškův základní literární typ lidového chytráka; jakožto představitele životního kladu proti buržoazní společnosti stavěl Ivan Olbracht ve své prvotině nebo Karel Toman ve Slunečních hodinách postavy tuláků, důvěrně spjatých s přírodou a „se zemí, s jejím kladem a vývojovým kvasem, který směřuje k vyšším formám života", atd. Vliv severské literatury je přitom očividný, sám Neumann se v těchto fejetonech několikrát dovolává Hamsuna, konkrétně jeho Pana.) Neumanna nejvíc znepokojovala okolnost, že právě středostavovský životní ideál — se svou myšlenkovou krotkostí, opatrností, sobectvím, vypočítavým prakticismem, kramářskou ziskuchtivostí, sebeuspokojením, kompromisnictvím, prostomyslnou počestností, moralismem, ideál přímo předpokládající privilegia jistých tříd či sociálních vrstev (proti ideji společenské rovnosti), propadlý chiméře úspěchu (proti směřování k „ráji srdce"), zúplna orientovaný na heslo

„Vydělávat!“ a ze všech těchto důvodů nepřátelský umění (už proto, že se „nerentuje“) — začal ovlivňovat široké vrstvy národa, venkovský lid a dělnictvo nevyjímaje. Živnou půdou tohoto ideálu byla tzv. pozitivní politika, která stavěla na konsolidaci poměrů prostřednictvím těsného hospodářského a politického podílnictví české buržoazie na ekonomice a politice rakousko-uherské monarchie. („Pozitivní politik je člověk, který počítá jen s tím, co jest, a zakazuje si toužiti po tom, co není,“ napsal Neumann ve fejetonu Buď, válko, zdráva! v roce 1912.) Instinktivní a dávné opovržení českým měšťákem vyhrotilo se v Neumannových fejetonech počátkem desátých let v obecný odpor k postupujícímu „zešosáčtění Čech“ a k proměně českého národa ve „vládní národ“. Neumann se stal kritikem národního života a české národní povahy, a to kritikem macharovské ražby; v tomto smyslu, jakožto svého předchůdce, také J. S. Machara ve fejetonu Dva světy vzpomněl: „Takové jsou tedy teď moje dni. Bůhví že jsem nenapsal v nich jediného slušného verše. A vzpomínám si často na Machara a obdivuji se mu, že to tak dlouho vydržel s karabáčem v ruce. Byl trochu jednostranný. Ale bil. A já bych teď také bil ve dne v noci.“ Přes četné názorové diference shodl se Neumann jednou funkcí své literární práce s Macharem. A obdobně, ač mu opět v mnohém ohledu ideově vzdálen, shodl se Neumann v posuzování dobového postavení vlastního národa s Viktorem Dykem: „Viktor Dyk nebyl zbabělý. Považuje politické cítění a konání za povinnost. Je to ovšem těžká a krutá povinnost, poněvadž ten, kdo ji nekoná mechanicky a bezcitně, trpí při ní, hlavně u nás, jako svobodymilovné zvíře, které si zraněné tlapy rozdírá o studené, kovové mříže.“ Ve fejetonu, z něhož teď bylo citováno (Ne velmi staré téma), zabýval se Neumann poměrem mezi spisovateli a politiky — nazval jej tu poměrem *přirozeně* antagonistickým. Neumannovo stanovisko z let jeho bilovického pobytu bylo podivuhodně celistvé a logické. Tak jako nepopřával žádnému ideologickému systému, aby zprostředkoval jeho vztah k přírodě a šíře k životu, tak také — a to přímo programově — odmítal

zaujmout vztah k soudobé společnosti prostřednictvím některé z daných a nabízených politických forem (týž postoj uskutečňoval tedy Neumann důsledněji nežli Dyk). Měšťácké strany vylučoval předem, anarchistické hnutí považoval prozatím za pasé (nikoli však jeho myšlenky, v nichž viděl vyvrcholení socialismu; Kropotkin byl pro něho stále osobností číslo 1), na sociální demokracii ho nejvíc odpuzovala tendence k centralismu, výchova dělnictva spíše ke stranické disciplinovanosti než k samostatnému přemýšlení a laxnost v řešení národnostní otázky (v marxismu viděl tehdy nesnášenlivou doktrínu, jak po německu ovládnout svět, například v článcích Sociální román z roku 1911 nebo Český dělník a socialism z roku 1912; Marx, pokud o něm ve fejetonech S městem za zády nalezneme kladnou zmínku, dostal se tam až v poválečné redakci textu). Oproštění od přímé politické angažovanosti bylo analogií k oproštění od ideologie, obojí Neumann nahradil spočinutím v přírodě. Jeden rozdíl tu však přece jen existoval: zatímco zamilovanost do přírody v něm mohla uvolnit „pud k materialismu", nebyla s to ho vést „k třídnímu uvědomění", naopak jeho vztah k zápasivému sociálnímu hnutí oslabovala. K Neumannovu poválečnému postoji přispělo jeho předválečné, vyhraněné a celistvé stanovisko nerovnoměrně.

Výše už padla několikrát zmínka o funkci Neumannových fejetonů z knihy S městem za zády, avšak nyní, na závěr, třeba o ní pojednat souhrnněji. „Literatura a umění nebyly mi nikdy alfou a omegou života" (fejeton Lidé jsme a jenom lidé). Co mu bylo skutečně tím nejhlavnějším, naznačil jiný fejeton (Proskribovaný prorok): o radikálních novotách soudobé poezie tam Neumann napsal, že „tyto věci jsou s to, aby přimkly nejúžeji lyrickou poezii k soudobému životu a smířily básníka s občanem". Alfou a omegou jsou tedy *res publicae*, věci veřejné; a je úkolem člověka-občana, aby šly cestou *pokroku*. Totéž platí analogicky i o literatuře, jak ji píše politicky myslící a cítící autor: byť pracuje navýsost autonomními prostředky, nemá literatura cíl sama v sobě, nýbrž je *prostředníkem a funkcí po-*

kroku; je svébytnou formou, jíž se pokrok uskutečňuje, a zároveň nástrojem, jak realizaci pokroku napomoci. (Neumann přejal Šaldovu tezi o tom, že básník je obsažen cele toliko ve svém díle — užil jí například ve fejetonu Básník a literární historie; tato teze však ztrácela něco ze své absolutní platnosti a tím i podstaty, uplatňoval-li ji Neumann vedle názoru o literatuře jakožto prostředníku pokroku.) Pokrok byl Neumannovým kardinálním slovem a zaklínadlem od prvopočátku, jakkoli se postupem doby proměňoval konkrétní obsah i rozsah tohoto pojmu. V tomto termínu rezonuje Neumannova mladistvá účast v pokrokářském hnutí devadesátých let i všechna jeho pozdější politická činnost vždy zaměřená k změně stávajících poměrů. Básník jej požadoval po všech oblastech života, po uspořádání společnosti stejně jako po umění, po technice stejně jako po osobním životním slohu — vždyť „brániti pokroku znamená odporovati životu". „Pokrok jest mimo dobro a zlo; jak působí ve své době, to záleží na organizaci a na úrovni společnosti, v níž se udál. Stejnoměrný pokrok ve všech oborech lidské činnosti a lidského cítění, to jest ideál, to jest meta. Dosáhne-li jí lidstvo, bude moci mluviti o svém zralém věku. Byly ostatně doby, kdy společenské celky, místně a časově velmi omezené ovšem, nebyly tak příliš jí vzdáleny, jako jsme my dnes. Kultura pak není nic jiného než takový stejnoměrný pokrok na všech místech určitého společenského celku, vedený jednotnou myšlenkou; tedy nejen stejnoměrný, nýbrž i stejnosměrný." Pod tímto zorným úhlem rozumíme lépe polaritě Neumannových článků: jsou naplněny příklady soudobé bídy a dřímoty, ale zároveň s nimi už místy evokují stav budoucí obecné obrody, a to v docela konkrétních bodech (například umělecký styl budoucí epochy atd.) — urychlit cestu mezi přítomností a ideálem cítil Neumann jako nejvlastnější, závaznou povinnost.

Jak plyne už ze samé funkce fejetonního žánru, ale jak bylo také konkrétním úmyslem Neumannovým, působily fejetony S městem za zády jako osobitý nástroj k probojování pokroku obdobně jako jiný soubor fejetonů a úvah z té

doby, Ať žije život!, zatímco samou svébytnou formou tohoto pokroku byla spíše soudobá Neumannova poezie (Nové zpěvy). Svým pravým záměrem se Neumann nijak netajil: „Řekneme si, že je třeba více statečnosti k zvednutí karabáče než k vznešenému klidu...“ „Vždyť bojujeme, třeba častěji v duchu než před světem, ale bojujeme. Jsme napadáni, napadáme! Útočíme a bráníme se.“ „Proč bych například já měl zapírati tyto své všední a prosté myšlenky a city, když nemám jiných, když se mi zdají ze všech nejpravdivější a nejsprávnější. Poněvadž jsou všední? Nechci jich nésti do básní, nýbrž na schůze.“ Fejetony byly u samotářícího a samorostlého básníka jednou z možných literárních náhražek veřejné činnosti: zamýšlely se nad základními pojmy a osvětlovaly je, vítaly nebo naopak polemicky glosovaly pozoruhodné názory cizí, provětrávaly politickou atmosféru doby, obžalovávaly vládnoucí třídu ve všech odvětvích její aktivity, vychovávaly čtenáře — hlavně v jejich vztahu k přírodě nebo v pojímání umění — a především působily jako propagace jistého životního postoje, a to tak, že jej prostě předváděly. Šlo samozřejmě o životní postoj *Neumannův* — osvětlili jsme už, jak je kniha S městem za zády svou podstatou konfesijní záležitostí. Stanovisko je předváděno v celém rejstříku ideovém a praktickém, někdy skrytě a zdrženlivě, jindy otevřeně a přímo návodně — v tomto smyslu hraje prim fejeton Otec básník a syn skaut, v němž Neumann narazil na formu rad mladému příteli, na níž — o mnoho let později — založil svého Anti-Gida. Básníkův ideál „věrnosti sobě“ znamenal, že existovala totožnost mezi jeho každodenní životní praxí a obecnými postuláty, za něž se tenkrát programově bil. Soudil-li proto, že přirozeným posláním spisovatelů je být „tvůrci idejí a hodnot“ a „intelektuelními vůdci národa“, musel tento požadavek růst z jeho vlastní literární tvorby. Fejetony knihy S městem za zády nás, jeho dnešní čtenáře, přesvědčují, že toto vysoké poslání bral Neumann nikoli jako výsadu, nýbrž jako těžkou a mnohdy hodně trpkou práci.

Soubor S městem za zády je v našem svazku doplněn ně-

kolika dalšími fejetony a především všemi prózami spadajícími svým vznikem do téhož období jako autorovy fejetony villegiaturní. Jsou to — až na Jelce, který se od fejetonů tvořících jádro svazku odlišuje pouze větším rozsahem a který představuje jejich epilog — práce, jejichž zmrtvýchvstání způsobily pouze nároky takového podniku, jakým jsou Sebrané spisy; avšak jakés takés aktuální oprávnění na reedici dává těmto pracím přece jen okolnost, že představují zapomínanou složku Neumannova literárního podnikání, jež tím restituují v jeho celistvosti. A jelikož k básníkovým beletristickým výtvorům nelze připsat žádné superlativy, ba často ani pozitivy těchto superlativů, dochází k paradoxní situaci: poznat Neumannovy povídky, tj. Neumanna ze špatné stránky, znamená zároveň rehabilitovat Neumannovo dílo jako celek, tj. zříci se Neumanna vypěstovaného v ideologické retortě. Roztřídíme-li nyní doplňky našeho svazku, pořídíme tím eo ipso charakteristiku jednotlivých součástí tohoto „zbytku".

Nejblíž k vlastnímu jádru knihy mají fejetony probojovávající autorovy vyhraněné názory kulturně politické, jež se ponejvíce týkaly vztahů mezi písemnictvím a čtenářskou obcí, popřípadě poměrů na knižním trhu — je přirozené, že se tyto otázky dotýkaly Neumanna jakožto člověka živícího se literaturou zvlášť citelně. Neumann tu často dával průchod svým tužbám: potom ve fejetonech sílil, při inscenaci v budoucnu uskutečněných ideálních poměrů, fantazijní prvek; role, kterou ve fejetonech S městem za zády měly osobní zážitky, převzala tady epizující invence.

Další vrstvy onoho „zbytku" patří svým ustrojením už vysloveně k tzv. krásné próze. Všecky je sjednocuje jistý panerotismus ať v tematice, ať v problematice, proti tomu se vzájemně liší těsnějším vztahem vždy k jiné oblasti Neumannovy slovesné činnosti, tíhnutím buď k fejetonistice, buď k lyrice, buď k programovému úsilí předválečné moderny.

Jednu vrstvu tvoří povídky, které beletrizovaly autorovy názory vyslovované jinak přímo ve fejetonech, a to především názory týkající se tzv. ženské emancipace a z tohoto

hlediska i vztahu muže a ženy. Pandánem těchto povídek, uvádějících na scénu v podstatě jeden a týž mužský a ženský typ, je veršovaná publicistika à la Bohyně, světice, ženy.

Další vrstvu skládají prózy, jež autorovi sloužily — podle našeho mínění — jako ventil jeho smyslovosti a smyslnosti, čili jde o povídky se žhavým lyrickým středem, o epickou objektivaci námětů v podstatě lyrických; autostylizační ráz, popřípadě autobiografické zakotvení je v tomto druhu povídek nejzřetelnější. Erotika v přírodním rámci (který tento druh prózy váže k fejetonům S městem za zády a vůbec poutá k autorovu moravskému období) nabyla ovšem dobové podoby: je podkreslena tehdy oblíbenou faunskou, satyrskou a nymfickou mytologií. V tomto ohledu byly tyto Neumannovy povídky z rozhraní prvního a druhého desítiletí 20. století bezprostředně ovlivněny autorem Pana, Knutem Hamsunem, tímto „mystikem sexuálně fyziologickým", jak jej případně pojmenoval Šalda; pokud by se k nim shledávala analogie výtvarná, byly by jejich nejpřilehavější ilustrací malby tehdy populárního Arnolda Böcklina. Dráždivá a efektní malebnost zavedla tuto vrstvu Neumannovy beletrie až na sám pokraj kýče.

A konečně je tu zastoupen od všeho ostatního příkře se lišící typ povídky, který Neumann pěstoval v letech těsně předválečných (Povídka o střevících a hlavně Krásná Magelona, zpracovávající populární látku lidového čtení) a který je vlastně aplikací novoklasicistní poetiky. Budoucí historik kratičkého období českého novoklasicismu, spjatého především se jmény bratří Čapků, Františka Langra a Františka Khola, bude uvedené a zapomenuté Neumannovy příspěvky interpretovat oprávněně jako pokleslou podobu novoklasicistické literatury, neboť Neumann zůstal na pouhopouhém odosobněném, přímočarém a jednotvárném rozvíjení fabule. Nicméně pozoruhodné jsou tyto povídky právě z literárněhistorického hlediska. Neumannovy novoklasicistické prozaické pokusy spadají do období, v němž se i Neumann básník živě a učenlivě — a bezesporu i z potřeb vnitřní obrody — zajímal o cizí podněty, konkrétně o tzv. paroxysty a o futuristy. Je známo, že tyto básní-

kovy snahy o poznání a potom i formulaci nové estetiky znamenaly u něho zároveň úsilí demokratizovat umění a s ním i literaturu, a to nejen důsledným sepětím všech složek díla s moderním životem, nýbrž i prolomením dosavadních hranic vysokého umění směrem k širšímu, „lidovějšímu" publiku. Při tomto zájmu o cizí moderní směry, novoklasicismus v to počítaje, nepostoupil Neumann vlastně nikdy od zprostředkovatelství k původnosti. Avšak v jednom ohledu, co se totiž využití zprostředkovaného týče, Neumann přes všechnu ohlasovost přece jenom původní byl. Zatímco příslušníky tzv. generace z roku 1914 (bratří Čapkové a ostatní) vedl jejich zájem o novoklasicismus k tvorbě literatury vysoké, ba exkluzívní, inspiroval týž zájem Neumanna — v tom tkví právě ono novum — k pokusům tvůrčím způsobem zužitkovat periferní žánry a umělecky rehabilitovat kategorie, jimž se v té době česká beletrie uzavírala jakožto kategoriím charakteristickým jen pro „nízké" lidové čtení (např. zmíněné kategorii dobrodružnosti). Tyto tendence se plně rozvinuly teprve po první světové válce, kdy novoklasicismus byl už pasé a existoval nanejvýš v podobě stráveného dědictví. Teprve poválečná literatura dosáhla v tomto zužitkování periferních žánrů — zejména v tvorbě Karla Čapka — pozoruhodných výsledků, s nimiž se Neumann naprosto nemohl měřit. Přesto však patřil k spoluiniciátorům těchto plodných tendencí, a v jednom, naznačeném ohledu měl dokonce primát. Právě srovnání tohoto Neumanna usilujícího o novou estetiku s agitačním Neumannem dvacátých let dává čtenáři jedinečnou příležitost názorně poznat zlom, k němuž v Neumannově tvůrčím vývoji právě počátkem dvacátých let došlo.

Jiří Opelík

OBSAH

S MĚSTEM ZA ZÁDY

I

Předmluva z roku 1922 11
Ve skleníku mistra Banďoucha 13
Návrat k přírodě 18
Res publica 22
Jmelí 27
Forma 31
Abychom si dali kořání silnější... 35
Básník a literární historie 41
S městem za zády 45
Akvárium 53
Naturalism 58
Kino 63
Otázka vkusu 68
Vítám tě, květne! 74
Červený kohoutek zazpíval 79
Pokračování bez názvu 84
Místo dopisu 89
Souvenir de Prague 94
Pozdrav z nejužší vlasti 100
Elegie 105
Píseň ke chvále vody 110
Kapitola skoro národohospodářská 115
Píseň ke chvále ryb 121
Píseň ke chvále rybářů 127
Meditace 131
Kdo to chodí po hřbitově...? 137
Ironie osudu 142
Moravanem... 148
Jedna vlašťovka 153
Bodličky 159

II

Sníh 167
Přes kopce a žleby 172
Chceme se vrátiti... 177
Blahodárný odstup 181
Sentimentální oblázek 186

Boháči a chudí 191
Dva světy 197
Srdce v nouzi 204
Prostý komentář 210
Řekněme třeba: o vědě a idealismu 216
Mlčení a mluvení 222
Otec básník a syn skaut 228
Ke chvále hub 237
Proskribovaný prorok 244
O dobrodružství 252
Propasti 259
Zdroje víry 266
Lidé jsme a jenom lidé 273
Na velmi staré téma 280
Stále se píše, píše... 288
Sociální svědomí a sociální cit 294
Dostal jsem řád... 300
Přednáška přírodě 306
Noční lov 311
Papíry v lese 317
Jaro, jež bude nutno odložiti 323
Mistr Banďouch a vojna 327

JELEC 331

PRÓZY KNIŽNĚ NEVYDANÉ

Karlík 365
Automobily 371
Dvacátý čtvrtý prosinec 374
Hvězdy, slunce a člověk 379
Na „rovnoprávné poště“ 396
Omyl přírody 402
Smyslná píseň 413
Japonské ženy 421
Helena 424
Město v městečku 434
Erotický Ahasver 439
Villegiatura 450
Dětské hry 454
Povídka o střevících 457
Dopisy 460
Letní sen z 1912 467
Nevěsta v úplňku 474
Smrt starého Jakuba 485
Česká literatura v roce 1930 498

Ó ženy, ženy 509
Krásná Magelona 513
Jan Bystrý, nakladatel 540
Vězeň 546
Vrabci, strnadi, kosi 565

Ediční poznámky 573
Vysvětlivky 601
Jiří Opelík: Klasická kniha české fejetonistiky 635

KNIHOVNA KLASIKŮ

SPISY STANISLAVA K. NEUMANNA

Svazek šestý

S MĚSTEM ZA ZÁDY

JELEC

PRÓZY KNIŽNĚ NEVYDANÉ

K vydání připravil, vysvětlivkami a doslovem doprovodil Jiří Opelík. Graficky upravil František Muzika

Spisy Stanislava K. Neumanna řídí Ústav pro českou literaturu Československé akademie věd. Redakční rada: František Buriánek, Miroslav Červenka, František Kautman, Jaroslav Kladiva, Jan Řezáč, Eva Strohsová, Jiří Taufer. Výkonní redaktoři Milada Chlíbcová a Břetislav Štorek

Vydal Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, n. p., jako svou 2592. publikaci v redakci krásné literatury. Praha 1969. Odpovědný redaktor Vladimír Reis

Vytisklo Rudé právo, tiskařské závody, n. p., Praha. 34,67 autorských archů, 35,24 vydavatelských archů. 601 22 865 Vydání první. Náklad 1000 výtisků

01-096-69
13/13 — Vázané 23 Kčs